

02917

SCRIITORII ROMÂNI MODERNI

I 142396(D)

dfi 289464

BOGDAN PETRICEICU - HASDEU

SCRIERI LITERARE MORALE ȘI POLITICE

EDIȚIE CRITICĂ CU NOTE
ȘI VARIANTE DE
MIRCEA ELIADE

TOMUL II

p.l. 62/1977

FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ
ȘI ARTĂ „REGELE CAROL I”

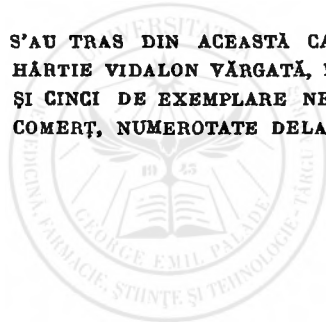
BOGDAN PETRICEICU-HASDEU

SCRIERI
LITERARE, MORALE ȘI
POLITICE

TOMUL II

**S'AU TRAS DIN ACEASTĂ CARTE, PE
HĂRTIE VIDALON VĂRGATĂ, DOUĂZECI
ȘI CINCI DE EXEMPLARE NEPUSE ÎN
COMERȚ, NUMEROTATE DELA 1 LA 25.**

BOGDAN PETRICEICU-HASDEU

S C R I E R I
L I T E R A R E , M O R A L E Ș I
P O L I T I C E

T O M U L I I

EDIȚIE CRITICĂ CU NOTE ȘI VARIANTE

de

MIRCEA ELIADE

Cu trei planșe afară din text

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ «REGELE CAROL II»
39, Bulevardul Lascar Catargi, 39

1937

BOGDAN PETRICEICU-HASDEU
(după moartea Iuliei)

ESSEU ȘI CULTURĂ

FILOSOFIA PORTRETULUI LUI ȚEPEȘ

SCHIȚĂ ICONOGRAFICĂ

Ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων...
IMP. IULIAN

§ 1. Engel a descoperit și a publicat cel dintâiu icoana lui Vlad Țepeș, poreclit și Dracu-Vodă, alăturată la o veche istorioară săsească despre cruzimile acestui principe ¹⁾.

5 § 2. Reproducând aci gravura după cum o găsim în Engel, ne-am putea scuti de a lungi materia cu înșirarea datelor biografice: iconografia cercetează portretele numai ale oamenilor mari și, prin urmare, deja obștește cunoscuți.

10 Fiu al lui Vlad Dracu cel Bătrân, Țepeș se sui pe tron în 1456; alungat de către Turci în 1462, el reveni cu ajutorul Ungurilor în 1477, și pieri peste doi ani, ucis de către unul din curtenii săi.

Duca, Calcondilla, Bonfinius, etc. au descris faptele lui Țepeș, a căror expunere sistematică și mai mult sau mai puțin critică o puteți citi în Gebhardi, Engel, Șincai, Fotino, etc.

15 § 3. Portretul, supus acum analizei noastre, nu ni arată costumul principelui, afară numai de cușma, care diferește întrucâtva de a tuturor celorlalți domni moldo-munteni.

Modul acoperirii capului la vechii Români a fost *pileus* roman, simbolul de libertate la străbunii noștri și care la noi fu botezat sub numele de « țurcă mocănească ».

20 Tabloul bătăliei dela Obertin între Petru Rareș și Poloni, desemnat de pe natură de cronicarul și ostașul Martin Bielski, ni înfățișează armata moldoveană întregă *înțurcănită* ²⁾.

¹⁾ Van deme quaden tyranne Dracole Wyda; ap. Engel, t. 1, p. 75—80.

²⁾ Paszkowski, *Kronika*. Kraków, 1611, in-f., t. 9, p. 23.

Domnitorii noștri, de asemenea, obicinuiau mai cu deosebire țurcele, feliurind forma lor după moda timpului sau după gustul personal.

Așa sunt, de pildă, toate portretele lui Mihaiu cel Viteaz, din care mai cu seamă acel ortellian ¹⁾ reprezintă țurca în perfecțiune.

5 Cușma lui Țepeș e tot țurcănească, distingându-se numai prin împodobirile sale, introduse în spiritul epocii, — vezi ornamentele *berettei* regelui Francisc I pe portretul făcut de nemuritorul Rafaele ²⁾, — și acordate, totodată, cu caracterul tiranic al voevodului, precum inima săgetată, vasul înflăcărat, etc., etc.

10 Țurca lui Țepeș nu este blănită, ci de stofă, cusută cu aur sau cu argint, și având în bază, pe o cordea de 'mpregiurul capului, o stea de pietre scumpe, tocmai de-asupra frunții.

De'napoiul țurcii vedem un guler triangular, rădăcat în sus și care după trebuință se putea lăsa în jos pentru a acoperi părul; ceva analog

15 cu gulerul șepcei împăratului bizantin Ioan Paleologu ³⁾.
In culmea țurcei se află un fel de canaf.

In curmeziș se întinde o cordea bicoloră, după care sunt vârâte niște floricele, chiar cum fac până astăzi Românii dela țară.

20 Portretul fiind nevăpsit, suntem siliți a ne mărgini în amănunțimile de mai sus ⁴⁾.

§ 4. Dacă icoana nu ni dă o idee clară despre costumul lui Țepeș, cel puțin ea ni reproduce într'un mod caracteristic fisionomia domnitorului; adică ceea ce interesează și preocupă în specie pe un iconograf.

25 Schematica, sau studiul costumelor antice, este un ram separat al archeologiei, în o legătură destul de depărtată cu iconografia, a cărei esență se cercuscrie în cercetarea tipului fisionomic al celebrităților istorice; lăsând pe un plan secundar împrejurările de port sau de modă.

¹⁾ *Revista Română*, t. I.

²⁾ Malliot, *Recherches sur les costumes*, t. 3. (Paris, 1819, in- 4), planche LXXIX.

³⁾ Du Cange, *Historia Byzantina*. Paris, 1729, in-f., p. 200.

⁴⁾ Nu știu dacă d-l Vaillant nu cumva glumește după obiceiul său în istoric, zicând că: « il porte sur sa tête une cuciuca d'agneau noir (?), assez semblable à la thiare du pape (?), et coupée en biais par un large ruban bleu et jaune (?) ». De unde oare toate astea? Vezi: *La Romanie*, t. I, pp. 249—50.

Precum cronologia se întemeiază pe astronomie, astfel iconografia își are fundamentele sale în fiziognomie¹⁾.

Iată sfera asupra căreia ne vom întinde mai pe larg, cu atât mai bucuros că ea este de tot nouă în prelucrarea istoriei române, studiul de față fiind la noi prima încercare iconografică; iară mie unuia îmi place mai ales a mă îndruma pe căi nebătute.

§ 5. Mai 'nainte de toate, să observăm un fapt necunoscut de aiurea, decât numai din portretul lui Țepeș.

D'asupra sprincenei drepte ni apare o cicatrice abia vindecată și care, strângând pielița frunții, dă acestei sprincene o formă mai arcată.

Lovitura armei e aci vederată.

In zadar ar voi cineva să presupună în aceste linii niște sbârcituri firești ale frunții: o frunte astfel sbârcită din natură e fiziologicește cu neputință²⁾; nu se văd ele d'asupra acestui semn, lungindu-se într'o direcțiune paralelă cu sprincenele ?

Și mai ciudat va fi de a-și imagina aci o umbră; căci:

1. Umbra nu schimbă forma sprincenei;

2. Locul umbrei este între marginile țurcei și sbârciturile frunții, iară nu între sbârciturile frunții și sprinceană;

3. Umbra se sapă prin linii paralele, precum vedeți chiar în gravura lui Țepeș pe cușmă, pe buca feței, pe bărbie, etc.; iară nu prin linii opuse;

4. Umbra nici într'un caz nu poate fi tocmai din partea lumînii!

Când și unde fost-a rănit Țepeș? Nu știu și prefer a nu ști, decât a ghici. E sigur, însă, că aceasta dete fisionomiei lui o înfățișare și mai înfiorătoare; un efect, ce s'a putut remarca în privința mai multor alte personaje istorice astfelu cicatrizate, din care îmi aduc aminte, pentru astădată, pe celebrul duce Enric de Guise poreclit « le Balafre », groaza Franciei în epoca luptei catolicilor cu hughenoții din secolul XVI.

¹⁾ Așa, bunăoară, ilustrul Visconti (*Iconographie romaine*, Milan, 1819, in- 8, t. I, p. 80) zice: « Nous retrouvons dans le buste de Scipion cette forme carrée et anguleuse du front, ce léger prolongement du menton terminé en pointe, caractères que les anciens physionomonistes reconnaissent »... etc.

²⁾ Spontoni, *La metoposcopia, ovvero commensuratione delle linee della fronte*, Peschiera, 1625, in-16, passim.

§ 6. Deși înălțimea frunții lui Tepeș e în mare parte ascunsă sub țurcă, totuși fiziologia ne permite a înlătura oarecum această piedică prin regula simetricității de lungime între frunte, nas și intervalul dintre baza nasului și capătul bărbiei; o regulă generală pentru vița
 5 europeee, și cu atât mai aplicabilă către portretul lui Tepeș, că aici ne întâmpină deja identitatea măsurii celor două părți văzute: nas și partea de jos.

Deci, înălțimea frunții în cazul de față se întinde tocmai până la punctul central al stelei de pietre scumpe, care împodobește cușma
 10 lui Vodă.

O așa frunte nu putea aparține decât unui bărbat înzestrat cu cea mai viguroasă inteligență; încât dacă istoria acuză pe Tepeș de a fi fost un gâde al țării sale, un calău al străinilor, un monstru de cruzime, apoi ea trebuie să îngreuneze această învinovățire, constatând
 15 că domnitorul avea conștiința faptelor sale, încruntându-se în sânge nu din instinctul brut al fiarelor, ci cu precugetare și cu sistemă.

Iată un exemplu:

Tepeș întâlnește un țaran îmbrăcat cu o cămașă prea scurtă. «Ești înșurat, badeo?» — Țăranul răspunde: «da». Vodă poruncește să se înțepe țărancă, și dă țăranului o altă femeie, care să-i facă cămeși
 20 mai potrivite, de frica țepeși.

§ 7. Spațiul între sprincenele și încrețitura frunții prezintă o bossă foarte dezvoltată, o rădicătură din cauza căreia însăși sbârciturile cercuecine se par mai adânci, și care se vederează mai cu seamă
 25 prin linia strâmbă între sprinceana stângă și rădăcina nasului.

Această bossă, după frenologi, este a *individualizării*.

Ea arată, — zice Bourdon, — memoria lucrurilor și a faptelor, ușurința la învățat, gustul detaliilor ¹⁾; în fine o facultate neapărată și pentru un principe, și pentru Cuvier, și pentru un erudit, și pentru
 30 Napoleon ²⁾.

Iconografia romană atestă desvălirea acestei bosse pe frunțile tuturor oamenilor mari ai Romei, învățați sau ostași, Numa Pompiliu,

¹⁾ *La physiognomonie et la phrénologie*. Paris, 1842, in-8, p. 163.

²⁾ Combe, *Manuel de phrénologie*, trad. par Fossati. Paris, 1836, in-12, p. 167.

Brutu cel bătrân, Scipione Africanul, Brutu cel tânăr; Antoniu, Cesare, Agrippa, Pompeiu, Cicerone, Seneca, etc.; și totdeauna ea se distinge pe portrete prin adâncimea sbârciturilor învecinate și, mai ales, prin întorsătura liniei sprincenelor mai sus de rădăcina nasului; ca pe icoana lui Țepeș.

Principiile nostru, ce-i dreptul, era atât de sigur în facultatea sa de *individualizare*, încât el nu voi a încredința altora cercetarea stării armatei otomane, intrate în România, ci se străvesti el însuși și, intrând în tabăra dușmană, o revăzu dela un capăt până la altul.

§ 8. Sprincenele lui Țepeș sunt bine configurate și se apropie de ochi, ceea ce adeverește zisele noastre despre capacitatea lui Vodă ¹⁾,

Aceeași cauză, care a silit pe portretistul a lăsa ochii fără gene pentru a nu acoperi expresiunea lor, l-a îndemnat să subțieze sprincenele pentru hatârul cicatricii.

Aceasta se probează prin sprinceana stângă, care fiind liberă împrejur, e reprezentată mai tufoasă.

Cu toate astea, importanța fisionomică a sprincenelor pe portretul lui Țepeș e minimă, nu numai din neregularitatea desemnului (motivată prin alternativa, în care se afla portretistul sau de a greși sprinceana dreaptă, ori de a scăpa cicatricea); și încă de aceea, că Vodă e zugrăvit aci într'o stare de liniște, când sprincenele, la orișicine, nu oglindesc atâta plecările morale, ca pe cele intelectuale.

Pentru a se încredința în aceasta e de ajuns a alătura, de pildă, portretul lui Ionașcu vodă cel Cumplit (1572—74) de pe moneda lui cu acel făcut *guaccio* într'un format mai mare, pe pergamenă, și care se află la mine. Pe monetă Ionașcu e liniștit; sprincenele lui, bine conformate, vădesc o frumoasă inteligență, și nimica mai mult. Pe pergamenă el e furios; el trage sabia din teacă: sprincenele lui s'au strâns pe d'o parte d'asupra rădăcinii nasului și au rădicat în sus capetele opuse, ca aripile unui vultur. Aci plecările morale ale lui Ionașcu s'ar putea citi chiar numai de pre sprincene!

§ 9. Ochii și nasul lui Țepeș prezintă o asemănare atât de perfectă cu a lui Cesare Borgia și Shakspeare, încât, desemnându-se aceste

¹⁾ Lavater, *La physiognomie*, trad. par Bacharach, p. 179: « Plus les sourcils sont rapprochés des yeux plus le caractère est sérieux, profond et ferme ».

organe de pe portretul unuia din căteși-trei fără celelalte trăsături ale feței, pictorul cu greu ar putea decide cui anume aparțin membrii astfel izolați.

Această analogie e de cea mai mare însemnătate.

5 Știți oare cine au fost Cesare Borgia și Shakspeare?

Cel dintâiu fu principele cel mai viclean, cel mai crunt și, totodată, unul din cei mai viteji și mai inteligenți din secolul XV.

Voiți a cunoaște viața și principiile lui? Citiți pe amicul și admiratorul său Macchiavelli: numele biografului zice destul¹⁾.

10 Reproducând în gravură portretul lui Borgia, făcut de ilustrul Rafaele, d. Armengaud zice:

« L'inceste, le meurtre, l'empoisonnement, toutes les perfidies, tous les crimes lui étaient familiers. Du reste, il était brave, hardi, pénétrant, et avait de la grandeur jusque dans ses vices. Raphael a peint sur la physionomie de César Borgia ce mélange de circonspection et d'audace, de fierté et de finesse, qui en firent l'homme le plus brillant et le plus dangereux de son siècle. Cardinal et guerrier, prince et bandit... »²⁾.

15 Chiar întâmplările vieții lui Țepeș, mai cu seamă anii cei de pe urmă, înfățișează nu puțină conformitate cu ai lui Cesare Borgia.

Bastard al famosului prin crime și desfrânări papă Alexandru VI, el se urcă de june la demnitatea de cardinal, și parte prin intrigi, parte prin arme, închipuindu-și un întins principat în centrul Italiei și se proclamă în 1501 duce de Romagna.

25 Modurile, prin care el a ajuns și gândea a se întări la putere, apar ca o înfricoșată amalgamă de sânge și de otravă.

Nu era pe lume niciun lucru sânt în ochii lui Borgia!

El nu s'a sfiit a trăi cu soră-sa Lucreția și a măcela pe frate-său Gandia!

30 În 1503 moare papa Alexandru VI: de atunci se încep calamitățile lui Borgia.

¹⁾ *Il Principe*, passim. Cf. Michelet, *Précis d'hist. moderne*, éd. 7-e. Brux., 1837, pp. 89—90.

²⁾ *Les galeries publiques de Rome*. Paris, 1857, in-4, pp. 254—5.

Papa Iuliu II îl despoaie și-l aruncă în temniță; abia scăpat din închisoare, el se vede prins de către Gonzalv de Cordova și trimis în Spania; de aci, reușind a fugi la regele Navarrei, cumnatu-său, el piere ucis în războiul cu Spaniolii, sub murii Vianeii, în 1507.

5 Aceste evenimente oare nu ne amintesc ele robirea și încarcerarea lui Țepeș de către Unguri, moartea-i din mâna unui trădător, neconținutul vagabondaj, ce caracterizează ultimii timpi ai vieții sale?

Incât privește nemoralitatea, bravura, agerimea minții, Țepeș și Borgia sunt doi frați gemeni.

10 Shakspeare n'a fost Domn, n'a strălucit pe câmpul bătăliei, nu s'a ilustrat prin crimele sale... de unde dară provine acea minunată și misterioasă legătură, care se poate remarca între portretul acestui sublim geniu literar și chipurile lui Țepeș și Cesare Borgia?

Să ne gândim.

15 De s'ar fi născut el într'o altă epocă, într'o altă țară și dintr'o altă familie, atunci, — și ca ostaș, și ca diplomat, și ca om, — cine știe dacă el n'ar fi egalat pe Țepeș și pe Borgia!

Pe de altă parte, ambii acești principii, să se fi dezvoltat ei în atmosfera lui Shakspeare, cine știe dacă posteritatea nu le datora și lor vreun *Macbeth* sau vreun *Othello*!

Imprejurările exterioare nu schimbă fondul; însă dela ele depinde a face din aceeași materie când un diamant, când un cărbune: chimicul și istoricul descompun substanța, înlăturează varietatea formei și arată la lumină identitatea elementului.

25 Să nu apăsăm mult asupra începuturilor lui Shakspeare ca băiat de măcelar¹⁾ și apoi ca braconier; deși dela aceste meserii, în spiritul acelor timpuri, nu era decât un pas până la rolul de hoț.

Ajunge să citim tragediile acestui semi-zeu dramatic, pentru ca să ne încredințăm apoi deplin, că stofa sa natural armoniza cu a lui Borgia și Țepeș.

¹⁾ Nu va fi de prisos a cita aci următoarea anecdotă: «... lorsque Shakspeare était chargé de tuer un veau, il faisait cette exécution avec une sorte de pompe, et ne manquait pas de prononcer un discours devant les voisins assemblés». Vezi Villemain, *Etudes de littérature*. Paris, 1846, p. 200. Despre cruzimea căsărilor vorbește ca naturalist Cabanis, *Rapports du physique et du moral de l'homme*. Paris, 1855, t. 1, p. 127.

Cine isbutit-a vreodată ca Shakspeare a insufla privitorilor scenei un sentiment de teroare, un cutremur panic, o spaimă involuntară?

Poetul englez realizează astfel prin scriere ceea ce Borgia și Țepeș realizează prin faptă, otrăvind, spânzurând, înțepând...

5 Cine oare întrece pe Shakspeare în întrelegerea tabloanelor celor mai sângerânde cu glumele cele mai bufone sau cu sarcasmul cel mai amar?

Așa făceau și Borgia și Țepeș, cu acea simplă diferență, că tragi-comediile lor erau adevărate, pe când Shakspeare se vedea silit a se mărgini în acele imaginarii!

10 Omul descrie cu perfecțiune numai unele acte externe, care-și află un răsunset simpatice în dispozițiunile sale interne; mai pe scurt, omul reproduce bine numai pe « ego » al său, oriunde îl găsește. Un spirit melancolic zugrăvit-a el vreodată cum-se-cade o icoană de veselie? Un Fénelon descris-a el undeva un caracter în felul lui *Iago*
15 sau *Richard III*?

Acuma dară nu ne mai poate minuna asemănarea fisionomică a acestor trei ilustrațiuni deopotrivă tragice: Cesare Borgia, Shakspeare, Țepeș!

§ 10. Uitați-vă bine în ochii lui Țepeș: să nu știți nimica despre celelalte trăsături ale feței, și să vă fie cu totul necunoscută biografia
20 Voevodului; ei bine! de pe singură aprofundarea acestor ochi, d-voastră ați putea renaște figura totală, precum Cuvier restaura o lume de pe un osământ!

Băgați de seamă aste pleoape atât de masive, aste unghiuri inferioare atât de ascuțite în direcțiunea nasului, astă privire atât de
25 țintită ca și când ar voi a străbate în fundul inimilor, aste viclene sbârcituri dela coada ochilor, astă *lumină* (lumen oculi) atât de umedă și ieșită afară curat ca ochiul șarpelui¹⁾ . . . toate acestea combinate sunt, pentru oricare fisionomist, semne de energie, fineță și cruzime unite.

Expresiunea cea mai blândă a unor așa ochi poate fi ironia!

30 Ochii lui Shakspeare²⁾ sunt ceva mai deschiși prin direcțiunea mai rotunzită a pleoapelor inferioare, și n'au sbârcituri așa de

¹⁾ Lavater, p. 110. Cf. Paracelsus, *Opera*, Strasbourg, in f., t. I, de *natura rerum*, LIX, p. 912.

²⁾ Vezi artisticul portret făcut de Freeman, în *Shakspeare's Plays and Poems*. Lond., 1849, in-8.

caracteristice la unghiurile exterioare: acești ochi prezintă aceeași energie și aceeași plecare la cruzime, adică nepăsare pentru suferințele altora, ca și ochii lui Tepeș și ai lui Borgia; dară ei manifestă o mai puțină diplomatie sau artă de a suci și a răsuci.

5 Diferența e de grad!

§ 11. Acum să trecem la partea cea mai pozitivă a figurii lui Tepeș.

« Nasul, — zice marele Herder, — e tonul fizionomiei: rădăcina, trasul, vârful, vinele, nările sale demască spiritul și caracterul individului »¹⁾.

10 Vechii Romani aveau un proverb: « non cuique est habere nasum ».

Ce-i dreptul, un nas frumos e de o sută de ori mai rar decât niște ochi frumoși, o gură sau o frunte frumoasă, etc.

15 Ochii, sprincenele, buzele, fruntea schimbă mai mult sau mai puțin expresiunea lor sub înrâurirea momentului, când vesele și zâmbinde, când triste și ursuze; dară nasul, așezat ca o columnă în mijlocul feței, rămâne nepăsător, flegmatic, rece, nemișcat, liber de orice influență.

20 Iată de ce un fisionomist preferă a-și concentra atențiunea asupra acestui organ, atât de elocvent cu toată tăcerea sa²⁾.

Nasurile cele tipice sunt de două feluri: sau corioate, sau drepte; un nas cărn sau bastard nu oglindește niciodată o mare capacitate.

25 Nasul corioat aparținește oamenilor meniți a se distinge prin energia activității: a face și a desface, a clădi și a dărma; însă nu și a suferi cu liniște, cu tărie, cu demnitate loviturile vrăjmașe ale soartei.

30 Acei ce știu și a se urca la înălțime și a nu se desbărbăta apoi văzându-se căzuți din ea, aceia au mai totdeauna nasuri drepte³⁾: așa

¹⁾ *Antiquarische Aufsätze*. Stuttgart, 1830, in-16, p. 86: « Die Nase gibt dem ganzen Gesicht Haltung... Die Wurzel der Nase, ihre Spitze, ihr Knorpel, die Oeffnungen, dadurch sie Leben athmet, wie bedeutend fuer Geist und Charakter! ».

²⁾ Lavater, p. 180.

³⁾ *Ibid.*, p. 181.

sunt nasurile lui Sylla, Marius, Marc-Brutu, etc. din iconografia romană ¹⁾).

Priviți acum la portretul lui Țepeș: nasul principelui e, cum zice Românul, un nas *tras*.

5 Inșă, rădăcina și vârful lui înfățișează unele linii suplimentarii, care pot servi la completarea caracteristicii generale.

Rădăcina înaintază de sub arcul frunții: semnul unei voințe puternice.

10 Vârful (orbiculus) e ascuțit, fără a fi subțire: semnul unei minunate agerimi a minții, unite cu o mare încredere în sine.

Nările sunt mari, ca la toți oamenii cu mari patime; înșă ele nu sunt umflate ca la acei în care predomină gustul voluptății.

In fine, nasul lui Țepeș e unul din cele mai frumoase din câte se poate studia pe chipurile celebrităților istorice.

15 Din mii de portrete, cutreerate în cursul studiilor mele fisionomice, n'am aflat decât unul singur, care se pare a prezenta o exactă copie a nasului lui Țepeș: portretul lui Shakspeare.

20 Nasul lui Cesare Borgia are o mică deosebire: el se abate ceva dela linia dreaptă plecându-se cam arcat în direcțiunea gurei; vârful lui e mai subțire și nările sunt mai umflate: aceasta înseamnă, în limbajul fiziognomoniei, că Borgia era de o natură mai ascunsă, mai rafinat în vicleniile sale, mai supus voluptății.

§ 12. Intervalul dintre nas și gură, cunoscut în anatomie sub denumirea de *pallium*, nu e fără importanță.

25 Să nu sperați mult dela un *pallium* lung și drept.

Pe portretele tuturor bărbaților însemnați în vreo privință, acest spațiu e foarte mic în alăturare cu lungimea nasului: ceva ca a patra sau a cincea parte.

Sculptura antică a consacrat și ea această proporțiune.

¹⁾ Visconti, *op. cit.*, passim. Nasul drept se pare a fi tipic la Români, întru cât va fi iertat a judeca de pe portretele lui Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Bogdan cel Grozav, Petru Rareș, etc. D-l V. Alexandrescu posedă o gravură spaniolă din 1595, subsemnată « Un gentil-hombre de Valaquia »: nasul boierului e aci drept și seamănă foarte mult cu al lui Țepeș.

Pe portretul lui Țepeș mustețile ascund *pallium*; dar fiziologia ne învață că « o gură largă și unduioasă se unește cu un *pallium scurt și concav* »¹⁾; încât de pe gura principelui ni este permis a restaura cu siguranță însăși forma palliului, o sublimă regulă preșezând în natură chiar acolo unde un ochiu novice nu vede decât neregulateță.

§ 13. Am zis că ochii lui Țepeș prezintă o nuanță de ironie; această expresiune se manifestă și mai vederat în capetele rădicate în sus a liniei mijlocii între ambe buzele; cercetați portretele oamenilor satirici, sarcastici, caustici: Voltaire, Sterne, etc., și veți recunoaște deplin adevărul acestei observațiuni.

Țepeș parcă-și bate joc de omenirea pe care o spânzură și o înțeapă!

Buza inferioară, mult mai largă și mai înaintată decât cea superioară, vădește un caracter disprețuitor.

Plecarea la cruzime se vedează prin adâncimea liniei curbe la mijlocul gurei: individul, în genere, e cu atât mai blând, mai domol, cu cât această linie e mai dulce, mai puțin pronunțată.

În fine, tăria voinței apare lămurit în strângerea buzelor, lipite ca și când n'ar fi menite a se deschide vreodată: în fiziognomie e admis, ca una din regulile cele mai bine constatate, că voința omului e cu atât mai slabă și mai nedecisă, cu cât buzele sunt mai crăpate sau, cum se zice, mai căscate²⁾.

§ 14. « O îndelungată ispită, — zice celebrul Lavater, — mi-a dovedit că o bărbie înaintată exprimă totdeauna ceva pozitiv, iară o bărbie înapoiată — ceva negativ »³⁾.

Din acest punct de vedere, bărbia lui Țepeș, precum o arată portretul, e foarte pozitivă.

Două linii o caracterizează mai cu deosebire: semi-cercul sub buza inferioară și săpăturile perpendiculare la capăt.

Fără acel semi-cerc, noi n'am cunoaște forma și mărimea bărbiei, formă și mărime prin care se atestă energia, constatată deja în celelalte organe ale feței.

¹⁾ Lavater, p. 183.

²⁾ *Ibid.*

³⁾ *Ibid.*, p. 184. Cf. Bourdon, *op. cit.*, p. 245: « Un menton plus avancé que la bouche est un signe de force et d'énergie ».

Fără acele săpături perpendiculare, ar fi puțin caracteristică în figura lui Țepeș o pasiune, al cărei locaș e mai cu seamă bărbia: pasiunea voluptății.

Bărbiile despicate, ca pe portretul lui Țepeș, aparținesc desfrânașilor: cititorii lesne pot adevăra această aserțiune studiind bărbiile vecinilor!

§ 15. Să ne rezumăm.

Fruntea și sprincenile sunt mai ales rezervatoriul facultăților intelectuale; gura și bărbia sunt mai ales oglinzile plecărilor morale; ochii și nasul, ținând un loc mijlociu între aceste două extremități, răsfrâng deopotrivă și mintea și voia, și înțelegerea și moralitatea omului; adică sunt ca un fel de prismă, în care vin a se concentra razele cele împrăștiate.

Fruntea și sprincenile ne-au desvăluit întinderea capacității principelui și, mai vârtos, darul *individualizării*, sau ușurința în priceperea și memorizarea lucrurilor.

Însă analiza frunții și a sprincenelor n'a putut să ne ducă prea departe, din cauza cușmei și a cicatricei, care acoperă sau desfigurează aceste organe.

Ochii și nasul ne-au destăinuit înăscuta cruzime a lui Țepeș, mărirea și reprezentarea energiei sale, pătrunderea sau finețea sa întru a prevedea și a combina împrejurările, întru a citi în adâncul cugețelor; bărbăția sa în suferințe și nevoi; natura sa înfocată...

Am fost uimiți de a găsi ochii și nasul lui Țepeș pe portretul lui Cesare Borgia și al lui Shakspeare; cu acea numai diferență, că ochii poetului englez sunt ceva mai meditativi, iară nasul tiranului italian ceva mai meschin și mai terestru.

Ne-am silit a răstălmăci această identitate fisionomică prin înrușdarea caracterelor.

Pallium, ca un punct intermediar, ne-a condus a aborda partea inferioară a feței: gura și bărbia.

Ironia, un dispreț mizantropic, cruzimea și o voință de fier — iată ce am căpătat din studiul gurii lui Țepeș.

În bărbia principelui am constatat, mai cu adinsul, tiparul voluptății.

Am putea să mai lărgim cadrul cercetării noastre, comentând, bunăoară, acești obraji atât de macri, ca la toți oamenii ambițioși și neliniștiți din firea lor ¹⁾; acest păr, către care se aplică atât de bine vechia diagnostică de putere și voluptate: « vir pilosus — aut fortis, aut libidinosus »; etc.

Iar chipul lui Țepeș e al unui om mare, fie prin inteligență, fie prin activitate, fie prin viciuri; și asemenea chipuri înfățișează numai trăsături sau linii mari, din care una singură spune deja mai mult decât întreaga figură a unei nuliități umane, a unor broaște-țestoase ieșinde o dată pe an din balta lor la lumina soarelui, după expresiunea unui celebru poet ²⁾.

Cred dară că, fie oricât de necompletă și neperfectă, analiza mea ajunge pentru a arăta cine a fost Țepeș!

Intențiunea mea secundară fu de a demonstra în ce mod o știință curat naturală, ca fiziognomonica, poate servi și e chiar neapărată pentru o știință curat archeologică: iconografia.

Toate cunoștințele omenești se întrelegă, se ajută și se înrudesc, ca zeitățile lui Omer:

„ὄ γὰρ τ' ἄγνώστες θεοὶ ἀλλήλοισι πέλονται
 „ἀθάνατοι, οὐδ' εἴ τις ἀπόπροθι δώματα ναίει... ³⁾

§ 16. Rămâne acum, drept concluziune, a se deslega o întrebare, prin care se va întări într'un chip și mai decisiv valoarea tuturor observațiilor noastre.

Portretul lui Țepeș este el autentic? este el de pe natură?

Am prevenit chiar dela început, că povestirea săsească, din care s'a extras portretul de către Engel, a fost publicat chiar în timpul lui Țepeș.

¹⁾ Shakspeare, *Iulius Caesar*, act. I, sc. 2:

« Let me have men about me that are fat;
 « Sleek-headed men and such as sleep o' nights;
 « Yond Cassius has a lean and hungry look;
 « He thinks too much: such men are dangerous... »

²⁾ Mickiewicz, *Konrad Wallenrod*, act. III.

³⁾ *Ὀδύσσεια*, V, 79—80.

Numele autorului e necunoscut; dar el încheie prețioasa-i istorioară prin descrierea petrecerii lui Țepeș în Peșta, la regele Matei Corvin, carele îi dăte un ajutor de oaste pentru a se întoarce în România ¹⁾.

5 Totul ne face a crede, că acest opuscul, scris de un Sas din Transilvania, s'a alcătuit la Curtea lui Corvin; și atunci portretul lui Țepeș e tot așa de veridic, ca portretul lui Mihai cel Viteaz, făcut la Praga, când eroul muntean se afla lângă împăratul Rudolf II.

DICȚIONARE ȘI DICȚIONARE ²⁾

— Oare până la ce literă ai ajuns? mă întreba într'o zi un bărbat cu vază în lume.

10 — Hm! răspunsei eu printr'o altă întrebare—până la ce literă ai citit?

Aci, firește, o mare încurcătură, căci omul meu cunoștea cartea numai din svon. Românul însă nu se prea încurcă mai niciodată. Prefăcându-se că n'a auzit întrebarea, el se apucă, cu o măiastră ușurință a mă lăuda pe mine, a lăuda Etimologicul, a lăuda Academia, 15 a lăuda câte în lună și în soare, dară — fără un «dară» nu se poate — își încheie acatistul printr'un adânc suspin și o duioasă urare:

— Numai să-ți dea Dumnezeu ani mulți ca să poți isprăvi!...

A! iată ceva care trece peste competența mea, și chiar peste votul unanim al înaltului Corp Academic. Ar fi de minune, negreșit, dacă 20 Stăpânirea ar putea să vină în Parlament cu un proiect de lege, prin care să mă oprească de a muri până la terminarea Etimologicului, ba încă să-mi mai lungească zilele și peste litera z pentru ca să fac un suplement. Nu știu, dacă țara ar câștiga prin aceasta; eu însă unul aș fi pe deplin mulțumit. Dar fericitele timpuri, când se potcoveau 25 purecii au trecut de mult. E foarte cu puțință ca eu să mor mâine sau poimâine, și într'un asemenea caz, fără îndoială, nimeni nu va zice: după ce a murit, câte zile a mai trăit ca să isprăvească?...

¹⁾ Engel, t. I, p. 80. Cf. Bonfinius, Chalcocondylas, etc., apud Șincaiu, t. 2, p. 41 sq.

²⁾ *Etymologicum Magnum*, t. II, p. IX—XVIII; *Din Etymologicum Magnum Romaniae*, ed. V. (București, 1894), pp. 5—20.

Ceea ce mă liniștește întrucâtva, este că paguba n'ar fi tocmai mare. In adevăr, dacă lucrarea mea nu e nici caldă nici rece, așa și așa, cât duce ciurul apă, lesne se vor găsi mulți ca s'o urnească mai departe; dacă însă, dimpotrivă, ea ar fi cumva atât de bună încât
5 anevoie să se găsească cineva ca să mă înlocuiască la muncă, atunci, oricât va rămânea dela mine, un volum, două sau trei, va fi un dar bine venit, o pârgă nu de prisos pentru știință în genere și pentru românime în parte. Punându-mă la mijloc între ambele ipoteze, eu îmi permit a crede că opera mea, fără a fi ceva de toate zilele, nu este totuși
10 vreo grozăvie peste puterile oricui va întruni în sine un temei de cunoștințe istorice și filologice cu un dram de bun simț și de bună voință.

Cu asemenea cunoștințe filologice și istorice pe de o parte, cu bună voință și bun simț pe de alta, nu va avea cineva, ca să poată merge înaintea cu desăvârșirea lucrării, decât să se pătrundă de planul general, de marginile în care el se desfășoară, de cugetarea cea călăuză
15 pe calea ce-l duce la capăt.

Al meu, în toată puterea cuvântului, este numai acest plan, prin care — după zisa d-lui Dimitrie Sturdza — eu izbutii « a cuprinde înțelesul intim al ideii M. S. Regelui » și pe care din capul locului îl încuviințase Academia. In tomul I, pe cele 1.120 de coloane, se vede
20 deja destul de limpede chipul de realizare al acelu plan.

Dar ce zic? Nici acest plan, cu a cărui paternitate aș vrea să mă fălesc, nu este al meu. El rezultă aproape întreg din starea actuală a științei limbei. De nu l-aș fi zămislit eu, trebuia s'o facă astăzi sau
25 mâine un X sau un Y. Prioritatea este aci o simplă întâmplare; iar zăbava din partea altora nu e de mirare, deoarece însăși Linguistica s'a născut abia de jumătate de secol. Câte și mai câte de dres fi mai rămâne de aci încolo!

Dacă sarcina mea ar fi de a lucra un Etimologic al limbii franceze sau al celei germane ori italiene, este învederat că aș avea la îndemână un material însutit mai mare, studiat mai dinainte de o pleiadă
30 de cărturari; povara, prin urmare, ar fi nespun mai purtăreață; dar să nu se crează că atunci eu aș procede altfel decât acuma; să nu se crează iarăș că altfel aș procede, când mi s'ar da vreun graiu sălbatic din Africa sau din America, lipsit de orice monumente, de orice
35

cultură, de orice năzuințe literare ; nu altfel așa procede, nu și nu, căci planul — încă o dată — nu este o nepregetată născocire a creerului meu stăruitor, ci mi se impune vrând nevrând din afară prin Știința limbii.

5 Dela Bopp și Diez, dela Schleicher sau dela Curtius încoace ; nici chiar un mic manual de gramatică pentru clase primare nu se mai scrie așa cum se scria altădată. Cu atât mai vârtos, este un abis între cea mai voluminoasă gramatică a oricărei limbi de pe la 1800 și între
10 orice gramatică științifică de astăzi, fie ea și mai mititică decât aceea a lui Brachet. Cum dară se întâmplă, că numai Dicționarul n'a făcut în principiu aproape niciun pas înainte ?

Nu vorbim nimic despre acele dicționare așa zise practice, pe cari Francezul pretinde a le purta în buzunar : « dictionnaire de poche », iar Neamțul le ține în mână : « Handwörterbuch », unii și alții servindu-se cu ele pentru a-și tălmăci bine-rău o frază sau o vorbă străină :
15 acele vocabulare elementare, cu ajutorul cărora nu este de mirare dacă la noi unul din vulgarizatorii romanșurilor pariziene de pe la 1850 traduse pe « plateau de Waterloo » prin « talerul dela Waterloo ». Despre asemeni ABC ai lexicografiei nu se vorbește. Nu vorbim iarăși despre acele dicționare, așa zicând imperative, prin care un areopag
20 oficial, o Academie Franceză, sau o Aademie della Crusca se crede în drept a legifera asupra limbii curat literare a unei națiuni, făcând din graiu un fel de selecțiune nu naturală, ci de tot artificială cel mult artistică. Este un gust, iar despre gusturi nu se dispută. Noi avem aci în vedere numai Lexica totius linguae, numai Thesaurus,
25 enregistrement très-étendu des usages de la langue, enregistrement qui, avec le présent, embrasse le passé ».

Să luăm excelentul dicționar latin al abatelui Forcellini din secolul trecut și să-l punem alături cu cea mai nouă mare operă lexicografică : « A new english dictionary on historical principles », pe care
30 dela 1884 încoace a început a o publica James Murray, după ce în curs de 25 de ani o societate întreagă fi adunase și-i grămădise materialuri peste materialuri.

Înțelegem ca Forcellini să nu ne dea altceva decât clasicitatea
35 latină, căci « populus romanus » nu mai trăiește ; graiul lui cel viu s'a

metamorfozat de veacuri în dialectele romanice de astăzi, fără a ne fi lăsat mai nicio urmă proprie; cântecele sale, poveștile, ghicitorile, bocetele, răsuri și plânsuri, totul s'a prăbușit, acoperindu-se cu giulgiul uitării. Dar oare în aceeași pozițiune se află Murray? El are a face cu cea mai jună din națiunile cele mari ale Europei, o națiune plină de suc și viață, o națiune căreia i se datorează însuși cuvântul folklore, care însemnează toate prin câte se manifestă spiritul unui popor, obiceiurile lui, ideile-i despre sine și despre lume, literatura lui cea nescrisă, mișcările și mișcările de trăsuri caracteristice cu rădăcini în inimă și cu muguri în graiu. Ei bine, cărturăria engleză, veche și nouă, se găsește la Murray, dar poporul englez — nu.

Popor! iată ceea ce deosebete pe Știința limbii, născută în secolul nostru, de acele studii lingvistice de altădată, cari n'au lipsit pe ici pe colea nici chiar în negura veacului de mijloc. Oare de ce nu s'a putut plăsmui această știință în mințile cele semi-zeești ale unor uriași ca Aristotele sau ca Bacon? De ce? — fiindcă oricare națiune ceva mai înaintată se credea pe atunci a fi prea superioară celorlalte mai puțin dezvoltate, și fiindcă în fruntea fiecărei națiuni se păuna câte o clasă socială rădăcată cu mult mai pe sus de straturile cele de jos, crezându-se datoare a le desprețui și a nu le băga în seamă, după cum strălucitul păun — se zice — nu se uită niciodată la picioarele sale, căci sunt aspre și întunecoase. Sub o asemenea aristocrație între națiuni și sub o asemenea aristocrație între clase, orice altă știință sau artă putea să propășească, dar nu Lingvistica, al căreia material brut se află mai-mai întreg în cătune, în colibe, în bordeie, nu în palaturi.

Se crede, cum că creștinismul ar fi dat naștere Științei limbii. O spuseră odată Pott și Max Müller; de atunci o tot repetă alții. În adevăr, niminea înainte de Crist n'a șters deosebirea dintre om și om, înfrățind pe șerb și pe stăpân, pe Elin și pe barbar. Dar vorba Românilor: Vodă vrea, Hâncu ba! una a fost cugetul Mântuitorului, și alta a hotărât Papa. În locul graiurilor celor vii, pe cari erau trimiși să le învețe apostolii, eclesia ulterioară a încărcat omenirea, ca un soi de monopol, cu câteva limbi moarte și prohodite, mai ales ebraica, greaca și latina; în locul frăției evanghelice, cârja Sfântului Petru a concurs la desfășurarea și creșterea aceluia feudalism, care turtea sub

nouă »; dar « alt-gramatische Schule » și « neu-gramatische Schule » călcăie elementul poporan; contra limbilor celor răposate, contra nimicirii morale a gloatelor, dacă protesta cineva, apoi numai doară ereticii, numai doară acei preținși schismatici, pe cari fi spulberau
 5 fulgerele Vaticanului. Este adevărat, de trei ori adevărat, lui Crist i se datorează principiul metafizic al Științei limbii; nașterea ei însă, întruparea-i cea pipăită, nu putea fi opera Papilor, ci este rezultanta spiritului celui egalitar, care de un veac și mai bine pregătise Revoluțiu-
 10 nea franceză și pe care Revoluțiunea franceză l-a transmis înjghebat și întărit secolului nostru. Și fără a se fi desgropat limba sanscrită, deși poate ceva mai anevoie, Linguistica trebuia să se nască din dată ce au devenit egale de 'nainte științei limbile cele mai culte cu graiurile cele
 15 mai necioplite, iar toți cetățenii, dela vlădică până la opincă, egali pe tărâmul politic. Linguistica fusese prevăzută abia pe la începutul secolului trecut de către marele Napolitan Giambattista Vico, care trăsese cel
 dintâiu luarea aminte asupra literaturii poporane, asupra idiotismelor vulgului, asupra acelei împrejurări că fiecare popor posedă câte o enciclopedie a sa, o geografie, o cosmografie, o astronomie, etc., cari toate
 20 constituie o neprețuită comoară a cugetării sub învâlișul graiului.

Un mare dicționar, în care poporul nu este cuprins c e l p u ț i n tot atât pe cât se cuprinde acolo statul major al națiunii; în care o odă sau un sonet nu primesc în clubul lor un cântec bătrânesc sau o doină; în care citațiunile dintr'o nuvelă s'ar crede pângărite alături
 25 de citațiuni dintr'un basm; în care ar fi un scandal nesuferit de a se întâlni laolaltă un vers din « Vicleem » cu o strofă dintr'o tragedie, și 'n care se descrie menuetul, dar nu se pomenește « ca la ușa cortului »; un asemenea mare dicționar este un anacronism astăzi, căci Știința limbii urmărește cu stăruință evoluțiunea vorbei nu într'o samă de
 30 capete alese, nu în individualitatea cutare sau cutare, nu în cercuri sociale restrânse, ci tocmai în popor mai pre sus de toate.

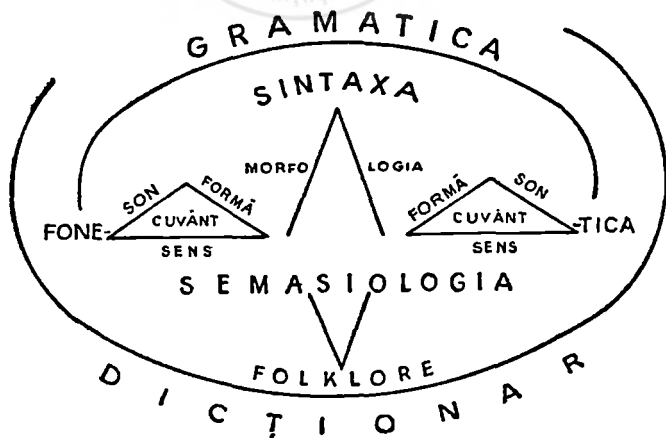
Să constatăm însă că Linguistica este oarecum ea însăși de vină, dacă Gramatica a mers cu mult mai repede decât Dicțio-
 35 n a r u l. Preocupațiunea aproape exclusivă a corifeilor științei a fost în trecut, și nu încetează încă de a mai fi, curat gramaticală. După așa zisa « școală gramaticală veche » urmează așa zisa « școală gramaticală

sunt ambele deopotrivă « gramatische Schule ». Mulțumită acestei griji unilaterale, Gramatica a făcut pași giganticî; Dicționarul însă a rămas departe în urmă, profitând întrucâtva abia-abia sub raportul fonetic și morfologic. Lexicografii au început a întemeia derivațiunea materială a vorbelor pe corelațiunea regulată a sunurilor, și a început a da loc printre cuvinte elementelor celor formative ca prefixuri sau sufixuri; dar atâta e tot. Modelându-se Dicționarul după Gramatică, s'a scăpat din vedere că sfera Dicționarului e cu mult mai vastă decât cea a Gramaticii.

S'a zis adesea că cuvântul rezultă din trei factori quintesențiali: son, formă și sens. Când noi rostim « fac », înșirăm sunurile f, a, c, a căroră unire formează un verb la prima persoană a prezentului indicativ, având sensul cutare. Din cei trei factori, cu sonul se ocupă în același grad Gramatica și Dicționarul, căci el este rudimentul oarecum zoologic al graiului, prin care limba umană nu se deosebește în principiu de miorlăitul pisicii sau de ciripitul vrabiei. Rămân forma și sensul. Gramatica are a face în specie cu forma, iar cu sensul numai întru cât se atinge de relațiuni logice între o formă și alta. Cele două ramuri propriie ale Gramaticii sunt morfologia și sintaxa, ambele având de obiect forma și iarăși forma, căci orice categorie morfologică, bunăoară « j'ai dit », este identică în fond cu o construcțiune sintactică: « ego habeo dictum ». În opozițiune cu Gramatica, Dicționarul are a face în specie cu sensul, obiect al doctrinei numite semasiologie; însă aproape tot pe atâta și cu forma, fără care rare ori se poate limpezi înțelesul unui element lexic. Sensul cuvântului izolat este pururea șovăitor. Oare ce înseamnă « scap »? Negreșit nu tot una în « scap teafăr din foc » și în « scap căciula în puț ». Sensul particular al lui « scap » în cazul cutare sau cutare se cunoaște numai în frază, în propozițiune, în întrebuintărea-i cea sintactică. Totuși Dicționarul nu se mărginește cu atâta, ci sgândărește mai departe. El caută sensul cel fundamental, din care să se poată desfășura divergința între cele două sau mai multe sensuri particulare, și-l găsește în prototipul latin vulgar « excapare », compus din propozițiunea « ex » și din « capa = manta », de unde derivă atât românul « scap », precum și francesul « échapper », spaniolul

«escapar», etc. «Excappare» înseamnă literalmente «a ieși din manta», adică pe deoparte: «a se desbăra de ceva», pe de alta: «a lăsa jos»; în primul caz: «s c a p din foc», în cel al doilea: «s c a p căciula». Dar la Stockholm sau la Moscova, într'o climă vitregă,
 5 acolo unde nici chiar cojocul nu ajunge pentru a înfrunta năvala crivățului, s'ar fi desvoltat oare vreodată ideea de «scăpare» din aceea de «ieșire din manta»? Ea nu putea să se nască decât într'o țară dela amiază-zi, unde mantaua este bună din când în când la nevoie, dar mai adesea e nesuferită în toiul căldurii. La Romani «capa» înfășura
 10 tot corpul omului: «totum c a p i a t hominem» după expresiunea lui Isidor. O purtau mai ales călătorii plecând la drum; și pe dată ce soseau la cineva, era obiceiul ca gazda s'o ia de pe umerii oaspelui, să-l s c a p e de o asemenea belea: «aufertur capa». Iată-ne dară, pentru ca să putem înțelege pe al nostru s c a p, siliți a ne strămuta
 15 în traiul intim al străbunilor, în datinele lor, în folklorul Romei antice. Și așa este aproape totdeauna.

Gramatica cuprinde o parte dintr'o sferă foarte întinsă, pe care Dictionarul o îmbrățișează întreagă. Raportul sinoptic dintre ambele s'ar putea reprezenta prin următoarea figură, din care vedem totodată că Gramatica nu numai se intercalează oarecum în Dictionar,
 20 dar încă — chiar când o considerăm în deosebi — se întemeiază pe el:

Prin «folklore» se înțeleg aci nu acele texturi poporane, care sunt nu mai puțin trebuincioase Gramaticiei, fiind o prețioasă fântână pentru Linguistica peste tot; ci se înțelege întregul trai prezintă și trecut al unui popor, viața lui materială și morală în treptata-i desfășurare, cu toate ale ei, multe și mărunte. Cu cât acest trai ne este mai cunoscut, cu cât noi ni-l putem înfățișa într'un chip mai intuitiv, mai văzut cu ochii, cu atâta mai limpede ne dăm samă de sensul cel mlădios al cuvintelor. Cine oare n'ar pricepe și mai bine nașterea logică a lui *s c a p* din «*excapo* = ies din manta», dacă ar avea dinainte-i chiar imaginea acelei mantale, care înfășura pe drumețul roman obosit? Un dicționar e dator, după putință, a-și împinge cercetările până la acea margine extremă, căci ținta lui, în starea actuală a științei, este de a ne împărtăși în istoria fiecărui cuvânt geneza totală a unei asociațiuni de idei.

Pe lângă «*capa*», poporul roman mai avea și alte feluri de mantale numite «*lacerna*», «*birrus*», «*sagus*», «*mantum*», etc. Putem noi oare cunoaște cu deplinătate pe una din ele, dacă nu o știm deosebi de celelalte? Și nu numai când e vorba de lucruri, ci și mai puțin și în privința cea imaterială a simțimentelor și a speculațiunilor intelectuale, orice graiu, fie cât de necioplit sub raportul literar, posedă pentru orice categorie o samă de sinonimi, pe cari le distinge, unele de altele, fiecare din ele având o nuanță proprie și dând naștere unor derivate diferite, uneori chiar divergenți. Altceva este «*scap*» și altceva sinonimul «*mântuesc*», derivat din «*mantum*», adică din aceeași noțiune fundamentală ca și «*capa*». Diminutivul «*mantellum*» ne apare deja la Plaut (*Capt.* III, 3 v. 5—6) cu sensul de «scăpare»:

*Nec mendaciis subdolis mihi usquam mantellum est meis,
Nec sycophantiis, nec fucis ullum mantellum obviam est...*

«*Mântuesc*», care n'are a face cu maghiarul «*menteni*», este format din latinul «*mantum*» și însemnează literalmente «acopăr cu o manta», de unde pe de o parte sensul de «*sauver*», pe de alta — la Moldoveni — acela de «*achever*», niciodată «*laisser tomber*», căci

la Romani « mantum » era scurt și ușor, « breve amictum », nu supărăcios ca lunga « capa ». Fără sinonimică, accepțiunea celor mai multe vorbe ne apare într'o umbră, în care ochiul zărește figurile, dar confundă fețele.

5 Dela Festus până la Suidas, dela Suidas până la Henricus Stephanus, dela Henricus Stephanus până mai în zilele noastre, dicționa-
rele cele mari se mulțumesc cu arătarea sensului imediat vechiu sau
nou al unui cuvânt prin întrebuițarea-i curat literară într'o con-
10 strucțiune sintactică. Dar până și această citare a texturilor este
generalmente prea trunchiată, uitându-se că adesea înțelesul cel in-
tenționat al cuvântului nu se lămurește fără un lung pasagiu reproduc
in extenso. Littré cel dintâiu a știut să citeze, și tocmai de aceea cel
dintâiu el a reușit să indice într'o mulțime de cazuri nu numai sensu-
rile, dar până și nuanțele cele mai fine ale fiecărui sens în parte. Grație
15 citațiunilor bine alese, bine cumpănite și bine clasificate, grație tot-
deodată unei pătrunzătoare și interesante sinonimice, opera lexico-
grafului francez este nu numai un registru de consultat, ci până
la un punct o carte de lectură; pe când publicațiunea Englezului
Murray se aseamănă mai mult cu o diagramă: pe una o poți primi
20 ca pe acel tovarăș cu care vorbești fără să ți se urască și — după zi-
cătoarea română — vorba vorbă aduce; cealaltă este un fel de schelet,
un specimen anatomic, o hâncă cu oscioare numerotate într'un mod
foarte simetric, pe care trebuie s'o studiezi câteodată, dar cu care
unei firi nervoase nu-i prea vine la socoteală a rămânea singură în
25 odaie.

Orice mare dicționar al unei limbi ar trebui să fie cartea de lec-
tură cea mai răspândită, cea mai atrăgătoare, căci acolo și numai
acolo se află deplinul *γνώθι σεαυτόν* al unei națiuni: « cunoaște-te
pe tine însuși ». În loc de aceasta, ni se dă mai totdeauna o steno-
30 grafie de abreviațiuni peste abreviațiuni, un nămol de terminologie
scolastică, un laconism pe care nu-l întrece nici chiar stilul telegra-
melor, niște litere microscopice menite a face economie de hârtie și
a da ochilor orbul găinilor, și apoi unul și același tipic monoton aplicat
la biografia fiecărei vorbe, deși fiecare vorbă trăiește ca o individuali-
35 tate proprie. Toate astea sunt niște păcate moștenite, în cari se

răsfată de bunăvoie Murray, de cari într'o parte s'a scuturat Littré, și de cari n'a putut să se scape ilustrul Iacob Grimm în monumentalul său dicționar german, deși ne spune el însuși că ar fi dorit să-i dea caracterul unei cărți de lectură, astfel încât să poată fi citit ca o petrecere de familie serile pe la gura sobei. Tocmai aceasta aș vrea și eu, dar străduința e cam anevoioasă, căci izbânda atârnă nu dela talentul cel problematic al autorului, ci mai cu seamă dela temperamentul națiunii cu care are a face. Un Englez sau un German citesc ceasuri întregi fără a moțâi, aceleași pagini care ar adormi într'o clipă pe un Francez, pe un Italian, pe un Român; iar ceea ce place naturei vioaie și neastâmpărate a ginții latine, poate să se pară nu știu cum și nu știu ce duhurilor născute și crescute într'o altfel de atmosferă. Eu unul am lucrat și lucrez între Români.

Carte de lectură pentru toți fiii națiunii, un mare dicționar, zămislit și săvârșit după planul de mai sus, ar putea și în școală să înlocuiască acele compilațiuni adesea insipide, mai toate indigeste, prin cari un spirit, fraged încă, se desgustă de citire, departe de a se instrui petrecând sau de a petrece instruindu-se. Incepând dela clasele cele mai elementare și până la bacalaureat, fie pentru băieți, fie pentru fete, ar fi lesne de a spicui, potrivit cu vârsta fiecăruia, câte un șir de cuvinte de o varietate extremă, cari nu numai să placă și să învețe, dar în acelaș timp să atingă o țintă cu mult și mai înaltă: a sădi până în baierile inimii cultul raționat al graiului părintesc...

La întemeierea Etimologicului, dorul Augustului Suveran, rostit de pe Tribuna Academiei, a fost de a mântui din peire: « toate cuvintele vechi, cari altmintrelea vor fi pierdute pentru generațiunile viitoare... ».

Orice cuvânt oglindește un lucru, o ființă, o idee, o datină; aceste lucruri, aceste ființe, aceste idei, aceste datine, eu m'am încercat și mă încerc a le apuca câne-cânește din ieri și din astăzi ale poporului român; dar pentru ca ele cu adevărat să nu fie pierdute, pentru ca să poată rodi cu îmbelșugare în brazdele cele adânci ale zilei de mâine, mă tem a le da seci, sarbede, retezate, ci m'am silit și mă voiu sili a le aduce palpitânde de vieață pe ogorul neamului românesc.

FONDUL BASMULUI¹⁾

In literatura poporană *basmul* ocupă întocmai același loc ca romanul în literatura cea cultă, și de aceea unii le cuprind pe amândouă sub aceeași rubrică de « ficțiune », o caracteristică cu desăvârșire necorectă. *Basmul*, ca și romanul, reprezintă fiecare câte o realitate în toată puterea cuvântului, dar două realități foarte diferite, aproape antagoniste.

Litré (Dict. v. Conte) zice: « Il n'y a pas de différence fondamentale entre le conte et le roman; l'un et l'autre sont des narrations mensongères ou regardées comme telles. Tout ce qu'on peut dire, c'est que conte est le terme générique puisqu'il s'applique à toutes les narrations fictives, depuis les plus courtes jusqu'aux plus longues. Le roman ne se dit que de celles-ci. Un conte de trois pages ne s'appellera jamais un roman, tandis qu'un roman est, dans toute la rigueur du mot, un conte suffisamment long. La nouvelle ne se distingue pas non plus au fond du conte ou du roman. Dans l'usage ordinaire, c'est un roman de petite dimension dont le sujet est présenté comme nouveau ou peu ancien, ou avec des détails inconnus jusqu'ici... ».

Sunt minunați filozofii așa numiți pozitivisti! Pentru dânșii în lumea întregă nu există nemic decât numai raportul între dimensiuni. Romanul e mai lung, nuvela e mai scurtă, *basmul* e și lung și scurt, câte-trele de o potrivă minciună, « narration mensongère », adică: minciună mai lungă, minciună mai scurtă, minciună mai așa sau așa, iată toată deosebirea cea macaronică.

Lăsând deocamdată la o parte *basmul*, să ne întrebăm: romanul și nuvela sunt ele minciuni? Un romancier adevărat, un Dickens, un Balzac, un Thakeray, nu face altceva în privința realității celei concrete decât ceea ce face algebra în privința aritmeticei, adică: din ceea ce în realitate ne întâmpină la fiecare pas ca figure sau eveni-

¹⁾ *Etymologicum Magnum Romaniae*, t. III (București, 1893) col. 2602—2619; fragment din « Basm » (col. 2596—2652).

Studiul a fost publicat în întregime în *Revista Nouă*, an. VI, Nr. 10, pp. 369—390, specificându-se că a fost « cetit dinaintea M. S. Regelui în ședința Academiei la 9 Aprilie 1894 ».

mente deosebite, împrăștiate, individuale, romancierul abstrage tipuri de figuri și tipuri de evenimente, pe cari le grupează apoi întocmai după cum ele ar fi cu puțință de a se grupa dela sine și în realitate. In loc de operațiunea aritmetică: $1 + 1, 1 + 2, 1 + 3 \dots$, romancierul ne dă: $A + B$. Oare $A + B$ să fie o minciună? Tot așa face și nuvelistul, tratând un episod acolo unde romancierul tratează o vastă totalitate. Când un romancier sau un nuvelist ne-ar da tipuri false și când le-ar grupa fals, numai atunci ar fi o minciună; dar atunci nimenea nu-i citește! O minciună nu poate trăi. Nu va trăi filozofia pozitivistă, dar romanul și nuvela vor trăi, căci ele nu sunt minciuni: ele nu fac decât a reduce aritmetica fenomenelor la algebra tipurilor. Și dacă *basmul* trăiește și el, trăiește de când e lumea, probă că reproduce și el o realitate.

Nu în lungime consistă deosebirea între roman sau nuvelă, de o parte și între *basm* de alta, ci mai întâiu în deosebirea sferelor respective. Romanul și nuvela, începând dela « Daphnis și Chloe » a lui Longus, începând dela « Satyriconul » lui Petroniu, ba începând chiar dela specimene chineze, indiene, egiptene și asiriene, aparțin numai literaturii culte, sunt creațiuni exclusive individuale, niciodată o operă colectivă anonimă a popoarelor, după cum este *basmul*. Nu e deosebire de mai scurt și mai lung, ci este deosebire de cult sau individual și de poporan sau colectiv. Dar această deosebire de sfere nu este încă destul de caracteristică. Un individ de geniu, un Hoffmann sau Edgar Poe, aparținând pe deplin literaturii culte, poate să scrie totuși un *basm*, fără a trece prin această literatură poporană. « Orlando furioso » al lui Ariosto și « Gerusalemme liberata » a lui Tasso sunt țesături de *basme*, ca și multe alte opere curat individuale din veacul de mijloc sau din alte epoce, și totuși ele nu sunt poporane, chiar atunci când sunt inspirate din popor, ceea ce trebuia să se fi întâmplat foarte adesea. Și în literatura cultă, prin urmare, se poate furișa *basmul*; el va fi însă acolo ca o plantă exotică, care poate să fie frumoasă, poate să placă, după cum este la noi, de exemplu, *basmul* cutare sau cutare ieșit din fantasia lui Delavrancea. Deosebirea dară, care ne preocupă, trebui să consiste nu numai în sfere, ci mai ales în natura diferită a

celor două realități, din cari una se resfrânge în roman și în
 5 nuvelă, cealaltă în *basm*.

In adevăr omul, ca și alte ființe organice, trăiește nu o singură viață,
 ci două vieți: *vieța veghierii și vieța somnului*.
 5 Ceea ce facem noi în veghiere, ceea ce lucrăm, vedem, suntem, cu-
 getăm, este o realitate; dar nu mai puțin realitate, deși
 de o altă natură, este ceea ce facem noi, ceea ce lucrăm, vedem, sim-
 țim, cugetăm în stare de somn, adică în vis. Și omul primitiv
 crede de o potrivă, cu aceeași tărie de convicțiune, în ambele aceste
 10 realități. «Ca și copilul — zice foarte bine ilustrul filolog englez
 Sayce (*Science of language*, II, 290) — el nu poate să deosebească
 limpede una de alta starea de veghiere și ceea ce vede în vis». Ro-
 manul și nuvela oglindesc într'un mod algebraic realitatea ve-
 ghierii; *basmul*, tot într'un mod algebraic, este o oglindă a rea-
 15 lității visului.

D. Șăineanu (*Ist. Filol. române*, p. 360) zice: «In timpul din urmă,
 d. Hasdeu a expus, într'o serie de prelegeri universitare, o nouă
 teorie despre formațiunea *basmelor*. După d-sa, explicațiunea elemen-
 tului antropologic sau a miraculosului din povești o poate da numai
 20 visul, care, asemenea *basmului*, nu cunoaște nici timp nici spațiu.
 Astfel într'ambele aceste elemente, deopotrivă caracterizate prin
 fenomenul miraculosului, n'ar exista nicio deosebire esențială...». Teoria mea este nouă numai fiindcă omenirea a uitat-o de vreo cincisprezece secoli, în cursul cărora știința nu s'a ocupat de loc cu literatură poporană. Această teorie pare a se fi născut în școala neo-platonică din Alexandria, și anume în creerul martirei Hypatia, ultima rază a filozofiei antice. Se știe, cu ce nepovestită barbarie calăii patriarhului Ciril sfâșiaseră în bucăți pe marea profesoară de filozofie a Museului din Alexandria, în momentul chiar când sublima virgină
 25 se ducea a-și face cursul despre armonia între Platone și Aristotele. Operele ei, afară de un fragment astronomic, au fost toate nimicite de cătră sălbaticile fiare, cari cutezau a vorbi în numele lui Crist. Din fericire, cel mai iubit elev al Hypatiei a fost tocmai un episcop creștin, nobilul Synesius. Intre altele, Synesius ne-a lăsat un tractat «despre
 30 vise», "περὶ ἐνυπνίων λόγος", pe care îl închinase magistrei

sale Hypatia « *ἡ φιλοσόφος* », și în care spune în treacăt, ca ceva cunoscut deja în școala de atunci din Alexandria, că originea miturilor este în vise: « *μερὶς τῶν ἐνυπνίων ὄντες οἱ μῦθοι* » (Synesi opera, Lutetiae 1623, p. 157). Așa dară, dacă nu teoria mea cu d'amăruntul, ce puțin « le bout d'idée » se datorează Hypatiei.

Rare ori mi se întâmplă a îmbrățișa vreo aserțiune a lui Schopenhauer; dar tocmai de aceea sunt pentru mine foarte importante acele puncte, în cari noi ne putem întâlni, căci îmi zic atunci eu însumi: dacă un lucru are același aspect pentru un ultra-pesimist și pentru un ultra-optimist, este cea mai sigură dovadă despre veritatea aspectului.

În studiul său « Versuch über Geistersehn », Schopenhauer zice: « A lua visurile drept un simplu joc al cugetării, drept niște simple imagini fantastice, este a fi lipsit cineva de reflexiune sau de bună credință, fiind învederat că visurile sunt cu totul altceva. Imaginile pornite din fantasmă sunt slabe, palide, fragmentare, unilaterale, și atât de efemere încât prin fantasmă noi abia în curs de câteva secunde ne putem crea în minte imaginea unui om absent. Până și fantasia cea mai vie n'are nimic comparabil cu acea realitate palpabilă (handgreifliche Wirklichkeit) pe care ne-o dă visul. E cu totul fals de a explica acest fenomen prin aceea că imaginile fantasiei sunt turburate și slăbite prin impresiunea produsă asupra lor de către lumea exterioară. Chiar în liniștea cea mai adâncă a nopții celei mai întunecoase, fantasia nu poate să producă nimic care să se apropie măcar de evidența și de corporalitatea celor obiective ale visului (objektive Anschaulichkeit und Leibhaftigkeit des Traumes). Apoi imaginile fantasiei sunt totdeauna provocate de asociațiuni de idei sau de alte motive, și omul are conștiință de arbitraritatea lor; pe când visul, din contra, ni se impune nouă ca ceva de tot străin, ca o lume exterioară, independentă de voința noastră și chiar contrarie voinței noastre ».

Schopenhauer conchide că omul posedă pentru vis un deosebit organ, « Traumorgan », « organul visului », prin care vede, aude, simte. Dar un singur organ are o singură misiune: ochii de a vedea, urechile de a auzi, mâinile de a pipăi, etc., pe când organul visului întrunește toate acestea, deci nu este un organ, ci un organism, un complex de

organe. Omul dară, după Schopenhauer, are două organisme deosebite, prin cari trăiește în două lumi, în două realități: realitatea veghierii și realitatea somnului. Negreșit, prin strânsa întrunire a ambelor organisme în același individ, elemente din starea de veghiere se resfrâng în somn, și, vice-versa, elemente din somn se pot resfrânge în starea de veghiere. Elementul cel mai important de această natură: resfrângerea somnului în veghiere, este *basmul*, care constituie pentru om literatura visului, o literatură întemeiată și ea, ca și aceea a veghierii, pe observațiuni, dar observațiuni nu prin organe corporale, ci prin celalt organism, prin « Traumorganismus » al lui Schopenhauer.

Visul însoțește totdeauna somnul, deși nu totdeauna omul și-l aduce aminte. Și este știut de demult că: cu cât omul e mai primitiv, mai incult, mai natură, cu atâta mai bine el își amintește visul cu toate amăruntelile lui.

Alfred Maury a scris o carte întregă pentru a dovedi că visul rezultă din impresiuni exterioare primite de corp în timpul somnului. Descartes, zice el, a fost pișcat de un purice și visa că-l străpunge o sabie. Insuși Maury a pus pe un amic să-l gâdile ușor cu o peniță pe obraz pe când dormea, și visa că este torturat.

Ce urmează de aci? In vis, ca și 'n *basm*, piticul devine uriaș, totul crește, totul se mărește, totul ia proporțiuni gigantice.

Această trăsură caracteristică a visului, și ceva mai mult decât numai atâta, ni-o descrie cu o admirabilă plasticitate următorul scurt *basm* românesc din colecțiunea lui Ispirescu, intitulat « Sufletul » (*Legende*, ed. 1872, p. 119—23):

« A fost odată doi muncitori. Prieteni din copilărie, orice găseau de muncă, lucrau împreună, și niciodată nu se despărțeau. Și ca să nu șează fără treabă, nu se codeau la niciun fel de muncă; puneau mâna și la una și la alta, numai să nu se lenevească. Dacă într'un loc nu găseau de muncă, ei se duceau în altă parte. Și la câmp, și în oraș, ei munceau la orice le ieșea înainte, numai să trăiască cinstiți și cu frica lui Dumnezeu. Mergând odată pentru muncă la un sat, și fiind timpul frumos și noaptea răcoroasă, merseră, merseră până în revărsatul de zio. Ajunseră într'o poiană verde și frumoasă, cu

fel de fel de floricele; se puseră a se odihni și a trage câte un puiu de somn, mai cu samă că erau și oboșiți de drum. Pe unul dintr'înșii, cum puse capul jos, îl fură sântul; celălalt însă, nu știu cum, nu știu de ce, dară nu-l putea fura șomnul, nici cât ai da în cremene. Se întoarse pe o parte, se întoarse pe alta, să doarmă nicidecum; strânse ochii cât putu, și cu toate acestea nu fu cu puțință nici măcar a aromi; parcă ar fi fost cu ochii în soare. Dacă văzu și văzu, se puse și el pe brânci cu coatele pe pământ și cu capul rezemat de mâini, și privea la tovarășul său cum dormea de dulce.

«Era jumătate de oră de când privea el astfel; când deodată se scoală în sus și rămâne cu gura căscată, văzând un porumbel alb care sbura pe deasupra omului adormit și pe care nu-l băgase de samă până aci. Și fiindcă era așa de jos, crezu că ar putea să-l prinză cu mâna; dară unde! că porumbelul, cât de blând se părea a fi, avea aripi, bată-l nevoia, și sburând mai cât coala, se puse jos. Omul nostru se ia după dânsul; porumbelul sboară mai 'nainte, și tot astfel trecură livada cu floricele și cu iarbă verde, până ajunse la un crânguleț. Acolo dete peste o căpățână de cal, pe care ploaia și soarele o albise ca osul de fildes. Porumbelul intră pe gură, și sări afară prin locul ochilor, mai intră și ieși de mai multe ori; apoi ieșind se scutură și părea a se veseli, luă iară drumul ca mai 'nainte, sburând cât coala și uitându-se la om ca cum i-ar fi zis: vino după mine; și merse și merse până la o măgură, unde porumbelul se înălță până în slava cerului de nu-l mai putea vedea. Omul nostru se gătea a se întoarce, crezând că norii au luat pe porumbel, când deodată îl văzu că se coboară în jocuri, iute ca o săgeată; și luă drumul înapoi până la tovarășul ce rămăsese dormind. Aci, se puse pe fruntea lui și peri. Atunci se culcă și omul nostru, și îndată adormi, parcă l-ar fi lovit cineva cu muchea în cap.

«După ce își făcură povara de somn, se sculară și se găteau a-și urma calea, când omul pe fruntea căruia se pusese porumbelul zise:

«— Ce vis frumos am visat!

«— Ce vis? și ce ai văzut? zise celălalt.

«— Dădusem cu mâna în foc. Se făcea că eram pe o câmpie frumoasă și plină de flori. După ce am îmblat câtva, am ajuns la un palat

numai de marmoră. Am intrat acolo, și așa de bine ce-mi părea, ca cum ar fi fost al meu. Am intrat pe ușă, m'am preumblat prin toate odăile, săream pe ferestre și iară intram. Era acolo niște scaune și paturi numai de mătase. Oglinzi mari cu cercevele de aur, păreții poleiți, și părea că era al meu. Cu toate astea nu știu de ce, dară trebuia să plec. După ce am mers o bucată bună de drum prin iarbă verde și înaltă, care da un miros de te 'mbăta, am ajuns la o movilă mare și am intrat într'însa printr'o crăpătură. De pe cele ce vedeam, mă așteptam să văd cine știe ce minune, când colo nu găsii decât un chiup d'alea marile, și vechiu, și muced, de nu-ți venea să pui mâna pe el. Apoi mi-am luat inima în dinți și am zis: fie ce o fi: și am ridicat capul; când colo ce să vezi? jăratec. Am băgat prin buzunări, am luat în căciulă, am luat cât am putut să duc, dar nici pomeneală nu era să se golească chiupul. Și niște bani, numai de aur; și străluceau de-ți lua ochii. Am plecat și l-am lăsat așa, cu gând să te gălesc și pe tine ca să mergem să-l golim; știu că ereum rupt de osteneală; m'am întors pe la palat, dar n'am mai intrat în el, fiindcă mă grăbeam; am ajuns de unde plecasem, apoi nu-mi aduc aminte ce am mai făcut, și m'am deșteptat.

« Pe când acesta își spunea visul, celalalt zâmbia. Apoi după ce sfârși de spus, îi zise:

« — Măi vere, ceea ce n'ai putut să faci tu singur, aidem să facem amândoi. Vom merge să luăm banii. Ce zici tu?

« — Da ce mă, nebun ești tu? Ce bani să luăm? Eu îți spusei că am visat, și tu, tronc, te pomenești vorbind. Dar de unde să iei banii?

« Tovarășul său îi vorbi așa de serios încât îl încredință și primi să meargă cu el, dară cam cu îndoială și cam ciorovăindu-se.

« Porniră, deci, tot pe drumul ce apucase porumbelul, și ba că a fi una, ba că a fi alta, ba că tunsă, ba că rasă, ajunseră la căpățâna de cal, și o arată cu degetul celui ce visase, zicându-i:

« — Iată palatul tău de marmură, în care ai umblat și atâta te-ai înveselit. Omul cu visul se uită cam cu coada ochiului la tovarășul său, și se gândi: el este nebun sau își râde de mine. Până a nu apuca să mai zică ceva, se luă după tovarășul său, care pornise înainte; el era foarte hotărât a nu mai urma pe tovarășul său dacă și-ar râde

de dânsul mai mult, spuindu-i astfel de minciuni, și a se despărți de dânsul.

« Mai merșeră însă ce merșeră și ajunșeră în poalele movilei. Apoi omul zise celui ce visase:

5 « — Aci este.

« — Ce este?

« — Ei bine, comoara... Dar, ia stăi, ce om găsi pe jumătate.

« — Totul, dacă vrei! era să zică; dară luându-și seama, începu la glumă: ei bine, pe din două: nu suntem noi tovarăși la muncă?

10 « Nu făcură zece pași în crăpătură și dădură peste chiupul cel vechiu, muced și mâncat de rugină. Până a nu se atinge de dânsul, se uitară unul la altul și începură a râde de bucurie. In sfârșit ridi-cară capacul și rămaseră înmărmuriți, când văzură că chiupul era plin cu vârf numai cu bani de aur; și fiindcă erau oameni de omenie, 15 împărțiră frățește și se legară între dânșii a fi tovarăși până la moarte ».

In acest *basm-v i s* sau *v i s-basm*, *basmul* și *v i s u l* sunt minunat de bine caracterizate prin cele două ale lor trăsuri comune fundamentale:

1. In *vis* totul capătă forme mai mult decât iperbolice: o căpă-țână de cal din realitatea veghierii devine un palat în realitatea som- 20 nului; aceeași ultra-exagerațiune în *basm*.

2. Ceea ce visează omul poate să se adeverească în starea-i de veghiere, după cum s'a adevărit chiupul cel cu galbeni în crăpătura movilei; visurile dară, oricât de ciudate în aparență, pot fi crezute, pot fi ceea ce Virgiliu numea « vera somnia », pot descoperi ceea ce 25 nu se vede sau nu se știe; de aci orice popor crede în *vis*e, și tot așa el crede în *basm*e, pe cari — la noi și pretutindeni — le începe mai totdeauna prin afirmativul « fost-a fost », ba în limba sanscrită însuși *basmul* se chiamă *i t i h ā s a* = *iti ha āsa*, adică « așa a fost » (*Pott, Etym. Forsch.* ²II, I, p. 430).

30 Plecând de aci, nu este greu de a urmări mai departe strânsul paralelism omnilateral între *vis* și între *basm*; un paralelism sdro-bitor pentru teoriile cele solare, meteorologice, etc., etc., despre originea *basmului*.

3. In *basm*, ca și în *vis*, spațiul se șterge; dormind în București, 35 omul se visează la Paris, și peste o clipă la New-York, tot așa precum

eroul basmului străbate ca săgeata până la buricul pământului, peste nouă mări și nouă țări, în lumea-albă și 'n lumea-neagră, fără a se prea plânge de oboseală.

4. În *basm*, ca și 'n v i s, se șterge nu numai spațiul, dar și timpul:
5 în câteva minute visătorul trăiește mai mulți ani; eroina *basmului* umblă atâta încât își tocește toiagul și papucii de fier, dar totuși ajunge la țel tânără și frumoasă ca și 'n ziua plecării.

5. În *basm*, ca și 'n v i s, sborul este un mijloc foarte îndemânatic de locomoțiune.

10 6. În *basm*, ca și 'n v i s, omul vede zei sau zâne și petrece cu sfinții.

7. În *basm*, ca și 'n v i s, ne întâmpină monștri, cu cari ne luptăm și pe cari mai totdeauna îi învingem.

8. În *basm*, ca și 'n v i s, deosebirea de limbi nu există, toți se
15 înțeleg unii cu alții, ba vorbesc omenește până și dobitoacele.

9. În *basm*, ca și 'n v i s, metamorfozele cele mai extravagante sunt ceva foarte normal.

10. În fine, în *basm* ca și 'n v i s, suferințele și nenorocirile cele mai cumplite se încheie sistematic printr'un bun desnodământ, printr'o
20 nuntă, printr'un banchet, căci coșmarul în ipnologie este o excepțiune.

Nu se poate găsi un singur element al *basmului*, care să nu-și aibă obârșia în v i s; și dacă știința n'a observat până acum acest perfect paralelism, dacă ea a alergat la tot soiul de teorii mai mult sau mai puțin absurde, dintre cari cea mai absurdă este neapărat aceea a lui
25 Dr. Gaster despre nașterea *basmelor* din c ă r ț i și mai ales c ă r ț i e v r e e ș t i (*Lit. populară română*, p. 545 sqq.), cauza este că știința, cam totdeauna și cam în toate, începe ca Don-Quixote prin excentricități, și numai la urma urmei, tot ca Don-Quixote, se pocăiește și-și vine în fire.

30 Toți oamenii, cei inculți însă mai viu decât ceilalți, au visat, visează și vor visa până la sfârșitul pământului; de aceea și *basmul* nu s'a născut într'o epocă sau într'o țară oarecare, ci pretutindenea s'a născut odată cu nașterea omenirii.

35 Stările psihice ale oamenilor primitivi, ca și ale copilului în genere, fiind puține și aproape cu aceleași variațiuni sau asociațiuni de idei,

visurile lor — fie la Indiani, fie la Hotentoți, la Japonezi, la Ze-
landezi, la oricine — s'ar putea restrânge la un număr foarte mă-
ginit de norme comune identice, pe cari etnologii ar trebui să le adune
și să le grupeze, ceea ce nu s'a făcut încă până acum. Iată de ce și
5 *basmelor* se aseamănă într'un mod atât de uimitor la neamurile cele
mai diverse, chiar atunci când și acolo unde e absolut peste putință
de a admite vreo umbră de împrumut dela neam la neam; și iată de
ce, în același timp, totalitatea *basmelor*, fie ele indo-europene, fie tu-
ranice, fie africane, fie americane sau australiene, se poate restrânge
10 la un număr foarte mărginit de norme comune identice. O ingenioasă
încercare în această privință s'a făcut de către Hahn (*Griech. Mär-
chen*, I, 45 sqq.), care a reușit a împărți întregul tezaur antropologic
de *basmes* numai în patruzeci de prototipuri, ba și chiar patruzeci
sunt încă prea mult. După indicațiunile mele, elevul meu D. C. Litzica
15 dela Școala Normală Superioară a redus prototipurile lui Hahn la
următoarele douăzeci și opt:

I. a) O ființă supra-omenească se căsătorește cu una umană, pu-
nând la nuntă o condiție; b) Omul calcă condiția și ființa supra-umană
il părăsește; c) Omul pleacă după ea și o regăsește sau nu.

20 II. a) Bărbatul lasă pe nevastă, fără nicio vină; b) Ea îl așteaptă
cu credință; c) Intoarcerea lui și veselia.

III. a) Copiii cei noi-născuți sunt furați și duși departe; b) Mama
e acuzată că i-a ucis; c) Ca urmare e pedeapsa mamei; d) Copii sunt
regăsiți de tatăl lor și vine împăcarea.

25 IV. a) O femeie pierde soțul care pleacă în lume și se însoară iar;
b) Femeia îl regăsește, dar nu se poate apropia din cauza nevastei de
a doua; c) Pentru daruri minunate nevasta a doua o lasă să vie la ei;
d) A 3-a noapte el o aude cum i se plânge și o reia.

30 V. a) O virgină cere daruri dela un bărbat; b) Il înșeală de două
ori, dar a treia oară e prinsă și se mărită cu el.

VI. a) Părinții dorind un copil, la naștere, din vreo cauză, îl fâgă-
duesc dracului; b) Dracul vine la termen, dar copilul fuge; c) Dracul
il caută; d) Dracul e învins.

35 VII. O fată e aruncată în mare împreună cu copilul ce a născut,
dar scapă ambii și se reîntorc după câțva timp la tatăl fetei.

VIII. a) O fată de împărat e expusă spre a fi mâncată de un mon-
stru; b) Un erou omoară monstrul; c) Urmează căsătoria.

IX. *a)* O mamă vitregă izgonește pe fiica bărbatului său pentru că e ma' frumoasă; *b)* Reușește s'o omoare; *c)* Un erou o găsește moartă, o învie și pedepsește pe vitregă.

X. *a)* Fratele și sora fug de vitregă; *b)* Unul sau chiar ambii sunt schimbați în fiare, dar scapă curând de vrajă și redevin oameni.

XI. *a)* Spre a face o izbândă se încearcă trei frați, dar reușește cel mai mic; *b)* Invingător, scapă pe cei mai mari; *c)* Aceștia voind să-l piardă, spun că ei au reușit; *d)* Fratele mai mic vine travestit, se descopere și îi pedepsește.

XII. *a)* Sora cea mai mică e disprețuită de două surori mai mari; *b)* Apare de două ori la curte îmbrăcată împărătește; *c)* A 3-a oară este recunoscută și o ia de soție fiul împăratului.

XIII. *a)* Doi frați gemeni se duc spre a găsi noroc; *b)* Unul cade în pericol; *c)* Celălalt aleargă de-l scapă.

XIV. *a)* Un erou omoară pe toți smeii afară de unul; *b)* Acesta se înțelege cu mama sau sora eroului spre a-l pierde: ea se face bolnavă și-l trimite după leacuri; *c)* Eroul scapă și-i pedepsește.

XV. *a)* O soră arc mai mulți frați schimbați în animale; *b)* Pleacă după ei, îi găsește și-i scapă.

XVI. *a)* Adevăratul copil sau nevasta sunt trimiși la tată sau la mire, însoțite de o slugă; *b)* Pe drum copilul sau nevasta, ori se rătăcesc ori schimbă locul cu sluga din cauza vreunui pericol; *c)* Ajungând la destinare, sluga trăiește ca copil ori nevastă; *d)* Minciuna e descoperită și pedepsită.

XVII. *a)* Eroul are trei surori căsătorite după fii de împărați schimbați în fiare; *b)* Eroul îi cercetează pe fiecare; *c)* Ajungând în pericol cumnații îl scapă; *d)* Scăpând el, îi scapă și pe dânșii.

XVIII. Eroul nu poate căpăta mâna iubitei decât de va executa întreprinderi grele sau va deslega enigme.

XIX. *a)* Eroul răpește o femeie cu sau fără voia ei; *b)* Răpirea poate să fie sau să nu fie urmată de căsătorie.

XX. *a)* O ființă mai bătrână, de natură demonică, oprește pe o ființă tânără de a deschide o ușă; *b)* Ea nu o ascultă; *c)* El vrea să o omoare, dar nu poate.

XXI. *a)* Forța fizică a eroului este ascunsă într'un loc; *b)* O rudă, mamă, soră sau nevastă, află locul, și demonii îi iau puterea; *c)* Eroul recapătă puterea singur sau cu ajutorul nevestei dacă nu e vinovată, și pedepsește pe culpabil.

XXII. *a)* Eroul scapă dela moarte niște fiare; *b)* Ajungând în pericol, fiarele îl scapă.

XXIII. E vorba de un pitic de o tărie extraordinară, viclean și malițios.

XXIV. a) Un amic răpește pentru erou o fată și i-o duce; b) Pe drum păsările îi spun că acasă îl așteaptă pericol și-l învață cum să scape, dar să nu spuie nimănui; c) El scapă, dar divulgă secretul și e metamorfozat; d) Eroul sau mireasa îl scapă.

XXV. a) Eroul în călătorie e silit să se facă slugă; b) De două ori se arată el sub adevăratul chip, apoi se străvestește; c) A treia oară lucrul se descoperă și eroul își reia locul.

XXVI. a) Eroul prinde pe demonii în cursa ce-i pregăteau lui; b) Li robește și le ia comorile.

XXVII. Un om slab, dar șiret, prin ifos face să-i se supună niște forțe diabolice.

XXVIII. Un om merge în infern, și după multe lupte, vine iar în lume cu comori și cu nevasta.

Hahn a făcut, firește, câteva scăpări din vedere. Așa, ca să nu dăm decât un singur exemplu, el a uitat cu totul acel prototip în care o zeitate călătorește pe pământ pentru a pedepsi sau a răsplăti pe oameni; un prototip foarte răspândit pretutindeni și reprezentat admirabil la Români, între altele, prin *basmul* « Azima călătoare ». Către cele douăzeci și opt de prototipuri din tabelul de mai sus, ceretările ulterioare, negreșit, vor mai adăoga un număr oarecare, în orice caz nu prea însemnat, și atunci noi vom avea fondul complet al *basmului*, un fond atât de mic, și totuși susceptibil de a se multiplica în mii și mii de variante!

Lucrul nu este de mirare. Scribe, cel mai fecund scriitor teatral din timpul nostru, zicea că toate situațiunile comice se reduc în ultima analiză la șapte. Din acest fond de șapte situațiuni, prin diferite combinații și complicări, se naște un milion. Cu atât și mai lesne se poate multiplica într'un mod indefinit numărul cel cu mult mai mare al prototipurilor de *basme*, și aceasta anume amestecându-se fiecare *basm* :

- cu elemente din alte *basme* ;
- cu elemente din vieța de veghiere, fie actuală, fie istorică ;
- cu elemente psihice sau fizice propriie poporului, în sânul căruia se operează amestecul ;
- cu elemente topice sau climaterice ale fiecărei țări ;
- cu elemente cărturărești, datorite contactului clasei inculte cu stratul cel cult al societății ;

cu elemente lingvistice de etimologie poporană ale fiecărui graiu în deosebi;

cu câte altele, cari îmi scapă din vedere;

și 'n fine, astfel modificat printr'un amestec simplu sau multiplu, *basmul* trece prin moștenire la generațiuni viitoare, cari iarăși îl mai modifică, sau trece prin împrumut la alte națiuni, unde se supune unor noi modificări.

Cât de anevoie este a descurca unele amestecuri, se poate vedea în studiul meu despre « Povestea numerelor » (*Cuv. d. Bătr.* II).

Uneori amestecul lesne se constată, dar totuși rămâne o enigmă modalitatea prin care s'a putut introduce. Așa în *basmul* « George cel viteaz » din colecțiunea lui Ispirescu (*Legende*, p. 139) eroul botează sabia sa, punându-i numele « B a l m u t ajutorul meu ». Acest « Balmut » este învederat faimoasa sabie magică B a l m u n g a eroului epic german Siegfried (cfr. Cox, *Aryan mythol.* I, 292, 300).

Dar cum oare a pătruns ea într'un *basm* românesc, auzit în București dela « Mihalache Constantinescu din mahalaua Delea-Veche »? Urmează a se cerceta. Și câtă bătaie de cap! Să se observe că botezarea săbiilor pare a fi fost un vechiu obicei exclusiv germanic: sabia « Mimung » a lui Wieland, sabia « Nægling » a lui Beóvulf, sabia « Durndart » sau « Durandal » a lui Roland, etc. (Cfr. Schrader, *Sprachvergleichung u. Urgeschichte*, p. 241).

Cu chipul acesta, unul și același prototip poate să se transforme în trei, cinci, zece, nu numai variațiuni, ci chiar *basm*e diferite în una și aceeași literatură poporană. Iată de ce se cere adesea o muncă colosală și cea mai ageră pătrundere din partea filologului pentru a discerne originea și filiațiunile unui *basm*. Prima încercare comparativă metodică asupra unui *basm* românesc, a fost monografia mea despre « Măzărel împărat » (*Cuv. d. Bătr.* II, 567—608).

Și totuși trecând prin fel de fel de modificări, trăsurile cele caracteristice ale fiecărui *basm*, câteodată până și amănuntele, se păstrează uneori din secol în secol cu o minunată statornicie, grație pe de o parte spiritului celui pretutindenea foarte staționar și conservator al poporului de jos, iar pe de altă parte grație vestmântului stereotip pe care-l are sau la care tinde.

ELISABETA HASDEU

Portret în ulei, colecția Arhivelor Statului

PAMFLETE ȘI CRONICI

MIȘCAREA LITERELOR ÎN EȘI¹⁾

Dela anul nou încoace, ca de vreo două luni, Eșul tinde a deveni Atenea României. Setea de literatură străbate în toate cercurile societății noastre. Până și municipalitatea a intrat pe calea teoriilor științifice, precum dovedește celebra broșură în favoarea *gogoșelor* de mătasă! Până și *la Banque de Moldavie*, care, ca și bancele din Adunare, nu e tocmai o bancă română, a deschis în saloanele sale cursuri publice... de *agio*? ba de filosofie! Până și damele s'au apucat să urmeze nu numai la prelegeri libere, ci chiar la cursul universitar de istorie, înflăcăându-se de dorința de a auzi în ce mod « populele se resbelesc »! Până și Jidovii năbușesc în turmă la Teatrul *Național*, nu pentru a vedea cât de natural d-l Lupescu face pe jidan, ci pentru ca să se 'nvețe a vorbi în stil nou, în care sunt scrise și traduse aproape toate dramele și comediile, câte s'au reprezentat în această iarnă; adică cu « tandreța », cu « șarmanta », etc.! Până și vechiul redactor al « Tribunei Române » pregătește, se zice, o tragedie, nu din *decadele* ministerului d-lui Cogălniceanu, ci din catastrofele domniei lui Ioniță-împărat! Până și... dar oare mai poate fi vreo îndoială, cum că Eșul e în adevăr Atenea României?

Orișicare întâmplare, fie cât de mică, servește, naturalminte, într'un oraș ca al nostru, într'o Atene, cum am zis, de subiect pentru vagabunda inspirație a poeților. Se știe că, la beneficiul d-nei M. Pascaly, d-l B. P. Hâjdeu și d-l V. Alexandrescu-*Urechea* au *asurzit* publicul, fiecare în parte, câte cu un *sunet*. D-na Pascaly a inspirat pe

¹⁾ *Lumina* II, [1863], nr. 12, p. 89—104; III [1863], n. 13—14, p. 1—16; nr. 16, p. 50 — 58. Studiu rămas neterminat din cauza încetării apariției *Luminei*. [Ed.].

doi poeți-profesori. D-ra Teodorescu a reușit să însufle pe un poet-elev, pe d-l Gheorghian, care, din zel, i-a durat o poezie de două ori mai lungă, decât *sunetele* profesorali. Mulțumitu-s'a d-ra Teodorescu cu această respectabilă lungime? nu știu. O altă ocazie poetică s'a iscat
 5 din moartea junelui Vasilie Ionescu, care sfârșea acum gimnaziul, dând cele mai frumoase speranțe pentru viitor. Aproape toți doftorii noștri au căutat pe sârmanul tânăr, fără a-i fi putut prelungi zilele; d-l Negură a fost cel de pe urmă. Un coleg al răposatului Ionescu, d-l Vârgolici, ale cărui poezii au putut să le admire cetitorii foaiei
 10 noastre, a scris la acest prilej o condoleanță plină de foc și de idei. O reproducem cu îndreptările, făcute de cătră însuși autorul:

Azi pare-se că munții suspină cu 'ntristare
 Și echo repetează al râurilor plâns;
 Și stelele în lacrimi ascund a lor oftare,
 15 Și soarele în sânge făclia sa și-a stâns;

Și lina aureală cu-o tristă adiere
 Azi pare că șoptește incetinel prin flori,
 Că, *Vasilică* dragă, lăsându-ne 'n durere,
 Pe-aripi de inocință, tu cătră ceruri sbori.

20 Tu sbori unde te cheamă a îngerilor ceată;
 Tu sbori, tu sbori în sânul frumosului Edem;
 Tu sbori acolo unde în veci nu se arată
 Durere și tristeță, și umbrele nu gem.

Ca și o florică ce 'n zori îmbobocește,
 25 Sorbind în sine-al nopței desfătător nectar;
 Erai într'o etate când totul ne zâmbește:
 Pe noăsprece trepte urcași al vieței car;
 Când moartea te și smulge din ale noastre brață;
 Precum o crenguliță se smulge de un vânt;
 30 Căci Domnul chiar voise să curme a ta vieață,
 Ca prin divinii arbori s'audă al tău cânt.

Adio dar, amice, pân' oara o să vie,
 Ca și noi toți cu tine în cer să ne 'ntâlnim;
 Și-acolo să începem în leagăn de-armonie,
 35 Scăldându-ne 'n lumină, al zeităței imn!

Actorii noștri au avut și ei poeți ai lor, ca și actorițele: gusturile sunt diferite. Pentru beneficiul comicalui Lupescu un oarecare G. M. scrise un sonet cam. . . Pentru d-l Pascaly răsună, din contra, o liră ade-vărat poetică, lira italiană a colegului nostru Luigi Ademollo. Publicăm întreaga bucată, drept frumos specimen al Parnasului auson din Eși:

	« Di quale arcano fascino	De ce farmec misterios
	« Ogni tuo detto è pieno,	E plin cuvântul tău,
	« Perchè nel fondo all'anima	De poate 'n fundul inimei
	« Trascorre si sereno?	A străbăte așa senin?
10	« E quale è la favella	Și care-ți e limbajul,
	« Pura, gentile e bella,	Pur, gingaș și frumos,
	« Per cui cotanta eserciti	Ce-atâta influință
	« Sovra ogni cor virtù?	Iți dă preste noi toți?
	« Quand'io contemplo estatico	Când privesc în estase
15	« Il tuo virile aspetto,	Aspectu-ți bărbătesc,
	« Or fiero, or melanconico,	Sau mândru, sau melancolic,
	« O a impallidir costretto,	Sau în dureri căzut;
	« Attonito a me stesso	Incrementit eu însumi
	« Io vo chiedendo spesso,	Adesea mă întreb:
20	« Qual Dio t'inspira i numeri	Ce zeu inspiră voacea-ți
	« Che alletano il pensier?	De mintea-mi desfătezi?
	« Ognun t'ascolta tacito,	Te-ascultăm în tăcere
	« Silenzioso, intento,	Și mulcomi și uimiți,
	« Onde poter raccogliere	Cu drag spre a culege
25	« Il tuo sovrano accento;	Accentu-ți domnitor;
	« Ed ogni cor com'eco	Ca ec, a noastre suflete
	« Piange e sospira teco,	Cu tine plâng, suspin,
	« Ed obbediente e cieco	Și orbi în ascultare
	« Allor per te si fà.	Toți sunt ție supuși.
30	« Se sul tuo volto mistico	Dacă 'n fața-ți mistică
	« Vivo balena un riso,	Voios răs s'a ivit;
	« È luce, è lampo rapido	E raza, fulger iute,
	« Che vien dal paradiso;	Viind din paradis.

« O se di pianto stilla
 « Negli occhi ti sfavilla,
 « Quella è possente lacrima
 « Che scendo fino al cor.

Iar când de plâns o perlă
 Umide ai tăi ochi,
 E lacrima putinte
 Ce'n suflet a destins!

5 « L'arte divina italica
 « Bacio d'amor t'invia
 « Bravo Michele accogliło,
 « E esso dal cor venia;
 « Vedi! già Italia bella
 10 « A Romania sorella,
 « Nell'aureo libro artistico
 « Il nome Tuo segnò.

Artea zână Italică
 Sărut de amor îți dă;
 Distins artist, primește-l,
 Din inimă ieșit.
 Vezi! mândra Italie,
 A României soră,
 In cartea artei d'aur
 Numele-ți l-au înscris!

Teatrul eșean nu numai însuflețește pe poeți, români și italieni, ci se însuflețește încă el însuși; și se 'nsuflețește nu prin suflătorul teatrului,
 15 d-l Jorj (care, ce-i dreptul, în *Doi morți* nu se mulțumește a sufla din borta sa, după obicei, ci iese chiar pe scenă tocmai în rolul poetului Acrostihescu); nu, ci prin *rege-soarele* său d-l Pascaly. Cu ocazia serbării zilei unioniste de 24 Genar, artistul nostru tragic scrisese în versuri nu un dialog, sau convorbire între două persoane, ci o *polilogie*
 20 între mai multe simboluri, intitulată: « Urarea și dorul României în ziua de 24 Ianuarie 1863 ». Persoanele polilogiei sunt: Bătrânul țăran orb sau Trecutul (nouă ni se pare, că trecutul nostru e mai de grabă *un boier*), Muma sau Iubirea, Junele sau Progresul, o Femeie sau Credința (o, ce rătăcire din partea amicului nostru Pascaly!), un copil
 25 și corul general de toate clasele din România: burghezi, *popor*, țărani, soldați (se vede, că *poporul* român, după ideea poetului, e ceea ce nu este nici burghez, nici țăran, nici soldat; ce dară?). Polilogia se începe prin frumoasa învoație a corului:

30 « Cântă țeara, să răsune
 « Din Carpați și până 'n mare;
 « Să 'mpletim flori și cunune
 « L'astă zi de sărbătoare! ».

Dela cel întâiu vers ne încredințăm, că Pascaly e un adevărat poet; poet din acei ce « nascuntur », iar nu « fiunt »; poet prin idee, prin simț și prin armonie; și care ar fi un mare poet, să se fi ajutat bogata natură prin un studiu poetic. Citiți următoarele strofe; cuvintele Mumei:

« Când vedeam că ziua trece,
 « Când simțeam că noaptea vine,
 « Noaptea rea cu vântul rece
 « Și cu viscole străine;

10 « Când vedeam bolta încinsă
 « De steluți scânteetoare;
 « Și steluța-mi sta ascunsă
 « Intr'o noapte 'ngrozitoare;

15 « Pe mormântul maicei mele
 « Rugam Domnul, cu copiii,
 « Să răsară între stele
 « Steaua mândr'a Româniui;

20 « Și svânta vântul de ghiață
 « Ale noastre lăcrămioare;
 « Și domnea în țară ceață...
 « Când păru o zi cu soare ! ».

Ceea ce lipsește lui Pascaly-poet e *poezia întregului*; bucățile sunt, în cea mai mare parte, amiravere; dar nimic nu le leagă într'o unitate poetică. Ideile, simțimintele, armonia sunt frumoase numai întru cât cercetați strofele una câte una; și sublimul lor dispăre de 'ndată ce voiți a le îmbrățișa toate împreună. Mai pe scurt vorbind, Pascaly e, ca mai mulți alți, poeți de detal, iar nu poet-compusator. El se poate asemăna cu un pictor, minunat în represintarea unei flori sau a unei muști, și încapaver de a crea un tablou. Acesta e defectul principal al amicului nostru poet; căci nu voim a înșira aici pe acele secundare:

mai multe repețițiuni în idei și 'n cuvinte, precum sunt « lumina », « steaua », « soarele », etc., reapărânde la tot pasul în « Urarea și dorul Românilor »; unele « cacofonii », precum, de pildă, e versul:

« Ca copilul la o Mumă, ca natura la un soare... »;

5 vers, care se începe prin « cac » și se încbee prin « unsoare ».

Dacă nu ca poet, încai ca artist dramatic, Pascaly a știut să atragă la teatrul eșean un public fabulos în analile scenei noastre. Jocul său e *non-plus ultra* patetic: se cunoaște că actorul simte rolul său, și câteodată îl simte chiar mai mult decât ar trebui spre a rămânea credincios naturii. Principalul neajuns al lui Pascaly e de a vorbi
10 prea repede: și iroii gândesc mai 'nainte de a se rosti și, prin urmare, ei nu pot vorbi în fugă ca de pe carte. Mai are d-lui pe « ei bine », în-trebuințat mai la tot cuvântul, ca « țupa-lupa » unui cântec (precum directorul trupei, comicul Bălănescu, are pe « he? »). Dar cu toate
15 astea, scena română n'a poșezut niciodată, afară doară de nefericitul Poni, un alt tragic ca Pascaly; și nu ne mirăm, dacă publicul înneacă teatrul, deși alegerea pieselor n'a fost tocmai cum se cade. Dramele, aproape toate, au avut un caracter *medical*: *Orbul*, *Nebuna*, *Idiotul*, *Ghebosul*, *Oftigosul*... cât pe ce era teamă să nu se reprezinte
20 *boala sifilitică!* Din comedii, am văzut una singură de tot nouă: « Balul mortului » al fratelui Alexandrescu-*Urechea*; farsă plină de spirit, dar pe care îndestul a lăudat-o deja în nr. 10 al foaiei noastre foiletonistul *Quis*. Alexandrescu traduse, de asemenea din italienește, pe « Pamela fanciulla » a lui Goldoni, pentru beneficiul d-rei Teodorescu; însă nu
25 știm din care cauză capul-d'operă al comicului venețian nu s'a dat pe scenă. Nu cum-va pentrucă în « Pamela » n'are nici un rol ceva mai însemnat artista noastră dramatică d-na Matilda Pascaly? Nu cumva pentrucă în « Pamela » nu putea străluci femeeste decât d-șoara Teodorescu? Nu cumva pentrucă d-l Pascaly e *regesoarele* teatrului? Nu
30 cumva pentrucă pe toate afișele numele d-lui ș'al d-nei Pascaly se scriu *ni-tam-ni-sam* cu litere mari, pe când poreclele celorlalți actori, începând dela directorul teatrului d-l Bălănescu și până la d-nii Popovici-Marcovanu-Companie, abea se zăresc? Nu cumva pentrucă d-șoara Teodorescu e domnișoară, vreau să zic pentrucă d-ei n'are
35 bărbat? Nu cumva pentrucă... cine mai poate afla! publicul

presupune de toate! Mult ne-am măhni de ar fi «cumva» adevărat vreunul din aceste «*nu-cum-va*»!

Afară de d-l Pascaly ș'afară de coriști, două poluri opuse ale scenei noastre, trupa eșeană română se compune din următorii membri:

5 *Bărbătești*

D-l Bălănescu,
— Lupescu,
— Galino,
— Gheorghiu.

Femești

D-le Matilda Pascaly,
— Merișeasca,
— Lupeasca,
— Teodoreasca.

10 Fiecare din acești membri de ambe sexele are bunătățile și neajunsurile sale; precum: 1, d-l Bălănescu e de minune în *jocuri comice naive*; dar vai! d-lui niciodată nu-și învață rolul, ceea ce-l cam încurcă de multe ori; și, pe deasupra, are tristul obicei de a se uita neconținut la loje și la parter, numărând, pe semne, ca director al teatrului, locurile ocupate și cele deșerte. 2, d-l Lupescu e neimitabil în *roluri comice bufone*; dar câteodată e bufon peste măsură, precum a fost, de pildă, în *Coana Chirița*, când se uita sub coada fracului unui Neamț și descoperirile sale le arăta și publicului! 3, d-l Galino e foarte bun în *roluri de intrigant nobil*, de *confidente*, de *doftor dramatic*; dar pronunția d-sale nu e românească: cam «pute» pentru «poate». 3, d-l Gheorghiu are un glas de zimbru; d-lui e de suferit în rolul lui *Ghifțui* în *Doi morți vii*, de *cartofoz muntean* în *Cucoana Chirița*... dar nu poate cânta, nu vorbește cu o intonare naturală, și face rea întrebuițare de tufoasele sale sprincene, mișcându-le ne'n-cetat în jos și'n sus, încât își vine a-i dori o *călătorie sprincenată* de pe scenă. 5, d-na Pascaly e sublimă în *roluri de une femme de trente ans*; dar n'ar trebui s'o împingă dorul de a juca pe domnișoare, ș'apoi ar fi bine ca d-ei să vorbească ceva mai repezător, iar nu: «duu-cee-saa...» 6, d-na Merișeasca e unică în *Cucoana Chirița*, în *Doi morți*, în *Ramurea*; dar nu e nici de cum la locul său în *roluri dramatice de mume suferinde*: suferința n'are în veci volumul d-nei Merișescu. 7, d-na Lupeasca e minunată în *roluri de drăguță*; și, pentru aceste *roluri*, nu-i lipsește nemica. 8, d-șoara Teodorescu e «prea gingașă», după cum

s'a rostit foiletonistul *Quis*, în cunoștința cauzei; d-ei e mai patetică decât d-na Pascaly; d-ei simte cu foc, cu durere, cu entuziasm... dar vorbind, deschide gura afară din cale, încât privitorii gândesc, că d-ei cască. Ar trebui să pomenim aici și pe copilul Anestin, care, în rolurile sale mici, a știut să câștige nu o dată, cam prin obrăznicie, aplauzele publicului.

A propos de scenă, cată să anunțăm că producerea dramatică a d-lui Alesandri, acea despre care atâta s'a vorbit și aici și la București, « Sgârcitul răsipitor », apăru, în fine, la lumină cu sfârșitul lui Februar, ca un precursor al « zilelor Babei »; și nu degeaba! căci în adevăr, marele poet zugrăvește în drama sa nestatornicia socială a Românilor moderni, ce se poate asemăna numai doară cu nestatornicia fizică a țării noastre. În politică, în literatură, în familie, oriunde ni-am întoarce privirile înjurul nostru, ne întâmpină « Zilele Babei »; cald și rece, uscat și umed, liniștit și furtunos, frumos și urît, toate la un loc, un haos de contradicții, o lipsă absolută de *character*! Se zice, că scrierea d-lui Alesandri a displăcut *spiritelor liberali*; tot cu așa temei noi am încredința, că ea n'ar putea să placă *spiritelor retrograde*; ce-i dreptul, « Sgârcitul răsipitor » nu e nici liberal, nici retrograd; el este ca « zilele Babei » și ca societatea noastră: fără principii. Arătați-mi pe acei ce-i numiți « strigoi »: în haine, în limbă, în obicei, ei sunt ca toți Românii dela mic pân' la mare. Care e deosebirea lor? D-voastră răspundeți, că ei țin la *proprietate*, că ei resping *ecaretatea*, că ei nu se unesc cu *fraternitatea*... O, Doamne! dar unde e acel « liberale », care să nu țină și el la *proprietatea* sa telle-quelle? care să nu-și bată slugile, sau să nu facă mai multe alte de acest soi, fără respect de *ecaretate*? care să nu gândească în gândul său: « frate, frate; dar brânza-i cu bani »? Așa numiții *retrograzi* și *liberali* nu pot forma la noi două tabere, ci sau numai una, sau mii de mii. Ei formează numai o tabără, pentrucă steagul lor comun e « egoismul »; ei formează mii de mii de tabere, pentrucă *egoismul* e lucrul cel mai individual în lume. De aceea vedem la noi, că, de 'n-dată ce « interesul poartă fesul » apropie pe un *retrograd* de un *liberal* și vice-versa; *retrogradul* nu se mai îngrijește de ceilalți ai săi, nici *liberalele* nu-și mai bate capul cu amicii săi politici; ci ei doi se

'mbrățișează ca frați-gemeni, și-și dreg trebușoarele în armonie, pân' la a doa-zi, sau și mai curând, când « Baba » schimbă cojocul. Iată starea socială, descrisă în drama d-lui Alesandri; descrisă cum descrie numai d-l Alesandri; adică descrisă măestrest!

5 Antohi, sgârcit proprietar a 20.000 galbini în numărătoare, închiși într'o ladă, pusă sub patul său; trage de moarte, lăsând moștenitor pe copilul său de suflet, Polidor, pentru care simte o dragoste nemărginită. Polidor, libertuș în formă, benchetuește cu amicii săi într'o odae învecinată, prohodindu-și în beție slobozenia holteiască. Fără
10 voia sa, el trebuie să se alieze cu un maior rusesc, pe a cărui față a compromis-o din ușoritate. Militarul cu fiică-sa și nuntașii vin de-l trag la biserică. Intorcându-se dela ceremonie acasă, Polidor găsește pe Antohi leșinat și înainte-i deschisă misterioasa lădiță:

15 « Sărmanul tată! sărmanul bătrân! au murit pe mâna străinilor (*se apropie încet de canapea*). Au murit tocmai în ziua... (*zărește sipetul deschis*) în ziua cu...nu...ni...ei... Iacă banii!... un sipet plin!... plin?... Ian să vedem (*bagă mâna în galbeni*). Plin! îi plin ca un sac!... Vină 'ncoace, sătulule! (*trage sipetul la mijlocul scenei*). Vină să facem cunoștință împreună, că destul ați mucezit la tata (*intorcând spatele la Antohi, se pleacă pe sipet cu lăcomie*). Să vă mai văd și eu, cum sunteți la față și câte butelci de șampanie plătiți? Una, două, trei, o sută, o mie!... Cine vă poate număra! că de când sunteți închiși, v'ați făcut de cap, herbanților! v'ați înmulțit ca frunzele, v'ați plodit ca locustele (*privește galbenii cu extaz și cântă*).

25 Locuste scumpe ș'aurite!
Din acest sipet ce vă 'nghite
Ieșiți la aer, sburați la soare,
Să gustăm vieță veselitoare.

30 (*In vreme ce Polidor cântă, Antohi, trezindu-se din leșin, întinde mâna spre sipet și cu ochii închiși pipăie pe lângă canapea*).

Acum v'am văzut din partea asta, să vă privesc și din cealaltă parte ca să mă încredințez dacă pătimiți de gălbinare (*trece dincolo de sipet și cu fața spre Antohi vântură galbinii, cântând*).

35 Vai de-acel ce galbini n'are,
Că mi-l prinde gălbinare.

(*Antohi deschide ochii și iar îi închide, zărind scena ce se petrece în salon. Pe urmă ridică capul și iar îl lasă să cadă pe pernă, ca când*

ar fi ademenit de un vis grozav. In sfârșit se ridică încet cu privirea țintă la Polidor, întinde brațele și vrea să strige, dar glasul i se curmă. Polidor la sfârșitul cântecului vede pe tatăl său sculaț și rămâne încremenit) ».

Criza scapă pe Antohi și, spre a pedepsi pe nerecunoscătorul Polidor, el se hotărăște a-l întrece în prodigalitate, pentru ca să nu-l lase nemic după moarte. Sgârcitul se face răsipitor. Saloanele lui strălucesc cu lux, fostul « boier ruginit » e frizat și 'mbrăcat după *Journal des modes*; masa-i deschisă pentru toată lumea; el înființează o orfanotrofie, salariază pe ziariști; se 'nfrățește cu berbanții, ce benchetuiau mai deună-zi cu Polidor și care îl părăsiră, de când nu-l mai ajută Antohi; în fine, se duce la Paris cu o tânără, al cărei bărbat singur înlesnește rușinea sa pentru 400 galbini.

« Ascultă-mă, Sandule. Toate câte vezi aici și câte le auzi din gura mea, trebuie negreșit să te mire și chiar să te mâhnească! o înțeleg. Tu privești la mine, și te întrebi de sunt tot eu, vechiul tău prieten Antohi Sgârcea, adică sgârcitul cel mai nesățios de bani, care s'a lipsit în vreme de 30 ani de cele mai mici mulțemiri ale lumii?... In adevăr am fost un nebun toată vieța mea, căci m'am chinuit zi și noapte pentru un copil nerecunoscător!... Ah, Sandule! numai Dumnezeu poate ști ce durere grozavă am simțit în sufletul meu, când am cunoscut adevărul!... Frate! eu îmi dam duhul, și el cânta vânturând galbinii din sipet!... Cânta de veselie, ticălosul, lângă trupul tătăni-său!... O! Dumnezeule! cum de n'am murit atunci!... »

SANDU. Ce spui frate? Nu le știam aceste.

ANTOHI. Nu le știai?... Apoi e bine să nu le mai știi, prietene, pentrucă mi-ai da dreptate, când ți-aș spune că, în desperarea ce m'a cuprins, de mai multe ori mi-a venit să mă 'mpușc.

SANDU (*spăriat*). Să te 'mpuști, tu?... Ferească-te Dumnezeu de un păcat ca aista, că nu te-or îngropa la biserică! (*în parte făcându-și cruce*). Sărmanul! *Pater imon o entis uranis...*

ANTOHI. Nu, m'am luptat cu ademenirea păcatului și pân' acum am scăpat de el, însă am luat o hotărîre, care mă va răzbuna de ticălosul de Polidor...

SANDU. Care hotărîre?... Să nu fie iar vr'o nebulie?

ANTOHI. Judec-o însuși. Când mi-am deschis ochii la lumină, am hotărît, deși cam târziu poate, a începe o vieță nouă, a mă scălda în toate plăcerile lumesti până a nu cădea în mormânt. Am vroit să gust mulțumirile luxului și iată!... privește, Sandule... m'am căpușit

cu stofe de matasă. Am dorit să cunosc fala și am luat în chirie doi trimbițași, cari pentru o sumă oarecare pe lună îmi trimbiță meritele, ce nu le am, în foaia lor, în « Gogoșa patriotică ».

Gospodăria lui Polidor merge tot mai rău. El recurge la meșter-șugul cărților. Inșă, departe de a-i prii, ștosul l-aruncă și mai adânc în tină. Nu-i rămâne alta, fără cât să speculeze cu Mașa. Sandu, vechiul amic al lui Antohi și care era să fie episcopul lui Polidor, e bogat. Lui Polidor îi trebuiesc 800 galbini, datoriți din cărți. Mașa iubește pe Duducescu, de care a apropiat-o însuși Polidor, pentru ca mai lesne să-l poată despoia în joc. Polidor supraprinde corespondința amoroasă a femeiei sale și, îngrozind-o că, la caz de refuz, va 'mpușca pe Duducescu, o silește să atragă în capcană pe Sandu, dându-i o întâlnire, la miezul nopței. Polidor se pregătește a năvăli asupra amăgitului bătrân ș'a stoarce de la el, drept răscumpărare, cei 800 galbeni. Dar Sandu, plin de amicie pentru familia lui Antohi, înștiințează despre rendez-vous pe acesta, abia revenit de la Paris. Antohi merge în locul lui Sandu. Pe de altă parte, Mașa s'a înțeles cu Duducescu ca s'o fure la miezul-nopței. Așa dar, se întâlnesc numai Antohi și Polidor.

ANTOHI, *învălit în mantaua sa înaintează prin întuneric.*

POLIDOR, *iese din dreapta, purtând un pistol și o lumânare aprinsă.*

POLIDOR. Am auzit pasuri în apartamentul Mașei... *(vede pe Antohi fără să-l cunoască).* A! d-ta ești Domnule Sandu?... D-ta intri pe la miezul nopței la femeia mea? Imi strici casa?... mă dezonozezi?... Și ai crezut poate că-i scăpa de mine?... că mi-i fura ce am mai scump pe lume, nevasta și onorul, fără să plătești scump o asemenea faptă?... *(amenințând).* Scoate bani, ghiuj bătrân și nerușinat ce ești!... Imi trebuie 800 de galbini... Bani, că teucid ca pe un câne *(intinde pistolul).* Bani... bani!...

ANTOHI *(descoperindu-și obrazul).* Ucide!!!

POLIDOR *(îngrozit).* Tată-meu! *(scapă pistolul din mână).*

ANTOHI. Ticălosule! *(se întoarce și iese încet pe ușa din stânga).*

POLIDOR *(nebun de groază).* Tatăl meu!... aici? *(tremură).*

FECIORUL *(intră prin fund).* Cucoane, iată un ravaș de la cuconița.

POLIDOR. Un ravaș? *(citește).* « Te las ca pe un nelegiuit în mustrarea cugetului și fug departe de tine pentru toată viața mea Mașa!... » Mașa a fugit!... A! înnebunesc... mor!... *(cade abătut în brațele feciorului).* »

Antoși reveni dela Paris, după ce amanta sa îl lăsă pentru a se arunca în brațele unui actor. Răzbunarea e acum sfârșită: Antoși și-a cheltuit toată averea și nevrednicul Polidor nu va putea moșteni după el, decât doară datorii. Mai rămân câteva rufe: Antoși le dăruiește credincioasei sale slugi, lui Martin. Dar el singur, el ce va face oare? Sunt mai multe mijloace de a-și curma suferințele: Antoși e decis a recurge la vre-unul din ele. Tocmai atunci vine maiorul și povestește fuga fiicei sale din cauza lui Polidor, pe care el l-a pălmuit fără ca să-l fi putut sili prin aceasta a ieși la duel... Antoși, sătul de vieață, se grăbește a primi cartelul în locul lui Polidor; și-i ucis. Când el moare în agonie, apare Polidor...

POLIDOR (*afară*). Tată-meu!... tată-meu a murit!... (*deschide ușa din dreapta și zărește pe Antoși, întinde mâinile spre el și cade în genunchi strigând*). Tată! Tată, iertare!

ANTOȘI. Polidor!... tu aici, nelegiuitule!... Ai alergat ca să mă vezi murind?... ai socotit că-i găsi un sipet cu galbini?... să joci și să cânti de bucurie?

POLIDOR (*plângând*). Iertare!... fie-ți milă!

ANTOȘI. Milă de un ticălos care-și vinde nevasta?... Iertare unui mișel care nu are curaj decât a primi palme?... milă de un nelegiuit ce mi-a amărit sufletul și m-a adus acum la gura morței?... Blăstem! blăstem! blăstem!

TOȘI (*cu înfiorare*). O! Dumnezeule!

ANTOȘI (*în delir de moarte*). Ce mai vreți de la mine?... Bani?... (*râde cu spasmuri*). Ha, ha, ha!... i-am mâncat pe toți! Din toată averea mea nu a mai rămas clironomie decât ulcica asta... și nici asta întregă... Na! culegeți!. (*aruncă ulcica pe jos de o strică, apoi cade pe perne, dă un gemăt lung și moare*).

DOCTORUL. A murit!

TOȘI. A!...

(*Polidor se scoală turburat, dar întorcându-se, întâlnește pe Comisarul de poliție*).

• COMISARUL (*intrând prin dreapta*). D-le Polidor, din ordinul Ministrului, te arestuesc! •

Acesta e scheletul dramei d-lui Alesandri. Ni este cu neputință a reproduce, ba chiar numai a analiza aice toate frumusețile de detal ale acestei însemnate produceri. Cât de nimerit sunt caracterizați

quasi-publiciștii noștri în persoanele lui Clevetici și Tribunescu; cât de viu sunt zugrăvite bătrânele noastre aristocrate în *Contesa*, mai cu seamă în scena de 'ntre ea și Ischiuzarliu; cât de fin e tabloul, în care Rufinescu îndeamnă pe femeia sa a *face amor* cu Antohi și în care

5 Antohi se prinde în lațul Rufineascăi. Puțin naturali, se 'nțelege pentru țara noastră, sunt numai personajurile lui Martin, al doftorului ș'al lui Sandu: ele-s prea nobile în mijlocul coruptei noastre societăți! O slugă credincioasă, un medic devotat, un amic sincer... sunt la noi ca umbra pierdută a lui Peter Schlemil, pe care ar trebui s'o cău-

10 tăm în pustiiitățile Tibetului! Astfel, în loc de a învinovați pe d-l Alesandri de a pingea starea noastră socială cu culori prea negre (precum făcea an-terț « Ateneul Român » al lui V. Alesandrescu, âpropoș de *Clevetici*, *Demagogul* și *Rusaliile în satul lui Cremene*), noi l-am acuza mai de grab de a fi încă prea blând pentru « greșelile » noastre.

15 Studiând *Repertorul Dramatic* al d-lui Alesandri, cu mâhnire am însemnat aproape în toate piesele d-sale o mare eroare artistică, care se pare a fi devenit pentru d-lui ca o a doua natură: patima de a scrie nu curat românește, ci în zece limbi. În *Iorgu de la Sadagura* auziți pe Chiufaloglu:

20 « *Ma psichi mu, Zoiță, nu m'ai înșelato...* »;
pe Ițic:

« *Gewalt! nu lesați...* »;

conversațiunea între Neamțul și Gahița:

« *Neamțul: Liebe Gachitzchen! du bist mein Leben!*

25 « *Gahița: Pour toujours!* »

În *Creditorii* apar unul după altul, de 'ntâi un croitor francez:

« *Comment? para?... O! oui; vrem para...* »;

un ciubotar neamț:

« *Saperment! das ist gut...* »;

30 un tutungiu armean:

« *Sarut muna la dumneata...* »;

un cofetar grec:

« *Polla cala...* »;

un drojcar lipovan:

35 « *Coconaș, platește la mine dva galbine pe drojca...* ».

In *Iașii în Carnaval*, în *Rămășagul*, în *Piatra din casă*, în *Doi morți*, în *Chir Zuliaridi*, etc. aceeași babilonie, fie-ni iertat cuvântul, care nu e nici de cum comică, căci, de s'ar cuprinde comismul în atâta, apoi ori-și-cine ar putea deveni Molière sau Goldoni *à coup de dictionnaire*; care e și mai puțin caracteristică, căci caracterele sunt, firește, ceea ce nu-i oscur; și care e bună numai doară ca limba cartagineză în *Poenulus* lui Plaut, pentru a prezinta o materie de discuție erudiților de peste două mii de ani! Nici « Sgârcitul râsipitor » n'a scăpat, din nenorocire, de această maculă. Maiorul, socrul lui Polidor, vorbește rusește și încă vorbește într'o rusească ce n'ar putea s'o înțeleagă un Rus, iar cu atât mai vârtos un Român:

« *A! zdrasti, brateș... zdarov?...* »

In curând va ieși de sub tipar, din tipografia Bermann-Pilecki, a doua edițiune a « Doinelor și lăcrămioarelor », piatra angulară a nemuririi d-lui Alesandri, și care l-ar păstra în memoria viitoarei României, chiar să nu fi scris « Repertoriul dramatic ». D-l Alesandri e la noi părinte și cap al poeziei naționale, bazate pe studiul acelei poporane; este ceea ce mitropolitul Dosotei e în privirea muzei religioase, Beldiman în a epopeei, Conachi în a lirei anacreontice, Boliac în a versurilor antice, Bolintineanu în a tabloanelor cavalierești, Donici în a fabulei... D-l Alesandri e mare poet, dar nu cel mai mare, precum îl numesc unii; fiindcă d-lui n'a îmbrățișat decât un singur ram din ale poeziei. D-l Alesandri e mare, ca unul ce-i creator în sfera sa, nu imitator, ca Grandea ș'alții; dar acea sferă este abia o mică parte din ale câmpului poetic; din acel câmp atât de întins, încât un nou geniu ori-și-când va găsi în el o țelină, neatinsă de munca înaintașilor; precum la Români, bun'oară, e de a se crea de acum înainte poezia filosofică, în care să se răsfrângă nu entuziasmul religios, nu istoria trecutului, nu superficialitatea amoarei, etc.; ci sublimele profundități ale metafizicei. Zicând că d-l Alesandri nu e poetul român cel mai mare, nu zic prin aceasta c'am fi având vr'un altul, care să-l covârșescă. Donici, Boliac, Dosotei, Conachi, etc., e fiecare în parte deopotrivă mare în propria sa regiune, fără concurență cu ceilalți; căci nu e cu puțință a se întrece acei ce pășesc pe căi deosebite și neatârinate. Nu e drept a crede, de asemenea, precum făcea în 1856

d-l C. Rosetti, à propos de prima edițiune a « Doinelor și lăcrămioarelor », cum că numai d-l Alesandri a scris « poezii românești », pentru că numai d-lui a reprezentat « tipul național ». Au duișii bădițași și gingașele lelițe formează tot poporul român? Un istoric sau un archeolog, ca Boliac și Bolintineanu, au nu sunt ei Români, unde nu s'au inspirat de frunza verde? Un teolog, ca Dosotei, oare nu este Român, fiindcă a lucrat într'un cerc poetic, de tot străin șezătoarilor sătene? Un poet filosof nu va fi el Român, zugrăvind ideile și patimele, fie subiective, fie obiective, născute și crescute într'o atmosferă mai presus de acea a cotunelor?

Micșurând, astfel, rolul d-lui Alesandri în întindere, noi îl mărim în înălțime. Ramul d-sale poetic nu e, precum am arătat, toată poezia română, dar este, fără tăgadă, prototipul și microcosmul ei, întocmai cum ¹⁾ țăranul e în privirea tuturor celorlalte stări sociale. Țăranul nu se face din istoric, din archeolog, din teolog, din filosof... nu; ci vice-versa, istoricii, archeologii, teologii, filosofii, etc., se fac din țăran. Țăranul cuprinde 'n mintea și 'n sufletul său toate elementele cari înfloresc apoi în cultură; dar aceste elemente se află în el bobocind în naivitatea lor primitivă. « Poezia vulgară »,—zice creatorul filosofiei istoriei Vico—poezia vulgară e germele tuturor cunoștințelor umane fizice și metafizice, însă ea este un germe, în care se *simte* numai ceea ce mai în urmă e menit a fi *știut*. Poezia vulgară e o *enciclopedie*, vădind ce este întregul unui popor prin acea fire a sa, pe care împrejurările pot s'o ascundă sau să 'ntunece, făr' să fie în stare ca s'o șteargă. Vreți să aflați dacă Românul, Românul cum l-a făcut sfântul Dumnezeu, e din natură atât de domol, precum ni se pare el în cercustanțele de față? ascultați cântările țăranului, citiți *Doinel* d-lui Alesandri... și ele vor răspunde: nu! Doriți să știți, dacă corumperea noastră de astăzi e urmarea tinderilor naționale firești? întrebați pe țăranul sau pe d-l Alesandri, și ei vor întâmpina în sublime versuri: ba! Precum d'asupra leagănului copilului Crist strălucea steaua conducătoare a regilor-magi; steaua, care prevestea că pruncul va fi *zeu*; tot așa în « lăcrămioarele » neamului român se 'ntrevede o dulce

¹⁾ In text: « ca » [Ed.]

lucoare, o mică scântee, din care acel ce o zărește deduce viitoarea noastră mărimă în științe, în arte, în moravuri, în toate! A ni descoperi acea lumină, este misia unui mare geniu: d-l Alesandri ni-a descoperit-o.

Am spus, pare-mi-se, că d-l Alesandri, în ramul său poetic, n'ar avea rivali sau «avalmi», cum zicea răposatul Pogor în traducerea Enriadei. Spus-o-am? Atunci am greșit. D-l Alesandri are un *avalm* cât-colea, și pentru poezia națională și pentru genul dramatic, în persoana d-lui G. Asachi, precum dovedesc pipăit, matematiceste, fără apel, două opuri ieșite la lumină de vr'o câteva săptămâni: *Calendarul Albinei* și *Petru Rareș*. *Petru Rareș* rivalizează cu *Sgârcitul râsipitor* pe tăcute; *Calendarul* e mai îndrăzneț: el lovește *Doinele* în față și fără sfială, prin o poezie *La D. V. Alesandri*:

Versul, care 'ntâia oară a sunat în Românie
Pe-alăuta, ce de secolii fără coarde a fost rămas,
Spre-aminti a patrii fapte și a doinei armonie,
Dupre metrul, care Muza l-a dictat de pe Parnas,
Va trăi atâtea timpuri cât Pionul, petros munte
Intre nouri înălța-va maestoasa a lui frunte.

Deși cântul a lui Omer purtă cea întâi cunună,
El nu 'ntunecă pe Pindar, nici a lui Alceos ton,
Infocatele suspinuri și cuvintele 'ncă sună
A Safei înamorate și a lui Anacreon;
Nici într'a Greciei zâne a brilat numai Elena,
Pe eroi și pe filosofi n'a produs numai Atena.

Mai 'nainte de Achilles și de falange Spartane
Viețuit-au și alți eroi, cari împleau în timpul lor
Prin virtute, 'nțelepciune și prin fapte miliane
Lumea toată de exemple, de mirare și lucor;
Insă geniile-acele, demne chiar de nemurire,
Zac uitate, că poeta n'a lăsat de ele știre.

Tu, în căruia sin zeul au aprins sânta scântee,
 Să dai faptelor prin Muză traiul cel nemuritor,
 Intre teme înmiite nu-i afla mai naltă-idee,
 De aceea ce dictează sântul patriei amor.
 A străbunilor virtute deci prin versul tău să 'nvie,
 Ca nepoților d'emplu și de glorie să fie.

Un cititor de « Calendare » nu va însemna, prubaminte, în poezia d-lui Asachi, decât sau ordinarele greșeli gramaticale ale « Albinei »: *maestosa a lui frunte, în căruia sin*; sau unele neologisme de prisos, precum *a brila*; sau unele ambiguități ciudate, de pildă:

« Intre teme înmiite nu-i afla mai naltă-idee »;

de unde s'ar putea încheia, că *teama* sau frica este izvorul ideilor celor înalte; sau se vor întreba cu nedumerire pe sine însuși, dacă *falangele spartane* ale lui Asachi au vr'o înrudire cu *falangele fanariote* ale trecutului nostru; sau, în fine, un așa cititor se va pune a gândi asupra următoarelor versuri:

Insă geniile-acele, demne chiar de nemurire,
 Zac uitate că poeta n'a lăsat de ele știre,

vers, care ne-ar face a crede că monumentele *poeziei* antice se păstrau de obște în nescări *poete*, ceea ce ar fi produs, poate, cine mai știe, și denumirea animalelor rămătoare sau, dupre ortografia ardeleană, *rimătoare*. Insă poezia d-lui Asachi cuprinde în sine mai mult decât atâta. Ea este o lovire deadreptul în gloria d-lui Alesandri, către care poetul Albinei strigă așa: « d-ta ești Pindar, Alceos, Safo (femeie?), »
 « Anacreon, orice vei vrea; însă eu sunt Omer (mai 'nainte de a fi « căpătat acesta un pașalâc? ») și te-aș putea întuneca: dar nu vreau! ». Iată înțelesul poeziei d-lui Asachi. În adevăr, d-lui pretinde, nu numai în versuri, ci și în proză (pag. 43 a Calendarului), a fi creatorul poeziei române, cel întâiu poet în limba noastră:

« Ce se atinge de literatura națională, nime va contesta, că ea ar fi existat înaintea anului 1809 și 1811 (?), când la Roma s'au publicat chiar în foaea oficiale *Giornale di Campidoglio*, nr. 154 cele întâiu

versuri, compuse dupre regulele prosodiei de Asachi, introduse în limba română... ».

Sărmane Costine! Nefericitule Dosotee! Voi sunteți mai noi decât d-l Asachi. Desamăgiture d. Alesandri! pleacă fruntea înaintea lui
5 Omer român, descoperit de către el însuși, pe când miile de învățați, în decursul atâtor secole, n'au fost în stare a destăinui pe acel elin!

Calendarul reproduce din *Giornale di Campidoglio* una din mai sus citatele poezii ale d-lui Asachi, anume sonetul «la ocazia sbo-
10 rului aerostatic a Madamei Blanchard în Roma, la 1811, pe când se arătase în cer comitul cel mare». Această micuță producere poetică ne pune pe gânduri. D-l Asachi trebuie să fi fost atunci foarte tânăr. S'ar părea, că, de l-a înzestrat pe d-lui natura cu vr'un dar poetic, apoi e lucrul firesc ca un asemenea să se fi format, întărit, acrescut
15 într'un interval *semi-secular*. E cu anevoie a crede, ca un bărbat să nu facă nici chiar așa cum face el însuși fiind copil; ca de 'ntr'un june poet să iasă un om de tot prozaic; ca de 'ntr'un prelude plin de speranțe să se nască o urmare din ce în ce mai descântătoare. Ei bine! sonetul d-lui Asachi-copil pentru Franceza Blanchard e cea mai bună
20 și, am putea zice, este unica frumoasă poezie a pretinsului nostru *baș poet*. Să fie astfel toate cântările d-sale, eu nu m'aș sfii niciun minut de a-l declara *Petrarca* Românilor, cu aceeași nepregetată franchețe cu care sunt deprins a rosti opiniile și convingerile mele literare. Sonetul d-lui Asachi din 1811 e, pentru acea epocă, un cap d'operă
25 prin fond și prin formă. Iată-l:

Nu țintiți de-acuma ochii către steaua înfocată,
Ce întinde peste ceruri coama sa de rea menire:
E deprinsă de mult Roma cu asemenea privire,
Azi minune mult mai mare o femee ni arată.

30 Spre-a supune voei sale calea vânturilor dată,
Nestatornic ușor aer îl închide 'n vâl subțire,
Preste nouri sboară luntrea, prin asemenea urzire,
Cu odorul cel mai dulce a naturei încărcată.

Inmândrit atunci Apollo de-o ființă așa dorită,
I deschide-a lui secrete, ce-s a lunei armonie,
Și cu ea domnia 'mparte peste sfera cea stelită.

La pământ, de unde sboară, ea de-acum nu vrea să vie,
Că puternicul ei cuget mai înalt o tot învită;
Și în cer de nu ajunge, este demnă să se sue.

Deși « vie » și « sue » nu sunt rime; deși versul:

« Azi minune mult mai mare o femee ni arată... »

e cam șugubeț; totuși cât de departe e dela aceste sublime versuri
până la poznașa poezie către d-l Alesandri! Ar gândi neștine că în-
sufllarea poetică fu pentru d-l Asachi numai ca o repede rază ce l-a
fost luminat pe o clipă și apoi, dispărând pentru totdeauna, i-a lăsat
o înșelătoare și vie suvenire, în puterea cărei d-lui se tot crede a fi
« poet ». Explice psihologii acest minunat fenomen, mai minunat decât
minunea d-nei Blanchard; noi ne grăbim a trece la drama d-lui Asachi.

Dacă trecutul unui popor poate să învie undeva cu culorile sale
plăpânde, cu repegiunea adevăratului traiu, cu spontaneea varietate a
faptelor, a persoanelor, a limbajului; apoi numai doară pe scenă,
într'o dramă istorică, într'un *Götz von Berlichingen* sau un *Lodovico*
Moro. Romanul istoric e prea monoton, chiar sub peana unui Walter
Scott; istoria proprie e prea sistematică, chiar din mâna unui Barante;
drama și numai drama respinge dela sine și monotonia, și sistema;
drama, și numai drama e în stare a reproduce vieța umană cum ea
este, fără a o lungi, fără a o tăia în categorii, fără a o desfigura prin
subiectivitatea autorului. « Poezia dramatică, — zicea marele Bacon,
sunt acum trei secole, — este o istorie văzută: ea ni arată de față
ceea ce în istorie ni se arată în trecut ». Inșă nu toate dramele isto-
rice sunt drame istorice: adesea numele ne înșeală. Nu e de ajuns a
dialogiza un fapt, a împărți dialogul în acte și 'n scene, a presăra
îci-colo în paranteze câte un cuvânt al-de « se scoală », « întră », « iese »,
etc.; a da persoanelor nume adevărate sau quasi... nu e de ajuns atâta
pentru a crea o dramă istorică! Pe lângă adâncă cunoștință a artei
dramatice în genere și pe lângă un mare fond născut de gust și de

imaginațiune, pe lângă ceea ce se cere dela tot autorul dramatic; mai trebuie studiul epocii dramatizate din toate punctele de vedere. În *Petru Rareș* al d-lui Asachi nu vedem absolutamente niciuna din aceste condiții *sine qua non*. D-l Asachi n'are nicio idee despre ceea ce-i drama ca artă; d-l Asachi se arată lipsit de orice gust și de orice imaginațiune; d-l Asachi nu cunoaște cât de puțin timpul lui Petru Rareș. Așa dar, producerea d-sale nu este *dramă istorică*! ce-i dară? Un x, o câtime necunoscută, în care începutul e un monolog din 117 rânduri cu litere mărunte; neologismele cele mai proaspete sunt puse alături cu arcaismele cele mai uitate, cu *aprozia* (vitejia), cu *vinceala* (biruința), etc.; țaranii vorbesc lătimește; țara se află sub o caimacamie interimară de trei; răzeșii discută despre republica romană; Rutenii « huțuli » din Bucovina sunt metamorfozați în Români; se citează *macchiavellismul* și *utopia*, deși cartea lui Macchiavelli se tipări deja după întronarea lui Petru Rareș și măcar că *Utopia* lui Toma More, apărută atunci abia de câțiva ani, nu se prea răspândise încă nici în apusul Europei; soldații fac clasificarea crimelor în private și publice; se prezintă un dentist în Moldova din începutul sutei XVI, care pune dinți artificiali la cucoane bătrâne; se agită chestia averilor mănăstirești; moartea domnilor se numește « un eveniment rar în istoria Moldovei »; se descrie *sufrajul universal* și *drepturile de alegător*; toți boierii moldoveni se laudă a fi *filosofi-stoici*; logofătul Trotușean strigă:

« Apelez în regulamentul Adunării de a păși la ordinul zilei... ».

Din toate astea, fără vr'o altă analiză (le jeu ne vaut pas la chandelle!), vă puteți încredința, că scena se petrece în anul 1863, iar nu 1529; că principalul personaj e d-l Asachi, iar nu Petru Rareș; că drama e tipografică, iar nu istorică.

Voind a rivaliza cu d-l Alesandri, *Albina* a dat și ea peste un puternic rival în persoana *Bondarului*: aste două insecte înaripate s'au încrucișat, pentru serbarea anului nou, în aceeași carieră bâzâitoare a calendarelor, sburând spre nemurire, unul din regiunea celor *Patruzeci sfinți*, altul de pe *Podul vechiu*. Intocmai ca și d-l Asachi, amicul nostru I. Adrian nu numai scoate un Cale'n-dar, ci încă se laudă pe sine însuși în versuri și 'n proză, uitând vechea zicătoare românească despre *sacul cel mic*. Iată tămâia poetică:

Dragă Adriene, ai minte ușoară!
 Intră mult mai bine într'o slujbușoară,
 Cum făcură ș'alții din taraful tău,
 Și nu fii, amice, astfel nătărău;
 Căci guvernul are mare trebuință
 De băieți ca tine, blânzi și cu știință...

Mai iată și fumul cădelniței prozaice:

« Vă spun drept, aveam o figură cât se poate de plăcută: aveam o pereche de ochi negri, ce scânteiau de un foc viu și exprimau deodată amorul, simțirea, veselia, și tot ce vă place; cari erau acoperiți de niște gene stufoase și încadrați de un brâu de sprâncene trase ca cu (*o expresie indecentă!*) penionul; aveam o frunte lată și senină; aveam o față albă și răsătoare, pe care arăta adesea sângele tinereții de o culoare purpurie; aveam o gură, ce juca totdeauna cu zâmbetul, încununată de un rând (*nu două?*) de mustețe, ce abea înfiereau, și mărginită de nește buze rumene naturalmente (*?*), sub care străluceau două șiruri de dinți albi ca laptele; mai purtam încă și un păr lung, care căzând în bucle negre se undula pe un gât mlădios... ». Frate Adriene cel blând, cel cu știință, cel viu, cel amoros, cel simțitor, cel vesel, cel plăcut, cel senin, cel zâmbitor, cel *rumen naturalmente*, cel ca laptele, cel mlădios, și așa mai departe! Cititorii cată să-ți mulțumească pentrucă nu ți-ai dat osteneala de a-ți descrie în amănunțime rămășița trupului; ba chiar și din fața ta ai uitat, nu știu cum, pe nepilduitu-ți năsușor, pe care, necum să-l pierzi... din vedere, încă l-ai fi putut depinge foarte poetic: o frumoasă curiozitate a naturii; un fel de gingașă ciupercă trandafirie, smălțuită cu artistice vine albăstrie ca ceriul și verzi ca lunca, și împodobite cu două misterioase găurele, în cari etc., etc., etc.

Intr'unul din « arte-cu-lele » *Calendarului*, d-l Adrian se plânge amarnic contra editorului său, amicul nostru A. Pileski:

« ... editorul meu îmi face zile fripte ca să-i trâmیت manuscripte... »;
 ceea ce ați putea întoarce în versuri ca ne-altele:

« Editoru-mi face zile *fripte*... »

« Ca să-i trâmیت *manuscripte*... ».

A scrie 112 pagine în-8 *de porunceală* nu e tocmai lucru ușor; vreau să zic, e cam greu a le scrie bine dela început până la sfârșit. Spiritul e ca o femeie, care te îndrăgește cu atât mai mult cu cât mai puțin o curtenești, și te păcălește de 'ndată ce vede din parte-ți o prea mare învăpăere. Ideile ne vin dela sine când nu le căutăm; și fug dela noi, dacă le voim prinde cu de-a-sila, pentru ca să le arătăm apoi publicului, îmbelciugate ca ursul țiganului. Așa a pățit și amicul nostru. În voluminosul său *Calendar* vedeți, pentru cea mai mare parte, cum spiritul nu primește năuca curte a Bondarului, cum autorul se întoarce dela vânatul ideilor cu pușca descărcată în vânt; deși el însuși, după obiceiul tuturor don-juanilor și vânătorilor, nu contenește a vă încredința pe a sa lege, cum că *a pus mâna*.

« Prorociile vestitului minciunolog Gogoșescu » sunt, mai toate, nici dulci, nici amare, nici sărate, nici pipărate; ceea ce neologistii ar numi *insipide*... dar noi ne ferim de cuvinte cu două înțelesuri. Luați, bunăoară, începutul anului:

« Lună nouă în 7 Ianuarie. Timp ghiviziu ca rochia Babei Cloanța; frigul se părpălește. O știre însemnată face să înghețe toate spiritele de ger și gazetele trag clopotele în toate părțile. Gâciți ce este? Un nas mare a degerat. Nu beți apă în ziua de bobotează și observați pe 5 Ianuarie... ».

Numai doară o mare sărăcie sau foamete de spirit va putea face pe cineva ca să-l caute pân' și în aceste rânduri, precum sălbatecii din Australia, de vom crede pe călători, mănâncă de nevoie turetele pierdute ale Europeanilor, în loc de beafsteac. Nu tăgăduesc însă, că și în *prorociile lui Gogoșescu* s'ar putea culege ici-colea câte o *minciună* nimerită, câte un diamanțel strălucit chiar din mijlocul relei societăți ce-l înconjoară: de pildă vreau să zic *anume*:

« Primăvara va fi desghiețată și va semăna cu o duduca dela mahala, care iese la Copou toată înălbită: numai pe deasupra cu lustru ».

« Brândușele, ghiociei, toporașii și brebeneii vor răsări pe cuafiu-rele și capelele cucoanelor ».

« O fată mare face una mică ».

« Neguri mari: oamenii de treabă nu se mai cunosc din întuneric ».

Celelalte ale *Calendarului* sunt ca și prorociile sale. *Istoria portretului meu* e o îngâmfată țesătură de lucruri necrezute, pe când un roman, și chiar o poveste, pentru a fi bune, cată să fie cel puțin probabile. *Cafeaua sultanului* e slabă și pretențioasă ca o cafea nemțescă. *Bărbații judecați după cap de femeie* este o rapsodie nemistuită, ca și când n'ar fi compusă din ideile proprii ale autorului. *Un salon de conversație din anul 1862* este o rea parodie a nu-bunei produceri a răposatului N. Istrati: *Babilonia românească*. Poeziile *Calendarului* nu sunt poezii nici în lung, nici în lat, nici în fund; până și acele traduse (sunt cam multișoare) au devenit sub pana Bondarului ca un covor turcesc pe dos.

Acei ce au cetit în Nr. 7 al foaiei noastre sublima poezie a lui Adrian « Mîni », un mic cap-d'operă prin melodia versului și prin profunditatea cugetării, se vor întreba pe sine înșiși cu nedumerire, dacă același autor a putut scrie nește *stihuri politicești* ca acele din *Calendarul*:

E roșu acest vin ca roza 'ncântătoare,
 Ca buza neatinsă a mândrelor fecioare!
 Parfumul său cel viu simțesc cum mă îmbată
 Și aburu-i narcotic ai mei creieri esaltă;
 Prin corpu-mi sbor fiorii de-o patimă ne 'nvinsă,
 D'o dulce suvenire ce nu e încă stinsă:
 De draga mea iubită acesta este dorul,
 E dor de-al ei amor!... Trăiască, ah! Amorul!!!...

sau:

Cântă, iubite! Nu te 'ngrozească
 Nici chiar a legei aspre somații;
 Cântă, și 'n sboru-i nimic n'oprească
 A fanteșiei dulci inspirații...

sau:

Căci eu de mult pierdui amorul femeiesc,
 De mult abandonai și slaba lui credință...

stihuri nu numai fără măsură, ci încă de tot prozaice prin tabloanele lor și prin alegerea espresilor. Nu cumva și Bondarul, ca și rivalul său d-l Asachi, a fost inspirat numai o dată în viață? Nu cumva către

ei amândoi s'ar putea apleca cuvintele lui La Harpe: « on peut citer des auteurs nés avec de très-heureuses dispositions pour la poésie, et qui pourtant n'ont jamais connu l'art d'écrire en vers »?. Nu cumva unul și altul sunt somnambuli, cari pe 'n somn vorbesc limpede
 5 într'o limbă ce ei înșiși nici măcar înțeleg aeeva? Nu voim a afirma una ca aceasta, mai 'nainte de a vedea pe amicul nostru ajuns la anii *Albinei*... ba deie-i Dumnezeu a trăi și vrâsta papagalului, care, după cum se crede, viețuește peste un secol.

D-nii Adrian, Asachi, Tăutu, Sion, etc. au studiat, fără îndoială,
 10 regulile poetice; dar aceasta nu este încă a fi făcut un *studiu poetic*, care e folositor și pentru *genii*, dar apoi de tot neapărat pentru — nu zic mediocrități, nu; pentru talente. Nu e aci locul de a înfățișa desvoltări despre ceea ce e și ceea ce nu este poezia; ne vom mărgini a înzice trei puncte principale, a căror necunoștință caracterizează
 15 aproape pe generalitatea poeților români: 1, ideea poetică; 2, graiul poetic; 3, efectul poetic; — trei stânci de căpetenie, opintinde sborul versificatorilor noștri; trei greutăți, nu tocmai bine simțite și înlăturate chiar în literaturile străine.

I. Dela Aristotel, ba dela filosofii indieni și până astăzi, sub toate schimbările, ocurse în sfera teoriilor literare, nimeni n'a negat prima
 20 importanță a imaginațiunii în poezie. Precum fără rație nu poate fi filosofia, așa fără imaginație n'ar putea fi poezia; precum filosofia s'a născut din fireasca trebuință a omului de a *cugeta*, așa poezia s'a iscat din naturala noastră tindere de a *închipui*; în fine, precum proba
 25 bunătății unei filosofii este când ea ne *înduplecă*, adică se verifică prin propria noastră raționare; așa proba perfecției unei poezii este când ea ne *răpește*, adică se verifică prin propria noastră imaginare. Astfel, imaginațiunea e cauza, esența și criteriul poeziei. Inșă, imaginația se manifestă ea oare unicaminte prin stihuri? nu! versul e nu-
 30 mai cât o formă posterioară și arbitrară, în care se îmbracă un fond mlădios, o *imagină pură* sau ceea ce numim noi « o idee poetică ». Când Tasso cântă în versuri:

« ... adombrato il ciel par che s'anneri
 Sotto un immenso nuvolo di strali... »;

când mitropolitul Varlaam zice în proză:

« ... săgețile acoper soarele... »;

aici versurile și proza sunt de tot secundare. Poezia se cuprinde în tabloul cerului sau al soarelui, întunecat sub norul săgeților; tablou
5 care ne răpește, făcându-ne a închipui înaintea ochilor noștri ceea ce-și închipuește însuși poetul:

« Hark, his hands the lyre explore!
Bright-ey'd Fancy hovering o'er,
Scatters from her pictur'd urn,
10 *Thoughts that breathe, and words that burn ... »*

« Ascultă! mânilor sale ating alăuta! fantazia cu ochi luminoși se pleacă asupra-i, și răspândește din pitoreasca-i urnă gânduri ce respiră și cuvinte ce ard... ».

Totuși, precum am mai spus în privirea amicului Pascaly, nu ajunge
15 a avea idei poetice de detal; deși aceasta e orișicum mai mult decum a nu le avea de fel: trebuie ca întregul să prezinte în unitatea sa o idee poetică; așa cum este, de pildă, următoarea scurtuță poezie a lui Văcărescu, pe care lesne o puteți întoarce în proză, fără ca să i se piardă cât de puțin sublimul:

20 Intr'o grădină,
Lâng'o tulpină,
S'află o floare
Ca o lumină.
S'o tai se strică,
25 S'o las mi-e frică,
Că vine altul
Și mi-o rădică ».

« O floare luminoasă se află lângă tulpina unei grădini; de voiui tăia-o, se va strica, dar îmi e frică s'o las, că, viind altul, să nu mi-o rădice ».

30 Iată ce este *imagina pură* sau *ideia poetică*, nodul sau sâmburele

poeziei. Desființați măsura și rima aproape în toate stihurile unor d-ni al-de Adrian, Asachi, Tăutu, Sion... rămâne proză fără un pic de amestec! vedeți înainte-vă actorul dela *Bobino* desbrăcat din haine de împărat!

- 5 II. Poezia are o limbă a sa, care nu se închee în cadență sau în consunanță, ci în alegerea și gruparea cuvintelor, potrivit cu misia artei. Această chestie a fost de minune desbătută de către celebrul filosof scotlandez Dugald-Stewart, al cărui aducem aici însuși textul, generalmente cam prea puțin citat: « Poetul, în producerile sale serioase, țintește a înălța închipuirea cititorului mai pe sus de lucruri simțite, a-l răpi din cercul vieții de toate zilele: de aceea el cată să se ferească de ziceri triviale, de vorbe vulgare; și de 'ntre expresiile limbii sale, cari sunt deopotrivă clare, să aleagă pe acele mai puțin întrebuițate. În așa chip se formează cu încetul la toate popoarele
- 10 un graiu poetic, prea depărtat dela simplitatea prozei, și mai puțin supus nestatorniciiilor modei, ca politicosul limbaj al ordinarei conversațiuni. De îndată ce-l îmbrățișează poeții, prozaistii cei buni îl încunjoară, ca prea pompos pentru genul lor. Astfel, el își păstrează farmecul cât timp ființează însăși limba; ba încă devine din
- 15 ce în ce mai plăcut, înaintând în vrâstă: cu vremea, singur sonul cuvintelor recunoscute poetice, neatârnat de înțelesul lor, deșteaptă în noi jucundele impresii, lăsate de mai înainte prin opurile cele mai gustate; încât iubitorul poeziei îl aude cu mulțumire până și în niște fraze altminte nefinsemnate. Limbile se deosebesc mult în
- 20 respectul avuției graiului poetic. Engleza întrece fără asemănare pe franceza: zicerile sale poetice sunt atât de numeroase, încât înlesnesc calea renumelui chiar autorilor mediocri, prin singur prestigiul fonetic. Dar poezia diferește de proză nu numai prin cuvinte, ci încă prin o certă a lor înorânduire, care, adoptându-se odată și sfînțindu-se prin cursul timpului, poetizează zicerilor cele mai comune;
- 25 pe când nimic nu darmă nurul poeziei, ca un șir de cuvinte, dispuse într'o ordine atât de vulgară, încât cel dintâi ne face deja a prevedea pe acele următoare. O singură expresie proastă displace; dar apoi cu cât mai vârtos două asemeni, grupate în modul în care le
- 30 întrebuițează conversațiunea familiară: o așa pereche însușește unei
- 35

poezii caracterul parodiei». Limba română are ea sau nu cuvinte și fraze poetice? Le are până și cea irocheză! Cine nu cunoaște «fala», «pulberea de stele», «cosița aurorei», «a spinteca aerul», etc. ale poeților noștri. Totuși, necum poetaștrii, ci și barzii români cei mai
 5 renumiți cad adeseori în răceala graiului prozaic. Ce-i oare mai vulgar, de pildă, decât aceste versuri ale lui Bolintineanu:

O Doamne-al bunătații, *esență creatoare,*
De care niciodată eu nu m'am îndoit...

.
 10 Tu, ce-ai sădit în inimi speranța și credință,
Căci una fără alta nu pot a esista...

Noi credem, că pentru îmbogățirea ziciunarului român poetic, ar trebui să facem la noi ceea ce Omer, Dante, Milton Goethe, au făcut în diferite timpuri la diferite popoare: să studiem provincialismele
 15 și arcaismele, iar nu, cum fac scripisorii noștri, ba chiar toată lumea, din *patriotism* și din *cultură*, neologismele și jargonul saloanelor, cari sunt orișicând și orișiunde *per excellentiam* prozaice. Așa vedem, că pronunția muntenească *vultur*, *dușmân*, etc. e foarte plăcută în versuri. Ardelenismul «astrucat» întrece în poezie pe «îngropat» sau «înmormântat». Macedonoromânii ni-ar putea da pe a lor «fede», care de nu
 20 e mai poetică, încai este mult mai energică decât a noastră «credință». În letopisețile, în opurile lui Varlaam, Dosotei, Cantemir, am găsi mii de ziceri, neglese în vorba vulgară de astăzi, și care cu atât mai ales ar fi adevărate odoare în poezie...

25 III. *Finis coronat opus*, zice un proverb banal, pe care neologistii îl traduc ștergând litera de pe urmă a fiecărui cuvânt, deși el s'ar putea întoarce pe românie mult mai bine așa: toamna se numără bobocii. Adevărată în toate privirile, această zicală e de o mie de ori și mai la locul său în respectul artei poetice. Scopul poetului este
 30 a magnetiza pe cititorul său: dela primul vers sau cuvânt se începe gâdilitoarea sa lucrare; se întărește și crește cu tot rândul mai departe; se închee și reușește cu ultima strofă. O poezie adevărat frumoasă e aceea în care totu-i bun, nu-i vorbă, dar mai electric, așa zicând, decât totul e tocmai sfârșitul său. De ce oare sonetul este

cea mai plăcută din formele poetice; încât, după zisa lui Boileau, el ar prețui cât o poemă? de ce? din cauza terțetului, care, prin însuși planul acestui fel de poezii, întrece totdeauna în sublimitate versurile dela început. In producerile lui Béranger și ale lui Heine, de pildă, 5
 5
 e mai mult prozaic; și, cu toate astea, ele ne încântă... prin încheerile lor. Citiți pe toți poeții mari vechi și noi; desfrunziți, de asemenea, de-ți avea o doză de răbdare, pe toți versificatorii mărunți antici și moderni; și vă veți convinge deplin, că farmecul finalului poetic e generalminte atât de puternic, încât adeseori el răscumpără neperfecțiunile unei poezii întregi; că, vice-versa, un final greșit, rece, slab, aruncă înapoi o neagră umbră asupra versurilor precise, fie ele oricât de escelinți. Suntem dară în tot dreptul de a denumi această magică țâțână « efect poetic ». Ei bine! noi, Românii, avem versuri câte și 15
 15
 mai câte; însă efectul poetic ne e atât de străin, încât, chiar în poeții cei mari, cari de obște au darul de a găci prin geniu ceea ce nu știu prin arte, și tot încă nu o dată vedeți poezia prelungindu-se după ce s'a sfârșit. Cine nu-și aduce aminte gingașa baladă a lui Conachi: *Intr'un redi de dimineață?* Amorul-copil strânge flori: trece o copilășă 20
 20
 căutându-și pierduta mioară; vede pe copilașul, îl întreabă... Amorul se teme să nu-l muște albinele și o roagă să-l ducă cu sine acasă; fețița se îndură, suspină, îl ia la sân; dar vai de ea!

Aleargă pe dealuri, plânge,
 Se vaetă, suspinând,
 25
 25
 Dar focul ei nu se stânge,
 Ci s'adaoge arzând...
 Merge la părinți acasă,
 Le spune ce a pățit:
Părinții o blăstemasă
 30
 30
Pentrucă a zăbovit!

Care final poate fi mai sublim în naivitatea sa! mai potrivit cu însuși genul poeziei! mai plin de efect poetic!... Un lucru de nemică vine de strică totul. Conachi, crezând, din nenorocire, că n'a sfârșit încă, urmează mai departe:

Năcăjită biata față
 Se întoarce înapoi,
 Strigând: « ah, când să se poată
 La ale mele nevoi
 Moartea fără prelungire
 Să vie și să mă ia!...
 Căci alt chip de mântuire
 Nu am la durerea mea! ».

Iată un sfârșit peste sfârșit! un colac peste pupăză! Au nu era destul, ca părinții să-și blasteme copila, *pentru că a zăbovit?* Au din însăși aceasta nu se deducea naturalmente desperarea fetei, fără ca poetul să nimicească frumusețea tabloului prin o lămurire de prisos, de suferit numai doar în proză?

În istoria literaturilor ne întâmpină prea și prea puțini poeți, cari să fi întrunit cu desăvârșire, din când în când, într'un cap-d'operă, aceste trei mărețe țeluri poetice: ideea, graiul, efectul; fără ca să predominescă unul în dauna dezvoltării celorlalte două, sau chiar să regească nemărginit, în neființa lor. De cele mai multe ori, ici vezi profunditatea conceperii, espreasă prin un limbaj neîndestulător; colo te robește prestigiul cuvintelor și frazelor, îmbrobodinde o idee de rând; mai departe, guști cu mirare gingășia unui final, ce încheie niște versuri idealmente și verbalmente de mijloc. Dar a fi lipsit de tustrele deodată și în aceeași măsură, este a nu fi poet nici câtu-i negru sub unghie; ci doară un stâlpitor de silabe și alegător de consunanțe, o specie de geometru, despre al cărui ingeniu, vreau să zic *ingenierie*, criticul se rostește cu Orațiu:

« ... versus inopes rerum, nugaeque canorae... ».

Însă, din norocire pentru progresul literilor, este foarte rar ca un astfel de poet *des ponts-et-chaussées* să fie măcar un versificător cum se cade: până și mecanicul metru îi întoarce dosul; până și copilăreasca rimă îi face o opoziție parlamentară; precum puteți vedea în poeziile d-lor Asachi, Adrian, Sion, Tăutu, etc., dela pagina 1-a până la cuvântul *finit*; cuvânt, din care Voltaire ar fi șters a doua silabă, lăsând

numai pe « fi »! Această *judecată* este ea oare prea aspră? Bucuros o am îmblânzi, de n'ar fi ea din parte-ne « judecata cea de pe urmă ».

Am făcut un lung tractat *à propos de bottes*, adică *à propos de Calendarul Bondarului*; și tot încă n'am sfârșit: ciubota e cam lungă.
 5 Am arătat, că amicul Adrian, departe de a fi poet, nici în pedeastra proză nu știe să fiarbă « Cafeaua sultanului ». Totuși, a fi rău cafegiu, chiar în țările tributare imperiul otoman, nu-i încă a nu fi bun de nemică. Nu-ți priește cafeaua, frățică: ian cearcă la *ce-ai*; căci, zău, trebue să ai și tu ceva, batâr chinezesc! Satiricul Marțial zice despre
 10 cărți în genere:

« *Sunt bona quaedam, sunt mediocria, sunt mala plura . . .* ».

Și în Calendarul d-lui Adrian sunt *multe rele*, sunt câteva *așa-și-așa . . .* este și o părticică bună, un *ce-ai* al autorului, o producere plină de spirit și — însemnați bine, — de spirit netradus; în fine:
 15 *Musu Tachi Paspandachi*. Viața cinovnicească prezintă, în toate regiunile lumii, o materie bogată și interesantă pentru studiul nuvelistului. Biurocrații se înfățișează orișunde cu o fizionomie proprie a lor, diferită de a tuturor celorlalte clase sociale: în maniere, în trai, în costum, în limbă, în idei, în simțiminte, ba încă și în anatomia
 20 degetelor! Apucați-vă, bunăoară, a studia *specia* sameșilor: au nu e prea vederat, că ei toți câți se târâe pe peștrița față a pământului, seamănă ca frați gemeni unul cu altul și se deosebesc ca cerul de pământ, voiam să zic ca pământul de cer, de rămășițele neamului omenesc? Acest esemplu nu e al meu; și poate tocmai de aceea îl citez
 25 aici, ca rezultatul unor vechi și recunoscute observațiuni. Primul romanist al Franței a zis de mult: « Il est une nature d'hommes que la Civilisation obtient dans le Règne Social, comme les fleuristes créent dans le Règne végétal, par l'éducation de la serre, une espèce hybride qu'ils ne peuvent reproduire ni par semis ni par bouture.
 30 Cet homme est un caissier . . . ». Aceste sunt cuvintele marelui Balzac, care nu s'a sfiit a jertfi gloriei biurocratice una din producerile sale cele mai caracteristice, o adevărată galerie de portrete de pre natură; Cinovnicii (*Les employés*). *Logofeții* români sunt, poate, și mai curioși decât *emploiații* francezi, dacă nu de alta, apoi cel puțin prin subdiviziunea lor în două tabere neîmpăcate, în *vechi* și *noi*, în oamenii
 35

cu *dela*, cu *zapisca*, cu *vigavor*... și acei cu *dosar*, cu *memoar*, cu *reprimanda*! în bărbați *practici* și bărbați *teoretici*! în acei care au făcut un curs de gramatică la dascălul Iani, și acei cari au urmat la facultatea de drept fără a fi sfârșit clasa întâia colegială! etc., etc., etc.

5 A adânci și a scoate la iveală acest *ram zoologic* este treaba unui profund observator. Amicul Adrian lesne ar putea s'o facă, judecându-se de pre modul în care, în *Tachi Paspandachi*, el descrie câteva episoade din biografia unui *conșepist*, « scripisind la o mesuță veche în colțul cântelariei ».

10 Musu Tachi Paspandachi, mai înainte de a fi el ceea ce a fost mai pe urmă, era:

« ... un tinerel, holtei-tomnatic, sfrijit și perpelit ; cu nasul său cel lung ; cu ochii săi ghivizii ; cu gura sa cea botoasă, încununată cu o păreche de musteți roșietice înnegrite cu muc de lumânare ; cu peruca

15 sa cea castanie, roasă de vechime și de multă pieptănătură ; cu paltonul său cel unt-de-lemniiu, a căruia cusături pronunțate atesta îndelungatul său serviciu ; cu ciubotele sale cele de iuft sau teletin, lustruite cu untură de pește ; cu pălăria sa cea înaltă, de la fabrica telalilor din Târgul-Cucului ; și cu cortelul cel roșu, tovarăș credincios, carele nu

20 părăsea brațul statornic al stăpânului său nici pe ploaie nici pe vreme bună ».

Iată însă leafa eroului nostru, ca scriitor la unul din ministere, crește, prin binefacerea noului buget, dela 150 la 350 lei pe lună. Paspandachi de ntru 'ntâi tușește, își suflă nasul, își sucește musteața:

25 toate astea *ex promptu* ; apoi, cu adâncă precugetare, strică abonamentul său la locanta Dascălului din Sfânta Vineri pentru *reaua calitate a bucatelor*, își face la croitorul Ghidali un rând de strae *după moda cea mai nouă*, zice adio la vechile sale amante bucătărese...

« Dar toate ca toate, orice-și pune în minte, nu-i părea greu de împlinit prin mijlocul lefei CELEI NOUĂ ș'al venitului pe sub mână ; un singur lucru îi rodea inima și nu-i venea nici cum la socoteală: PERUCA! AFURISITA DE PERUCĂ!!! — Și Paspandachi dorea cu orice preț să se litrosească de această tigră moartă ce-i învălea capul, vroea să poarte și el chică naturală ca ceilalți oameni. Însă cum și

30 prin ce mijloc? — Iată ceea ce nu putea găci. — În sfârșit, după o gândire de vr'o două oare, el se opri în loc cu îndoială. — Să cerc,

zise el. — Și luându-și pălăria ieși ducându-se întins la megieșul său, doftorul de cai, ca să-i mărturisească dorința și să-l roage de a-l ajuta dacă poate.

5 — Să fitem, poti putem faci cefa, răspunse veterinarul zâmbind bucuros că i se prezintă ocazia de a smulge ceva parale.

— Mă rog matale, Cucoane Domnule Doftor; ț'oi da ce-i cere.

10 — Io am un alefi care faci sicor crescut por la toti cai ci uncem. Tomita focut tare pun, her Pișpindac, chi'i finit la mini; io te mult fruoat si spunem la Tumilifostu, aber chindit che tomita frei portat peruc di placer. Lasa șos peruc și'i fitem cap ».

15 Peste două săptămâni, elegantul Tachi, înzestrat acum cu păr natural prin puterea alifiilor veterinarului, se plimbă la Copou, petrece în grădina lui Chirilă, visează amoruri... și-și găsește o coș-cogea *Veneră* nu visată, ci pipăită, tocmai în Tătăraș, în persoana pastramagiului Raicu, durdulia văduvă Pachița, care-l ademenește cu scriori ca al-de

20 « Scumpul meu dragă iubite Tăchiță! Mai întâi ca răvașelul meu să te găsească cu dulce pe guriță, ca aflând că ești sănătos să mă bucur și eu; al doilea te înștiințez că babaca și bădița s'au dus de acasă și nu vor veni în iastă noapte acasă; iar al treilea te rog să vii în iastă noapte numai decât la mine. Te aștept.

A ta veșnică
PACHIȚA »

« Vină tot prin grădină ca mai 'nainte ».

25 Sărmanul Paspandachi, poet din dragoste, putea oare să nu-i răspunză și el așa:

30 « Ingerul vieții mele fragede!
La porunca ta zeiță
eu voi fi ascultător,
și să știi dragă Pachiță
că sunt grabnic următor
de-a veni în iastă noapte
precum tu îmi poruncești
căci de doru-ți oftez foarte
35 cum nici poți ca să gândești!
al tău pân la mormânt
plecat și supus sânt

TACHI »

Pachița voiește numai decât a fi *madam' Paspandachi*. Văzând suciturile iubovnicului său, care devenise prea civilizată pentru a nu desprețui legăturile căsătoriei, ea complotază cu tată-său Raicu pastramagiú régnant și cu frate-său Petcu pastramagiú héritier-pré-somptif: Tachi e supraprins noaptea în etacul văduviței! Cum a scăpat bietul cinovnicaș, judecați de pre răzgândirile sale, după ce s'a oprit din fugă tocmai în Palestina, adică în Târgul-Cucului:

« Câte nenorociri într'o singură oară: umerii răniți de ușorii ferestei, mânilé sângerate de spinii gardului și capul spart de piatra din uliță când căzuse jos!... câte pagube într'o noapte numai: pălăria uitată în iatac la Pachița, surtucul și pantalonii fâșieți bucățele, și pantoful, pantoful CEL DE GLANȚ, rămas pradă în mânilé lui Petcu!... »

Paspandachi jură acum, înaintea perucei, « ce sta așezată după sobă ca un testamoniú al trecutului său », că nu se va mai încurca cu femeii care au coadă după ele ». Inșă a nu iubi la fel, o! aceasta nu e cu puțință pentru gingașa natură a junelui nostru; mărginirea hotărârii sale e numai ca obiectul suspinelor să nu fie o cometă ca Pachița, să nu aibe tați și frați, să nu seamene cu Dulcinea delá pastramagie. O atare ființă e Cheti sau Catti, « toate deodată: și fată mare, și măritată, și văduvă », cu locuința în Petru Bacal N. 20; frumusețea « liberă ca pasărea cerului, pe care orice vânător o poate împușca când ar voi ». Căci, cine e Catti a d-lui Adrian, ba a nuvelei d-sale? Tachi o vede într'o seară la teatru, și-i prăpădit! Amicul său Chilipirgescu, « un patriot din cei mai liberali și mai de treabă », îl introduce a doua zi în *buduarul Afroditei*.

« Catti sta încă în așternut, inșă asta nu făcea nimic: ea era dispusă totdeauna a primi în orice toaletă s'ar fi aflat.

După ceremoniile obișnuite de prezentare, Chilipirgescu își luă îndată pălăria și bastonul, salută pe Tachi cu un « bonjour » ce fu rípostat de un « mersá » recunoscător, și plecându-se la urechea Cattii îi zise încetîșor:

— Ia seama, Catti; ț'am adus un boboc de smuls; vezi de-l jumu-lește binișor.

— Lasă pe mine, răspunse ea.

Și Chilipirgescu ieși ducându-se în treaba lui, lăsând pe Paspandachi singur înaintea Zeiței sale adorate.

— Cât de mult doream să fac cunoștința matală! — începu Catti, scoțind un picior de sub învălitoarea și lăsând desvălit sânul pe care voluptatea se leagănă cu o grație ademenitoare.

5 — D'apoi eu, duduța mea! — răspunse Tachi sclipind din ochi cu aprindere. Căci când ai ști ingerul meu ce simțesc în mine... și spre dovadă te rog cetește această poezie ce am scris astă noapte în focul amorului pentru mătăluță ».

Catti a știut să-și joace rolul de minune. Dintâi, ea stoarce dela
lesneîncrezătorul nostru erau 15 zimți pentru quasi-plata a unor da-
10 torii închipuite; apoi îl pofteste deseară la sine, ca « să petrecem îm-
preună »; în fine, când Paspandachi sboară sub vălul întunericului
la chemarea zeului Priap...

« ... când intră în lăuntru, Catti ședea a lene pe canapea și se juca cu
friza unui bărbat ce sta lungit lângă dânsa; era un tânăr jurnalist
15 ce studia, pe semne, în brațele frumoasei grizete vr'un articol de fond...
politic. Cum zări pe Paspandachi, Catti se sculă cu grabă, merse înaintea
lui și oprindu-l în loc îi zise încetșor:

— Pentru Dumnezeu! Tăchiță ieși degrabă. Acesta-i amantul meu
de care ți'am vorbit; chiar acum mă certam cu el și-i spuneam să-și
20 caute de drum că nu-l mai iubesc. Du-te drăguță, căci mă tem să nu
înțeleagă că l-am schimbat pentru tine și să-ți găsești beleaua. Peste
« un ceas voi fi singură și atunci poți veni.

Tachi fugea de belele ca dracul de tămâie; aventura din Tatarăș
era încă proaspătă în memoria sa, și deci fără a zice măcar un cuvânt
25 se retrase furișându-se ca un iepure.

Ceasul trecu ca o clipeală și iată-l iarăși îndărăt; însă astă dată
în camera de 'ntâi era întuneric, Catti nu se afla acolo și numai sluj-
nica îi ieși înainte întru întâmpinare.

— Unde-i stăpână-ta?

30 — S'a dus cu Cuconașul ce erea dinioare aice.

— Ce fel s'a dus; strigă el mânios — când mi-a zis să vin peste
un ceas că va fi singură?

— Apoi ia s'a dus;... dar m'a lăsat pe mine în locul D-sale, zise
slujnica mândărându-se înaintea lui și strângându-l de mână cu înțeles. —
35 Of Tăchiță, Tăchiță! Cum de m'ai uitat tu pe mine! Nu-ți mai aduci
aminte cât de mult mă iubeai când eram spălătoriță la Cucoana Zam-
fira în Păcurari?... »

Paspandachi jură pentru a doua oară, în fața credincioasei sale peruce, a nu mai umbla după *panghioane* și *palațandre*. De acu'nainte obiectul dragostei sale va fi numai doară vreo ființă statornică și ca și legiuită, fără coadă și fără datorii; mai pe scurt: o întreținută.

5 A treia ispită! Norocul, ba mai bine zis nenorocirea, grăbește împlinirea dorinței tânărului nostru. Intr'o seară el zărește ieșind dintr'o magazie o modistă, o abordă, o întovărășește până la dânsa, îi face oarecari propuneri, și-i primit *pentru o sută de lei pe lună*. Una sută douăzeci de zile în șir Musu Tachi gustă, fără a se sătura, netulburata

10 fericire a căsătoriților.

« Intr'o zi — sâmbătă la 12 Mai în ziua sfântului Epifanie, zi nefastă pentru Paspandachi — el își primise leafa și după ce merse de-și plăti abonamentul mai întâi pentru mâncare la BAROTTY se întoarse și pe la Nina.

15 Când intră în casă, Nina cu părul vâlvoi și cu hainele rupte sta trântită în mijlocul odăiței și se bocea amarnic.

— Ce este? ce s'a întâmplat? strigă Tachi speriat de poziția pierdută a metresei sale.

— Of! nenorocire! țipă ea înecându-se în plâns.

20 — Dar bine ce este, Nina?

— Inchipuește-ți dragă că mi-a dat Madama azi să calc o rochie de bariz a Cucoanei Titifneasca, și nu știu cum am uitat fierul pe rochie și am ars-o. Madama s'a mâniat și a început a mă ocări, eu încă m'am mâniat și i-am răspuns, Madama s'a mâniat și mai tare: m'a luat la

25 bătaie, m'a socotit îndată și m'a dat afară; ba încă m'a scos datoare cu 200 lei pentru rochia arsă, și până-i voi plăti a trimes un epistat de mi-a luat zălog toate rufele de 'mpreună și cu cămășile tale. — Ooof! vai de mine și de mine! Ce-o să mă fac eu acum?... — Și biata femeie se izbea cu pumnii peste cap și-și smulgea părul ca o nebună ».

30 Tache, nu fără a ofta, deslegă mica sa punguță: « Nina se liniștește, și trebile se statorniciră iar *in statu quo ante bellum* ». Dar, vai! ziua de 12 Mai n'a trecut încă! Modista locuia pe Bahlui. Paspandachi se culca la ea, ca toți acei care se culcă la *ele*. La o oară după miezul nopții *fluviul eșean* inundă mahalaua. Cinovnicelul nostru, spre

35 a nu fi surprins la amanta sa, ceea ce i-ar fi întunecat numele în ochii lumii...

*... se îmbracă într'o clipă, ieși în cerdac, sări pe zaplazul ogrăzei din vecinătate și porni de-a încălecatele să se târâe până în capăt la uscat, înainte de a apuca apa să se suie mai la deal. — Planul său era ingenios! Dar tocmai când erea să se vadă mântuit, un câne din ogradă
 5 văzând o momâe ce se furișează pe zaplaz, se repede hămăind cu turbare: Tachi se spărie, își pierde echilibrul și cade ALIVANTA-PLĂCINTA ca o broască în mijlocul apei. — Fatalitatea fatalităților!!!... Musu Tachi Paspandachi se boteză de a doua oară cu straie cu tot, cu SINGURELE STRĂIȚE CE LE MAI AVEA!..

10 Asta era prea mult. Soarta își făcea prea mare râs de dânsul: dar cineva trebuie, vrând nevrând, să se supue decretelor sale și să suferă cu bărbăție toate ispitele ce ea le trimite!.. — Se scoală deci din apă nefericitul tânăr murat ca un șoarece și plin de glod ca un cotei își găsește abia pălăria ce plutea ca un dubas și tremurând de frig
 15 se duce acasă plângând.

Ei bine! în ce stau acum lucrurile? Straile stricate, în pungă nici o lețcae, și credit... comerțul se află în criză! Cu ce se duce mâne la canțelarie? Nu-i rămâne alta decât să alerge iar la paltonul CEL DE JUDECATĂ, pe care-l aruncase cu dispreț».

20 Peruca primește acum, deși cam târzior! jurământul al treilea și de pe urmă al nefericitului biurocrat; « în vecii vecilor nu voi mai umbla după femei », fie ele văduve, modiste, afrodite sau chiar ermafrodite! Dar cruda lui soartă nu se mulțumește cu prigonirile trecute. Ea-i pregătește chiar pentru a doua zi ultima și cea mai cruntă lovitură: Unirea Principatelor e proclamată, Divanul e desființat, ci-
 25 novnicii săi rămân fără slujbă cu jumătate de leafă...

30 Ce face oare acum la București Musu Paspandachi? Cum trăește, și cu ce inoave își mai petrece timpul? Nu știu. Știu atâta că Pachița, Catti și Nina se usuc de dorul său; că jupân Raicu povestește adese-ori cu haz, stând în dugheană cu vecinii, patarania ibovnicului fetei sale; că Chilipirgescu istorisește la toți cu plăcere aventura burlescă și înșelăciunea prietenului său; că cânele ce l-a spăriat a turbat și a crăpat, și că Bahluiul n'a mai avut de atunci cinstea să boteze în glodul său
 35 o persoană atât de SEMANDICOASĂ ca iubitul nostru Musu Tachi Papandachi! »

De pre analiza de mai sus se poate judeca, cât de original și de plăcut e *Musu Tachi Paspandachi* al amicului Adrian. Până și stilul

d-sale, care ar fi de tot neiertat în orice altă sferă, e măstrește adaptat la caracterul materiei. Nimeni nu întrece pe iubitul *Bondar* în cunoașterea termenilor tehnice ale limbei noastre biurocratice: tars, ighemonicon, veli-glas, a prăpădi într'un buc hodorogul, dickisele, fesesele, handâc, a propozarisi, semendicos, selemet, alivanta-plăcinta, etc. Toate personajele nuvelei, de asemenea, sunt schițate de minune: Chilipirgescu, Catti, Nina, Ioja, până și baba dela Tatarăș, vă apar înaintea ochilor palpitând din viață, ca figurile triviale ale picturii flamande. Dar citiți însăși scrierea, și atunci nu mă îndoesc, că, din amoare pentru literatura pământeană, vă veți grăbi a vă uni voacea cu a mea, pentru a striga către autorul Calendarului: «Lasă de o parte poeziile tale... și lucrează în ceea ce-i tăria ta: în descrierea cinovnicimei noastre, al cărei poji fi Omer... și nu Omer ca d-l Asachi!».

Păcat, zău păcat, că nenorocitul Tachi Paspandachi, mai înainte de a se încurca cu Pachița, Catti și Nina, n'a făcut cunoștința prietenului nostru d-l N. Ionescu. Această singură împrejurare l-ar fi scăpat de multe belele! Femeile, — i-ar fi zis fostul redactor al *Tribunei Române*, — nu sunt atât de negre, precum și s'au arătat ele ție; numai nu le căuta, frate, nici în Tatarăș, nici la Petru Bacal, nici în mahalaua Bahluiului! fă ca mine: du-te la Varatic! Așa ar fi spus, chiar din filantropie, d-l N. Ionescu; și nici ar fi putut să stea un Paspandachi contra unei elocinți *tribuniane*. Dar oare ce are aface Varaticul cu d-l N. Ionescu; sau, cu alte cuvinte, oare ce are a face d-l N. Ionescu cu Varaticul? Ce are a face! poftim, întrebare! *Facerea* d-sale se cunoaște din scrierile d-sale. Cum de nu știți, că, din călătoria sa la monastirea femească dela Varatec, d-l N. Ionescu aduse o mulțime de copii... 2, 3, 4, numărul precis nu l-am aflat până acum... din cari o parte s'a făcut cunoscută publicului din sfârșitul anului vechiu și începutul anului nou. Dintâi, ca un «avant-goût», apăruse la lumină: *Viața maicei Nazaria prima stariță de Varatic (1788 — 1814)*; de pe un manuscript anonim păstrat de maica Evghenia Negri. Apoi în curând: *Istoria formării monastirei Varaticul de maica Epistimia Hagiu*.

Pe titlul acestei publicațiuni numele editorului, menționat aiurea într'o notă, lipsește, fiind înlocuit, nu știu cum, prin următorul simbol:

o o o o o o o

o o o o o o o

pe cari unii îl restălmăcesc așa : zero înmulțit prin zero sau zero adunat cu zero ; iar alții se mulțumesc a bodogași cu nedumerire : ce de mai
5 gături a întrebuintat d-l N. Ionescu în chestia Varaticului !

 Iată precuvântarea editorului la *Viața Nazariei* și la ulterioarele
reproduceri varatice :

 « Numele celui ce a făcut această biografie pioasă a maicii Nazariei
nu se știe. După caracterul stilului ei, după icoana scrisorii manu-
10 scriptului, ar putea prepune cineva că însăși maica Olimpia este au-
torul. Însă din o foaie prețioasă reslețită învederat dintr'o scriere
mai întinsă dictată, de bună seamă, de maica Olimpiada, precum și
din scrierea unui Vasile Lupea, *Transilvano-Chioșdeanul*, din 1834
manuscript cunoscut sub titlu: *Talpa Varaticului*, și îndreptat pe
15 alocurea de venerabila stareță cu chiar mâna sa, nu mai puțin și din
alte documente autentice rămase de la maica Olimpiada, am putea
încheia cel puțin că scurta biografie a maicei Nazariei, ce pentru în-
semnătatea ei istorică se dă la lumină, n'a fost străină de inspirarea
Olimpiadei.

20 Zicerea următoare din scrierea de față ar autoriza această din urmă
presupunere :

 « Alții, zice nu știu *vieța preacuvioasei Nazariei, numai ucenița sfin-*
ției-sale prea cuvioasa Olimpiada, prin care i-au fost și aducerea și
stăreția în Varatic, tot prin preacuvioasa Olimpiada, ș. c. ».

25 Editorul închină această *Vieță* a preacuvioasei maicii Nazariei
cuvioaselor mirese ale lui Hristos din s. m. Varaticul. Maica Olim-
piada numia pe unii din profanii vizitatori ai lavrei sale *tâlhari de*
suflete...

30 Eu unul n'am căutat a lua din sfântul dominiu al Olimpiadei de-
cât niște hârțoage ca aceasta pe care, mulțămită obligenței bine cu-
noscute a maicei starețe actuale și a maicei Evgenia Negri, le voi scoate
pe rând la lumină spre mărirea nemuritoarei Olimpiade.

35 Mulți vor zice: Da ce? tocmai din *vieța călugărilor și a călugări-*
țelor au ajuns Români timpul acestuia de a lua cele mari pilde de
virtute și de evlavie! Eu unul am temei de a crede că da. Ba chiar
sunt incredințat că, de și pe la mănăstirile noastre îndeobște se arde
astăzi mai puțină smirnă de cât iarbă nicotiană, totuși un profum de
antică virtute română se simte acolo mai mult de cât oriunde ».

Cine se mai poate îndoi, cum că d-l N. Ionescu n'a furat *niciun suflet* din monastirea Varaticului: sufletele sunt de obște prea ușoare și n'au nicio valoare politico-economică. Scoaterea copiilor, tipărirea lor *en petit*, au fost, negreșit, toată sarcina d-sale, ca viajor, tipograf și literat. Incât se atinge de încredințarea că « antica virtute română », s'ar fi păstrând până azi la călugărițele noastre; apoi nu ne putem rosti, mai înainte de a ne lămuri însuși d-l N. Ionescu, dacă cuvântul *virtute* d-lui a luat în sensul latin, sau în înțelesul românesc, morali-cește sau fizicește; dacă *maicile* și *miresele* au *antiquam virtutem romanam*, sau sunt numai cât niște *femei vârtoase*, cum zice poporul nostru, în ochii cărui tăria trupului e apogeul perfecției omenești. Până atunci, să cercetăm numai interesul istoric al ambelor publica-
 5 țiuni, « scoase pe rând la lumină spre mărirea numelui nemuritoarei Olimpiade »; un nume pentasilabic, care, ce-i dreptul, a fost și mai
 10 înainte destul de lung, fără însă a fi vreodată mare.

D-l Ionescu crede, *bona fide*, că publicațiile d-sale despre începu-
 turile Varaticului ar avea o coșcogea însemnătate istorică. Ca editor, d-lui e un fel de părinte; ca părinte, d-lui firește își laudă copiii; dar
 ceea ce d-l Ionescu a uitat să facă, fie ca editor, fie ca părinte, este
 20 de a ne hărăzi un singur cuvânt prin care să-și justifice bine-rău credința. Un tată zice: « Nu vă puteți închipui istețimea Costicăi! Se joacă cu cărți, mănâncă pe cărți, toate numai pe cărți și cu cărți! O să iasă un Voltaire! » Oricât de iperbolică e logica unui așa tată,
 ea este totuși mult mai temeinică decât aceea a d-lui Ionescu, când
 25 d-lui întrebuințează zicerea « însemnătatea istorică », fără a-și dovedi vorba măcar prin o umbră de argument! *Ipse dixit*, « el însuși a zis »
 a școalei filosofice italiice, nu e deajuns pentru a îndupleca mințile
 cele nedogmatice din timpul nostru. Un filolog ca Moja descopere
 câteva bucăți, nu varatice, ci din pierduta « Respublica » a lui Ci-
 30 cerone. S'ar părea, că singur numele faimosului orator era o destulă
 cheazășie de interesateată. Mai trebuia oare să se probeze însemnă-
 tatea unei astfel descoperiri? Celebrul Italian a socotit totuși, că
 aceasta e neapărat chiar pentru un Cicerone! D-l Ionescu gândește,
 dinpotrivă, că maica Olimpiada n'are nevoie de o asemenea lucrare!
 35 Deosebirea între d-l Ionescu și Moja este aici, precum vedeți, tot așa
 de mare, ca între maica Olimpiada și Cicerone.

Studiul trecutului monastirilor, și la noi, și pe aiurea, poate fi mai mult sau mai puțin interesant și important, sau din punctul de vedere istorico-filosofic, sau din acel istorico-literar, sau din acel istorico-arheologic; sau, în fine, din toate-trele deodată. Ca un așezământ social, o mănăstire are o mai mare sau mai mică, o mai bună sau mai rea înrăurire asupra spiritului și energiei poporului, în sânul căruia s'a desfășurat. Acesta e punctul de vedere istorico-filosofic. Ca o specie de școală, în care călugării sau se învață ei înșiși, ori învață pe alții; ca o *casarmă*, așa zicând, a cărei disciplină permite numai ruga, munca și citirea; monastirile au grămădit în chiliile lor fel de fel de produse literare, mai vechi sau mai noi, mai de preț sau mai de rând. Acesta e punctul de vedere istorico-literar. Ca o arhivă monumentală, crescută câteodată în cursul secolilor, o mănăstire cată să prezinte istoricului mai multe sau mai puține, mai scumpe sau mai obișnuite isvoare epigrafice, diplomatice, paleografice, iconografice, arhitectonice, etc., a căroră deslușire aruncă o mai vie sau mai slabă lumină asupra sorților naționale. Acesta e punctul de vedere istorico-arheologic. În cele mai multe cazuri, însemnătatea filosofică, cea literară și arheologică sunt întrunite; încât istoria unei antice mănăstiri ne înfățișează la olaltă și tabloul lucrării călugărismului asupra vieții unei țări în diferite epoce; și galeriile unui prețios muzeu științific și artistic. Văratiful d-lui Ionescu încapă el oare în această clasă? sau, la adică, este el însemnat batâr din unul singur din acele trei puncte de vedere istorice? Care-i interesateata sa filosofică? Care-i cea literară? Care-i cea arheologică? Din cele publicate până acuma de d-l Ionescu, suntem plecați a crede, că d-lui n'a găsit între călugărițele dela Văratiful nici prea multă filosofie, nici prea manină lumină, nici lucruri vechișoare, vreau să zic « arheologice ».

I. Cronica monastică arată pretutindeni aceeași nestrămutată treptare în urmarea fazelor: adăpost pentru fedea prigonică, adăpost pentru luminile primejduite, adăpost pentru neputință sau lene. Nu numai în Europa și nu numai în lumea creștină am putea adeveri această lege istorică-filosofică: mergeți în Tibet sau în India, urcați-vă în anticitatea Caldeii sau a Egiptului, și-ți vedea tot atât! De 'ntru 'ntâiu

cultul vechi, — împiedecând creșterea unei noi și dușmane mărturisiri, cei goniți, sfinții Pauli-pusnici sau Antonii, — se trag în munți, în codri, în pustietăți; ducând cu sine și tăinuind în umbră *evangelii* lor: aceasta e schitul primitiv. Apoi luptele politice, lipsa de siguranță, năvălirile străinilor, silesc pe oamenii pașnici și cugetători, — pe sfinții Vasili sau Benedicți, — a-și căuta odihna în singurătate sau în armonia unei obștii, alcătuite din o seamă de inși cu aceleași dorinți. Știința, fiica liniștii și a concentrării, devine petrecerea și arma lor. Iată secundul period al istoriei monăstirești. In sfârșit, goana religioasă nu mai fulgeră; barbarii nu mai năbușesc; țara nu mai geme de anarhie; cultura e universalmente răspândită și susținută... la ce oare mai poate servi călugăria? monastirile se umplu acum de becisnici și trântori.

Aplecați aceste trăsături generale către Moldova în parte; ceea ce ați putea face tot așa de bine în privirea orișicărei alte țărișoare, române, sau neromâne, ortodoxe, schismatice sau chiar păgâne.

In secolul V, când creștinismul nu era încă destul de întărit nici la Roma, iar cu atât mai vartos pe 'n provincii; când Goții, Gepizii, Hunii, și atâți alții câteâuni stăpâneau și asupra întinderea vechei Dacii; un Niceta fundă în ascunsul poalelor Vrancei « monastirea Milcovanului », carea, dintâiu creștină nedesbinată, mai înainte de nașterea schismei; apoi papistașă în cursul mai multor sutimi de ani sub numele de episcopatu milcovian; după un interval oarecare de neființare, fu reînviată în veacul XVII de către Constantin Vodă Cantemir în duhul ortodoxismului, numindu-se « Mira ». Acesta e cuibul creștinătății în Moldova: monastirea apostolică. Sub Alexandru cel Bun, sub Ștefan cel Mare, sub Petru Rareș și urmașii lor; când resmerițele dinastice dinăuntru și încălecările vrăjmașe din afară, Turcii, Ungurii, Leșii, Cazacii, Tătarii, ferbeau din toate părțile; s'au rădicat la ființă sântele locașuri Neamțul, Putna, Moldovița, Probota, etc.; în care floreau literele și artele atunci când câmpiile din giur răsuna de strigătele voinicilor și de loviturile armelor. Vorbi-vom și despre epoca a treia? Trebui-va să demonstrăm că monastirile noastre, înființate cam încoace dela jumătatea secolului trecut, nu mai puteau fi nici răsadnice de credință, nici tării contra vâlmășagului politic;

ci doară una din numeroasele aplecări ale cuvintelor nemuritorului Montesquieu: « Le monachisme a ce désavantage, qu'il augmente les mauvais effets du climat, c'est-à-dire la paresse naturelle »?

Toate acestea se reportă deopotrivă și către monasteriile bărbătești, și către acele femeiești, cari pășeau pururea în o linie paralelă, de când sfântul Pacomie și soră-sa, al cărei nume de fericită memorie nu mi-l mai aduc aminte, înființaseră două schituri pe doi țărmi opuși ai Nilului. Și femeile au apostolizat în timpul lor: dovedea Elenele, Clotildele, Pulcheriile, Nivele, Olgele, etc. ale diferitelor popoare. Și femeile aruncau într'o vreme, mai târziu, în periodul al doilea, o dulce lucoare din fundul chinoviilor; ca Eloiza în scrisorile sale către Abelard, Baudonivia în Viața sfântei Radegunde, Hroswitha în celebrele sale încercări dramatice; și altele. Și femeile, în fine, au faza lor monastică de « fâltecismu »; când ele fac, bunăoară, ca Olimpiada d-lui Ionescu:

« Iară întru acea vreme s'a întâmplat unei fiice de preot de s'a despărțit de bărbat, având și o fiică Ecaterina. Și pe maica Ecaterina o chiamă Balașa, de două zeci și trei ani fiind când s'a despărțit de bărbat, dintr'un oraș ce se numește Iași. Iară Balașa, fiind plină de duhul sfânt, și de Dumnezeu aleasă, au venit la călugărie dimpreună cu fiică-sa Ecaterina ».

(Viața maicei Nazaria; p. 5).

II. « Care anume din clasele sociale ale veacului de mijloc era menită a scăpa rămășițele culturii greco-romane? Mirenii sau clerul? » Iată întrebarea ce-și propune renumitul Eichhorn în istoria literaturii mijlocii. « Nu mirenii — urmează el mai departe. Nobilii germani, dispuși numai pentru războiu și pentru vânat, desprețuiau toate științele, ca pe un ce muieratic. Poziția lor în lume nu cerea nici o creștere literară. Pentru a cârmui un ducată, un contat sau un marchezat, nu trebuia nici cea mai mică învățătură, ci numai o putere fizică, o înfățișare războinică, vitejia, și singura cunoștință a arcontologiei germane, care se căpăta prin deprindere... Astfel, de nu lua clerul asupra-și sarcina științelor, ele ar fi dispărut fără smin-teală de pe fața pământului. Bisericașii au urmat acestei chemări, înființând școli pe lângă catedrale și pe 'n monastiri ». « Călugării

apuseni, — zice Guizot, — au fost deștelenitorii Europei ». « Pân' și pe 'n monastirile de fete, — mai adaugă el a zice, — studiul ținea un loc însemnat în cercul îndeletnicirilor zilnice. Monastirea dela Arles, fondată de sfântul Cesarie, întrunea în sine, la începutul secolului VII, două sute de călugărițe, ocupate, pentru cea mai mare parte, cu prescrierea cărților, fie religioase, fie profane ». După ce am făcut să vorbească un Eichhorn și un Guizot, a mai cita pe alții ar fi de prisos. Să nu ne mirăm dară, dacă în cursul timpurilor mijlocii aproape toți învățații și artiștii, călăuzii vieții înțeleșale, ieșeau de sub steagurile Bisericei.

În Moldova, ca și în Germania, ca și în apusul Europei, călugării au fost, într'o vreme, luminoasele făclii ale poporului; numai doară că eșul mediu al nostru național se începe tocmai atunci când se sfârșește acel al țărilor mai înaintate în cultură și în ființarea politică.

Sub Alexandru cel Bun strălucea la noi geniul lui Grigore Țamblac, starețul Neamțului, apoi mitropolitul Sucevei și în fine al Chievului, unde l-a chemat clerul rusesc, mișcat de renumele acestui mare bărbat. Țamblac lăsă un însemnat număr de scrieri în limba slavonă, mistuite parte în biblioteca nemțeană, parte prin arhivele rusești; și din cari cele mai însemnate sunt Viața sfântei Paraschiva și Biografia domnului sârbesc Decean. Sub Ștefan cel Mare, înființându-se monastirea Putnei, viteazul principe impuse călugărilor marea datorie de a scrie cronica țării, mânuind condeiul, pe când voinicii apărau cu sabia hotarele Moldovei. De atunci și până la finitul secolului XVII, până la Varlaami și Dosotei, monastirile n'au conținut a scoate la iveală un șir de lumini literare, ca Pamva Berindei, adânc elinist, latinist și ebraist, autorul celui dintâiu ziciunar slavon; Petru Movilă, steaua Bisericii ortodoxe; Gedeon Balaban; etc. Mai înainte de focul întâmplat de curând la Neamț, această străveche chinovie poseda 422 manuscripte române originale, 129 traduceri și 410 manuscripte grece, latine și slavoane! Germanul Neibaur, profesorul colejului dela Cernăuți, gășise la monastirea Putna în Bucovina un turn întreg, plin de cărți și de manuscripte în diferite limbi! Iată pe unde ar fi putut căuta d-l Ionescu « însemnătatea monastică istorică », în loc de a slăvi o literatură ca următoarea:

* Precum o grădină al unuia prea vestit stăpânitor, fiind împodobită
 cu feluri de flori, puternic mirositoare, și cu mulțime de pomi a feluri
 de roduri îmbogățită; când nimine nu s'ar împărtași întru miroazna
 5 acelor flori, nici ar putea gusta din dulceața rodurilor ei, fiind cu totul
 încuiată și îndosită: atunci s'ar face acea grădină nebăgată în seamă,
 părăsită, uitată, și netrebnică; asemenea și un lăcaș al uneia sfinte
 10 monastiri, când cu totul s'ar închide întru tăcere, și nu s'ar da la iveală
 ființa sa, spre a se împărtași tot iubitoriului de mireasmă duhovni-
 cească, și spre a se îndulci de sufleteștele roduri, s'ar face cu totul
 15 părăsită, uitată și netrebnică. Drept aceea fiind și această de Dum-
 nezeu păzită monastire, Varaticu, una din grădinele marelui stăpân
 al ceriului și al pământului, și necuviindu-se întru tăcere ă se închide
 buna sa mireasmă duhovnicească, ce se varsă din florile umilitelor ru-
 găciuni, și a nu se gusta din rodurile cele sfinte ce cresc în pomii cei vii
 20 ai inimilor cuvioase, sunt îndemnat cu totul, prin râvna și dorirea sfiin-
 ților-voastre, nu numai spre a descoperi mirosul florilor sufletești,
 și spre a dovedi prin întărite argumenturi pre dulceața rodurilor du-
 hovnicești, ci mai vărtos m'am îndatorit, după cererea atot soborului
 25 Varaticul, din temeu a da la iveală, atât pe osârdnicul pricinuatoriu
 al începutului, și al aflării, și al întemeierei, acestei grădini sfinte,
 spre mulțumirea și spre veșnica ei pomenire, cât și pre toată întemeierea
 ei, care se vede astăzi, din talpă a o arăta *.

(Talpa Varaticului; p. 3—4)

III. Respectul, ce însuflă obștinii privirea Crucii și adesea chiar
 25 murii monastirii, întăriți și înarmați ca o fortăreață, înlesneau călu-
 gărilor păstrarea anticitaților, adunate și moștenite din generație
 în generație, și care ușor s'ar fi pierdut, pentru cea mai mare parte,
 în mâinile particularilor. In așa chip, monastirile deveneau pinaco-
 tece și cartofilace ale timpului. Astăzi, după ce faza cea strălucită a
 30 istoriei lor a apus de mult, înlocuindu-se prin faza trândăviei, mii
 de erudiți răscolesc în toate unghiurile Europei locașurile, câte au
 mai rămas din trecut, scoțând la lumină de sub oborocul decădînții
 ici un uric, schimbând prin cuprinsul său fața istoriei locale; colo
 o icoană, purtând numele vreunui uitat maestro; mai departe vr'o
 35 sculptură; sau un port străbun; sau o mosaică; etc., etc. Unele așa
 cercetări monastice sunt cu atât mai neapărate și mai grabnice, că
 nedemni urmași ai Tomilor d'Aquino cam învălesc masline într'o

glosă virgiliană, astup o butelcă cu vr'un fragment din Tit-Livie, sau zugrăvesc vr'un sfânt Dunstan, cum strânge cu cleștele nasul dracului, deasupra unui *fresco* de a lui Rafael. Numai hrisoavele și-au păstrat oarecum prețul în părerea materialiştilor monaci; ele privesc la moșii, la danii, la scutiți. . .

D-l Cogălniceanu în *Archiva Românească* și d-l Odobescu în *Revista Română* au prezentat câte un specimen despre ceea ce se poate culege de prin monastirile române, și în Moldova, și în Muntenia, în privința arheologică; dar mai mult rămâne de făcut de acum înainte!

Uricele domnești, aflătoare pe la monastirile noastre, sunt nenumărate. O mare parte din ele am cunoscut de pe copiile Arhivei Statului din Iași, prescriind pentru mine peste patruzeci de documente numai dela Ștefan cel Mare! Din sfera epigrafică, inscripțiile monastirii Putna sunt de mult descrise, deși într'un mod greșit, din cauza necunoștinții limbii slave. La monastirea Tazlăul atrag atenția arheologului portretele lui Ștefan cel Mare cu doamna sa Maria, al lui Bogdan cel Grozav, etc.; arhitectura unor vechi ornamente, inscripțiile de pe pietre; și altele. În Bistrița rămășițele epigrafice sunt și mai numeroase. Aci mai aflați chipurile lui Roman Vodă tatăl lui Alesandru cel Bun, al lui Petru Rareș, al doamnei Elena. . . La Neamț veți vedea evanghelii legate în argint tocmai din începutul secolului XV, sfeșnice, păhare și vase din epoca marelui Ștefan, portretul letopiseșului Urechea, al teologului Grigore Țamblac, al mitropolitului Teoctist. Oare găsiți ceva asemenea în Văratiful d-lui Ionescu? Nu cumva însemnătatea istorică a acestei monastiri se mărginește în cele enumerate de maica Epistimia Hagiu: 4 biserici, 7 clopote, 300 chiliuțe, 700 călugărițe, 12 moșii și 13.000 galbini venit?

Așa dar putem zice, fără frică de păcat, cum că, din toate punctele de vedere, cele două sau trei publicații varatice ale vechiului redactor al *Tribunei Române*, ca și cele multe de acum înainte, au o însemnătate istorică mai mult decât îndoielnică. Nici filosofia istoriei române, nici literatura pământeană, nici arheologia noastră, nu câștig nimic de dorit din aceste « Vieți », « Istorii », « Talpe », etc., ale d-lui Ionescu; și oricine va voi să știe mai de aproape ceea ce-i Văratiful, cată mai bine să recurgă la următoarea scurtă descriere, publicată

an de părintele Musceleanu, carele arată adevărul, măcar că vorbește tocmai într'un Calendar:

* Această monastire este numai de 56 ani; dacă va fi fost alta mai dinainte, n'am putut descoperi, din cauză că vârsta înaintată, în care se găsește Superioara, face ca administrarea să fie deranjată. Inscricția următoare se găsește d'asupra ușii, de unde am copiat-o la 31 Iulie. † La anul 1807, s'a zidit această sfântă și Dumnezeiască biserică ce se prăznuște hramul Adormirea Maicei Domnului, prin osârdia și osteneala sfinților sale a Prea-cuviosului și Duhovnicului nostru părinte Iosif Eroshimonahul, ș'a Cuvioșiei sale Shimonahiei Olimpiada. Iar cea întâe cheltuială a fost de la Maicele Sf. Locaș, al doilea a iubitorilor de D-zeu miluitori, și cea întâe ctitoră Sfinția sa maica Elencu Palade, care înzestrare este mai mult dela D-ii, dânduind patru moșii, și anume: Bălileștii, Cleja, Zărneștii, Pereșanii cu alăturatele părți, și Shimonahia Elisaveta Balș ctitora a dăruit moșia Vulturești; cu alăturatele părți, și îndestule odoare Sfintei biserici a făcut împreună cu fii sfinții sale. Iară meremetul înoinii bisericii, atât în lăuntru cât și pe din-afară, este cheltuiala iubitorilor de D-zeu bine-făcători ctitori și a răposatului mare Scalam (se vede că a vrut să zică Scarlat dar nu s'a putut descifra) Palade, precât și a răposatei Shimonahiei Fevronia... și sfintei M-te, toate s'au săvârșit tot în zilele sfinții sale Olimpiada stariței sfintei monastiri Varaticul, 1841, Oct. 20. — Am zis, că bătrâneța și privilegiul nașterii superioarei au moleșit administrația; aceasta este adevărat, și ca să probez mă simț dator a însemna următoarele linii: Vrând a vedea, ca la toate monastirile ce vizitasem pân'aci, odoarele cele mai frumoase (de va fi având) cu care se ornează biserica pe serbări mari, nu s'a putut găsi cheile!!! Crezând (și această credință este adevărat rațională), că la un stareț și stareță trebuie să fie ușa deschisă pentru toți și la orice timp, am cerut să vizităm pe superioară: ni s'a răspuns după un moment, că maica se gătește de masă; la acest răspuns am fost curios ca să știu ca ce persoană este superioara: mi s'a răspuns că este cucoană și se numește *Efrosina Lazu*. După o oară și mai bine a trimis ca să ni se spue că are timp ca să ne primească, și că este la cafeaua după masă; însă pentru noi erea târziu. Și aici ca și la Agapia sunt cele mai multe maici de familie, care trăesc de la sine și în lux *.

Acei cari au auzit nu tocmai de mult discursul de deschidere al d-lui Ionescu, ca profesor de istorie universală la facultatea filosofică din municipiul Eșului, vor pricepe foarte lesne, și numai ei singuri

vor pricepe, ceea ce vrea să zică « însemnătatea istorică » în graiul d-sale. D-l Ionescu zise atunci între altele, fără ca să zâmbească măcar: « E absurdă părerea acelor ce pretind că istoria trebuie să fie « nepărtinitoare ». Eu sunt martor ocular și auricular, cum că « absurditatea » a ieșit în adevăr din gura profesorului. Prin urmare, după propria teorie a d-sale, istoria fiind de dritu supusă părtinirii, și părtinirea fiind necesarmente lucrul cel mai individual în lume, apoi « însemnătatea istorică » se traduce altfel prin o *însemnătate individuală*. Varaticul e însemnat pentru părtinirea d-lui Ionescu; deci, el posedă o însemnătate istorică. Băgați seamă, că discursul profesorului nostru, oricât de des-cusut, a fost nu zic « înțeles », ci aplauzit; mă tem că și el a avut o *însemnătate istorică* pentru părtinirea ascultătorilor! Ce-i dreptul, întrucât se atinge de aplauze, — pas grand' chose! — apoi Eșenii noștri au niște palme pe cât se poate de inteliginți! Iarna aplauzele pune sângele în circulație și încălzesc mâinile; vara ele fac vânt și produc răcoare. Ce egoism din partea ascultătorilor!

E curios a vedea, cum bătuta din palme celebritate științifică a oratorilor noștri *ex cathedra* se întunecă și dispare nițel-nițel, de îndată ce le vine în cap nenorocita, vreau să zic mântuitoarea idee de a pune mâna pe condeiu. Iată, bunăoară, d-l Alexandrescu, hotărîndu-se a da publicului un specimen *tipărit* despre cunoștințele sale literare, în loc de a se mărgini în sfera farselor ca « Balul mortului » sau ca *Bondarul* din « Zimbrul și Vulturul », traduce în versuri ceva din Juvenal în modul următor:

Pururea tot asculta-voi? Să nu replic niciodată,
 D'a lui Codru regușitul, Tezaida, asurzit? . . .
 D'aici lacrimi și mânia! L'aste deci tu te gândește
 Până ce semnalul încă de trompetă nu s'a dat.
 Casca când copere capul, de căit timp nu mai este,
 În Flaminea și Latina cenușa ce odihnește.
 Contra ei să cerc eu dară ce-adevăruri se 'nvoește! »

Iată, începutornica *matemă* (μάθημα) d-nii *Maiorescu-Teodori-Mărzescu*, scriu faimoasa lor adresă din 18 Aprilie! Iată d-l Ionescu, foarte

hazliu în publicismul neștiințific al *Tribunei Române*, « mărește numele nemuritoarei Olimpiade »! Și apoi să vezi cât de tare se supără d-lor când le vorbești verde în ochi! D-l Alexandrescu te sdrobește în cursul d-sale! D-l Maiorescu, ale cărui baze teoretice, iubesc a fi drept, dau o frumoasă speranță pentru viitor și care, prin urmare, 5 formează ca o excepție în mijlocul celorlalți, te ucide și d-lui, prin imitație, în cursul d-sale! D-l Ionescu te cruță în clasă; dar te atacă întâlnindu-te cumva în vreo locantă, ceea ce mi s'a întâmplat și mie. . . deși m'a ferit sfântul de a fi ca zeul Canop din Egipt, care se reprezintă 10 în forma unui crușon de bere. . .

GAMENUL DE PARIS¹⁾

Gamenul de Paris se reprezintă de atâtea ori și cu atâtea succes de Societatea Dramatică din București, încât ar merita de a fi jucat și la Peking, dacă teatruurile chineze, mai puțin progresiste decât scena română, n'ar persista cu încăpățănare de a respinge orice piesă tradusă, 15 fie cât de bună, mulțumindu-se cu repertoriul național, fie cât de rău.

Dar comedia, de care vorbim aci, e nu numai străină, ci mai are o calitate, pe care Chinezii nu o vor putea înțelege niciodată: ea este compusă de doi autori, adică se aseamănă cu o casă plănuită de doi arhitecți, cu un pod făcut de doi ingineri, cu o corabie povățuită de 20 doi cârmaci.

La noi, în China, se admite numai doar un plug, tras de doi boi; căci, în asemenea caz, amândoi colaboratorii ascultă, cu cea mai oarbă supunere, biciul unui director numit plugar, încât s'ar putea zice că acesta este unicul *autor* al brăzduirii: meșteșugul de a se asocia 25 doi literați, pentru a scri o singură piesă, e cu totul necunoscut Chinezilor, pe când în Europa se întâmplă, câteodată, ca zece preținși bărbați de geniu să coopereze la nașterea unei pagini.

¹⁾ *Satyrul*, Nr. 2, 13 Februarie 1866. Cronică publicată sub pseudonimul Puang-Hon-Ki.

Acesta este rezultatul principiului economico-politic de Asociațiune: asociațiune între cismari, asociațiune între brutari, asociațiune între hornari, asociațiune între tipografi. . . de ce dară să nu fie și o asociațiune între romancierii sau între autori de comedie?

5 Ziare, redijate de mai mulți, s'au văzut și în China, unde bunăoară Gazeta numită Imperială există de două sute de ani, trecând prin mii de redacțiuni succesive. Dar se știe, că un ziar este cu atât mai bun, cu cât e mai variat în toate, în idee, în sujete, în stiluri, până și în puncte de vedere; precum e, de pildă, *Times*-ul englezesc, cel mai
10 celebru jurnal în Europa, demn rival cu Gazeta Imperială dela Peking, și în care, asupra aceleiași materie și în aceeași zi găsiți opiniuni pentru și contra. Un romanț, o dramă, o comedie, să fie oare tot așa?

E de mirare, că, până acuma, cu toată faima teoriilor economico-politice, nu s'au văzut încă doi poeți asociându-se pentru a face o
15 singură poemă, deși poema este și ea, în esență, nu alta decât un romanț sau o comedie sau o dramă versificată. De ce oare această excepție? Dacă unitatea de concepțiune și de execuțiune se cere dela o poemă, apoi neapărat cată să se ceară și dela un romanț sau dela o piesă teatrală. Dacă acea unitate e de prisos în romanț sau în piesă
20 de teatru, atunci nu înțelegem pentru ce ea să nu fie tot așa de prisos în poemă. Bazându-ne dar pe principiul de asociațiune, noi sperăm și ne mângâem că peste puțin timp literatura europeană va produce un *Child-Harold* sau un *Faust*, scris de câte o companie de zece poeți.

Ș'apoi autorii, astfel asociați, nu e necesitate să fie compatrioți; iară progresul credem că va mai face în curând ca ei să nu fie datori
25 nici măcar de a scri opera comună toți într'o singură limbă: poema, ce o așteptăm noi dela geniul asociațiunii, va putea fi compusă din douăzeci și cinci capitole în douăzeci și cinci diferite limbi: un capitol englezește, un altul franțuzește, de aci nemțește, și așa mai departe.
30 Eu unul mă propun, de pe acum, de a scri un capitol în limba chineză, iar colegul meu San-huang-ki, poet distins, născut la Si-dsang, în partea sudică a Chinei, va putea procura un alt capitol în limba tibetană, pe care îl va citi cu plăcere venerabilul Dalai-Lama.

Gamenul de Paris fu compus, din nenorocire, numai în limba
35 franceză, deși unul din autori e Olandez. Zic *din nenorocire*, căci, dacă

d-l Van der Burch ar fi scris partea sa din comedie în limba olandeză, iar celălalt autor, d-l Bayard, în limba franceză, atunci lectorii lipsiți de cunoștința uneia din aceste limbi n'ar fi în stare de a constata că piesa nu are unitate de direcțiune.

5 Autorii asociați își propuseră de erou pe un gamen, adică pe un ștregar parizian, precum arată însuși titlul comediei. În adevăr, în actul I, acest personagiu e principal: nimic nu-l întunecă. În actul II însă apare deodată pe scenă un alt personagiu, un general, de care
10 nici nu se visează în actul I și carele, cu toate astea, ia niște proporțiuni atât de gigantice, încât, la sfârșitul piesei, nimeni nu-și mai bate capul cu bietul gamen. Să fi scris comedia un singur autor, ori cât de stângaciu, e sigur că nu va întâmpina această sublimă de armonie.

Dar cine e gamenul? cine e generalul? vor întreba aceia cari n'a
15 putut vedea piesa; și sunt cam mulți, din cauza micimii teatrului. Bossel, unde abia încep teatrofiliu nemți din București, și, prin urmare, nu vor încăpea niciodată teatrofiliu români din București, presupunându-se, firește, că Bucureștiul este un oraș românesc, iar nu nemțesc. Pentru a răspunde la întrebare, vom da o scurtă expozițiune a piesei.
20

Ilustrul satiric în antereu, d-l Bălăcescu, descrie în următorul mod felurimea sujetelor teatrale:

« Asta, vezi, este teatrul,
Aci afli lucruri mari;
25 Cum a băut împăratul,
Cum s'au certat doi măgari;
Fetele cum să iubească,
Flăcăii iarăși mereu
Cum să le tot amăgească:
30 Ia-ți căciula, fătul meu! »

Sujetul *Gamenului de Paris* nefiind nici împărații, nici măgarii; urmează dară dela sineși, că trebuie să fie *fetele și flăcăii*.

Fiul unui general înșală, după mai multe marafeturi, pe sora unui gamen; gamenul, fratele surorii sale, se plânge, după mai multe

marafeturi, la gneralul, tatăl fiului său; și, în fine, iarăși după mai multe marafeturi, generalul ajunge a însoți pe fiul său cu sora gamenului.

Aceasta este expozițiunea piesei, în care, ca personagii de tot secundare, apare mătușa gamenului, un amic al mătușei gamenului și o cumnată a generalului. Scena se petrece în Franța, puțin după epoca marelui Napoleon.

După ce aprețuirăm piesa, ne vine acum rândul de a aprețui jocul actorilor... Iertare! În România actori nu sunt: sunt numai artiști dramatici; precum nu sunt ampioiați, ci numai funcționari; precum nu sunt oameni învățați, ci numai doctori; precum nu sunt femei, ci numai doamne; precum nu sunt cetățeni, ci numai patrioți; precum... precum... în sfârșit, așa este România!

Astfel, artiștii dramatici, cari au jucat în piesa, supusă analizei noastre, sunt d-l Mihail Pascaly — gamenul, d-l Ștefan Velescu — generalul, d-na Matilda Pascaly — sora gamenului, d-l Vlădicescu — amicul mătușei gamenului, adică a d-nei Flechtenmacher; d-l Velescu cel mic — fiul generalului și d-na Dumitreasca — cumnata generalului; șapte artiști dramatici, precum ereau șapte înțelepți în Grecia, pe când Grecia mai avea încă înțelepți.

Să nu vă închipuiți însă, că teatrul Bossel fu totdeauna atât de complet: d-l Ștefan Velescu este pentru el o achizițiune nouă, provenită din o pierdere veche a teatrului cel mare. După mai multe luni de neactivitate voluntară, motivată prin cunoscuta exactitate a d-lui Millo de a nu plăti lefurile trupei sale, d-l Ștefan Velescu, oftând după succese de scenă, cu cari nu e de mirare că se deprinsese, veni să contribue prin jocul său la splendoarea teatrului Bossel. În *Gamenul de Paris*, d-lui debută pentru prima oară de 'naintea unui public cu totul diferit de mușterii d-lui Millo. Il felicităm din toată inima pentru această frumoasă hotărîre, care nu va întârzia de a-i face amici pe toți amicii noștri... dela Peking.

D-l Pascaly și d-l Velescu, un *Mihai* și un *Ștefan*, întrecându-se, care de care, sub aceleași steaguri! D-l Pascaly având generozitatea de a se face *gamen*, numai pentru a procura d-lui Velescu ocaziunea de a fi *general*! Suntem entusiasmați, de și entusiasmul nu este tocmai în caracterul Chinezilor.

Unora se păru că d-l Pascaly e cam bătrân pentru a ștregări, fie măcar și pe scenă; dar acest mic defect, de care bucuros ar voi să scape însuși d-lui, fu răscumpărat pe deplin, nu atât prin briciul bierului, cât prin o agerime de mișcări și o vivacitate de limbă mai
 5 mult decât admirabile. D-l Pascaly sărea în dreapta și în stânga, pe mese și pe scaune, vorbea, țipa și striga cu atâta repeziciune, încât nu lăsa publicului nici chiar timpul să-l admire. Aceasta, credem că numai aceasta fu cauza, că *gamenul* plăcu mai puțin decât *generalul*.

D-l Velescu din contra, jucând un personaj bătrân și paralic, la fiecare pas și la fiecare cuvânt își atrăgea aplauzele cele mai
 10 *rumegate*; căci pasul unui bătrân, după calculele matematicului englez Wallis, durează treizeci și două de secunde, iar cuvântul unui paralic se trăgănează secunde douăzeci și una și jumătate; astfel că d-l Pascaly făcea giurul scenei și recita o pagină întreagă, până ce
 15 d-l Velescu mișca piciorul și deschidea gura.

Am auzit Francezi extaziați de 'naintea jocului d-lui Velescu și repetând cu mulțumire: «iată tipul unui adevărat general!». Am auzit cu neîncredere: «nu văzurăm niciodată un asemenea general!

Pe semne generalii români nu sunt nici bătrâni nici paralici așa credem noi, deși suntem de prea puțin timp în această țară, pentru
 20 ca să ne fi putut încredința într'un mod pozitiv. Tot ce ne permitem pentru astădată, este de a întreba pe d-l Velescu, dacă d-lui ar fi în stare de a se juca tot așa de bine pe un general român? Chestiunea e foarte serioasă; căci avurăm ocaziuni de a observa, că Românii,
 25 în toate privințele, cunosc de minune universul întreg, afară numai de propria lor țară.

Vom trece acum de tot pe scurt jocul celorlalți artiști dramatici.

Mai întâiu de toate, d-na Matilda Pascaly avu un rol prea neînsemnat în proporțiune cu frumosul său talent. Nu ne-am fi mirat
 30 de loc să-l fi jucat chiar rău, căci:

Qui brille au premier rang,
 S'éclipse au second.....

D-l Vlădescu fu secondat prea bine de o imensă umbrelă, de care nu se despărțea: felicitățiunile noastre privesc pe amândoi deo potrivă.

D-l Velescu cel mic are nevoie de multă stăruință pentru ca să poată deveni vreodată Velescu cel mare.

D-na Dumitreasca..... așteptăm cu nerăbdare anul nou cel mai apropiat, pentru a-i dori d-ei în viitor succes în roluri aristocratice.

D-na Flechtenmacher, din contra, se bucură de privilegiul, foarte rar în lumea artistică, de a juca bine în toate rolurile, fără excepțiune: tânără sau bătrână, subretă sau cocoană, mătușe sau nepoată.....

A propozit de d-na Flechtenmacher, aflăm cu plăcerea cea mai vie, că acel gingaș cățeluș, ce făcuse furori în piesa *Iadeșul* a d-lui Pantazi, se numește Azor și are avantajul de a fi proprietatea acestei admirabile artiste: apoi mai zică cineva că școala nu face mult!

ZIARELE ÎN ROMÂNIA ¹⁾

Voidn cineva a scrie istoria literaturii române moderne, ceea ce imeni n'a voit până acuma, ar fi silit a o împărți în trei ramure de 3 întindere foarte inegală: opere originale, traducțiuni și ziare.

Operele originale sunt atât de puține, și chiar acele ce există sunt atât de bănuite, încât Românii cei serioși recunosc cu durere că originalitatea este mai mult o dorință, decât o realitate în literatura zisă națională. Noi însă am reușit a descoperi câteva opere române adevărat originale, dar ele sunt compuse de țărani, adică de niște oameni, cari neștiind carte, sunt puși în imposibilitate de a traduce: acele opere se numesc *cântece* și *basme*.

Traducțiunile sunt cu atât mai numeroase în limba română, cu cât ele cuprind nu numai traducerile cele mărturisite pe titlu, ci mai îmbrățișează aproape totalitatea operelor așa numite originale; căci traducătorii din această țară de cele mai multe ori se feresc, cu un fel de antipatie, de a zice că traduc: ei *localizează*, *imitează* sau *prelucrează*.

¹⁾ *Satyrul*, Nr. 9, 3 April 1866, semnat Wang-Pon-Ki; reproduc în *Familia* din 25 Aprilie 1871, p. 200-201.

Dar partea cea mai ponderoasă a literaturii române sunt ziarele. Ziarele nu sunt nici opere originale, nici traducțiuni, ci o specie de condică, în care un om, numit *publicist*, înscrie în ordinea zilelor, dar fără ordine de materie, tot ce aude, tot ce vede, tot ce i se pare
5 că a văzut sau a auzit, și în fine tot ce-i vine în cap! Această ramură de literatură e cea mai răspândită și cea mai gustată în România.

Pentru a scri o operă originală, un om, fie măcar și un Român, are trebuință de învățătură, de spirit, de meditațiuni, de răbdare. Pentru a putea traduce, el are nevoie de a cunoaște cu perfecție limba sa proprie și limba străină, din care traduce. Pentru a fi ziarist sau, cum se zice, *publicist*, Românul nu are zor de nimic, nici chiar de gramatică! Tot ce-i trebuie sunt ochi, sunt urechi, urechi cu cât mai mari cu atât mai bine, și o căpățână în înțelesul material al cuvântului, adică un organ comun tuturor animalelor, și în interiorul căruia se operează,
10 într'un mod confuz, oarecari asociațiuni de idei. A ști să scrii, nu strică; dar nu e de prima necesitate: ziaristul român preferă a dicta, din dată ce-și poate procura un secretar, iar pentru a dicta ajunge a avea o gură.

Dar aceste avantagii nu sunt singure și nu sunt cele principale.

Pe când autorul unei opere originale vorbește numai în propriul său nume; pe când traducătorul vorbește numai în numele unui autor străin; publicistul, chiar cel mai de pe urmă, declamă totdeauna în numele țării întregi, zicându-se a fi expresia cea mai complectă a națiunii. Și să observați bine, că nimeni nu-l poate desmînți în această privință, afară numai de un alt publicist; căci nimeni altul nu posedă
15 mandatul de reprezentant al tuturor acelor ce nici nu-l cunosc, nici nu l-au văzut, nici n'au vorbit cu dânsul, nici n'au auzit poate de numele lui!

Alt avantaj nu mai puțin pretențios este privelegiul ce au ziarisții români de a schimba pe toată ziua ceea ce se numește *principii*.
30 A fi ziarist, este a fi același om în cursul unei singure zile; căci cuvântul *ziar* se trage din cuvântul *zi*. Din dată însă ce a trecut o noapte la mijloc, ziaristul schimbă fața: ceea ce ieri a fost alb, devine negru; *da* se preface în *nu*, marele Cuza se transformă în tiranul Cuza, ilustrul Cogălniceanu se transfigurează în trădătorul Cogălniceanu...
35 O noapte la mijloc, nu mai mult!

Câteodată publicistul stigmatizează, în termeni fulgerători, demoralizarea țării, corupțiunea funcționarilor, abuzurile administrațiunii, etc., etc. Cetindu-l, ai crede că vorbește un Caton, că auzi pe un Socrate, că vezi pe un Brutu. Desamăgește-te! Ziaristul nostru el însuși e înno-
5 roiat în vișuri, e scaldat în corupțiune, e înneecat în abuzuri! Ce vreți! între drepturile, cuprinse în calitatea de publicist, se numără și acela de a cere ca alții să fie buni, fără ca să fim buni noi înșine.

Așa dară, jurnalistul, numai jurnalistul, se bucură în România de prerogativul de a nu ști nimic, de a vorbi verzi și uscate în numele
10 țării, de a nu avea principii, sau mai bine, de a le avea prea multe; și, în fine, de a predica moralitatea de pe însăși tribuna imoralității! Acesta e tipul publicistului român. Sunt excepțiuni, dar excepțiunile nu sunt reguli; și chiar excepțiunile, câte ne întâmpină aici, nu ni se par a fi destul de sigure. Se întâmplă, bunăoară, câte un jurnalist
15 moral, dar ce folos! el nu știe carte. Se întâmplă, pe de altă parte, câte un jurnalist meșter de a scrie, dar fără cea mai mică autoritate morală. Se mai întâmplă câte un jurnalist cu principii nestrămutate, dar vai! -acele principii sunt nestrămutate numai în rătăcirii. Cât privește sacramentalul obiceiului de a îndruga înșiră-te-mărgărite în numele națiunii, o! în această privință vă putem garanta, că nu veți găsi în
20 România nicio excepție.

Dar după această caracteristică generală, cată să adăugăm câteva detalii de nuanță, ce nu vor fi fără interes pentru lectorii noștri din
China. Sub denumirea de ziarist se înțeleg nu numai directorii, redactorii și colaboratorii ziarelor, ci încă *proprietarii* și *amatorii*, două
25 graduri inferioare, de o mare importanță socială.

Proprietarul ziarului, când nu întruțește cu această calitate vreuna din celelalte calități din ierarhia publicismului, e un simplu sac
din care iese bani și în care intră bani. De cele mai multe ori, el este
30 vreun fost neguțător de comestibile solide sau lichide, care avusese nenorocirea de a crede că în țara românească cele de hrană spirituală se vând mai bine decât cele de hrană materială. Văzându-se mai la urmă înșelat în calculele sale, încredințându-se că publicului nu-i e foame nici sete de ziare, și simțindu-se pe calea ruinei; acest
35 proprietar ajunge, pe la sfârșit, a-și căuta mântuirea financiară unind

editarea ziarului cu vre-o altă meserie mai lucrativă: de pildă, cu
acea de cămătar. Veți întreba însă, de ce el nu se lapădă cu totul de
publicism? Ei bine, e imposibil! Amorul de glorie este mai puternic
decât judecata cea sănătoasă. E dulce a putea zice onorabilul burghez:

5 «sunt și eu un ziarist».

Amator este oricine a scris vreodată un singur articolaș de zece
rânduri într'un ziarăș oarecare. Acele zece rânduri îi procură pentru
totdeauna titlul onorific de *publicist*. Din acea zi, încetând de a fi un
simplu muritor, el începe a ține capul sus, începe a vorbi mai tră-
gănat, începe a gesticula cu demnitatea unui tenor dela Operă, și
10 toate disputele sale cu *adversarii politici*, din saloane sau de prin
cafenele, încheie neapărat cu această sonoră frază: «domnule,
am desvoltat pe larg ideile mele în numărul cutare din ziarul
cutare, în coloana cutare». A răspunde unui asemenea ziarist că
15 n'ați citit articolul său, este a comite o crimă de les-majestate.
Pentru a nu vă atrage mânia acestui gigant al publicismului,
d-voastră preferiți mai bine a-i spune că ați citit faimosul articol
de două ori. Atunci publicistul nostru vă zâmbește cu un aer de
înaltă satisfacțiune; și trece la alții, pentru a-i întreba și pe aceia,
20 dacă au avut plăcerea de a citi *numărul cutare din ziarul cutare,*
în coloana cutare...

După ce v'am recomandat interesanta persoană a ziaristului
român din diferite puncturi de vedere, îmi rămâne a vă intro-
duce, iubiților compatrioți Chinezi, în fabrica în care se elaborează
25 cuprinsul cel cotidian, ebdomadar, sau de trei ori pe săptămână
al unui ziar.

Când publicistul are o casă, atunci cabinetul său de lucru pre-
zintă o lungă masă în mijlocul apartamentului, încărcată de hârtie,
condeie, călimări, și câteva flori, dar nicio carte pe masă sau în re-
30 stul odăii, afară numai doară de dicționarele lui Bouillet, în care se
mărginește biblioteca unui ziarist ce se respectă. Mobilarea casei e
extremă: sau foarte simplă, de lemn prost și tapițată cu o stofă ano-
nimă, sau foarte pompoasă, bunăoară ceva în gustul oriental, cu di-
vanuri turcești, cu covoare persiane, cu perdele de adamsac, cu *antice*
35 aruncate în toate colțurile. În genere, un ziarist român s'ar crede

nedemn de a conduce opiniunea publică, dacă s'ar ținea pe o cale de mijloc, nici prea-prea nici foarte-foarte.

5 Când publicistul n'are casă, atunci el lucrează în *redacție*, adică într'o întunecoasă cameră din Pasagiu, unde se primesc abonamentele și se face expediția. O masă acoperită cu un postav pătat ca o piele de tigră; un dulap de lemn alb, în care se țin numerele ziarului; un scaun sau două, și trei halbe cu bere, — prezintă tabloul cel mai complet al acestui apartament.

10 Publicistul, atât acelu cu casă, precum și cel fără casă, iar mai ales acest din urmă, nu e niciodată singur. *Amicii politici* îl înconjoară totdeauna, fumând, vorbind, strigând și certându-se, pe când el, ca un al doilea Cesar, aruncat în acest chaos de voci, răspunde unora, întrebă pe alții și, totdeauna, scrie *revista*. Revista este de două feluri: *interioară* și *exterioară*. Revista exterioară cuprinde traducerea 15 unor pasagii discutate din ziare franceze, despre tot ce s'a petrecut în Paris, în Londra sau în Peking, nu mai departe decât *cu șase luni înainte*. Revista interioară nu cuprinde niciodată altceva, afară numai de o umflată frazeologie asupra uneia din aceste două teme, după împrejurări: « guvernul e excelent » sau « guvernul e abominabil ». 20 Ambele reviste ocupă prima pagină a ziarului. Vă puteți imagina restul!

Ce e nu mai puțin remarcabil, este indiferența șefului redacțiunii pentru articolul ce i se trimit de aiurea și cari ocupă în ziar paginile a doua și a treia. Fie articolul cât de sec, cât de rău scris, cât de absurd, el e primit cu brațele deschise și se publică îndată, cea dintâi 25 grija a unui bun ziarist fiind de a umple ziarul! Iată de ce pagina a patra, destinată pentru anunțuri, e totdeauna cea mai solidă în ziarele române!

30 Am mai putea spune multe, foarte multe, dar ne lipsește spațiul. Suntem mulțumiți, dacă ne-am împlini măcar pe jumătate scopul de a cântări greutatea *organelor opiniunii publice* în România.

AMORUL IN CRONICELE ROMÂNE¹⁾

Sunt frumoase cronicile române! Ele ne strămută în timpii lui Mircea și Ștefan, pentru cari e prea mic chiar epitetul de « cei mari »; ele ne pun față 'n față cu Țepeș, Rareș, Ion-Vodă, Mihaiu... Ce Români, o Doamne! Ai crede că în vinele lor curgea un alt sânge, că
 5 brațele lor erau de alt os, că inimile lor frământau acel teribil element, care asvârlă fulgere și sgudue pământul în temeliiile sale. Suntem fiii ai lor, o știu; dară de cele mai multe ori, vai! fiii nu moștenesc decât numele părinților.

Când citesc și recitesc, cu o voce tremurândă de emoțiune, cu
 10 pieptul dilatat de o mândrie cu atât mai vie cu cât ea este mai trecătoare; când citesc și recitesc tablourile, în cari cronicarii ne zugrăvesc pe un Baiezid, pe un Amurat, pe un Suleiman, fugând și umiliți înaintea armelor române, înzecit mai puțin numeroase... ei bine! atunci mă 'ntreb pe mine însumi cu un fel de ipocondrie națională:
 15 purtăm numele de Români, stăpânim pământul României; de ce dară am căzut așa de jos?

Omul e tare, când constată faptul, când afirmă o stare de lucruri, când analizează ceea ce este sau ceea ce a fost; dară debila sa inteligență se opintește, se clatină, șovăiește, din dată ce-i abate veleitatea
 20 de a pătrunde în cauza evenimentelor, adresându-și cestiunea: de ce? — o cestiune, la care o mie de voci sunt totdeauna gata a răspunde în o mie de moduri, fără ca din cele o mie de răspunsuri măcar unul să fie adevărat.

Așa dară, fără a mă rătăci în labirintul cauzelor, mă mulțumesc
 25 a ști numai atâta, că, după expresia poetului: « la noi mărul e putred ». Aduc aci cuvintele bardului român nu din întâmplare, ci pentru că lucrul se trece de glumă, când până și poeții, acești copii fericiți ai răsătoarei iluziuni, acești luminați orbi, cari admiră seninul norilor și splendoarea nopții; când până și ei încep a pipăi plaga realității!
 30 Citiți însă cronicile române, și veți afla timpul, când și putredul

¹⁾ *Satyru*, I, Nr. 9; 3 Aprilie 1866, pp. 1—3, semnat Wang-Pon-Ki; republicat în *Familia* 1869, an. V, pp. 109—110, 121—123.

nostru măr era un adevărat măr domnesc, un măr smaltat din afară cu rumeneala juneții și care păstra în sinu-i un sâmbure vivace și sănătos!

5 Totuși, pe lângă contrastul, ce am observat între sublima bravură a strămoșilor și efemeiata moliciune a strănepoților, mai este un altceva, care mă electrizează tot atât de mult în lectura cronicelor române: un alt contrast, un contrast mai puțin simțit, fiindcă nu este politic, dară nicum mai puțin desavantajos pentru caracteristica timpului nostru propriu.

10 Cronicarii români cugetă românește. Teoriile, credințele, maximele lor nu sunt transportate pe de-a'ntregul de pe țărmi Seinei sau ai Tamisei, din Torino sau din Berlin. Asemenea modestei crisalide, care, când vine ziua hotărîtă, își formează brillantele sale aripe din sine însăși, ei meditau, meditau bine și profund, fără a lua împrumut sau
15 chiar a fura, ca noiăștia de azi, aripele de aninătură ale străinilor!

Un individ mare, un geniu fie în resbel, fie în pace, fie în litere; un Bonaparte, un Colbert sau un Shakespeare, este acela carele modulează, după propria inspirație, lumea supusă acțiunii sale, iară nu devine plecatul serv al acelei lumi. Cum dară vreți, cum puteți pre-
20 tinde, ca să fie cevași dintr'un popor, o adunare de individualități, în care totul se importă, și nimic, nimic nu e bun pentru exportatie?

Din literații noștri moderni, — nu numesc pe nimeni, pentru a nu mă certa cu ponderoasa majoritate, — numai aceia au înfipt niște
25 urme solide în cariera lor, cari au putut să petreacă și pe 'n străinătate, dară au învățat în țară. Alecsandri, Bolintineanu, Cogălniceanu, Bolliac, C. Rosetti, G. Alexandresco, Negruzzi, nu sunt nici doctori, nici laureați, nici licențiați.

Cugetând românește, cronicarii noștri erau constrânși de a vorbi tot românește. Inteligență limpede și naivă, observație sigură și ne-
30 complicată, tablouri simțite și neafectate, o sistemă mai mult inspirată de bun simț decât combinată, în fine toate câte nu seamănă de loc nici cu subtilismul german, nici cu volubilitatea franceză, nici cu flegma engleză; toate acestea deosibesc și pun în relief poporul român; toate acestea caracterizează, în cugetare și în vorbă, pe cronicarii noștri; toate acestea ne lipsesc nouă, literaților proaspăt răsăriți.
35

Dela Tisa până la Marea-Neagră nu se va găsi nici un singur Român, fără distincție de clasă sau de gradul culturai, care să nu rumege, așa zicând, învățăturile cronicelor naționale; și nu cumva să vă închipuți, că motivul acestui fact comun ar fi limbajul țărănesc al cronicarilor; nu! căci provocăm pe autorii noștri moderni de a scri într'un stil cât de țărănesc, mai țărănesc de cum scria « Românul de Duminică », și tot încă suntem încredințați că prea puțini îi vor înțelege!

Vedeți dară, că avem mare trebuință de a ne adăpa la izvoarele cronicelor române, cari sunt ca un fel de Karlsbad moral și intelectual, în care ne-am putea căuta sănătatea inimii și a spiritului, bărbăteasca energie și verdea pricepere a străbunilor!

Dară nici o specie de apă minerală nu poate vindeca pe un bolnav necurabil, carele cată să se mulțumească, dacă i s'au micșorat cât de puțin durerile sau dacă a avut noroc de a câștiga vreo câteva zile, câteva oare, în procesul cu moartea. Tot așa nici cronicile române nu ne pot da nouă o a doua naștere, prefăcându-ne în oameni din secolul XV sau al XVI: o mică scânteie din acel mare foc, o surcică din acea pădure, o picătură din acel fluviu, — ne ajunge.

Așa dară, cronicile române mă farmecă prin opoziția celor povestite în ele cu ceea ce se petrece în toate zilele înaintea ochilor mei; și acea curioasă opoziție eu o urmăresc, întrucât îmi dă mâna, nu numai în respectul războaielor și al limbii, unde lucrul e prea vederat pentru oricine voește a-l vedea, ci și în mai multe alte privințe mai mici, mai secundare, mai obscure.

Bunăoară: care să fi fost *mesteșugul dragostei* la strămoșii noștri cei mai de 'ncoace de epoca lui Traian, cari uitaseră deja de mult preceptele lui Ovidiu? Cum își făceau ei curte? cum petreceau? cum corespundeau? cum vorbeau în romanticele lor întâlniri? cum făceau acele jurăminte, de cari iubirea nu se lipsește nici chiar la Otentoți?

Națiunile cele mai brave au fost totdeauna și cele mai amoroase. Mitologia antică ne reprezintă pe zeul Marte prins în laț cu zâna Vinere. Arabii și Normandii, fiii țărilor celor mai călduroase și copiii gheturilor nordului, cu o mână supuneau universul, cu cealaltă strângea la piept acea gingașă parte a popoarelor învinse, care nu se plângea

niciodată de groaza cuceririi. Insuși Destinul a voit ca femeilor să le surâză luciul armei, iară ostașului să-i zâmbească lauda, ieșită din gurița unei nimfe!

5 Români au fost odată foarte viteji, cel puțin pe când se scriau cronicile: urmează dară să fi fost și foarte amoroși. Din nenorocire, cronicile, preocupate, corp și suflet, de povestirea minunatelor vitejii ale neamului românesc, se feresc a rădica vâlul de pe misterele vieții sociale, le disprețuiesc, le cred nedemne de a *rămânea în pomenire*.

10 Două-trei pasagii, două-trei cuvinte, scăpate nu știu cum din frâul obicinuitei seriozități a cronicarilor, sunt tot, aproape tot ce-a rămas asupra intrigelor amoroase la străbunii noștri; însă acele câteva fugitive mențiuni sunt deja deajuns, pentru a ne da o idee despre ceea ce lipsește.

15 Sub anul 1472 cronicarul povestește resbelul între cei doi domni români, Radu-Vodă din țara Românească și din Moldova Ștefan cel Mare. La locul numit Cursul-apei, în județul Râmnicului, se dete bătălia. « De ambe părțile se băteau vitejește », zice cronicarul. Lupta dură trei zile în șir, Joi, Vineri și Sâmbătă, și nu se știa încă cine va birui, căci se luptau Români cu Români! În fine, noaptea spre Du-
20 minică Radu-Vodă fugi la București, și se închise în cetățuia ce se înălța atunci pe malul Dâmboviței, acolo unde se află astăzi Curtea cea Veche. Ștefan-Vodă încongiură castelul și-l luă. Radu-Vodă reuși a scăpa peste Dunăre. Dar în mâinile învingătorilor căzu doamna
25 lui Radu-Vodă și fiică-sa Voichița. Aceste două prizoniere de neam domnesc fură conduse la Suceava, în capitala marelui Ștefan.

De atunci trecură trei ani la mijloc. Deodată, sub anul 1475, cronicarul ne spune că « Ștefan-Vodă a zidit monastirea Sântul Dimitrie de 'naintea Curții domnești și s'a cununat acolo cu Doamna Voichița,
30 fata lui Radu-Vodă, iar pe maică-sa, cu mare cinste o a trimis la bărbatu-său Radu-Vodă la țeara muntenească ».

Oare pe cine să nu intereseze a ști, cum? când? în ce mod se născu și se desvâli acest amor? Nici chiar un Ștefan cel Mare, tot încă nu putea fi scutit de prealabila necesitate de a face și el o declarație sen-
35 timentală, de a adresa și el iubitei sale vreo câteva vorbe dulci,

de a întâmpina și el greutăți, cochetărie, amânări, etc., etc. Dar despre acestea toate cronicarul păstrează cea mai adâncă tăcere, mulțumindu-se a menționa numai cele două puncturi extreme, alfa și omega, începutul și sfârșitul: captivarea Voichiței, și apoi
5 cununia!

Insă adeseori lesne se ghicește ceea ce nu se spune. Amorul lui Ștefan-Vodă pentru Voichița trebuie să fi fost o pasiune prea-violentă, prea-imperioasă, de vreme ce sili pe acest principe diplomat de a-și schimba deodată politica, împăcându-se cu un inamic atât de
10 vechi și atât de înverșunat precum era Radu-Vodă. Frumoasa Bucureșteancă avu satisfacțiunea de a îmblânzi pe un erou, de 'nainte căruiua tremurau Turcia, Ungaria și Polonia; dar și Ștefan-Vodă avu și el o satisfacțiune nu mai puțin măgulitoare de a-și fi cucerit o nevastă nu prin tractate, ci cu sabia în mână, întocmai precum făcuse
15 fondatorul străbunei Rome!

După moartea lui Ștefan cel Mare, urmă pe tron fiu-său Bogdan-Vodă. Ascultați ce spune cronica despre începutul acestei domnii:

« Bogdan-Vodă, dacă stătu domn, trimise solii săi la craiul leșesc,
20 ca să poftească pe sora lui craiu pe Elisabeta; ci muma lui craiu n'a priimit să se facă acest lucru și pentru logodnă a amânat pe altă dată. Dar Bogdan-Vodă n'a pierdut nădejdea, că înțelegând că muma fetei și a lui craiu a murit, îndată a trimis solie, socotind că după moartea bătrânei nu va fi cine să-i stea împotrivă; ci craiul iar a amânat, că
25 vedea pe soru-sa că nu vrea să meargă după Bogdan-Vodă, căci era prea urât la față și orb de un ochiu. Deci văzând Bogdan-Vodă că cu bine nu-și va folosi, socoti să-și răscumpere rușinea sa cu sânge și de arme s'a apucat: a prădat țeara leșească și s'a întors înapoi ».

Iată dară, ca în Iliada lui Omer, un resbel din cauza unei femei! și ce resbel! De 'ntâi Bogdan-Vodă devastează Polonia; apoi Polonii, pentru a nu se recunoaște biruiți, năvălesc și ei în Moldova, pustiind-o cu foc și sabie; apoi Bogdan-Vodă adună o nouă oaste și face o nouă
30 invazie în Polonia; apoi Polonii iarăși se întore cu furie asupra Moldovei... și toate astea, toate astea pentru că lui Bogdan-Vodă îi

plăcuse portretul principesei Elisabeta și pentru că vroia cu orice preț să ia de femeie pe blonda Poloneză!

Precum vedeți, eroismul nu încetă a fi elementul principal și predominant al amorului și după moartea lui Ștefan cel Mare! Și
5 să nu vă închipuiți că numai Domnii se băteau și-și expuneau viața pentru gurița unei frumoase, nu! aceasta era o caracteristică generală, un obicei comun, o datină sacră, o tradițiune pentru toți Românii.

Tel maître, tel valet; zice proverbul francez. Slugile imitează pe
10 stăpâni, supușii imitează pe domnitori. Buni sau răi, eroi sau moleșiți, morali sau imorali, principii formează un popor bun sau rău, eroic sau moleșit, moral sau imoral. Drept dovadă cronicarul povestește, cum Moldovenii imitau pe Bogdan-Vodă până și în privința amorului. Ascultați povestirea cea naivă a cronicii sub anul 1509:

« Un Ivașco oarecine din ai noștri avea mânia pe un alt numit
15 tot Ivașcu, ce i-a fost luat muiera. Deci când Leșii au intrat în țeară asupra lui Bogdan-Vodă, acel Ivașco păgubaș de muieră s'a închinat la Leși și a adus o ceată de Leși în casa celui alt Ivașco ce-i luase muiera, și l-a prins viu, și l-a înțepat ».

20 Iată o istorie comică și tragică totdeodată. Istoria e comică, căci amândoi eroii poartă din hazard același nume « Ivașco », întocmai ca cei doi Menechmi în comedia lui Plaut. Dar unul din ei fură pe nevasta celui alt, și de aci se începe tragedia. Bărbatul cel insultat își răzbună cu arma în mână, și-și răzbună
25 într'un mod oribil!

Cununia lui Ștefan cel Mare cu Voichița, resbelul lui Bogdan-Vodă pentru Elisabeta și istoria celor doi Ivașco ne dau o idee destul de clară, cum înțelegeau amorul Românii din timpii cei de glorie ai României! Dar îmi veți spune că domnii și boierii nu sunt încă toată
30 țeara. În adevăr; cronicarii nu vorbesc nimic despre țerani; însă țeranii au și ei o cronică a lor proprie, o cronică mult mai vie și mult mai frumoasă decât cronică domnească și boierească. Acea cronică a țeranilor este poezia națională. Citiți antica baladă « Păunașul codrului » și veți vedea că în acele zile de vitejie, chiar femeile nu înțelegeau
35 cum să iubească pe un mișel, pe un fricos, pe un om carele nu știa

să mânuiască sabia, nu știa să biruiască pe un rival cu arma în mână! Amorul se socotea a fi o floare atât de prețioasă, încât o dobândeau numai aceia ce-și puneau în pericol viața, cari aveau destulă inimă pentru a disprețui moartea. Acesta e adevăratul amor românesc național, după cum îl descriu cronicile!

In celelalte țări, așa iubea numai nobleța, așa iubeau numai cavalerii feudali din evul mediu și ducesele de prin casteluri; la noi, așa iubea săteanul cel de pe urmă, țărăncuța cea mai modestă! și, fiindcă nici un om nu poate să nu iubească sau să nu fi iubit măcar odată în viață, amorul făcea eroi pe toți Români!

Dar veni negura fanarotismului, cuprinse orizontul României și ucise acest sublim sentiment, această fecundă legătură între amor și eroism!

Lăsând la o parte pe cronicarii cei vechi, citiți acum cronica lui Neculcea, istoricul cel mai fidel al timpilor de jale și de rușine, când Grecii din Fanar începură a mânji tronul lui Dragoș și al lui Negru Vodă! Citiți pe Neculcea, când vă povestește, bunăoară, cum Domnul Antonie Rosetti, Grec Țarigrădean, petrecea zile și nopți cu « Anica, fata cârciumăresei Archipoaiei »... Iată până unde s'a pogorât amorul sub principii Fanarioți, cari dedeau ei exemplul!

Românii cei vechi țineau la amor ca la o sculă, ca la un tezaur, ce se plătea foarte scump, câteodată cu prețul vieții! Românii cei greciți cumpărau amorul, precum se cumpără rachiu și țuică: *de la cârciumăreasa Archipoaia...*

Fanarotismul ținu România asfixiată în brațele sale în curs de mai mult de un secol. Dela 1830 încoace el nu mai este; însă amorul nu mai poate redeveni ceea ce a fost el la strămoșii noștri: un inspirator de eroism, o școală de bărbăție și de abnegațiune! Fanarioții știură a nimici cu rădăcină tot ce era vechi românesc și astăzi, când nu mai putem iubi românește, când nu mai voim a iubi grecește, simțind totuși necesitatea de a iubi, de a iubi într'un fel, noi am transplantat la noi ideile franceze și iubim franțuzește...

TEATRUL ROMÂN ¹⁾

Doi literați bătrâni și distinși, cu cari ne unea legăturile amicitiei, s'au ocupat cu originile scenei române.

Răposatul Filemon desfășură în « Ciocoi vechi » începutul teatrului bucureșetan, pe când celebrul Negruzzi, într'un articol publicat în ziarul *Lumina*, descrie, ca un martor ocular, simpatic și elocvent, primele încercări teatrale de la Iași. Ca să cunoască cineva un fluviu, trebuie să-l studieze nu numai în cursul său, ci mai cu seamă la izvorul de unde își ia nașterea: tot așa teatrul român nu se poate aprețui destul de bine, decât numai prin alăturare între ceea ce a fost și ceea ce este.

Nu guvernul, ci niște simpli particulari au pus piatra de temelie a scenei române: în Moldova — venerabilul Asaki, în Țara Românească — neuitatul Câmpineanu.

Nu subvențiuni de mii de galbeni, ci niște modeste colecte cu sfanțul, au susținut de 'ntru 'ntâi existența materială a teatrului român.

Nu edificii pompoase, clădite pe modelul teatrelor de la Munic sau dela Peșta, ci niște barace, sau cel mult niște salonașe improvizate, au servit de pedestal pentru debutul scenei române.

Ei bine! fără prestigiul protecțiunii guvernamentale, fără subvențiuni exagerate, fără zidiri colosale, teatrul român de pe la 1830 întrecea, din toate puncturile de vedere, teatrul nostru de astăzi.

Millo și Teodorini, cei mai buni artiști din câți mai are încă România, s'au format atuncea.

Tot atunci s'au format Costache Caragiali, Costache Mihăileanu, Cronibace, Pone, Luchian...

Și totuși nimeni n'a auzit ca vreun actor, oricât de excelent, să fi avut atunci câte 100 sau măcar câte 50 de galbeni pe lună!

Care să fie oare cauzele descreșterii actuale a scenei române, deși au crescut fără comparație mijloacele teatrale de tot felul?

Nu trebuie multă bătaie de cap spre a descoperi sorgintea răului.

Atunci teatrul nostru avea o școală și încă ce școală! Heliade, Aristia, Alecsandri, Cogălniceanu, Negruzzi, descindeau după culise-

¹⁾ *Satyrul*, Nr. 14, 10 Mai 1866; semnat Wang-Pon-Ki.

pentru a explica actorilor rațiunea tuturor cuvintelor și tuturor mișcărilor, finețele și delicatețele rolului.

Pe de altă parte, interesul ucide arta: atunci însă interesul nu era mobilul artiștilor, pe cari fi conducea deocamdată numai amorul propriu, focul juneții, dorința de a se distinge.

In fine, invidia nu avusese încă timpul de a se încuibă pe scenă.

Lipsa completă de școală, hidoasa lățire a interesului și monstrul invidiei, acestea sunt cauzele căderii teatrului român!

10 Direcția d-lui Matei Millo personifică această trei elemente destructive.

Artist de geniu pentru comedie bufă, dumnealui reduse la dimensiunile farsei toată cariera teatrală: școala deveni imposibilă.

Antreprenor mai pe sus de toate, dumnealui corumpse gustul publicului formând un repertoriu de speculație, în fruntea căruia se afla *Rosa magică*.

In sfârșit, gelozia îl făcu să neglijeze dezvoltarea celorlalți actori, preferind a se înconjura cu coriști și cu mediocrități.

Când răul ajunsese la culme, urmă neapărat o reacție.

D. Pascaly se deslipi și organizează un alt teatru în sala Bossel.

20 Piese alese, joc îngrijit, sacrificii morale și materiale fură încoronate cu un succes din ce în ce mai simțit.

Lovit de opinia publică, d-l Millo plecă steagul.

D. Pascaly rămase triumfător pe ruinele Cartagenei.

25 Dar vai! din dată ce nu mai avu rival, din dată ce crezu a fi tare, din dată ce se văzu *singur*, învingătorul dete masca jos, arătând că principiile de progres sunt bune de afișat numai până a ajunge la scop.

Intr'o clipă trupa lui Pascaly începu a decădea.

30 Piese rele în felul « Iadeșului » își făcură loc pe scenă; actorii se apucară a nu învăța rolurile, ca în « Visul unui Român », iar cât privește sacrificiile... au fost sacrificați, în adevăr, muzicanții orchestrei și sârmanul d-l Velescu!

Chiar în ziua de 11 Februarie, când toți Românii săltau de entuziasm, fără să se auză o singură voce materialistă, d-l Pascaly dete o flamboiantă petiție, cerând dela D. Dimitrie Ghica să-i acorde, pentru
35 exploatare, scena teatrului cel mare.

Școala se stricase, invidia se introdusese, interesul își rădică fruntea.

Astfel, căderea d-lui Millo, în loc de a fi o binefacere, precum ne așteptam cu toții, deveni o calamitate.

15 Nu mai era cine să silească prin concurență pe d-l Pascaly de a merge vrând-nevrând pe calea cea mai bună din două.

Teatrul d-lui Pascaly se înrăutăți; din teatrul d-lui Millo d'abia rămaseră niște fragmente ciuntite și desorganizate...

Iată starea, în care ne aflăm astăzi și din care trebuie să ieșim, dacă ținem la existența unui teatru național.

10 Ce e de făcut?

Să ia guvernul direcția teatrului în regie, ca vămile său ca tutunul? Se știe, însă, că statul pierde, de câte ori fi vine fantezia de a se face speculant!

15 Să se dea oare teatrul pe seama d-lui Pantazi Ghica, precum avusese dumnealui generozitatea de a o cere prin o petiție foarte elocventă? Inșă nu înțelegem atunci, de ce să nu se dea cu aceeași rațiune la orișicare altă persoană fără cea mai mică experiență de administrație materială și morală a unui teatru!

Să se dea d-lui Pascaly?... despre d-l Pascaly am vorbit deja.

20 În această situație de lucruri se prezintă deodată d-l Demetriad, solicitând dela Comitetul Teatrului, direcția teatrului.

D-l Demetriad e cunoscut ca un vechiu actor pe de o parte, și pe de altă parte ca un om ce nu înțelege deloc valoarea cuvântului « interes ».

25 Aceasta e mult, dar tot încă n'ar fi deajuns pentru ca să ne putem pronunța în favoarea d-lui Demetriad, dacă pe lângă condițiunile, oferite de foștii directori de teatru, d-lui n'ar propune mai multe altele, la care nici nu se gândise măcar d-l Pantazi Ghica sau d-l Pascaly.

Anume:

30 1. D-l Demetriad va depune o garanție de 2000 galbeni pe care o va pierde la caz de neîmplinirea stipulațiunilor contractului.

2. D-l Demetriad va angaja pe toți artiștii români cu renume, iar corul va fi compus din elevi și eleve dela Conservator.

35 3. D-l Demetriad va forma o orchestră de 24 artiști, sub direcția unuia din cei mai buni maeștri din București.

4. D-l Demetriad va aduce, din Franța sau din Italia, un actor și o actriță cu experiență, pentru punerea în scenă și montarea pieselor după modelul teatrelor celor mari ale Europei.

5. D-l Demetriad își va aranja repertoriul din piesele cele mai alese franceze, germane, italiene, engleze și spaniole, pentru care va ține traducători speciali.

6. D-l Demetriad va da premii pentru compozițiuni române originale, drame sau comedii, introducând totdeodată uzul de a împărții pe autori cu 10% din venitul brut al reprezentațiunii.

10 7. D-l Demetriad va înființa în teatru o școală de muzică, declamație, danț și scrimă.

8. D-l Demetriad va admite un comitet de oameni de litere pentru direcția morală a teatrului.

15 9. Stagiunea teatrală va fi de nouă luni, din cari două se vor plăti cu gajuri pe jumătate, făcându-se în cursul lor numai repetițiuni.

10. În fiecare stagiune teatrală se vor da câte trei reprezentațiuni în folosul artiștilor îmbătrâniți sau infirmi, lipsiți de mijloace...

Văzând acest program, *Satyrul*, totdeauna just și totdeauna imparțial, nu poate a nu susține propunerea d-lui Demetriad.

SENATUL¹⁾

20 Ședința Camerei din 9 Mai a dovedit că în România nu toate lucrurile noi întâmpină greutăți: nici o sămânță nu se poate prinde cu atâta înlesnire și într'un interval de timp atât de scurt, precum s'a înrădăcinat la noi floarea occidentală, numită Senat, a cării cultură ne costă vreo câteva milioane pe an, fără ca să ne aducă vreun alt
25 folos, afară numai de o podoabă ce trece și de un miros ce se evaporază.

Discuția nu ajunsese încă la ruperea târgului pentru a se ști dacă Senatul se va menține sau nu, ceea ce se va decide mai târziu la dezbateră nouă Constituțiuni; fiind vorba deocamdată numai dacă cuvântul Senat, un simplu cuvânt compus din două silabe, poate
30 sau nu poate figura în Regulamentul Camerei; și cu toate astea, o luptă, dintru întâi curat gramaticală, deveni atât de crâncenă, încât

¹⁾ *Satyrul*, Nr. 15/22 Mai 1866; semnat Wang-Pon-Ki.

președintele Camerei era să se retragă, secretarii Camerei se și demisionaseră deja, ședința Camerei a fost suspendată, și se părea că vezi pe Achivi, pe Danai, și mai cu seamă pe Mirmidoni dinaintea murilor Troei!

5 Cu vai cu chiu Senatul a triumfat, ca prin minune, cu ajutorul unui singur vot: cincizeci și nouă *plebei* au votat *contra*, iar șazeci *patricieni*, susținuți de *clienții* lor, au votat *pentru*, între cari patru Ghica, trei Cantacuzini, doi Lahovary, o pereche de Șuțu, și ceilalți câte unul, Catargiu, Sturdza, Iepureanu, Plagino, Brăiloiu, Mavrocordat, Scarlat, Mavrogheni, etc.

10 Citind aceste nume, enumerate cam în felul cum enumeră Omer pe eroii greci din Iliada, cată să mărturisim, că Senatul trebuie să fie o instituție menită nu pentru *onorabilul public*, ci numai pentru *înalta noblețe*, după cum se zicea pe afișuri de altă dată, din fericitele timpuri ale archondologiei și ale scutelnicilor; cu atât mai vârtos, că
15 *contra* Senatului n'au fost decât numai niște « țărani » de ai noștri, alde Adrieni, Cernătești, Mihălești, Ciocârlani, Vucenici, și nicio beizadea!

În adevăr, Senatul este oglinda *Camerei Lorzilor* din Anglia, cu aceea numai deosebire că la noi, pe de o parte mai toate neamurile cele vechi au căzut înlocuindu-se prin o pretinsă aristocrație, născută
20 de ieri și lipsită de acele tradițiuni glorioase, ce mai susțin până acum pe aristocrații englezi; iar pe de altă parte, mai toate ilustrațiunile noastre politice, literare și chiar parlamentare ies de jos din popor, deși unii devin renegați mai în urmă, precum, bunăoară, până și în Camera actuală boierii au majoritate, dar plebea are pe Tell, pe Boerescu, pe Nicolae Ionescu, pe Costaforu, pe Laurian, pe Heliade, pe
25 Strat, și cât p'aci era să aibă și pe Cogălniceanu!

Mie unuia, când nu am de lucru, îmi place foarte mult a petrece în societatea *coconășilor*, admirând, cu stângăcia unui *mojic*, brizantele calități ale *Saint-Germain*-ului românesc, și anume: eleganța hainelor, justețea încălțămintelor, perfecția accentului francez, grația mișcărilor, splendoarea geamului cu care își înarmează un ochiu pentru a vedea numai cu celălalt, arta de a vorbi totdeauna fără a spune
30 nimic, monumentalitatea unghiilor, dibăcia de a ști toate fără a fi învățat mult, gentila insolență cu noi aștilalți, necomparabilul șic cu care maniază furculița când mănâncă și paharul când bea... dartoate astea sunt departe de a justifica existența unui Senat în Țara Românească.

DOMNUL NAE¹⁾

Sunt amici de cari nu știi cum să scapi, și nu știi dacă s'a găsit vreodată cineva ca să scape de ei.

Ei pot fi Alexandru, Scarlat, Ion, Petru... dar Bucureștenii preferă a-i caracteriza prin un singur nume generic de « domnul Nae ».

5 Poftiți-nepoftiți, primiți-neprimiți, ziua-noaptea, fi vezi urmărindu-te curat ca umbra, pe care ai fi gata a o vinde dracului precum făcuse Peter Schlemihl în povestea lui Chamisso, dacă ai fi sigur că dimpreună cu umbra dracul va avea amabilitatea de a lua și pe nedreptățitul ei tovarăș.

10 Oricât de rece sau brusc ai fi cu acești amici înzestrați cu tenacitatea cleiului, ei nu te înțeleg sau, mai bine zicând, ei te înțeleg de tot pe dos: răceala și bruscheța li se pare a fi o dovadă de o intimitate cu atât mai mare.

15 Intr'o zi, neștiind cum să te mai aperi, ai poruncit servitorului să răspundă domnului Nae, dacă va veni, că te-ai culcat după prânz. Domnul Nae vine, îmbrâncește pe servitor și intră în odaie, zicându-ți cu un zâmbet triumfător: « ei bine, frățică! feciorul tău nu pricepe că între mine și tine nu poate fi ceremonie. Dacă vrei să dormi, culcă-te; eu îmi voiu fuma țigara. Apropos, ai auzit despre evenimentul de azi dimineață?... »

20 Intr'o zi el te găsește scriind o scrisoare. Dumneata profiți de această ocazie, zicându-i cu o politeță plină de înțeles: « mă vei ierta, amice: sunt foarte grăbit... ». — « O! o! nemica! nu te deranja, scumpul meu! — răspunde cu liniște companionul, — eu am venit numai ca să-ți relatez conversațiunea ce am avut-o cu un deputat din Cameră... » Și el se apucă a-ți povesti dialogul în curs de patru oare.

A doua zi te oprești pe pod pentru a vorbi cu un bancher asupra unei afaceri de bani. Ai fi prea-bucuros ca nimeni să nu te auză. Abia ai început, și iată că dracul aduce pe teribilul domnu Nae, care te 30 întrerupe, se amestecă în vorbă, apoi ia pe bancher la braț și-l trage la Briol pentru a juca o partidă de biliard, lăsându-te cu gura căscată și cu inima desperată.

¹⁾ *Satyru*, Nr. 16, 1 Iunie 1866; semnat Wang-Pon-Ki.

Intr'o Duminică ți-ai ales o birjă frumoasă ca să mergi să iei aer la Șosea sau la Băneasa. Pentru a șede de tot comod în trăsură, ceea ce este una din plăcerile cele mai dorite ale unei asemenea plimbări, ai vrea să fii singur. Din nenorocire, trecând pe Podul Mogoșoaiei, 5 întâlnești pe nemilostivul domnu Nae. El îți oprește birja, te 'ntreabă unde mergi, se așează și te însoțește, crezând că prin aceasta îți face dumitale o plăcută surpriză și o mare îndatorire.

Este imposibil a descri toate împrejurările în care amicia domnului Nae te face să blestemi ziua nașterii. Oricum să fie, în București această *tagmă* sau *breaslă* amicală e atât de răspândită, încât noi am fi dispuși a crede, că anume în capitala României s'a inventat proverbul: « unde sunt doi, cu el se face trei ».

EGOARCHISTUL¹⁾

Sunt oameni cari cred că nimic nu poate fi bun, dacă nu e făcut de ei, prin ei, cu ei, sau cel puțin lângă ei.

15 Precum monarchistul este acela ce dorește puterea unuia, anarchistul — puterea nimănui, oligarchistul — puterea unei clase, etc.; tot așa acest fel de oameni, cari doresc puterea numai a lui însuși eu, cată să fie numiți *ego-archiști*.

Egoarchiștii se împart în trei tabere: generali, speciali și politici.

20 Egoarchistul general critică și osândește toate lucrurile fără excepție: chiar cerul și pământul sunt organizate rău, de vreme ce Creatorul nu avusese prevederea de a-l întreba pe dânsul.

Egoarchistul special își restrânge nemulțumirea în cercul propriei sale ocupațiuni: ca architect, el găsește defecte în toate zidurile; ca avocat, el nu vede la alții de cât neexactități sau neîngrijire în stil, greșeli sau confuzie în idei.

Dar egoarchistul cel mai caracteristic și cel mai bucureștean ne întâmpină în politică, unde această plecare a spiritului ia numele propriu de « opoziție sistematică ».

¹⁾ *Satyrul*, Nr. 16, p. 3, 5 Iunie 1866; semnat Wang-Pon-Ki.

Egoarchistul politic descrie cu culorile cele mai negre toate guvernele, când nu e ministru, prefect sau judecător; toate Camerele, când nu e deputat sau când se află în minoritate; toate măsurile și toate intențiunile, la care n'a luat el o parte directă și activă.

5 Egoarchistul politic, dacă nu e ziarist el însuși, trebuie să fie colaborator la vreun ziar; dacă nu e colaborator la vreun ziar, trebuie să fie amic cu vreun ziarist; dacă nu scrie articoli sau epistole, trebuie să vorbească prin locuri publice; dar în orice caz, verbal sau literal, el este un organ de publicitate.

10 Auzindu-l ai crede că, pentruca țeara să fie fericită, nu e alta de făcut decât numai să-i dai lui puterea în mână: el va disciplina armata, el va purifica justiția, el va îmbunătăți finanțele, el va răspândi instrucția, el va regula administrația, el va propaga pe pământ, adică mai cu seamă în București, moralitate, onestitate, libertate, naționalitate, egalitate, dreptate, și celelalte.

15 Astfel, când lucrurile încep a merge pe o cale, ce nu se mai poate suferi, toți ochii se întorc țintă asupra egoarchistului, toate urechile îl ascultă, toate inimile îl aclamă: autoritatea, fiica popularității, îi cade berechet-haram în mână.

20 Ei bine! trece o zi, o săptămână, o lună; soarele urmează a răsări și a apune; pământul nu încetează a se învârti roată împrejurul soarelui; oamenii beau, mănâncă și dorm, sau dorm, mănâncă și beau ca totdeauna; ceasornicele bat ca și înainte când trei și când unsprezece; nimic nu se îndreaptă; și bietul egoarchist, auzind pe alții că

25 strigă astă-dată contra lui întocmai precum strigase el mai deunăzi contra altora, se vede forțat a se retrage dela putere, zicând țarei:

Na-ți-o frântă că ți-am dres-o!

care îi aducea o fărâmă de pâine, stropită într'ascuns cu amare lacrimi — prefața nebuniei.

El va trăi, deși a murit nebun. Și cum oare putea să nu înnebunească? În toate epocile au fost poeți pe care flămânda sărăcie, uneori
5 numai deșertăciunea, pentru o ticăloasă pâine însoțită de o mai ticăloasă laudă, îi încovoia tămâitori dinaintea celor puternici. În toate epocile s'au văzut însă și de acele firi semețe, înalte, vrednice de solia ce le-a dat-o Dumnezeu, cari niciodată n'au întins o mână cerșetoare către vreo mărire pământească, către acei ce uită că nu săracii
10 spălau picioarele lui Isus, ci Isus a spălat picioarele săracilor. Așa poet a fost Eminescu.

El va trăi, deși a murit nebun; vor muri însă pentru vecie ne-numărații înțelepți, cari au lăsat, lasă și vor lăsa totdeauna să înnebunească un Eminescu.

MORALĂ ȘI PROFETISM ROMÂNESC

CAUZELE ȘI REZULTATELE COSMOPOLITISMULUI

Discurs președențial la inaugurarea anului III al Societății « Româanismul », rostit în ședința publică din 24 genariu 1871¹⁾

. . . Un nuovo
Ordin sorge di cose, una novella
Norma civile, ed il passato è scuola
Del prudente avenir . . .

MONTI

Domnilor,

Din două puncte de vedere mă cred dator a deschide această ședință prin câteva cuvinte introductive.

Pe de o parte, serbând aniversarea Societății, noi nu putem a nu ne aduce aminte cu toții originea, ideea, ținta micului nostru grup: « Româanismul », adică lupta principiului național contra usurpațiunii cosmopolite.

Pe de altă parte, ales de trei ori în fruntea aspirațiunilor d-voastră, n'aș putea arăta mai bine omagiul meu de recunoștință, decât întretinându-vă despre ceea ce vă mișcă, ceea ce vă doare, ceea ce vă întrunește.

V'am vorbit pentru ultima dată după calamitatea dela Sedan. Ne întâlnim acum după catastrofa dela Paris.

¹⁾ Primul discurs vezi în « Traian », Nr. 82, al doilea în « Columna lui Traian » Nr. 50. (Nota autorului). — « Columna lui Traian » an II, n. 7 (62), 15 Februarie 1871; discursul a fost reprodus în *Foaia Societății Româanismul*, an I, n. 10—11, Ianuarie și Februarie 1871, p. 415—418, și republicat — împreună cu celelalte trei cuvântări inaugurale dela aceeași Societate — în volumul *Olteneșcele* (București 1884) p. 15—10. [Ed.].

Am plâns atunci, plângem cu atât mai mult astăzi dureroasa experiență a unei scumpe surori; dar plângând în fața rezultatului, cată să meditam asupra cauzei, pentru ca nu cumva un desnodământ analog să ne surprindă pe noi înșine, cufundați într'o stearpă bocire.

5 Când un om cade sau o națiune se poticnește, a înțelege sorgintea răului este unica garanție de vindecare, dacă nu pentru victimă, cel puțin pentru toate gemenele sale prezente și viitoare.

Ceea ce pregătise dezastrul Franciei, a fost adormirea simțului național, dilatat până la disparițiune prin cultul unei universalități nedefinite.

10 Visând a deveni lume și încetând a fi Francia, asemenea alchimistului din evul mediu, ea perdea aurul cel adevărat în iluzia de a căpăta un aur imaginar.

Imperiul spulberat, Republica moșteni toga lui Cesar, dar buba rămase tot bubă, căci nu în forma guvernului se ascundea cangrena.

Măine Regalitatea va înlocui Republica, tot așa de lesne precum poimăine se poate reîntoarce Imperiul, și totuși slăbiciunea va persista, pe cât timp lipsește miraculoasa gimnastică a naționalismului, singură aptă, fie sub despotism sau în libertate, a forma Achili în țara Mirmidonilor.

20 Din norocire, lumina începe a licuri în inimile și în mințile Francezilor.

Cu câteva săptămâni înainte Dictatorul din Bordeaux scria circulari prefectorale, în care umanitatea era la tot pasul și Francia nicăieri.

Astăzi acelaș Gambetta zice într'o epistolă către eruditul Littré: « noi pierim prin necunoștința istoriei naționale ».

Ce metamorfoză!

30 Dacă piloții Imperiului și ai Republicei, în loc de a fi curtezani și avocați, ar fi consultat la timp busola istoriei naționale, pe care o regretă prea târziu, ei s'ar fi convins cu o oră înainte, că Francia a fost mare și tare numai atunci când voia a fi Francia.

Cel mult Latinitate.

Atâta!

35 Jeanna d'Arc;

Enric IV;
 Richelieu;
 Colbert;

Acestea sunt punctele culminante.

5 Au trebuit sute de mii de cadavre, turtite sub o imensă panoramă de ruine, pentru ca să revenim în agonie la eterna maximă a lui Socrate: « cunoaște-te pe tine însuși! ».

Francia a fost paradisul, dar nu și patria narcoticei doctrine: « om și om ».

10 Cosmopolitismul s'a născut printr'o consecință firească în Elveția și în Statele Unite, precum acțiunea climatologică naște în Egipt ciuma și lăcusta.

Acolo unde naționalitatea nu există, toate națiunile fiind cusute într'o peticărie de paie, este absurd a cere naționalism.

15 Contrabandiștii însă n'au voit să observe absurditatea și mai flagrantă de a nu-l vedea acolo, unde naționalitatea constituie un adevăr geometric.

Elveția și Statele-Unite sunt fruntea civilizațiunii!

Așa strigă admiratorii « Parisului în America ».

20 Naturala concluziune a acestei premize este:

Civilizați-vă ca cei dela Zurich și dela Washington.

Epilogul:

Cosmopolitismul!

Să judecăm un moment.

25 Fără naționalism progresul poate ajunge la apogeu, dar numai progresul material, progresul brut, progresul vitei.

E sublimă în această privință parabola biblică a turnului dela Babilon.

30 Oamenii s'ar fi urcat în cer, dacă speriața Divinitate nu se grăbea a amesteca toate limbile, producând în lumea primordială un fel de Elveție sau de Statele-Unite.

Naționalismul este o condițiune esențială a tuturor creațiunilor mari în sfera ideii.

35 Ceea ce-i originalitatea pentru un individ, este naționalitatea pentru un popor.

Reduși la caracterul general de bipede umane, noi ne învârtim exclusivamente în preocupățiunea curat zoologică de a satisface materia prin materie: să trăim bine, să mâncăm bine, să ne îmbrăcăm bine, să ne mișcăm bine, toate bine în simțul vulgar al cuvântului.

5 O furnică perfecționată!

Arătați-mi în Statele-Unite și în Elveția un Bacon, un Shaekspeare, un Gibbon, un Leibnitz, un Goethe, un Niebuhr, un Corneille, un Molière, un Descartes, un Montesquieu, un Dante, Ariosto, Petrarca, Vico, un mare pictor, un mare sculptor, un gigant în știință, în arte
10 sau în inspirațiune, în fine un adevărat *om*, căci materia este a animalului și numai omului îi aparține geniul!

În loc de aceștia cosmopolitismul ne oferă ceasornice dela Geneva și drumurile de fier cu cai!!

« Civilizațiunea americană, — zice celebrul economist italian Boccardo, — este un corp cu membre de uriaș și cu un căpușor de copil.
15 « Nervoase și puținți sunt brațele; săracă și îngustă e mintea. Ciudat « lucru! Intr'un secol întreg de cea mai liberă și cea mai prosperă « vieată, Statele-Unite nu ne-au dat încă nicio literatură, nicio filo-
« sofie în proporțiune cu mărimea și importanța lor politică. Elementele
20 « materiale de civilizațiune sunt grămădite în culme, dar nu ajung « multe din elemente morale... »¹⁾).

Această riguroasă constatare, pe care o face francamente tocmai un autor cosmopolit fără să-i înțeleagă el însuși greutatea, se aplică cu atât mai mult către obscurele cantoane svițereze.

25 Este reversul medaliei...

Republice ca Statele-Unite și Elveția au fost și în Grecia antică, dar Grecia antică a produs totuși pe Platon, pe Aristotel, pe Tucidide, pe Omer, pe Anacreon, pe Fidia, pe Apelle...

¹⁾ *Storia del commercio*, § 253: « La civiltà americana è come un corpo che presenta membra da gigante con una testa da bambino. Nerbut e potenti sono le braccie che fanno; povera ed angusta l'intelligenza che medita e pensa. Mirabil a dirsi! In un secolo di prospera e liberissima vita, gli Stati Uniti non hanno ancor dato né una letteratura, né una filosofia nazionale proporzionata alla loro grandezza ed importanza politica. Gli elementi materiali della civiltà vi sono tutti e in eminente grado; mancano molti degli elementi morali... ».

De ce?

Era o naționalitate.

Astfel de republice să imiteze la noi acei ce confundă cosmopolitismul cu ideea republicană.

8 Sau mai bine să nu imiteze pe nimeni: fie Români și numai Români!...

Am început prin imagini triste: Sedan și Paris.

Voi încheia, Domnilor, printr'o perspectivă de speranță.

Capitala Italiei se mută la Roma. Latinitatea n'a perit.

10 Trăiască *Românismul!*

NOI ÎN 1892¹⁾

Conferință ținută la 9 Februarie pentru inaugurarea «Ateneului Român».

Vă mulțumesc cu dragă inimă pentru aceste călduroase aplauze; dar... să vedem, dacă mă veți aplauda și la sfârșit.

Am temeieri de a mă îndoi, căci: de 'ntâi, n'am fost niciodată orator; al doilea, n'am vânat niciodată popularitate, și o voi vâna
15 cu atât mai puțin acuma, când perii albi și barba sură îmi strigă: *troppo tardi!* Așa dară, vorbind fără fraze și fără a cocheta, mă tem că... mi-ați dat arvună de aplauze, dar voi rămâne numai cu arvuna.

Sunt trei locuri, în cari îmi dă mâna de a lua cuvântul. Este Academia, este Universitatea, și este aci la Ateneu. Dar la Academie
20 sunt *fotolii*, sunt fotolii în toate Academiiile din lume, și orice fotoliu te îndeamnă a moțâi; la Universitate sunt *catedre*, de pe care profesorul e dator a discuta controversale, ferindu-se de orice dogmatism; aci, la Ateneu, nu e *fotoliu*, nu e nici *catedră!* aci este un *amvon*, un amvon pe care se urcă un sacerdote, un preot, nu pentru a dormita

¹⁾ *Revista Nouă*, an IV, 1892, p. 438-444; republicată în *Sarcasm și Ideal* p. 36-46.

după uzul academic, nu pentru a controversa după modul universitar, ci pentru ca... pentru ca din baerele inimii sale să reverse în inimile ascultătorilor o credință caldă, adâncă și roditoare.

5 Incă o dată, la Ateneu eu nu sunt nici academician, nici profesor; în această biserică eu sunt preot, preot în înțelesul evanghelic al cuvântului: ca apostolii lui Crist, tare prin credință, nu mă sfiesc de nimenea și nu mă tem de nimic.

Subiectul și titlul conferinței mele este: *Noi în 1892*.

10 Ciudat titlu! căci dela începutul acestui an au trecut abia 40 de zile, și în aceste 40 de zile nu s'a făcut nimic despre care să pot vorbi eu, eu care niciodată nu mă amestec în alegeri parlamentare; ba m'am amestecat altădată în două rânduri și am sfeclit-o, încât mi-a trecut pofta.

Ce însemnează dară: *Noi în 1892*?

15 Sunt dator din capul locului să vă lămuresc acest titlu și acest subiect.

20 Când zic « *noi* », înțeleg și pe mine, și pe d-voastră, pe noi toți, națiunea românească întreagă în trăsurile ei cele generale, nu înțeleg pe nimeni personal: pe cutare sau cutare. O personalitate poate să fie o excepțiune, și excepțiuni trebuie să fie multe; dar oricât de numeroase ar fi excepțiunile, nu ele mă preocupă în această conferință, ci mă preocupă numai regula, norma, totalitatea. Excepțiunile sunt ca munții și văile, cari nu împiedecă pământul de a fi rotund.

25 Când zic « *în 1892* », nu înțeleg nici luna, nici anul, ci o lungă perioadă de timp, care se deosebește de celelalte perioade printr'o sumă de simptome caracteristice și din care perioadă acest an 1892 face și el parte. Perioada cuprinde în sine mai mulți ani din trecut, și va mai cuprinde încă cine știe câți ani din viitor.

30 Când zic dară « *noi în 1892* », eu am în vedere *vrâsta actuală a națiunii române*. Națiunile au vrăstele lor, ca și indivizii.

Intre individ și între specia cărei îi aparține individul, între ontogenie și filogenie, după cum se exprimă naturaliștii, se află cea mai strânsă legătură de dezvoltare paralelă. Darwin a examinat embrionul

individului omenesc, și observând într'însul caracterele animalilor inferiori în serie zoologică, pe temeiul acestor caractere individuale el descoperi marea lege a evoluțiunii speciei omenești întregi din animalul inferior cutare sau cutare.

5 Această corelație între individ și între specie este singura temelie adevărat științifică, singurul pedestal pe care se poate așeza și pe care trebuie să fie așezată filosofia istoriei.

Cum se dezvoltă individul, tot așa, prin aceleași trepte evolutive, cată să se desvolte și o națiune, cată să se desvolte specia omenească
10 peste tot.

Dar cum oare se dezvoltă individul?

Trecând prin cele trei vrăste: copilăria, bărbăția și bătrânețea.

Și oare numai atât? adică numai trecând o dată și nimic mai mult?

La această întrebare ne răspunde Crist. Intr'o sublimă convorbire cu Nicodim, strecurată în Evangeliul lui Ioan, Mântuitorul ne spune că individul nu se poate îmbunătăți altfel decât *renăscându-se*,
15 renăscându-se mereu din ce în ce mai bun, adică trecând succesiv de mai multe ori prin aceleași trei vârste din ce în ce mai perfecționate.

Această învățătură a lui Crist, Napolitanul Giambattista Vico, părintele filosofiei istorice, a aplicat-o către viața națiunilor. Națiunile, și ele, se nasc, trec prin copilărie, trec prin bărbăție, trec prin
20 bătrânețe, apoi mor și se renasc iarăși, dar se renasc mai bune, perindându-se din nou prin copilărie, prin bărbăție, prin bătrânețe: « corsi e ricorsi ».

25 Crist, Vico și Darwin, în aceste trei nume se rezumă *știința vieții*.

S'a spus adesea instinctiv și s'a repetat inconștient că existența actuală a Românilor constituie o *renaștere*; și așa este.

Pe la finea veacului XVII, sunt acum două sute de ani, sub Cantemir în Moldova și sub Brâncoveanu în Muntenia, națiunea română
30 se îmbolnăvise greu și n'a mai putut să se întremeze. Un secol și mai bine a durat agonia neamului românesc: întreaga epocă a Fanarioților.

În zilele noastre s'au aflat scriitori, cari s'au apucat a face pagnegiricul bragagiilor din Fanar, bragagii urcați pe tronul lui Ștefan și al lui Mircea, al lui Petru Rareș și al lui Mihai Viteazul. Plâng pe

acești scriitori, cari n'au brodit ceva mai bun de apărat; dar plâng și pe clienții lor, cari n'au putut găsi decât avocați de cauze pierdute.

Ca să știți cine au fost Fanarioții, îmi ajunge a cita două documente: conversațiunea unui Domn Fanariot cu amicul său și scrisoarea unei mume fanariote către fiică-sa.

La 1802, acum tocmai 90 de ani, un Fanariot zicea doctorului Zallony: « In lumea aceasta nu trebuie să privim lucrurile prea de-amă-
« nuntul, ci să mergem drept la țintă, iar ținta este bogăția. Oricine
« scapă din mână prilejul de a se îmbogăți, merită de a fi sărac... ».

10 Apoi mai departe: « Să știi că un Domn Fanariot fără ambițiune
« și fără intrigă este ca un orator fără eloquență, ca o cochetă fără
« pretențiune și ca un popă (popă grecesc, neapărat) fără fățarnicie.
« Eu știu că un Domn trebuie să fie drept și desinteresat, dar această
« moralitate nu se potrivește cu sistema fanariotică. Crede-mă, nu
15 « poate să alege cineva totodată după dreptate și după bogăție... ».

Iată Fanariotul!

Să vedem acum și pe Fanariotă.

O mumă scriea către fiică-sa: *ψυχή μου...* Ba nu; despre nici un fel de suflet ea nu vorbea, ci începea de-a-dreptul: « Te poftesc încă
20 « odată să găsești cu orice preț un mijloc de a te căsători cu altcineva
« de soi și pe care ți-l oferă Providența. (In ce gură Providența!)
« Bărbatul tău de astăzi erea bun atunci când războiul între Turci
« și între Ruși ne împiedeca a ne întoarce în România și a te mărita
« cu un boer; astăzi însă, când tatăl tău, boier el însuși, câștigă atâtia
25 « bani încât avem dreptul de a nădăjdui că *peste puțin va fi milionar*,
« astăzi eu doresc să te văd în brațele unui boier. Cugetă, fiica mea,
« că acest nou bărbat te va acoperi cu giuvaericele... ».

Iată și femeia Fanariotă!

Fanarioții au fost o filoxeră care, rozând din rădăcină, adusese
30 lunga agonie și încheata moarte a vieții românești celei vechi. Dar murind România cea veche, a apărut la lumină o Românie nouă. Zămislită la 1821 sub steagul lui Tudor Vladimirescu, această Românie nouă s'a născut la 1848 și a primit botezul în ziua unirii Principatelor.

Ce suntem dară noi ăștia, Românii de astăzi?

Suntem o *națiune-copil* în toată puterea cuvântului; o națiune, care deocamdată se joacă și numai se joacă în așteptare ca să-i vină timpul de a lucra: se joacă « de-a politica », se joacă « de-a știința », se joacă « de-a diplomația », « de-a critica », « de-a... ».

Orice renaștere e un progres, un pas înainte pe calea evoluțiunii. România cea nouă, cea renăscută, este, și nu poate a nu fi, cu mult mai bine înzestrată din fire de cum fusese România cea veche. Este un copil minunat de isteț, minunat de voinic, minunat de vioiu în toate apucăturile sale, dar — încă și încă o dată — este un copil; și vrâsta copilăriei, la o națiune ca și la individ, se împletește cu o mulțime de *cusururi*.

Despre aceste cusururi voesc a vă vorbi, și numai despre unele din ele...

Copiii lesne se supără unul pe altul. Le sare țandăra pentru te miri ce: o păpușe, o panglicuță de acadea, un portofoliu de ciocolată. Și când se aprind copiii, să-i vezi atunci cum de se mai înjură pe întrecute, se înjură în proză și 'n versuri, se denunță și se acuză pe drept sau pe nedrept, câteodată ajunge lucrul și la păruială.. O! nu vă speriați. Ura la copil nu ține mult timp, după cum nu ține mult timp la copil nici amicia. Totul e efemer. După supărare, după înjurătură, după bătaie, să-i vezi iarăși cum se îmbrățișează și cu ce foc se sărută! Dar tocmai acesta este norocul meu în astă seară. Noi ne certăm, nu-i așa? Ei bine, mâine vom fi iarăși prieteni! Văd că ne-am împăcat chiar de pe acum.

Această particularitate a copilăriei, această caraghioasă alternativă de « hoțule » și « dragă » sau « dragă » și « hoțule », este un cusur, dar un cusur nu dintre cele mai rele. Sunt altele mai periculoase și mai mucalite totodată, însă tot așa de scuzabile din punctul de vedere al vrâstei.

Copilul e egoist. El iubește foarte mult pe sine însuși, iar pe alții îi iubește numai într'atâta întrucât dânsii îl desmeardă, îl resfață, îl răzgâie, îl fac a petrece și-l lasă să-și petreacă. Adevărata iubire, iubirea întemeiată pe ideal, pe altruism, pe jertfire de sine, pe lipsă

de scop mărunțel, o asemenea iubire e necunoscută copilului. Oare noi o cunoaștem? În starea actuală a societății române cuvântul iubire ar putea să fie șters din dicționarul limbii... nu! trebuie să-l lăsăm în dicționar pentru alte vremuri mai coapte, când el va putea să fie înțeles, dar să-l lăsăm fără o explicațiune de prisos, să zicem doară: *iubire* — vezi *zestre*; *iubire* — vezi *jucărie*. *Zestre* și *jucărie*, una din două, adică petrecerea sau mijloacele de a petrece, iată ce este la noi *iubirea* deocamdată. Și dacă s'a stricat *jucăria* — noi fi dăm cu piciorul; și dacă s'a risipit *zestrea* — divorț!

A cere dela copil statornicia, principii nestrămutate, lipsa de orice șovăire, este a nu-și da seamă de însăși natura cea șovăitoare a vrăstei copilărești. Copilul nu poate să nu fie schimbăcios, căci el crește, iar creșterea este o neconținută schimbare organică. Astăzi cu păr blond și cu ochii albaștri, peste câțiva ani îl vei vedea oacheș. Ba încă adesea se întâmplă că un copil foarte frumos se face urf cu timpul, un copil foarte urf devine frumos, un copil blând capătă arțag și dintr'un copil gălăgios iese un model de astâmpăr. Din alb roșu, din roșu negru sau vice-versa, așa se schimbă copiii! Să nu cereți dela dâșii caractere, și să nu vă mirați de sărăcia caracterelor la o națiune în copilărie. Caracterele se vor forma mai târziu, se vor căli, se vor cristaliza, atunci când copilul de astăzi nu va mai alerga după zmei și nu va mai sus-pina după acadele.

Copilul este egalitar din fire. Băiatul de portar și băiatul de împărat, când e vorba de joc, fac nebunii împreună: *Ένα μου και Ένα σου*. Dar în natură egalitatea nu există, nici egalitate fizică, nici egalitate morală, nici egalitate intelectuală; există și poate să existe numai doară egalitate socială de 'naintea legii. De aci, invidia copilului de câte ori un alt copil îl întrece; de aci dorința-i cea învăpăiată, când îl vede pe altul mai sus, de a-l pogorî cu orice preț, sau cel puțin de a se urca alături cu dânsul. Mai zilele trecute căzuse o zăpadă mare. Săniile patinau pe toate stradele. După obiceiul cunoscut, la spatele fiecării sănii se agață pe furiș câte un mic ștregar. Alt ștregar, care nu putea să se agațe și el, de pizmă pe cel agățat îl denunță birjarului,

strigând: *arde-l!* Tot așa și noi strigăm: *arde-l!* de câte ori vedem câte unul mai fericit sau mai îndemânatec agățându-se de sania Statului.

Din aceeași invidie, din același egalitarism rău înțeles, copilul este mai totdeauna dispus a se crede victima părtenerii sau a nedreptății celor mari față cu un alt copil mai deștept sau mai stăruitor: n'a scris teza el, ci i-a scris-o cutare; cutare i-a suflat la ureche; profesorul la examen i-a spus mai de 'nainte biletul; profesorul l-a meditat acasă; și altele câte și mai câte, din care abia una la sută poate să fie înțemeiată. O națiune-copil procedează după același tipic. Orice somitate trebuie să fie cel puțin bânuită; oricine trece peste nivel, cată să fie micșorat, scăzut, redus la calapodul comun. Și aceasta nu numai în politică dar până și în literatură. Cutare bucată n'a scris-o Alecsandri, ci un oarecare Ruso; cutare poemă nu este de Costachi Negruzzi, ci de un oarecare Bălșucă; basmurile lui Creangă nu sunt de dânsul, ci de Iks sau I grec, etc., etc. Sunt Stan Pățitul și eu în această privință. Când publicai în tinerețe primele mele studii istorice, unii măgari asigurau că-mi scrie tatăl meu; iar când s'au publicat cele trei volume din operele postume ale ficei mele: *Bourgeois d'Avril*, *Chevalerie* și *Théâtre*, s'au găsit bârfitori cari nu s'au sfiit a șopti în umbră că eu sunt autorul lor. Copilărie și aceasta, dar o copilărie desgustătoare, căci nimic mai desgustător ca pizma, chiar când pizma e copilărească.

Copilul mereu imitează. Prin vrâstă, el este mai aproape de treapta zoologică cea anterioară: de antropoizi. El maimuțează toate, dar mai cu seamă îi place a maimuți ceea ce e rău, ceea ce e curios sau anormal, ceea ce e oprit. Intr'o societate foarte bătrână se naște un Zola, se naște *par épuisement*, prin compensațiunea proprie extremei bătrâneți de a înlocui fapta prin vorbă, de a flecări bieteles căzături când societatea nu mai poate lucra, după ce lucrase mult și bine în curs de veacuri, după ce a produs pe Montaigne și pe Pascal, pe Corneille și pe Descartes, pe Montesquieu și pe Voltaire, ba chiar alătura cu piticul Zola a putut — ca lumina cea orbitoare a soarelui când este gata să asfințească — a putut societatea să producă pe uriașul Victor Hugo. Un Zola acolo se înțelege și se iartă, se iartă și se înțelege

acolo. Dar zolismul la noi? La școlari, cari n'au creat încă absolut nimic, nimic în știință, nimic în literatură, nimic în artă, zolismul la noi este... am spus-o... este trăsura cea caracteristică a copilului de a se simți foarte fericit când poate să maimuțeze grimasele
5 altora, când poate să se schimonosească.

E și mai comic, când vezi pe un copil pesimist. « Le pessimisme du bébé »! În țara cea clasică a filosofiei moderne, în patria marelui Leibnitz și a marelui Kant, în cuibul atâtor cugetători formând fiecare câte o puternică școală, s'a ivit prin antiteză, prin contrast, un
10 filosof genial, însă atât de excentric încât printre Germani i-a fost peste puțină de a-și înșgheba un grup: pesimistul Schopenhauer. El mânca cât șapte, țipând că mâncarea e proastă; el bea sdravăn, vociferând că vinul nu face două parale; el declama pe toate tonurile că lumea e atât de rea și viața e atât de nesuferită încât omul trebuie
15 să dorească moartea, moartea cât mai curând, dar dânsul, papa pesimiștilor, fugea de frică din oraș în oraș numai când auzea că se apropie cholera. În Germania Schopenhauer este la locul său ca Falstaff într'o dramă shakespeariană sau ca Tersit în Iliada. Acolo el dă mai multă varietate tabloului. Dar pesimism la noi? Copilași pesimiști? N'am trăit încă, și deja ne văităm că țata nu e bună! Ș'apoi, pe când în
20 Germania Schopenhauer rămâne aproape izolat, la noi — cei nevrâsnici — a ajuns o imperioasă modă nu numai de a fi pesimiști, dar încă de a ne servi de pesimism ca de o infailibilă busolă a literaturii române întregi: cutare e mare poet numai și numai fiindcă e pesimist;
25 cutare e mare dramaturg, cutare e mare novelist, iar cine nu e pesimist este *tombatera*!

Zola sau Schopenhauer, una din două, adică lipsă de orice ideal, lipsă de orice credință, lipsă de orice avânt generos, de orice aspirațiune înaltă. Ce le pasă copiilor, că dela Platone, dela Aristotele,
30 dela Cicerone și până la Bacon, până la Newton, până la Goethe, până la Russel Wallace, Crookes, Edison, Pasteur, etc., capetele cele mai sublime și totodată cele mai științifice ale omenirii aveau aspirațiuni înalte? Ce le pasă! D'abia umblând încă d'abușelea, cu urechea ațintită pentru a prinde din aer ecouri scandaloase, ei au auzit că
35 un Evreu din Torino, faimosul Lombroso, « il grande pazzificatore »,

a scris o carte ca să dovedească că toți oamenii de geniu au fost nebuni; și auzind aceasta, maimuțele au strigat: eureka! Dar printre acei oameni de geniu Lombroso număra pe Schopenhauer. Ce le mai rămâne dar copilașilor? Rămâne numai Zola, rămâne *Nana*, pentru a crește neamul românesc, pentru a-l duce pe calea viitorului! Ar fi rușine, dacă n'ar fi un simplu simpton de copilărie.

În fine — căci trebuie să pun capăt acestei conferințe — în fine, o națiune copil are trebuință de același regim ca și copilul individ: a fi întărită înlăuntru și a fi apărată de vremea rea dinafară. Să nu uităm o singură clipă, să nu uităm că mortalitatea la copil, fie individ, fie națiune, este cu mult mai mare decât mortalitatea la oameni vrâsnici. O imprudență..., și s'a isprăvit. Astăzi, în perioada în care ne aflăm, cel mai mare patriotism, cel mai adevărat serviciu adus cauzei românești peste tot, cea mai sigură garanție de izbândă în viitor, este ca să nu ne gândim la altceva decât a ne întări înlăuntru, înlăuntru și iarăși înlăuntru aci la noi în Carpați și între Dunăre, fără a ne amesteca copilărește înafară. După ce înlăuntru vom ajunge a fi tari, tari materialmente și mai ales moralmente; după ce se vor trece păcatele copilăriei: egoism, nestatornicie, gudurătură pentru câte o bomboană, invidie, maimuțarea a tot ce e rău; după ce adolescența ne va aduce cu sine impulsuri mărinimoase, adevărata iubire, sacrificiul de sine, credința — a crede este a putea — atunci și numai atunci ne va veni rândul ca să ne uităm și noi înafară, și ne vom uita atunci vulturește.

Dea cerul ca aceea oră a adolescenței, cu pornirile cele nobile ale sufletului, cu minunile iubirii și ale credinței, ale credinței și ale iubirii, cele două aripi cari prefac pe dobitoc în înger, — dea Cerul ca aceea oră a adolescenței să sosească mai curând! Deocamdată să mă iertați că v'am obsosit, să nu vă supărați că am vorbit verde, să mergem fiecare acasă și să medităm... să medităm despre « Noi în 1892 ».

NOI ȘI VOI¹⁾

*Conferință rostită pentru inaugurarea sesiunii Ateneului Român
la 20 Decembrie 1892*

Doamnele mele, Domnii mei,

Aplauzele d-voastră îmi dovedesc două lucruri:

1. Cum că d-voastră vă mai aduceți încă aminte conferința mea de an, prin care fusei fericit, se vede, a dobândi simpatia ascultătorilor.

2. Cum că d-voastră n'ați aplaudat an pe acei onorabili conferențieri, cari veniră în urmă a combate conferința mea de atunci.

Pentru ambele aceste motive, sunt dator a vă împăratăși cea mai caldă mulțumire din parte-mi.

În adevăr, iarna trecută, ca și acuma, mi-a fost dat mie a inaugura seratele literare ale Ateneului Român.

Dați-mi dară voie de a începe prezentul printr'o amintire a trecutului.

Vă vorbisem despre « Noi în 1892 », încercându-mă a demonstra că națiunea română, martirizată și omorită de către Fanarioți în curs de un secol întreg, s'a născut din nou între anii 1821—1848, a fost botezată la 1866, și acuma — vezi bine — e plină de viitor, un viitor minunat de frumos, dar... n'a ieșit încă din vrâsta copilăriei, o vârstă prin care trebuie neapărat să treacă orice ființă renăscută, ființă colectivă ca și ființa individuală.

Acea conferință a mea de an « Noi în 1892 » nu întârziase de a stârni asupra-mi pe neașteptate o crâncenă furtună diplomatică, furtună deslănțuită tot de pe acest amvon al Ateneului. De întâi mi-a aruncat mânușa un diplomat bătrân²⁾, apoi o altă mânușă un diplomat tânăr³⁾, nu o singură mânușă despărechiată, ci o alianță diplomatică de mânuși.

¹⁾ *Revista Nouă*, an. V (1892), Nr. 10, pp. 371—378; republicată în *Sarcasm și Ideal*, pp. 47—60.

²⁾ A. Odobescu, prim secretar delegațiune.

³⁾ N. Petrașcu, atașat delegațiune.

Dar între diplomații cei bătrâni și între diplomații cei tineri cată să facem o mare deosebire: nu e tot o apă. Vechiul principiu al diplomației este de a nu vorbi omul ceea ce cugetă. De aci bătrânul diplomat, isteț și iscusit, «iscodelnic» cum ar zice el însuși în stilul său, vorbea una și cugeta cu totul altceva; iar tânărul diplomat, ca să fie mai original vorbea fără a cugeta; da: vorbea fără a cugeta. Bunăoară, el ne-a spus că pesimismul este: «ca pasărea care călătorește deasupra mării cu niște aripi întinse veșnic și bine încordate», închipuiți-vă dacă vă place o asemenea pasăre, în locul căreia ați putea pune cu mult mai potrivit: «o pisică neagră și sbârlită, care călătorește pânditoare deasupra strășinilor, cu ghiarele întinse veșnic și bine încordate». El ne-a mai spus că: «în danțul nostru național se vede fisionomia unei vieți apăsate»; și știți pentru ce? pentru că «brațele se întind și se pogoară», pe când d-sale i se pare, negreșit, că ele în semn de libertate ar trebui să se strângă și să se ridice «en pain de sucre» d'asupra capului, ca un soi de bonet frigian! El ne-a mai spus că... și toate câte a spus, ca și toate câte a scris, ca și toate câte a tipărit, toate fără a cugeta, ceea ce se cheamă românește: «ar mânca zăpadă friptă» și mai bine latinește:

Petrasqu e prost autes emulgere velit...

Autes emulgere velit...

Se mulgere velit ¹⁾...

Dacă conferința mea de an avusese soarta de a face pe un bătrân diplomat să vorbească ceea ce nu cugeta și pe un tânăr diplomat să vorbească fără a cugeta; dacă acea conferință, afară de cei doi diplomați, a mai găsit și în presa cea anonimă un oarecare răsunet cârtitor; apoi cu atât mai vârtos trebuie să mă aștept că nu va trece nehrățuită conferința mea de astăzi. Parcă prevăd că o să se scoale de astă dată vreun al treilea diplomat, fie bătrân, fie tânăr, fie numai ales vreun diplaplomat din junime, care să strige că eu sunt un eretic, că eu nu sunt ortodox, că eu sunt nu mai știu ce, temându-se, pe semne, ca nu cumva să-mi pun candidatura la vreo vacanță de mitropolit.

¹⁾ «Ar vrea să mulgă petrele ce i iese înainte, ar vrea să mulgă haracii, ar vrea să mulgă pe sine însuși».

Toate acestea sunt bune, și eu unul mă bucur mai de 'nainte. Mă bucur, căci cu chipul acesta voi procura Ateneului vreo două-trei conferințe neanunțate în programă, conferințe născute din a mea pe o cale așa zicând parazitică. Mă bucur căci oricât de multă apă

5 veți turna, apă multă, apă și iarăși apă, untdelemnul iese totdeauna d'asupra apei, și prin aceasta se cunoaște că nu e apă, ci este untdelemn, pe care-l puteți întrebuința la o candelă. Mă bucur, în sfârșit, fiindcă numai astfel voi putea să aflu: pe cine anume îl ustură mai

10 tare cuvintele mele, pe cine anume îl doare de țipă, pe cine anume am izbutit a-l atinge drept la hubă.

« Noi și voi », ce însemnează oare acest titlu al conferinței mele?

Un titlu curat pronominal, ca și acela de an: « Noi în 1892 ». Văzând o dragoste atât de statornică din parte-mi pentru pronume, ar putea cineva să prezică de pe acuma, că în anul viitor eu voi deschide

15 Ateneul printr'o conferință intitulată « El și ea » sau « Ei și ele » sau « Amândoi și amândouă ». Și lucrul e foarte cu puțință.

Pronumele îmi place, o mărturisesc, fiindcă pronumele, mai cu seamă la plural, are în vedere o colectivitate, nu o individualitate: fiecare este « eu », este « tu », este « el », iar toți la un loc sunt « ei »,

20 « voi », « noi », pe când nu fiecare e Petru sau Ion sau Spiridon. De câte ori vorbesc în public, m'am ferit și mă voi feri cu stăruință de a lovi vreo individualitate. Li las mai bine pe ascultători să ghicească numele ei înșiși, dacă e vorba de o persoană, ceea ce însă mi se întâmplă foarte rar, căci în genere nu persoanele mă preocupă pe mine,

25 ci mă preocupă direcțiunile. Numai direcțiunile sunt importante.

Numai ele dau naștere la curenturi colective, curenturi bune sau rele, curenturi cari trebuiesc răspândite prin șghiaburi sau înfrânate prin stăvilare.

« Noi și voi » — nesfârșita luptă între astăzi și ieri, între astăzi și

30 mâine, între astăzi și astăzi; dualismul lui Zoroastru și antinomia lui Kant; antagonismul între lumina, care are și ea umbre, și între întunerecul, care are și el raze; « noi și voi », este istoria omenirii și istoria naturii întregi, viața totulului și viața fiecării părțicele din

tot. Ar putea cineva să facă o mie de conferințe despre « noi și voi », și totuși ar rămâne d'abia la începutul teoriei. Înțelegeți bine, că dintr'un asemenea vârtej fără margini eu nu voi putea să-mi aleg decât un punctuleț microscopic, un punctuleț care să nu fie mai presus de agerimea minții mele și care totdeodată să-mi permită a nu fi mai presus de agera pricepere a altora. Imi trebuie un « noi și voi » nu cosmologic, și nici măcar antropologic, ci un « noi și voi » de tot mititel, dar care să poată fi folositor neamului românesc. D-voastră credeți că m'ați ghicit, și eu cred că v'ați înșelat. « Noi și voi » sunt cele două partide politice, vă veți fi zicând în gândul d-voastră? Nu, nu și nu.

Eu nu sunt nici *alb*, nici *roșu*, adică: nici liberal-conservator-național, nici conservator-liberal-național, nici național-liberal-conservator, nici național-conservator-liberal, 1 + 2 + 3 sau 3 + 2 + 1, face tot 6. Singura deosebire e deosebirea de stăpân, căci un stăpân trebuie să fie în orice partid, iar temperamentul meu, un temperament nenorocit, tocmai la ideea unui stăpân se 'nfiorează și fuge mâncând pământul. Imi aduc aminte o convorbire cu un cap de partid care nu mai trăește. Voind a mă face să mă supun disciplinei, el îmi zicea într'o zi cu o admirabilă fineță: d-le Hașdeu, eu te recunosc de stăpân al meu în istorie, recunoaște-mă și d-ta pe mine de stăpân al d-tale în politică: *Éva μου και Éva σου*. Prea bine, fi răspunsei; mă recunoști de stăpân în istorie? — Da. — Cată dar' să admiți că Luther a fost cauza Revoluțiunii Franceze și a căderii lui Napoleon. — Cum asta? Nu te înțeleg. — Dă-mi voie să protestez și eu tot așa, de câte ori nu te voiu înțelege pe d-ta în politică; însă atunci s'a dus disciplina. Iată de ce am rămas și voi rămâne și eu stăpân, prin urmare fără partid, prin urmare să lăsăm partidele în plata lui Dumnezeu, nu despre ele voesc eu a vă vorbi astăzi.

Dacă « Noi și voi » nu sunt partide politice, atunci nu cum-va... d-voastră iarăși credeți că m'ați ghicit, și eu cred că v'ați înșelat încă o dată. Mi se pare a citi în cugetul d-voastră că vă gândiți la bazaco-niile de peste Carpați, la mofturile lui Dr. Lucaciu, la cruciate contra Ungariei. Dar ian să judecăm o clipă: Ungaria există oare? Dacă există, apoi numai doară într'o stare embrionară, adică nu se știe dacă va putea să iasă vie din pântecul mamei, este o chestiune de

moșit, o problemă de mamoș, asupra căreia sunt silit a mă opri în treacă.

Naționalitatea maghiară cea veche trăise vreo șapte secole, înainte de a cădea greu bolnavă pe faimosul câmp de bătaie dela Mohaci
 5 în 1526. Epoca ei cea mai strălucită, un fel de asfințit de soare încununat cu o lumină feerică, a fost datorită marelui Matei Corvin, fiul marelui Ion Huniade, o viță curat românească, după cum o recunosc înșiși Ungurii. Mușind acest « rex Valachus », a rămas în Ungaria un proverb în latinesca acelor timpuri: « obiit Matthias, obiit justitia »,
 10 « a murit Matei, a murit dreptatea ». Trebuia să fi venit un Român pentru ca neamul lui Arpad să învețe ce este dreptatea, s'o învețe ș'apoi îndată s'o și desvețe pentru totdeauna.

În acea veche existență a naționalității maghiare, Românii au dat Ungurilor generali viteji, regi înțelepți, până și mitropoliți învățați
 15 ca Nicolae Olah, și n'au primit dela Unguri în schimb nimic, absolut nimic, poate numai vizitii ca și în ziua de astăzi, o specialitate unguerească *ab antiquo*, astfel că până și în occidentul Europei numele viziteului, francezul « cocher », englezul « coach-man », germanul « Kutschner » etc. derivă pretutindenea din maghiarul « kotsis ». În loc de recunoștință, Ungurii s'au încercat nu o dată de pe atunci a strivi pe Români; dar au fost totdeauna bătuți într'un mod atât de sistematic,
 20 atât de stereotip, încât un Englez ar fi putut să parieze mai dinainte că în orice bătălie cu Românii, fie din Moldova, fie din Muntenia, Ungurii vor isprăvi prin a pierde pintenii și potcoavele. În lupte cu
 25 Polonii și cu Turcii, uneori noi îi băteam pe dâșii, uneori dâșii ne băteau pe noi; în luptele însă cu Ungurii nu s'a pomenit ca Românul să fie bătut vreodată. Așa a fost sub Alexandru Basarab, sub Vladislav, sub Mircea, sub Ștefan cel Mare, sub Petru Rareș, mai târziu sub Mihai și sub Radu Șerban.

Dela 1526 până pe la finea secolului XVII, aproape două sute
 30 de ani, Ungurii o duseră într'o lânzezeală, apoi într'o agonie, după care a urmat înțepeneala vechii naționalități maghiare. Și moartă a rămas ea de atunci încoace, în așteptarea unei viitoare renașteri. Dar o asemenea renaștere s'a întâmplat ea oare până acuma? O naționalitate se renaște când apucă din nou a trăi *da se*, prin propria sa
 35

vieață individuală. O naționalitate poate să existe în perspectivă, dar ea nu trăiește, nu e încă renăscută, pe cât timp face o parte integrantă din corpul unui alt Stat. Există indivizi cu mustăți lungi sau scurte bursucate și cu cizme cât toate zilele; există indivizi cari hodoroğesc ungurește, după cum ar putea să hodoroğească și în limba sanscrită; există indivizi cari, uneori reneğați din alte neamuri, mai ales Evrei, își dau numele convențional de Maghiari; dar o naționalitate ungu-rească nu există deocamdată.

Vecina noastră Austria e în poziție. În pântecelile ei se svârcolesc o mulțime de embrioni gemeni, între care embrionul unguerec, deși cel mai mititel și cel mai slut, un plod în care nu deosebești încă bine dacă e om, dacă e câine, dacă e pește, stă la mijloc și dă ghionturi la dreapta și la stânga, bătându-și joc de ceilalți, ca și când ar fi el cel mai mare și cel mai mândru. Zăpăcită de turbatele mișcări ale embrionului unguerec și amăgindu-se a crede că turbarea e un semn de putere, Austria și-a dat numele de Austro-Ungaria, că doară-doară mica pocitură să se mai liniștească. Dar momentul nașterii n'a sosit încă. Când va sosi, o s'o vedem atuncea! Este o sarcină grea pentru biata Austrie. Faimoasă prin aventurile sale galante de altă dată: «felix Austria nubet», ea își plânge acuma răsul, nu de astă vară ca fata din basmul românesc, ci răsul de mai mulți secolii. Dânsa suferă, și suferă cu atât mai mult că nu știe cine va fi mamouș, nu știe cât o să coste moșitul și dacă nu cumva mamoușul va avea apucături de veterinar. Poate va fi Germania. Poate Rusia. Se poate întâmpla chiar o facere năpraznică, pe neașteptate, înainte de termen și fără ajutorul artei obstetrice. În orice caz, e grozav a se gândi bătrâna cochetă la posibilitățile unei faceri! Cine garantează că tocmai embrionul cel unguerec nu se va naște mort? Cine poate să așigure, că nu va muri însăși muma în durerile facerii?

Oricum ar fi, vedeți bine că naționalitatea maghiară nu există încă. Și deci nu despre ea, nu despre o ficțiune politică, am voit eu să vă vorbesc în «Noi și voi». Naționalitatea română e un copil, dar există. Ea n'are nevoie de mamouși, ci de pedagogi. Și dacă pedagogii vor fi la înălțimea misiunii lor acest falnic copil de viță împărătească va uimi la timpul său Europa prin istețimea și virtutea

adolescenței sale. Puțin ne va păsa atunci, chiar dacă se va renaște naționalitatea maghiară: fi vom mai da Corvini, și vom primi dela ea apă de Budă, care și aceea poartă numele de « Huniad ».

5 « Noi și voi » — pedagogi buni și pedagogi răi; nu pedagogi ai copilașilor individuali, ci pedagogi ai uriașului copil colectiv; nu pedagogi crescuți în școala lui Pestalozzi și a lui Frobel, ci pedagogi adăpați la cele două izvoare împoncișate: optimism și pesimism. Aceștia sunt « Noi și voi ».

10 Noi, optimiștii, vedem foarte bine că multe în lume se petrec adesea nu așa cum ar trebui să se petreacă: apăsătorul zâmbeste și apăsatul își înecă plânsul, trândăvia se tolănește pe tapete și munca asudă pentru un codru de pâine, șarlatanul câștigă și dreptul pierde, nevinovăția e batjocorită și nerușinarea se răsfătă strălucind ca no-
15 roiul la lumină, bălăriile ascund și înăbușesc trandafirii, și câte și mai câte; dar văzând toate acestea, noi totuși credem cu tărie, pentru individ ca și pentru națiune, că răul nu e universal și exclusiv, că multe sunt bune, că binele e dator să dea piept cu răul fără sfială și fără cruțare, că e frumos a se jertfi pentru binele altuia, că omul are un liber arbitru și e responsabil dacă persistă în rău în loc de a tinde
20 la bine, că numai binelui îi aparține izbânda la urma urmelor, căci: este un Dumnezeu! este un Dumnezeu chiar pentru ființele cele mai perverse! este un Dumnezeu chiar pentru un Jean Valjean din « Mize-rabilii » lui Victor Hugo.

25 Pesimistul râde de Victor Hugo. El nu vede și nu vrea să vadă binele nicăeri. El pătimește de cunoscuta boală a vederii jumătățite și pretinde că sunt bolnavi tocmai aceia cari se bucură de o vedere întreagă. Lumea pentru dânsul a fost, este și va fi veșnic rea. Răul e fatal. Indreptarea, peste puțină. Dumnezeu, o vorbă. Liberul arbitru, responsabilitatea individuală, niște vise de nebun. Patria...
30 ce poate să fie patria pentru o mașină fără liber-arbitru, fără responsabilitate individuală, fără Dumnezeu? A iubi este a crede și a spera. Înțarcat de credință și de speranță nu numai că nu iubește și nu poate să iubească nimica, dar încă se distinge prin trăsura caracteristică de a urfi mai cu înverșunare tocmai ceea ce e mai aproape de

dânsul. Pe străini el nu-i iubește, pe ai săi îi detestează. « Mi-e rușine că sunt Neamț », zicea Schopenhauer. « Copiii tăi nu pot fi decât nevoiași sau mișei, una din două », striga Leopardi către Italia, către acea Italie în care erau deja născuți Cavour, Mazzini și Garibaldi.

O miseri o codardi

Figliuoli avrai !...

Rechemată din morți prin suflul lui Tudor Vladimirescu, reînscută la o nouă viață prin avântul generațiunii dela 48, botezată prin trecerea Dunării și ghiulelele dela Grivița, copil a trei momente sublime de entuziasm și numai entuziasm, națiunea română a intrat acuma în școală și, intrând în școală, ea cere dela pedagogii săi să-i dea cărți ca să învețe. Optimismul îi pune în mână operele celor mai înalte spirite ale globului pământesc, începând dela Platone și Aristotele până la Bacon și Shaekspeare, până la Newton și Corneille, până la Kant și Goethe. Ce-i dă oare pesimismul? Pe Schopenhauer și pe Leopardi, pe Leopardi și pe Schopenhauer, iarăși pe Schopenhauer și pe Leopardi.

Predomnitor în literatura cultă, optimismul e stăpân nemărginit în literatura cea poporană. Un popor poate să fie oricât de asuprit, poate să fie oricât de martirizat, și totuși el nu e pesimist niciodată, ci totdeauna crede și speră într'o îndreptare pe pământ sau într'o altă viață. În povești, în legende, în cântece poporane, eroul se luptă, eroul suferă, eroul trece prin piedici peste piedici, dar nu se sperie de nimic, înfruntă primejdiile, merge înainte, merge cât merge, rabdă și biruște. Nu poliția și nu jandarmii împiedică suspinul poporului de a se preface pretutindenea într'o nețărmurită flacăra, care ar mistui cu răpezițiunea uraganului pe cei avuți și civilizațiunea totodată; nu poliția și nu jandarmii, ci filosofia basmului, o filosofie în care poporul se naște și crește, așteptând cu seninătate sfârșitul poveștii. În literatura cultă este un Schopenhauer și este un Leopardi; în literatura poporană, oglindă nemeșesugită a întregii firii imeneste, nu se află nici măcar o asemenea singuratecă păreche de apostoli ai răului. Numai optimismul cel înăscut explică lunga răbdare a popoarelor, o răbdare fără care s'ar sgudui la tot momentul ordinea socială.

și omenirea s'ar sălbătici printr'o sfâșiare fără capăt. Țăranul îndură toate, căci — întocmai ca Socrat și ca Leibnitz — țăranul știe că nu numai dintr'un singur rău, ci chiar dintr'o sumă de rele poate să iasă un bine.

5 Față cu imensa bibliotecă a acelor care cred și speră cu neclintire în victoria finală a binelui asupra răului, pesimiștii se încearcă cu dibăcie a multiplica pe Schopenhauer și pe Leopardi, a le da un stat-major impozant, a lipi pe furiș către dânsii pe Byron, pe Alfred de Musset, pe Heine, cari n'au fost de loc pesimiști.

10 Byron își închipuia că e nefericit, se simțea chiar omul cel mai nefericit în lume, își da aerul de a fi numai dânsul nefericit în mijlocul unui banchet de fericire: era optimist pentru omenirea întregă și se plângea că lui nu-i e dat să împărtășească și el fericirea altora. Cam tot așa este Alfred de Musset care, optimist pentru toți, afară
15 de propria sa persoană, numai câteodată își aducea aminte că mai suferă din când în când și alții afară de dânsul:

Car, lorsque nous avons quelque ennui dans le cœur,
Nous nous imaginons, pauvres fous que nous sommes,
Que personne, avant nous, n'a connu la douleur...

20 Pentru Musset nefericirea este: «quelque ennui»! Cât pentru Heine, acel Heine care admitea posibilitatea ca două suflete să se iubească unul pe altul în mai multe existențe succesive, acel Heine care prevestea descoperirea unei noi lumi spirituale prin filosofia sanscrită, după cum fu descoperită lumea cea materială a Americii
25 prin căutarea unei căi spre India; apoi tocmai la Heine se găsește cea mai frumoasă caracteristică comparativă a optimismului și a pesimismului în următoarea cugetare: «Lumea e totdeauna așa cum «este și omul care o privește: paradis pentru cel bun, infern pentru «cel rău... »¹⁾.

¹⁾ «Die Herrlichkeit der Welt ist immer adäquat der Herrlichkeit des Geistes, der sie betrachtet. Der Gute findet hier sein Paradies, der Schlechte genießt schon hier seine Hölle».

« Infern pentru cel rău », adică infern pentru Schopenhauer și pentru Leopardi, infern pentru ucenicii lor, infern pentru pesimiștii cari voesc a fi pedagogi ai plăpândeii naționalități române.

Byron, Musset, Heine, nu sunt pesimiști, după cum nu e pesimist Chateaubriand, deși a scris pe *René*, și nu e pesimist Goethe, deși a scris pe *Werther*, René și *Werther* veri-primari cu *Rolla* și cu *Child-Harold*. Pesimiști — vorbim despre oameni de geniu, vorbim despre maieștri, nu despre calfe, nu despre « dii maioresque gentium minorum », — pesimiști sunt numai și numai Schopenhauer și Leopardi, căci numai dâșzii au întocmit o teorie metodică universală a victoriei răului asupra binelui. Și cine oare sunt aceștia?

Este drept a stabili între amândoi o mică deosebire din capul locului. Schopenhauer era voinic și sănătos; Leopardi era șubred, bolnav, schilod, ceea ce îl face mai simpatic. Mai simpatic îl face și împrejurarea că era poet și a murit mai tânăr; poate și aceea că nu era burghez ca Schopenhauer, ci născut dintr'o familie aristocratică scăpătată, fiu al unui conte și al unei marchizine. Mai simpatic, fie; mai bun — nu. De altmintrelea, dacă e vorba de formă și numai de formă, apoi amândoi sunt deopotrivă simpatici ca artiști, ca sculptori ai frazei, ca meșteri de a rotunzi, de a polei și de a parfuma hapul. Un pesimist pe deplin consecinte n'ar trebui nici măcar să scrie artistic, pentru a dovedi chiar prin aceasta că desprețuește până și limba omenească și că nu e nimic frumos în lume!

Simpatici în *plus* sau simpatici în *minus*, consecinți sau neconsecinți, Schopenhauer și Leopardi sunt întocmai ca cei doi frați din Siam uniți spate la spate, cari nu s'au văzut niciodată ochi în ochi, dar pe care e fiziologicește cu neputință de a-i despărți pe unul de altul.

Amândoi începuseră ca optimiști: Schopenhauer, prozaistul, prin niște versuri pline de credință și de speranță, în care cânta binele alungând pe rău; Leopardi, poetul, printr'o proză în care apăra cu emfază religiunea creștină, ba încă în specie catolicismul. Din aceeași epocă datează o cugetare aproape spiritistă a lui Leopardi: « Toate în lume sunt sau pot fi mulțumite de sine, numai omul nu, ceea ce

«dovedește că numai pentru om existența nu se mărginește cu lumea «cea pământească»¹⁾).

După o dimineață atât de luminoasă, deodată se întunecă. Schopenhauer turbează văzând că n'a putut să atragă la cursul său universitar mai mulți de patru ascultători, dintre cari unul giambaș, pe când la cursul lui Hegel nu încăpeai de mulțimea studenților; Leopardi se înfuriază că corpul nu-i servea la ceea ce ar trebui să-i servească; și iată-i amândoi revărsând urgia pe natura întreagă, pe omenire, pe părinți.

10 Schopenhauer ura pe mumă-sa; Leopardi ura pe tată-său.

Schopenhauer și Leopardi strigau deopotrivă că vieța e nesuferită, că nimicirea prin moarte e singura scăpare a omului, că dorul lor cel mai învăpăiat este de a muri cât mai curând, și totuși la 1831, când izbucni cholera, de frica morții Schopenhauer fugе din Berlin și Leopardi o tullește din Neapoli.

Schopenhauer era bogat, dar sgârcit, capitalizând ca și când ar fi avut să trăiască veacuri; Leopardi era sărac, dar banii îi plăceau atât de mult, încât se gândea numai la câștig când publica o carte: «La questione è di trarne la maggior somma possibile di denaro».

20 Schopenhauer propovăduia desființarea căsătoriei, ascetism, abstenență sexuală, și dânsul făcea copii din flori, pe cari fără milă îi arunca apoi pe drumuri; Leopardi nu putea să facă nici un fel de copii, dar era atât de lipsit de inimă, încât până și sentimentele nu le scotea din sine, ci le împrumuta din alți poeți: «più capi di sentimenti
25 «si possono prender da Orazio!».

Pentru Schopenhauer — și să nu credeți că eu glumesc: nu aveți decât a citi pe elevul său Frauenstädt, *Lichtstrahlen aus seinen Werken*, a 3-a edițiune din 1874, p. 53 — pentru Schopenhauer tot ce e mai onest pe suprafața pământului, este modul cel prietenos cu care
30 câinele își mișcă coada. Cel mai frumos compliment pe care Schopenhauer îl putea face unui admirator al lui, era de a-i zice: ești onest ca o coadă de câine! Pentru Leopardi nu e onestă nici măcar coada de câine, toate sunt ridicole, toate sunt de plâns:

¹⁾ Tutto è o può esser contento di se stesso, eccetto l'uomo, il che mostra che la sua esistenza non si limita a questo mondo, come quella delle altre cose ».

Non so se il riso o la pietà prevale!

Cine vrea să se vindece de pesimism, dar să se vindece cu totul tot, să nu citească numai pe Schopenhauer sau numai pe Leopardi, ci să-i citească din scoarță în scoarță pe amândoi laolaltă în *mixtum-compositum*. Astfel în medicină opium și belladonna sunt două groaznice otrăvuri fiecare în parte, și totuși din amestecul lor iese o minunată doftorie.

La 1818 Schopenhauer călătorea prin Italia, dar n'a dat de Leopardi. Păcat! Dacă ei s'ar fi privit față în față, dacă și-ar fi desvăluit fiecare unul altuia monstruoasele lor concepțiuni asupra universului, Schopenhauer cu « Weltschmerz » și Leopardi cu « Infelicità », toate din rău în mai rău, nici iubire, nici patrie, nici Dumnezeu; dacă întâmplarea fi aducea să se întâlnească în așa fel după cum se întâlnesc uneori două epidemii la un loc, poate că i-ar fi cuprins pe amândoi o spaimă, o groază, o scârbă atât de covârșitoare, încât unul să se întoarcă la sonetele sale despre lumină și celălalt la apologia catolicismului. Ar fi fost cu un poet mediocru mai mult și mai mult cu un mediocru teologian, dar ar fi mai puțin cu doi baccili, cu doi microbi cari se sbuciumă a îmbăla în inima omului orice pornire înaltă!

Aci se termină *Noi și Voi*.

Suntem în săptămâna Crăciunului. Față cu nașterea lui Crist, a aceluia Crist care prin minunea iubirii a pogorît pe Dumnezeu până la om și a ridicat pe om până la Dumnezeu, suntem datori a ierta chiar pe Schopenhauer, chiar pe Leopardi, chiar pe pedagogii cei miruiți de dâșii; suntem datori a-i ierta, numai... numai să lase și ei în pace națiunea românească! O națiune care, mai pe sus de toate, are nevoie de credință, de speranță, de ideal, de pâinea lui Isus, nu de pâinea lui Mammona.

PAPA DE LA NEVA

*Conferință ținută la Ateneul Român în ziua de 7 Decembrie 1901
pentru Societatea « Tinerimea Română »*

Vasile Urechie, președintele Ateneului și primul fondator, nu mai este printre noi.

Fost-am cu dânsul într'o strânsă legătură în curs de aproape patruzeci de ani; și regret că n'am putut să fiu față la înmormântare, ca să fi vărsat atunci o lacrimă ferbinte. Acuma, după două săptămâni, lacrima cea caldă s'a răcit, s'a cristalizat; dar tocmai de aceea a devenit cugetată și trainică. Mă simțesc dator a începe conferința mea printr'un omagiu adus marelui Ateneist.

Intr'una din nenumăratele sale lucrări, Urechie povestește cum într'o zi m'a ferit dânsul de cnuta muscălească, și cum, la rândul meu, într'altă zi, l-am ferit eu de iataganul turcesc. Așa a fost. Ne-am scăpat vieața unul altuia. Este nu mai puțin adevărat — ceea ce el n'a spus-o, dar o spun eu — în timp de treizeci de ani noi neconținut ne-am certat, ne-am ciorovăit, ne-am pișcat mereu. Și totuși noi n'am încetat niciodată de a ne iubi vrând-nevrând, simțind o imperioasă neînțeleasă atracțiune reciprocă. Voiu da un exemplu din cele multe.

Ca ministru sub Ioan Brătianu, Urechie m'a destituit din membru al consiliului permanent al Instrucțiunii Publice, fiindcă refuzasem de a-i satisface o veleitate ministerială; ei bine, peste câteva zile Facultatea de Litere m'a ales Decan, și printre ceilalți profesori m'a votat și Urechie; iar după o lună, nu mai departe, el însuși m'a rugat să reintru în Consiliul Permanent, numindu-mă printr'un nou decret regal, și m'a și trimis imediat la Paris pentru ca să reprezint acolo România la inaugurarea monumentului lui Michelet.

Aceiași fel de antinomie ni s'a întâmplat amândurora mai la fiecare pas; ne supăram, ne izbeam, ne respingeam, și nu ne puteam despărți, nu era chip a nu ne iubi.

Să fie oare o enigmă psihologică? să fie o tainică fatalitate a soartei individuale? Nu. Sunt aproape patruzeci de ani de când eu sunt căsătorit. Eu unul n'am avut pretenția niciodată de a fi sfânt în sensul

canoanelor sinodale; am fost păcătos, rău, iute; și 'n curs de aproape patruzeci de ani, nu o dată pe an, uneori nu o dată pe lună, m'am certat cu nevasta mea; dar o secundă măcar noi nu ne-am gândit la divorț, ci ne-am iubit și ne iubim din ce în ce mai mult, amândoi ajunși bătrâni. Odată, în tinerețe, nevasta mea se plângea unei prietene de peccadilele mele. Prietena a întrebat-o: cum dară de-l mai iubești? Nevasta mea i-a răspuns simplu: nu-l pot lăsa, e mare patriot... De aceeași natură, sau foarte asemănată, este iubirea între doi adevărați amici. O idee supremă, o idee eternă unește două suflete, pe când totodată idei secundare și terțiare le desbină: le desbină și — trec. Cu Urechie mă lega într'un mod indisolubil ideea supremă, eternă a Românismului; ne desbinau procedurile și puncturile de vedere, — diferență radicală de temperament.

Cele mai multe instituțiuni culturale la noi se datorează direct sau indirect lui Urechie. Intre altele, cea mai de frunte este Academia Română. Așa cum se întemeiase din capul locului, Academia noastră este Urechie întreg: reprezentarea tuturor provinciilor române înaintea și mai presus de toate, culminarea științifică sau specialistă pe a doua linie. A fost inspirațiunea cea mai fericită. Grație lui Urechie, Români n'au căzut în pacostea zizaniei academice așa zicând confessionale ca la Sârbi, cari au o Academie pravoslavnică la Belgrad și o altă Academie papistașă la Agram, adesea dușmănoasă una alteia, ambele sterpe pentru viitoarea renaștere a totalității naționale sârbești.

În orice capăt al Europei, fie congres, fie o solemnitate internațională, pretutindenea unde putea să răsune faima numelui român, Urechie trebuia să fie acolo, trebuia să înfrunte pe răuvoitorii noștri, trebuia să acățere tricolorul nostru, trebuia să se bage printre somități străine, pentru a câștiga tovarăși cauzei naționale. Pe la noi mulți zâmbeau, privind pe Urechie la Capitoliu însoțit de un cioban ardelean; mulți zâmbeau citind neterminabila polemică daco-romanică a lui Urechie în ziare franceze, italiene și spaniole: mulți zâmbeau la noi, dar nu zâmbeau Ungurii, Muscalii și Evreii, ci scrâșneau din dinți cu furie dușmanii avântului pan-latin al Românilor. Telegrama de condoleanță, pe care s'a grăbit a o trimite primarul Romei, principele Colonna, la moartea președintelui nostru, este cel mai elocinte

epitaf pentru mormânt, și cea mai vie mângâiere pentru spiritul cel desincarnat al lui Urechie: te plânge Urbea Eternă!

Moldovean din fundul munților dela Neamț, Urechie simțea aceeași simpatie pentru orice suflare românească de orișiunde. Macedono-românii îi datorează imens, dacă nu chiar tot sub raportul mișcării intelectuale. Românimea de peste Carpați n'a încetat și n'ar trebui să înceteze de a-l binecuvânta. Câtă brumă a putut, a făcut el și Basarabenilor, pentru cari mult va putea să facă numai doară Dumnezeu față cu pravoslavnica Rusie. Urechie îmbrățișa deopotrivă pe toți Românii, mai ales pe cei înstrăinați. Printr'un fel de instinct, el susținea de asemenea cu căldură pe Albanezi, fără a le fi studiat originea; și când eu am demonstrat într'o ședință a Academiei că Albanezii sunt posteritatea directă a Dacilor, Urechie era fericit că ghicise adevărul și mi-a zis emoționat: *εδρηκα*

Pornirea firească a lui Urechie nu era spre cugetare, ci spre acțiune: acțiune, iarăși acțiune, ne 'nteruptă acțiune, o forță gigantică de acțiune pe aceeași întinsă sferă a naționalității române în toate raporturile ei. El a scris și a tipărit prodigios de mult; dar om de știință n'a fost în înțelesul riguros al cuvântului; prea puțin artist în literatură; prea îl desgusta obiectivitatea, prea îl obosea recea și înceata metodă. Ca agitator însă pentru binele și mărirea neamului românesc, Urechie a fost sublim, nimenea nu va putea să-l înlocuiască, nimic nu va putea să-l întunece în istoria noastră națională, în care el va rămâne ca un arhanghel al entusiasmului în memoria tuturor Românilor.

Bătrânii se duc unul câte unul; câți mai rămân încă pe pământ, să nu le amărim ultimele lor momente. Un vechiu proverb românesc zice: « cine n'are bătrân, să-și cumpere ». Sunt timpuri în istorie, când tineretul dictează, iar moșnenii cată să asculte; așa este într'o epocă de revoluțiune. Sunt alte timpuri, când tineretul trebuie să urmeze ascultător după povața moșnegilor: așa este într'o epocă de progres normal. Moșneag a fost Cavour; moșneag a fost Bismark; moșneag a fost Gladstone, astăzi bătrânul Krueger abia se mai ține pe picioare, și totuși sgudue pe uriașa Anglie. Oricând însă, fie în

revoluțiune, fie în evoluțiune, tinerii și bătrânii să pășească braț la braț cu dragoste și în armonie. Iată de ce eu, bătrân, vă vorbesc astăzi în numele Societății « Tinerimea ».

Societatea *Tinerimea*, nu cumva s'o confundați cu Societatea *Junimea*, care nu mai există. *Tânăr* și *june* nu sunt sinonimi în limba română. *Tânărul* este numai tânăr, iar *junele* poate să nu fie « tânăr », căci *june* însemnează românește om neînsurat în genere, un celibatar, un amator de însurătoare, fie el chiar un flăcău unguresc de șeazezei de ani. De aceea, se vede, Societatea *Junimea* nu mai există, fiindcă s'a însurat; și dacă soția e prea sglobie și sburdalnică, două zeflemele la un loc, în curând se va întâmpla o jalnică văduvie. Repet că eu n'am aface cu fosta *junime*, nici cu *junimea* cea transformată, ci numai cu *tinerimea*.

O altă lămurire. Un ziar bucureștean, de altmintrelea foarte amical, anunțând conferința mea de astăseară, adaogă că voi combat pe Slavi. Pe Slavi? nu: este o eroare. Eu n'am combătut niciodată pe Slavi peste tot; ba încă pentru Bulgari și pentru Serbi în specie am avut pururea o deosebită simpatie; ci am combătut și voi combat orișicând pe Muscali. Tot așa eu nu sunt contra Semiților peste tot. Arabii sunt Semiți, și totuși eu i-am lăudat totdeauna; dar în veci voi fi contra Evreilor. Pe Evrei și pe Muscali eu nu-i voi cruța nici chiar pe patul de moarte, căci sunt elementele cele mai periculoase pentru Români și pentru oricare altă naționalitate, unii desnaționalizând, ceilalți cosmopolizând, în fond totdeauna Muscali și Evrei.

Ultima mea conferință de pe această tribună a Ateneului a fost ținută cu ocaziunea asasinatului lui Mihăileanu. Nenorocitul patriot macedo-român fusese împușcat în mijlocul Bucureștilor de către un fanatic Bulgar, împins la aceasta de faimosul Boris Sarafov, președintele comitetului celui bulgăresc de ucigași și de escroci. Indignați la culme, Români acuzau întreaga naționalitate bulgară. Presa română, mai ales cea bucureșteană, fulgera și trăznea fără excepțiune asupra vechilor noștri prieteni de peste Dunăre. Atunci eu mă crezusem chemat a demasca pe adevărații criminali, pe singurii instigatori ai dușmăniei între Români și Bulgari, pe pururea ascunsul

Mefistofeles: Rusia, lucrând nu pe față prin guvernul cel oficial, ci printr'un guvern ocult, așa numita societate pan-slavică filantropică dela Petersburg, înființată altădată de nefastul Ignatiev, menținută și întărită de alți mii de Ignatievi și mai de ai dracului. Comitetele

5 Bulgărești și Sarafovii lor sunt un simplu instrument al Muscalilor, Rusia fiind împiedecată prin elementul românesc de a-și putea realiza pretinsa lor « misiune istorică » de a apuca mai curând Stambulul.

Prin acea conferință eu am arătat Românilor în 1900, ceea ce arăta nemuritorul nostru Heliade la 1850 în a doua lui scrisoare către

10 Români, publicată în *Curierul de ambe sexe*. Pentru ca să vedeți că tactica Rusiei a rămas astăzi întocmai după cum a fost cu o jumătate de secol înainte și după cum a fost totdeauna, voi reproduce textual un pasagiu din acea scrisoare a profetului Heliade.

Iată-l:

15 « Am desvălit, — zice Heliade, — am desvălit înaintea soarelui ca-
« balele protectoratului răpitor, cabale de mai mult de un secol; smuls-
« am masca Țarului, și am înfierat pe acest Faraon dela Nord, am
« însemnat cu Crucea pe Dracul de Miază-noapte... ».

Și mai jos Heliade urmează:

20 « Această Rusie care vă trimese zavera cu Ipsilante, care vă aduse
« ciuma, holera și Regulamentul la 1828, care vă făcu a mânca humă
« și coaje de copaci luându-vă făina și mălaiul; această Rusie ce vă
« prepară omorul, focul și prada averilor la 1848; tot această *ortodoxă*
« și *protectoare* putere nu încetează prin uneltele sale a vă turbura

25 « din nou pacea... ».

Când oare vorbește Heliade: la 1850? sau nu cumva tocmai astăzi?

Și acele cuvinte la 1850 le repetă cu Heliade: Tel, Maghieru, frații Goleștii, frații Brătienii și legiunea tuturor adevăraților Români.

Drept răspuns, Muscalii vindeau la noi pe la sate iconițe de sfinți

30 și caricaturi de împărați, niște măsgălituri eftine și proaste, și fiindcă Româniile le luau mai mult gratis, Rusia striga: « vedeți că poporul moldovenesc iubește sfânta Rusie! » pe când în realitate țăraniile, în graiul lor cel fără de etichetă, niciodată nu caracteriza pe Muscali altfel decât *porci*, mai ales *porci hărbăreți*, cuvântul *hărbăreț* apli-

35 cându-se numai la porci și la Muscali.

Ar crede cineva că țăraniî noștri au citit pe marele Francez de altădată, pe nemuritorul Montesquieu, care în « Esprit des lois », cartea XIV, capitolul 2, zice lămurit: « Il faut écorcher un Moscovite pour lui donner du sentiment ». — Muscalul nu simte până ce nu-l jupuești de piele, și fiindcă noi nu-l jupuim, hărbărețul revenea mereu și a revenit mereu și acuma.

Abia s'au așezat în mormânt oasele lui Mihăileanu, abia a fost demascată mișelia societății pan-slavice dela Petersburg, nu s'a uitat încă scandalul achitării lui Sarafov de către uneltele cele muscălești dela Sofia, și iată că porcul cel hărbăreț reapare în capitala României printr'o foiță periodică rusește și franțuzește, sub titlul de « L'Orient orthodoxe », unde își începe profesiunea de credință cu următoarele cuvinte:

« Le but de l'Orient orthodoxe est de rapprocher les peuples des
15 « Balkans: les Grecs, les Roumains, les Bulgares, et les Serbes avec
« la Russie, ayant une religion commune; de montrer leurs intérêts
« vitaux et de les défendre contre les attaques des étrangers. Pour
« arriver à ces fins il est absolument besoin d'une confédération bal-
« kanique, *sous la protection d'une puissance comme la Russie...* »,
20 etc., etc., din ce în ce mai nerușinat.

În capul acestei foițe figurează un Serb: d-l Dragutin Ilici, — un fel de paravan, pentru ca să nu se zică că este o operă exclusiv muscălească, sau mai bine pentru ca să fie un simbol că un Serb scriind rusește în România reprezintă deja un început al confederațiunii balcanice. Asemenea marafeturi nu sunt ceva nou în tactica muscălească.
25 Serbul însă, d-l Ilici, ne surprinde că nu cunoaște istoria literaturii sârbești. A mai fost un Serb, tocmai cel de'ntâi pan-slavist în legătură cu Muscalii, un serb tobă de carte: Iurai Krijanici, care la 1645 a plecat la Moscova și peste câțiva ani s'a văzut condamnat și exilat în Siberia. În Siberia un Serb pan-slavist foarte învățat! Norocul d-lui Ilici este că prea învățat nu pare a fi; dar Muscalii trimit în Siberia și pe cei ignoranți.

Pentru o confederațiune balcanică am fost și eu totdeauna; ba ținusem chiar în Ateneu în acest sens o conferință, sunt acum vreo

patruzeci de ani, când Ateneiștii se întruneau în palatul de lângă Cișmigiu; o confederațiune însă fără Muscali și fără motiv ortodox, o confederațiune între Români, Greci, Bulgari, Serbi, Albanezi, și poate și Unguri. Muscalii n'au ce căuta în Balcani, locul lor fiind în

5 Urali. Apoi, dacă e vorba de ortodoxie, Muscalii să pretindă cel mult că sunt un soi de creștini, fie; dar ortodoxi ei nu sunt, ci profesează numai un rit cu totul deosebit, care se poate numi *tzarodoxia* cu un *Papă la Neva*. Aceasta nu este un paradox, ci un adevăr demonstrabil, pe care îl voi și demonstra.

10 Inceputurile ortodoxiei la Români sunt din veacul de mijloc, împreună cu Serbii și Bulgarii, din aceeași fântână greacă bizantină. Până la secolul trecut noi, Românii, nici n'am fost vecini cu Muscalii, ci cu Rutenii, cu Rușii propriu ziși, « les Petits-Russiens », cari vorbesc o limbă slavică distinsă ca și cea polonă sau cea bohemă, nici-

15 decum un simplu dialect muscălesc: « das Kleinrussische — zice Mi-
« klosich — ist eine selbstständige Sprache und nicht ein Dialekt des
« Grossrussischen ». Deci a nu se amalgama Muscalii cei stăpâni cu Rutenii cei robiți. Rutenii, ca și Polonii, sunt niște victime ale barbarului Muscal. Totuși nici cu Rutenii noi n'am avut vechi legături

20 religioase, ci numai cu Serbii și cu Bulgarii. Cu Serbii dar și cu Bulgarii noi suntem dela început coreligionari prin ortodoxie; și dorim a rămâne nestrămutați. Singura mare deosebire între ortodoxia Românilor și între cea a Serbilor și a Bulgarilor a fost totdeauna și persistă: lipsa la noi absolută de bigotism.

25 Din toate popoarele creștine, numai și numai Românii, din momentul de când apar pe scena istoriei ca o naționalitate separată și până în ziua de astăzi, n'au dat naștere nici unui sfânt.

Faptul este ciudat, și totuși noi provocăm pe oricine de a ne da o singură desmințire.

30 Sfinții noștri așa numiți naționali: sfântul Ioan dela Suceava, sfânta Parascheva dela Iași, sfânta Filotea dela Curtea de Argeș, au fost Bulgari, Serbi, Greci.

Biserica noastră a posedat în diferite timpuri bărbați mari, iluștri prin știință și prin moralitate, precum, de exemplu, mitropolitul Do-

35 softeiu, sau încă mai bine mitropolitul Iacob Stamati, născut porcar

din munții Ardealului, care rădicându-se numai prin învățătură și prin virtute din stâna ciobănească până la culmea ierarchiei spirituale, a fost un adevărat scut al poporului contra desfrâului despotic și oligarhic; dar niciodată n'a trecut prin mintea strămoșilor noștri
5 tentațiunea de a sfinți aceste somități eclesiastice.

Nu ne-au lipsit, de asemenea, puscnici, eremiți, ascetici, ducând o vieță nu mai puțin dură și nu mai puțin contemplativă de cum se crede a fi fost sfinții cei ieșiți în primii secolii ai creștinismului din fundul Tebaidei.

10 Astfel a fost, între alții, acel sihastru Daniil, care trăia într'o peșteră dela Voroneț și pe care Ștefan cel Mare îl consulta în afacerile cele mai grave ale statului, primind drept răspuns consiliile cele mai patriotice, bunăoară: « nu te închina Turcului, ci te du de te luptă ».

Românii nu făceau sfinți calendariști, dar totuși ei numeau sfinți
15 pe oamenii cei mari ai neamului românesc, de exemplu cronicarul Urechia ne spune despre Ștefan cel Mare: « îi zicea sfântul Ștefan-
« Vodă nu pentru suflet, că este în mâna lui Dumnezeu, că el încă
« a fost om cu păcate, ci pentru lucrurile sale cele vitejești... ».

Pentru faptele cele curat cetățenești, Românul ar putea chiar astăzi
20 să zică: sfântul Mihai Cogălniceanu, sfântul Ion Brătianu, sfântul Lașcar Țatargi, însă nu într'un sens clerical; pe când amicii noștri Serbii și Bulgarii au speriat până și pe Muscali de mulțimea sfinților bisericesti sadea-bulgărești și sadea-sârbești. Profesorul dela Moscova Golubinski numără 52 sfinți exclusiv bulgărești, dintre care unii proaspeți
25 peți din zilele noastre, de pildă un sfânt Ignatie dela Eski-Zagra, mort la 1814 și un alt sfânt Onufrie din Gabrova dela 1818. Serbii, la rândul lor, au mers până a clasifica pe sfinții lor cei proprii, anume 10 principii, 8 vlădici și nu mai știu câți alți de alte categorii.

Cu toate astea, oricât de caracteristică ar fi diferența între Români
30 și între Serbo-Bulgari din punctul de vedere al bigotismului, noi recunoaștem cu dragă inimă că suntem cu Serbii și Bulgarii deopotrivă ortodoxi: toți pe deplin coreligionari; nu însă, nu și de o mie de ori nu, nu cu Muscalii, cari nu sunt de loc ortodocși.

Să examinăm chestiunea pe față și fără ocol, pentru ca să ne poată
35 răspunde cei agramați dela « L'Orient orthodoxe ».

Biserica cea muscălească se împarte în două tabere distinse: biserica muscălească cea oficială și o biserică muscălească neoficială.

Să începem prin cea neoficială: așa numitul *raskol*, literalmente « schismă ».

5 Această schismă se compune dintr'o mulțime de secte mari și mici, toate proprii Muscalilor, absolut necunoscute Rutenilor.

Rutenii și-au căpătat, abia de vreo 50 ani, una singură sectă, care orișicum este mult mai cuminte decât toate cele muscălești, anume *Stundismul*. Stundismul se înrudește cu protestantismul german, și
10 s'a și născut pe la 1860 în coloniile nemțești din Rusia meridională, mai ales într'o colonie nemțească din Basarabia, în satul Sărata din districtul Akermanului, unde primii predicatori au fost Nemții Lindl și Strohle. Este remarcabil că propaganda stundistă a debutat în Basarabia, dar n'a putut să molipsească pe niciun Moldovean, ci a trebuit să treacă peste Nistru și acolo s'a răspândit cu neînchipuită re-
15 pezițiune printre Ruteni; fiind însă o sectă mai de treabă, ea n'a putut străbate la Muscali. Muscalii se mulțumesc cu sectele cele mai absurde, uneori chiar criminale, cari formează biserica lor cea neoficială.

20 Această biserică muscălească neoficială nu este o glumă numerică de vreo câteva mii de oameni, nici chiar de câteva sute de mii, ci nu e departe de jumătatea numărului total al Muscalilor propriu ziși, ai stăpânilor Rusiei, ai candidaților de a stăpâni peninsula balcanică. La 1830 contele Krasinski constatare 5 milioane « et le nombre allait
25 sans cesse en augmentant ».

În România, în Bucovina și 'n Dobrogea, Muscalii cei imigrați la noi: Lipoveni și Scapeți, pe care îi descrie răposatul episcop Melchisedek și preotul Dimitrie Dan, ne pot da o idee despre ceea ce este biserica muscălească cea neoficială, dar o idee slabă, căci cei mai
30 răi au rămas la Nord în patria lor. Acolo se menține până astăzi, bunăoară, secta celor porecliți Duhobortzi, ale căror asasinate îngroziseră la 1839 pe contele Worontzof, descoperindu-se o insulă a lor numită *Rai i Muka*, adică « Paradis și tortură », unde s'au găsit mii de cadavre a victimelor. O altă sectă, *Hlestovșciki*, reprezintă întocmai pe
35 Flagelanții din veacul de mijloc. O altă sectă, *Subotniki*, imitează

obiceiurile și riturile Evreilor. O sectă consideră sinuciderea sau omorul prin ardere ca un botez de foc. Baronul Haxthausen, care trăise în Rusia pe la 1843, ne povestește cum, câțiva ani înainte, pe o moșie de lângă râul Volga, vreo cincizeci de sectari s'au întrunit pentru a se omori unul pe altul, și toți au căzut măcelăriți unul cu cuțitul altuia, afară de numai doi rămași vii, fiind surprinși de către autoritate.

Înlăturându-se fanatismul cel sălbatec al acestor sectari, ei sunt cei mai onorabili dintre Muscali: sunt cinstiți, țin la cuvântul lor, se feresc de minciuni, astfel că în ultimul războiu turco-rus, dacă un Lipovan ar fi fost în capul Statului rusesc, e sigur că nu ne-ar fi răpit petecul de Basarabia, după ce se îndatorise a păstra integritatea teritoriului românesc. Ei toți sunt țărani și negustori, mulți foarte bogați. Și fiind mulți foarte bogați, să ne permită ziarul d-lui Ilici a-l întreba: oare nu cumva în numele acestei ortodoxii ne face propaganda?

Să trecem însă la cealaltă biserică muscălească, la cea oficială, la care aparține și pe care o proteje fățiș guvernul dela Petersburg, numind-o cu fală *pravoslavnică*. Ultimul nostru cronicar, Zilot Românul, care scria pe timpul lui Tudor Vladimirescu, caracterizează românește și grecește întreaga lume oficială muscălească în două versuri:

« Iar în năuntru ce să vezi? un lup supt pielea oii:

« Dela împărat până la ofițer, *ἀπαρτες ἕνα οὖν*. . . » adică toți unul ca altul. Acești « lupi supt pielea oii », fie cât de răi, au fost în adevăr ortodoxi, cel puțin un fel de ortodoxi, până la Petru cel Mare. Până atunci Muscalii aveau în fruntea bisericii un cap canonic. Doctrina evanghelică nu îngăduie unui mirean să stea în capul bisericii, căci însuși Crist zice: « Dați Cesarului cele ce sunt ale Cesarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu — *τα Καίσαρος Καίσαρι και τα του Θεου τω Θεῷ* ». La 1702 Petru cel Mare a desființat patriarcatul dela Moscova și s'a proclamat el însuși șef suprem al Bisericii. De atunci și până astăzi țzarul este *Papa dela Neva*, întocmai după cum la catolici este *Papa dela Vatican*, însă fără asemănare mai teribil Papa cel muscălesc, de vreme ce în loc de cârje ține în mână o nagaică, un gârbaci special al Cazacilor. Este o Kesarodoxie, o țzarodoxie, o nagaicodoxie, dar nu poate fi ortodoxie. Muscalii nu sunt coreligionari cu Românii, cu Grecii, cu Serbii și cu Bulgarii. Un mic pas

mai departe, o simplă variațiune, și sultanul ar putea să desființeze patriarcatul de Constantinople, proclamându-se șef suprem al bisericeii creștine. Cum dară, d-voastre cei dela «L'Orient orthodoxe» cum dară d-voastre, fie Lipoveni, fie tzarodoxi, una din două, cum
5 de ne vorbiți de ortodoxie? Ba încă ne vorbiți de un protectorat ortodox al Rusiei! Protectorat!...

Am terminat cu ambele biserici cele quasi-creștine muscălești; ne mai rămâne chestiunea protectoratului. Protectorat eminent politic; nu religiunea este ceea ce preocupă pe patronii d-lui Ilici. In
10 secolul trecut Rusia exercitase câtva timp mai întâiu un protectorat asupra Tătarilor din Crimeea, măcar că Tătarii de acolo erau mahometani; și exercitase câtva timp mai întâiu un protectorat asupra Poloniei, măcar că Polonii sunt catolici. Chiar astăzi Rusia ar fi foarte bucuroasă să exercite câtva timp mai întâiu un protectorat asupra
15 Chinei, măcar că Chinezii sunt budhiști. Chestiunea ortodoxiei este o pură farsă pentru Muscali; realitatea serioasă pentru dânșii este protectoratul, negreșit câtva timp mai întâiu, și apoi o piesă în cinci acte: primul act — dragoste, actul al cincilea — asasinat, cele trei acte dela mijloc — ruble, decorații, titluri, minciuni și infamii!

20 Miron Costin ne spune că sub Ștefan-Vodă Tomșa a fost osândit la moarte un diac sau grămătic.

« Pentru un Diac ce era foarte de treabă de scrisoare — zice cro-
« nicarul — s'au rugat boierii să-l ierte că este cărturar bun. A răș-
« puns Ștefan-Vodă: ha, ha, ha, mai cărturar decât dracul, nu este
25 « altul ». Ei bine, Rusia, când îi trebuie, găsește totdeauna la nevoie indivizi mai cărturari decât însuși dracul. Printre ceilalți este Paul Lilienfeld, German prin origine și prin inteligență, Muscal prin creștere și prin foloase materiale. Lilienfeld a studiat la Universitatea din Petersburg și a înaintat foarte sus în ierarhia administrativă:
30 guvernator al Curlandei, vice-guvernator în capitala Rusiei, senator imperial. Specializându-se în sociologie, el a publicat studii rusești; a scos apoi aceleași studii nemțești în cinci tonuri: *Gedanken über die Sozialwissenschaft der Zukunft* (Cugetări asupra sociologiei viitorului), în fine franțuzește: *La pathologie sociale*, care nu poate să nu
35 încânte pe Francezii cei de astăzi, deoarece autorul e Muscal.

Cu multă abilitate și așa zicând pe nesimțite, Lilienfeld își dezvoltă teoriile cele plăcute guvernului rusesc, pe care îl justifică nu numai pentru prezent, ci mai ales pentru viitor: «in Zukunft». In operele sale el nu zărește nicăeri un singur rău la Muscali: despotismul, cruzimea, barbaria Rusiei, toate sunt bune la Lilienfeld. Regimul constitutiv al Angliei — zice el — nu este ceva mai presus decât absolutismul muscălesc: «L'autocratie correspond parfaitement au caractère de la nationalité russe, à ses tendances et ses aspirations, «ainsi qu'aux conditions ethnographiques... Non seulement au point «de vue des exigences de la vie réelle, mais de même au point de vue «scientifique, on ne saurait soutenir que la constitution politique de «l'empire britannique soit plus parfaite que celle de la Russie». Așa dară Polonii, Germanii din provinciile baltice, Rutenii, Moldovenii din Basarabia, toți trebuie să sărute oribilul jug al Muscalilor, fiindcă Muscalilor le convine despotismul, care din punctul de vedere științific nu e mai puțin perfect decât constituțiunea engleză. Dar dacă elementele cele nemuscălești se indignează de despotism? O, atunci — zice Lilienfeld: «en rejetant de son sein les éléments pernicieux, en «les refoulant à sa périphérie en analogie avec le travail de sécrétion «des organismes de la nature, la société effectue un triage dans le «sens négatif. L'exécution capitale, la déportation, la réclusion temporaire ou viagère, le bannissement vers les bas-fonds sociaux des «individus moralement dégénérés, sont les moyens dont la société «se sert pour se débarrasser de ces éléments». Deci călăul, cnuta și Siberia sunt un fel de purgativ foarte științific, după Lilienfeld, pentru a restabili buna digestiune a guvernului muscălesc. Cu alte cuvinte, pentru sociologul dela Petersburg, Polonii, Rutenii și Moldovenii cei decapitați, spânzurați, torturați sau surghiuniți, reprezintă niște ingrediente scoase din stomacul cel stricat al Tzarului: «en analogie «avec le travail de sécrétion».

Și pentru ușurarea acestei operațiuni servă o lungă ierarhie de cenovnici mari și mici, o ierarhie întemeiată pe cete de jandarmi și de cazaci. Iată soarta, pe care în ziarul «L'Orient orthodoxe» o așteaptă confederația cea balcanică sub protectoratul Rusiei.

Mai drept va fi, ca redactorii să lase în pace România, dar nici la Belgrad sau la Sofia să nu meargă, ci să plece mai curând în sfânta Rusie, unde, după teoria lui Lilienfeld, vor putea să serve guvernului muscălesc « en analogie avec le travail de sécrétion ». Pe noi, 5 Români, nu ne-a amețit Papa dela Roma, dar cu atât mai puțin ne va înșela enciclicele Papei dela Neva!

Un singur punct de care se ferește Lilienfeld cu tot dinadinsul în operele sale, rusești, nemțești și franțuzești, un singur punct uitat sunt spionii. Ar fi trebuit cu orice preț să justifice rolul pe care îl joacă 10 spionii în organismul statului muscălesc, rolul cel mai important în Rusia. În imperiul țarului, între fiecare zece indivizi figurează cel puțin un spion. Deci se numără minimum zece milioane de spioni de ambele sexuri, afară de mulți spioni nu din interes, ci gratis, spioni pentru artă, quintesența caracterului muscălesc. Mai pe deasupra, 15 în fiecare capitală europeană în permanență, în unele puncturi într'un mod provizoriu sau transito, circulează o droaie nenumărată de spioni muscălești, poliția secretă a Papei dela Neva. În București a fost totdeauna o mulțime. Chiar aci în Ateneu nu poate să lipsească vreo câțiva. Să-și facă doară infama meserie! să raporteze că un bătrân 20 Moldovean a fotografiat Rusia în numele *Tinerimei Române*.

ARTICOLE POLITICE

U N I R E A ¹⁾

...la politique a toujours besoin de
prévoir, pour ainsi dire, le présent.

Turgot, *Oeuvres*, Paris, 1844, t. 2,
p. 673.

Nu sunt strigătele D-lui Nicolae Roznovanu, care ne pun condeiul în mână pentru a justifica sacra cauză a Unirii. A intra în arenă contra unor gusturi curat personale ar fi a imita ridicolul exemplu al «cavalerului de tristă figură», care înfrunta roatele morilor, luându-le drept niște uriași gata a rumpe lancea. Să nu ni se răspundă cum că o sută, două sute sau fie și o mie sugari neînțărcați ai ziarului «Moldova» se nutresc din inspirațiunile separatiste ale redactorilor săi. Chiar așa fiind, tot încă acțiunea acestei școale de distrugere nu poate ieși fatalmente din îngustul cerc al acelor boale, cari perturbază din când în când unele organismuri izolate, dar nu iau niciodată porțiunile spăimântătoare ale unei epidemii.

Intr'unul din romanele sale istorice, în care depinge situațiunea Scoției în primele momente după unirea sa cu Engletera, celebrul Walter Scott pune pe scenă un personagiu foarte comic, care, mergând pe drum și întâmplându-se ca unul din caii săi să piarză o potcoavă, se vaietă cu durere și cu blăstemuri: «iată consecvențele unirii!». Acest înflăcărat separatist, ilustrul prototip al ideilor patronate de ziarul «Moldova», ar putea procura o pagină foarte picantă pentru o nuvelă ingenioasă à la *Rabelais* sau chiar pentru o epopoe umoristică

¹⁾ *Perseveranța*, nr. 23 (25 Mai 1867), p. 2—3; primul articol dintr'o serie de cinci, publicate toate sub același titlu, în numerele 23, 24, 26, 27 ale «Perseverenței» [Ed.].

în felul Batrachomiomachiei, dar niciodată nu se va ridica la înălțimea din care să-l poată lovi o polemică serioasă.

Suntem așa de departe nu numai de a combate, ci măcar de a avea în vedere câtuși de puțin teoriile D-lui Nicolae Roznovanu, încât nici
 5 nu ne vom atinge, în tot cursul acestui studiu, anume și specialmente de unirea între Moldova și între Țara Românească. A apăra această victorie a tendințelor naționale, ar fi a o pune la îndoială, făcând a se crede cum că ea ar avea trebuință de a mai fi apărată; și nu suntem noi aceia cari să ne putem asocia din ușurință, ca să nu zicem altfel, la
 10 îndoielele cele matematicești ale Rusiei și ale Austriei. Cinci secolii au suspinat Românii dincoace și dincolo de Milcov, și cu fiecare suspin dispărea câte o undă din patul acestui Styx de desbinare, până ce, în fine, infernalul râuleț s'a evaporat cu totul din căldura puternicului dor național; astăzi Milcovul nu mai există moralmente!

Ceea ce ne îndeamnă a lua pana, o mai repetăm o dată, nu este neagra noapte a ideilor cutăruia domn din Moldova, ci ziua cea senină și luminoasă, ce respiră în dulcea epistolă a ciobanilor dela Rășinar către providențialul suveran al Românilor; epistola, publicată deja în acest ziar și asupra căreia numai acest ziar știu să atragă atențiunea
 20 într'un mod demn de importanța subiectului. Din fundul unui sătuleț din Transilvania se renalță numeroase voci, strigând cu fală în gura mare: « toți Românii sunt frați », și șoptind apoi așa zicând printre rânduri: « așteptăm oara unirii »; și în fața acestei grandioase expansiuni naționale se mai poate oare a mai vorbi despre orice alta, chiar
 25 despre D-l Nicolae Roznovanu!

Așa dar, cestiunea ce ne va preocupa în acest studiu de înaltă politică, nu este unirea cea mică, realizată deja între ambele țărmuri ale Milcovului, ci unirea cea mare, de realizat de acum înainte între toate pâraele, ce trebuie să se verse în oceanul românesc; între toate
 30 acordurile, fără care nu se poate armoniza hora noastră națională; între toate pietricelele, câte sunt necesare pentru a reconstitui anticul mosaic: Dacia lui Traian!

Știm bine că sunt unele ființe tremurânde, izbite de o paralizie morală, cari vor clătina din cap la cuvintele noastre și, zâmbind cu
 35 despreț și cu neîncredere, ne vor răspunde cu o gravitate morboasă:

« ce ne spui, domnule, niște lucruri imposibile! ». Sunt acum douăzeci de ani, unirea Moldovei cu Țara Românească era un lucru imposibil; un principe străin dintr'o familie regală era un lucru imposibil; desființarea privilegiului archontologiei fanariotice era un lucru imposibil; legea rurală era un lucru imposibil; libertatea presei și a cuvântului era un lucru imposibil; era un lucru imposibil până și emanciparea bieților Țigani!.. O nu! singurul lucru adevărat imposibil este patriotismul acelor inime veștede, ce nu pot crede în viitorul României!

O altă țară pe jumătate mai mică, atât prin întinderea teritoriului cum prin numărul locuitorilor, nu se temu mai deunăzi a înfrunta două mari Imperii coalizate și, după o luptă eroică, pierdu câmpul de bătaie, dar nu și speranța națională. Și știți oare, pentru ce colosul austro-prusian nu putu speria și nu reuși a nimici peticelul de pământ numit Danemarca? Pentrucă patriotismul ardea în piepturile Danesilor, iar patriotismul ne învață a ne încrede în steaua țării noastre tot așa de orbește, precum amantul se încrede în frumusețea iubitei sale!

Ascultați următorul cântec național al Danemarcei, ieșit din pana poetului popular Grundtvig, și prin care se explică, mai bine decât prin orice definițiuni și comentarii, acel puternic instinct, ce-l pot simți inimele încă june, dar cu anevoie l-ar putea exprima materialismul unei descripțiuni riguroase:

« Poate că străinul să fi făcut vitejii mai strălucite; dar nu în zadar și pe steagul Danemarcei vedem lei și inime! Lasă ca vulturii să-și dispute dominațiunea lumii, noi nu voim a schimba stindardul nostru!

« Poate că alte limbi să fie mai majestoase, mai nobile, mai dulci; dar și limba daneză este în stare de a scoate acele accente ce merg drept la inimă: noi ne mulțumim și cu limba noastră!

« Alte popoare vor fi avut regi mai glorioși, dar nicio familie regală n'a întunecat până acum pe aceea a regilor, noștri. Posteritatea lui Dan și a lui Skiold să trăiască în veci pe tronul părinților!.. »

Pe când Danesul se crede cu mândrie a fi destul de viteaz spre a nu invidia vitejia altora, sunt Români de aceia ce află un orgoliu de a repeta la tot pasul oribilul vers a lui Mureșeanu; « la noi mărul e putred! » Pe când Danesul admiră și veneră tronul principilor săi, sunt Români de aceia ce nu veghează ziua și nu visează noaptea decât perspectiva de a ajunge ei la domnie. Pe când Danesul se fălește cu

limba străbunilor, sunt Români de aceia, ce nu vorbesc românește decât numai cu vizetiii lor!.. Pe când Danesul izbește cu pieptul în doi giganți, ce nu se rușinează a uni atleticele lor forțe contra slăbiciunii unui pitic, sunt Români de aceia ce numesc nebulie o unire reală a unor frați, pe cari îi unise deja ideea lui Dumnezeu!

Acest articol nu se adresează către voi, moaștele fanariotismului, ce vă sbuciumați în deșert a face minunea de a ne asvârli înapoi în noianul de degradare în care vă desfățați voi înșivă, pe când ați fost încă vii! Românul nu mai crede astăzi decât numai în moaște și în minuni naționale, stigmatizându-vă cu o sublimă strofă a unui mare poet:

« Sunt orbi: nu văd în juru-ți toți fiii cum s'adună;
 « Sunt surzi: n'aud fanfara ce 'n munții tăi răsună...
 « O! Iartă-le, Române! la câini și la vrăjmași,
 « Dă pâine, căci ai multă, — dă pâine să-i îngrași!.. »

Articolul de față se adresează către generațiunea tânără, născută deja în aurora libertății, și în care, ca într'un sămbure neatins de omidă, este concentrată, plină de viață și de sănătate, România viitoare!

CARACTERUL NAȚIONALITĂȚII ROMÂNE CA BAZA LEGISLAȚIUNII SALE ¹⁾

Pour bien comprendre l'histoire des peuples, il faut s'asseoir longtemps auprès de leur berceau et les suivre pas à pas à leur entrée dans la carrière...

« Pentru a înțelege bine istoria popoarelor, trebuie să ne așezăm mult timp lângă leagănul lor și să le urmărim apoi pas cu pas la intrarea lor pe scenă... ».

Guizot, *Essais sur l'histoire*.

E ciudat, că unul și același principiu este universalmente recunoscut în privința mizerabilei individualități, și scapă cu desăvârșire din vedere, chiar din partea oamenilor celor mai serioși, din dată ce este vorba de a-l aplica către colectivități, către popoare, către națiuni.

¹⁾ *Românul*, 11 Ianuarie 1868 (p. 25—26); este cel dintâi dintr'o serie de șapte mari articole purtând același titlu. [Ed.].

Când o persoană vrea să-și confecționeze o haină, ea nu trimite pe croit(or) ca să ia măsură după corpul vecinului, sau al celui de'ntâi trecător, ci din contra o croiește după propria sa statură care nu poate fi întocmai egală cu nicio alta în lume, căci natura a făcut astfel, încât
5 să nu existe două frunze absolutaminte deopotrivă.

Când un bolnav chiamă un medic, el nu-i zice: domnule doctor, caută pulsul jupânului de peste drum sau du-te de fă diagnoza domnului cutare din strada de alături, și apoi vino de-mi scrie o rețetă.

Ei bine! numai Staturile, numai corpurile cele imense, ale cărora
10 formă și conservațiune sunt de mii de ori mai importante și mai prețioase decât personalitatea cea mai ilustră; numai ele sunt osândite a suferi cu răbdare și a îndura în tăcere ceea ce n'ar primi a i se face omul cel mai de pe urmă!

Când un popor are cumva nevoie de o haină, adică de vreo reformă
15 exterioară, legislatorii și administratorii săi se grăbesc pe dată a-l înveli în niște vestminte esotice, aduse cine mai știe de unde și croite cine mai știe pentru cine. Dacă haina este prea largă se răspunde că purtătorul o să se mai îngrășe cu timpul; dacă e prea strâmtă, se asigură că stofa o să se mai întinză mai în urmă; și astfel nenorocitul popor se
20 vede constrâns vrând-nevrând, a târî după sine o hlamidă de astrolog sau a strânge din umeri într'o scurteică de arlechin.

Când o națiune este bolnavă, medicul său, în loc s'o întrebe unde o
doare și cum se simte, în loc de a studia cauzele locale ale morbului, în loc de a aprofunda organismul izolat al pacientului, încalcă deodată
25 pe un bidiviu, pleacă la Paris, la Bruxell, la Berlin, la Londra; pipăe cu cea mai mare îngrijire pulsurile oamenilor de acolo, și apoi trimite o rețetă, adică o lege!

Trebue o orbire extraordinară pentru a nu observa dela prima vedere pe de o parte bufonada, iar pe de altă parte pericolul acestei proceduri; totuși sunt ani întregi, ba încă mai multe zecimi de ani, începând dela
30 Regulamentul Organic sau chiar dela Pravilele Caragea și Ipsilante, de când sărmana Românie zace într'o asemenea oribilă oftalmie, uneori forțată, câteodată benevolă, primind legi și reforme dela Muscali și dela Austriaci, sau comisionându-le ea însăși din dreapta și din stânga,
35 după capriciul modei.

Este timpul însă, acum sau niciodată, de a ne lepăda de hainele altora, și de a înțelege în fine, că la boalele noastre, care sunt cam multe, fiind efecte cronice ale unui trecut păcătos, nouă ne trebuiește niște rețete scrise anume pentru noi, iar nu pentru China sau Japonia. Insuși Mesagiul Tronului prin care s'a deschis mai deunăzi o nouă legislatură a ambelor Camere, ne îndeamnă la acest mare pas, zicându-ne că armarea generală a țării o să se opereze nu duple sterpe imitațiuni din străinătate, ci în spiritul românesc cel vechiu.

În adevăr, caracterul unei naționalități este singura fontână, singurul criteriu, singura bază a legislațiunii sale, întărindu-se și generalizându-se astfel ceea ce a zis nemuritorul Montesquieu în privința guvernului unui Stat:

« Guvernul cel mai conform cu natura este acela, a căruia dispozițiune particulară se potrivește mai bine cu dispozițiunea poporului, în fruntea căruia se află »¹⁾.

Dar cum oare se poate cunoaște caracterul naționalității române? Unde oare să fie busola, care să ne conducă pe acest ocean atât de unduios, atât de multicolor, atât de nestatornic? Fost-au oare vreodată doi autori cari să ne fi caracterizat în același mod; cari să fi găsit în noi aceleași elemente, aceleași vițuri, fără a cădea unii în niște laude exagerate și alții în niște detractări peste măsură?

În afară și înăuntrul țării, în vechime și în timpii moderni au fost mulți și foarte mulți de aceia ce ne zugerăvau în fața lumii cu un complex de vopsele atât de posomorâte, atât de infernale, încât una singură dintre ele ar fi fost de ajuns pentru a face naționalitatea noastră un obiect de desgust și de dispreț pentru toate popoarele.

Așa, de exemplu, după mărturia istoricilor maghiari și sași, toți Românii, toți fără deosebire, mic și mare, sunt furi, ucigași și incendiar; ²⁾ și nu trebuie să ne mirăm de a auzi o asemenea sentință din gura unor străini, inamici secolari ai naționalității noastre, de vreme ce mai-mai tot în acest fel ne depingeau pe noi până mai alaltăieri chiar boierii noștri românești, zicând, de exemplu, în petițiunile și în memorandele lor către Puterile Europei:

¹⁾ *Esprit des lois*; liv. 1 Chap. 3.

²⁾ Eder, *Observationes ad historiam Transilvaniae*, Cibinii, 1803, p. 257.

« Proprietarii dela țară mai cu seamă făcând parte din acea clasă numără între dâșii mulți oameni onorabili și inteligenți; dar sunt puțini cari au îndestulă instrucție și destulă speranță ca să poată fi în stare a trata afacerile înalte ale țării lor; de aceia, liniștiți și modești în pretențiunile lor, se mulțumesc a se ocupa de starea și de speculațiile lor și se mărginesc a da țării oamenii cei mai recomandabili între funcționarii ordinului al 2-lea și al 3-lea.

« Asupra țăranilor români nici sfaturile nici exemplele cele mai doveditoare (concluante) n'au putere. Ca să le facă cineva bine, trebuie ca binele să-i vie din porunca guvernului, ș'atunci chiar se 'mpotrivește la acel ordin, de câte ori nu este însoțit de amenințări executive foarte persistente.

« Dacă nu zicem nimic asupra profesiunilor libere, este că lipsesc cu totul la noi, Câțiva indivizi cari cu pompă (îngâmfare) iau titlul de profesori și de avocați, n'au nici numărul nici calitățile cerute ca să constituie o clasă în societate ».

Aceasta să fie oare în realitate caracterul Românilor? Dacă ar fi așa, atunci ar trebui îndată să aruncăm jos condeiul, încrucișând mânele pe piept cu disperata impasibilitate a unui fakir indian, și să așteptăm apoi cu apatie, din moment în moment, fatala pieire a gintei române, căci un popor compus din furi, din ucigași, din incendiari, din nerozi și din șireți nu poate să trăiască, nu poate să existe, fiind o pură negațiune.

Din nenorocire, nu Maghiarii, nu Sașii și nu clasa feudală de valvasori și de valvasini, numiți altfel boiari, au putut să cunoască și au dreptul de a judeca caracterul Românilor. Lupul este un expert de minune în privința cărnii oii, însă numai atâta, și nu cumva să vă bazați pe ceea ce o să vă spună despre calitățile morale ale victimei sale. Sunt alte izvoare, unde se oglindește, ca într'un tapet de apă limpede, caracterul cel adevărat al naționalității noastre, și atari izvoare sunt anume acele fapte din istoria română în cari poporul nostru s'a manifestat uniform și consecinte, deși secolii le despărțeau unul de altul și deși ele avură loc nu numai în diferite timpuri, ci încă în diferite regiuni, pe cari le separă munții cei mai nestrăbătuți și fluviile cele mai gigantice.

Este învederat că, dacă națiunea română, în niște împrejurări analoge întâmplate în Transilvania, în Moldova, în Țara Românească, în secolul XV, în secolul XVII, în secolul nostru, s'a arătat totdeauna pretutindeni întocmai în același mod, fără să se fi avut în vedere sau măcar să se fi auzit despre exemplele trecutului și ale provinciilor surori, această admirabilă identitate de procedură, derivată numai din însăși natura intimă proprie a poporului, denotă și definește caracterul său.

Iată sarcina ce ne-am impus-o noi în studiul de față. Este grea, este spinoasă, dar noi suntem fericiți numai de a o începe, indicând adevărul în trăsături generale.

PATRIOTISM ȘI NEÎNCREDERE ¹⁾

Dar ce este patriotismul? În ce anume se cuprinde această admirabilă pârgie, pe care istoria ne-o manifestă ca pe principala cauză, pozitivă sau negativă, a măririi, a staționării și a căderii popoarelor, ridicându-le până la culme, ca pe Grecia antică, când în culme era patriotismul, sau oprindu-le mersul lor și cufundându-le în moarte, ca pe Chinezii și pe Indieni, când patriotismul se răcea și părăsea piepturile aleșilor?

Pentru a găsi o definițiune a acestui cuvânt, a acestei idei, a acestei simțiri, să nu alergăm la sistemele psihologilor, căci ele sunt nu numai palide și contrazicătoare, ca tot ce iese de-a-dreptul din cap, fără a fi tresărit prin bătăile inimii, ci încă de cele mai multe ori se pot asemăna cu vârful creionului, pe care o mână prea stăruitoare, voind să-l ascuță, îl freacă și-l cioplește cu briceagul până într'atât, încât bietul plumb se rupe tocmai din nenorocirea extremei finețe.

Pentru a surprinde misterul patriotismului, trebuie să-l căutăm nu în reproducțiuni artificiale și morboase, ci în natura cea vie, adică în noi înșine; însă nu totdeauna, nu în interval de abatere și de oboseală, nu în parosisme de desgust și de desperare, ci numai în acele sublime momente de avânt, de entuziasm, de inspirație, ce se rezervă din când

¹⁾ *Românul*, 8 și 12 Septemvrie 1868, p. 771, 783; ultimele două articole dintr'o serie de trei, purtând toate același titlu [Ed.].

în când asupra oamenilor și asupra popoarelor, și care nu dispar niciodată, mai înainte de a fi lăsat ca o neștearsă suveniră în urmă-le o faptă mare, o cugetare grandioasă, o steluță sclipind lucitoare pe orizontele nocturne ale analelor.

5 Patriotismul nu este de a ține prin o oarbă deprindere la locul nașterii tale. E poetic a zice: iubesc această colibă, acest râuleț, acest arbore, căci aci văzui lumina zilei, aci am petrecut anii copilăriei, aci jucam pe iarbă, — dar aceasta nu este și nu poate fi patriotism, sau
 10 cel puțin numiți-l un patriotism curat animal, mai prejos de înălțimea omului: patriotismul bufei, ce stă pironită în hornul cu care se dedase, sau patriotismul mâtei, ce rămâne neclintită în locuință, deși zece stăpâni se mută și se succed unul după altul.

Patriotismul nu este, de asemenea, mulțumirea de a vedea prosperitatea exterioară a țării sale, privind astfel orice situațiune posibilă,
 15 din dată ce i se asigură o pâne mai dospită, un bordei mai spoit, o haină mai croită. Miserabil mercantilism! Preferă oare Beduinul confortul civilizațiunii occidentale sub jugul francez mai bine decât răsfațul libertății naționale într'un cort expus la vântul cel ucigător al pustietăților africane? Românul, ce-și îndeasă tot patriotismul
 20 în îngusta cutie a materiei, o să-și vânză națiunea la Austriac, la Maghiar, la Satana, la oricine, numai ca să-i promită de a îmbrobodi otrava sub eleganta formă a unui hap poleit!..

Negreșit, patriotul cel adevărat nu se poate opri nici el de a nu-i fi drag să privească propria sa vatră oglindind mereu aspectul grădinei
 25 cele mai înflorite, dar această porțiune așa zicând brută a iubirii el o supune imperiosamente unei aspirațiuni cu mult mai înalte, unei aspirațiuni în care se resfrânge toată superioritatea naturii umane, unei aspirațiuni ce are dreptul ea singură de a pretinde la sacrul nume de patriotism: mărirea națională!

30 Noi zicem « mărirea națională », iar nu « mărirea țării », căci este o distanță imensă între aceste două ordine de idei, dintre care una reprezintă divinitatea sufletului și cealaltă pulberea lutului! Una și aceeași țară poate fi mare sub tot felul de neamuri succesive, sub tot felul de stăpâniri eterogene, sub tot felul de graiuri poliglote, și
 35 să ne ferească Dumnezeu pe noi de o asemenea cosmopolită mărire!

Când fiii eroicei Olande, amenințați de sclavia lui Ludovic XIV, se pregăteau a părăsi cu toții pentru totdeauna fertilele lor țărmuri, căutând un adăpost aiurea, ei știau foarte bine că patria nu este o bucățică limitată de pământ, ci unirea la un loc a tuturor fraților
 5 de aceeași vorbă și de aceeași origine. Ca națiunea să domnească prin sine însăși, ca ea să fie puternică și respectată, ca limba ei să excite admirațiunea popoarelor prin tezaure de geniu, aceasta se chiamă mărire națională, iar dorința acestei măriri se chiamă patriotism!

Dar cine oare nu dorește astfel mărirea națiunii sale? se vor grăbi
 10 a ne răspunde, poate, chiar tocmai aceia ce un altcând în întunericul cuge-
 telor de a nu auzi din gura Românului nici măcar numele patriotismului.

A dori este a crede. Nimeni nu dorește un lucru, dacă nu crede în
 perfecta posibilitate de a-l realiza odată, și cu atât mai învăpăiată
 este însăși dorința-i, cu cât el crede mai lesne, mai tare și mai fierbinte.
 15 A dori fără a crede este o contradicțiune ș'o absurditate. Așa dar
 patriotismul cel adevărat, mai înainte și mai pe sus de toate, este a
 crede fără a șovăi un singur minut în forțele națiunii sale. « O cre-
 dință cât un grăunte de muștar face minuni », zicea Mântuitorul;
 și ce oare nu este în stare de a produce patriotismul, când se clădește
 20 pe un asemenea grăunte?

Polonii cred totul posibil pentru virtutea națiunii polone, și iată
 de ce colosul moscovit tremură dinaintea sclavului, chiar atunci când
 îl strivește în tortură. Cretanul nu crede nimic peste puțină pentru
 eroismul elenic, și iată de ce semi-luna otomană pălește de doi ani în
 25 fața unui pumn de pescari. Așa credea altădată Ștefan cel Mare în
 destinele României, când zicea în cântec:

« Mulți au mai venit la noi,
 « Puțini s'au dus înapoi,
 « Că-s Român cu patru mâni
 30 « Și am leacuri de păgâni:
 « De Tătari am o săgeată,
 « De Turci sabia cea lată,
 « De Litfeni un buzdugan
 « Și de Unguri un arcan... »

35 Acea credință în « cele patru mâini ale Românului » o mai avem
 noi oare astăzi?..

* * *

5 Batelurile care circulează între Giurgiu și Wiena, fiind în genere pline mai cu seamă de Români, de Sârbi și de Unguri, noi avurăm displăcuta ocaziune, în ultima noastră călătorie, de a studia un fenomen foarte curios, sau mai bine zicând, mulțumită conversațiunilor expansive, ce domnește totdeauna pe aceste insule plutitoare, fără distincțiune de neam și de credință, acel fenomen puțin mângâietor ne izbi involuntarmente el însuși prin extrema evidență, dela cea dintâi vedere.

10 Fiecare Sârb, adică toți până la unul, are o încredere nemărginită în forța-i națională, exagerând până la imposibil ceea ce posede în realitate, precum în baladele sale el exagerează până la parodie statura eroului Marco-Cralevici, iar ceea ce-i lipsește, ascunzând-o și chiar tăgăduind-o cu stăruință în fața lumii, până într'atâta încât este gata a jura cu entuziasmu, că oribilul caldarâm dela Belgrad întrece în comoditate pavagiul Parisului.

15 Ungurul excentric în toate, ca oricine ce nu se simte pus la locul ce i se cuvine, căci de sigur nu în Europa este reședința cea naturală a acestei naționalități ultra-asiatice, merge cu încrederea în sine atât de departe, încât umanitatea întreagă i se pare a fi un simplu scăunel, bun numai doară pentru aceea ca sublimitatea maghiară să arunce pe el cu dispreț cojocul de urs al lui Atilla. Această divagațiune este negreșit tot ce poate fi mai ridicol, dar nu mai puțin ea se bazează pe un impuls, căruia ar fi nedrept de a-i refuza însușirea de a fi tocmai miezul și sâmburele patriotismului.

25 Ei bine, Românul și numai Românul află o plăcere intimă de a trâmbița mereu despre slăbiciunea națiunii sale. Toate sunt rele în România, dar este admirabil tot ce vine de afară, fie măcar din fundul Austriei. Noi n'avem nici administrație, nici justiție, nici învățătură, nici armată, mai pe scurt nimic, nimic, nimic. Așa se recomandă Românii străinilor, asemenea acelor cerșetori, ce expun privirii publice chiar rănile cele zugrăvite cu ajutorul penelului sau un picior sănătos legat artificialmente ca și când ar fi amputat în realitate, numai pentru a smulge dela mila trecătorilor, prin acest spectacol de suferințe mincinoase, un gologan de pomană.

Nu vă indignați! Românii, despre cari vorbim noi, sunt numai aceia ce călătoresc pe batelurile faimoasei companii danubiane, și se știe că prea puțini adevărați descendenți din colonia lui Traian posedă mijloacele de a-și permite această delicioasă cheltuială. Românii, despre care
 5 vorbim noi, sunt numai acele păpuși lustruite, cu giamul într'un ochiu și cu două cuvinte franțuzești în gură, mișcându-se înainte și înapoi cu regularitatea ceasornicului; ai crede că sunt vii, dar nu găsești o inimă, încât îți vine a zice: ingenioasă mecanică în felul raței lui Vocanson!

10 Dar ce să faci! Acești automați sunt cam mulți între noi, căci până mai deunăzi ei formau în România o clasă întreagă puternică, privilegiată, predominatoare, ceva ca regatul Marionetelor în caricaturile lui Grandville. Influența lor, ca amăgitoare strălucire a unui diamant fals, nu s'a stins încă de tot chiar în mijlocul nostru, iar nesfârșitele
 15 plimbări ale acestor domnișori prin străinătate fac ca mai toată Europa să judece despre națiunea română unicamente după aceste modeluri de exportățiuni. Voi nu sunteți nimic, ne strigă celelalte neamuri, informate din acest impur sorginte; noi nu suntem nimic, repetăm noi înșine deprinși a auzi în toate zilele această tristă definițiune din
 20 gura secolarilor noștri stăpâni...

La Sârbi nobleța n'a existat niciodată, încât nu este de mirare de a vedea încrederea în sine atât de tare dezvoltată în sânul acestui
 25 brav popor, la care un cioban nu s'a sfiit a tinde și a reușit să devină fondatorul dinastiei princiare. La Unguri noi vedem în adevăr o aristocrație veche, feudală, incorigibilă, dar mulțumită de a apăsa cu o cruzime sălbatică numai poporațiunile nemaghiare ale țării, încât pentru ca să le poată tortura cu impunitate, ea este silită de a căuta un sprijin în restul națiunii ungare, exaltând-o astfel până la frenezie prin ațâțarea simțimântului patriotic. Românii din contră, nu putură din
 30 fatalitate să scape de orice umbră de noblețe, ca învecinata Serbie, dar n'au putut totdeodată căpăta măcar o aristocrație ca cea maghiară, căci boierii noștri mai toți străini neavând pe altcineva să mulgă decât numai tot pe Români găseau naturalmente interesului clasei de a înăbuși în noi orice veleitate de opozițiune, făcându-ne a pierde orice
 35 scânteie de credință în forțele noastre naționale.

Chiar sub Ștefan, chiar sub Petru Rareș, chiar sub Mihai Viteazu, eterna tactică a boierismului a fost totdeauna de a arunca în fertilele piepturi ale Românilor sămânța de descurajare și dacă toate sbuciumările lor nu reușeau atunci și numai atunci, cauza este că națiunile ca și indivizii, nu pot a nu avea o neclintită încredere în sine de câte ori conștiința lor este limpede și curată, iar conștiința cea colectivă a popoarelor sunt aceia ce-i acordă.

Ei bine, astăzi boierii sunt reduși în România la rolul postum al vampirilor, ce-și caută câte-o victimă numai în obscuritatea nopții; astăzi Carol I este conștiința cea pură a națiunii române; astăzi nu ne mai este permis fraților de a nu crede în mărirea destinărilor sentinelei latine în Orient!..

[PARLAMENTUL D-LUI COGĂLNICEANU] ¹⁾

În două-trei vorbe am dori să rezumăm vârtejul politic al săptămânei întregi.

Consiliul municipal s'a ales în București, din virgulă în virgulă după cum o prevestirăm noi într'unul din numerii trecuți, când mângâiam pe d-l ministru de Interne cu o serie de întrebări practice, urmate de o concluziune riguroasă:

« D-l Petre Grădișteanu pierdut-a vechia-i energie?

« Popa-Tache nu mai trăiește?

« Impuținat-u-s'au *giambașii* și *hamalii*?

« Așa dară, capitala va merge cu d-l Cogălniceanu, întocmai precum a mers... »

Către această profeție, justificată în urmă prin realizarea cea mai completă, mai rămâne astăzi numai doară de a se adăoga vreo câteva mici detaiuri, pe cari, de asemenea, nu era greu de a le prevedea din capul locului, căci totul se înlănțuiește, totul se explică mutualminte, totul se succede din consecință în consecință în sistema d-lui Cogălniceanu.

Se pretinde, bunăoară, cum că sute de cetățeni ar fi fost insultați, goniți, bătuți și pe jumătate uciși de către o veselă companie, ai căreia

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 8, p. 29, 9 Mai 1869; revista politică. Titlurile cuprinse între semnele [] sunt date de editor. Majoritatea articolelor politice din *Traian* și *Columna lui Traian* au apărut sub rubrica generală: *Politica* sau *Revista Politică* [Ed.].

membri au votat apoi în larg, unul cât zece, fără a se ști cine dintre dâșii este sau cine nu este alegător, dar altfel cu știința cea mai pozitivă, că toate biletele, aruncate în urnă, reproduceau cu o exactitate stereotipă lista candidaților guvernului.

5 Confratele nostru dela *Românul* a mers cu cutezarea până a publica niște epistole, niște petițiuni, niște procese-verbale, ca și când toate acestea ar putea schimba câtuși de puțin reputațiunea d-lui Cogălniceanu!

10 Pe cine oare mai poate surprinde, în starea actuală de lucruri, chiar scrisoarea d-lui Grigorie Heliade, în care se plânge că i s'ar fi furat optzeci de napoleoni și un lanț de aur de către o ceată « cu cio-mege în mână, în capul căreia era d-l Petre Grădișteanu, etc. » ?

Pe cine oare mai poate minuna, în condițiunile în cari ne aflăm, că tocmai generalul acestor onești bătăuși este astăzi consilier municipal în virtutea a 1771 de voturi, constatate prin Monitorul Oficial?

15 Pe cine oare va mai aduce în mirare mâine sau poimâine, când sfatul comunal întreg, astfel personificat, mulțumită atmosferei domnitoare, va porni deodată la saccagiul sistematic al tuturor cetățenilor capitalei ?

20 Ceea ce ne întristează pe noi, nu sunt alegerile de tot felul, municipale și nemunicipale; căci în materia electorală în genere, oricâte se întâmplă și s'ar mai întâmpla de acum înainte, tot încă este absolutamente imposibil ca până și fecundul geniu al d-lui ministru de interne să mai inventeze ceva mai nou, ceva mai neașteptat, ceva mai monstruos, decât cele petrecute deja la Craiova, la Ploești, la Pitești, la Slatina, la Galați, prin toate unghiurile țării.

25 Ne îngrijește, ne sperie, ne înfiorează o altă sferă de acțiune, pe care d-l Cogălniceanu se pare că și-a rezervat-o tocmai pentru efectul finalului.

30 Presa a rămas intactă deocamdată. Românul este în tortură și România precupețită, dar cel puțin victima tot mai conservă încă prețioasa facultate de a se plânge, prin care se alină, ca prin farmec, durerile unei națiuni, ca și ale unui individ.

D-l Cogălniceanu nu promitea niciodată că va menține libertatea tiparului, și numai aceasta este ceea ce ne mai liniștează.

35 Fericită e instituțiunea și fericit este omul cărora nu le oferă o mână de sprijin acela, ce sfârâmă o tribună în urma jurământului « să mă trăznească Dumnezeu dacă mă voiu atinge de acest altar »,

și dizolva Camera trecută a doua zi după o duioasă tiradă de *iubire* la adresa d-lui Ioan Brătianu!

În ședința de Luni a Adunării Deputaților d-l Cogălniceanu a declarat că « va lăsa presa liberă ».

5 Noi tremurăm.

Dea cerul ca să nu se împlinescă astăzi, mâine, foarte curând, această grozavă presimțire, bazată pe profunda cunoștință a tărâmului!

Presa e în pericol!

10 Și 'n adevăr, ce oare nu se poate aștepta dela un om, căruia d-l A. G. Golescu i-a repetat în gura mare de două ori dela înălțimea tribunei parlamentare: « cât despre moralitate, jos fruntea, jos fruntea! » și totuși ministrul n'a găsit nici o vorbă ca să răspundă, iar Camera întreagă, deși este născută pe furiș din osul și carnea d-lui Cogălniceanu, a confirmat prin o tăcere dureroasă sentința de oprobriu
15 a hidosului său părinte!

N'a protestat nici măcar d-l Dimitrie Ghica, asupra căruia nu poate să nu se răsfrângă prin solidaritate rușinea unui « coleg ».

Dar uitat-ai oare, domnule Cogălnicene, că cel puțin pe băncile Parlamentului d-ta nu ești « pepelea », ingeniosul ideal de cinism din
20 basmele populare, ci un consilier al Tronului?

În anele universale ale regimului reprezentativ nu s'a văzut încă până astăzi un ministru să primească într'o Cameră epitetul de « imoral » cu același sânge rece de indiferență, cu care aude cineva « ziua-bună » din gura unui trecător!!...
25

Însă lucrurile neuzite se petrec la noi nu numai în adunarea de pe Dealul-Mitropoliei.

În ședința-i de Marți, Senatul a decis prin vot a răspunde la mesagiul princiar. (Vezi « le Moniteur Roumain » de Joi).

În ședința-i de Miercuri, Senatul a decis prin vot a nu răspunde la mesagiul princiar.
30

Cestiunea călcării regulamentului, care poprește de a reveni asupra unui vot, și chiar cestiunea de demnitate, care nu permite unor oameni ce se respectă de a se contrazice într'un mod atât de ridicol într'un interval deabia de patruzeci și opt de oare; ambele aceste
35 cestiuni se întâlnesc aci cu o altă considerațiune nu mai puțin importantă.

Domnitorul a deschis Parlamentul printr'un discurs, în care salută nu numai pe deputați, ci totdeodată și cu preferință pe senatori.

Să fie oare delicat de a nu răspunde la salutarea suveranului, pe când buna creștere cea mai elementară ne impune această datorie socială chiar în privința omului celui mai de rând?

Senatul se scuză că așa-i poruncește d-l prim-ministru, carele a declarat că altfel va fi silit să « avizeze ».

Ciudad!

O Cameră se dizolvă pentrucă nu vrea să salute pe d-l Macedonski, și un Senat este în pericol de a fi trimis pe acasă, fiindcă vrea să salute pe Capul Statului!...

[RĂSPUNSUL LA MESAGIU] ¹⁾

Ieri o delegațiune din partea Camerei a înmânat Capului Statului, după toate formele etichetei celei mai riguroase, răspunsul la Mesagiul Princiari.

Abordând astăzi cestiunea, noi nu mai avem dinaintea noastră un simplu proiect, supus la toate eventualitățile reviziunii, ci un fapt îndeplinit, nestrămutat, nerevocabil, a căruia natură nu mai poate fi desmințită cu o oră mai târziu.

Cu atât mai bine pentru aprecierea situațiunii!

Opera Adunării de pe Dealul Mitropoliei este copilul unui dublu servilism.

Mandatarii, ziși ai națiunii, au voit să lingusească pe tată și pe naș totdeodată.

Puteau ei oare să uite datoria de recunoștință către d-l Cogălniceanu, din a căruia pasiune pentru terorism s'au născut, într'o clipă, înarmați și gata la luptă, ca Minerva din capul lui Joie?

Puteau ei însă, pe de altă parte, să nu-și aducă aminte, în același moment, că aparițiunea lor legală în lume se începe din ziua botelului: « țara s'a pronunțat »?

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 14, p. 53, 23 Mai 1869; revista politică.

Astfel, Camera se vedea silită, prin însuși păcatul originii sale, de a uni, într'o singură adulațiune disarmonioasă, două principii diametralmente opuse: regimetele dela 1866 și pe d-l Cogălniceanu.

Greutatea pozițiunii a covârșit forțele d-lor Deputați.

In zadar au alergat ei cu desperare la poezia d-lui Alexandri și la proza d-lui Heliade, numindu-i pe amândoi în fruntea comisiunii însărcinate cu redijarea adresei.

Nici sublimul cântăreț al « Florioarei », nici marele profet al lui « Isachar » n'au fost în stare de a birui absoluta imposibilitate de a celebra, la un loc și în același timp, pe Mirele României, aclamat cu dragoste de către Constituantă, și pe hidosul demon, pe care dânsa îl stigmatizase pentru eternitate cu epitetul de « imoral »!

Vânând două ținte atât de diferite, Dumnealor trebuiau cu orice preț să ajungă a sacrifica pe una din ele în favoarea celeilalte.

Fost-a jertfit d-l Cogălniceanu?

Să vedem.

Răspunsul la Mesagiul Princiari zice, în adevăr, cu o profundă genuflexiune: « spiritul luminat, activ și patriotic, care animă pe Suveranul României »; ar putea crede cineva, la prima vedere, că d-nii Deputați nu sleesc cu profuziune dicționarul adjectivelor, decât numai pentru serviciul Tronului; însă, întâlnind deodată aspra cătătură a d-lui ministru de Interne, dumnealor se sperie, se încurcă și se grăbesc, înfruntând contradicțiunea cea mai rudimentară, a adăoga mai la vale:

« In prezența giganticelor lucrări de îmbunătățiri materiale, în cepute pe întinderea pământului românesc, Camera simte cu fericire că țara a ieșit din *Domeniul Utopiilor* ».

Prin urmare, trei ani din regimetele constituțional; trei ani de domnie actuală; trei ani cari formează « luna de miere », epoca cea mai frumoasă, intervalul cel mai luminos, de iubire, de încredere, de intimitate, în căsătoria Măriei Sale Carol I cu națiunea română; — au fost « domeniul utopiilor ».

Când țara a osândit cu indignațiune brutalul jug al Statului, o utopie!

Când ea se credea sosită într'un liman de virtute, de libertate și de mărire, alegând pe un principe, ieșit din îngemănarea neamului lui Napoleon cu al lui Frederic cel Mare, — o utopie!

Când noul Suveran al Românilor pășea cu o nobilă expansiune pe calea românismului și a democrației, înfrățindu-se cu opinca pe câmpul dela Filaret, cu vocabularul în Academie, cu toți Români de dincoace și de dincolo de Carpați, de peste Prut, de peste Molna, de peste Dunăre, — o utopie!

Când România figura în concertul diplomatic al Europei ca un Stat autonom și independent, iar nu ca un păcătos « pașalâc turcesc », pe care grația Padișahului l-a încredințat, pe o durată de plac, administrațiunii unui « guvernor general », coleg cu Hurșid din Adrianopole și cu Sabri din Rusciug, — o utopie!

Intr'un cuvânt, până la d-l Cogălniceanu totul a fost « o utopie », adică totul a fost acel fantastic regat, în care satira sângeroasă a lui Rabelais punea să domnească pe ridicolul « Gargantua »!...

Iată ca ce fel este adresa, prin care Adunarea Deputaților a răspuns acuma la generozitatea Tronului!...

« Pecetluitul » acelei Constituante, căreia i se datorește cu totul însăși ființa regimului de astăzi, a reușit, în fine, să-și răzbune cu prisos contra infamantei sentințe!...

« Voi m'ați numit imoral, și eu am protestat; eu vă numesc minciună, și voi afirmați »!

E grozav!

Insă răspunsul Camerei nu se poprește aci.

El zice mai încolo:

« Stabilitatea dobândită în regiunea înaltă a tronului; stabilitatea reprezentată de Înălțimea Voastră și de Augusta Sa dinastie; stabilitatea în instituțiuni constituționale; stabilitatea în principiile civile și politice, care conduc lumea modernă, și înțeleapta lor aplicare în societatea Română, vor încorona edificiul național și social. Căci Dăruirea Deputaților va aduce energicul său concurs la această operă măreață, și pentru realizarea ei, va fi în deplină armonie cu guvernul Înălțimei Voastre ».

Prin urmare, Parlamentul d-lui Cogălniceanu va fi în deplină armonie cu guvernul actual pentru a realiza... ce?... « stabilitatea Tronului și stabilitatea Constituțiunii »!

Ințeles-am oare bine?

Cu alte cuvinte, Constituțiunea și Tronul au fost la noi până astăzi, după expresiunea bătrânului poet Conachi:

« Cu slove scris pe hârtie
 « Se povestește să fie,
 « Dar în faptă se vedește,
 « Că alta nu 'nchipuește
 « Decât numai nălucire, . . . »

Pentru a realiza stabilitatea elementului reprezentativ-dinastic în România, trebuia să vină anume d-l Cogălniceanu!

Constituțiunea și Tronul aveau trebuință de a fi consolidate.

Așa ni se spune, și suntem gata din parte-ne a admite de astădată, că « gura păcătosului adevăr grăește ».

Să vă întrebăm însă cari sunt anume mijloacele de consolidare ce v'au servit până acuma a propti această șovăire a Tronului și a Constituțiunii?

Consolida-se-vor ele prin măciuca lui Popa Tache?

Consolida-se-vor ele cerșetorind dela vizir permisiunea de a bate monetă?

Consolida-se-vor ele lăsând ca cel mai de pe urmă căprar din Prusia să-și bată joc de floarea armatei române?

Consolida-se-vor ele insultând tot ce e libertate și tot ce e naționalitate?

D-l Cogălniceanu astfel a consolidat altădată domnia lui vodă Cuza!!

Mai scurt, pusă între Scylla nașterii și Caribda botezului, Adunarea Deputaților, după un singur fum la picioarele Tronului, s'a mărșăluit a cheltui apoi tot restul tămâiei numai și numai pentru d-l ministru de Interne.

Fără d-l Cogălniceanu regimul actual a fost până astăzi o utopie; lipsind d-l Cogălniceanu, el nu va putea deveni niciodată o « realitate »; mulțumită d-lui Cogălniceanu, în momentul de față el este pe cale de a se stabili. . .

Ce ne mai așteaptă oare?

PENTRU «ADUNAREA NAȚIONALĂ»¹⁾

N'am voit a vorbi în revistă despre o cestiune curat personală. Făcându-se că răspunde la numărul de Duminică al ziarului nostru, foaia oficioasă a d-lui Cogălniceanu nu se sfiește a zice:

5 «Pe când onorabilul domn I. Brătianu în ședința Adunării declară că între d-lui și d-l Cogălniceanu nu este nici o deosebire când e vorba de cestiuni naționale, un ziar, care reflectă, oglindește coloarea politică a d-lui I. Brătianu, merge până a acuza pre d-l Cogălniceanu de separatism...

10 Separatist d-l Cogălniceanu! și acuzat de separatist de cine? De acela care, venind în Moldova, pusese condeiul său în serviciul boierilor spre a înjura partidul național care voia unirea! Acuzat de cine? De acela care după ce unirea era fapt deplinit, scria primul jurnal separatist, «Moldova», pe care-l trecu apoi celui de o religione cu el, d-lui Lățescu!»

15 Cât privește pe d-l Brătianu, apoi «Adunarea Națională» ieșind Joia, ar fi putut să citească numărul nostru de Miercuri.

N'am fost și nu vom fi niciodată solidari cu greșelile nimănui, de care nu ne mirăm că se bucură astăzi atât de mult organul d-lui Cogălniceanu.

20 «Traian» își are o programă proprie a sa, clară și francă, peste care nici o considerațiune nu-l va face să treacă; căci nu suntem «sucursală» cuiva, nu recunoaștem nici un «cap de partid», nu primim «disciplină».

Astfel am fost ca deputat, astfel voiu fi ca publicist.

Mai rămân celelalte două acuzațiuni:

25 1. Venind în Moldova eu mi-aș fi pus condeiul în serviciul boierilor.
2. După ce unirea era fapt împlinit, aș fi scris primul ziar separatist «Moldova».

Mă voiu pogorî a răspunde:

30 Înainte de 1862 am publicat succesiv două foi: «România» în 1858 și apoi «Foița de istorie și literatură» pe la 1860.

Care din două să fi fost oare «în serviciul boierilor»?

«Foița» nu se amesteca de loc în politică.

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 19, p. 74—75, 8 Iunie 1869.

« România » a fost un organ anume al partidului național; un organ anume al răposatului Anastasiu Panu; un organ, în fine, despre care anume d-l Cogălniceanu a scris atunci în fruntea « Stelei Dunării Nr. 80, din 18 noemvrie 1858:

5 « In Iași, de astăzi începe a se publica « România », revistă ebdomadară, sub direcția d-lui Bogdan Petriceicu Hăjdeu, fiul vestitului Alexandru Hăjdeu, inspectorul școlii de Hotin și care, sunt acum aproape douăzeci de ani, în fața unui public rusesc și sub ocârmuirea imperatorului Nicolae, a avut curajul să ridice glasul în favoarea naționalității
10 române, împilate în Basarabia. « România » va fi un puternic campion al ideilor naționale și constituționale liberale... ».

Să trecem acum la « jurnalul separatist ».

Sub titlul: « Din Moldova » eu am fost deschis pe la 1862 o foaie, curat literară, fără nici o nuanță politică.

15 Cu toate acestea, numele mi-a displicut chiar mie, și din dată după aparițiunea primei broșuri l-am schimbat în « Lumina ».

Asupra acestui titlu s'a urmat atunci o interesantă polemică în coloanele « Românului ».

20 D-l V. A. Urechia, corespondentele ieșean al d-lui C. A. Rosetti strecurase într'un foileton o aluziune despre sunetul « cam separatist » al titlului foii mele.

Pe dată după aceea, tot dumnealui, în Nr. 297 al « Românului », s'a grăbit de a reveni din această precipitațiune în următorul mod:

25 « Numărul 1 al foii sale « Din Moldova » cuprinde îndestule date, ca să ne fi putut convinge că, dacă un moment am fi putut surprinde un aer de separatism în titlul dat foii, după citirea ei nu am mai putea persista în asemenea neîntemeiat prepus, pe care încă o dată îl mărturim aci, numai ca să nu mai fie vorba de el. Foaia d-lui B. P. Hăjdeu este demnă de încurajarea tuturor ».

30 Tot atunci eu m'am crezut dator de a adresa « Românului » o epistolă, publicată în Nr. 298, și în care ziceam între altele:

« Ieșenii își mai aduc aminte, poate, cum că la banchetul național în onoarea Unirii, am fost eu cel întâi a rădica un toast pentru contopirea tuturor părților întinsei României. Corespondentele d-v. s'ar fi
35 putut lămuri, în această privire, dela amicul meu d-l V. Alexandrescu, care se afla la acel banchet chiar față 'n față cu mine. »

Direcțiunea « Românilui » ni-a răspuns la aceasta:

« Onorabilul nostru corespondinte a recunoscut însuși amăgirea sa și, ca om de onoare, a declarat-o mai înainte d'a face d-ta cea mai mică rectificare. Cu toate acestea publicăm epistola d-tale, mai cu seamă
5 că-mi dete ocaziunea a-ți spune ce aveam pe inimă ș'a-ți strânge mâna cu frăție.

C. A. Rosetti »

Mulțumim « Adunării Naționale » că ni-a pus astfel în pozițiune de a demonstra încă o dată, că în timpul scurtei noastre cariere po-
10 litice de unsprezece ani, nici chiar calomnia cea comodă a anonimilor, scutiți de răspundere și de comparațiune, nu este în stare de a descoperi nu numai o mânăjitură, dar nici măcar o contradicțiune.

Permitem « Adunării Naționale » de a merge înainte pe această cale, care pentru noi unii, departe de a fi periculoasă, este o îndato-
15 rire în toată puterea cuvântului.

Iată de ce noi nu ne temem de a subscri totdeauna și pretutindeni, rugând însă pe adversarii noștri, ca și dumnealor să-și arete fața, pentru ca lumea să vadă, dacă toate frunțile sunt tot atât de senine.

Post-scriptum. Am uitat să adaug că « amicul meu d-l V. Alexandrescu », despre care vorbisem în epistola din 1862, este d-nu V. A.
20 Ureche.

[COMLOTUL CONTRA D-lui COGĂLNICEANU?] ¹⁾

« Monitorul Oficial » de astăzi este republican.

Mai mult decât atâta: e « mazzinist ».

El anunță cu aerul cel mai solemn solidaritatea și forța spiritului
25 revoluționar universal, șovăirea și căderea succesivă a regilor!

El vorbește cu un fel de voluptate despre « scânteile electrice trase dintr'un fir conducător », și privește cu un zâmbet de dispreț la « bătrâna Europă ».

El strigă cu entuziasmul lui Victor Hugo: « este oare o revela-
30 țiune aceasta? O lumină care se face? ».

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 22, 16 Iunie 1869, p. 85; parte din revista politică.

Ascultați însăși revista-i, din cuvânt în cuvânt, din silabă în silabă, din literă în literă, scrisă întocmai cu stilul cel vechiu al d-lui Cogălniceanu din « Steaua Dunării »:

« Spania *n'are încă Rege*, dară posedă o Alteță. Acesta este mareșalul Serrano. Ducele de la Torre a fost numit regent cu 193 voturi contra 45. Armata a jurat că va păzi Constituția, mareșalul Serrano a făcut jurământul ca regent.

« El Imparcial confirmă nuvela despre sosirea ducelui de Montpensier în Andalusia, la St. Lucar de Barrameda.

« Iată un detaliu curios, *instructiv poate*. Este vorba de o proclamațiune clandestină, afișată pe murii Lisabonei. Ziarele spaniole au reprodus-o și noi, la rândul nostru, o reproducem după ziarul « La France ».

« Iată textul proclamațiunii:

« Portughezi, ora mântuirii a sunat, *zilele regilor sunt numărate*, marele orologiu al progresului arată ora reînvierii popoarelor... Mica noastră națiune nu trebuie să stea în nemișcare. Republicanii se mișcă în Franța, republicanii se mișcă în Italia, republicanii fac deja imposibilă restaurațiunea tronului în Spania...

« Totul anunță că speranțele noastre se vor realiza foarte curând... «...Comitetul nostru este în relațiuni directe cu cele mai principale comitete din Franța, Spania și Italia. Așteptați cuvântul de ordin, care nu va întârzia și atunci aceste patru popoare unite își vor da sărutul de pace, stabilind republica federală în Europa.

« Portughezi! *jos tiranii! trăiască poporul!* ».

« *Este oare o revelațiune aceasta? o lumină care se face?* Nu simte cineva după această proză mâna *asociațiunii internaționale?* Turburările din Franța, din Italia, din Spania, din Portugalia, nu sunt oare *atâtea scânteie electrice, trase dintr'un fir conducător, trecând pe sub bătrâna Europă și ținute de revoluțiunea cosmopolită?* »

« Citarăm proclamațiunea adresată Portugezilor.

« Iată acum un extract din *Pokrok*, ziar democratic din Praga:

« Se vor ridica toți în centru, la sud și vestul Europei. Cechii nu sunt izolați: ei nu formează decât o zală din marele lanț *democratic, care trebuie să doboare și să lege pe toți despoții*. Deja Parisul cântă « la

« Marseillaise » și ne anunță printr'aceasta; că ora douăsprezece va suna.
 « Cechii au primit botezul focului printr'o bombă. Ei așteaptă în liniște
 « viitorul ».

« M o n i t o r u l U n i v e r s a l, a primit o depeșă din Milan, în
 5 « care se zice că o demonstrațiune considerabilă s'ar fi făcut la Turin.

« Trupele ar fi intervenit: împuşcătura ar fi fost din fericire ino-
 « fensivă.

« S'ar fi operat un oarecare număr de arestări, printre cari figu-
 « rează aceia a maiorului garibaldian Chiesa.

10 « Această sguduire nu este o contra lovire a turburătorilor *din*
 « *Paris, din Spania, din Portugalia, din Boemia?* ».

Ziarul cel mai anti-monarhic, foaia cea mai anti-dinastică, organul
 cel mai radical, n'ar fi în stare de a face o revistă mai răsturnătoare!

15 Și toate acestea se petrec în « Monitorul Oficial » de Sâmbătă 14 (26)
 Iunie 1869!

Ce să fie oare?

Nu cumva prin « scânteie », prin « fire », prin « ramificațiuni », prin
 « lumină », prin « asociațiuni internaționale », prin « revelațiuni », prin
 20 « legarea despoților », prin « jos tiranii », prin « zilele regilor sunt nu-
 mărate », în fine prin toate câte se înșiră din Paris, Spania, Portu-
 galia, Boemia și Italia, d-l Cogălniceanu voiește să explice și să pro-
 beze existența ridicolului complot de mai deunăzi contra vieții d-sale?...

Iată un fapt, despre care noi n'am vorbit pân' acum, pârându-ni-se
 glumeț din capul locului, încât numai importanța, ce i-a dat, fără
 25 știrea lui Dumnezeu, unele ziare, ne silește a-i acorda astăzi în treacăt
 o atențiune de câteva rânduri.

« Presa » de Vineri a scos primul țipăt de alarmă, prin următoa-
 rele cuvinte:

30 « Un individ de peste Mîlcov, anume N. Popovici, pâdea în noaptea
 de Miercuri spre Joi, pe la 11 ore, pe d-l Cogălniceanu, ministru de Interne,
 ca să-l ucigă. Era armat cu pușcă cu două țevi și sta ascuns în pădure
 la intrarea șoselei ce duce la casa ministrului. Poliția care simțise cuge-
 tarea sa criminală, a și pus mâna pe dânsul, fără a fi putut să realizeze
 infamul său scop. Acel individ se și află arestat și ni-se afirmă că el ar

fi mărturisit scopul său înaintea procurorului. Mobilul său, după cum se zice că însuși înculpatul nu ascunde, nu a fost o simplă răsbunare, ci un mobil politic... ».

Fiindcă justiția este ocupată cu cercetarea faptului nu-l vom judeca întru nimic, în așteptare de a ne lumina prin sentință.

Tot ce ne vom permite deocamdată este o singură observațiune foarte elementară.

Un individ, care voește să asasine pe cineva, în dublul întineric al nopții și al pădurii, având numai o pușcă cu două țevi, ba încă se zice că umplută cu alice, nu merită oare, pur și simplu, de a fi trimis la un ospiciu?

Mergând pe calea unor asemeni atentate, admirabila perspicacitate a poliției lesne o să mai descopere mai departe pe vr'un nou ucigaș, pândind pe d-l Cogălniceanu cu ochii legați și cu un tun în mână!!

Lucru mai trist însă, este aceea că, pe lângă pușcașul cel nocturn s'ar mai fi arestat alți nu știm câți, sub îndemânatecul cuvânt de « amici » și de « cunoștințe ».

Se asigură că d-l Nicolae Ionescu ar fi nașul prevenitului Popovici.

Dacă e așa în realitate, de ce oare nu-l arestați pe Dumnealui?

Ocaziunea este unică în felul său, pentru a scăpa de oratori, de publiciști, de toți principii cuvântului și ai condeiului, încât mulțumită tenebrelor generale, să se realizeze în fine visul de aur al « Adunării Naționale »: concordia, concordia și iarăși concordia sclavilor, sub biciul, biciul și iarăși biciul stăpânului!!...

[UN CONGRES PAN-LATIN LA PARIS] ¹⁾

În numărul trecut noi am propus tinerimii române, împrăștiată prin școlile italiene, spaniole, franceze, de a lua o nobilă inițiativă, propagând prin toate mijloacele junei lor persistențe, pentru care nimic nu este imposibil, ideia unui mare congres latin la Paris.

Revenim și vom reveni mereu asupra acestei propuneri, având convicțiunea cea mai nestrămutată, că dela dânsa depinde nu numai existența naționalității române, dar încă tăria latinismului întreg, pe care

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 31, 9 Iulie 1869, p. 121; prima parte din revista politică.

noi singuri, zece milioane de Români, un element compact și omogen, dar amenințat din toate părțile, îl reprezentăm deocamdată în Orient.

A vorbi mai pe larg despre supremele pericole ale situațiunii noastre, ar fi de prisos: politica Prusiei a început deja a se desemna cu destulă claritate, pentru ca frații noștri din Occidente să fi înțeles pe deplin, precum se vede de o bucată de timp din principalele lor organe de publicitate, infernalul plan al germanizării gurilor Dunării: dintâiu prin o invaziune jidovească, apoi prin o unire cu Ungaria sub un singur principe din dinastia berlineză, de aci încolo d'adrechtul prin o colonizare nemțească și așa mai departe.

Nu trebuie să uităm niciodată, că de două secole și mai bine, dela electorul Frideric-Wilhelm I, dibaciul fondator al monarhiei brandenburgice actuale, și până astăzi, diplomația prusiană, luându-și drept deviză «tarde, sed tuto», a fost totdeauna aceea, care a mers mai încet, dar a ajuns la țintă mai cu siguranță, uimind Europa tocmai în momentele cele mai oportune, ca la Sadova bunăoară, prin o desfășurare neașteptată a unor forțe, combinate și pregătite în misterul cel mai perfid cu zecimi de ani înainte.

Nu trebuie să uităm o singură minută, pe de altă parte, că niciun alt Stat nu poate rivaliza cu Prusia în machiavelica tactică de a subjuga și de a desnaționaliza: un pumn de cavaleri teutonici, năvăliți în secolul XIII peste o numeroasă populațiune slavică și litvană, a făcut-o să dispară cu desăvârșire, deși teribili venetici erau în porție d'abia de unul la o sută de indigeni; și chiar în zilele noastre, cinci sau șase decade n'au fost oare prea suficiente, pentru ca nenorociții Poloni, atât de tenaci în Rusia și Austria, numai și numai sub sceptrul dinastiei brandenburgice să devină mai Nemți decât Nemții!?

Nu este Român acela, carele nu va studia astăzi cu tot dinadinsul istoria Prusiei, pentru ca să poată citi acolo ceia ce așteaptă naționalitatea noastră, de nu ne vom arunca fără un pic de zăbavă în brațele consângenilor dela Apus, formând un grandios ocean din toate fluviile latine, precum se sbuciumă a face Teutonii un ocean pan-germanic și Muscalii un ocean pan-slavic.

Ș'apoi însuși Occidentele simte o nevoie tot atât de urgentă de acest măreț «consiliu de familie». Fără a vorbi despre trecutul cel

departe, nu este oare învederat, că numai neînțelegerea între Latini a fost adevărata sorginte a căderii lui Napoleon I, compromis în Spania, mai 'nainte de a se expune la ghețurile Moscovei? Nu este oare învederat, că Spania, la rândul său, a pierdut vechea-i splendoare mai cu seamă prin certele intestine cu Franța și Italia? Nu este oare învederat, că numai lipsa unei cordialități fraterne din partea Curții dela Tuillerii a fost în stare, sunt acum trei ani, a împinge pe desperata Italie în cursa d-lui Bismarck, spre dauna prestigiului latin?...

Pentru Români, un congres în Paris este o cestiune de viață; pentru Occidente, este o cestiune de putere; pentru toți strănepoții lui Romul, este o cestiune de legitimă apărare; și dacă primul apel în această privință răsună anume din josul Danubiului, cauza este că tocmai aci slăbiciunea e mai mare, primejdia mai simțită, buba mai coaptă...

Știm bine că se vor găsi între noi unele inime... ba nu! unele inteligente fără inimă, îmbuibate până 'n creștet într'un cosmopolitism universal, cărora le va fi peste putință a pricepe electrica voce a sângelui; dar ce ne pasă nouă de aceste umbre fără corp, când suntem siguri de a afla un profund răsunset în conștiința naționalității române, dela Tisa și până la Nistru!

Este un fapt pe care n'a observat încă nimeni.

Poporul nostru e departe de Franța, de Italia, de Spania...

Poporul nostru n'a învățat de nicăiri istoria unității latine...

Poporul nostru e înconjurat din toate părțile de tot felul de ginți străine...

Poporul nostru a fost împins câteodată chiar a combate cu arma în mână pe frații săi dela celalt capăt al Europei...

Poporul nostru s'a despărțit de secole de restul latinității prin religione, și iarăși de secol era despărțit de dânsa prin alfabet...

Ei bine, nici distanța, nici neștiința, nici vecinătatea barbarilor, nici regimentele austriace, nici cultul, nici slovele cirilice; mai scurt nimic, nimic, de trei ori nimic n'a putut să facă pe Români de a nu urî pe Nemți și pe Muscali, de a nu iubi pe Latini!...

Un exemplu.

Petru cel Mare se încercase a smulge România de sub iataganul Turcului: poporul nostru a dat uitării pe marele împărat rusesc.

Iosif II s'a încercat a emancipa opinca română de peste Carpați de sub jugul aristocrației maghiare: poporul nostru a trecut cu vederea peste marele împărat austriac.

Napoleon cel Mare n'a făcut nimic pentru Români, ba încă din contra, pe nenumărate câmpuri de luptă legionarii Galiei au fost siliți a măcelări pe bieții Transilvăneni de 'mpreună cu celelalte « cătane »; și totuși Românul, începând dela Crișul-Negru și până la Neagra-Mare, celebrează până și astăzi cu entuziasm pe nemuritorul « Bună-partea » și pe mult iubita « Francie ».

Reproducem mai la vale două balade în această privință: una, precum am cules-o noi înșine în Basarabia; cealaltă precum o cântă sătenii din Ardeal, din Banat și de sub poalele Bihorului în Ungaria. Basarabianul strigă către Francie:

« Să trăești viață senină,
« Țară bună și blăjîină,
« Numai de Ruși n'ai odină!... ».

Transilvăneanul urează Franciei:

« Să trăești, țară frumoasă,
« Din toată lumea aleasă;
« Să trăești, să 'mpărătești,
« Și lumea să stăpânești!... ».

Un Francez poate el oare să descrie cu mai multă durere cumplitul exil al marelui caporal:

« Santalină, stan de piatră,
« De mare încongiurată,
« De unde nu se mai vede
« Nici holde, nici iarbă verde,
« Fără numai marea lată,
« Câmp pustiu, apă sărată,
« Vaduri, dealuri și păduri,
« Neatinse de securi!... »

Apoi câtă simțire în următorul final:

« Nu duceți așa departe
« Pe împăratul Bună-partee!! »

Așa dar, cu toată supărarea cosmopoliților, poporul român ne va
5 înțelege.

Un congres pan-latin în Paris!...

[FRANȚA ȘI ROMÂNIA]¹⁾

« Monitorul Oficial » începe revista-i de ieri cu următoarele cuvinte:

« În momentul când scriam aceste linii, telegraful nu ne-a trimis încă
« nici o știre marcantă. *Sunt zile, unde politica pare a avea și dânsa tre-*
10 « *buință de repaus* ».

În adevăr, toate lucrurile în lume au « trebuință de repaus », până
și domnii miniștri.

Nici chiar concediile cele repetite și mereu prelungite ale guver-
nantților noștri nu mai îndestulează pe deplin această « trebuință de
15 repaus ».

De vr'o câteva zile s'a răspândit sgomotul despre trecerea cabi-
netului actual la odihnă, pentru ca imperioasa « trebuință de repaus »
să fie și mai bine satisfăcută.

Nu afirmăm nimic deocamdată, dar nu putem a nu admite un
20 grad de probabilitate.

Bucureștii și Berlinul se află astăzi în situațiunea celor doi gemeni
dela Siam, din cari unul nu poate simți fără ca celalt să resimțâ.

Ei bine, o epistolă din capitala Prusiei ne asigură că d-l Bismarck
este pe cale de a se demite.

« Trebuință de repaus » la Berlin, « trebuință de repaus » în Bu-
25 curești, nimic mai natural!

Dispărând după scena politică d-l Bismarck, pot oare a nu-i urma
dd. Cogălniceanu și Dimitrie Ghica?

Secând izvorul, încetează părâul.

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 35, 18 Iulie 1869, p. 137; revista politică.

Pe de altă parte, ploaia de decorațiuni, ce curg de o bucată de timp dela sud și dela nord asupra domnilor miniștri, nu este nică ea fără o însemnătate oarecare.

Ieri Dumnealor primeau pe la Marea-Baltică « acuilă roșie », astăzi
5 foaia oficială anunță că le-a mai sosit dela Bosfor « medjidia ».

Creștinii și păgânii se întrec care de care a îngreuna pieptul deja atât de încărcat al d-lor Cogălniceanu și Dimitrie Ghica!

Însă decorațiunile pentru miniștri sunt uneori ca pensiunile pentru invalizi.

10 Ne-ați servit cu credință; acum aveți « trebuință de repaus »; primiți drept suvenir această jucărie!

Ce-i drept, umilirea țării către Nemți și către Otomani nu merită oare d-lor Cogălniceanu și Dimitrie Ghica cel puțin o « acuilă roșie », cel puțin o « medjidie », cel puțin acea onorifică distincțiune a « cordonului », pe care
15 Românul n'ar putea s'o traducă decât numai doar prin « ștreang »?

În orice caz, întâmplându-se cumva din grația lui Dumnezeu această « trebuință de repaus », se va realiza ceea ce noi prevestirăm de o lună de zile, zicând în numărul lui « Traian », încă din 18 Iunie: « călătoria d-lui Cogălniceanu ar fi în realitate o demisiune ».

20 Diferența este că acum s'ar îndruma toți domni miniștri laolaltă! Cine însă fi-va ursit a moșteni puterea?

Dacă vom întreba pe Jidovi, — negreșit d-l Iepureanu.

Dacă vom întreba pe Unguri — negreșit d-l Ion Ghica.

Dacă vom întreba pe Prusieni — negreșit unul din doi.

25 Dacă vom întreba pe Români — dar până atunci mai este!!...

Oricum să fie, vorbele despre căderea cabinetului se par a fi într'o legătură cu indignarea generală, pe care a început a produce în Occidente inaugurarea la noi pe față a unei politici prea-nemțești.

Ziarul « Le Siècle » din 24 Iuliu publică un excelent articol al d-lui
30 Leone Plée, intitulat « Interesele Franciei la Dunăre », și din care noi vom reproduce aci numai pasagiile cele mai esențiale.

Publicistul francez zice:

« Fundațiunea Statului Român a fost una din cele mai fericite și cele mai strălucite concepțiuni ale epocii noastre, din punct de vedere
35 al Franciei.

« Cui putea servi această fundațiune mai bine decât nouă? Așezat între Turcia, Rusia și Austria, Statul Român are avantajul de a despărți pe rivali și pe inamici, în profitul ideilor civilizatoare și progresiste. Această mică țară posedă aproape toate tendințele morale și toate aver-

sunile Francezilor.

« Dacă Oriintele ar deveni rusesc, România ar fi cea dintâi năbușită, ceea ce ea nu voiește. Astfel, contribuind la fundarea Statului Român, Franția a pus la Dunărea de jos o veghe depărtată, gata tot timpul a denunța mișcările rușe. Pe de altă parte, Românii urâsc nu numai pe Muscali, dar încă și pe Nemți încât la caz de vr'o înțelegere între Austria și Rusia, ea ar rezista cu energie.

« În fine, fundațiunea Statului Român este un bold perpetuu pentru Turcia, lăsată ca putere suzerană. Progresele materiale, realizate în România, aduc prin însăși forța lucrurilor altele analoage în provinciile turcești limitrofe. Turcia nu poate rămâne imobilă în fața Românilor, cari pășesc pe calea libertății și a îmbunătățirilor.

« În fine, repetăm încă o dată, desvelirea Statului Român nu poate profita decât numai Românilor și Franciei.

« Dintru'ntâi aceste considerațiuni au fost foarte bine înțelese și politica franceză se arăta favorabilă Românilor. Franția le trimitea misiuni. Franția combătea prin agenții săi politica rusă și nemțească. Franția susținea diferitele schimbări, menite a întări unitatea română și independența Românilor.

« Dar de vr'o câțiva ani încoace nu se știe ce geniu rău s'a furișat d'odată între frumoasa creațiune a tractatului de Paris și între simpatiiile franceze.

« O mulțime de acuzațiuni au fost ațâțate contra Românilor, cu scop de a micșora și a înstrăina cu totul acele simpatii. . . ».

D-l Leone Plée enumeră apoi cestiunea israelită, cestiunea bandelor bulgare, cestiunea politicei nordice, și ajunge la următoarea concluziune, pe care noi o traducem literalmente, făcând însă, ca totdeauna, constituționala rezervă că numai și numai miniștrii sunt responsabili:

« Principele Carol de Hohenzollern avea tot ce se cerea pentru a împăca România. Fără alianțe în țară, fără preferințe, el trebuia să nu voiască decât binele general. Primii ani ai regimului său se păreau a justifica această intențiune. Noi avem sub ochi o listă de fapte, cari o atest. În curând însă reprezentanții puterilor ostile Franciei au biruit, pe semne, intențiunile cele bune ale principelui.

« Români i-au fost depinși ca niște ființe neguvernabile; ambițiunea-i a fost măgulită prin o perspectivă de mărire și de absolutism. Acei ce doreau restaurațiunea vechei stări de lucruri l-au iritat contra adevăraților patrioți, și astăzi principele Carol de Hohenzollern se pare a fi tot atât de nepopular, precum ajunsese a fi principele Cuza. Români au aerul de a-l privi ca pe un delegat prusian cu planuri periculoase. Cel puțin astfel se vede din faptele și corespondențele, pe cari noi le vom rezuma în interesul politicei franceze și al Românilor, căci este încă timp de a ne opri pe pogorișul cel rău... »

10 Precum vedeți, ceea ce dorește d-l Leone Plée, nu este în fond decât ceea ce au propus deja în aceeași zi « Traian » în București și « L'unită politica » în Torin, adică restrângerea nodului între Latinii din Oriinte și Latinii din Occidente.

15 Un asemenea pas nu se face însă într'un mod solid, nici prin consuli, nici prin note diplomatice, nici prin capriciul guvernelor bune sau rele, ci numai printr'o înțelegere mutuală și intimă între însăși națiunile.

Toți Latinii trebuie să se vadă odată față 'n față și braț la braț. Acolo ne vom spune bubele fiecăruia, căutând un remediu prin
20 forțe comune.

Acolo vom arăta pericolul germanizării gurilor Dunării, într'o strânsă conexiune cu monstruoasa năvălire a Jidovimii nemțești în România de peste Milcov.

25 Acolo vom desfășura tradiționalul caracter de cotropire al Maghiarilor, desemnând pe mapă limitele cele adevărate ale Panoniei.

Acolo vom combina modul de a paraliza acțiunea Rusiei la Dunăre, opunându-i bunăoară, o alianță vicinală între Români, Sârbi și Bulgari, încât Slavii trans-danubiani, tari prin amicia Latinilor, de care nu se pot teme, să nu mai alerge la teribila protecțiune a Slavilor dela Moscova, ce se pregătesc mereu a-i înghiți, precum au în-
30 ghițit deja pe Slavii din Polonia.

Acolo, în fine, vom proba Occidentului necesitatea de a emancipa Oriintele!...

Revenim dar din nou la:

35 **Congres Pan-latin în Paris!...**

[EXEMPLUL SLAVILOR]¹⁾

Domnii miniștri revin din preumblare unul câte unul.

Zilele trecute se întoarse d-l A. G. Golescu, făcând să înceteze taciturnul ad-interim financiar al meditativului d. Crețescu, pentru care un singur portofoliu era deja prea mult, necum două!

5 Astăzi foaia oficială ne mai anunță o nouă plăcere.

D-l Cogălniceanu este în București!

Afară de decorațiunea prusiană, oare ce va mai fi aducând cu sine din îndelungatu-i peregrinaj necorigibilul **autor al Statutului?**

Cestiunea e foarte gravă.

10 Vom trage deocamdată un colțisor al vălului.

Tratatul de estradițiune între România și Austria, pe care l-au anunțat mai deunăzi foile ungurești și în puterea căruia toți Românii de dincolo de Carpați, adăpostiți deocamdată pe pământul României așa numite libere, vor fi dați, fără milă și îndurare, pe mâinile d-lor Beust și Andrassy — este unul din rezultatele cele mai strălucite ale patrioticeii călătorii a d-lui Cogălniceanu.

20 Tocmai de aceea vom începe și noi a publica în numărul de astăzi articolul, scris de actualul ministru de interne pe la 1865, asupra acestei cestiuni de existență națională²⁾; pentru ca să se vadă astfel încă o dată că sunt unii oameni, a căroră toată viața a fost un lung șir de contradicțiuni peste contradicțiuni, bazate pe lipsa completă de principii și o predominare perpetuă a oportunității.

25 D-l Cogălniceanu combătând pe d-l Cogălniceanu n'ar fi un lucru mare; dar d-l Cogălniceanu vorbind în adevăratul simț românesc este o raritate în toată puterea cuvântului, căci i s'a întâmplat numai de vr'o două-trei ori, anume în intervalurile sale de cădere, ca un mijloc ingenios de a se rădica din nou.

Să dea Cerul ca dumnealui să fie totdeauna jos: o dorim aceasta pentru binele României!

30 Ceilalți colegi ai d-sale nu servesc nici măcar la atâta!...

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 39, 27 Iulie 1869, p. 159; revista politică.

²⁾ În aceeași pagină din *Traian*, se reproduce articolul « Convențiunea Austro-Maghiară », de Cogălniceanu, publicat în *Epoca*, 1865, 4 Iulie (Ed.).

Recomandând dară lectorilor noștri cu tot dinadinsul articolul d-lui Cogălniceanu din 1865, care botează cu epitetul de « trădare națională » ceea ce guvernul actual se prepară a executa astăzi chiar prin intermediul d-lui Cogălniceanu; trecem la o altă cestiune și
 5 mai gravă, deși extrema-i mărime nu permite spiritelor vulgare, pururea cufundate în mănunțimile zilei, de a înțelege toată importanța lucrului.

« Monitorul Oficial » ne aduce în acest moment următoarea știre:

« Mai mult de 800 oameni din Serbia, Herțegovina, Bosnia, Banat,
 10 Croația, Slavonia și Dalmația vor ținea dela 18 până la 29 August, la Cettigni, un congres național politic. Muntenegrenii au ales un comitet, însărcinat a pregăti locuințe pentru membrii congresului și a veghea la întreținerea lor pe cât timp se vor afla în acest oraș. »

Cată mai întâiu să lămurim un punct esențial.

15 Poporațiunea slavică din cele șapte sau opt provincii, menite a lua parte la « congresul național politic » din Muntenegru, se urcă la vr'o șase milioane de un element foarte omogen, vorbind toți sârbește cu prea mici diferențe dialectice și ocupând vasta întindere de pământ dela Dunăre până la Marea Adriatică, între două popoare
 20 latine, Români spre răsărit și Italienii spre apus.

Pentru prima oară, după cinci secolii, de când formau gloriosul imperiu al lui Ștefan Dușan, toți membrii familiei sârbe, parte independenti, parte supuși Austriei și Turciei, se vor întâlni la un loc
 într'o singură cugetare politică; dar până acum ei se întrevăzuseră
 25 deja cu ceilalți consângeni slavi în congresul trecut dela Moscva și astfel, urmând mersul logic dela sinteză la analiză, după ce constituiră dintăiu nodul pan-slavic, se apucă treptat a consolida serbismul.

Nu avem nimic de zis contra amicilor noștri Sârbi, cu cari nu ne-am certat niciodată, — afară doar în cestiunea religioasă ierarhică
 30 din Banat, împăcată cu mulțumirea reciprocă; nu avem nimic de zis, ba chiar ne bucurăm și-i fericim din toată inima de a fi înțeles atât de bine însuși organismul intim al principiului naționalităților; dară ca Români, pe de altă parte, nu putem a nu fi măhniți până în adâncul sufletului de a rămânea totdeauna noi și iarăși noi cei mai din urmă!

Un «congres național politic» român asemenea celui sârb, n'a fost încă; și nu numai că n'a fost, dar nici nu-l vom putea avea, mai înainte de a fi realizat, ca o introducere nedispensabilă, un «congres panlatin» anume în Paris, localitatea cea mai de frunte a gîinții noastre, precum Slavii făcuseră pe al lor în Moscva.

A cugeta la consolidarea românismului fără a ne fi asigurat mai întâiu puternicul sprijin din partea celorlalte neamuri ale noastre din Occidente, cari în starea de astăzi a lucrurilor ne pot sacrifica și Ungurilor și Rușilor și chiar Nemților, fiindcă nu ne cunoaștem încă de aproape și nimic pozitiv nu ne leagă; a cugeta la aceasta, este a da o probă palpabilă de ușurința rațiunii și de neștiința istoriei, dacă nu și de sărăcia patriotismului!

Așa dară, în fața congresului pan-slavic dela Moscva, urmat acum de congresul sârb din Cetinea, noi revenim iarăși, cu o tărie îndoită, la propunerea unui congres pan-latin în Paris, în urma căruia și nu altfel va deveni posibil un congres român în București!...

[ZVON DESPRE CĂLĂTORIA DOMNITORULUI IN CRIMEIA]¹⁾

Intr'o țară reprezentativă, unde Principele este neviolabil, datorita cea mai imperioasă și cea mai delicată a agenților responsabili ai puterii executive, numiți «miniștri», este de a feri cu neadormire pe Capul Statului de orice act, susceptibil cătuși de puțin a da loc la o interpretare în defavoarea Tronului.

Ei bine, aproape de opt luni guvernul actual urmărește cu stăruință o cale cu totul contrarie, silindu-se din răspuțeri a grămădi fapte peste fapte, cari să prezinte măcar o aparență perfidă de a avea

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 41, 1 August 1869, p. 161; revista politică.

izvorul lor anume în regiunea constituțională cea mai înaltă; și dacă se întâmplă cumva ca zierele cele nedependinți, strâmtorate de exigențele opiniei publice, să vină a înregistra vrând-nevrând această situațiune atât de anormală, foaia oficială păstrează o tăcere mor-

5 mântală, parcă într'adins pentru a întări toate rumorile în desavantagiul neviolabilității.

Nu avem trebuință a recapitula aci lunga serie de machinațiuni trecute de această natură, prin cari domnii miniștri s'au încercat succesiv, cu o abilitate infernală, a săpa regîmele inaugurate în Ro-

10 mânia la 10 Maiu 1866; nu avem trebuință a repeți rușinosul acatist, deja atât de bine cunoscut, al tuturor nelegiuirilor dinăuntru și al tuturor umilirilor din afară, combinate totdeauna într'un așa mod, încât membrii cabinetului să aibă orișicînd facultatea de a răspunde, precum zicea d-l Cogălniceanu în 1865: « a vrut vodă »; nu avem tre-

15 buință a reveni asupra tuturor acestor monstruoziități interne și externe deoarece avem de 'naintea noastră două probe de tot proaspete, calde, d'abia de ieri, de alaltăieri, despre fatala năzuință a celor cu « încrederea » de a surpa puțin câte puțin ceea ce este sacru în litera și în spiritul Constituțiunii.

20 Un pamflet oficios de ultima categorie, intitulat « Presa », își permite a anunța, « din o sorgintă sigură », plecarea Domnitorului la Crimea, pentru a vizita acolo pe împăratul rusesc.

Foile franceze au semnalat deja de mult această călătorie, pe care noi totuși ne-am abținut până acum de a o lua în serios.

25 Astfel, bunăoară, ziarul « Le Siècle », din 2 August stil nou, a dat de știre chiar în corpul revistei sale politice cum că în Crimea Principele Carol I ar avea de gând a se întâlni nu numai cu țarul, ci încă și cu Regele Prusiei, luând câteșitrei parte la o solidaritate prusoruso-română!

30 Ce să zicem oare acum, când această funestă noutate, care nu poate să fie adevărată, căci ar fi o crimă contra viitorului națiunii române, se confirmă printr'o gazetă ministerială?

Este învederat, că însuși cabinetul tinde din toate forțele sale a încuibă în țară o bănuială teribilă, care să planeze totuși cu mult

35 mai presus de capetele ministeriale!

Pe când toată Europa strigă contra politicei prusiane în România, guvernul nostru vine s'o mai acrediteze, susținând zgomotul despre o călătorie a Domnitorului, departe și cu totul departe de a desmînți îngrijirea generală.

5 Nu atingem deocamdată înalta cestiune constituțională, dacă principele unui stat reprezentativ poate sau nu poate să iasă din țară fără voia națiunii, singura suverană, în fața căreia toți ceilalți sunt niște simpli funcționari, de jos și până la culme.

10 Al doilea fapt este scandalul, ațâțat în zilele trecute prin suprimarea tirului român.

D-l V. A. Ureche, « Alter ego » al d-lui Cogălniceanu, apare în public cu o protestațiune, pe care noi o reproducem mai la vale și în care, pe lângă altele, se face până și apologia lui Cuza!

15 Oare d-l ministru de Interne ne crede atât de naivi, încât să nu putem pătrunde la sâmburele lucrului?

D-l Boerescu desființând tirul român în lipsa d-lui Cogălniceanu, de ce oare d-l V. A. Ureche n'a protestat de 'ndată?

20 D-l Cogălniceanu întorcându-se, de ce nu revoacă pe loc dispozițiunea d-lui Boerescu, răpind d-lui V. A. Ureche ocaziunea să piște pe unde nu doare pe dd. miniștri?

25 Planul a fost combinat cu o dibăcie în adevăr admirabilă: mâine sau poimâine d-l Cogălniceanu se va « grăbi » a re'nfiița tirul român, cu toată pompa, de care este capabil și a dat atâtea probe spiritului inventiv al d-lui V. A. Ureche, și astfel vor culege amândoi laurii naționalismului, după ce însă... au răsunit într'un mod « foarte regretabil », după expresiunea stereotipă a « Adunării Naționale », sute și mii de comentarii, cari nu ating nici pe unul nici pe celalt, nici chiar pe cabinetul întreg!

30 Noi declarăm cu obișnuita noastră franchise că am fost indignați până în adâncul sufletului de preferința, acordată cu atâta ostentațiune unei societăți pe jumătate nemțești asupra unei instituțiuni curat române, dar ne mângâiam pe de altă parte, că toată această încurcătură nu este decât o ingenioasă stratagemă, menită a înmulți peste câteva zile numărul cordelelor, steagurilor, clopoșeilor, etc., etc., etc.

Toate ar fi bine, dacă numai domnii miniștri n'ar profita cu aviditate la tot pasul de orice ocaziune, mică și mare, provocată, creată, sau cel puțin încurajată pre sub mână de către dumnealor înșii, cu dorința evidentă de a slăbi și a discredita regimurile, pe cari sunt datori din contra să-l susțină cu o energie neobosită, nu prin o politică anti-liberală înăuntru și anti-națională în afară, ci prin stindartul adevărat constituțional:

SĂ TRĂIASCĂ DOMNUL ROMÂN CAROL I!

JOS INFLUENȚA NEMȚEASCĂ!...

[POPA TACHE... INFLUENȚA TEUTONĂ]¹⁾

10- « Monitorul Oficial » de Miercuri ne dă următorul comunicat:

« Ziarul *Traian*, în numărul său de Duminecă 3 August curent, relatează un fapt cu cât nefondat, cu atât și neexact. Prefectura dară, pentru a restabili adevărul cere publicarea epistolei ce d-l Prefect ar fi adresat d-lui Sub-prefect și afirmă că notarul în cestiune se află încă astăzi destituit din funcțiunea ce ocupa și trimis înaintea justiției pentru abuzul de putere ce a comis.

15 « In cât privește formularea petițiunii ce d-l Ion Popescu a îndreptat prefecturei, aserțiunile acelu ziar sunt cu desăvârșire neexacte, de oarece suplica a fost prezentată într'un mod corect și d-l Director n'a făcut decât a recomanda d-lui Sub-prefect să nu tolereze nimănui să-și însușească un obiect străin mai înainte de a fi dobândit acest drept prin calea legală. »

Mai întâi de toate, să precizăm cestiunea.

25 Este vorba de revista noastră de Duminecă, în care noi am semnalat următoarele cinci [*sic!* Ed.] cestiuni:

1. Politică anti-românească și anti-democratică a guvernului actual de a consilia Tronului o călătorie la Crimeea, fără voia națiunii și contra interesului Latinității, numai și numai în folosul Șvabilor și a Muscalilor.

30 In această privință « Monitorul Oficial » nu ne desminte.

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 44, p. 173, 9 August 1869; revista politică.

2. Ilegala arestare a unui cetățean din Giurgiu, fără mandat de înfățișare și de aducere, sub curiosul pretext că n'ar avea încredere în d-l Cogălniceanu, ceia ce constituie o crimă imensă, pentru care nenorocitul a fost pus « la secret ».

5 In această privință « Monitorul Oficial » nu ne desminte.

3. Triumful Neamțului Steiner tot din Giurgiu, care rămâne tare și mare ca agent al vapoarelor, în urma grosolanelor insulte, aruncate cu insolință în fața națiunii române.

In această privință « Monitorul Oficial » nu ne desminte.

10 4. Negocierea între guvernul nostru și între cabinetul austro-maghiar a încheerii unui tratat de estradițiune, în virtutea căruia toți Ardelenii, pribegiți pe pământul României zise libere, să fie dați după cea dintâi cerere pe mâinile d-lor Beust și Andrassy.

In această privință « Monitorul Oficial » nu ne desminte.

15 Singurul lucru pentru care dd. miniștri au crezut de cuviință și au socotit de datorie a ne da un viguros avertisment, a fost cutezarea noastră de a atinge « neviolabila » persoană a lui Popa-Tache!

Nu ne mai mirăm acum de rațiunea și de ținta glumețelor epistole ale d-lui C. A. Rosetti către cuviosul prim-preot de Prahova!

20 Să cercetăm însă cu sânge rece dacă chiar în această cestiune comunicatul de mai sus este sau nu o desmințire.

Ce am spus noi oare?

25 Dintâi că fostul prefect de Ilfov, înaintat apoi la demnitatea de agă, ar fi poruncit sub-prefectului de Dâmbovița a reinstala în postul de notar al comunei Băneasa pe un frate al lui Popa-Tache, destituit cu câteva zile înainte.

La aceasta comunicatul ne răspunde că individul « se află încă astăzi destituit ».

Încă astăzi... ne mulțumim deocamdată!

30 Al doilea, noi ziceam așa:

« După ce d-l Prefect a plecat în pretoriu, celebrul Popa-Tache s'a adresat către d-l Director, zicându-i că a scăpat din vedere a mai face o mică rugăciune și anume: pe când era aproape destituirea giuvaerului său frate, epistatul moșiei Băneasa a avut îndrăzneala de i-a luat un cal, pentru care cauză — nu se știe.

« Atunci d-l Director, ca să îndatoreze și dumnealui pe putintele Popa-Tache, a invitat pe loc pe fratele cuviosului, ca să formuleze o petițiune în termenii următori:

5 « D-le Prefect, de către epistatul moșiei Băneasa mi s'a secuestrat un cal, sub ce motive nu cunosc; vă rog dar să binevoiți a da un ordin mai serios locului competente spre a-mi restitui calul în a mea posesie ».

« Iată și apostila d-lui Director către d-l Sub-prefect de Dâmbovița.

10 « D-l Sub-prefect va merge însuși în fața locului, va cerceta cu seriozitate și luând calul din mâna părțului, la moment îl va preda reclamantului și cel ce se va crede năpăstuit va reclama autorității competente.

« (Semnat): p. Prefect, D. Rizu... »

Comunicatul ne desminte el oare?

Nicidecum.

15 El se mărginește a declara cu o naivitate patriarhală, că « suplica a fost prezentată într'un mod corect ».

Aceasta ne aduce aminte că tot așa armata română din Galați a fost silită a închina steagul dinaintea cătanelor « după uzul stabilit ».

Am isprăvit cu comunicatul; nu însă cu « Monitorul Oficial ».

20 În numărul său de Marți, el publică Convențiunea postală între România și Austria.

Textul francez nu ne privește, dar nu putem trece cu vederea modul cum s'a tradus el românește de către organul Statului Român.

25 Articolul 2 zice că comunicațiunea se va stabili între următoarele puncturi:

« 1. Intre *Unter-Sinoutz* și Mihăileni;

« 2. Intre Suceava și Fălticeni prin Nemericieni;

« 3. Intre *Soosmezo* și Adjud prin Filipești;

30 « 4. Intre *Kronstadt* și București prin *Ober-Tömös* și Predeal;

« 5. Intre *Hermanstadt* și Râmnic prin *Rothenthurm* și Căineni... ».

Astfel, guvernul nostru neagă pe față până și ființa elementului românesc în Ardeal și Bucovina, unde nu sunt pentru dd. miniștri decât Nemți, tot Nemți și iarăși Nemți.

Sinouții-de-jos nu există: « *Unter-Sinoutz* »...

35 Brașovul nu există: « *Kronstadt* ».

Sibiul nu există: « *Hermanstadt* ».

Turnul-Roșu nu există: « *Rothen-thurm* »...

În articolul 11 tot astfel « Noua Moldovă » din Banat se numește « *Neu-Moldova* », ba până și sârmana apă românească a Murășului s'a prefăcut în « râul *Maros* »!

De aci înainte ne așteptăm, ca Bucureștii să devină « *Bukarest* » și România — « *Wallachei* »!!!

Pentru ca să ne pătrundem și mai bine de imperioasa idee că țara trebuie cu orice preț germanizată, « *Monitorul Oficial* » de astăzi publică, pe pagina a doua, mai sus de « anunțuri ministeriale », următoarea reclamă:

« *Geții sau filiația genealogică dela Leigi la Geți și dela Geți la Germani și Scandinavi, demonstrată cu istoria emigrației acestor popoare, de Frédéric Guillaume Bergmann. Paris, 1859.* — Asupra acestei scrieri domnul A. Maury consacră în *Journal des Savants* un șir de articoli foarte importanți din punctul de vedere al începutului istoriei noastre. Recomandăm atât scrierea domnului Bergman cât și articuli domnului Maury istoricilor noștri. Intr'un timp când ne ocupăm cu strângerea materialului istoriei Românilor, să nu scăpăm din minte asemenea lucrări cari vin în ajutorul nostru. »

Înțelegeți oare?

Dacii sunt Șvabi, ceia ce conduce necesarminte la concluziunea că Românii cată a fi cel puțin pe jumătate compatrioți ai d-lui Bismarck!...

« *Monitorul Oficial* » recomandă cu stăruință această teorie a ilustrului *Friedrich Wilhelm Bergmann*!

Guvernul este destul de generos deocamdată: mâine sau poimâine ne vom deștepta Nemți cu totul!

Fiți siguri însă că veți trece peste cadavrele noastre mai înainte de a reuși în aceasta, Domnilor Cavaleri Prusiani!!...

[NUMIRI ILEGALE] ¹⁾

D-l Cogălniceanu a plecat la Iași: unii cutează a pretinde că nu se va mai întoarce, deși noi unii nu credem aceasta, deoarece însăși delicatetea cere ca Dumnealui să nu silească pe d-l Candianu a merge să-l caute tocmai peste Milcov.

5 D-l Dimitrie Ghica a rămas în București; dar un ziar serios este dator a vorbi pe cât se poate mai puțin despre acest mare bărbat, ale cărui mari servicii i-au procurat în câteva zile cinci mari decorațiuni de pe la toate marginile lumii celei mari.

10 Așa dar, d-l Cogălniceanu lipsind și d-l Dimitrie Ghica neputând a juca un rol decât numai doar la o expozițiune eraldică, — suntem împinși vrând-nevrând a ne adresa către d-l Ministru de Finanțe.

Intr'unul din numerii trecuți noi publicarăm următoarea scurtă corespondență:

15 « Sunt vr'o cinci luni de zile și mai bine de când mai multe persoane, unele din ele din cele așezate la pensiuine, iar altele chiar străine de această țară, urcă și coboară scara ministerului de finanțe cu titlul de comisari și primesc regulat, ca diurnă, fiecare câte 20 lei noi pe zi.

« Ce să mai fie oare și acești comisari ultra-extraordinari?!

« Cine i-a numit?!

20 « Ce însărcinare au?!

« Ce au lucrat până acum?!

« Cât timp mai au să lucreze?!

« Toată lumea întrebă și se miră, dar nimenea nu știe ce să răspundă.

25 « Ca contribuabil al Statului, rugăm pe guvern să ne dea cuvenitele deslușiri prin « Monitorul Oficial » pentru această risipă de bani.

« Ca cetățean conservator al Constituțiunii, îl rugăm să ne arate cine este mai cu seamă acea fostă cătană nemțească, care face parte din acele comisuni?

30 « Prin care articol al budgetului? prin ce vot al Camerei? prin ce lege specială? s'a decis a se da asemeni funcțiuni cu atari diurne la niște străini! »

Această corespondență ne-a atras fulgere din două părți: dela « Trompeta Carpaților » și dela « Opiniunea Constituțională ».

¹⁾ Traian, an. I, Nr. 48, p. 189—190, 21 Aug. 1869; revista politică.

Pe « Trompeta Carpaților » am văzut-o, dar nu ne-am putut decide a o considera.

Vom discuta dar numai cu « Opiniunea Constituțională ».

In numărul său din 17 August, această foaie ne combate în următorul mod:

« Acei comisari s'au numit foarte just și foarte bine; asemenea comisiuni erau și sunt necesare, indispensabile, pentru a lămuri situațiunea și a descoperi abuzurile și ilegalitățile petrecute, ca să poată Ministrul lua măsuri de îndreptare. Se dă comisarilor diurne pentru că este just și legal să se plătească munca și timpul lor; ei au făcut până acum lucrări serioase și au dat Ministrului mai multe referate importante și vor lucra până ce-și vor îndeplini misiunea. Cât pentru acel pe care « Traian » îl numește *Catană Nemțească*, îl știm că este un funcționar inteligent, capabil și activ, unul din cei mai experimentați și cunoscători în materie de contabilitate și în chestiuni financiare și ne pare că *streino-fagia* merge prea departe în cazul de față. Dar se poate ca informațiunile lui *Traian* să-i fi venit dela cineva persicat de descoperirile acelui funcționar și care se teme pentru dânsul tocmai de activitatea și inteligența acelui membru al comisiunii; însă când strigăm moralitate și onestitate, organele de publicitate independente, în loc de a critica pe Miniștri ce numesc asemenea Comisiuni, ar trebui să le ceară și să-i încurajeze în această cale tocmai spre a descoperi, pedepsi și stigmatiza neonestitatea, imoralitatea și prevaricațiunile și să nu se critice oamenii cari aduc servicii sincere și utile statului. Noi nu spunem aceasta ca să acuzăm câtuși de puțin jurnalul *Traian*, căci suntem siguri că necunoscând misiunea și serviciurile făcute de aceste comisiuni, domnia sa a publicat acele *Scrisori Bucureștene* fără nici o rea intențiune și că acum când le cunoaște utilitatea va fi de ideia noastră. Noi am spus și repetăm că jurnalul *Traian* este un organ de bună cuviință, cu care ne place a discuta; dar precum fiecare partid are și amici prea-zeloși, cari merg mai departe decât ținta, și pe cari rațiunea îi domină anevoie, asemenea și la jurnale se găesc câteodată scriitori grăbiți, cari fără voie-le condamă acte, pe care de le-ar cunoaște partea cea bună, le-ar aproba; și ne-a părut rău să vedem un organ de publicitate moral și independent criticând pe d-l Ministrul de finanțe, când știe că singurii Miniștri demni de stimă și de încredere ce avem în acest cabinet, sunt d-nii A. G. Golescu și Crețescu ».

Pe meditativul d. A. Crețescu îl lăsăm de o parte: « le jeu ne vaut pas la chandelle ».

Cât privește pe d-l A. G. Golescu, «Opiniunea Constituțională» ni se pare a fi prea sentimentală.

Noi am constatat la Ministerul de Finanțe existența unor comisiuni extraordinare.

5 «Opiniunea Constituțională» ne răspunde: «ele sunt necesare și indispensabile».

Cestiunea este mai întâiu de toate, dacă ele sunt legale.

La aceasta nu ni se răspunde.

10 Noi am constatat apoi plata unor diurne, tot atât de extraordinare ca și comisiunile.

«Opiniunea Constituțională» ne răspunde: «se dă pentru muncă».

Cestiunea este, mai întâiu de toate, dacă ele sunt prevăzute în buget.

La aceasta nu ni se răspunde.

15 Noi am constatat, în fine, în numărul acelor comisari financiari, numiți și plătiți contra legii, pe o «fostă cătană nemțească».

«Opiniunea Constituțională» ne răspunde: «este inteligent, capabil, activ, experimentat, etc., etc., etc.».

20 Cestiunea este, mai întâiu de toate, dacă atari calități, fie ele chiar de zece ori mai strălucite, pot da dreptul orișicărui «foste catane nemțești» de a fi în capul unui serviciu român.

La aceasta nu ni se răspunde.

Este învederat dar că toate cestiunile noastre au rămas neatinse.

25 Ceea ce ni se pare însă a fi și mai curios din partea «Opiniunii Constituționale», este de a ridica pentru d-l A. G. Golescu piedestalul unei admirațiuni excepționale.

Ceilalți miniștri sunt ei «demni de stimă și de încredere»?

«Opiniunea Constituțională» zice: nu.

D-l A. G. Golescu este el «demn de stimă și de încredere»?

«Opiniunea Constituțională» zice: da.

30 Atunci cum oare mergem cu «solidaritatea ministerială»?

35 Oricâte au făcut d-l Cogălniceanu sau d-l Dimitrie Ghica, le-a făcut totodată și d-l A. G. Golescu, deoarece a preferit mai bine a păstra portofoliul, tăcând și încuviințând, decât a-și păstra principile, — presupunându-se că le are, — protestând și dându-și demisiunea.

Dacă d-l A. G. Golescu este « demn de stimă și de încredere », sunt nu mai puțin « demni » d-nii Cogălniceanu și Dimitrie Ghica.

Dacă d-nii Cogălniceanu și Dimitrie Ghica nu sunt « demni de stimă și de încredere », nu este « demn » cu aceeași rațiune nici d-l A. G. Golescu.

Așa cere logica sistemii reprezentative.

Cabinetul actual întreg a biciuit țara în întru, josorind națiunea în afară.

Din această osândă nu scapă nu numai d-l A. G. Golescu, dar nici chiar d-l A. Crețescu, deși dumnealui s'ar putea scuza oarecum prin lipsa conștiinței de a fi fost ministru.

Ca o probă « ad rem » despre solidaritatea, nu numai legală, dar încă făptică a d-lui A. G. Golescu cu ceilalți colegi ai săi, oferim « Opiniunii Constituționale » următoarea nouă corespondență, pe care am primit-o zilele trecute:

« Giurgiu, 16 August 1869

« Sosind aci vr'o patru diligențe din cele comandate de administrațiunea poștelor la Viena, vameșul punctului a constatat că în totalitatea acestui transport se aflau, pe lângă niște gente de scrisori aparținând tot direcțiunii poștelor, o sumă de alte obiecte, între cari și o cabrioletă a unui ampoirot din direcțiunea poștelor și niște hamuri ale persoanei cu pricina caretei dela Zlătaru.

« Vameșul, luându-se cu naivitate după lege și considerând această strecurare dela taxa importului ca o fraudă, pentru că declarațiunea era făcută numai pentru importare de simple diligențe, le-a declarat ca obiecte de contrabandă.

« D-l Ministru de Finanțe însă, se zice că a depeșat d-lui Vameș a trimite la București toate acele lucruri.

« Ce însemnează oare această procedură a d-lui Ministru de Finanțe ?

Dacă este așa, apoi am ruga pe « Opiniunea Constituțională » ca să ne lumineze în această privință; iar d-lui A. G. Golescu, pe lângă celelalte, îi recomandăm cu tot dinadinsul, fie ca ministru actual, sau cel puțin ca « unul din membrii cabinetului viitor », articolul de mai jos despre pensionari... ¹⁾.

¹⁾ In pagina 190 se publică articolul *Pensionarii*, semnat de M. Rachtivanu [Ed.].

[CĂLĂTORIA DOMNITORULUI]¹⁾

Astăzi ne vine nouă rândul de a da guvernului un « comunicat », pe baza unui sincer devotament pentru Tron și în numele tuturor Bucureștenilor.

5 Cu ocaziunea plecării M. S. Domnitorului în străinătate, « Monitorul Oficial » publică următoarea relațiune:

« Astăzi Marți 26 August, la 4 ore după amiazi, I. S. Domnul a plecat pentru Germania și Occident. I. S. a început această călătorie pe drumul de fier București și Giurgiu, astăzi gata și în ajunul a se da în circulațiunea publică. Un numeros public aștepta la gara dela Filaret pe ilustrul
10 călător și în minutul când trenul se puse în mișcare, mii de glasuri a salutat pe Domn cu strigătele: « drum bun și fericită întoarcere... ».

Ei bine, în calitate de marturi oculari, noi suntem datori a declara că aserțiunea foii guvernamentale este « neexactă » și « nefundată ».

15 Numerosul public, adunat la Filaret pentru a vedea punându-se în circulațiune primul car de fier din debarcaderul capitalei, nici n'a gândit măcar de a recurge la « mii de glasuri », după poetica expresiune a « Monitorului Oficial ».

20 Mai bine creșcuți decât d-nii miniștrii, Bucureștenii au avut destul tact pentru a nu oferi nimănui motivul de a crede, cum că ei și-ar fi manifestat un fel de bucurie la plecarea M. S. Domnitorului.

În adevăr, ar fi fost cu totul necuviincios de a striga: « drum bun », când Capul Statului părăsește țara, nu se știe pe cât timp.

25 Ș'apoi cum oare « mai multe mii » de oameni ar fi fost în stare a concepe și a emite într'un mod atât de spontan eu una și aceeași exclamațiune, compusă din unsprezece silabe, afară numai dacă ar fi învățat-o de acasă, mulțumită vreunei instrucțiuni prealabile?

Ba chiar învățând-o și executând-o, fraza ar fi devenit de tot neînțelegibilă, ieșind d'odată din « mai multe mii » de guri, asemenea monstrosului concert american de mai deunăzi!

30 Așa dară, să fie bine constatat că numerosul public, venit la Filaret din curiozitate pentru drumul de fier și prezent la plecarea M. S. Domnitorului, a avut hunul simț de a conserva cea mai profundă tăcere.

¹⁾ Traian, an. I, Nr. 51, 28 August 1869, p. 201; revista politică.

A fost, negreșit, un efect firesc al întristării de separațiune, pe care n'au resimțit-o, precum se vede, numai d-nii miniștrii.

Un lucru ni se pare ciudat.

5 In tot intervalul călătoriei la Livadia, M. S. Domnitorul a fost întovărășit de însuși președintele Consiliului.

Era o formalitate de rigoare într'o țară constituțională, unde miniștrii sunt responsabili pentru toate actele puterii executive.

De astădată însă M. S. Domnitorul pleacă fără niciun consilier al Tronului.

10 Este pe de o parte o eresie flagrantă contra pactului nostru fundamental, iar pe de alta o umilință internațională, deoarece numai vice-regele Egiptului nu poate călători cu miniștrii săi, fiindcă... *nu-i permite stăpânul din Constantinopole.*

Guvernul ne va înțelege.

15 In ajunul plecării M. S. Domnitorului, s'au comis două decrete princiare.

Cel dintâi semnalează un « qui-pro-quo » în sânul Cabinetului.

20 D. V. Boerescu căpătând un concediu de 30 zile, d. A. Crețescu, pentru care este deja atât de greu un singur portofoliu, se mai încarcă cu interimul ministerului de Justiție.

D. G. Manu concediindu-se de asemenea pe patru săptămâni, despărțământul de Resbel rămâne în sarcina... d-lui Dimitrie Ghica!!!

25 Apoi ministerul de Externe se adauge provizoriu pe lângă acel de Interne în mâinile atât de cuprinzătoare ale d-lui Cogălniceanu.

In fine, președintele Consiliului se confirmă definitiv la Lucrările Publice!

30 Toată această încurcătură, făcută parcă într'adins pentru a arunca o ultimă confuziune în spirite, are în fond un înțeles foarte periculos, dacă nu și mai multe.

Intr'unul din numerii trecuți, noi înregistrarăm deja sgomotul că armata română va fi prefăcută în niște salahori ai căilor ferate, punându-se la ordinea Prusianilor d-lui Strussberg.

35 Înțelegeți oare acum de ce d. Dimitrie Ghica a devenit ministru de Resbel și de Lucrările Publice totdeodată?..

D. G. Manu, întorcându-se peste o lună și găsind lucrurile puse la cale, va avea mângâierea în fața oștirii îngenunchiate de a imita pe Pilat: «îmi spăl mâinile!»...

Al doilea decret princiar anunță o amneștie « pentru toate delictele politice și de presă pendiți înaintea justiției ».

Raportul d-lui V. Boerescu către M. S. Domnitorul zice în această privință, așa:

« Cele mai multe din aceste procese datează încă din epoca guvernului trecut ».

Fără a fi apărători ai cabinetului Brătianu-Golescu, de care am diferit ca deputat și ca publicist într'o mulțime de cestiuni mari și mici, noi cerem ca ministerul de Justiție să publice anume lista tuturor proceselor politice și de presă, pentru ca să se vadă astfel, ca o desmințire a cuvintelor domnului V. Boerescu, că *aproape toate* se datoresc cabinetului actual: cei 32 dela Slatina, d-nii Georgescu și Dimitrescu dela Giurgiu, farsa Popovici, Candiano și Ploeștenii, etc., etc., etc.

Fiindcă menționaram pe Ploeșteni, profităm de această ocaziune pentru a anunța lectorilor noștri aparițiunea unui nou organ, numit « Democrația », fondat prin acțiuni în clasicul oraș, unde până acum n'a fost nici măcar o tipografie, dar ale cărui patriotism și liberalism nu s'au încovoiat în fața greutăților de tot felul, precum nu s'a plecat nici chiar dinaintea biciului d-lui Coșălniceanu!...

[PRINCIPIILE ZIARULUI « TRAIAN »] ¹⁾

Foaia « Românu », în numărul său de ieri, a crezut oportun a vorbi despre « drapelul » pe care l-ar fi ridicat « d. B. P. Hajdeu » prin ziarul « Traian ».

Pentru ca venerabilul veteran al publicismului român, negreșit fără vr'o intențiune din parte-i, să nu inducă pe cineva în eroare asupra naturii principiilor noastre, ne vedem siliți a publica însăși statutele, pe temeiul cărora s'a fondat prin acțiuni ziarul « Traian ».

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 56, p. 221, 13 Septembrie 1869; prima parte din revista politică.

Iată-le:

« I. Marele partid național, neavând decât un singur organ de publicitate în capitală, pe ziarul « Românu », se mai fondează o nouă foaie, care nefiind legată de nici o tradițiune, să apere, să susțină și să răspândească principiile liberale cu independență, luptând însă pentru același drapel.

« II-o. Ziarul va purta titlul de « Traian », care este personificarea ideii de naționalism și liberalism: principii din 1821 și 1848, adoptate de către majoritatea fostei Camere.

« Această foaie va fi politică, științifică și literară.

« III. În privința politică:

« 1. În genere, ziarul va avea două scopuri:

« a) Scopul polemic, de a respinge și combate atacurile reacțiunii dinăuntru și din afară.

« b) Scopul dogmatic, de a desvolta principiile partidului liberal, demonstrând superioritatea lor asupra celorlalte standarde.

« 2. În specie:

« a) Va susține regimul constituțional cu dinastia actuală, urmărind sincera lui aplicare la noi, și combătând din toate puterile orice tendințe spre guvernul personal.

« b) Va cere neconținut realizarea dispozițiilor înscrise în titlul VIII al Constituției, adică: armarea țării, descentralizarea, căile de comunicare, armonizarea legilor, instrucțiunea poporului, etc.

« c) Va lucra pentru românizarea gurilor Dunării și va combate tendințele acelor elemente străine, care se încearcă a constitui stat în stat în România; de exemplu: așa-zisele comunități maghiare, israelite, slavice, etc.

« d) Va apăra din toate puterile cestiunea Românișmului de pretutindeni.

« e) În raporturile cu celelalte fracțiuni ale marelui partid liberal, redacția va avea de regulă a nu refuza niciodată mâna ce i se va întinde pe baza acestor principii.

« IV. În privința politicii naționale și internaționale, ziarul va lucra fără considerațiune de diplomația străină.

« Nu vom scăpa însă niciodată din vedere că alianța noastră naturală este cu puterile occidentale latine și vom păstra-o neconținut pe cât timp ele n'ar manifesta tendințe contrarii interesului nostru național.

« V. Se va explica totdeauna, pe baza istoriei, simțul și întinderea dreptului nostru-public intern și extern, tractatele cele vechi cu Turcia în privința monetei, comerțului, armatei, reprezentațiunii statului român în afară, jurisdicțiunea consulară, etc.

« V. In privința științifică, ziarul va conține articoli relativi la economia națională, finanțe, comerț, etc.

« VII. In privința literară, redacțiunea se va sili a desvolta gustul literar și artistic, dând totdeodată seamă lectorilor de toate producerile naționale în aceste două genuri.

« VIII. Se vor publica toate întâmplările mai importante politice, literare și științifice din afară.

« IX. Programa, în care se vor desvolta principiile, ale căror puncte principale se emiseră mai sus și care trebuie să figureze în întâiul număr al foii, nu se va putea publica decât numai după ce va fi avut aprobarea majorității comitetului de redacțiune.

« După aceia Directorul va fi dator, în conducerea ziarului, să se țină strict de acea programă. »

Așa dar, în putetea articolului I și a ultimului aliniat din articolul III, ziarul « Traian » reprezintă o porțiune nedeslipită, deși « independente și fără tradițiuni », din marele partid național, tinzând la asimilarea tuturor celorlalte « fracțiuni », pe baza următoarelor principii:

Regimele constituționale cu dinastia actuală;

Combaterea guvernului personal;

Armarea țării;

Descentralizarea;

Instrucțiunea poporului;

Românizarea gurilor Dunării;

Stăvilirea și înfrânarea invaziunii jidovești;

Poprirea străinilor de tot felul de a forma stat în stat pe teritoriul român;

Apărarea românismului de dincoace și de dincolo de Carpați;

Respingerea ingerinței diplomatice în afacerile țării;

Simpatia pentru popoarele latine din Occidente;

Mentținerea deplinei autonomii a statului român contra pretențiunilor otomane;

Desvoltarea gustului literar și științific;

Incurajarea industriei naționale...

Acestea sunt principiile lui « Traian ».

Ne permitem a spera, că niciunul din ele nu poate să displacă ziarului « Românul ».

In orice caz, aceste principii nu sunt o invențiune a « d-lui B. P. Hajdeu ».

In calitatea sa de director al lui « Traian », dumnealui este dator în vigoarea articolului IX din statute, a se ținea strict de linia pre-
 scrisă de fundatorii ziarului și pe care a primit-o, fiind identică cu
 condițiunile sale.

Un adevărat organ de partid, iar nu al unei persoane izolate, are
 totdeauna statute, acționari, comitet de redacțiune și director.

Așa este « Traian ».

D-l B. P. Hajdeu, legat prin programa comitinților săi, exprimă
 cugetările unei colectivități întregi, care sunt ale sale numai prin con-
 formitatea principiilor.

Dacă respectabilul nostru confrate dela « Românul » nu se unește
 cu noi pe calea aplicațiunii în mai multe chestiuni mari și mici,—
 aceasta constituie, nu un « drapel » deosebit, ci o nuanță mai mult sau
 mai puțin pronunțată a aceluiași stindard.

In fine, cu același drept, cu care ziarul « Românul » pretinde a fi
 expresiunea d-lui Ion Brătianu, afirmăm, și noi, că d-l Ion Brătianu
 nu poate să nu împărtășească toate principiile, înscrise în statutele lui
 « Traian »,..

[DESPOTISM ȘI LIBERTATE] ¹⁾

O temere mică în România, o temere mare în Europa.

Să fie însă logic ca uriașul să rămână nevăzut din cauza piticului?

Se vorbește de apropierea unui nou « 3 August ».

Punctele de analogie sunt destul de potrivite.

Măria Sa Carol I lipsește în 1869 ca Măria Sa Alexandru Ioan
 în 1865.

D-l general Florescu sau d-l colonel Cogălniceanu,— diferența este
 d'abia d'un grad!

Șoapte, amenințări, strămutări de regimente, până și încurcătura
 socotelilor municipale,— astăzi ca și atunci!

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 59, p. 235, 23 Septemvrie 1869; revista politică.

Unii își scormonesc memoria pentru a ne aduce aminte cu fiori, că în ajunul măcelului cuzist un căpitan fusese trimis la vodă în străinătate cu niște hârtii foarte urgente: zilele acestea nu unul, ci doi ofițeri au plecat de olac din țară, cu o misiune nu mai puțin misterioasă.

5 În fine, multe de toate se grămădesc de minune pentru a justifica ne'ndemâna generală.

Și totuși noi credem lucrul peste puțință!

După un « 3 August » a urmat altădată un « 11 Februarie ».

10 Oamenii dela putere, fie cât de orbiți, nu pot a nu ști măcar atâta, că aceeași cauză naște același efect, după expresiunea lui Schiller, « dieselben Bedingungen bringen dieselben Erscheinungen zurück ».

Precum vedeți, cărmacii noștri nu vor cuteza: îi va opri istoria germană.

15 Cuza încercase un « 3 August », fiindcă se credea prea tare prin calitatea-i de Român, prin agitarea unei mari chestiuni sociale, prin o atitudine adevărat autonomă în diplomație.

Ei bine, cu toate astea el a pățit-o!

20 Apoi s'o facă oare un om de viță străină, ca d-l Demetriu Ghica, cunoscut numai prin visurile sale de restabilirea feudalismului și prin repețita îngenunchiare a națiunii?

Nu se face!

« Teama cea mică » trebuie să dispară. « Teama cea mare », — aci-i aci!

25 Corespondența noastră parisiană, pe care o publicăm mai la vale ¹⁾, analizează cu multă preciziune două fapte, formând o singură unitate politică: boala lui Napoleon III și o extremă fierbere democratică.

Un raport medical, reprodus în mai multe foi franceze, fără ca să-l fi respins vr'o desmintire oficială, vorbește despre morbul imperial în următorul mod:

30 « Peste o lună, peste trei luni, *cel mult peste șase luni*, lampa se va stinge ».

Intâmplându-se aceasta, va izbucni negreșit în locu-i incendiul de lumină, descris de Victor Hugo în Congresul dela Laussanna.

¹⁾ În același număr, p. 235—236, se tipărește, sub titlul *Din Paris*, scrisoarea lui Cassiu Illarian, adresată « D-lui Directore al ziarului *Traian* », « cetățeanul Hăjdeu » [Ed.].

Austria, cea dintâi totdeauna pe calea oportunității, își ia de pe acum măsurile.

Aliat al Franței până ieri, Habsburgul re'ncepe astăzi vechea comedie de « ingraturitate », pe care o caracterizase atât de bine colegul nostru d-l Missail într'unul din numerii trecuți ai lui « Traian ».

Telegramele anunță că principele ereditar al Prusiei va petrece mai mult timp la Viena în sânul familiei imperiale.

E sublimă această înfrățire între calăii și victimile dela Sadowa!

Insă cbiar adăugându-se Rusia și Turcia, fi-va oare în stare această conjurațiune a despoților fără popoare să reziste la toaca libertății universale de pe malurile Secuanei?

Boemul, Croatul, Ilirul, Polonul din Galiția și cele trei milioane de Români de peste Carpați, mai rămânea-vor încă o dată o turmă necuvântătoare la ordinele d-lor Beust și Andrassy?

« Nihilistii » din Rusia nu dorm.

Naționalitățile de peste Dunăre așteaptă.

Insăși Prusia nu se ține destul de tare pe nouăle picioroange, create acum trei ani, fără știrea lui Dumnezeu, prin acul lui Dreyszen.

Vom da o probă.

« Gazeta Constituțională » dela Dresda a povestit mai deunăzi ciudatul proces al d-lui Walster, redactorul « Buletinului Internațional », care îndrăznise a trece în coloanele sale următorul pasagiu:

« Nu va fi libertate în Germania, cât timp va domni un Hohenzollern la Berlin. »

Avocatul, Dr. Fraenzel, în loc să apere pe client, s'a mărginit a zice:

« Osândiți-mă de 'mpreună cu dânsul, căci nu voesc nici eu a mă prusifica. »

Juriul a dat în unanimitate un verdict de achitare, urmat de un tunet de aplauze din partea numeroaselor tribune...

Astfel, înșiși Germanii oftează după libertate.

Care va fi rezultatul acestei lupte europene?

Națiunile cele putrede vor fi înmormântate!..

[UN MINISTRU AL INSTRUCȚIUNII PUBLICE] ¹⁾

Se crede, în genere, că ura de control ar fi unul din păcatele capacității.

Eroare!

Oamenii cei adevărat superiori nu pot fi despoți, căci însuși geniul lor nu consistă în altceva, decât numai în aptitudinea de a ghici voința colectivă, mărginindu-se apoi a o personifica, încât în realitate nimeni nu e mai sclav: un simplu instrument al secolului, al națiunii, al omenirii.

Dictatura este o patimă necesară a nulițăților.

Lipsiți de concepțiuni vaste și de cunoștințe solide, uzurpătorii de reputațiune se tem cu tot dreptul a întâlni cumva în cale niște capete mai fericite: aceasta-i îndeamnă a suprima cu brutalitate orice manifestare de independență.

Matematiceste vorbind, nula este cea mai dictatorială din toate cifrele.

Subiectul revistei noastre de astăzi va fi d. Alexandru Crețescu, ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, mai urcat ad-interim la Justiție, fără știrea lui Dumnezeu, prin lipsa d-lui Basiliu Boerescu.

Trebue, negreșit, să fie o cauză foarte gravă prin sine-însăși, pentru ca să ne fi împins, vrând-nevrând, a da loc d-lui Crețescu în columnele lui « Traian », care nu este o foaie umoristică, nici o comedie de felul « Anticarului » lui Goldoni, nici cabinetul unui mecanic.

Ne vom permite, mai întâi de toate, o scurtă introducere.

Celebritatea individului în cestiune se reduce la câteva puncte.

Ca profesor de istorie la Sfântul-Sava, d-l Crețescu tradusese într'o limbă barbară un manual scolastic francez, prin care însă de sigur n'ar fi ajuns la nemurire, dacă n'ar mai fi comis tot atunci o păcăleală, singură în stare, într'o altă țară, a ucide pe un dascăl moralninte pentru totdeauna.

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 60, p. 241—242, 25 Septembrie 1869; partea întâia din revista politică.

In 1855 un librar scoate la lumină « Istoria Moldo-României », cuprinzând două cronici, despre cari în prefață se zice cu multă pompă că:

« D-l A. Crețescu, profesor de istorie la gimnaziul național, a întreprins o călătorie științifică peste Olt în România-Mică și în cercetările sale a descoperit... ».

America?

Praful de pușcă?

Nu.

Pe vornicul Ureche și pe Miron Costin, publicați deja în Moldova cu cincisprezece ani înainte!

D. Crețescu, profesor de istorie, n'a știut nici măcar atâta, cedând d-lui Ioanid lucrul ca « inedit »!

De aci dumnealui se deșteaptă într'o dimineață cu portofoliul ministerului de Culte și Instrucțiune Publică!

Vom da vr'o două trăsuri din această nouă fază.

Un cetățean din Iași dăruind Statului un manuscript, d-l Crețescu se grăbește a publica în « Monitorul Oficial » următoarea recunoștință:

« D-l George Asachy oferind ministerului un manuscript intitulat « Istoria Moldovei », alcătuit de Ludovig Gebhard, după planul lui Wilhelm Gutri și a lui Ioan Graicum (?) și a altor învățați englesi; ministerul pe deoparte a regulat publicarea lui în *Revista istorică a Arhivelor*, iar pe de alta etc. ».

Un fost profesor de istorie și cap al învățământului țării nu știe că celebrul Gebhardi, cunoscut școlarilor, după nume, chiar din prima clasă colegială, nu este nici Român, nici inedit, ci a publicat « Geschichte der Moldau » la Leipzig în 1782!...

Mai iată una și mai boacăină.

D-l N. Crețulescu dând Muzeului o mumie egipteană, d. Crețescu se spucă a o defini în columnele ziarului oficial în următorul mod:

« Una din momăile egiptiene, cari sunt dintre toate momăile, cele mai vechi sfărâmături de ființe omenești ce se pot recunoaște!!! ».

Ecce homo!

Pentru ca imaginea d-lui Crețescu să fie completă, mai lipsește numai doar discursul d-sale din Camera trecută, când apăra cu o elocință falstaffiană caricatura « Scrânciobului » contra fraților noștri
5 de peste Carpați, stabilind ca dogmă respectul studinților români pentru steagul unguresc.

Tot atunci dumnealui însuși își dete numele cel mai potrivit cu mijloacele sale formale și fundamentale: nu ministru, ci un « măturător » al învățământului!

10 Și 'n adevăr, gonirea cu cârdul a sărmanilor elevi de prin școalele din Iași și din București i-ar merita pe deplin un monument cu această inscripțiune lapidară în limba clasică:

ALEXANDRO CRETZESCO
SCHOLARCHAE SCOPARIO
15 REI. LITERARIAE. RYDISSIMO...

Isprăvind prefața, intrăm în materie.

D. Crețescu găsea în instrucțiunea publică două piedici principale, care îl popreau în sublima misiune a « măturatului »: principiul concursului și instituțiunea consiliului general.

20 Ambele au primit, în fine, zilele acestea, o lovitură de moarte.

În privința concursului, iată ce scriu d-nii I. Nîcolescu și Gr. Râmniceanu, doi juri dintre cei mai eminenți, doctori în medicină dela facultatea din Paris:

25 « Abia ieșiți de pe băncile școalei, credeam că concursul este judecătorul suprem al meritelor, căci el dispensă intrarea pe portița cea mică a cutărui omnipotente al zilei, nu face pe omul independent a-și pleca capul și a face anticameră, pentru a obține un serviciu.

30 « Credeam, repetăm, că prin concurs se judecă capacitatea, însă decepțiune! Eram înșelați, nu știam nimic, n'aveam nici o idee de concursuri, al căror rezultat se știe mai 'nainte de ziua destinată a se măsura capacitatea și a-și expune fiecare știința.

35 « Aveam dreptate a ignora aceste concursuri; căci suntem cu totul străini de modul cum s'aplică și n'avurăm timpul a le cunoaște; astăzi însă, când gustarăm din acea cupă amară, ce ne făcu să vedem un asemenea concurs, nu putem face alt decât a-l da publicității, ca astfel să-l afle nefericiții studenți, ce ne vor succede; să știe ce-i așteaptă, să nu-și

mai facă iluzii frumoase, să nu creadă că la noi ar exista numai reale concursuri, ci și altele, precum este acesta, unic în felul său:

5 ♦ Onorabilul minister al instrucțiunii publice anunță prin *Monitorul Oficial*, încă de acum patru luni, un concurs pentru ocuparea definitivă a catedrei de medicină poporară și medic al seminarului din capitală: ziua fixată era 15 Septembrie.

10 ♦ Ca unii ce credeam că concursul e singura cale legală, ne duserăm și noi și ne înscriserăm, întrebând dacă există o programă, căci tot acest concurs nu s'a ținut anul trecut, din cauză că comisiunea examinatorie n'a avut programă; ni s'a zis:

♦ Nu este programă, rămâne la juriu.

♦ La 13 septembrie ne duserăm la minister, spre a ști localul unde se va ține concursul, căci onorabilul minister nu binevoi a ne anunța formal; ni se spuse: la seminar, orele 12 din zi.

15 ♦ În fine, ziua luptei sosește, mergem la seminar, așteptăm până la 1½ ore, nimic nu se simte, nimic nu se vede, juriul așteptat nu vine.

♦ Plecăm mirați la minister, unde protestarăm domnului director, care binevoi a pune rezoluția următoare: « se recomandă onorabilului consiliu permanent spre a aviza ».

20 ♦ Nu ne mulțumirăm cu atât, întrebărăm tot pe acel domn funcționar care la 13 septembrie ne spusese « localul seminarului » — și d'astă dată, căutând în arhivă, ne arată că onorabila comisiune a fost invitată să facă concursul la școala de medicină, fără însă a-i indica la ce ore.

♦ Plecăm la școala de medicină, al cărei local este spitalul militar, unde ne spune: n'avem nici un anunț dela onorabilul minister.

25 ♦ Astă împrejurare ne făcu a presupune mai multe... ».

Rezultatul a fost, că d-l Dr. M. P. Trandafirescu s'a numit *fără concurs*.

30 Dumnealui poate să fie cel mai bun și poate să fie cel mai rău: adevărul a rămas neconstatat.

D-l Crețescu, în loc de mântuitorul criteriu al concursului, nu admite decât numai propria sa apreciere individuală, pe care cunoscând-o din cele de mai sus, nimeni nu s'ar mira, dacă mâine sau poimâine un membru al bandelor electorale ar fi decretat profesor de filosofie...

35 Credem însă că aceasta nu se va întâmpla căci... se zice că d. Crețescu ar avea de gând a desființa cu totul însăși facultatea, considerând, pe semne, existența « literelor » în România ca o insultă personală.

Trecând acum la Consiliul General de Instrucțiune Publică, noi dăm mai la vale, în « Revista Ziarelor », sub titlul de « Chestiunea-Lahovary »¹⁾, un dosar întreg, relativ la această scabroasă afacere menită a deveni o « cauză celebră ».

5 Intr'unul din numerii viitori, « Traian » va analiza cestiunea din punctul de vedere al legalității, demonstrând atunci, fără multă greutate, o ecuațiune perfectă între cunoștințele juridice și acele istorice ale d-lui Crețescu.

Dalloz și Merlin îi sunt tot atât de familiari, ca și Gebhardi, ca și
10 « letopisețele », ca și « momăile egiptiene!... ».

Deocamdată rugăm cu tot dinadinsul pe toți amicii noștri a ceti mai jos epistola d-lui Gregoriu Lahovary, porunca individualității în cestiune și judicioasele observațiuni ale ziarului « Românul », — puse toate față 'n față astfel încât orice comentariu ar fi de prisos.

15 D. Crețescu voiește cu orice preț o putere absolută, nemărginită, necondiționată²⁾.

Mai revedeți începutul revistei.

[CĂLĂTORIA DOMNITORULUI]³⁾

Sterilitatea unor noutăți în adevăr importante împinge vrând-nevrând mai toate ziarele române, când nu petrec certându-se unele
20 cu altele, a se preocupa cu multă gravitate de călătoria Măriei-Sale.

O Odisee întreagă, pentru care lipsește deocamdată un Omer, de nu va voi cumva să-l suplinească autorul « Mirelui României ».

Din Viena la Munic, din Munic la Baden, din Baden la Paris, — publicismul bucureștean urmărește pretutindeni pe Capul Statului cu
25 aceeași amoroasă solitudine, cu care un curtean din zilele lui Ludovic XIV, adecă din epoca răposatului « l'Etat c'est moi », întreba

¹⁾ La paginile 243—244 se reproduce, din ziarul *Românul*, scrisoarea deschisă a lui Gr. I. Lahovari, membru al Consiliului general de Instrucțiune, către Ministrul Instrucțiunii Publice. [Ed.].

²⁾ Acest violent articol al lui Hasdeu a fost considerat în unele cercuri politice ca o răzbunare personală. Vezi articolul din *Presa* (2 Octomvrie 1869), reproduș în *Traian* (Nr. 64, p. 260) și publicat de noi la Note.

³⁾ *Traian*, an. I, Nr. 63, p. 253, 2 Octomvrie 1869; revista politică.

de-a-rândul pe toți valeții de curte, dacă majestatea sa a dormit bine, dacă majestatea sa s'a sculat sănătos, dacă majestatea sa a mâncat cu gust...

Intr'un stat constituțional, precum ni se pare a fi al nostru, unde Principele este o « ficțiune », — cetățenii cei serioși ar trebui să-și bată capul numai și numai cu « realitatea », concentrată în corpul cel responsabil al consilierilor Tronului.

Iată de ce noi ne-am abținut până acum și ne vom abține și de aci înainte de a oferi lectorilor noștri itinerariul Domnitorului, rezervând « Adunării Naționale » sarcina de a scoate la lumină până și lista bucatelor, consumate la diferitele conacuri de către suita Măriei Sale.

Avem în această privință cu atât mai mult drept, cu cât guvernul nostru crezuse de cuviință să consilieze Capului Statului de a nu călători ca « Domn al Românilor »; încât toate recepțiunile regești și imperiale, câte l-au întâmpinat în diversele capitale ale Europei, fie ele de o sută de ori și mai strălucite, rămân cu totul indiferente pentru națiunea noastră.

« Monitorul » și numeroasele foi guvernamentale să binevoiască a ne da o singură probă, că Măria Sa a fost primit undeva oficial în calitate de « ales al României ».

Din contra, toate organele din străinătate, germane și franceze, independente și oficioase, au repetit, mai în unanimitate, că curțile din Schoenbrunn, din Nymphenburg și din Tuillerii au avut în considerațiune curat și simplu pe « un principe din dinastia prusiană ».

Din acest punct de vedere, lucrul poate să bucure numai doară pe d-l Bismarck!

Onorurile pentru regele Frideric-Wilhelm sunt prea departe de a măguli pe Români!

Brandenburgul și Dacia n'au a face una cu alta, după expresiunea străbunului Propertiu:

Cum Tiberi Nilo gratia nulla fuit!...

Călătoria vice-regelui din Cair a fost mai onorifică pentru Egiptieni, operându-se sub auspiciile sultanului, adică nu numai ale unui suveran legal, dar încă de același neam cu dâșșii: Turc și Turc!

Va sosi o zi în care guvernânții noștri cei cu « vulturii roșii » să fie chemați a da socoteală națiunii, pentru că au cutezat printr'un consiliu sacrileg a expune pe Capul Statului de'naintea străinilor, fără acea supremă ilustrațiune, de care nu ne îndoim că înșiși

5 Măria Sa se mândrește mai mult decât de orice alta în lume: aureola de Român!...

Până atunci, în așteptarea momentului de a striga cu tot nervul unui sincer devotament: « să trăiască Domnul Român Carol-vodă! » noi vom semnala un nou simptom al restaurațiunii feudalismului pe

10 țarmii Dunării și mai cu seamă peste Milcov.

Mai deunăzi publicarăm o petițiune din Adjud contra grosolanei sălbăticii a « seniorului » Alecu Balș, închelbăcit cu « seniorul » Marcus Bronstein.

Pe lângă boier și jidan, se mai adaugă astăzi un « senior » cu crucea

15 în mână, pentru ca astfel tabloul evului-mediu să se completeze pe deplin prin figura unui « abate ».

Iată ce scrie « Curierul din Iași » din 28 Septemvrie:

« (Călugării închiși) în număr de 5, dela mănăstirea Neamțu și anume: Irmonahu Ioan, Doroftei Gheorghiu, Pafnutie Irimescu, Visarion Filimon,

20 Gurie Filip, s'au găsit închiși la Mitropolie. Eri s'a dus Judecătorul de instrucție Livescu acolo, a încheiat Proces-Verbal și în urmă i-a eliberat. — În numărul viitor vom arăta cauza... ».

Oricare ar fi cauza, faptul este că părintele Calinic Miclescu joacă pe malurile Bahluiului rolul unui « incuisitor » în toată puterea cu-

25 vântului!

În Adjud « işlicul » și « chitia » sparg casele cetățenilor, în Iași « potcapul » îi bagă în temniță: situațiunea e admirabilă!

Ar trebui să reînvie Walter Scott spre a căra din patria ciocoită, jidovită și călugărită a lui Ștefan cel Mare, un cârd de materialuri

30 pentru un roman din timpii cruciatelor!

[DREPTUL DE A BATE MONEDĂ] ¹⁾

În numărul trecut al lui «Traian», corespondentul nostru parisian, — ale cărui informațiuni, luate totdeauna din cercurile cele mai competente, nu s'au desmințit până acum o singură dată, — a zis între altele:

« Se asigură, că scopul principal al călătoriei Domnitorului nostru ar fi de a obține permisiunea Europei pentru crearea unei decorațiuni române.

« Atâta ne mai lipsea!

« Felicităm pe dd. miniștri.

« Ce rușine! Ce batjocură!... ».

Independința Belgiei din 9 Octomvrie confirmă și completează relațiunea corespondentului nostru parisian în următorul mod:

« Principele Carol voește să profite de vizitele sale la curțile din Viena, Berlin, Paris și London, spre a termina două afaceri, cu cari de mult se preocupă diplomația.

« Una privește baterea monetei naționale.

« Sublima Poartă nu se opune în principiu, dar nu admite efigia Principelui.

« Cealaltă afacere se referă la o decorațiune română.

« Turcia iarăși n'o combate în fond, însă pretinde a-și rezerva dreptul de aprobare prealabilă pentru fiecare nou cavaler... ».

Iată dar înaltele griji ale Măriei Sale Domnitorului, pentru cari consilierii Tronului au solicitat și au primit încuviințarea tacită a Parlamentului Român de a lăsa pe Capul Statului să plece în străinătate.

Dreptul de a bate monedă, de care noi ne-am bucurat totdeauna în urma capitulațiunilor cu Turcia, chiar în epocele cele mai nefaste ale istoriei noastre naționale, fără nicio protestare din partea padișahului, — devine astăzi, pentru guvernul lui Carol-vodă, un trist obiect de cerșetorie, rugând cu umilință să ni se dea de pomană ceea ce n'am pierdut niciodată!

¹⁾ Traian, an. I, Nr. 65, p. 261, 7 Octomvrie 1869; prima parte din revista politică.

Tratatele noastre originale cu puterea suzerană sunt din 1460 și 1512: totuși Domnii Moldovei și ai Munteniei, posteriori lui Vladislav și lui Bogdan, nu s'au sfiit un singur moment de a uza, cu deplinătate și fără niciun control, de prerogativa monetară a autonomiei.

5 Avem bani munteni dela Vlad Țepeș, Mircea Ciobanul, Mihai cel Viteaz, Simion Movilă, Constantin Brâncoveanu. . .

Avem bani moldoveni dela Alexandru Lăpușeanu, Iacob Basilic, Ioan cel Cumplit. . .

Toate acestea nu le știu numai doară istoricii prusieni, pe cari s'au 10 depris a-i consulta mereu și exclusiv guvernanții noștri.

Suntem oare mai pe jos astăzi sub Măria Sa Carol I?
Ciudat! . . .

Și apoi dreptul de a bate monetă, ca și acel de a crea o decorațiune română, este prevăzut în modul cel mai precis chiar în charta noastră 15 constituțională.

Iată alineatele 12 și 13 din articolul 93:

« Domnul va conferi decorațiunea română conform unei anume legi.

« Domnul are dreptul a bate moneta, conform unei legi speciale. . . ».

Constituțiunea noastră este ea oare sau nu este recunoscută de 20 către toate puterile Europei, începând dela Poarta Otomană?

Dacă este, apoi cum dar să mai solicităm din nou pe vreuna din ele asupra monetei și decorațiunii, cuprinse ambele foarte clar în pactul nostru fundamental, întocmai ca și principiul monarhic?

Nu cumva Constituțiunea nu mai există?

25 Dar atunci cum merge cu dinastia, care se bazează la noi deabia pe un capitol de acolo?

Logica este riguroasă. . .

[« TRAIAN » E DINASTIC] ¹⁾

Ni se spune, cu siguranță, că poliția ar fi făcând o colecție de unele din numerile noastre, pe care nemicii libertăților publice, ai constituțiunii și dinastiei le-ar interpreta în sens antidinastic.

O nouă infamie; o nouă perfidie!

5 Ne e milă de aceste ultime spasaturi ale agoniei unui minister care, dacă a ajuns a crede că își va mai prelungi zilele cu manopere de-acestea ponosite, apoi poate să-și cânte singur și de pe acum *aliluia*.

10 Drept răspuns la toate tripotările acestea, ziarul « Traian » se crede dator a începe, și mai cu vigoare, și mai cu încredere, prevăzut cu mult mai mari mijloace, cel de al doilea semestru al existenței sale, prin repetirea acelei solemne declarațiuni, pe care a făcut-o de atâtea ori, că: nu ne vom abate un singur moment nici în viitor, dela statutele noastre fundamentale, în fruntea cărora, între altele, se află următorul articol:

15 « Vom susține regimul Constituțional cu « Dinastia actuală », urmărind sincera lui aplicare la noi și vom combate din toate punctele orice tendințe spre guvernul personal ».

20 Acuma, în fața acestor principii proclamate de fondatorii ziarului « Traian » și afirmate continuu, prin fapte, șase luni întregi, liber este ministerul să alerge, după obiceiul său, la orice calomnie, la orice denigrări, la orice izbiri, pe care le crede capabile de a-i da atotputernicia, absolutismul, dictatura. Noi, constanți pe calea ce am apucat, știind că libertatea e mai veche decât despotismul; știind bine că
25 a face un nou 2 Mai, un alt 3 August; știind de unde a plecat și unde țintește să meargă ministerul de astăzi, îl vom întreba numai atât:

Où allez vous, monsieur l'abbé?

Vous allez vous casser le nez...

30 Și aceasta va fi cu atât mai sigur, cu cât trebuie să-și fi pierdut și ultimul grăunte de raționament, un minister carele se pregătește

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 70, p. 281, 18 Octomvrie 1869; prima parte a revistei politice.

a propune unui Domnitor Constituțional, măsuri de supresiune a libertăților publice, tocmai după o călătorie întreprinsă în scopuri folositoare țării și promițătoare de noi îmbunătățiri! Ce fel! a doua zi după un act atât de solemn, până și în vieța celui mai umilit cetățean, — măritagiul, — credeți a vă impune Domnitorului, credeți a vă face necesari prin chimere, prin invențiuni nedemne, prin propuneri de suprimări de libertăți, care ordinariamente, tocmai în asemenea ocaziuni mari, se întind și se ameliorează și mai mult?

Oare propunerile cu care vă pregătiți a ieși înaintea Domnitorului, — și care nu mai sunt un mister pentru nimeni, — nu sunt o adevărată insultă pentru capul Statului? Primi-va el, a introduce pentru prima oară, în noua sa Patrie, pe juna sa Doamnă; precum ar introduce-o un cuceritor, un Suvarof, un Atyla, un Joltuchin, un Tamerlan, sau că o va aduce ca un adevărat Carol I, Domn Constituțional al României, după cum este și va fi, fără voia voastră, fiți siguri?

Oare aceste liberticide propuneri, nu vor scri, înainte de toate, pe frunțile voastre: « Ecce homo »?

Dintre Țară și voi, cari deserviți dinastia, cari con spiraiți în contra libertăților țării, a dreptului, a moralei, a cuviinței, cine este anti dinastic?

Și, oare propunerile ce le-ați redactat deja, o știm, nu le-a condamnat lumea și presa europeană de mai înainte? În Monitorul vostru v'ați scris, voi singuri, nu mai departe decât la 15 Octomvrie, după « Mémorial diplomatique » această sentință:

« Democrația este chemată a deveni baza fundamentală a Statului modern, stabilind o strânsă solidaritate între suveran și poporul său... Astăzi principii cari înțeleg adevăratul spirit al epocii trăesc din vieța națiunii, pentru care se aplică cu stăruință a studia trebuințele și dorințele națiunii spre a le putea în urmă satisface prin reforme salutarii. De aci rezultă deseale voiaje ale capetelor încoronate, spre a se informa despre progresele realizate în celelalte State și mai cu seamă în acelea care ocupă locul cel mai însemnat pe scara civilizațiunii... Voiajele principilor au avantaje necontestabile. Prin schimbarea reciprocă de vederi, ce înlesnesc voiajele între monarhi, favoriziază înțelegerea lor atât de dorită și ajutorează desvoltarea progresului, grației nobilei rivalități ce-i stimulează, ca să mențină guvernele lor la nivelul Statelor celor mai civilizate ».

Iată ce a făcut principele în străinătate. Iată ideile în cari, de bună seamă, s'a călit el. De sigur, în libera Țvițera și Belgia, în constituționala Italie, în Franția, intrată, deja, pe noua cale a democrației, a libertății, a egalității, a guvernului reprezentativ în toată puterea cuvântului, ideile sale constituționale vor fi prins rădăcini adânci. Când pe malurile Senei, ca pretutindenii, libertatea ia un nou sbor, când un Napoleon III, descentralizează și cedează poporului, ceea ce poporul «știe» să ceară și conserve, fiți siguri, că Domnul Românilor, — «numai» de va voi «să trăiască din viața națiunii», după consiliile ce i le da «Le Mémorial diplomatique», — va răspunde la toate propunerile voastre, cu adevărat «antidinastice», prin un formal:

Non possumus...

PENTRU D. COGĂLNICEANU¹⁾

... Astenersi dall'infastidire la suddetta regia banda, e coadiuvarla anzi!

De Merode.

Il y avait dans les salons des secrets de mort qui épouvanteraient les bagnes...

Ch. Nodier

His amicis sociisque confisus Catilina...

Sallustius..

Vandalismul agenților guvernamentali din districtul Argeș, dacă este exactă narațiunea ziarului «Românul», a putut convinge pe oricine că nemuritoarele *bande* din timpul alegerilor parlamentare și municipale, departe de a fi curat și simplu «electorale», precum le numește în genere naivitatea publică, au devenit la noi un fel de instituțiune permanentă, care își schimbă caracterul după trebuință: când civilă sau militară, când administrativă sau juridică, când urbană sau rurală.

Obiectul fiind dară la ordinea zilei în toată puterea cuvântului, fi vom sacrifica un mic studiu.

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 73, p. 294, 25 Octomvrie 1869.

Foaia torinesă « *Gazetta del Popolo* » a divulgat mai deunăzi un document papal din 1865, care nu va putea să nu displacă d-lui Cogălniceanu, răpindu-i aureola invențiunii *bandelor*.

Actul se prezintă sub forma unei cerculări, emanate dela faimosul Merode, ministrul de Resbel al Sfântului Părinte.

Iată-l într'o traducere literală:

« *Despărțământul Armelor.*

« *Cabinetul particular al ministrului.*

« *Ordine foarte secretă.*

« Roma, 18 August 1865

« In urma diferitelor raporturi ajunse la acest despărțământ, sub-
« scrisul ministru s'a înștiințat cum-că *banda*, în fruntea căreia se află
« Domenico Fuoco, este *organizată* pentru *legitima apărare* a M. S. Regelui
« ambelor Sicilii. Prin urmare, în loc de a fi confundată cu adunături
« de făcători de rele, *banda regală* a zisului căpitan nu numai nu trebuie
« supărată, dar încă *autoritățile* de pe teritoriul Sfântului Scaun sunt
« datoare s'o ajute în toate modurile.

« Ministrul: *De Merode* ».

Cine oare la noi n'ar avea suprema tentațiune de a atribui d-lui
Cogălniceanu, atât de fecund în cerculări, această prețioasă poruncă
« foarte secretă » despre zisul căpitan?

Rugăm în paranteză pe lectorii noștri a nu crede, cum că « zisul »
ar fi aci vr'o aluzie la d. Zisu, vigurosul prefect dela Pitești: mai întâi
de toate, este o mare diferență de ortografie.

Așa dar, ministrul de Resbel al lui Piu IX a prevenit cu patru ani
îsbânzile ministrului de Interne al Măriei Sale Carol I, recomandând
administrațiunii papale a proteja pe toți vagabonzii cari ar voi să-și
exercite meseria sub egida fostului despot neapolitan.

Să mângâiem însă pe d. Cogălniceanu pe acest tărâm de rivalitate
cu d. Merode.

Românul, ca și Italianul, au avut niște predecesori cu mult mai
vechi în Franția.

Drept probă, citiți Istoria Revoluțiunii, schițată de măiestrele
pene a trei dintre cei mai mari autori ai lumii moderne: Thiers, Michelet
și Nodier.

Intre 1789—1815 reacțiunea aristocratică, așa numită « Termidoriană », pitulată sub auspiciile Burbonilor, formase în unele provincii ale Franciei o mulțime de *bande*, care își dedeau ele înseși sonorul epitet de « Companii ale Soarelui » sau chiar de « oamenii lui Crist », având anume speciala misiune de a șterge prin foc și sabie de pe fața pământului tot ce era mai democratic.

Coconășii se puneau în capul acelor bande, plătind cu bani, cu vin, cu pradă și cu desfrâu o monstruoasă colecțiune zoologică de pușcăriși, scăpați în trecut din fundul temniței, sau predestinați a intra acolo mai curând sau mai târziu în viitor.

Autoritățile le susțineau totdeauna pe sub mână și câteodată pe față.

Precum ministrul papal își justifică *bandele* prin legitimitatea a p a r a r e a regelui Bombă, tot așa un « Truphème » sau un « Tre-staillon » din Franța de pe la 1814 zicea cu mândrie: « ajut tronul », deși nimeni nu lucra în realitate cu mai multă energie a discredita și a ucide monarchia.

Despre d. Cogălniceanu noi nu vorbim.

Precum vedeți, ministrul de Resbel al părintelui Ganganelli și ministrul de Interne al României, departe de a inventa praful de pușcă, nu aveau decât a recompune paginile cele mai mânjite din cronica reacțiunii aristocratice din Franța.

Dar lucrul să fie oare atât de modern?

Galia, Dacia și Lațiuul n'au conservat cumva vr'o tradițiune tocmai din epoca străbună a Romei primitive?..

De câte ori ne gândim la d. Cogălniceanu, nu știm pentru ce demoul istoriei ne aduce pe dată aminte de un vechi patrician oarecare din analele Urbii Eterne.

Iată capitolul XVI din « Congiurațiunea lui Catilina », după cum o descrie vorbărețul Sallustiu:

« Dintâi el atrăgea la sine prin amăgire pe mai mulți juni, pe cari se apuca apoi cu tot dinadinsul a-i corupe.

« Îi deprindea cu mărturia mincinoasă, cu frauda, cu disprețul buneii credințe, cu îndrăzneală în dorința de a ajunge.

« Când ei nu mai aveau nici onoare, nici pudoare, Catilina le poruncia niște crime din ce în ce mai mari.

« Dacă-i lipsea cumva vr'o cauză de a face rău, el punea pe adepții
 « săi a prăda și a măcelări fără nici un motiv pe inocenți ca și pe inamici,
 « numai pentru ca inima și brațul lor să nu se trândăvească prin repaos.

5 « Catilina își dobândi astfel cu atât mai mulți amici și soți în care
 « să se poată încrede, cu cât mai mare era sărăcia în toată țara... ».

Ne oprim.

Credem a fi aruncat o vie rază de lumină asupra naturii intime
 a *bandelor*, inaugurate la noi sub administrațiunea actuală.

Dela Catilina până la d. Cogălniceanu,— un pas.

10 Contra cui însă va fi conjurând dumnealui?

Cestiune!..

Am cercetat România, Italia, Franția și Roma antică.

15 Cel puțin d. Cogălniceanu nu poate să nu ne mulțumească de a-l
 smulge pentru un moment din păcătoasa sferă nemțească a vulturilor
 roșii, preumblându-l cu profusiune în timp și în spațiu prin toată
 lumea latină...

[BILANȚUL GUVERNĂRII D-LUI COGĂLNICEANU] ¹⁾

Sgomotul despre retragerea ministerului actual de îndată după
 întoarcerea Măriei Sale Domnitorului, circulând din ce în ce mai mult,
 credem a fi momentul cel mai oportun spre a ne aduce aminte în aju-
 20 nul despărțirii toate fericirile cu care înzestrase țara dd. Cogălniceanu
 și Demetriu Ghica în scurtul interval de un an de zile.

Se numesc ca agenți diplomatici ai României la Paris și Constan-
 tinopole născocitorii faimoaselor calomnii despre bande bulgare, arse-
 naluri, tratate cu Nordul, etc.

25 Un sas se trimite a ne reprezenta la Viena!

Ofițerii cei mai distinși se scot unul câte unul din armată, înlocu-
 du-se prin tot felul de rugini regulamentare, călcându-se în picioare
 în cele mai multe cazuri litera și spiritul legii pozitive, precum a fost
 cu răposatul Macedonski.

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 78, p. 313—314, 6 Noemvrie 1869; revista politică.

O Cameră se disolvă după porunca lui Beust, anunțată cu o lună înainte prin toate foile oficioase din imperiul habsburgic.

Tot astfel se urmează cu Senatul, căruia mai pe d'asupra i se aruncă în față cu generozitate epitetul de « imoral »!

Alegerile parlamentare se operează cu ostentațiune de către instrumentele directe ale guvernului puse pe față în capul unor bande de pușcăriași.

Presiuni, bătăi, persecuțiuni, amenințări, corupțiuni nepomenite, iar drept rezultat o represințațiune națională Ianov-Nedelcovici!

Tot așa se petrecu după tipic alegerile municipale din țara întreagă, a căror expresiune cea mai perfectă se concentrează în d. Petre Grădișteanu!

În magistratură, în profesură, în administrațiune, în toate ramurile serviciului public, destituirile devin atât de numeroase în columnele « Monitorului Oficial »!

Numirile cele mai scandaloase, a lui popa-Tache bunăoară, nici nu se anunță măcar prin foaia guvernamentală.

Furându-se din Iași caseta Domnitorului în locuința d-lui Cogălniceanu, guvernul se grăbește a justifica furtul prin motiv de « alie-națiune mentală », fără nicio constatare medicală prealabilă!!

Dar Evreii se trimit oficialmente peste Milcov cu dreptul de a cerceta nemulțumirea poporațiunii române contra Israeliților, trecând din comună în comună și smulgând dela locuitori prin forță și prin amăgire atestate favorabile pentru lepra iudaică, pe baza ordinii d-lui Cogălniceanu.

Pe când judele de instrucțiune dispune la noi de onoare, de libertate, de vieța cetățeanului român,— d. Basiliu Boerescu numește în această calitate la Bacău pe un Neamț neîmpământenit, oarecare Keminger!

În Senat guvernul apără cu energie elementul aristocratic în biserică și sănătatea episcopilor necanonici, iar în Cameră propune cu stăruință ștergerea din armele țării a tot ce amintește Transilvania, pentru ca nu cumva să se supere d. Andrassy, înlocuind aceste sacre suveniri naționale prin niște arlechinade teutonice.

Din cauza unui căprar prusian se gonește din armată ofițerul său cel mai savant, reprimindu-se apoi așa zicând pe furiș, în urma unei extreme agitațiuni generale din partea opiniunii publice.

5 In Cameră d. Cogălniceanu nu se sfiește a propune rezolvarea chestiunii israelite în înțelesul împământenirii, iritând și desgustând până și pe cei croiți din bâta prefectorală.

Toți funcționarii de prin diferitele ministere, cari au avut nefericirea de a se naște în România de peste Carpați, sunt alungați cu grămada din serviciu, măturându-se totdeauna de prin școli studinții, 10 cari cutează a arde sacrilega caricatură contra Transilvaniei.

Ziarul de casă al d-lui Cogălniceanu propagă zizania separatismului, numărând cu abilitate în paralel pe toți « Moldovenii » și pe toți « Muntenii » din capitală.

Administrațiunea uzurpă atribuțiunile ministerului public, transferând pe cei osândiți dintr'un loc într'altul, cu o agravare învederată a penalității, încât membrii cei mai distinși ai parchetului din București protestă și se demit în corpore.

Printr'o lege, venită din inițiativa guvernului, Prutul se dăruiește Austriacilor și Muscalilor!

20 Se primește fără nicio nevoie propunerea d-lor Beust și Andrassy de a se rectifica hotarele României din partea Transilvaniei și a Bucovinei, recunoscându-se astfel implicitamente legitimitatea stăpânirii actuale a acestor nenorocite țărișoare, rupte hoțește din corpul Daciei!

25 Cele două concesiuni evreești Strusberg și Offenheim obțin dela Parlament, după stăruința ministrului, fel de fel de hatăruri în dauna fiscului, afară de câteva sute de mii de franci, aruncați de pomană jidanilor dela Banca Herz!

Se inventează bufonul complot Popovici!

30 Oștirea română se distruge în faimosul lagăr dela Furceni, unde-i lipsea până și apă, unde pentru construirea baracelor se nimici una din cele mai frumoase păduri ale Statului, unde se cheltuiră în deșert milioane, unde se făcură niște marșuri absurde de mai multe leghe fără repaus pe cea mai mare arșiță a verii, și unde nu s'a putut combina în curs de mai multe luni o singură revistă generală, după propria recunoaștere a răposatului Macedonski!

35

Pentru devergondagiul unui prefect, stindardul lui Ștefan și al lui Mihai se pleacă la Galați de 'nainte pavilionului austro-maghiar.

Agenții direcți ai guvernului răspândesc și patronează ideia de a se ridica în București o statuă în onoarea unui Șvab!

5 O cătană austriacă funcționează la ministerul de Finanțe.

Un Neamț insultă la Giurgiu, în modul cel mai grosolan, toate instituțiunile țării, în fața unei autorități constituite,— și guvernul tace.

Pentru toate acestea și altele mai oculte, piepturile d-lor miniștri se încarcă cu decorațiuni germane.

10 Turcia negându-ne dreptul de monetă și de reprezentațiune diplomatică, în loc de a răspunde cu energie pe baza capitaluțiilor, guvernânții noștri recurg la temenele.

Drept recunoștință din partea Porții Otomane, li se acordă decorațiuni turcești peste cele nemțești!

15 Ungurii încalcă cu insolință hotarele țării, când la Cheia, când la Brusturoasa sau pe aiuri și ministerul nu cutează a scoate un țipăt de protestațiune.

Consulul cesaro-crăesc insultă pe d. Cogălniceanu pentru așa numitul Regulament Maritim și d. Beust declară, drept reparațiune, că bine a făcut consulul cesaro-crăesc!

Intr'un singur orașel, numit Fălticeni, într'o singură, lună, August 1869, se deschid treizeci de cârciumi evreești, după autorizația ministerului de Interne!

25 Consilierii tronului recomandă Măriei Sale Domnitorului o călătorie oficială în Rusia și incognito în Occidente, ba încă îl opresc de a vizita în cale-i străbuna Italie!

În Giurgiu, așa zicând la ușa Capitalei, necum în niște locuri mai depărtate, cetățenii sunt arestați și batjocoriți, simplu numai pentrucă îndrăznesc a zice că ministerul actual nu le insuflă încredere.

30 La Slatina 32 alegători sunt târșiți la judecată, sub pretext că ar fi calomniat purtarea cea constituțională a prefectului!

D. Cogălniceanu expune oficialmente planul de a coloniza gurile Dunării cu vagabonzi din Palestina.

35 În Agiud un Evreu și un boier, coalizați ca totdeauna, sparg domiciliile orașenilor,— și guvernul se face că nu știe nimic.

Pe când percepatorii amărăsc zilele contribuabililor, d. ministru de Interne, în calitate de arândaș al uneia din cele mai mănoase moșii ale Statului, reține în pungă peste 9.000 de napoleoni, datoriți fiscului de o mulțime de ani.

5 Armata română se preface în salahori la dispozițiunea Evreilor d-lui Strussberg.

Gesuitismul se propagă fățiș în România de peste Milcov, rivalizând în repeziciune pe tărâmul instrucțiunii publice cu progresul economic al judaismului.

10 Mitropolitul din Iași asvârle pe membrii clerului în beciuri — și ministerul zâmbește.

Presa denunță existența unui memorandum, prin care guvernul desvoltă necesitatea dictaturii și « Monitorul Oficial » o afirmă prin tăcere.

15 Magistratura de prin județe devine un simplu instrument pasiv în mâinile câtorva asociați din dinastia d-lui Basiliu Boerescu.

Austria secuestrează moșiile Statului Român din Bucovina, — și d-l A. G. Golescu o privește cu toată impasibilitatea unui fatalism oriental.

20 Într'un toast oficial unul din miniștrii români insultă într'o adunare germană moralitatea femeii române.

Unica școală națională din districtul Bolgrad se metamorfozează sub auspiciile guvernului într'un institut bulgar.

Apoi arestul d-lui Gregoriu Eliad!

25 Apoi chestiunea-Lahovari!

Apoi scandalul loteriei municipale!

Apoi monstruozițările dela Măcăi!

Apoi... am obosit.

[CUZA VODĂ ȘI DOMNITORUL CAROL] ¹⁾

Promiserăm a reproduce Mesagiul Princiar față în față cu acela din 1864, pe lângă care dacă s'ar mai adăuga portretul d-lui Cogălniceanu, am avea la un loc o familie întreagă: tată și copii.

Extrema lungime a ambelor documente, cari se aseamănă de minune până și prin această condițiune de formă, ne împiedecă a realiza promisiunea.

Ne vom mărgini dar a semnala punctele cele mai bătătoare la ochi.

Unica diferență esențială consistă în aceea, că vodă-Cuza își începea discursul: « cu o dreaptă mândrie de Domn și de Român ».

Cuvântul « Român » nu mai figurează de astădată.

Toate celelalte deosebiri sunt mai mult sau mai puțin secundare, pe când analogiile, din contra, ne uimesc la tot pasul prin extrema lor greutate.

Mesagiul actual zice la sfârșit:

« Să înlăturăm luptele de partid... ».

Mesagiul din 1864 zicea la început:

« In ce stare de peire luptele de partid și visurile unor ambițioși aduseseră țara! ».

Unul la sfârșit, celălalt la început, o simplă transpunere de rânduri, dar fondul este același!

Mesagiul actual, vorbind despre călătoria Măriei Sale la Rin, zice:

« Onorurile ce am primit dela Suverani, ale căror curți am vizitat, se răsfrâng asupra națiunii române ».

Mesagiul din 1864 vorbind despre călătoria lui vodă-Cuza la Constantinopole, zicea:

« Onoarele, date Domnului României, sunt onoare date însuși Ro-
« mâniei ».

Atunci « onoare », astăzi « onor », lucru dubios în ambele cazuri, — iată toată diferența!

Apoi lăsând la o parte pasajele despre descentralizare, despre biserică, despre instrucțiunea publică, despre căi ferate și șosele, până

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 83, p. 333—334, 20 Noemvrie 1869; revista politică.

și despre portul dela Marea-Neagră, toate asemănându-se ca niște frați gemeni în ambele Discursuri, să treceam de-a-dreptul la armată.

Mesagiul actual zice:

5 « Pentru ca armata permanentă să serve bine de școală ostășească în toate ramurile științei militare prin care să treacă toți tinerii români, în anul acesta i s'a dat ocaziune a cunoaște și serviciul de campanie, prin manevrarea în corpuri mai numeroase. Formarea taberei dela Furceni, în timpul căreia am fost mândru de a fi însumi în capul armatei, a produs rezultatele cele mai satisfăcătoare, atât în privința spiritului 10 de corp cât și în privința instrucțiunii, prin manevre sistematice; cu această ocaziune armata română, *atât de devotată dinastiei*, s'a arătat că este la înălțimea misiunii sale ».

15 În revista trecută noi am demonstrat deja suprema necuviință din partea ministerului de a accentua « atâta devotament dinastic » al armatei, ca și când lucrul n'ar fi destul de sigur și fără această întempestivă afirmare.

Mesagiul din 1864 zicea:

20 « Armata noastră a primit o nouă lege de recrutare și de organizațiune, în vedere de a cruța resursele noastre bugetare, și totodată de a spori mijloacele noastre de apărare. Mai multe stabilimente militare s'au înființat și în curând țara va fi înzestrată cu acelea ce-i mai lipsesc. Și vorbind aicea de armată, *nu pot decât a o felicita pentru spiritul său de ordine și pentru devotamentul către țară și către tron, de care pururea și în toate ocaziunile mi-a dat puternice dovezi* ».

25 Ni s'ar putea răspunde, negreșit, că asemănarea între ambele discursuri nu este perfectă, pe cât timp noi mai avem încă libertatea presei, sugrumată prin regimul Statutului.

Astăzi bandele electorale ne bat, — și noi scriim.

Astăzi d-l Alexandru Zisu ne torturează, — și noi scriim.

30 Astăzi d-l Boerescu utilizează justiția într'un înțeles patriarhal, — și noi scriim.

Astăzi d-l Cogălniceanu reînființează pedeapsa cu moarte, — și noi scriim.

35 Astăzi municipalitatea ne despoaie printr'o monstruoasă loterie, — și noi scriim.

Astăzi Ungurii ne calcă hotarele, — și noi scriim.

Astăzi Austriacii ne insultă, — și noi scriim...

În fine, dacă este ceva, care a scăpat până acum pe guvernul nostru, este anume această latitudine, lăsată nouă deocamdată de a scri, fără ca să ne asculte.

Un om, care nu se împiedică în limbă, își revarsă focul în vorbă și se liniștește; un gângav sau un mut, când se simte în neputință de a-și răzbuna prin cuvinte, se aprinde și apucă măciuca.

Așa sunt națiunile.

11 Februarie nu se întâmpla, dacă d-l Cogălniceanu nu punea de mai 'nainte cu brutalitate un căluș în gura țării.

Se zice că dumnealui ar dori, cu orice preț, s'o mai facă și astăzi. . .

În adevăr, ziarul « Românu l », în revista-i de Miercuri, ne asigură, că ministrul de Interne al Măriei Sale Carol I din 1869 nu face altceva decât ceea ce făcea Ministrul de Interne al Măriei Sale Alexandru Ioan I din 1864.

Bunăoară:

« — A! Ați criticat modul prin care se numeau deputații sub regimul statutului? Ei bine, vor fi tot astfel numiți sub regimul Constituțiunii dela 30 Iunie, plus bâta bandelor de ex-puşcăriași ș'a jandarmilor deghizați.

« A! Ați criticat împrumutul Zarif de sub Vodă-Cuza? Ei bine, veți avea sub principele Carol împrumutul-loterie al comunei capitalei.

« A! Ați criticat concesiunea Godillot de sub Vodă Cuza? Ei bine, veți avea sub principele Carol învoirea comunei în afacerea Godillot, ce este mai boacăină decât concesiunea.

« A! Ați criticat administrațiunea financiară de sub Vodă-Cuza? Ei bine, veți avea asemenea risipe și jafuri în toată țara, și Statul va plăti deja dela început dobânzi de 12 la sută.

« A! Ați strigat că nu s'acordă dreptul de 'ntrunire? Ei bine, îl veți avea acum, dar vor veni bandele și vă vor bate și polițaiul vă va da afară, precum s'a făcut la Târgoviște.

« A! Ați strigat contra justiției ș'a lipsei de libertate? Ei bine, veți avea acum libertatea, dar vă vor bate ex-puşcăriași chiar pe piețele capitalei și toți cei bătuți vor fi închiși și dați în judecată.

« A! Ați strigat că sub domnia lui Vodă-Cuza s'acuzau oameni de comploturi, s'arestau ș'apoi o amnistie spăla pe miniștrii de fără de legile lor; ei bine veți avea sub principele Carol un nămol d'asemenea fărădelegi, din care vom scăpa tot prin amnistie.

« A! Ați strigat contra complotului Bontilă; veți avea acum complotul Popovici, ce va fi și mai ridicol.

« A! Ați strigat că se protejau culpabili; veți avea acum uciderea dela Cuca-Măcăi, veți avea recunoașteri oficiale că crima s'a comis în ziua când prefectul era acolo și prefectul nu va [fi] dat în judecată, fiindcă nu găsește cu cale ministrul justiției.

5 « A! Ați strigat că sub Cuza și Statutul se țineau oameni închiși în contra prescrierilor legii. Veți avea acum sub Constituțiune și sub principele Carol, prizonieri trimiși în contra legii la Dobrovăț și la Bucovăț; veți avea protestarea a șase procurori în favoarea legii și veți vedea că numai voința ministerului are putere și că rezultatul este moartea celui închis prin violarea legii.

10 « A! Ați strigat pentru a compromite pe Vodă-Cuza: Osoiul!... Ei bine! Vom compromite și noi pe principele Carol... ».

Oricum să fie, deocamdată țara este foarte fericită, după cum ne asigură Mesagiul Princiar.

15 Nu trebuie să credem însă că ea n'a fost și mai zâmbitoare în alte epoci ale istoriei naționale.

În 1848, deși Nemții de tot felul nu erau încă la noi așa numeroși, totuși se publica aici o foaie teutonică, intitulată « Bukarester Zeitung ».

20 În numărul său din 20 Aprilie ea descria naivilor săi lectori o adunare de boieri, ce se întrunise în palatul princiar cu două zile înainte. Vodă-Bibescu rostise atunci următorul cuvânt:

« Evenimentele cari au schimbat de curând fața Europei, au pus pe Puterile protectoare ale țării noastre de a se gândi asupra atitudinii țării. Majestatea Sa Impăratul Rusiei a trimis la Iași pe generalul Duhamel și se mai așteaptă acolo peste puțin un comisar din partea Porții Otomane. Ei vor veni și la noi. Va fi o adevărată fericire pentru mine de a le arăta pretutindeni liniște, mulțumire și cea mai deplină unire între guvernul meu și între toate clasele societății. Mă simt puternic prin înțelepciunea, încrederea și iubirea țării... ».

30 Peste câteva zile a izbucnit revoluția din 11 Iunie.

Organ constituțional în toată puterea cuvântului, « Traian » nu poate a nu se înfiora văzând fatalul pripor, pe care a pornit vizirii noștri, tocmai pe când țara ar dori mai mult a se odihni de zguduirile trecutului prin înflorirea românismului și a democrației sub juna dinastie a lui Carol-Vodă!

[FACULTATEA DE MEDICINĂ] ¹⁾

Adunarea Deputaților, pusă în mișcare prin interpelarea d-lui Esarcu, a deschis discuția Școlii de medicină, transformată mai degrabă în Facultate printr-o procedură, pe care ne scutim a o defini, deoarece ajunge a rosti numele autorului: d-l Alexandru Crețescu.

Rezultatul discuției parlamentare a fost nul, ca totdeauna; dar obiectul în sine însuși este atât de momentos, încât trebuie să fie permis cel puțin opiniei publice a exprima aceea ce nu avea voie a spune reprezentanța națională.

În numărul trecut ai lui « Traian » noi publicăram mai mulți articoli, din cari lectorii noștri au putut judeca pe deplin despre natura și despre elementele lucrului.

Cestiunea este însă cu mult mai importantă de cum s'ar crede la prima vedere și de cum au înțeles-o până aci toți ceilalți confrăți ai noștri din ziaristică.

O Facultate medicală în România nu e menită a juca un rol curat științific ca aceea de Litere, curat local la cea de Drept, curat tehnic ca cea de științele pozitive; ci are o misiune nespus mai măreață de a exercita o viguroasă influență românească asupra Orientului întreg.

Aci este adevăratul punct de vedere.

Școala de până acum, înființată sub regimul precedent, fie oricât de modestă, totuși pe loc atrăsese la sine o mulțime de Sârbi și de Bulgari de peste Dunăre, cărora nu le plăcea, dintr-o antipatie firească, a studia pe Avicenna în Stambul sau pe Ippocrat în Atena și cari nu aveau totdeauna destule mijloace spre a întreprinde lungul pelerinaj până la Facultățile occidentale sau nordice.

Să fie bine constatat că, zicând toate acestea, este prea departe dela cugetarea noastră ideea faimoasei « Confederațiuni Orientale », fie a Românilor dunăreni cu Slavii și cu Grecii, fie a Românilor transcarpatini cu Austriacii și cu Ungurii: « Traian » a declarat din capul locului, că respinge cu energie sistemul cosmopolit al lui Mazzini, care o propune mereu tuturor popoarelor, afară numai de Italieni, fiindcă pe dânșii îi iubește din inimă, iar nu din buze.

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 88, p. 353—354, 4 Decembrie 1869; revista politică.

Individualitatea națională rămânând dogma noastră fundamentală, nu vom primi niciodată noduri federale cu nimeni de alt neam; dar admitem cu fericire relațiunile amicale cele mai intime ale Românilor cu toți acei a căror simpatie pentru noi înșine nu poate fi supusă îndoielii; și iată de ce ne bucură o instituțiune, ce ne punea într'un contact moral de aproape cu elementele cele neantipatice ale Oriintului.

Slavii transdanubiani, întorcându-se acasă în țara lor ca medici din micul rezervatoriu bucureștean, duceau acolo și presărau în toate direcțiunile iubire și recunoștință pentru națiunea română.

Nicio propagandă nu putea fi mai vivace și mai întinsă.

Independent prin profesiunea-i de toate înrăuirile materiale sau ierarhice, medicul pătrunde în palatul bogatului și în bordeiul săracului, pretutindeni ascultat cu acea atențiune pe care nu poate s'o refuze cineva aceluia, ce-i ține viața în cumpănă.

România avea un profund răsunset în Oriinte prin gentila-i pepinieră medicală.

Cu cât însă și mai eficace trebuia să fie acțiunea unei Facultăți, organizate astfel încât niciunul din vecinii noștri de peste Dunăre să nu mai aibe nici măcar o umbră de tentațiune de a căuta pe aiurea doritul titlu de doctor.

Precum vedeți, transformarea școalei celei secundare într'o școală superioară este demnă în toată puterea cuvântului de a frământa creerii unui adevărat om de Stat.

Ba se poate chiar zice că evidența era atât de palpabilă, încât un ministru de Instrucțiune Publică nu avea nevoie de vreo însemnată doză de inteligență pentru ca să fie în stare a pricepe dintr'odată gravitatea cazului.

D-l Alexandru Crețescu s'a arătat mai pe jos de această condițiune atât de moderată.

Dumnealui a stricat școala de până acum și a clădit în locu-i un nu știu ce, cu un nume facultativ și cu o realitate ridicolă.

Nimicind unul din stabilimentele cele mai semnificative ale viitorului românesc, urmat-a oare dumnealui vreunei ordini confidențiale din partea marelui vizir?

Nu credem aceasta, știind că Turcii, ca și d-l Alexandru Crețescu, nu se disting prin multă fineță.

Dumnealui a îndatorat Poarta Otomană, fără ca s'o știe.

Înaltul Divan fi este obligat, fără ca s'o simtă.

5 Ambii provoacă zâmbetul observatorului.

Cată să plângem însă națiunea română, a cărei soartă este încredințată la niște asemenea cârmaci!

Instrucțiunea publică într'o țară e temeliea dezvoltării naționale și liberale, adică constituționale.

10 Cui oare nu place libertatea noastră, de ne dă miniștri ca d-l Alexandru Crețescu?

Pe cine supără naționalitatea română, de ne întunecă pe toți printr'un corp opac, pus în capul învățământului?...

Am spus că școala cea secundară nu mai există.

15 În adevăr, indignați de arbitrar și amărâți de nepriceperea d-lui Alexandru Crețescu, toți profesorii acestui institut atât de bine meritat, d-nii doctori Măldărescu, Sergiu, Râmnicianu, Atanasovici, Proțici, Șuțu, Fiala, Drăghiescu, Vlădescu, M. P. Trandafirescu, Scheiber, Veleanu, T. Trandafirescu, Teodori, Fotino și Grecescu și-au dat demisia în corpore.

Le face onoare!

Nu ne îndoim, că în locul dumnealor guvernul va găsi cu cale a decreta pe cei șapte bărbieri ai d-lor miniștri, plus bărbierul de curte.

25 Este singura metodă posibilă și compatibilă pentru d-l Alexandru Crețescu.

Până atunci dumnealui are mângâierea provizorie de a se contempla pe sine însuși în așa numita Facultate, ai cărei profesori datoresc catedrele lor alegerii pe sprânceană din partea unui bărbat, atât de inteligent în toate, precum este actualul ministru al Instrucțiunii Publice.

30 Mai pe scurt, nu avem nici școală secundară, nici Facultate de medicină!

Adunarea Deputaților a trecut la ordinea zilei după ce însă d-l Cesar Boliac a constatat în ședința de Marți, că « asemenea fapte întăresc dinastiile »!!!...

[BILANȚUL UNUI AN] ¹⁾

Intrăm în anul nou.

O schimbare de nume, nu de sistemă, întocmai ca toate în România.

Și în adevăr, cum oare să cerem o prefacere radicală dela o singură revoluțiune a soarelui, pe când nu ne-au adus-o atâtea altele, cu mult mai directe și mai palpabile?

Cumsă pretindem ceva nou dela un an, când veacurile întregi s'au strecurat în pace pe țărmiile cei lîmfatici ai Istrului și în trâmbelele cele somno-roase ale Carpaților, fără să fi curmat cătuși de puțin domnia vechitului?

Drept probă, să trecem din secol în secol, oprindu-ne mereu anume la a șaptea decadă, în care ne cufundăm mâine, nu se mai știe pentru a câtea oară.

În 1470 Moldovenii se băteau cu Muntenii.

Au nu tot acestea ne așteaptă în 1870, mulțumită faimoasei tactice a d-lui Cogălniceanu de a pune la tot pasul în zizanie ambele maluri ale Milcovului, tăvălindu-le până a zice cu o cinică desfrânare, că un d. Mârzescu reprezintă cuibul lui Ștefan cel Mare!

În 1570 România gema de mulțimea străinilor, furișaji în favoarea Curții și în lada Fiscului.

Atunci ne plîngeam de Poloni.

În 1870 vom avea pe Nemți.

O diferență de nomenclatură!

În 1670 Ungurii începuseră a se certa cu Austriacii, împăcându-se apoi, după obicei, pe socoteala nenorociților Români de peste munți.

Am dori, ca frații noștri Ardeleni și Bănățeni să ne spună ceea ce-i pânđește în 1870?

În 1770 aveam în țară o invaziune muscălească.

Intr'o zi comitele Romiantzov invită pe principele Ghica la o plimbare pe jos.

Fanariotul răspunse cu indignare:

« Que diraient mes sujets, s'ils voyaient leur souverain à pied? Je prie Votre Excellence de m'en dispenser! » ²⁾

¹⁾ *Traian*, an. I, Nr. 97, p. 389, 31 Decembrie 1869; revista politică.

²⁾ Engel, *Geschichte der Walachey*, p. 234.

Nu știm dacă vom avea sau nu vreo invaziune în 1870, dar ceea ce-i sigur este că regimul etichetei pudrează de mult sârmana Românie, asemănând-o din ce în ce mai mult cu admirabila perucă a vizitiului dela Palat!

Așa dar, în 1470, în 1570, în 1670, în 1770 și în 1870, — tot una!

Mai zică cineva: « an nou »!!...

Toate-s vechi.

În ședința de ieri a Senatului d-l general Tell a spus, că Beizadea-Mitică servise pe rând toate ocupațiunile străine, primind drept răsplată fel de fel de cruciulițe.

Nu e nou nici aceasta.

În 1867 d-l Nicolae Ionescu a declarat că « numai Arnăuții au fost totdeauna mercenari în România ».

În 1869 un alt mandatar al națiunii a adus aminte petrecerile Pomului-Verde dela Brașov din 1848.

D-l Demetriu Ghica este deprins cu acestea!

Să-l lăsăm însă la o parte, căci fizica modernă tot încă nu ne-a putut desvăța de ceea ce se numea altădată « oroarea deșertului ».

D-l Cogălniceanu este un rău mai substanțial: o cifră, care se poate număra chiar când nu este pusă lângă o altă.

Făcând să intre în Cabinet doi subalterni, fostul prefect de Roman și fostul prefect de Iași, dumnealui a căpătat în Consiliu, fără a fi Crist, pe cei doi răstigniți de alături, adică niște tovarăși devotați, pentru ca să nu fim înțeleși într'un mod mai neurban.

Ii trebuie însă cu orice preț să mai aibe...

Majoritatea?

Nu; căci dumnealui știe foarte bine, că ministerul nu mai stă mult, distrugându-se prin însăși creșterea forței, precum coarda se rupe când arcul se întinde peste măsură.

Ceea ce trebuie d-lui Cogălniceanu, mai cu seamă în ajunul de a cădea, sunt finanțele.

Nici mai mult, nici mai puțin.

Cu d-l A. G. Golescu dumnealui nu se prea împacă.

Astfel dar se zice, că o n o r a b i l u l d. ministru de Interne ar fi cerând cu multă stăruință în toate zilele pe lângă Tron o numire de vistier pentru o n o r a b i l u l d. Gregoriu Balș.

Motivul aparent este, ca totdeauna, stereotipa urgență de a mai pune în Cabinet un *Moldovean*.

D-lui Cogălniceanu nu-i ajunge de a fi pălmuit deja de două ori România de peste Milcov, dându-i drept expresiune al-de d-nii Mârzescu și Calimachi-Catargiu!

D-l Gregoriu Balș este merit a completa cabala cea ternară a insultelor.

Peste câteva zile « Monitorul Oficial » va publica decretul, iar telegramele în străinătate vor trâmbița cu nerușinare după tipic: « interesele Moldovei »!...

Nimic nou!

Ba este nouă epistola a d-lui Heliade Rădulescu, reprodusă în mai multe ziare din Capitală și prin care venerabilul veteran își dă demisia din Societatea Academică.

Bătrânii trebuie respectați, ca semizeii din Panteon, după ce însă vor fi înțeles ei înșii că există un punct, la care sunt datori a se opri de bună voie în activitatea lor, dacă nu preferă a cădea sub sarcina anilor.

D-l Heliade Rădulescu a ajuns acolo, dar nu și-a cunoscut pozițiunea.

Iată de ce, cu o extremă durere, noi ne vedem siliți a atinge astăzi o susceptibilitate dinaintea căreia am dori cu dragă inimă a ne închina, modelând-o într'o măreață statuă de bronz sau de piatră.

Autorul « Michaidei » redeveni copil.

Trecem cu vederea joviala cântare pe care a dedicat-o mai deunăzi Măriei Sale Doamna.

Trecem cu vederea fabuloasa istorie a tuturor popoarelor orientale, pe care a debitat-o cu seriozitate zilele acestea după tribuna Corpului Legislativ.

Trecem cu vederea cearta-i cu d-l Cogălniceanu din cauza unei dame anonime, asupra căreia actualul ministru de Interne se pare a avea mai multă influență decât vechiul Locotenent Princiar din 1848.

Dar nu putem trece cu vederea groasa invectivă, pe care dumnealui nu s'a temut s'o arunce sacrei umbre a nemuritorului Șincai, acuzând cu violență Societatea Academică de a fi serbat apoteoza celui mai sublim luptător al românismului.

«Șincai era papistaș», strigă d-l Heliade Rădulescu.

Nu știm; poate să fi fost chiar musulman sau budist; e destul să fi simțit românește.

Dar ce ăra oare Șvabul Guttenberg, căruia însuși d-l Heliade Rădulescu întreprinse cu atâta nesocotință a-i ridica un monument în capitala României?

Aci este cestiunea.

Vai de țară!...

Au apărut de curând în Paris două broșuri de cea mai vie importanță pentru cauza fraților noștri de peste Carpați: o traducere franceză a scrierii colegului nostru d-l V. Maniu despre «Misiunea Occidentului Latin în Orientele Europei» și un opuscol al eminentului nostru corespondent parisian: «La Transylvanie et son union forcée à la Hongrie, par C. Zamolxe».

Ziarul «Traian» are dreptul de a revendica o părticică morală în această călduroasă propagandă națională a amicilor săi.

Totodată foaia neapolitană «Il popolo d'Italia» publică următorul act, subscris de către reprezentantul lui «Traian» la Congresul Liberilor Cugetători:

«Declarațiune de principie.

«Subsemnații delegați ai diferitelor popoare ale lumii civilizate, întruniți în Neapole spre a lua parte la Anti-Conciliu, afirmă principiile de mai jos:

«Ei proclamă libertatea rațiunii în fața autorității religioase, independența omului de'naintea Bisericii, solidaritatea popoarelor contra alianței principilor și a popilor, școala liberă și nu învățământ clerical, dreptul și nu privilegiu.

«Recunoscând știința ca singura bază, ei proclamă pe om liber și suveran într'un Stat liber și necesitatea desființării caracterului oficial al Bisericii. Femeia trebuie să fie emancipată de toate piedecile prin cari Biserica și legislațiunea popresc deplina-i desvoltare.

«Ei afirmă trebuința unei instrucțiuni și moralități, nedependinți de orice amestec religios.

« Neapole, 17 Decembrie 1869.

« (Subscriși): I. Mata, L. K. Ziemmermann, G. Nagy, I. Rouge, L. Uhlich, L. M. Ceballos, L. Maneyro, F. Krasner, L. Ovary, C. Ludeking, Ștefan Sihlianu, F. Swist, E. Solferino, G. Ricciardi... ».

- 5 Acesta este unicul dar de anul nou, pe care ziarul « Traian » îl poate oferi lectorilor săi, fără a pune o rechizițiune pe țară...

[INTERESELE ROMÂNIEI] ¹⁾

De o bucată de timp, arma cea mai favorită a antagoniștilor politici în România este de a-și arunca cu profuziune unul altuia, pe față sau în ascuns, sonorul epitet de « antidinastici ».

- 10 Puțin le pasă de a cerceta mai întâi dacă omul e național sau nenațional, democrat sau autoritar, bun sau rău: toate acestea li se par a fi prea mărunte, prea secundare, prea frivole, în comparație cu calul lor de bătaie.

- 15 Dela Vârciorova până la Cubei, nimeni nu vă mai întreabă astăzi dacă luptați cu energie pentru consolidarea, mărirea și libertatea naționalității române, ci numai dacă sunteți sau nu, în numele vostru și al posterității întregi, până la Ultima Judecată, pentru sempiterna durată a principiului dinastic.

- 20 Cel mai mare rău, pe care o seamă de gladiatori ai zilei își închipuesc a-l face adversarilor, este de a surprinde într'înșii cu dibăcie măcar o umbruliță contrarie sperând astfel a-i disgrația și a-i ucide în perpetuitate.

Ziarul « Traian », mai mult ca oricare altul, a fost din capul locului o țintă de predilecție pentru tot felul de șoapte de această natură.

- 25 Incepând al doilea an al existenței sale, el este dator a afirma din nou, contra maliției și contra calomniei, unul din principalele puncte înscrise în Statutele acestui organ și dela care fundatorii săi, o colectivitate compactă și cu totul nedependente, nu s'au abătut un singur moment.

¹⁾ *Traian*, an. II, Nr. 1, p. 1, 3 Ianuarie 1870; revista politică.

Am susținut și vom susține cu tărie dinastia actuală, simțământul național fiind singura noastră busolă, iar națiunea română nu poate a nu fi dinastică, de vreme ce dinastia există.

Pe cât timp familia princiară nu va renega cele două dogme ale crezului nostru național: **R o m â n i s m** și **D e m o c r a ție**, încorporate ambele în **C o n s t i t u ți u n e a** din 1866,—Tronul e mai durabil decât o stâncă de granit, oricât de furioase ar fi valurile oceanului ce o înconjoară și o izbesc din toate părțile.

Intrebăm acum, dacă amicii cei mai sinceri ai dinastiei nu sunt la noi anume acei puțini, cari neavând niciun zor de a veni la putere, îi arată cu vigoare la tot pasul, fără teamă de înaltă urgie, drumul cel adevărat românesc, cenzurând cu francheță și cu asprime orice apucătură nenațională?

Intrebăm pe de altă parte, dacă cea mai înverșunată vrăjmașă a stabilității dinastice nu este, din contra, cea mizerabilă turmă de lingușitori, cari numai ei sapă și slăbesc Tronul, punându-l din nesocotință sau din perfidie, mai pre sus de Națiune?

Iată de ce Traianistii cred cu persistență a lucra în interesul cel binefăptel al dinastiei, deși niciodată nu-și vor pleca frunțile cu umilință, niciodată nu vor face o singură concesiune în dauna Românis-mului sau a Democrației, niciodată nu vor uita vechea deviză a popo-rului aragones, care jura cu mândrie principelui său: « si no, no »!

Strige dar oricine că suntem antidinastici, de câte ori datoria de Români ne va sili a ne ridica vocea, precum stăm gata a urni chiar brațul, contra oricărei manifestări, mari și mici, directe și indirecte, fățișe și ascunse, a ingerinței străine!

În 1729, sub vodă Gregoriu Ghica, Nicolae Costin, atunci unul din miniștri, scrise cronică Moldovei, pe care principele a însărcinat apoi pe ciracul său Amiras ca să i-o traducă în grecește: citi opera, găsi în ea o mulțime de pasaje foarte violenți asupra fanarioșilor și totuși nu s'a supărat! ¹⁾

Era o probă strălucită că Domnul începea deja a simți românește.

¹⁾ Notices des manuscrits de la Bibliotheque du Roi, t. 11, p. 282.

Ei bine, să fie oare antidinastic la noi a vorbi contra străinilor tocmai astăzi, după ce Constituțiunea puse pe tronul lui Mircea și al lui Ștefan pe un principe, nu efemer și fără nicio legătură, ci ereditar, născut din părinți Români și ai căruia copii nu pot a nu fi Români și numai Români?

Ciudat!

Așa dar, « Traian » nu va înceta nici în anul al doilea al vieții sale a repeți mereu cu bărbăție:

Să trăiască Carol I!

Jos influența străină!..

Unul din simptomele cele mai proaspete și cele mai periculoase ale acțiunii puterilor din afară asupra țării, este modul neromânesc cu care guvernul actual se pregătește a uni rețeaua noastră ferată cu Rusia prin Sculeni și cu Austro-Ungaria prin Brașov.

În Economia Politică este recunoscut ca o axiomă, că drumul de fier e cu atât mai productiv, cu cât liniile sunt mai lungi.

Aruncați acum o repede căutătură asupra mapei României și lesne vă veți încredința că distanțele cele mai scurte pentru noi, adică cele mai neproductive, se formează prin legarea rețelei noastre cu Sculeni și cu Brașovul.

Prin linia Sculeni România de peste Milcov este d'abia atinsă, toată partea-i centrală și de jos, cu portul Galați în frunte, rămânând condamnate în favoarea Odesei ¹⁾.

Un asemenea sacrificiu e cu atât mai absurd, cu cât comerțul nostru cu Rusia este aproape nul.

Iată, bunăoară, ultimele cifre, pe care ni le procură în astă materie însăși statistica guvernamentală,

I. Export.

	In Austria	In Turcia	In Rusia
30	55.479.730	237.319.472	4.588.466

¹⁾ Cf. revista politică a lui Hasdeu din *Traian*, an. I, Nr. 87, pe care o reproducem în *Addenda*.

II. *Import.*

Din Austria	Din Turcia	Din Rusia
78.070.908	18.682.073	17.842.574 ¹⁾

Deci, în vederea exportului, cea mai gravă din toate, Rusia este pentru România de vr'o 50 de ori mai pe jos de Turcia și de vr'o 13 ori mai pe jos de Austria; iar cât privește importul, de 4 ori inferioară Austriei, ba până și Turciei, cu atât mai mult, că mai totalitatea importățiunii moscovite consistă în niște obiecte care se produc și în țară, tot așa de bine și tot așa de ieften!

Pentru atare comerț să se distrugă oare primul port al României, fără a mai vorbi despre restul Moldovei?!. .

Prin linia Brașovului, pe de altă parte, rămâne osândită la stagnațiune Muntenia întreagă, în dreapta și 'n stânga, străcurându-se calea ferată numai prin mijloc, anume pe spațiul cel mai îngust dintre Carpați și Dunăre.

După ce ambele concesiuni Strussberg și Offenheim ne impun deja sarcina unor sume fabuloase pentru o durată de un secol, apoi atâta ne-ar mai trebui, ca până și rodirile cele probabile ale sacrificiului să nu fie pentru noi, ci pentru vecini!

De ce oare Austro-Ungaria nu voește a lega linia sa cu a noastră prin Sibiu, precum și-o propunea ea însăși dela început?

Un Englez din ambasada dela Viena i-a demonstrat la timp că o asemenea linie ar fi pentru dânsa prea scurtă, fiind totodată destul de lungă pentru România ²⁾.

Nici noi însă nu voim a ne omorî pe placul Habsburgului, cu atât mai mult că-l avem de astădată în palmă, drumul său ferat fiind deja isprăvit în Transilvania până la Alba-Iulia, încât este forțat cu orice preț, vrând-nevrând, să-și cate o intrare în România.

Prin urmare, cu știința în mână, iar nu cu sentimentalism și cu fraze, noi respingem cu desăvârșire linia rusească a Sculenilor și nu primim o dată cu capul dela Austro-Ungaria o altă linie, decât numai aceea a Sibiului.

¹⁾ *Analele statistice*, București, 1869.

²⁾ Charles Boner, *Transylvania*, London, 1865, p. 602.

A face altfel, ar fi a vinde țara!!..

Aviz mandatarilor națiunii, în desbaterea cărora va intra peste câteva zile această nouă trădare națională pe calea economică.

Sunt acum treizeci de ani, de când Michel Chevalier a spus:

5 « Cestiunea Oriintelui se rezumă întreagă în cele trei căi comerciale
« între Apus și Răsărit, calea prin Constantinople, calea prin Suez și
« calea prin Syria »¹⁾.

Calea prin Constantinople este deocamdată în mâna Românilor.
Voiți oare a o dărui Cazacului și Cătanei?

10 Gândiți-vă!..

[RETRAGEREA D-LUI COGĂLNICEANU] ²⁾

Când cade un ministru, toți își bat capul a descoperi secretul fenomenului.

Orice s'ar zice despre meritele genealogice sau talentele dinamice
15 ale d-lui Demetriu Ghica, rămânerea d-sale la președința cea fizică
a consiliului nu ne poate împiedeca de a considera lipsa d-lor Cogălniceanu și Boerescu ca o adevărată schimbare de Cabinet.

Dumnealor singuri erau până la un grad oarecare *ceva*, deși nu aveau titluri și chiar fără să fi avut decorațiuni.

O realitate uricioasă, vătămătoare, rea, perfidă, oricum veți voi
20 să-i botezați; dar nu mai puțin o realitate, iar nu o simplă ficțiune,
pe care poate cineva să și-o închipuiască, pe rând sau cu toptanul, la
agricultură, la comerț, la externe, la interne, la justiție, în dreapta
și 'n stânga, știind foarte bine, că nicăeri și niciodată nu adaugă și
nu vede nimic.

25 Fără să fi trecut printr'o clasă primară, Beizadeaua e ministru la
Lucrările Publice!

Fără să fi ascultat o singură lecțiune de Drept, Beizadeaua e mare-
logofăt!

¹⁾ Discours d'ouverture de 1840.

²⁾ *Traian*, an. II, Nr. 10, p. 37, 27 Ianuarie 1870; revista politică.

Fără să fi auzit măcar d'a-surda despre Laurent sau Martens, Beizadeaua e capul la Afacerile Străine!

La cele din Interne, la cele de Resbel, la Școli, la Finanțe, la Culte, puneți-l unde vreți, tot una!

5 Tocmai de aceea însă dumnealui poate fi privit în faptă ca și când n'ar fi, încât retragerea d-lor Boerescu și Cogălniceanu, mai repetăm încă odată, constituie pentru noi o cădere ministerială în deplina putere a cuvântului!

Ne întrebăm dar, de 'mpreună cu toată lumea: de ce a căzut?

10 Toate cestiunile politice pot fi rezolvite în două moduri.

Este o cale filosofică și câte o cale vulgară de a cerceta natura lucrurilor.

Dintr'un punct de vedere mai înalt, cei doi ex-viziri ai României nu puteau să mai stea la divan, fiindcă deveniseră amândoi prea tari.

15 Arcul întins peste măsură, trebuia să se rupă.

De când există regimul reprezentativ pe țarmii Dunării, aproape toți miniștrii ba până și Domnitorii noștri, s'au răsturnat anume atunci când se păreau a fi mai siguri de durată.

20 În Anglia stabilitatea guvernamentală ține câteodată peste un pătrar de secol, numai și numai pentru că miniștrii și chiar principii de acolo, tot atât de înțelepți pre cât este de energică însăși națiunea lor, nu voesc și nu pot a deveni prea tari.

În Franția toți sunt despoți din cea dintâi dimineață și toți se clatină din cea dintâi seară.

25 La noi cam tot așa.

D-l Cogălniceanu prin Cameră, d-l Boerescu prin Camarilă, — fiecare ajunsese prea departe.

Când frunțile dumnealor se păreau pierdute d'asupra norilor, picioarele s'au alunecat.

30 Noi unii prevestirăm din capul locului acest rezultat al situațiunii.

Nu așa însă și-l explică opiniunea publică cea mare, sau mai bine zicând, cea voluminoasă, nedepriinsă a reduce amănunțimile la o expresiune generală.

35 Se zice că d-l Boerescu ar fi fost îndemnat a croi și a pune în mișcare faimosul proiect de donațiune.

Se zice, că d-l Cogălniceanu s'ar fi supărat, nu de monstruosul caracter al concepțiunii, ci de disgrația de a nu fi fost preferit.

Se zice, că d-l Gregoriu Balș, disciplinat de către d-l Cogălniceanu, s'ar fi apropiat de vr'o două săptămâni de d-l Boerescu, asemenea
5 acelor dezertori de porunceală, cari intră în armata dușmană pentru ca s'o poată birui mai cu înlesnire.

Se zice, că d-l Boerescu, amăgit prin aparență, ar fi încredințat prețiosul act în mâinile sincerului neofit d-l Gregoriu Balș.

Se zice, că d. Gregoriu Balș ar fi primit atunci o nouă instrucțiune
10 dela d-l Cogălniceanu: « pierde autograful lui Boerescu ».

Se zice, că darea în publicitate a nemuritorului plan, căzut din buzunarul d-lui Gregoriu Balș și găsit de către un alt amic al d-lui Cogălniceanu, ar fi compromis succesul afacerii.

Se zice, că d-l Boerescu ar fi calculat oportun a-și da demisiunea,
15 pe care Măria Sa Vodă trebui de astădată s'o primească, deși se lipsea de servul cel mai devotat al dinastiei.

Se zice, că d-l Cogălniceanu, cu toată învăpăiata-i dorință de a sta la minister, ar fi căpătat o ordine expresă de a nu mai călca treptele palatului.

Se zice, mai pe scurt, că d-nii Boerescu și Cogălniceanu s'ar fi retras
20 amândoi din cauza cartelurilor, cu acea numai deosebire, că cel dintâi ni se prezintă ca o gingașă victimă a unui zel cavaleresc, pe când celalalt este invidiosul călău al unor generoase aspirațiuni.

Se zice, în fine, că d-l Boerescu poate să mai revină la cărmă, peste
25 trei zile; dar d-l Cogălniceanu — în vecii vecilor!

Iată ceea ce se zice.

Noi unii nu credem.

Ne place mai bine explicațiunea cea filosofică.

Cu toate astea, ca organ al opiniunii publice, suntem datori a
30 înregistra niște sgomote atât de grave, atât de probabile, atât de sperioase.

Oricum să fie, prin ieșirea d-lor Cogălniceanu și Boerescu,— o mai repețim pentru a treia oră,— ministerul s'a schimbat.

Puțin ne pasă dacă d. Demetriu Ghica a trecut la Interne în locul
35 d-lui Cogălniceanu, conservând totdeodată, în privința curat materia lă,

primul fotoliu în consiliu; puțin ne pasă, dacă d-l Cantacuzino, omul cel mai popular în capitala României, ales mai deunăzi la primărie de 'mpreună cu d-l Petre Grădișteanu, a înlocuit la Justiție pe d-l Boerescu; puțin ne pasă, dacă d-nii Mârzescu și Calimachi-Catargiu se vor retrage sau nu în viața privată, după o carieră politică atât de îndelungată...

Toate acestea sunt niște preocupățiuni secundare.

Cestiunea cea capitală este atitudinea Parlamentului, născută din băta fostului cabinet Cogălniceanu-Boerescu!

Cei învățați a vota sub biciu nu cumva vor observa că instrumentul de disciplină se află acum într'o altă mână?

În ședința de ieri a Adunării Deputaților, d. Iorgu Brătianu a interpelat guvernul asupra retragerii d-lor Cogălniceanu și Boerescu.

Discuțiunea înfierbântându-se, s'au propus două moțiuni de blam.

D. Demetriu Ghica se aruncă asupra biuoului, smulge clopoțelul din mâinile președintelui și chiemă reprezentațiunea națională la ordine.

Era sublim!

Nici chiar în Parlamentul lui Suluc un consilier al Tronului n'a mers până acolo!

Ședința s'a ridicat în mijlocul unui sabat de strigăte și gesturi. Slavii nu primesc schimbarea stăpânului.

Ii vom vedea mâne...

* * *

În momentul de a pune ziarul sub presă, aflăm două noutăți deopotrivă semnificative.

D. Demetriu Ghica, de 'mpreună cu celelalte resturi ale ministrului trecut s'a retras.

Colegiul țărănesc dela Severin a ales deputat pe Vodă-Cuza.

[INTRE TRON ȘI NAȚIUNE]¹⁾

De ce să nu vorbim despre morți?

Vieța ar fi prea comodă, dacă păcătosul n'ar ști că-l așteaptă o aspră judecată chiar după ușa mormântului.

Ministerul din 16 Noemvrie 1868 a murit prin retragerea d-lor
5 Cogălniceanu și Boerescu.

Rămânând vreo câteva zile mai mult, d-l Demetriu Ghica s'a încercat să probeze că și d-lui este oarecum o individualitate, păcălindu-se totuși foarte rău prin imposibilitatea de a merge măcar o săptămână!

10 Inteligența d-sale, oricare ar fi ea, credem că-l va împiedeca de acum înainte de a se mai agăța de lunecoasa scară a puterii, fără să fi fost ursit pentru aceasta prin fire și prin studiu.

Singurul personajiu ce ne poate insufla o simțire de milă este nenorocitul d. Cantacuzino, care, asemenea unui faimos consul din
15 Roma antică, n'a avut timp să se culce în tot intervalul ministerului său.

O mai pățise altădată tot așa d-l Bengescu sub Vodă-Cuza.

« Les beaux esprits se rencontrent. »

20 În fața schimbării ministeriale, răsuflând un moment după o muncă de patrusprezece luni, să ne mai dăm ultima osteneală de a face necrologul trecutului.

Nu vom vorbi despre tortura națiunii înăuntru și umilirea-i în afară.

Mai mult sau mai puțin, dela 1859 și până astăzi, în curs de o decadă întreagă, mai niciunul din cei două sute de miniștri nu s'a gândit
25 cu destulă seriozitate la consolidarea libertății poporului prin învățământ și la menținerea demnității internaționale printr'o atitudine autonomă.

În administrațiune și în diplomație, ministerul Cogălniceanu-Boerescu a întrecut pe toate celelalte prin cinism: o diferență de grad.

30 Așa dar, punând deocamdată la o parte o materie atât de cunoscută, să ne adresăm o altă întrebare.

¹⁾ *Traian*, an. II, Nr. 11, p. 41, 29 Ianuarie 1870; revista politică.

Se zice, că Tronul nu caută la patriotismul și la liberalismul consilierilor săi, ci numai și numai la dinastismul lor.

Să vedem dar, cum a găsit și cum a lăsat guvernul trecut pe această prețioasă dinastie, pe care inamicii săi voesc cu orice preț s'o despartă de națiune și de democrație.

Orice s'ar zice de combinațiunea Brătianu-Donici, ea reușise a face ca țara să iubească pe Domnitor.

Până și acei ce-l combătuseră din capul locului de frica germanizării, ajunseră acum a șopti cu nedumerire; se vede a fi o excepțiune!

In adevăr și regele Leopold al Belgiei era german!

Niciodată Dinastia nu se părea a fi mai solid așezată în însăși inima poporului român, ca în ajunul venirii la putere a cabinetului Cogălniceanu-Boerescu.

Noii miniștri au fost atât de meșteri, încât deabia după un an de zile un colegiu țărănesc alege astăzi în unanimitate pe fostul Domnitor!

Terfelind stindardul național dinaintea unui vapor austriac; insultând armata pentru un căprar prusian; suferind încălcarea teritoriului român de către o invaziune maghiară; cerșetorind cu îngenunchiare la Stambul drepturile străbune cele mai necontestabile ale țării; scâldându-se într'o ploaie de decorațiuni pentru vânzări de tot felul; în fine, căciulindu-se pe rând, când lui Beust, când lui Andrassy, când lui Bismarck; — acest guvern a învelit cu spuza în piepturile tuturor cetățenilor acea scântee de dragoste pentru Dinastie, care începuse deja a se preface în flacăra.

Să luăm lucrurile numai dela căsătoria Măriei Sale încoace.

Nuntăritul de cei zece napoleoni de comună și proiectul de lege pentru înzestrarea întregii familii princiare cu apamagiuri; — aceste două beilicuri, chiar să fi fost ele singure, tot încă erau de ajuns spre a înstrăina Tronului simpatia națiunii!

Până și în momentul de a renunța la cârmă, ministerul Boerescu-Cogălniceanu nu cugeta la altceva decât numai la o nouă stratagemă de a compromite prestigiul dinastic.

Intr'o mână el ținea demisiunea pe când cu cealaltă trimitea în străinătate următoarea telegramă:

« București, duminică 30 ianuarie.

« Colonelul Sturdza a prezentat Camerei o propunere, subscrisă de
 « 65 deputați tinzând a acorda *Principelui* României o donațiune anuală
 « de 300.000 franci ... ».

5 Principelui ?

Cum așa ?

Vă era rușine a mărturisi în gura mare, că ați cerut-o pentru
 Doamna, iar nu pentru Capul Statului ?

10 Propria voastră intențiune vi se părea ~~ca~~ atât de monstruoasă,
 încât v'ați sbuciumat a o îmbrobodi dinaintea Europei ?

Trebuia oare să vă încheiați cariera, precum ați început-o, printr'o
 minciună pe socoteala Tronului ? ...

Astăzi nu mai sunteți, dar ați fost prea mult timp, și Dinastia trebuie
 să se gândească.

15 Ea este sdruncinată.

O întoarcere grabnică și sinceră la litera și la spiritul Constitu-
 ționii, la Democrație și mai pre sus de toate la Româanism, singură
 o mai poate readuce acolo unde s'a fost ridicat înainte de nefasta
 aparițiune a cabinetului Cogălniceanu-Boerescu.

20 Înlăturând fără cruțare pe toți acei ce-i ascundeau, printr'un mi-
 zerabil cor de lingușiri în proză și în versuri, trista situațiune a țării —
 Dinastia este datoare a se înconjura cu o pleiadă, nu numai nepătată,
 nu numai francă, nu numai riguroasă prin vârstă, prin energie, prin
 capacitate, prin știință, dar mai întâi de toate, — curat românească !

25 Pentru ca Tronul să se poată întări, primul pas de făcut este a
 distruge cu o singură trăsură orice bănuială de străinism.

Al doilea, e libertatea cea mai deplină a exercițiului electoral în
 toate manifestațiunile lui.

Din acestea două se vor naște toate ! ...

30 N'ar fi cu neputință a pune chiar de acum prima piatră la acest
 măreț edificiu.

Oricare va fi ministerul menit a înlocui astăzi sau mâine pe cel
 trecut, el nu va putea a nu dizolva Parlamentul actual, hazardând
 un nou apel la națiune.

Dacă alegerile vor fi câtuși de puțin libere, este mai mult decât sigur că viitoarele Camere vor da ele înseși din sânul lor un alt cabinet.

Prin urmare, ministerul cel pendinte, fie el de orice natură, este eminentamente transitoriu.

5 Bazându-se pe acest criteriu, Tronul ar putea chema la putere niște oameni cu totul noi, cunoscuți numai prin românismul și liberalismul principiilor.

Ar fi o încercare de două sau de trei luni, fericită pentru țară în cazul cel mai bun și nepericuloasă în cazul cel mai rău.

10 Aflăm în acest moment că d-l A. G. Golescu, pe care ziarul « Românul » îl distinge nu știu de ce prin epitetul de « Lambru », ar fi însărcinat cu formarea ministerului.

Misterios în diplomație, misterios în finanțe, misterios în toate, numele noului președinte al Consiliului nu ne permite a ghici deocamdată nici măcar culoarea acelora cu cari va crede de cuviință a se însoți sombrul cap al Cabinetului.

Se vorbește de d-l Ion Ghica...

Se șoptește de d-l Costaforu...

Se murmură de d-l Mavrogheni...

20 Intuneric!

[DESPOT VODĂ . . .]¹⁾

România a avut și ea un Maximilian.

A fost Iacob Basilic Despot, care s'a suit pe tronul Moldovei în deceniul al șaselea dintr'un secol oarecare, în urma unui Domn alungat din țară, al cărui nume era Alexandru.

25 Originea-i cea adevărată nu se știe, dar națiunea română îl considera ca pe Neamț, fiind crescut la curtea împăratului german Carol V, în armata căruia ocupase un post de căpitan sau de locotenent.

Astfel Despot-Vodă nu era după chipul și asemănarea tuturor principilor: inteligent și chiar învățat, el și-ar fi întărit dinastia pentru

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. I, Nr. 2, 4 Martie 1870; revista politică.

multe veacuri pe scaunul marelui Ștefan, să fi voit a face un singur lucru: a deveni Român.

Atâta i-a lipsit, și atâta l-a dus la peire.

5 Chemat la domnia Moldovei, mai reală și mai glorioasă decât sârbedele titlușoare princiare fără pământ, el preferă totuși a-și da diferite epitete exotice: marchizul Samosului, baronul Parosului și așa mai încolo, — primul pas spre ridicol, dacă nu spre antipatie, în sânul unei națiuni eminentemente democratice.

10 Iubitor de pompă, care i se părea a fi principalul atribut al suveranității, el își organizase curtea după norma etichetei germane, cu o mulțime de ober-lachei și de unter-lachei, în numărul cărora își închipuia în deșert că va putea să bage floarea României.

15 Voind să arate Europei că Moldova era o pădure fără dânsul, el avea aerul a nu ști nimic despre numeroasele școale, rămase încă din timpul lui Alexandru-Vodă, nu al Lăpușneanului, ci al celui Bun, lăudându-se cu sgomot în toate părțile: eu am înființat aci o Universitate!

20 Străin el însuși, atrăgea în țară străini peste străini, dându-le în pradă națiunea română, și pogorîndu-se uneori până a împărți cu dânsii impurul rezultat al jafului celui misterios.

Neavând încredere în oștirea română, el se grăbi a-și improviza sub fel de fel de pretexte o gardă de venetici, înmulțind-o din ce în ce pe furis, legănat de neghioaba amăgire, că o potaie de mercenari va fi vreodată în stare a birui o națiune întreagă.

25 Necunoscând țara și neștiind unde să-și caute un razim, până a reuși în clădirea superbului edificiu de dictatură, el se aruncase de'ntâi în brațele unei popularități democratice, apoi în splendida tabără a boerimii, în fine într'o amalgamă de oameni murdari de toate culorile, cu singura condițiune de a fi valeți, și n'a mai mers mai de-
30 parte.

Credincioșii lui l-au vândut cei dintâi, crezând să culeagă ei rodurile trădării: poporul însă a fost mai bucuros a primi din nou pe Alexandru-Vodă, carele în prima-i domnie fusese rău numai pentru boieri, dar în cea de a doua s'a arătat calău pentru toți deopotrivă.

35 Moartea lui Despot fu oribilă!

Doi contemporani au descris vieța acestui nenorocit principe, care nu putea să înțeleagă că Românii nu sunt Nemiți: Johann Sommer și Antoniu-Maria Graziani.

Ambii l-au cunoscut personalmente.

5 Noi n'am făcut alta, decât numai și numai a reduce propriile lor cuvinte la cea mai simplă expresiune.

Dar cum se leagă toate acestea cu caracterul momentan al unei reviste politice, menite a se mărgini în sfera mărunțișurilor la ordinea zilei?

10 Nu era oare mai instructiv a vorbi despre cuviosul Popa-Tache, deampreună cu ceilalți respectabili colegi ai sfinției sale?

Cerând iertare pentru această temeritate din parte-ne de a lua istoria drept bază a politicii, fără să ținem seamă mai întâiu de toate de obiceiul vulgar de a pune la cale viitorul țării prin neștiință de carte,—
15 suntem datori cel puțin a explica motivul lungiei digresiuni despre Despot-Vodă.

Confratele nostru dela «Românul» a descoperit și a scos la lumină, în numărul său de ieri, prețioasa corespondență a Măriei-Sale Domnitorului cu eminentisimul Kyr-Gregoriu, ecumenicul patriarh al Constantinopolei.

20 Consilierii Tronului, sub numele Capului Statului, au avut impudica îndrăzneală a supune controlului ecclesiei bizantine legea organică a bisericii noastre, votată de către Parlamentul României.

Guvernul din București ne subordonează marelui pontifice din Stambul.

25 Văzând această grozăvie, puteam oare noi a nu ne aduce aminte că tot așa făcea Despot-Vodă, deși nu era el însuși ortodox, încât cronicarul Moldovei îi dă măgulitorul nume de «eretic».

Dintre toți Domnii Români, până la fatala epocă a fanariotismului, numai dânsul «se consulta pururea cu primatul constantinopolitan», după cum o declară cu umilință într'o epistolă către un călugăr din patriarhat:

*Και τῷ παναγιωτάτῳ Δεσπότη, ἐν πᾶσιν ἐμέ ὑπήκοον συνίστημ, οὐδέ τι ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης περᾶνω.*¹⁾

¹⁾ Crusius, *Turco-Graecia*, Basileae, 1584, p. 245—252.

Aducem acest pasagiū, pentru ca ilustrul prelat din Roma cea Nouă de acum înainte cu tot dreptul să poată zice într'o a doua epistolă către Capul Statului Român:

« Fă, Măria-Ta, ceea ce a mai făcut Despot-Vodă!! »

5 Cât privește desnodământul unei asemeni imitațiuni, aceasta nu e treaba ilustrului Kyr-Gregoriu!

Unde ne duceți, domnilor miniștri?...

Ș'apoi dacă ar fi numai atâta!

10 Un alt Cabinet, mai românesc și mai democratic, ar putea să dreagă toate consecințele nefastei întimități epistolare între Puterea Executivă a României și Autoritatea spirituală a Bizanțului, afară numai de n'ar aduce până atunci sgândărirea faimoasei chestiuni a Monastirilor zise închinete.

E însă un alt caz cu mult mai grav.

15 Instrăinându-se odată teritoriul României, niciun minister nu va mai vindeca răul, remediile fiind posibile contra morburilor, fie ele cât de periculoase, dar nu și contra faptului împlinit al morții.

20 Ei bine, guvernul nostru actual a depus pe biuroul Adunării Deputaților un voluminos proiect de lege, intitulat « Creditul Fonciar al României », care nu e în realitate decât cea mai dibace conspirațiune spre a face să treacă pe nesimțite în palma streinului toată proprietatea teritorială a țării, adică fundamentul existenței noastre individuale, ca Națiune și ca Stat.

25 In numărul viitor vom analiza pe larg această nouă și nu cea din urmă monstruoziitate a unor cărmaci, al căroră pogorîș mai are încă de furcă până 'n vale.

30 Deocamdată ne mulțumim a preveni cu tot dinadinsul opiniunea publică, și mai ales atențiunea Corpurilor Legislative, pentru ca mandatarii să nu poată fi surprinși, precum s'a întâmplat de atâtea ori cu atâtea alte Camere în lume...

Vorba despre un banchet pentru beizadea Mitică Ghica a început din nou a cirula prin Capitală.

35 Iată cel puțin o petrecere inocentă, pe care națiunea română în-treagă ar trebui s'o procure ambițiosului cavaler dela Livadia, numai

și numai pentru ca să nu se mai gândească a reveni la putere, mângâiat în glorioasa-i retragere prin tot felul de mezelicuri.

Nu înțelegem însă pentru ce să nu se dea un banchet și d-lui Cogałniceanu?

5 De ce să fie uitat până și d-l Manolache Costache Iepureanu, în sănătatea căruia răsună altădată sala Slătineanu în urma lui 11 Februarie?...

Să trăiască Baltazar! strigau bacanții și bacantele, pe când o tainică mână scria pe perete osânda cu litere de foc și de sânge!!...

[FRANZ JOSEPH ȘI NAPOLEON III] 1)

10 Un om de geniu nu poate fi despot.

Dacă România a avut, are sau va mai avea vreodată tirani, într'o sferă mai mare sau mai mică, ei au fost, sunt și vor fi orișicând niște inteligențe foarte mărginite, urcate sus printr'un fel de vânt politic, care ridică și umflă cu mult mai lesne o pană, un paiu, o secătură, decât un corp ceva mai solid.

20 O adevărată capacitate nu poate fi personală, ci este eminentamente colectivă; ea cată să fie o *putere reprezentativă* în toată vigoarea cuvântului, după cum o numea americanul Emerson; ea se pune totdeauna în cea mai strânsă armonie cu necesitatea secolului său și a națiunii sale; mai pe scurt, ea este servă, în loc de a fi doamnă.

Dictatorii cei mărunți de pe malul Dâmboviței ar trebui să se pătrundă bine de această supremă lege, înregistrată la tot pasul în filosofia istoriei.

Un individ poate să poruncească societății, numai întru cât societatea poruncește individului ca el să-i poruncească.

Ultimul act al Împăratului Francezilor e proba cea mai evidentă despre superioritatea lui Napoleon III.

30 Este următoarea epistolă, adresată din parte-i către d. Emile Ollivier și care arată, într'un mod palpabil, cât de puțin se aseamănă creierii din Tuillerii cu măduva din Reședința Princiară a României:

1) *Columna lui Traian*, an I, Nr. 7, 22 Martie 1870; revista potitică.

◀ 21 Martie 1870 ▶

◀ *Domnule Ministru,*

◀ În împrejurările actuale, cred oportun a adopta *toate reformele* pe cari le cere regimul constituțional al Imperiului, spre a pune astfel capăt neastâmpăratei dorințe de schimbare ce cuprinde unele spirite, neliniștind opinia publică prin teama de nestabilitate.

◀ Printre cari reforme, eu pun în prima linie acele relative la Constituțiune și la prerogativele Senatului.

◀ Constituțiunea din 1852 tindea mai ales a da guvernului forța de a restabili autoritatea și ordinea; dar ea trebuia să rămână perfectibilă, în așteptare ca starea țării să permită așezarea libertăților publice pe niște fundamente tari.

◀ Astăzi, după ce transformățiuni succesive au adus un regim constituțional, conform cu bazele plebiscitului, — tot ce face o parte mai intimă din cercul legislativ cată să reintre în domeniul legii, cele din urmă reforme să capete un caracter definitiv, *Constituțiunea să se pună mai presus de orice controversă*, și Senatul, acest mare corp, în care se află atâtea lumini, să vină mai eficace în ajutorul noului regim.

◀ Prin urmare, te rog a te înțelege cu colegii d-tale spre a-mi prezenta un proiect de senat-consult, care să formuleze odată pentru totdeauna dispozițiunile fundamentale ce decurg din plebiscitul dela 1852, împărțind puterea legislativă între două Camere și *restituind națiunii acea parte de autoritate constituantă, care mi-a fost delegată.*

◀ Credeți, domnule ministru, în simțimintele mele de înaltă stimă ▶.

◀ Napoleon ▶

Cu câteva luni, ba chiar cu câteva săptămâni înainte, dinastia bonapartistă se părea horcăind în agonie.

Indignațiunea poporului, decis a nu mai îndura durerea și rușinea jugului, era pe de o parte ațâțată prin măcelul unui cetățean de către un membru al familiei imperiale, iar pe de alta, — încurajată prin sgomotul, din ce în ce mai acreditat, despre morbul cel incurabil al Cezarului.

Trebuia d'abia o scânteie deasupra și numai o suflare dedesupt, pentru ca Franția întreagă să devină, într'o singură secundă, teatrul unui teribil incendiu, ai cărui tăciuni să sboare înflăcărați la Ural și la Bosfor.

Napoleon III a înțeles la timp că nu mai este nicio clipă de pierdut și iată-l democrat.

Revoluțiunea a fost înlăturată.

Tronul s'a înfipt.

Lesne se sfărâmă coroanele, dar nu mai puțin lesne se întăresc, fiind răzemate pe un cap, în simțul moral, iar nu brut al cuvântului.

Câtă distanță dela Bonapart și până la Habsburg!

Pe când Latinul paralizează furtuna, osândindu-se cel dintâi pe sine însuși, pentru ca să nu-l mai osândească de o mie de ori mai crâncen tribunalul cel suveran al poporului; Neamțul își închipuește, cu o tâmpă nătângie, că o seacă frunză va putea să reziste în fața furiosului ocean!

O telegramă ne anunță că deputații din Galiția, din Slavonia și din Stiria, dimpreună cu mandatarul român din Bucovina,— ceea ce ne atinge și mai de aproape,— au părăsit cu unanimitate Parlamentul Vinez, declarând pe față că nu vor mai intra acolo, pe cât timp nu va fi recunoscută o dată pentru totdeauna deplina autonomie a diverselor provincii din imperiul austro-maghiar.

Pozițiunea lui Franț-Joseph este cu mult mai critică de cum era mai dăunăzi a lui Napoleon III.

Neamțul însă nu vrea s'o înțeleagă!

Pe malurile Senei era o luptă pentru libertate, dar nu și pentru viață, nu pentru inimă, nu pentru existența națională.

Neamțul însă nu vrea s'o înțeleagă!

Dincolo se certa sclavul cu stăpânul, dar amândoi de același sânge, iertându-și multe unul altuia în favoarea frăției mutuale; pe când de dincoace se iau piept la piept, fără milă și fără cruțare, un popor pământean și un domn venetic!

Neamțul însă nu vrea s'o înțeleagă!

El uită până și aceea că fratele său se numea Maximilian...

Și totuși, în ajunul cumplitei catastrofe, acel Neamț dictează deocamdată în România.

În ședința-i de ieri, Adunarea Deputaților a votat, după cum i-a plăcut lui, modificarea stemei naționale.

Ministerul a cerut cu stăruință, ca *soarele și luna* să nu mai figureze de astăzi înaintea alături cu zimbrul și cu vulturul.

Majoritatea a primit.

In numărul viitor noi vom reveni mai pe larg asupra acestui grosolan sacrilegiu pe altarul aceluia Neamț.

Un singur cuvânt până atunci.

Soarele și luna, pe care le găsim nestrămutate pe toate sigilurile lui Mircea și Ștefan, sunt antica emblemă a Transilvaniei, demonstrând cu mândrie, în văzul tuturor, aspirațiunea noastră tradițională la

Neamțul nu putea suferi o asemenea perpetuă protestațiune.

Ea nu mai este...

[O DEMISIE CU TÂLC] ¹⁾

Cabinetul întreg și-a depus demisia în mâinile Domnitorului.

A cerceta cauzele căderii, ar fi o muncă tot atât de banală, ca și pretențiunea de a descoperi intima origine a succesului.

Intr'o altă țară dintre cele constituționale, ministerele se schimbă după voința națiunii, încât nu este greu oricui a explica *vine și se duce* prin virimentul opiniei publice, din care fac parte toți cetățenii, înțelegându-se unul cu altul, ca membrii unei singure familii.

La noi, din contra, nu Poporul Suveran primește sau respinge pe Consilierii Tronului, ci *ți bagă în slujbă* sau le *dă drumul* un element, pe care-l cunosc ai săi, dar cu care Românii nu se va înțelege în vecii vecilor: STRĂINUL.

Dela 11 Februarie 1866 și până astăzi, numai Cabinetul cel dintâi, înainte de venirea Măriei Sale, a fost un product curat interior, deși chiar acela fără știrea lui Dumnezeu, brodit într'un mod artificial din niște colegii nominale, ciocniți printr'o specie de vagabondaj politic, și cari n'au așteptat nici măcar a doua zi pentru a-și întoarce spațele unul altuia.

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. I, Nr. 10, 1 Aprilie 1870; revista politică.

Toate celelalte ministere, succese cu repezițiune în curs de patru ani, mărturiu ele însăși cu o cinică francheță că nașterea și moartea lor depindeau deopotrivă dela porunca consulilor, botezată cu un termen mai elegant de: *exigențele din afară*.

5 Astfel, un Neamț, un Turc, un Muscal, lesne ar putea să spună de ce cutare a fost, nu mai este sau va mai fi la cârma Statului Român; dar cum oare voiți, ca s'o ghidească vreunul din legionarii lui Traian, pentru natura căroră sunt atât de anormale cugetările lui Bismark, Goțcéoff sau Ali-pașa, ca să nu mai adăugăm pe un Cre-

10 mieux sau Montefiori!!

Dacă d-l A. G. Golescu s'a retras dela putere, sorgintele nu este Cuca-Măcăi, nici Cheia, nici Șteiner dela Giurgiu, nici stindardul dela Galați, nici Ambron, nici războiul civil dela Ploești, nici Zizin, nici chiar patriarhul dela Constantinopol!

15 Dumnealui ar fi putut să mai comită o sută și o mie de altele și mai boacăne, fără totuși să i se clătească un singur fir de păr, asemenea apostolilor lui Christ.

Dacă însă îl vedem rostogolindu-se, este că așa a voit STREINUL, nu că nu-l servea destul de bine, după toată pofta inimii, ci pentru că multe și

20 felurite sunt combinațiunile diplomației: când un instrument se prea tocește, meșterul cel deștept caută să-l înlocuiască prin ceva nou, sau cel puțin prin vreo unealtă mai odihnită, lăsată până atunci la o parte.

Unele ziare din Capitală, anunțând criza ministerială, își bat capul a prevesti cu orice preț numele fericitului urmaș.

25 Noi din parte-ne credem deajuns a constata numai atâta, că oricum s'ar numi, va fi dintre cei la ordinea STREINULUI, și ne îndatorim de pe acum, în modul cel mai solemn, a o demonstra prin fapte, din dată ce « Monitorul Oficial » va fi publicat decretul.

N'a sosit încă timpul unui Cabinet curat românesc, singur capabil

30 a consolida la noi Dinastia, împingând-o mereu pe o cale națională și democratică, încât Hohenzollernii să devină, peste așteptare, Bernadoși dela Dunăre.

N'a sosit încă timpul unui Cabinet, curat românesc, care să cuteze a zice Capului Statului: suntem Români, iar nu Prusieni, și miniștrii

35 responsabili ai țării noastre, iar nu valeți galonați ai unui senior feudal.

N'a sosit încă timpul unui Cabinet curat românesc, înaintea căruia să înțeleagă însuși STREINUL: cine suntem și cine este.

Deocamdată, Cabinetul cel permanent al României e trupa nemțească Strussberg-Ambron *et Compania*, jucând pe scena noastră politică sub fel de fel de nume împrumutate, când dramă, când tragedie, când farsă, deși varietatea costumelor nu ne împiedică a recunoaște, după accent și după manieră, perfectă identitate a actorului.

A zice: d-l A. G. Golescu a căzut,—este pur și simplu a înregistra finea unei piese, în care ilustrul comedian dela Berlin părușe în rolul lui Arăpila, rămânând însă ca mâine să-l mai admirăm tot pe dânsul și 'n același teatru, în caracterul cocoșatului Ricard III sau al pântecosului Falstaff din Shakespeare!

Se vorbește despre dizolvarea Parlamentului.

Nimic mai natural: un alt decor.

Oricum să fie, o reprezentație fiind isprăvită, spectatorii începând a se împrăștia, figuranții alergând la garderobă, spre a depune acolo strălucitele vestminte ale unei măririi momentane, și lămpile fiind a se stinge,— să ne aducem aminte, dacă nu totalitatea seratei, încai efectul desnodământului.

Finalul a fost foarte consecințe cu întreaga conducere a *intrigei*.

Ziarul « Federațiunea » din Pesta, în numărul său din 25 Martie, ne comunică următoarea știre despre unul din ultimele acte ale d-lui A. G. Golescu:

« Foile austro-maghiare spun că guvernul din România liberă a trimis o notă la ministerul unghuresc, în care declară că *este gata a lega căile românești cu cele unghurești*, nu numai la Brașov și Turnu-Severin, ci și la șesul Jiului ».

Prin urmare, d. Andrassy n'are decât să aleagă, oriunde i se va nemeri mai bine pentru interesele comerciale și strategice ale Ungariei!

In aceeași zi cu « Federațiunea », noi primirăm o corespondență din Pitești, în care ni se spune:

« Cetățeanul N. Constandinescu zace în temniță, fiindcă spărsese, din întâmplare, o statuetă de gips, reprezentând figura Măriei-Sale Domnitorului, ceea ce judele de instrucție numește: *crimă de les-majestate!!!* »

Constituțiunea română admite neviolabilitatea Capului Statului, întru cât îl apără responsabilitatea ministerială; dar nu poprește pe nimenea de a uza și abuza de chipurile cele cioplite, a cărora adorațiune ar fi o idolatrie în toată puterea cuvântului.

5 Oricine cumpără un portret sau un bust, fie chiar al împăratului dela Peking, dobândește prin aceasta deplinul drept de a-l rupe sau de a-l sfârâma, afară numai când o define cumva vr'o lege specială.

10 D-l A. G. Golescu pe de o parte pune România la deplina dispozițiune a Ungariei, iar pe de alta, tot dumnealui refuză Românilor facultatea de a avea la deplina lor dispozițiune o bucățică de var, impusă adesea cu forța de către însăși administrația printr'o năpaste de dare indirectă; — căci sunt prea puțini cari să caute de bună voie icoanele Măriei-Sale: gustul pentru frumoasele arte nu e destul de desvoltat.

15 În fine, cea mai din urmă manifestare ministerială în ajunul retragerii, este faimosul *capelărit*, despre care noi vorbirăm deja în revista trecută, deși nu credeam încă atunci posibilitatea unui asemenea beilic.

20 Departe de a desminți scabrosul sgomot, « Monitorul Oficial » a început a publica rezultatul nenumăratelor liste de subscripțiune, răspândite cu grămada în toată țara, precum se arunca altădată *cisla* în epoca Mavrocordașilor!

25 Mii și zecimi de mii de galbeni curg din toate părțile, sub inocentul pretext al unui fantastic paraclis într'o *Casă de orfan*e, ale căreia eleve ar trebui mai bine să se deprindă de timpuriu cu o extremă modestie, pentru ca să nu fie silite mai târziu a suferi proverbialele consecințe ale mai multor Parisiane dela Saint-Denis!

Din norocire pentru dânsele, orice s'ar zice și orice s'ar face, de abia vr'o câteva oboluri din mai multe milioane vor putea fi întrebuintate în fapt la Azilul Doamna-Elena.

30 Unde merge restul?

A fost puțin abil d-l Cogălniceanu cu *nuntăritul* dela comune și d-l Basile Boerescu cu proiectul *castelaritului*: d-l A. G. Golescu i-a întrecut!

Să-i fie țărâna ușoară!..

[10 MAI ȘI ADEVĂRATA REVOLUȚIE] ¹⁾

E 10 Maiu.

Această zi ne aduce o tristă amintire în trecut și un amar pre-simțământ în viitor.

5 Sunt acum patru ani de când Măria-Sa Carol I intra, cu o extremă solemnitate oficială, în capitala României.

Negreșit, nu acesta este faptul cel dureros, despre care noi voim a vorbi.

Persoana Principelui fiind neviolabilă, nu tocmai « Columna lui Traian » va veni a călca litera și spiritul Constituției.

10 Ceea ce ne mârhește în 10 Maiu este un fapt anterior acestei date lunare: atunci, mai bine ca orișicând, s'a putut constata ceea ce produce în țara noastră o adulteră însoțire între elementul democratic și acel boeresc.

15 Cuza-Vodă trebuia răsturnat, căci nu mai putea să domnească, și nu mai putea să domnească, căci se pogorâse cu ușurință a fi o nedemnă uneltă a sacerdoților imoralității.

20 Acei ce se credeau predestinați a regenera națiunea cea pângărită, erau datori mai întâiu să vază dacă sunt buni cu toții ei înșiși; să depărteze cu abnegațiune pe membrii cei cangrenați; să respingă cu dispreț orice alianță impură; și apoi: Doamne ajută!

După victorie, cei învinși n'or fi găsit fini și nași în tabăra învingătorilor.

Răul era pedepsit fără cruțare.

Națiunea se curăța de bube.

25 Aceasta se chiamă o adevărată revoluțiune.

Așa s'a făcut oare?

Din contra, cei ce pretindeau a fi amici ai poporului, încheiară o desfrânată coaliție cu secularii dușmani a tot ce este românesc pe fața pământului.

30 Tactica boerismului a fost pururea și pretutindenii de a-și rezerva un adăpost în toate eventualitățile.

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. I, nr. 19, 10 Mai 1870; revista politică.

Sub fanarioți, când tronurile lui Ștefan și Mihai colindau în cercul cel restrâns al câtorva case din mahalaua grecească dela Stambul, în fiecare familie boerească din România era reprezentată totalitatea Fanarului: tatăl ținea cu un Caragea, fiul mai mare cu un Moruzi, cel mai mic cu un Hangherliu, fata cu vreo slugă de a lui Șuțu, și așa mai încolo.

Când venea domnul Caragea, tatăl apăra neamul întreg.

Același rol juca fiul mai mare, când sosia la domnie un Moruzi.

Un Hangherliu de abia își puna piciorul pe țărmlul Dunării și iată că fiul mai mic alerga înainte-i, devenit reazimul cel mai sigur al rudelor.

În sfârșit, fata ocrotea interesele tuturor pe lângă un Șuțu.

Astfel, mulțumită unei stratageme mai bizantine decât chiar cea a Bizanțului, căci elevul întrecuse pe dascăl, ciocoimea s'a bucurat la noi totdeauna de impunitatea cea mai absolută.

Intr'o epocă mai proaspătă, cine oare nu-și aduce aminte că n'a fost în Moldova mai nicio curte boerească, din care unul să nu fi fost de ai lui Vogoride, pe când celălalt se păuna cu mândrie în așa numitul partid național?

În urma alegerii lui Vodă-Cuza, vărul cel *național* scotea din năpaste pe vărul cel *vogoridist*.

Mâna spăla mâna.

Orice să se fi întâmplat, amândoi rămâneau tari și mari.

După tipicul tuturor coalițiilor în România, s'a făcut și cea din 1866.

O parte din boierime se furișase cu abilitate în câmpul democratic, care-i primea cu brațele deschise, pe când restul veghia cu prudență pe lângă stăpânul lui Librecht.

Luați lista ultimilor miniștri ai lui Vodă-Cuza și confrunțați-o cu nomenclatura jumătății celei aristocratice din coalițiune.

Nemoteni și iarăși nemoteni!...

În loc să fie trimis la ocne, un Iepureanu se urca cu fudulie la președința Parlamentului, ridicându-i-se toasturi — o Doamne! — tocmai în Sala Slătineanu.

Acest exemplu ajunge.

Iată de ce 11 Februarie a eșit așa cum a eșit!

Iată de ce națiunea a fost victima unei crude amăgiri!

Iată de ce noi plângem în ziua de 10 Maiu!

Din fatalitate, pe acei pe cari am dori să-i vedem la tot pasul alături cu noi, căci suntem frați gemeni dintr'un singur mare corp de acțiune, — noi școală *nedependintă* și ei școală *autoritară*, — n'au învățat și nu voesc să învețe nimic din ispitele trecutului, din lecțiunile istoriei și din propria experiență.

Fiecare nouă greșală face, ca Papa să strige și mai tare că este nefailibil.

După 11 Februarie nu s'a repetit oare scandalosul fenomen al coalițiunii pe la finea lui 1868, când d-nii Brătianu, Rosetti, Cogălniceanu, Boerescu, Arăpila și beizadea Mitică se desfătau într'o mutuală admirațiune pe Dealul-Mitropoliei, unii ca miniștri și ceilalți ca președinți ai Camerei, declamând într'o duioasă armonie despre «impăcarea tuturor partidelor»?

Rezultatul este situațiunea actuală.

Să nu fie oare timpul de a căpăta mai multă minte?

Două coalițiuni succesive, acea din 1866 și acea din 1868, paralizând mereu românismul prin străinism și democrația prin reacțiune, ne-au împins treptat la marginea abisului.

Unde ne va mai duce oare o a treia încercare, reînnoindu-se din doi în doi ani, cu o regularitate astronomică?

Ei bine, s'a făcut încăodată!

Recurgând la vechea comedie, boierii au trimis transfugi în toate direcțiunile.

Pe de o parte, îi vedem gurguțându-se la guvern, unde s'au conțopit cu destulă artă ambele nuanțe ale dreptei, cea bătrână și cea tânără.

Pe de alta, ei s'au grupat la un loc cu avocații, cu bandele electorale și cu diverse specimene de renegați, scoțând la lumină împreună un apel, pe care noi îl publicăm mai la vale, subscris de patruzeci și doi, după cum îl găsim într'o foaie volantă.

Ei își dau aci numele cel tradițional al retrograzilor din toate țările: *partidul ordinii*.

Semnăturile cele mai caracteristice din coada actului sunt: Beizadea-Mitică, Iancu-Manu, Petre Grădișteanu, general Florescu, Boiac și frații Boerești.

D-l Iorgu Brătianu nu putea să lipsească, pentru ca să nu fie zis că a fost un an în care dumnealui a pierdut ocaziunea de a face obișnuitul său transit prin toate culorile politice de-a-rândul.

Intre ceilalți subscriitori mai este și un d. Efrem Ghermani, despre care va fi o vorbă mai jos.

In fine, asigurați nu numai la guvern, dar încă și într'o clică deosebită *sui-generis*, în care s'au amalgamat trei August, bătă lui Popa-Tache, « Trompeta Carpaților » și alte ingrediente nu mai puțin separate; — boierii și-au mai pus înțeleapta întrebare: ce vom face oare, dacă ar reuși Roșii și Frațiunea?

Vr'o șase adunări în locuința unuia din cei doi capi ai școalei autoritare, urmate apoi de vr'o trei întruniri în Sala Slătineanu, au produs un comitet, despre care noi dăm mai la vale o dare de seamă a ziarului « Românul ».

Este o coaliție în toată puterea cuvântului.

Boerii și democrații sunt amestecați iarăși într'o zeamă, întocmai ca în 1866 sau ca în 1868.

Ceea ce-i și mai ciudat, este că unul din membri, anume d-l Efrem Ghermani, se cetește totodată în apelul cel cu Beizadea-Mitică!

Printre ceilalți, fără a-i fi consultat cineva de mai 'nainte, au fost băgați vr'o doi *nedependinți*.

Suntem autorizați a crede că d-nii Iancu Codrescu și Georgiu Missailu au respins această onoare.

Despre d-l Papiu-Ilarianu, nu știm.

Pentru d-l Eugeniu Predescu, ne pare rău.

Noua coalițiune, ca și acelea din 1866 și 1868, după care este copiată orbește din virgulă în virgulă, se încearcă a se justifica prin banala frază: țara este într'un mare pericol!

Da! Într'un mare pericol au îmbrâncit-o trecutele sărutări ale confrăților noștri cu ciocoismul, și este învederat, chiar pentru inteligențele cele mai tâmpite prin disciplină, că o a treia sărutare, executată după același model și în aceleași condițiuni, este fatalmente menită a mări și mai mult pericolul.

Pentru ca România să poată avea vreodată o *adevărată revoluțiune* :
 pentru ca să nu mai vedem o simplă strămutare de persoane, în loc
 de o schimbare radicală a sistemului; pentru ca cei răi să fie pedepsiți
 cu asprime și cei buni la locul lor, după proporțiunea meritului; pentru
 5 ca poporul să meargă fără piedică, triumfând pe calea cea națională
 a progresului; trebuie mai întâiu de toate, ca românismul și demo-
 crația să nu se mai pupe în vecii vecilor cu fărtații Consulilor și cu
 ruginele Regulamentului!

Un partid limpede, iată unicul remediu!

10 Ar fi de dorit ca toate ceteele marelui corp de acțiune să se adune
 într'o strânsă unire împrejurul unui singur stindard.

Pentru această grandioasă concordie, iar nu pentru o meschină
 zizanie, lucrează « Columna lui Traian ».

15 Școala autoritară, purificată de tot ce este bastard, de tot ce este
 postulant, de tot ce este cosmopolit, n'are decât să se lepede de ido-
 latrie, formulând o programă și recunoscând-o ca singurul cap de
 partid, dela care să nu fie permis a se depărta nimănu, fie el Rosetti
 sau fie el Mircea-Mălăiarul, — și atunci micul grup nedependinte de
 astăzi nu va mai avea rațiunea sa de a fi.

20 Noi voim a lucra cu voi, și voi preferiți a vă desmierda cu boierii.
 Rău!

[PARLAMENTUL ROMÂNESC] ¹⁾

In ajunul alegerilor parlamentare suntem datori, mai întâi de toate,
 a constata și a explica un fenomen foarte caracteristic, despre care
 nimeni încă nu și-a dat seama.

25 O majoritate pronunțată, omogenă, compactă, a fost totdeauna în
 România efectul unei presiuni guvernamentale.

Din contra, de câteori sufragiul a fost lăsat ceva mai liber, națiunea
 trimetea în Camere o mulțime de minorități, care nu puteau lucra
 decât numai prin felurite alianțe indigeste, producând în rezultat o
 30 majoritate artificială, șubredă, fictivă.

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. I, Nr. 20, 13 Mai 1870; revista politică.

In ambele cazuri a fost rău.

O majoritate din bătă sau din rețevei, chiar când ministerul era bine inspirat, totuși rămânea stigmatizată prin bastardeța originii sale, pângărind până și legile cele mai frumoase; iar când guvernul se poticnea, ceea ce se întâmpla cele de mai multe ori, atunci vedeam pe ciracii săi votând cu grămada contracte, dotațiuni, loterie, impozite, belicuri, pradă în 'năuntru și dispreț în afară, toate în numele cel uzurpat al națiunii.

Pe de altă parte, o majoritate imaginară, combinată de niște grupe disparate, ieșite pe diverse căi din adevărata libertate a alegerilor, nu putea avea nicio durată, fiindcă nu putea avea niciun principiu, mergând câțva timp în șovăială numai prin concesiuni reciproce, până când sosea momentul ca tovărășia cea nenaturală să se spargă cu scandalul recriminațiilor mutuale.

Cu toate astea, noi credem că marele partid de acțiune, de nu era condus într'un mod vișios, ar fi reușit orișicând a intra în Parlament într'o grandioasă majoritate, să fi fost alegerile cât de libere, sau presiunea ministerială să fi fost cât de brută.

Greșeala cea perpetuă a capilor școlii autoritare în materie electorală a fost de a adresa pururea națiunii niște cuvinte vagi, abstracte, nedefinite, pe care amicii nu puteau să le înțeleagă, iar adversarii se grăbeau a le parodia.

Astăzi, de exemplu, care este stindardul ridicat în preția alegerilor de către oratorii din Sala Slătineanu?

Constituțiunea!

Constituționalismul fiind o idee prea complicată, compusă dintr'o mie de elemente foarte controversate, nu este niciun partid în țară, care să nu poată striga: Constituțiune!

D-l Iepureanu se pretinde a fi ultraconstituțional.

D-l Petre Grădișteanu nu mai puțin.

D-l Cesar Boliac cu atât mai mult.

In fine, începând dela d-l mareșal al Curții, cea mai înaltă autoritate în Statul Român, și până la cel mai din urmă bandist de ai lui Popa-Tache, toată lumea poate să repete cu mândrie într'un singur glas: mă voi lupta pentru Constituțiune!

Ce va face oare alegătorul în fața acestei monstruoase confuziuni?

Va pune mâna pe cel dintâi venit din așa numita opozițiune, trimițând în Parlament o supremă galimatia de roșii, albi, nedependinți, cogălnicești, guvernamentali, indiferenți, etc., etc., etc., sau mai bine
5 va preferi a curma orice nedumerire, supunându-se cu lene poruncii prefectorale!

Așa va fi totdeauna, de câte ori vom ului sărmana țară prin termenii generali de libertate, dreptate, umanitate și celelalte, sub scutul căroră lesne pot să se furișeze cu dibăcie nu numai toate taberile politice fără excepțiune, dar chiar toate neamurile de pe suprafața globului pământesc!

Poporul cere ca să-i vorbiți mai pe înțeles, arătându-i un drapel atât de lămurit, încât cu ajutorul observației să nu-l poată amăgi
10 dușmanii națiunii române.

Așa dar, clasa cea disciplinată a marelui partid de acțiune, în loc de a se încumeta din nou cu retrogradații, făcându-se tot o apă, în care nimenea să nu fie în stare a deosebi neghina din grâu, trebuia să dea țării în fața urnelor, cel puțin de astădată, o busolă clară și
15 limpede.

Dar cum s'o găsim?

În natura situațiunii.

Mai mult ca orișicând, România este amenințată astăzi a deveni
20 o Palestină.

Judaismul și numai judaismul, iar nu fel de fel de concepțiuni metafizice, despre care grăesc cu multă forță de fantazie diferitele comitete electorale, este unicul steag al guvernului actual, dăruit țării de către jupânul Baruch-Strussberg prin tragi-comedia dela Tecuciu-
25 Deocamdată nu este vorba de Constituție ci de Evrei.

D-l Armand Lévy, în faimoasa-i epistolă către d-l Ion Brătianu,
30 declara cu toată seriozitatea că Israeliții pot fi împământeniți în România fără nicio greutate, pur și simplu printr'o interpretare a pactului nostru fundamental.

Deci Constituțiunea va avea aparența de a rămâne în picioare, deși încălcată de Evrei.

35 Acesta este planul d-lui Iepureanu.

Dumnealui a transmis la toate foile din străinătate următoarea depeșă:

« Programă capului noului Cabinet este înăuntru[întru] menținerea ordinii și respectul drepturilor Israeliților ».

5 Iacă și franțuzește după *Independența Belică* :

« Le programe du chef du nouveau cabinet est: à l'intérieur le maintien de l'ordre et le respect des droits des Israélites ».

10 Prin urmare, Evreii posedă *drepturi de respectat* chiar după Constituțiunea din 1866, întocmai precum o comenta adineauri d-l Armand Lévy.

De ce oare niciunul din organele Coalițiunii n'a spus măcar o vorbă în treacă despre această oribilă telegramă?

15 *Ecoul Danubian*, foia evreiască din capitală, asigură totodată că principala misiune a viitorului Parlament este de a rezolva chestiunea israelită, adăogând apoi următorul apel:

« Unirea face puterea; să fim iubiți și să ne iubim unii cu alții, și vom participa toți și în curând la fericirea și prosperitatea tuturor ».

Precum vedeți, Evreii ambiționează și ei a intra în Coalițiune!

20 După retragerea d-lor Misail și Iancu Codrescu, aproape nimic nu-i mai împiedică de a figura în comitetul cel numai și numai constituțional din Grădina-Retoride!

Înțelegeți acuma care este și care trebuie să fie nestrămutata busolă a unui alegător adevărat român în operațiunea electorală de peste câteva zile.

25 Să nu dați sufragiul vostru niciunui amic al Evreilor.

Să cercetați bine trecutul fiecărui candidat anume în chestiunea israelită.

Să legați pe mandatarul vostru printr'o profesiune de credință precisă și riguroasă, iar nu cu două fețe.

30 Cele cinci puncte, pe care noi le reproducem încăodată în fruntea ziarului, numai ele vor putea da României o Reprezentațiune Națională în toată puterea cuvântului.

[UN NOU PARLAMENT] ¹⁾

Rezultatul cel definitiv al alegerilor pentru Adunarea Deputaților este foarte instructiv din mai multe puncte de vedere.

Existența bandelor de ciomăgași a fost deastădată mai pipăită decât sub oricare altul dintre ministerele precedente.

5 D-l Iepureanu, precum am mai spus-o, a reușit a întrece chiar pe d-l Cogălniceanu, ceea ce se credea a fi peste putință.

In București și la Pitești lucrurile au mers până la vărsare de sânge, mai adăugându-se astfel încă două orașe către vechile « coronae murales » ale călăului dela Ploești și dela Craiova, pe care neîmpăcata fatalitate se pare a-l împinge din rele în rele, ca pe anticul Oedip, cu aceea
10 numai diferență, că acela se scălda în crime fără ca să știe și fără ca să voiască el însuși.

Precum împărații romani își încununau triumfurile lor de distrugere prin fastidioasele epitete de *Gothicus*, *Sarmaticus*, *Germanicus* și
15 altele, tot așa actualul prim consilier al Măriei-Sale Carol I a câștigat cu prisos dreptul cel mai necontestat la o lespede comemorativă, pe care România recunoscătoare să înscrie pentru eternitate:

MANOLACHE. COSTACHE.

IEPUREANU.

20 CRAIOVEANUL. PLOIEȘTEANUL.
PITEȘTEANUL. BUCUREȘTEANUL.
NEC PLUS ULTRA.

Cu toate astea, o națiune este ca și fierul: cu cât o bați mai mult, cu atâta se mai întărește.

25 Invățată treptat prin izbiri succesive la o rezistență din ce în ce mai activă, țara a grămădit în Parlament o formidabilă opozițiune, în fața căreia ar trebui să tremure *nu numai* d-l Iepureanu.

Unele ziare anunță de pe acum trimeterea înaintea Curții de Casație a unicului ministru român, pentru care nici această tristă călătorie
30 nu va fi o noutate.

Noi unii credem că dreptatea n'o să ajungă până acolo.

De ce numai d-l Iepureanu?

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. I, Nr. 24, 3 Iunie 1870; revista politică.

Fost-au mai buni Cogălniceanu, Beizadeaua, Arăpilă, Boerescu și alții?

Așa dar, despre Curtea de Casație nu poate fi vorba: s'ar naște o prea mare îmbulzeală pe băncile preveniților.

Desnodământul comediei se va mărgini cu retragerea d-lui Iepureanu, în așteptare ca să-l mai spele încăodată o nouă coaliție ca la 1866! Alegerea parlamentară de ast-timp are cu totul o altă însemnătate.

Departe de a se ridica la înălțimea unui tribunal, Reprezentațiunea Națională nu va fi nici măcar un adevărat corp legislativ: lipsa de majoritate o va împiedica la tot pasul a vota o singură măsură radicală, afară numai doară de *una*, pentru care nu se cere legământul principilor, fiind de ajuns calitatea comună de opozițiune.

Admirabil pentru a dărăma, neputincios a clădi, acest Parlament este totuși cel mai frumos mozaic din câte s'au văzut vreodată în cariera politică a României.

Caracterul său distinctiv este de a cuprinde la un loc mai multe capacități decât toate Camerile trecute, de când există la noi regimul constituțional.

Iată lista diferitelor somități, bătrâne și tinere, democratice și aristocratice, libere și organizate, deocamdată numai din Adunarea Deputaților:

Cogălniceanu, Mavrogheni, Demetriu Ghica, Apostoleanu, Golescu, Arăpilă, Iepureanu, Basili Boerescu, Ionescu-Costaforu, Nicolau Crețulescu, Bosianu, Negre, Blaramberg, Chițu, Florescu, Negură, Petre Grădișteanu, Holban, Urechie, Voinov, Vernescu, Codrescu, Ion Brătianu, Boliac, etc.

Fără a cerceta pestrița varietate a acestei multicolore elite, ne mulțumim a constata un progres colosal, când țara întreagă începe a împuțina în templul parlamentar turma profanilor, atât de ponderoasă în cartea trecutului.

O altă trăsură și mai caracteristică a actualei Reprezentațiuni Naționale, este grandioasa cifră a mandatarilor din *școala nedependinte*, al căreia drapel, arborat de abia de eri, a reușit deja a covârși prin vigoare bătrâna tabără a *școalei autoritare*.

Iată-i:

Costache Negri, Tacu, dr. Fătu, Gună Vernescu, A. Holban, N. Ionescu, P. Suci, C. Scafeșu, N. Gr. Racoviță, G. Mantu, C. Brăescu, V. Holban, P. Georgiade, I. Negură, I. Adrian, A. Gheorghiu, N. Voinov, C. Bozianu, M. Ganea, Bălănescu, Eraclide, I. Codrescu, S. 5 Beloescu, Gâlcă, D. Lupașcu, E. Filipescu, D. Comănășceanu, I. Agarici, A. Lăzărescu, N. Bossie, Sefendache, G. Vucenicu, L. Moldoveanu, G. Lecca...

Treizeci și patru!

10 Încă o alegere, și-i veți vedea într'o majoritate absolută, nu prin rețevee și prin bâte, nu prin prestigiul guvernamentalismului, nu prin tot felul de cochetație în dreapta și 'n stânga: cu coconii și cu jupânii, — ci numai și numai prin nerezistibila forță a principiului.

Acea oară se apropie...

Ne rezumăm.

15 Adunarea Deputaților, pe care o vom privi peste câteva zile urcând Dealul Mitropoliei, este un fenomen în toată puterea cuvântului, merit a rămâne nemuritor în analele parlamentarismului nostru, mai cu seamă prin următoarele trei începuturi:

20 1. Națiunea română arată că n'o mai poate speria tortura administrativă.

2. Națiunea română arată că nu mai este dispusă a fi reprezentată printr'o droaie de gură-cască.

3. Națiunea română arată că partidul viitorului nu este la noi nici al șubredului boierism, nici al îngrozitoarei discipline.

25 Rămășițele muribunde ale unei generațiuni pe jumătate stinse ar trebui să înțeleagă, cel puțin acum, rigurosul verdict al țării; ar trebui să renege o dată pentru totdeauna învechitele lor păcate, reînnoindu-se ca vulturul, după energica expresiune a Bibliei; ar trebui să caute cu stăruință transmisiunea unui alt suc de vieață, altoindu-se 30 din contactul cel mai intim cu Junimea; iar de nu voiesc cu niciun preț a renunța la putregai și la rugină, atunci încai să-și prepare ei înșiși mormântul, zicând ca feudalul baron Attinghausen din Schiller: « se naște o nouă epocă, alte cugetări preocupă lumea, nu mai este locul meu aicea! ».

[ZVON DE INVAZIE . . .]¹⁾

Cel mai profund istoric al timpurilor antice a zis că frica a fost prima fântână a religiunii, omul inventând pe zei în speranță că-l vor apăra la nevoie.

Cel mai profund istoric al timpurilor moderne, aplicând același criteriu către sfera politică, constată tactica cea mai stereotipă a despoșilor de a menține pe sclavii lor într'o perpetuă temere din afară, pentru a-i popri astfel dela orice tentațiune de emancipare înăuntru.

Mai pe scurt, după Tacit și după Vico, ceea ce dă naștere și prelungeste durata unei dictature, fie ea clericală sau civilă, a fost totdeauna o spaimă, fie reală sau artificială, de un rău și mai mare.

România ne prezintă astăzi cea mai frumoasă ocaziune de a verifica adevărul acestei observațiuni, datorite celor mai sublimi cugeători ai viței latine.

La noi există două feluri de tirani: capii partidelor și capii puterii executive.

Adesea în luptă de rivalitate unii cu alții, ambele specii se aseamănă totuși una cu alta prin cea mai perfectă identitate de mijloace.

Filosofia unui stăpân a fost pururea aceeași: la Roma ca și 'n Elada, în Africa ca și 'n America, în rafinatul Albion ca și la sălbăticiii din Noua-Zelandă.

De câte ori autoritatea lor se clatină sub loviturile generosului spirit de nedependință, acești Dalai-Lami se apucă într'o duioasă armonie a striga cu disperare: invaziune!

Este un cuvânt magic, înzestrat cu o facultate narcotică asupra minților celor vulgare: pe unii îi reține în lanțurile ministerului și pe ceilalți sub giulgiul fetișismului.

În adevăr, o invaziune este mai rea decât chiar bâta și reteveiul! Această farsă se repetă într'un mod periodic.

Dela 1859 și până la 1869, într'un interval de zece ani, noi am urmărit-o din trimestru în trimestru.

Este însă și mai remarcabil că o comedie atât de banală tot încă n'a pierdut o doză oarecare de trecere, persistând a atrage din când

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. I, Nr. 27, 14 Iunie 1870; revista politică.

în când o droaie de cască-gură, întocmai ca « Baba-Hârca » a d-lui Millo.

De vreo câteva zile agenții guvernului șoptesc în dreapta și 'n stânga: suntem amenințați de o invaziune.

5 De vreo câteva zile sateliții capilor de partide se prefac a acorda cel mai serios crezământ acestor frivole zgomote.

Turcii sunt la Ruscuiuc; Muscalii sunt la Bender; nu-i timp de combătut pe *Costache*; nu-i vreme de spulberat pe *Manolache*; — murmură cu tremurici unii și alții.

10 Țâțâna cea intimă a macinei este că atât guvernul, precum și capii de partide, ar dori să mai răsufle, simțindu-se fiecare din ce în ce mai pe pogorîș în fața unei națiuni deșteptată din adormire cu o fermă deciziune de a nu mai fi turmă pentru nimeni.

15 Români știură a sfâșia Convențiunea, — și străinii n'au trecut hotarele.

Români consumară grandiosul fapt al Unirii, — și străinii n'au trecut hotarele.

Români desrobiră opinca de sub biciul ciocoiului, — și străinii n'au trecut hotarele.

20 Români smulseră averea națională din ghiarele unui stol de corbi de prin Grecia, — și străinii n'au trecut hotarele.

Români infruntară insolenta unui vizir, — și străinii n'au trecut hotarele.

25 Români înlocuiră pe un Cuza printr'un Hohenzollern, — și străinii n'au trecut hotarele...

Apoi să le treacă oare tocmai acum, când nu se mai drege nimica?

Ar trebui să fie cineva prea naiv, pentru ca să se prinză în cursă.

30 Un organ eminent nependinte, precum este « Columna lui Traian », gata orișicând cu o stoică nepărtinire să izbească până și greșelile amicilor celor mai de aproape, — este dator a liniști și a lumina în această privință opinia publică.

Astăzi mai mult ca ieri și mâine mai mult ca astăzi, stafia cea băbească a invaziunii este o umbră chineză.

Europa, pe zi ce merge, se tot încurcă în propriile sale ițe.

35 Ș'apoi cronica națiunii noastre este aci înaintea tuturor:

De câte ori Românii au lucrat românește, ei au închis ochii asupra graniței și au izbutit totdeauna.

Acesta este crezul « Columnei lui Traian » a căreia politică nu se bazează nici pe triviala poftă de dominațiune, nici pe nătângia unei agramate fantezii, ci numai și numai pe « știința română ».

Noi zicem și repetăm încăodată: « știința română ».

Cosmopoliților le vom răspunde cu un autor cosmopolit.

Ilustrul Humboldt definea câmpul științifice în genere: « spiritul aplicat către natură ».

Ei bine, știința română este: « spiritul aplicat către natura pământului român și către natura națiunii române ».

Puțin ne pasă de Otentoși și de Irochezi!

Vom fi osândiți a zace într'o trândavă stârpăciune de 'ndată ce imaginara groază a fruntariei ne va ține cu brațele încrucișate.

Momentul decisiv bate la ușă.

Peste câteva oare se deschide la Dealul-Mitropoliei o Cameră, precum n'am mai avut încă.

Elementul nedependinte, fără a fi deocamdată în majoritate, totuși joacă deja rolul acelei greutăți definitive, dela care atârnă, fiind aruncată în cumpănă, a stabili ultimul echilibru.

Ne așteptăm a-l vedea la treabă.

El are o îndoită măreață misiune:

1. *Regenerarea Puterii Executive.*

2. *Regenerarea Partidelor.*

Ambele la un loc formează:

REGENERAREA ROMANIEI!

Pentru ca această țintă să fie ajunsă, este o singură cale:

NICI UN TRAFIC DE PRINCIPIU!

Dar dacă Reprezentațiunea Națională va fi cumva disolută?

CU ATAT MAI BINE...

[RĂZBOIUL FRANCO-GERMAN ȘI PROBLEMA ROMÂNIEI]¹⁾

Ședințele Parlamentului nostru ajunseră tocmai pe la finea sesiunii a degenera într'un adevărat Congres, în care nu mai vorbeau reprezentanții cei franci și liberi ai unei națiuni, ci mai mult niște diplomați, suciți prin natură și timizi prin deprindere.

5 Războiul franco-prus îi făcuse să uite cu desăvârșire toate preocupățiunile interne, afară numai doară de câte o pișcătură personală, fără niciun folos pentru țară, certându-se doi-trei corifei, adversari prin egoism, dar deopotrivă învechiți în zilele rele, deopotrivă goi de orice principiu, deopotrivă gata a se împăca pentru cea dintâiu trebușoară comună, deopotrivă sterili în ogorul Românismului.

10 Ș'apoi cel puțin această politică din afară să fi fost sănătoasă, matură, demnă de corpul unei Reprezentațiuni Naționale.

Nicidecum.

15 Atât guvernul, precum și capii diferitelor grupuri și grupușoare disciplinate, s'au întrecut care de care a înnota în puerilitate și a se înneca în confuziune.

D-l Nicolae Ionescu a fost unica excepțiune: dumnealui merse până la seriozitatea batjocurei, cutezând cu o frunte de aramă a susține delă înălțimea tribunei, cum că națiunea română nu are nici măcar dreptul de a vorbi despre Europa, căci nimeni nu ne bagă în seamă, cu nimeni n'am tractat niciodată, nimeni nu se turbură de voința noastră, nimeni nu ne roagă pentru alianță, nimeni nu ne cunoaște!

Astfel a vorbit d-l Ionescu: ciudat.

Astfel a vorbit un deputat: și mai ciudat.

25 Astfel a vorbit un profesor de istoria română: foarte ciudat!...

Ceilalți, fie miniștri sau aspiranți, fie guvernamentali sau opozițiune, s'au mărginit, precum am mai spus, — în strictul cerc de a glumi și de a se contrazice.

30 Toți au recunoscut cu o duioasă armonie că neutralitatea este singura atitudine posibilă a României în fața uriașei lupte între cele două mari puteri.

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. I, Nr. 33, 8 Iulie 1870; revista politică.

Aşa-i.

Însă o neutralitate dezarmată este o copilărie.

Belgia și Elveția, două state cam de aceeași forță cu România în privința materială, sunt de asemenea neutre, dar nu ca noi, ci cu tunul și cu baioneta la fruntarii.

Ce vom face oare dacă Muscalul sau Austriacul, unul în interesul Prusiei și celălalt în numele Franciei, ar trece Prutul și Carpații, strivind platonica noastră neutralitate?

Putea-vom hazarda o umbră de rezistență?

Iată o bagatelă, despre care nu și-a bătut capul, nici Cabinetul, nici Parlamentul, nici Dreapta, nici Stânga.

O neconsecință la mână.

Apoi trâmbițând sus și tare neutralitate și iarăși neutralitate, înșiși patronii acestei sonore fraze s'au grăbit a striga totodată în gura mare că vor merge oricând după drapelul Franciei.

A spus-o până și un ministru: fugosul d. Carp.

Dar atunci unde-i pretinsa neutralitate?

A doua neconsecință la mână...

«Vom urma totdeauna politica franceză», este pentru Români, ca și când Francezul ar zice: «voiu urma totdeauna politica italiană», sau Italianul: «voiu urma totdeauna politica spaniolă».

Politica franceză este bună pentru Franția.

Politica italiană este bună pentru Italia.

Politica spaniolă este bună pentru Spania.

Românilor le trebuie mai presus de toate: **politică românească**. Franția, Italia și Spania sunt pentru noi surori de aceeași treaptă. Când Italia s'ar lupta cu Franția sau Franția ar combate pe Spania, ca ce fel de *politică* am avea noi oare?

Și totuși aproape în toate complicațiunile continentale aceste trei superbe ginți latine s'au arătat mai pururea mișcate de niște vederi diferite.

Chiar astăzi Spania nu se prea unește cu Franția, și atitudinea Italiei rămâne deocamdată foarte dubioasă.

Deci, «urmând totdeauna politica franceză» noi am fi prea departe de «a urma totdeauna *politica latină*».

Unde-i dar vocea sângelui?

Unde-i ginta?

Cauza cea primordială a acestui trist haos în capetele cărmacilor noștri din Legislativă și din Executivă, este o lipsă absolută de orice educație românească.

5 Crescuți din leagăn într'o atmosferă străină, ei cred a face un gigantic pas înainte, când îndrăznesc a murmura cu un aer de satisfacție că sunt mai mult Gali decât Teutoni.

De ce nu Români mai întâiu de toate?

O să ajungă și acolo.

10 Peste puțin...

Așa dar, rolul cel verde al Ministerului și al Parlamentului în impasul situațiunii actuale era de a declara pe față următoarele trei puncte:

1. Politica noastră este numai și numai românească.

2. Nefiind puși în joc, vom conserva cea mai perfectă neutralitate.

15 3. Pentru a putea respinge orice atentat din afară, suntem datori a avea pe picior, cel mult două săptămâni, o forță defensivă de cincizeci mii de oameni, afară de gardă și de miliție.

D-l ministru de războiu râde.

Apoi de!

20 În comica pozițiune în care l-au așezat Camera și colegii d-sale din Minister, atâta îi mai rămâne de făcut...

Insă o neutralitate armată pe baza unei politice românești nu este total.

Parlamentul mai avea o datorie.

25 Constituția noastră există sau nu?

Dacă nu există, atunci nu înțelegem cum de a mai rămas dintr'însa tocmai ce avea de lepădat.

Dacă există, atunci afacerea d-lui Leopold Hohenzollern ne privește pe noi mai de aproape, decât pe Franția și chiar pe Prusia.

30 După pactul nostru fundamental, dumnealui este astăzi moștenitorul prezumptiv al tronului român, adică ca și Domn, dreptul admițând faptul.

35 Ca principe român, dumnealui nu putea primi sub nicio formă propunerea unei coroane streine, fie ea spaniolă sau alta, fără o autorizare prealabilă din partea țării.

Ei bine:

Cerut-a încuviințarea României?

Dobândit-a suverana permisiune?

Conformatu-s'a prescripțiunii constituționale?

Nu.

Călcând obligațiunea, d-l Leopold Hohenzollern a pierdut dreptul.

Era dar cea mai sacră prerogativă a Parlamentului nostru, răz-
bunând votul nesocotit al națiunii române, de a constata în modul
cel mai energic, în marginea deplinei legalități, că candidatul lui Prim
a decăzut dela sceptrul marilor Ștefan și Mircea.

Aceasta ar fi surâs lui Napoleon mai mult decât toate marafeturile
de galo-manie.

Era o *politică curat românească*.

Dumneavoastră n'ați priceput-o...

[RĂZBOIUL FRANCO-GERMAN ȘI O EVENTUALĂ IMPĂRȚIRE A AUSTRIEI]¹⁾

În fața cumplitelui duel dintre cei doi uriași ai lumii politice moderne,
prima sarcină a adevăratului publicist este de a căuta posibilitatea unui
desnodământ.

Oricine ar fi fost învingător până astăzi sau oricine ar putea deveni
de aci încolo, ambele forțe beligerante sunt convinse că niciuna din
ele, fie cât de mare perspectiva sacrificiului, nu va îndura cea mai
slabă umbră de umilință.

În acest mod, unica soluție admisibilă este de a împăca gloria
Franciei cu gloria Prusiei pentru gloria Europei întregi.

Noi credem că ar fi cu putință.

Dar cum?

Pe socoteala Austriei.

Machiavellismul habsburgic a cărui seculară atmosferă este de a
înșela pe toți, în dreapta și 'n stânga, în 'năuntru și în afară, men-
ținând printr'o capodoperă de ingratitude monstruosul amestec de o

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. I, Nr. 39, 29 Iulie 1870; revista politică.

mulțime de naționalități, turtite într'o îngustă cutie,—trebuie să răscumpere odată pentru totdeauna nenumăratele păcate ale trecutului și ale prezentului.

Prusia pândește de mult pe Austria.

5 Franția a început s'o cunoască.

Istoria așteaptă cu nerăbdare de a vedea ștearsă cu o oră înainte din cartea vieții una din principalele cauze ale suferințelor umanității.

10 Cu acest preț, deopotrivă glorios pentru ambii adversari, oricare să fi fost rezultatul izolat al unor bătălii parțiale, lupta franco-prusiană s'ar eterniza ca cea mai sublimă binefacere în analele universului.

15 Bismarck visează provinciile germane ale Austriei. Franția, conservându-se intactă în propriul său teritoriu, ar câștiga o imensă influență în Oriente, reconstituind pe țărmii Dunării puternicul regat latin al Daciei, căruia să i se întoarcă Transilvania, Bucovina și partea cea răpită a Banatului Craiovei.

Susceptibilitatea Rusiei s'ar liniști prin cesiunea Galiției, al căreia element rutean o reclamă el însuși pe baza principiului naționalităților. Serbia ar redobândi totalitatea posesiunilor neamului iliric.

20 Pe lângă Dacia și Iliria, am mai aplauda renașterea nedependinței în Ungaria și în Boemia, patru mari regate, scutite atunci de orice motiv de ceartă, încât să poată încinge o formidabilă horă de rezistență contra pan-germanismului și contra pan-slavismului, egalmente amenințătoare pentru fiecare din ele.

25 În fine, Italia capătă Tirolul.

Cesiunea Turciei ar rămâne cu totul la o parte...

30 Prefaceți în acest simț harta continentului, realizând în toată puterea cuvântului vechiul precept: « suum cuique tribuere », ș'o să dispară pentru veacuri, afară de câteva bagatele, orice pretext de zizanie între cele trei gigantice vițe rivale: latină, slavică și teutonică.

Moartea Austriei surâde în același grad lui Bonaparte și lui Hohenzollern.

Moartea Austriei convine nu mai puțin Muscalului.

35 Moartea Austriei nu atinge Imperiul Otoman, iar prin urmare nici pe Anglia.

Moartea Austriei este mărirea Italiei.

Moartea Austriei re'nviază, printr'o singură suflare, România, Serbia, Ungaria și Boemia.

Moartea Austriei este pacea Europei...

5 Știm foarte bine că modesta voce a unei foițe române nu va străbăta niciodată în înaltele cercuri diplomatice; dar suntem mulțumiți de a ne fi făcut încai datoria pentru arhivul viitorului.

Veniet tempus...

[ARESTAREA LUI HASDEU] ¹⁾

Opt zile am fost asvârlit în grosul din Văcărești.

10 Nu voi descri aci modul ilegal cu care mi s'a oferit temnița printr'un simplu *mandat de aducere*; barbarele piedice, ca nu cumva să-mi pot revedea nici măcar speriaata familie, din sânul căreia mă răpise un funebru cortegiu de poliție; însemnatele daune materiale din cauza întreruperii ziarului, etc., etc., etc.

15 Procesul instrucțiunii arată clar și limpede cum că singurul motiv al închiderii mele a fost dorința superioară de a desființa prin mijloace indirecte « Columna lui Traian », sau cel puțin de a o abate pe nesimțite din calea cea dreaptă prin șicane și prin intimidare.

20 D-l Lahovary a uitat că o pușcărie pentru un om politic, demn de a purta acest nume, este întocmai ca o rană pentru un bun ostaș: o onoare mai mult și o nouă încurajare.

Ceea ce m'a surprins însă a fost de a mă vedea înfășurat deodată în același giulgiu cu *școala autoritară*, de care m'ar putea apropia numai doară sincera adoptare din parte-i a unei **programe de principiu** în
25 loc de porunca DUUMVIRALĂ, ce o duce fatalmente până astăzi.

Ceea ce m'a uimit nu mai puțin este că *niciun avocat*, fie cât de guraliv în întruniri publice și'n cafenele, n'a îndurat în campanie

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. I, Nr. 40, 19 August 1870; revista politică.

soarta nenorociților cetățeni, târși chiar din senin printre baionetele dorobanților.

In fine, ceea ce mă minunează și mai mult este că *boierii din coalițiune* s'au strecurat toți până la unul ca prin urechea acului...

5 Constatând acestea, trecem la analiza comediei din Ploești, de care știuse a profita cu atâta dibăcie d-l Iepureanu spre a revărsa foc și urgie peste toată suflarea neguvernamentală, cu unica miraculoasă excepțiune a avocaților și a boierilor.

10 Se zice că într'o dimineată d-l Candiano-Popescu ar fi ridicat în Ploești stindardul revoltei, proclamând detronarea lui Carol I și inaugurarea unui regim republican sub președinția d-lui Nicolau Golescu.

15 Mai pe scurt, un individ dintr'un târgușor pune la cale după fantazie întreaga națiune latină din Orient, dela Sculeni până la Cerneți, dela Chilia până la Turnu-Roșu, dela Carpați până la Dunăre.

Un român poate fi dinastic sau antidinastic; dar nu-i este permis niciunui Român de a aproba o tentativă, pe baza căreia un pumn de oameni dintr'un colțișor al țării și-ar aroga dreptul de a impune la cinci milioane o voință izolată.

20 Noi am stigmatizat totdeauna așa numita revoluțiune din 11 Februarie, prin care vreo câțiva burgheji din Capitală au călcat sub picioare grandiosul vot unanim al tuturor Românilor de ambele laturi ale Milcovului.

25 Neiertând păcatul bucureștenilor, nu putem îngădui cu atât mai puțin unui punctuleț din Prahova de a regula, după propriul său gust, nu numai prezentul, dar până și viitorul Daciei¹⁾.

De unde știe d. Candiano-Popescu că posteritatea lui Ștefan și a lui Mircea primește forma republicană, care la toate popoarele latine n'a fost niciodată decât numai un repede moment de tranșițiune spre cea
30 mai brută dictatură?

Cine oare spus-a domniei-sale că președinția d-lui Nicolae Golescu, pe care noi unii îl stimăm personalmente foarte mult, fără a-l dori

¹⁾ Cf. « Buletin Interior » din *Columna*, an. I, Nr. 40, reprodus la « Addenda » sub titlul *Revoluția dela Ploiești*. (Ed.)

totuși în capul Statului,— ar putea surâde deopotrivă majorității Românilor?

Reușind visul, acordat tribunului ploștean, consecința cea naturală ar fi fost o imediată și poate chiar o nereparabilă desbinare.

5 A face și desface domnia, adoptând sau schimbând calapodul Statului printr'o dare de jos și o punere sus, este — a Reprezentațiunii Naționale.

Nu de geaba Constituțiunea noastră, atât de perfectibilă, cuprinde în sine articolele 84 și 129...

10 Sfârșind această revistă, ne întoarcem din nou la ceea ce n'am încetat de a tot propaga, mereu dela 1866 încoace: concordia marelui partid de acțiune.

Nu este niciun adevărat Român, care să nu se grăbească a se înregimenta cu mândrie sub conducerea unui catechism curat național și curat democratic, pe când numai cei tâmpiți, numai cei paraponisiți
15 și numai cei orbiți se vor putea supune, cu o somnoroasă pasivitate, la bagheta magică a doi-trei inițiatori de ECHILIBRAȚIUNE JA-PONEZĂ...

[INFLUENȚA GERMANĂ — ȘI O LEGE ISTORICĂ A DESNAȚIONALIZĂRII ...]¹⁾

Triumful Prusiei a speriat pe Români, nu numai prin căderea prestigiului latin în genere, dar mai cu seamă prin ceea ce ne așteaptă mai de aproape pe noi înșine în fața aspirațiunii pangermane.

Această spaimă se poate reduce în ultima analiză la două puncte esențiale:

1. Colonizarea teutonică;
2. Educațiunea nemțească.

25 A combate ambele este datoria fiecărui Român; a înlătura orice motiv de desperare, însuflând astfel cetățenilor încredere și energie, e sarcina unui adevărat publicist național.

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. I, Nr. 45, 10 Septembrie 1870; « Buletin Interior ».

Răposatul Marțian a constatat prin cifre statistice că suma totală a emigrațiunii anuale din întreaga Germanie este de vr'o 200.000 suflete.

Mai mult decât atâția n'ar putea părăsi regiunea Rinului fără a expune la despoporare propria lor patrie.

5 Resbelul franco-prusian a secerat până acum peste 400.000 de Nemți.

Prin urmare, niciun picior de Teuton nu va emigra de astăzi înainte în curs de doi ani și mai bine, ca să se mai echilibreze din nou proporțiunea dintre popor și pământ, lăsând în disponibilitate un excedent.

10 Până atunci avem destul timp pentru a trece *dela sapă la armă*, după o antică expresiune străbună.

Multe se fac într'o oară, necum într'o mie de zile!

Insă România poate fi germanizată și fără o colonizare directă: prin introducerea unei educațiuni nemțești.

15 În anul acesta, bunăoară, patrioticul nostru guvern a pus lucrurile la cale cu atâta dibăcie, încât Capitala Daciei va avea un teatru german, dar o scenă națională — ba.

Școalele române paralizându-se cu desăvârșire prin platonica activitate a d-lui Carp, vom vedea peste puțin înființate la tot pasul 20 câte un nou pensionat nemțesc de felul celor două faimoase Institute Filiale din Iași și din București, unde fiii și ficele noastre vor deveni în rezultat mai Șvabi decât Șvabii.

Dela teatru la școală, delă școală la armată, delă armată la finanțe, și așa mai încolo!...

25 Să ne permită totuși actualii consilieri ai Tronului de a conserva cea mai profundă convicțiune că mai lesne vor ajunge chiar dumnealor a se româniza, ceea ce-i atât de greu, decât să se germanizeze vreodată România.

Istoria universală ne prezintă trei legi fatale sempiterne, pe care 30 ar trebui totdeauna să le aibe în vedere orice bărbat de Stat din Europa.

Legea cea întâiu este că Slavii pururea se germanizează, de câte ori îndură un contact mai intim cu Teutonii: așa în Saxonia, așa în Brandenburg, așa în Schwerin și pe aiurea.

35 Niciodată însă, din contra, nu s'a slavizat o singură comună germană.

Legea a doua este, că Latinii pururea se slavizează, de câte ori îndură un contact mai intim cu Slavii: așa în Dalmația, așa în Moravia, așa în Galizia și pe aiurea.

Niciodată însă, din contra, nu s'a latinizat o singură comună slavică.

Legea a treia este, că Germanii pururea se latinizează, de câte ori îndură un contact mai intim cu Latinii: așa Goții în Spania, așa Longobarzii în Italia, așa Francii în Galia și pe aiurea.

Niciodată însă, din contra, nu s'a germanizat o singură comună latină.

Mai pe scurt, în această misterioasă procedură a endosmosului internațional, Slavii se pot germaniza, dar Germanii nu se slavizează; Latinii se pot slaviza, dar Slavii nu se latinizează; Germanii se pot latiniza, dar *Latinii nu se germanizează*.

D-l Bismarck, oricât de căptușit ar fi el cu d-l Iepureanu, nu va schimba mecanica naturii.

Nemțismul este atât de urât unei națiuni latine, încât orice încercări de germanizare n'au reușit și nu vor reuși în vecii vecilor, decât numai să mai mărească antipatia.

Sasul dela Baltica să întrebe pe Sasul din Ardeal: ca ce fel de mâncare este Românul?...

A 6-a EPISTOLĂ DESCHISĂ CĂTRE D-l NICOLAE IONESCU ¹⁾

Domnul meu,

Sunt epoce în istoria popoarelor, când o păpușă ar putea să cârmuiască o țară, întocmai precum cel mai din urmă argat este în stare a preveghia operațiunea mașinei celei mai ingenioase, pentru a cărei invențiune trebuise geniul unui Watt sau Vocanson: totul fiind organizat, prevăzut, solid, pacific, scutit de orice sguduire sau exploziune, ajunge o minimă doză de exactitate și de bun simț pentru a figura în capul unui Stat în aceste momente de perfectă regularitate.

Intr'o astfel de situațiune ași fi cel dintâi gata a admite nepăsarea cu care ai înlesnit d-lui Ion Ghica urcarea scării guvernative,

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. II, Nr. 6 (68), 8 Februarie 1871.

fără a fi cercetat mai întâi trecutul, principiile, aspirațiunile, temperamentul alesului d-tale.

Din nenorocire însă acest pas a fost astăzi mai puțin permis ca orișicând.

5 Puteai fi al beiului de Samos în 1867, precum puteai fi al Roșilor în 1868, puteai fi al amândorura în tot intervalul regimului actual, însă numai și numai până la 2 Septemvrie 1870.

Când Franția era tare, respectată, temută; când vocea Cesarului din Tuilerii făcea senin și furtună în toată Europa; când ecorile
10 dela Solferino și Sebastopol vibrau încă în aer; lumea latină în genere, iar mai ales micul și uitatul cătun al divului Traian dela gurile Dunării, avea o garanție de existență în prezent și o pârgie de consolidare în viitor.

Toți miniștrii noștri, începând dela 11 Februarie și până la penultimele momente ale d-lui Manolache Costache, s'au întrecut care mai
15 de care a grămădi erori peste erori, neconsecințe peste neconsecințe, puerilități peste puerilități, fără ca totuși acest imens dosar de inapținutitudine să fi zdruncinat în temelie edificiul naționalității române.

Căzând Franția, România a rămas ca un biet cavaler ce și-a
20 pierdut scutul la începutul bătăliei, și tot ce-l mai mângâie este năvitătea de a crede c'o să-l apere contra lăncii dușmane o cruce de postav, cusută pe o cămașă de pânză.

Eu nu mă tem de o cucerire militară.

Sunt acum justamente trei ani, în Februarie 1868, vorbind într'o
25 solemnă ședință a Societății « Transilvania », zisei între altele:

« Cum oare un popor atât de mic a fost în stare a se menține atât
« de liber în mijlocul atâtor loviri din atâtea părți în curs de atâția
« secolii? Imi veți spune, Domnilor, că aceasta se explică prin vitejia
« străbunilor noștri? prin minunile Tepeșilor, Mircilor, Ștefanilor, Ra-
30 « reșilor, Mihailor? Soluțiunea mi se pare a fi cu totul iluzorie. Au
« fost alte popoare tot atât de brave ca și Românii, având în fruntea
« lor niște principii tot atât de eroici, mai bucurându-se pe deasupra
« de fortificațiunile naturale cele mai neabordabile, și totuși vitejia
« cea mai supra-umană n'a putut asigura independența lor politică.
35 « Albania sub Scanderberg este în această privință proba cea mai

« apropiată de situațiunea istorică a României Dunărene. Astfel, nu
 « este deajuns a zice că naționalitatea noastră de aici s'a conservat
 « mulțumită independinței politice, ci trebuie să mai căutăm însăși
 « originea rațională a acestei independențe, și numai atunci vom putea
 5 « cunoaște adevărata cauză, pentru ce eu și d-voastră, Domnilor, suntem
 « Români până astăzi. Pozițiunea geografică, iată cheia enigmei. Sub
 « acest cuvânt eu nu înțeleg munții, peșterile, pădurile, fluviile, pu-
 « stietățile și toate celelalte unelte strategice naturale, care pot pro-
 « cura unui popor o scăpare trecătoare într'un rebel, dar nu vor fi
 10 « niciodată în stare a garanta în perpetuitate independența politică
 « a unei țări. Pozițiunea geografică a României Dunărene vrea să
 « zică locușorul său la mijloc între trei imperii mari, puternice și ri-
 « vale: întâiu Polonia, Ungaria și Turcia; apoi, prin schimbarea nu-
 « melor, Turcia, Austria și Rusia; dar în orice caz totdeauna trei,
 15 « nici mai mult nici mai puțin, ținând câte-și-trele ochii lor ațintiți
 « asupra țărișoarei noastre, râvnind-o cu lăcomie câte-și-trele, și astfel
 « împiedecând fiecare unul pe altul în realizarea visului comun. Pro-
 « videntza a mai voit pe deasupra, ca aceste trei puteri să nu se poată
 « împăca niciodată în scopul de a împărți România Dunăreană în
 20 « mai multe bucăți, precum Austria, Rusia și Prusia împărțiră în
 « secolul trecut regatul polon. Prima încercare în acest simț se făcuse
 « în 1494, când regele Ungariei și acel al Poloniei ținură conferință
 « secretă la Leutschow, de unde se despărțiră în deșert, căci fiecare
 « vrea să aibă tot și niciunul nu se mulțumea cu o parte, fără a mai
 25 « vorbi că Turcia n'a fost nici măcar consultată. Apoi în timpii mo-
 « dernii Austria reuși a sustrage Bucovina și o parte din Banatul Cra-
 « iovei, Rusia răpi Basarabia, dar însă-și inima României Dunărene
 « rămase neatinsă, mulțumită eternelor certe internaționale între cele]
 « trei colosuri învecinate, cărora le plăcea deopotrivă gurile Dunării » ¹⁾).

30 Astfel, încă o dată, nu cucerirea militară mă va speria pe mine:
 chiar de a ar fi posibilă, aş privi-o ca cea mai puțin periculoasă din
 toate, de vreme ce ea nu tâmpește și nu adoarme, ci menține într-o
 perpetuă încordare de rezistență spiritul națiunii până la suprema oră
 de a scutura jugul.

¹⁾ Actele Societății « Transilvania », cartea 2, p. 22.

Apoi mai este ceva.

Dacă Rusia sau Austria ar revărsa asupra-ne stoluri de Calmuci și de Cătane, niciun minister din lume, fie el cât de românesc, n'ar avea piept a respinge sau a descânta uraganul.

5 Prin urmare, admițându-se neprobabilul caz al unei cuceriri militare, mi-ar fi cu totul indiferent a vedea sau a nu vedea în fruntea Statului Român pe d-l Ion Ghica, a cărui singură particularitate într'o asemenea ipoteză ar fi de a nu *voi* să facă ceea ce alții n'ar putea face.

10 Cucerirea diplomatică și economică — iacă buba ce ne furnică, ne ustură, ne mănâncă deja din ce în ce mai mult după catastrofa Franciei.

Cucerirea diplomatică și economică, — iacă ceea ce mă turbură și mă frământă în forul conștiinței mele de Român.

15 Cucerirea diplomatică și economică, pe care lesne ar putea s'o paralizeze un guvern adevărat național, dar pe care d-l Ion Ghica, crescut în utopia-sintezei umanitare, are o sacră datorie de moralitate individuală ca s'o grăbească și s'o binecuvinteze.

20 Și d-ta, domnule Ionescu; d-ta calif al lui Simeon Bărnuțiu; D-ta, nereconciliabilul cel mai superlativ din 1866, 67, 68; d-ta așteptai anume triumful germanismului asupra Latinității, adică primul capitol al cuceririi diplomatice și economice a căminului nostru, pentru ca în vârful limbei d-tale să urci la cârma ursitei naționale tocmai pe d-l Ion Ghica, lăsându-i toată latitudinea de a încheia opera și de a scri epilogul!!...

25 Cucerirea diplomatică și economică nu este un soldat grosolan și posomorît, insuflând groază prin foc și prin sabie, ci un *dandy* elegant, fin, cochet: în loc de a sparge ușa, el o deschide cu grațiozitate; în loc de a porunci, el propune serviciile sale; în loc de a amenința, el se silește a convinge; în loc de spectacol de sânge, el desfășură di-
30 naintea vulgarei credulități perspectiva cea mai strălucită de avuție și de fericire; în loc de a pieri după o scurtă și sgomotoasă aparițiune, el se așează în liniște pentru totdeauna.

D-l Ion Ghica este cea mai comodă punte pentru duioasele planuri ale acestui musafir de bună societate, pe care-l apără și-l justifică în următorul mod în *edictul perpetuu* al profesiei sale de credință:
35

« În ordinul social, ca și în ordinul politic, libertatea nu suferă restricțiuni; protecțiunile, dările vamale și accisale, corporațiunile maiestiale și jurandale, sunt cortegiul guvernelor aristocratice și depotice: regimul libertății nu admite nici privilegiuri, nici monopoli. El oriunde se introduce, caută cum fiecare OM să fie mai puțin în contact cu agenții fiscali. Liberul schimb și asociațiunile libere ale muncii și ale capitalului sunt elementele ce rațiunea și experiența ne arată că hrănesc și înviează comerțul și industria: nu ne putem depărta dela prescripțiunile științei economice, fără de a întârzia și a împiedeca desvoltarea bogăției noastre naționale ».

Uitând că însuși ilustrul Rossi stabilește o distincțiune fundamentală între *economia teoretică și economia politică aplicată*¹⁾; uitând că nu mai puțin celebrul Michel-Chevalier numește liberul schimb o fraudă, întrucât nu-l însoțește principiul creștin al carității, care este o excepțiune în lumea cea mercantilă²⁾; uitând că: « iubirea propriei sale națiuni mai presus de toate celelalte este una din principalele tâțâni ale economiei politice », după expresiunea unui vechiu ministru de Finanțe al Italiei³⁾; uitând că prost mecanic ar fi acela, care ar necunoaște în sfera practică universală pedecea a *frecării*, deși abstracțiunea n'o ține în seamă; uitând, că un bărbat de Stat nu este un școlar, care să repete orbește generalitățile manualurilor;

¹⁾ *Economia politică*, Par. 1844, t. I, p. 41—42.

²⁾ Cours. t. I, Par. 1856, lec. 8, p. 1—9—50: « La concurrence a son complément dans un mobile qui, grâce à Dieu, ne s'éteint pas sur la terre, qui gagne du terrain chaque jour au lieu d'en perdre, et qui résulte du sentiment de la solidarité, de la fraternité, de la charité. Arracher du cœur humain ce sentiment, alors, je l'admets, la concurrence sera au fléau; elle agira sur la société comme un dissolvant, elle isolera tous les hommes. *L'économie politique suppose ainsi l'existence simultanée de la concurrence et du sentiment chrétien* ».

³⁾ Scialoia, *I principii della Economia Sociale*, Lugano, 1848, p. 235: « L'economia trova in questo amore una delle principali sue molle. Chi ama la patria, ne ama le produzioni, e si affatica a secondarle. Questo amore fa precipuamente onorare le cose del proprio paese appetto delle straniere, dà incitamento alle industrie ed alle scienze, e fa di un popolo una forte e riunita famiglia. Povero quel paese ove a poco a poco si estinse questo amore! Ivi sarà ammirato tutto che è straniero, ivi sarà schernito tutto che è nazionale: la nazione decaderà e lo scherno degli stranieri sarà la pena di coloro, che per troppo ammirarli scherniron se stessi ».

d-l Ion Ghica așterne pe pământul dreptului italic o largă cale cuceririi diplomatice și economice, gătindu-ne din convicțiune și cu precugetare soarta Indiei, cu modesta rezervă de a juca dumnealui rolul unui nabab!

5 Și când asta?

Am spus-o dela început: ruina Franciei ne dă legați de mâini și de picioare pradă avidității teutone.

Nici Neamțul, nici Muscalul nu ne pot lua cu forța, căci ar trebui să debute prin a se distruge unul pe altul, mai strivind apoi învingătorul tot restul Europei cu Anglia în frunte; dar neputându-ne lua cu forța, rămâne să recurgă cel mai capabil din ei la placida irupțiune a culturii: aci Slavul își resimte vrând-nevrând inferioritatea, scăpându-ne din ghiara-i drept în palma Teutonului.

15 În aceste patru cuvinte: «cucerirea diplomatică și economică», cari se reduc în ultima analiză numai la două: «cucerirea industrială», se rezumă astăzi întreaga politică exterioară a României.

Chestiunea Dunării, pe care o mișcă Austria în Conferințele din London; jurisdicțiunea consulară, a cărei pretinsă desființare nu este în realitate decât o întărire legitimată; tractatele de extradițiune, 20 monopolul vapoarelor danubiene, diverse bănci și societăți exotice de imaginar credit și de fictivă asigurare, invaziunea germanismului de lege israelită, furișă colonizare curat gotică unul câte unul, sistematica surpare a breslelor române prin absolută lipsă de orice protecțiune, — iacă politica noastră exterioară!

25 Din acest punct de vedere este foarte drept a zice că soarta României, vieța sau moartea, a fi sau a nu fi, depinde pe deplin dela tot felul de relațiuni internaționale, nu însă din arbitrul puterilor străine, fie ele cât de gigantice, ci unicamente din propria noastră neștire, trândăvie, negliobie sau trădare, căci pe tărâmul industrial, 30 a cărui procedură este totdeauna blândă și piezișă, iar niciodată francă și violentă, nimeni nu ni-ar putea impune, din dată ce ar întâmpina din parte-ne o umbră de voință.

Dovadă este micuța Serbie, de care pururea s'a poticnit orice tentativă de cucerire diplomatică și economică.

35 Acolo nu este d-l Ion Ghica.

Nici d-ta nu ești acolo, domnule Ionescu!

Practicismul și fapta au mântuit pe vecinii noștri de peste Dunăre în același grad, în care ne pierde pe noi înși-ne metafisica și vorba.

Când proprietatea teritorială a României, urbană și rurală, va trece
5 fâșii-fâșii în mâinile Goților; când comerțul nemțesc și manufactura
nemțească ne vor împietri în exclusiva profesiune de cultivatori ai
pământului pe seama dibaciului venetic dela Rin și dela Baltica; când
vanitatea sclavului de a nu diferi de stăpân va teutoniza clasele
10 cele de sus în limbă și 'n obiceiuri; — d-l Bismark sau succesorii săi
ne vor apuca frățeste, nu prin vr'o cucerire militară, ci pur și simplu
în numele « Unității Germane », în fața cărui va sta cu fălcile încle-
ștate rivalul dela Moscova.

Această lugubră diagnoză rezultă fatalmente din doctrina d-lui
Ion Ghica.

15 Și ce poate Francia astăzi?

Gâfâe în agonie sub potcoavele cailor de Macklemburg.

Bine ți-ai mai chitit momentul, d-le Ionescu!

Imi vei putea răspunde că pupilul d-tale nu va dura destul timp
spre a prepara o cataclismă.

20 Adusu-l-ai numai pentru câteva zile?

Atunci unde-i seriozitatea?

Primește, domnul meu, etc.

[D-I TITUS LIVIUS MAIORESCU . . .]¹⁾

Peste o oară lumea va admira pe Dealul Mitropoliei o nouă încarna-
țiune a acelei mlădioase voințe, pe care litera legii o numește națională.

25 Colegiul țărănesc întrece mai cu seamă orice margine a sublimului.

Când Vodă-Cuza smulgea pe plebeu din ghiara libertinului ce-și
dedea usurpatul titlu de patrician, el nu era în stare să prevadă
c'o să vină peste puțin o zi, în care împăcarea ambelor elemente, a
vechiului gâde cu vechia victimă, va ajunge a fi atât de duioasă, încât

¹⁾ Fragment din « Buletinul Interior », *Columna lui Traian*, an. II, Nr. 20 (82),
24 Mai 1871.

numai un lup să poată căpăta dela oaie mandatul de a reprezenta, mandatul de a vorbi și de a lucra în numele turmei, mandatul de a o apăra... contra cui?

Și totuși, ceea ce nici prin vis nu trecea autorului lui 2 Mai, s'a întâmplat.

Doi Blarambergi, doi Ghici, doi Sturza, un Suțu, un Lambrino, un Retoride, un Filipescu, un Boldur, un Lahovary, un Cozzadini și tocmai un Vgoride, sunt deputații țărănimii, ai lui nea-Stan și badea-Ion, în superbul nostru Parlament.

10 România întreagă știe că toți acești domni pururea au combătut plebea, pururea au disprețuit-o, pururea au insultat-o; România întreagă știe, că până și numele unora dintre ei sunt atât de ultra exotice, încât nu se va găsi un singur sătean în toată țara care să le poată rosti destul de limpede și cu atât mai mult să le țină minte; România
15 întreagă știe că sunt printre dumnealor vr'o câțiva de cei ce au uitat deja sau n'au învățat încă românește, creșcuți din leagăn în fel de fel de atmosfere, care de care mai străine; România întreagă le știe toate acestea, dar n'ai ce să le faci în fața frumoaselor patalamale cu pecetele primarilor!

20 Toate formele fiind păzite în modul cel mai constituțional, nu ne rămâne vrând-nevrând decât a ne pleca fruntea cu umilință, celebrând într'o naivă epopee popularitatea grandiosului nostru mareșal al Curții printre sucmanele dela Iași sau izbânda copilașului de cai-macan din 1858 printre plugarii și ciobanii dela Tecuci!

25 Înșă omul cel mai iubit în toate cătunele României este anume d-l Titu Liviu Maiorescu.

Dumnealui s'a ales la Severin, dumnealui s'a ales la Pitești, dumnealui s'ar mai fi putut alege la Cahul sau la Dorohoi, dacă nu se mulțumea cu extremitatea Munteniei, deoarece petrecerea-i personală la
30 capătul opus al Moldovei garantează până la evidență prin ea însăși, că acolo nu avea decât a sbârci cu lene degetul cel mic pentru a fi pe dată aclamat cu un număr de voturi chiar peste unanimitatea celor prezenți.

Dela Bahlui și până la Cerneți, d-l Titu-Liviu Maiorescu este idolul
35 cel mai nebănuit, este figura cea mai tradițională, este un Ler-împărat

al tuturor țăranilor, cari nu vor întârzia de a-l pune la rândul său în colinde, dacă numai nu-i vor opri cumva — perfecții.

Ce-i pasă opincei române că d-l Titu-Liviu Maiorescu e luptătorul cel mai sfruntat al școalei cosmopolite!

5 Ce-i pasă opincei române că d-l Titu-Liviu Maiorescu e cel mai cinic avocat al Evreimii!

Ce-i pasă opincei române că d-l Titu-Liviu Maiorescu nu se rușinează a propaga pe față colonizarea germană a Daciei lui Traian!

10 Ce-i pasă opincei române că d-l Titu-Liviu Maiorescu personifică tot ce-i mai anti-național într'o păcătoasă unire cu tot ce-i mai anti-democratic!

Dragostea nu raționează și prin urmare: opinca română îl iubește, îl iubește până la extaz, îl iubește până la — nebunie!

15 Iubiți sunt prin bordeie și pe la stâne d-nii Blarambergi, d-nii Ghici, d-nii Sturza; iubit este în arcadicile regiuni ale idilei pastorale d-l Sutzu, d-l Lambrino, d-l Retoride, d-l Filipescu, d-l Boldur, d-l Lahovary, d-l Cozzadini și mai ales d-l Vogoride; dar cât privește pe d-l Titu-Liviu Maiorescu, o! o! o!...

20 Filosofia constituțională a României înregistrează o lege, pe care au verificat-o la noi succesivamente toate operațiunile electorale dela 1866 și până astăzi.

Spune-mi cine este în colegiul al 4-lea, și-ți voi spune eu ce vrea ministerul...

[CONGRESUL ZIARIȘTILOR] ¹⁾

25 Ceea ce preocupă astăzi la noi toată presa, afară numai de foaia ce poartă acest nume și pe care o susține după obicei confratele său dela *Trompeta Carpaților*, este Congresul ziariștilor.

Columna lui Traian, îmbrățișând cu fericire din capul locului nemerita propunere a *Uniunii Liberale*, formulase totodată următoarele puncte preliminare:

¹⁾ Fragment din « Buletinul Interior », *Columna lui Traian*, an. II, Nr. 33 (95), 6 Septembrie 1871.

« 1. Fiecare ziar să trimită trei reprezentanți pentru ca să se vadă
 « că nu este organul unei singure persoane, și pentru ca după greutatea
 « mandatarilor săi să se poată judeca despre greutatea ziarului.

« 2. Cei trei reprezentanți vor avea numai un vot.

« 3. Biroul Congresului să se aleagă dintre bărbați străini ziaristiceii,
 « înlăturându-se în acest mod orice bănuială de parțialitate.

« 4. Deciziunea Congresului nu se va supune întrunirilor publice, căci
 « principiile nu se stabilesc prin plebiscite, și mulțimea, adesea amăgită
 « prin entuziasmul momentului sau prin tertipurile unei clice, nu poate
 « impune nimănui: este de ajuns ca publicității să se lumineze și să se
 « concerteze unii cu alții, ei fiind conducători ai opiniei publice.

« 5. Ziariștii care nu se vor împăca în tot sau în parte cu concludul
 « majorității Congresului, vor rămâne liberi în sfera acțiunii lor: să ne
 « ferească Dumnezeu de o pasivă unanimitate, ceea ce n'ar fi decât
 « moartea discuțiunii, adică un întuneric demn de epoca lui Papa Hil-
 « debrand!

« 6. Să fie invitate toate foile politice a trimite reprezentanți; *toate*,
 « iar nu numai acele de opozițiune sau diferitele nuanțe ale unui singur
 « partid, căci unde toți sunt de aceeași părere, acolo nu este nici o tre-
 « buință de un Congres ».

La aceste puncte ne-au răspuns până acum trei ziare.

Gazeta de Bacău, în numărul său din 29 August, se asociază cu
 toate vederile « Columnei lui Traian », declarând numai în treacă
 că cele două puncte din urmă i se par a fi de prisos, ca unele ce « se
 « înțeleg de sine », iar punctul al 3-lea să se decidă chiar în sânul Con-
 gresului.

Uniunea Liberală, în numărul său tot din 29 August, trece cam
 cu ușurință peste amănunțimi, consiliându-ne « că n'ar trebui să pu-
 nem înainte multe dificultăți », dar asupra punctului al 4-lea se pro-
 nunță verde și categoric pentru opiniunea noastră, zicând că:

« Deciziunea Congresului nu se supune aprobării întrunirilor publice ».

Și mai adăogând apoi cu energie:

« Negreșit că programul presei nu se va supune unui plebiscit ».

În fine ziarul « *Românul* », în numărul său din 3 Septemvrie, lasă
 toate la o parte, se preface că nu vede n'mic și strigă cu desperare numai
 atât, că « chestiunile, ce se vor [desbate 'n întrunirile ziariștilor,

«trebuesc debătute și în întruniri publice în toate orașele», căci «ziarul, fie el redactat de oamenii cei mai eminenți, nu dă mulțimii «ideile sale, ci din contră el le ia dela dânsa».

Cu alte cuvinte, Plebiscit și iarăși Plebiscit!

5 In loc de a răspunde «Românului» în această privință, în care ne susțin deopotrivă pe față «Uniunea Liberală» și «Gazeta de Bacău», adică cele două organe ale Frațiunii de peste Milcov, ne vom mulțumi a-i adresa o serie de întrebări.

10 1. O întrunire așa zisă publică, pe care o clică cu apucături demagogice lesne o poate compune în majoritate din bătăuși și din masalagii, este oare tot una cu ceea ce se numește *opiniune publică* în înțelesul cel bun, cel luminat, cel adevărat al cuvântului?

15 2. Dacă o gloată obscură și neștiutoare va cere bunăoară scoaterea pe piață a moaștelor Sfântului Demetriu, crezând că dela el depinde ploaia sau seceta, un ziar să se facă oare expresiunea unei superstițiuni atât de generale?

3. După sublima exclamațiune a celebrului Stuart Mill, economist și publicist cel mai modern și cel mai liberal al Angliei, n'a fost oare tot o întrunire publică care dusesese pe Crist la Golgota?

20 4. Politica, așa precum o înțelege secolul nostru, este ea sau nu o știință, cerând studii istorice, juridice, economice, pe care nu le poate avea o grămadă nealeasă, și pe care, din nenorocire, nu le au la noi nici chiar acei ce ne-au tot ameițit cu fraze fără sâmbure dela 1848 și până astăzi?

25 5. Din toate așa numitele întruniri publice, organizate din timp în timp în Capitală de către oamenii ziarului «Românul», fost-a una singură, în care să se fi văzut altceva decât numai câte un emisar redacțional citind câte o hârtiuță de porunceală și câte o droaie de voci strigând apoi cu o clasică pasivitate: bun! bun! bun!

30 6. Toate relele, de care ne plângem noi și contra cărora anume va avea a se lupta bărbătește și 'n concordie Congresul, nu sunt oare o consecință mediată și imediată, directă și indirectă, a tuturor plebisciturilor mari și mici, cu registre și fără registre?

35 7. Dacă ziarul, după expresiunea «Românului», «nu dă mulțimii «ideile sale, ci din contra el le ia dela dânsa», atunci de ce oare d-l

C. A. Rosetti nu se grăbește a sugere de acolo cel puțin iritațiunea țării întregi contra Evreilor?

8. In fine, făcându-se un plebiscit de către ziaristi, guvernul fi-va el atât de nepriceput, încât să nu facă a doua zi un contra plebiscit
5 cu mult mai numeros, umplând cu mii de subscrieri toți numerii « Monitorului Oficial »?

Să ni se răspundă la toate acestea.

Până atunci noi susținem și vom susține, că o foaie reprezintă
10 propria sa națiune numai prin cunoștința trecutului național, prin istoria națională, prin economia politică națională, prin dreptul național, iar nu prin sgomotoasele sbierete și bateri din palme din partea vreunui *Ovici* sau *Opulos* într'o întrunire publică, poreclită din ironie « Românească ».

C A R L I Ș T I I ¹⁾

15 Prin trei interviewuri succesive, *Apărarea Națională* a lăsat să se caracterizeze într'un mod obiectiv, așa zicând autobiografic, fiecare din cele trei partide ale noastre politice actuale, adică un singur ade-
vărat partid din cele două despicături. A venit dară și nouă rândul de a ni se preciza propria noastră pozițiune politică a micului grup
20 dela această foaie, care nu face politică de partidă și tocmai de aceea ambiționează de a face politica cea mai solidă.

Intre anii 1821—1848 nu se aflau la Români nici *liberali*, nici *con-*
servatori, ci numai *boieri patrioți* cu ciracii lor: « patroni et clientes ». Erau naționaliști fără partid, fără disciplină, fără organizare,
25 totuși lucrând cu mult tact la scuturarea jugului celui aparent al Turciei, care ascundea jugul cel ocult al Rusiei. Așa a fost până la 1848, când maimuțăria din Occident a început a introduce la noi noțiunea unor
partide politice; distincțiunea însă între liberali și conservatori nu s'a limpezit bine până la Vodă Cuza. Cei doi mari inițiatori de mai 'nainte, Heliade și Cogălniceanu, nici până la moarte n'au fost în stare de a fi
30 conservatori sau liberali: ei au fost totdeauna numai *naționaliști*.

¹⁾ *Apărarea Națională*, an. III, Nr. 66, 23 Martie 1902.

Cele două partide desfășurate din foștii boieri și ciracii lor păstrau trăsura anterioară comună a naționalismului, dar foarte slăbită, din ce în ce mai îndoielnică, amenințată de a dispărea prin ideile cosmopolite ale revoluțiunii franceze și prin preocupățiunile oportuniste. Atunci s'a

5 ivit o nouă grupă, menită a opri crescânda răceală și a reîncălzi simțul românesc: așa numita școală a lui Simeon Bărnuț, exagerată negreșit prin tendințele sale prea-arhaice, dar utilă și chiar necesară ca reacțiune. Acea școală fondată de un Ardelean, încuibată însă în Iași și compusă din elemente exclusiv moldovenești, își dete porecla de *fracțiune liberă și independentă*, precum o botezase un fruntaș, pare-mi-se

10 d-l Nicolae Ionescu. Născuți sub Cuza, fracționiștii s'au afirmat pe deplin, punând puncturi pe *i*, numai la urcarea pe tron a principeului străin Carol de Hohenzollern, fiind momentul cel mai justificat pentru a feri națiunea de străinism în genere, iar în special pentru a combate

15 pe Evreii din România, adică pe străinii cei de trei ori străini, după cum îi zugrăvește Alfred Rambaud: « Les juifs sont chez nous comme en terre étrangère, *triplement étrangère*, car ils ne sont ni des Français, ni des Chrétiens, ni même des Européens ».

Am spus că fracționiștii prinseseră rădăcină deja sub Vodă Cuza.

20 O plantă proprie necontestabil a noului regim al principeului străin a fost *Junimea*, al căriia stegar, d-l Tit Maiorescu, debută la 1867 printr'o combatere înverșunată, de altmintrelea foarte ușoară, a teoriei lui Simeon Bărnuț, ceea ce nu însemna altceva decât lovirea fracționiștilor. D. Carp, celalt șef predestinat, s'a distins pururea prin ebreofilia sa, ajungând chiar a descoperi un nou categoric imperativ pentru

25 morală cea specială a Jidanilor. Două tabere antagoniste s'au așezat față în față și au pornit la luptă: de-o parte fracționiștii pentru a apăra Românimăa contra ideilor nemțești ale principelui Carol, de altă parte junimiștii pentru a susține ideile cele nemțești. Ei bine, ambele tabere, foarte voinicoase, foarte strașnice în aparență, ambele s'au înșelat amarnic de o potrivă în previziunea lor. Principele Carol s'a arătat din capul locului hotărît a-și face datoria de a fi Român. Fracționiștii dară izbeau germanismul, iar junimiștii îl apărau, unii și alții izbînd și apărând ceva fictiv. Fracțiunea, izolată în Moldova,

30 n'a întărziat de a se stinge prin lipsă de fitil, care era și prea scurt.

Junimiștii însă, deși întemeiați de asemenea în Moldova, totuși au dus-o mai îndelungat, căci avuseseră dibăcia pe deoparte de a-și atrage altoaie muntenesti și transcarpatine, pe de alta de a-și fortifica o rezervă pe terenul curat literar. Cum dară de au perit și dânsii?

5 Capii cei autentici și necontroversabili ai junimii, D. D. Maiorescu și Carp, sunt Nemți, prin cultură, și anume din școala germană cea anti-naționalistă a pesimistului Schopenhauer, căruia îi era rușine de a fi Neamț. Shopenhaueriștii cei din România au fost foarte consecvenți de a disprețui neamul românesc, de a nu-i recunoaște nici
10 o însușire superioară, de a pune pe Români mai jos chiar de Jidani, și de a califica până și pe adepți prin epitetul de *gogomani*. Sunt gata a respecta orice convicțiune, întru cât este o adevărată convicțiune, fie cât de greșită sau absurdă. D.D. Maiorescu și Carp, bărbați preonorabili, mai ales D. Carp, erau adânc convinși că programa cea
15 nemțească schopenhaueriană va face să progreseze și să se ridice sus România în ochii lumii. Să admitem că aceeași ar fi fost convicțiunea D-lor și fără principe străin; principele străin li s'a părut însă natural, *natürlich*, o garanție de succes. D.D. Maiorescu și Carp contau dară pe principele străin nu din ambițiune sau interese personale, ci numai
20 și numai pentru victoria convicțiunii lor, adică pentru triumful Junimiștilor. Calculul era dibaciu: principele străin la 1866, schopenhauerismul în România la 1867; dar socoteala cea mai evreiască tot încă adesea se încurcă.

D. D. Maiorescu și Carp nu sânt tari în etnologia comparativă. Dumealor au uitat sau n'au observat că Neamțul este străin numai în călătorii; încetează însă de a fi străin, el și posteritatea lui, din dată ce se decide a rămâne pentru totdeauna într'o țară care-l îmbrățișează. Un Francez, un Italian, un Englez, un Muscal nu devine mai
30 nici o dată naționalist în patria cea adoptivă. Neamțul însă se naționalizează pe deplin nu numai în formă, ci și în fond, astfel că adesea copiii nu vor să învețe nemțește. Răposatul ceasornicar Ruppel, venise într'o zi să mi se plângă că băiatul său Bruno, măcar că e Neamț curat și purtând numele Bruno, zice că e Român și nu vrea să vorbească nemțește. Asemenea cazuri sunt cu sutimi în București. Este o trăsură
35 sublimă de *onestitate*. Nemții cei stabiliți în Rusia sunt mai Muscali

de cât Muscalii. Lelewel și Linde, cei mai patrioți poloni prin opere și prin cugetări, erau Nemți.

Ce s'a întâmplat dară?

Pe când d-nii Maiorescu și Carp din România se nemțiseră și persistau a fi Nemți, Alesul Românilor dela 1866 din Neamț a devenit treptat cu desăvârșire Român prin naționalism. In acest mod șefii Junimiștilor și-au pierdut busola.

D. Maiorescu a început a mormăi că n'a fost schopenhauerist, d. Carp s'a apucat să șoptească că n'a prea ținut la Evrei; și la urma urmelor, după multe suciri și răsuciri, grupul lor, în care se introduseseră deja pe nesimțite unele vlăstare foarte românești, ca Știrbeii, A. Marghiloman, C. Arion, etc., grupul a trebuit să dispară, renegându-și numele și fuzionându-se cu o asociațiune română necosmopolită.

Din cauza și numai din cauza naționalismului Regelui Carol, d-nii Maiorescu și Carp, simțind în atmosfera de sus că schopenhauerismul nu mai merge, au fost siliți a se atârna de pulpana d-lui Nicu Filipescu. D. Filipescu cu câțiva amici ai săi, disidenți din partidul conservator, nu sunt mulți la număr, dar au fost de ajuns pentru a da o nouă culoare foștilor junimiști.

Printr'un fel de endosmos și exosmos, d-nii Maiorescu și Carp s'au umplut de Filipești. Dacă astăzi cumva Filipeștii i-ar părăsi, cei get-beget junimiști n'ar mai exista politicește. Inchipuiți-vă un moment realizarea acestui scandalos divorț și veți asista la o mormântare nu de prima clasă, ci de primul comism, căci n'ar plânge la groapă decât numai câțiva Armeni, mulți Evrei și poate, dintre Români vre-un minor grandoman, bunăoară d. Quid Densușianu.

Noi din parte-ne nu dorim de loc o asemenea catastrofă. Am regreta cu sinceritate distrugerea unui partid, în care *dau ton* d-nii Nicu Filipescu, C. Olănescu, amicul meu Delavrancea și alții. Oricum să fie, grație lui Dumnezeu și Alesului lui Dumnezeu, junimiștii nu mai sunt în România; ei înșii s'au botezat conservatori, mari corect *Filipești*, și Filipeștii nu vor înceta nici o dată de a fi naționaliști.

Așa dară, în starea actuală a lucrurilor, sânt la noi două sau, deocamdată, trei partide, pe care le desbină chestiuni sociale, economice,

diplomatice sau de oportunitate, dar ambele de o potrivă naționaliste. Deasupra lor stă Regele Carol, numai naționalist, căci nu se pogoară până la certuri de partid. Tot așa micul grup dela *Apărarea Națională*, o nouă edițiune îndreptată a fracțiunii libere și independente, este

5 numai naționalist, adică — este *Carlism*.

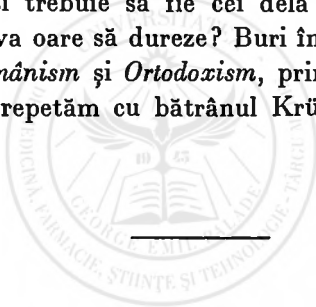
Cu alte cuvinte, noi aspirăm ca România întreagă, ba chiar întreaga Dacie, să se purifice ca Domeniul Coroanei, unde sunt cele mai bune școli sătești, cea mai înflorită industrie națională, și nu se găsește

10 nici Evrei, nici spioni Muscali, ba și cât mai puține *capitaluri străine*.

Prin naționalism dară, prin *Carlism*, noi fraternizăm, pe o cale românească și numai românească, atât cu liberalii precum și cu conservatorii, silindu-ne cu stăruință a-i feri de o potrivă pe unii și pe alții de abateri cam dese uneori.

Iată cine sânt și trebuie să fie cei dela *Apărarea Națională*. Dar

15 acest organ putea-va oare să dureze? Buri în felul nostru prin credință și patrie, prin *Românism* și *Ortodoxism*, printr'o voință dezinteresată și ne'nfrântă, noi repetăm cu bătrânul Krüger « a noastră va fi victoria cea finală ».

ADDENDA

[LINIA FERATĂ IAȘI-ODESA] ¹⁾

Este un semn caracteristic, după care se poate deosebi oricând și oriunde un regim constituțional de o dictatură personală.

Intr'o țară într'adevăr reprezentativă toate fluctuațiunile guvernamentale pot fi prevăzute și explicate, cele două puteri ale Statului și toate părțile fiecăreia din ele fiind totdeauna într'o simetrie atât de riguroasă, încât

ajunge să cunoaștem pe una, pentru ca să descriem îndată pe celelalte. Sub un regim constituțional un minister nu vine decât numai din majoritatea Parlamentului.

Sub un regim constituțional toți membrii cabinetului răsfrâng una și aceeași culoare.

Sub un regim constituțional fiecare mișcare într'una din regiunile cele superioare implică existența unei mișcări corespunzătoare în celelalte, întocmai precum una din roticele ceasornicului nu începe a se învârti, fără ca s'o fi împins o vecină sau fără ca ea s'o împingă, toate mergând cu o regularitate combinată din capul locului.

Sub un regim constituțional, în fine, previsionsunea politică este posibilă. Altfel se petrec lucrurile sub o dictatură personală.

Acolo, fie cineva cel mai sublim geniu după fața pământului și tot încă niciodată nu va putea ști ceea ce se va întâmpla peste o oră și niciodată nu-și va da seama în urmă, pentru ce s'a întâmplat anume așa.

Gestul despotului, rusească-se el Suluc, Maximilian, Cogălniceanu, nume turcesc, rusec sau nemțesc,—este misterul cel mai nestrăbătut pentru toți și chiar pentru dânsul, ca tot ce e capriciu.

Lăsăm acum ca lectorii noștri să decidă ei înșii sub ce fel de formă guvernamentală se află astăzi România.

În locul răposatului Macedonski s'a pus în capul primei divisiuni teritoriale d-l colonel Solomon.

Cabinetul s'a completat, vârîndu-se la Externe d-l Calimachi-Catargiu.

¹⁾ *Traian*, an. I, nr. 87, p. 349, 2 Decembrie 1869; revista politică.

Din punctul de vedere constituțional, având toată bună-voința de a presupune că nu suntem sub o dictatură personală, am dori prea mult a înțelege semnificațiunea acestor două numiri.

Cine este d-l Solomon?

5 Ministru de Resbel în ajunul lui 11 Februarie.

Astăzi îl vedem cam tot pe acolo.

Ce însemnează?

Nu știm.

Cine este d-l Calimachi-Catargiu?

10 O rudă a ambasadorului turcesc din Viena.

Astăzi îl vedem în fruntea diplomației române.

Ce însemnează?

Nu știm.

15 Am putea să petrecem astfel într'o lungă revistă toate câte se fac la noi de o bucată de timp și la fiecare nou fenomen suntem siguri de a găsi în toată țara răsunetul cel mai întins:

Nu știm!

Ba este un lucru pe care-l știm.

20 Încă în numărul nostru din 19 August, sunt acum patru luni și mai bine, vorbind despre călătoria Măriei Sale Domnitorului la Livadia, noi prevestiserăm că guvernul actual, zis al României, precum dăruise Muscalilor Prutul, tot așa le va mai hărăzi linia drumului de fier dela Iași spre Odesa, prin care să se ucidă în favoarea Țarului portul Galați, portul Brăila și mai cu seamă viitorul nostru port dela Marea Neagră.

25 Până acum, în curs de vreo sută cincizeci de zile, vulturii cei roșii dela putre au conservat în această privință cea mai profundă tăcere.

În Mesagiul Princiare — nicio vorbă.

30 Eram deja gata a admite o eroare nevoluntară din parte-ne și nu ne miram de loc, deoarece lucrurile, precum am spus-o, se pot prevedea cu o precisiune oarecare numai sub un regim constituțional.

Ei bine nu!

« Curierul de Iași », foaia oficioasă de peste Milcov, în numărul său din 27 Noemvrie, cuprinde un articol foarte instructiv, intitulat: « Călea ferată Iași-Prut ».

35 Aci-i aci!

Iată-l întreg:

« Aflăm că consiliul județean al districtului Iași a votat în unanimitate o adresă către guvern, rugându-l să concedeze linia ce are a lega Iași cu Prutul.

40 « Felicităm pe consiliu de inițiativa ce a luat într'o afacere care este strâns legată de interesele cele mai grave ale Moldovei și îl felicităm

cu atât mai mult, cu cât adresa lui are și meritul unei necontestabile oportunități. Știm cu toții că guvernul Rus a exprimat deja de mult hotărîrea de a conceda linia Chișinău — Noua Suliță — Cernăuți în caz când guvernul român ar refuza împreunarea resoului rus cu resoul european pe la Iași și ni se zice din izvor foarte sigur că se tratează în momentul de față concedarea liniei Chișinău—Cernăuți. Nu putem conchide alta din aceasta decât că guvernul nostru ar fi arătat oareșicare ezitațiuni în concedarea liniei Iași—Prut.

« O asemenea ezitațiune, dacă există, ne pare vătămătoare intereselor noastre și este bine ca, atrăgând atențiunea tuturor asupra unei chestiuni, a cărei însemnătate nu poate să ne lase nepăsători, să provocăm un soi de discuțiune publică, ce va servi de anchetă serioasă spre luminarea și a guvernului și a guvernaților.

« Una din obiecțiunile în contra liniei Iași—Chișinău pare a proveni din pierderea eventuală ce ar suferi traficul galațian prin legarea Iașilor cu Odesa. Dacă Galațul ar fi singura și neapărata cale a transitului European, obiecțiunea ar fi serioasă; când însă Rusia concedând linia Novosulitza se pregătește a ne smulge cu totul din mână acel transit, chestia se rezumă în următorul punct: neputând avea transitul pe la Galați, nu este bine să-l avem măcar pe la Iași? Răspunsul nu poate suferi nicio îndoială. De aceea, dacă atitudinea presupusă a guvernului este un adevăr, nu numai că Galațul nu va câștiga nimic, dar va pierde încă și folosul însemnat ce ar putea trage din sporirea mișcării comerciale a două treimi din Moldova. Galațul fiind centru comercial, spre care afluează toate transacțiunile noastre, este evident că el câștigă sau pierde după cum scade sau sporește activitatea comercială a țării și linia Novosulitza o dată concedată, căderea mișcării internaționale prin Moldova va reduce Galațul la un trafic pur interior. Tot la un asemenea trafic pur interior vor fi reduse atunci celelalte linii române și suntem convinși că în cazul acesta veniturile lor vor fi atât de mici, încât vom fi nevoiți să adăugim la sarcinile destul de grele, ce avem astăzi, alte sarcini și mai grele. Asemenea nu trebuie să uităm că singurul mijloc de a alimenta navigația Prutului și de a face producătoare convențiunea încheiată între Austria, Rusia și România este linia Iași—Prut.

« Cele zise până acum sunt atât de evidente, încât nu putem admite că guvernul le-ar fi putut scăpa cu vederea. Greutățile deci, ce, pe cât se vede, el opune liniei Iași—Chișinău, nu pot naște decât din intențiunea bine determinată, ce are de a crea un port de mare pe țărmurile noastre și refuzând linia spre Prut, guvernul nostru crede că va paraliza concurența ce Odesa ar putea să facă portului nostru. La aceasta vom răspunde că portul nostru o dată deschis, fiind pe Marea Neagră punctul cel mai apropiat de continent, teama unei concurențe este ilusorie, căci

sigur mărfurile nu vor face un înconjur de aproape 100 kilometri numai pentru plăcerea de a trece prin Odesa. Până la deschiderea însă a portului, deschidere ce, chiar începând de astăzi lucrările, nu va putea avea loc decât peste 10 ani, de ce să lipsim țara de un câștig sigur? Mai mult încă, fără teamă de a fi paradoxală, afirmăm că cel mai bun mijloc de a grăbi înființarea atât de dorită a portului nostru este concedarea liniei Iași—Chișinău. In adevăr înființarea portului nu se va realiza decât prin avansuri de sume însemnate. Putea-vom face acele avansuri, când liniile noastre reduse cum am zis la un trafic pur interior vor da un deficit însemnat? Susținem că nu, și numai descărcați de sarcinile căilor ferate prin imensul câștig ce ne va aduce transitul european, vom fi destul de liberi în operațiunile noastre financiare ca să putem lucra cu puteri suficiente la crearea portului nostru. *

Să rezumăm acum într'un mod analitic concluziunile acestei baterii ministeriale, pe care noi am întrevăzut-o, mai repetăm încă o dată, din timpul plăcutei excursiuni a Capului Statului la Crimea:

1. Consilierii districtului Iași vor trimite guvernului o adresă, ieșită din propria lor inițiativă, întocmai ca felicitățiunile dela Ploești sau nuntăritul dela Vlașca.

Nimic mai natural!

2. Gazeta guvernamentală felicită de pe acum în dreapta și în stânga, asigurând-ne cu gravitate că Muscalii numai din generozitate ne permit a lega Iașii cu Odesa, pe când pentru dânșii este tot atât de avantajoasă linia Cernăuților.

3. Ministerul își ia gentilul aer de a ezita până aci, așteptând presiunea opiniei publice, adică a unui consiliu județean și a «Curierului de Iași».

4. Publicistul guvernamental susține că silind pe Muscali a merge la Cernăuți, noi vom face imposibil pentru totdeauna transitul european prin Moldova și tot el ne spune că linia dela Iași spre viitorul port dela Marea-Neagră nu poate să nu se înființeze cu timpul, chiar dacă vom face pe placul Rusiei, fiind cea mai comodă pentru transitul european.

Este o contradicțiune.

5. Viitorul port dela Marea-Neagră — zice «Curierul de Iași», — este menit prin pozițiunea-i a deveni fatal Odesei.

Cum de nu vedeți că tocmai de aceea Rusia stăruiește atât de mult a-l paraliza în fașă?

6. Fără linia Iași—Odesa,— ni se zice, — nu se poate alimenta navigațiunea Prutului.

Aci naivitatea e în culme.

După ce am dat de pomană Muscalilor râul nostru cel mai românesc, apoi să le mai oferim și o primă!

7. În fine, prin o erezie economică din cele mai originale, precursorul ministerial ne promite că linia Iași—Odesa va crea capitalul cu care să putem construi portul dela Marea-Neagră.

Capitalurile ies chiar nepoftite din acele țări unde profitul lor este prea mic, bunăoară numai 3 la sută ca în Anglia, și se opresc vrând-nevrând acolo unde sunt destul de mari șansele de reușită: însuși «Curierul de Iași» ne asigură că viitorul nostru port dela Marea-Neagră orișicând va fi în stare a rivaliza cu Odesa.....

Atâta-i tot!

10 Credem, că ministerul se va prezenta dinaintea Parlamentului cu o argumentare mai puțin ciudată, deși chiar logica cea excentrică a foii oficioase de peste Milcov va fi în stare să convingă pe deplin pe ciracii lui Popa-Tache !..

Cestiunea fiind una dintr'acele dela cari depinde într'o mare parte soarta industrială, iar prin urmare și politică a României, vom reveni.....

[REVOLUȚIA DELA PLOEȘTI]¹⁾

15 La opt August dimineața s'a răspândit în București un surd sgomot despre o ciudată revoluție în Ploești sub conducerea d-lui Candiano-Popescu: republică cu generalul Golescu în frunte.

Pe la 11 oare toată lumea se mira de o extremă agitație între agenții poliției, alergând în dreapta și în stânga, pe când membrii Cabinetului se concentraseră în edificiul Prefecturii.

Pe la 2 post-meridian cetățenii au început a fi arestați cu grămada: colonelul Crețulescu, Hasdău, căpitanul Mălinescu, maiorul Radu Mihai, Costache Panaiotu, Răchtivanu, Ciocărlan, Serurie, etc., etc.

25 D-l D. Carada și Pilat s'au ascuns; d-l Candiano-Popescu, încercând a fugi în urma buclucului, a fost prins.

De prin districte se povestesc grozăvii, mai ales din Ploești.

Între ceilalți, d-l Ion Brătianu a fost întemnițat în Pitești, d-l Misailu în Slatina și d-l Stologianu la Craiova.

30 Nu avem însă nici o relațiune despre modul tratării prizonierilor, afară numai de pușcăriia din Văcărești, unde imparțialitatea ne silește a mărturisi că întreținerea curat materială a arestaților a fost foarte bună, dar partea morală — vai!

35 Liberările de până acum sunt prea puține, judecându-se după cele din București; se susține din contra că numărul victimelor se înmulțește mereu și că condițiile arestatului devin din ce în ce mai grele; soțiile celor prinși

¹⁾ *Columna lui Traian*, an. I, n. 40; 19 August 1870; buletin interior.

fi pot vedea cu cea mai mare dificultate; amicii mai nicidecum; ucigașii și furii sunt mai puțin strejuiți.

Ce va ieși oare din toate acestea?

D-l C. A. Rosetti s'a grăbit a se întoarce din străinătate, declarând cu
5 cavalerism că voește a împărți soarta amicilor săi.

Ministerul însă, pe semne ca să-l necăjească cu atât mai mult, nu-l arestează.

Ziarul « Românu » afirmă că guvernul nostru ar fi cerut din Constantinopol o armată turcă de 50.000, sub cuvânt că țara ar fi amenințată de o
10 invaziune rusească.

Serios?

Să nu fie oare de ajuns Osmanliii și Muscalii, cunoscuți sub numele de judecători de instrucție?

Sărmană Românie!

[CUM E JUDECATĂ LUPTA POLITICĂ A LUI HASDEU]¹⁾

15 « Furia cu care cavalerul « Traian » se aruncă asupra d-lui D. Ghica, președintele consiliului de miniștri și a d-lui Al. Crețescu, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, e vrednică de milă!...

« Dela început până la sfârșit, în toate coloanele sale, celebrul cavaler nu dovedește decât că e bolnav și încă foarte greu!...

20 « Să ne explicăm:

« Ce vor neistoricii noștri istorici dela redacțiunea acestei foi, eminente bine crescută!?...

« Vor!... nu! ne oprim, căci ne temem prea mult de pana cea ageră a d-lui Hăjdeu, vestit prin frumoasa-i descoperire ce făcu, spunându-ne că
25 « noi suntem slavi... », prin faimoasa sa operă intitulată « Ion Vodă cel Cumplit », romanț istoric, cu părți unde se parodiază dreptul roman, se înțelege fără voia autorului..., renumit prin ziarul caraghios « Aghiuță », unde redactorul său a știut să desvolte tot talentul său « caraghios.... », prin piesa intitulată « Răsvan Vodă », în care se presupune mai întâiu un țigan despuiat
30 de toate calitățile omului social și tăvălit în tina răului și apoi autorul său fără să piardă vremea îl împropătează, îl schimbă cu totul, metamorfozându-l în bărbatul cel mai mărinimos: bărbat înzestrat cu toate calitățile etc...., renumit asemenea prin aparițiunea fii periodice intitulată « Archiva istorică », pentru care redactorul ei era plătit 2000 lei pe lună de către ministerul de culte și instrucțiune și nu o citea publicul mai de loc, căci nu
35

¹⁾ Traian, an. I, (1869), nr. 64, p. 260.

apărea mai niciodată, redactorul ei fiind distrat de descoperirile « genealogiei » familiei sale princiare și de politica zilei, căci nu trebuie să se uite că d-l Hăjdeu a fost și deputat în Camera d-lui Rosetti!

« Dar ne pot întreba lectorii noștri, ei bine!... toate bune acestea, dar ce au de a face operele d-lui Hăjdeu cu cavalerul « Traian », atât de supărat pe ministru Crețescu!?... »

« Așa e, dar... nu este așa!... « Archiva istorică », foaie pentru redacțiunea căreia se plătea d-lui Hăjdeu 2000 lei pe lună, ne va răspunde!.. »

« Știi ce ne răspunde « Archiva istorică »!?... »

« Că d-l Hăjdeu, directorul, sau mai bine guvernatorul micului cavaler « Traian », e tare supărat pe d-l Al. Crețescu, ministrul cultelor și instrucțiunii publice, pentrucă... pentrucă văzând cum se luau de geaba pe lună 2000 lei din punga Statului fără a se face nimic, a găsit de cuvânt, ca un ministru nedrept, a tăia d-lui Hăjdeu cea pensiune ce i se da ca la un invalid, fără a corespunde cu angajamentele luate! »

« Neapărat, un ministru ca d-l Crețescu, care comite asemenea ilegalități care iau din gura d-lui Hăjdeu un ciolan atât de mare și plăcut, nu poate fi decât un ministru fără principii... fără dor de țară... și chiar care nu știe carte multă!.. »

« O! tempora, O! mores!.. »

« Ce ministru!.. Ce țară!.. »

« Auzi!.. un om atât de mare ca d-l Hăjdeu să nu poată găsi și el în multe paragrafe ale bugetului, un micuț locșor de unde să poată gusta plăcerea de a primi 2000 lei pe lună!.. »

« E nedrept, d-le ministru... de o mie de ori nedrept!.. ca să vii să lovești astfel în interesele private, având în vedere numai binele comun, căci... aceasta e cu totul contra principiilor sectei din care savantul neistoric Hăjdeu face parte!.. »

« Ai comis o mare greșală, d-le ministru; și nu mai poate fi nici o îndreptare de făcut!.. »

« Mulțumim ¹⁾ « Arhivei istorice » căci puterăm arăta lectorilor noștri de unde vine supărarea d-lui Hăjdeu pe d-l ministru Al. Crețescu!.. »

« Dar ce vom răspunde oare pentru d-l Demetriu Ghica?!.. »

« O!.. aci e altceva!.. Aci d-l Hăjdeu face politică, și încă politică înaltă, căci scris este în Catechismul politic al Ortali, că scopul scuză mijloacele și prin urmare datoria savantului neistoric e ca să ia pe fiecare ministru în parte, căci nu de geaba d-sa este amicul intim al d-lui C. A. Rosetti, cel cu « voește și vei putea »!

(« Presa » din 2 Octomvrie).

¹⁾ In text: *mulțumită* [Ed.].

NOTE

HASDEU ȘI COGĂLNICEANU

(cf. p. 173, 182, 193, 227, etc.)

In numeroase articole politice din *Traian*, și, mai târziu, în *Columna lui Traian*, Hasdeu atacă violent doctrina și persoana lui Mihail Cogălniceanu. Dar și înainte de a scoate ziarul *Traian*, Hasdeu a lovit în Cogălniceanu — mai ales prin notițele și versurile humoristice din *Aghiuță* (1863—1864). În *Cronica adunării nelegiuitoare* (« Aghiuță », nr. 2, 10 Noembrie 1863, p. 9—11), scrisă împotriva lui Cogălniceanu și C. A. Rosetti, în care malițiozitatea și calamburul vestesc invectiva de mai târziu; în versurile sarcastice: *D. Cogălniceanu* (*ibidem*, nr. 14, p. 111; reproduse de noi în *Addenda* volumului I); în *Dialogul Mînișii cu Camera*, urmat de monologul *Mînișii în capul d-lui Cogălniceanu*; ambele stenografiate de Aghiuță (*ibidem*, nr. 16, 17 Februarie 1864, p. 121—122) —

Hasdeu revine neobosit și cu felurite arme împotriva marelui său adversar. Chiar cu prilejul votării de către Cameră a celor zece legi importante (împroprietărirea țăranilor, secularizarea averilor mănăstirești, etc.), Hasdeu atacă pe Cogălniceanu, arătând ineficiența și ipocrizia acestor reforme. În *Aritmetica și chimia parlamentară* (« Aghiuță » nr. 20, 26 Martie 1864, p. 153—54), el analizează fiecare dintre legile votate de Cameră și « dovedește » că nici una din ele nu poate fi aplicată. Tot despre împrumutarea țăranilor scrie Hasdeu încă două articole: *Primul Aprilie. Camera a împrumutat pe țărani. Diagnoza și farmacopeea parlamentară* (« Aghiuță », nr. 21, 2 Aprilie 1864, p. 161—163) și *Un articol grav despre lucruri frivoli* (*ibid.* nr. 22, p. 169—171).

Polemica lui Hasdeu împotriva lui Cogălniceanu amenință într-o vreme să ia un caracter violent și personal. Cel puțin asta dovedește apariția următorului *Anunț foarte important* în ziarul *Românul* din 3 Aprilie 1869 (an. XIII, p. 198):

« Având intențiunea de a scoate la lumină peste puțin *Istoria publică, politică și literară a d-lui Mihail Cogălniceanu*, rog foarte mult ca oricine va fi posedând documente, detalie sau anecdote, relative la acest individ, să mi le comunice fără întârziere, pentru ca să-mi pot complecta lucrarea.

Mă grăbesc a observa viitorilor mei corespondenți că nu este nici o amănunțime hîografică, oricât de secundară în apariția, care să nu aibă o valoare a

sa în aprecierea istorică a caracterului unui om: drept exemplu am putea cita, bună oară, vechiul război al d-lui Cogălniceanu contra perciunilor evreiești, urmat apoi de un tractat de *eternă împăcaciune și alianță*, spre deplina satisfacțiune a ambelor părți beligerante, etc., etc.

5 Pentru ca notițele ce mi se vor procura să nu fie expuse la faimoasa exactitate a serviciului postale, d-nii corespondenți vor putea să le trimită pe numele unor cunoscuți ai lor din București, care să mi le înmăneze apoi directamente fără intermediul unui oficiu guvernamental ».

10 Indată ce are ziarul *Traian* la dispoziție și poate lupta pentru idealurile sale politice, Hasdeu critică aproape în fiecare număr, în articolul său de fond (« *Politica* »), actele, inteligența, onestitatea și sinceritatea lui Cogălniceanu. Uneori, aceste atacuri sunt deadreptul inective.

15 « Cât timp va dura viața politică a d-lui Cogălniceanu, o zi fără trădare, o oară fără nelegiuire, o minută fără minciună,— trădări, nelegiuiri, minciuni, însoțite toate după tipic de sacrilegul jurământ « pe sânta dreptate », — ar fi un fenomen contra mersului logic al naturii ». (« *Politica* », *Traian*, an. I, nr. 3, 25 Aprilie 1869).

20 În numărul următor (Nr. 4, 27 Aprilie 1869), dintr'un portret violent al lui Cogălniceanu, desprindem această frază: « *împroprietărirea țăranilor n'a servit în realitate în mâinile d-sale decât numai ca un mijloc perfid de a ajunge la dictatura cea mai brutală...* ».

În numărul 6 (din 4 Mai 1869), scrie, relativ la discursul la Mesaj:

« Dumnealui calcă Constituțiunea, pentru a nu expune starea țării, întinse în oribile torturi pe noul pat al lui Procușt!

25 « Dumnealui calcă Constituția, pentru a nu sta mult timp la vorbă nici chiar cu copiii nelegitimi ai voluptății libertocide!

Și ceeace-i mai cu seamă grozav, este de a-l vedea furișând toate acestea tocmai în Discursul Tronului!... »

30 În afară de articolele politice din *Traian*, publicate în ediția noastră, în care Cogălniceanu este atacat și actele sale criticate — se mai întâlnesc nenumărate pagini de analiză veninoasă sau de pamflet împotriva marelui om politic. În *Traian* din 16 August 1869 (nr. 53, p. 210) se publică ordinul lui Cogălniceanu către prefectul de Bolgrad « pentru colonizarea gurilor Dunării cu vagabonzi ». Niciodată Hasdeu nu lasă să-i scape un prilej de a dovedi duplicitatea sau con-
35 tradicțiile adversarului său. Când Cogălniceanu făcea tratatul de extrădare dintre România și Austria, anunțat de ziarele ungurești, și prin care « românii ardeleni nu se vor mai putea adăposti » în Regat — Hasdeu începe publicarea în *Traian* (nr. 39, 27 Iulie 1869; vezi ediția noastră, vol. II, p. 193—195) a articolului lui Cogălniceanu din *Epoca* (4 Iulie 1865) intitulat: *Convențiunea austro-maghiară*.
40 În deosebi îl bucură următoarea afirmație a lui Cogălniceanu, care e temeiul întregului articol din *Epoca*: « Este actul cel mai anti-național, pe care vreodată

o mână de ministru l-a scris; este actul care calcă cea mai sântă lege, cea mai frumoasă virtute, titlul cel mai glorios al strămoșilor noștri: *vechea ospitalitate română* ».

5 «Cazul Fălcoianu» este iarăși bine speculat împotriva lui Cogălniceanu. În *Traian* din 11 Noembrie 1869 (nr. 80) Hasdeu scrie:

«Pe când d-l Cogălniceanu se laudă că a obținut dela Măria Sa Domnitorul grația lui Fălcoianu, nenorocitul își dă ultima suflare! [în pușcăria dela Dobrovăț].

De nu murea, ieșea din închisoare.

De ieșea din închisoare, ne spunea multe de toate.

10 A murit însă la timp.

Norocul d-lui Cogălniceanu!

Se zice că ministeriul ar fi trimis o anchetă medicală la fața locului. Guvernul și-a făcut datoria, deși știe foarte bine din medicină legală, că nu toate cauzele pot fi descoperite și nu toate morțile explicate... »

15 Hasdeu nu uită că Cogălniceanu a spus deputațiunii din Mehedinți, în Mai 1869: «Voi lăsa Muntenia în plata lui Dumnezeu și mă voi duce să scap sărmana mea provincioară» — acuzându-l de «separatism».

Elementele personale în această polemică de ani de zile nu sunt deloc rari. Hasdeu folosește constatarea lui A. G. Golescu, pe atunci ministru de Finanțe, 20 că: «d. Cogălniceanu [este] dator fiscoi o sumă de peste 8000 napoleoni». Și adaogă: «...pe când d-l Cogălniceanu stăpânește giaba de un șir de ani moșiile cele mai mândre ale Statului, reținând înțelepțește căștiurile în pungă, fără ca d. A. G. Golescu să se miște măcar a zice: «ecce homo» (*Traian*, nr. 57, 16 Septembrie 1869, p. 225).

25 Celebrul «atentat» contra lui Cogălniceanu este cu abilitate comentat în mai multe rânduri de către Hasdeu. Iată un fragment din revista politică din *Traian* Nr. 69, 16 Octombrie 1869:

«Nenorocitul Popovici dela Bacău, năpăstuit de a fi voit să asasineze pe d-l Cogălniceanu și prins asupra faptului pe când dormea, face o declarațiune, chiar 30 din temniță, prin care dă pe față cum: Poliția, îmbătându-l și promițându-i marea cu sarea, l-a înduplecat a depune că a fost pus de unii și de alții din partidul liberal săucidă pe d-l Cogălniceanu — ceea ce nici e de trebuință, căci se ucide d-lui singur pe fiecare zi, prin faptele sale.

35 Declarațiunea fu categorică, publicată. Care fu efectul? Acel ce veți dobândi când ați arde cu piatra iadului un corp mort... »

40 Cu toată pasiunea luptei sale politice, Hasdeu nu ignora și nu subestima meritele de istorie ale lui Cogălniceanu. În toiul polemicilor sale, Hasdeu cita studiile lui Cogălniceanu din *Arhiva Românească* (cf. *Domnița Elena*, «*Traian*» nr. 80, p. 321, coloana 2 — citând o inscripție din biserica din Războieni, în traducerea d-lui Cogălniceanu», *Arhiva Românească*, t. I, p. 87. Este drept, *Domnița Elena* este republicarea capitoului VII din romanul istoric *Ursita*, pe care Hasdeu

l-a tipărit în foiletonul ziarului « Buciumul » în anul 1864. Dar și în 1864, în timpul lui « Aghiuză », Hasdeu purta lupta contra lui Cogălniceanu).

Când s'a anunțat ediția a II-a din *Cronicele României* ale lui Cogălniceanu, Hasdeu scrie în *Columna lui Traian* (an IV, nr. 16, 7 Aprilie 1872): « Monumentoasa publicațiune a d-lui Cogălniceanu, *Cronicele României Dunărene*, s'a pus sub presă. Dacă ni-ar fi permis a da un consiliu unui bărbat de talia d-lui Cogălniceanu, am dori foarte mult ca să se alătoreze în text și în traducere, într'un apendice dela finea publicațiunii, vreo câteva mici cronice săsești din Transilvania ».

Totul e nou și surprinzător în această pagină a lui Hasdeu. Dar, în 1872, omul politic Hasdeu lăsase loc istoricului și lingvistului. *Columna* devenise o publicațiune strict științifică, și singurele polemici, rari și acelea, erau polemici istorico-filologice. Astfel nu e de mirare că, în numărul 31, din 15 Septembrie 1872 al *Columnei lui Traian* (an III, p. 269—273) se publică *Prefața* lui Cogălniceanu la a doua ediție din *Cronicele Române*. Și în chiar această *Prefață*, Cogălniceanu scrie despre pățimașul său adversar politic: « D-l B. P. Hasdeu, ale cărui lucrări, merite și aptitudine rară pentru istoria țării, sum eu cel dintâi ale le recunoaște... »

Când publică *Prefața*, Hasdeu o întovărășește cu un articol comentariu, extrem de măgulitor față de Cogălniceanu. *Prefața* este « nemuritoare », este un « unic cap-d'operă, demn a rămâne ca o bucată clasică în literatura română »; « Cogălniceanu, dinaintea căruia pe tărâmul literaturii naționale cată să se'nchine cu venerațiune orice suflare românească, iar tânăra noastră generațiune mai mult ca oricine ». Explicația acestui respect venerabil și acestei totale admirații, o dă chiar Hasdeu, în articolul său (*Columna*, III, nr. 31, 15 Septembrie 1872):

« Chiar în momentele cele mai pasionate ale politicei militante, — și'n politica militantă este cineva cu atât mai pasionat cu cât e mai sincer, căci credințele cele tari, fie ele bune sau rele, nu pot a nu fi fanatice — chiar în momentele cele mai pasionate ale politicei militante m'am închinat totdeauna dinaintea decanatului literar al d-lui Cogălniceanu.

O voi face cu atât mai mult astăzi, când cultul exclusiv al științei m'a smuls din vălmășeala neterminabilei controverse de a ști cine-i mai rău între cei răi: o ciudată problemă, mai ales când relativa răutate a celor mai mulți este un simplu efect al atmosferii!

Cogălniceanu în literatura istorică a României și Alexandri în literatura noastră poporană joacă până la un punct rolul lui Columb în privința geografică ».

... « Nu vorbim nici chiar despre Cogălniceanu *întreg*, căci ar trebui un volum, iar nu două-trei rânduri schițate într'un acces de expansiune, ar trebui mai multe volume pentru a-l putea aprecia ca orator, ca ziarist, ca istoric, ca inițiator ».

Cogălniceanu scrise următoarea dedicație, pe volumul I din a doua ediție a *Croniceilor*: « D-lui B. Hasdeu, omagiu talentului și în aducere aminte a anilor de

amiciție vechie. Kogălniceanu ». Hasdeu publică această dedicație, în comentariul-recenzie pe care-l face *Cronicilor*, mărturisind: « Le reproducem aci, le reproducem aceste cuvinte cu o justă mândrie, căci acea *amintire a anilor de amiciție veche* se referă mai cu seamă la 1859 și la *2 Mai*, cele mai glorioase zile în istoria modernă a Românilor, și-mi pare bine că o mai pociu repeți astăzi, după ce am spus-o totdeauna... ».

Astfel se încheie o polemică violentă și o luptă politică de zece ani...

HASDEU ȘI V. A. URECHE

(cf. p. 180, 197)

În erudita sa culegere de articole, intitulată: *Umorul lui Hasdeu* (București, fără dată), d. Barbu Lăzăreanu dedică o succulentă rubrică relațiilor dintre Hasdeu și V. A. Urechii (op. cit. p. 27—38). Cetitorul va găsi în cartea d-lui Barbu Lăzăreanu numeroase fragmente din criticile sau glumele sarcastice cu care Hasdeu a cinstit activitatea polihistorului Urechii. Câteva momente esențiale din polemica lui Hasdeu lipsesc totuși în erudita lucrare a d-lui Barbu Lăzăreanu. Bunăoară, acel ridicul personaj din *Duduca Mamuca*, profesor universitar și gazetar în același timp, Vladimir Aleșchin-Uho — nu este decât Vasile Alexandrescu Urechii. Hasdeu n'a șovăit să păstreze, în numele personajului său, chiar inițialele lui V. A. Ureche. Acest licențiat al Universității din Madrid devine în nuvela lui Hasdeu « celebrul *licențiat în litere dela universitatea de Marocco* ». Ureche se'n-torsese de curând dintr'o călătorie de studii, călătorie la care se referă chiar Hasdeu în n-rul 2 al revistei sale *Din Moldova*: « ...d. V. Alexandrescu, revenit acum dintr'o fecundă călătorie prin Italia și Spania, a binevoit să ne promită concursul d-sale literar ».

Exotismul universității la care studiasse Ureche, precum și superficialitatea cunoștințelor sale — au fost ironizate de Hasdeu în *Duduca Mamuca*: « Universitatea în care ar fi studiat și gradul lui academic [e vorba de Vladimir Aleșchin-Uho] erau pentru toți o chestie tot atât de obscură ca patria și opera lui Omer. Se știe numai că'n acea misterioasă universitate licențiatii în litere sunt scutiți de a ști grecește și latinește... » Intocmai ca și Ureche, Vladimir Aleșchin-Uho ajunge profesor universitar și scrie de toate, pe unde apucă. După mai multe răzgândiri, el a găsit o cale sigură pentru a ajunge la nemurire, și ca literat, și ca patriot. Intr'o foaie periodică a început a apărea un șir de foiletoane și de scrisori, în cari Vladimir vorbea despre tot ce știa: adică, vorbea despre nemică. După aceea, el scoase la lumină o cătime nemărginită de cărți elementare mici,

prescurtate de pe cărțile elementare mari, făcute de alții. În fine, el a cutezat chiar a deschide un jurnal literar, în care traducea, ca scrieri literare, articolele *Enciclopediei moderne* sau ceva asemenea, presărând ici-colo câte un cuvânt propriu ».

- 5 Brusca schimbare de atitudine a lui Hasdeu, în chiar cuprinsul revistei sale *Din Moldova* — dela numărul 2, unde vorbea de « fecunda călătorie arheologică prin Italia și Spania », la nr. 15, unde atacă pe Ureche în comentariul la « Scri-soarea comitetului de inspecțiune a Școalelor din România de dincoace de Mil-cov » — se datorește, fără îndoială, faptului că și V. A. Ureche a semnat pro-
10 testul « profesorilor » contra nuvelei *Duduca Mamuca*, ce se tipărea tocmai atunci în *Din Moldova*. Episodul cu Vladimir Aleșchin-Uho este scris, probabil, în urma procesului de presă intentat nuvelei *Duduca Mamuca*, și este scris tocmai ca o răzbunare împotriva lui Ureche. Deasemenea, Hasdeu, în comentariul la « Scri-soarea comitetului de inspecțiune a Școalelor » afirmă că: « Din toate scrierile
15 înșirate în cei doi tomi trecuți ai foii noastre una singură s'ar putea numi frivolă, în înțelesul bine cunoscut al acestui cuvânt; anume următoarea poezie din nr. 7:

« O guriță prețuiește
Cât o vieață 'ntreagă
Când ființa ce ți-i dragă,
Ce te nebunește,
Cu surdă și-alintare,
Dulce desmierdare,
Ți-o dă 'n delirare! »

- « Această poezie, bine analizată, este chiar obscenă. Poetul înnebunit, care
25 e gata a-și jertfi vieața (ceea ce eu unul n'aș face) pentru « gurița, ce se dă în delirare », e d. V. Alexandrescu, președintele aceleiași comitet ce ni-a trimis Adresa din 18 Aprilie! Președintele n'a subscris-o, pe semne din musturarea cugetului; deși aceeași musturare nu-l împiedecă a tuna contra « nouăi apucături rea-
30 liste » în România, în cursul d-sale de literatură în Universitate: *verba volant, scripta manent*. E foarte îndemânatec de-a avea un cuget scris și un cuget vorbit, precum zeul Ianus din Roma avea două fețe » (« Scrisoarea », etc., *Lumina*, vol. III nr. 15, p. 46—48).

- « Tunetele » lui Ureche contra « nouăi apucături realiste » trimise în « cursul d-sale de literatură în Universitate » — amintesc perfect episodul din *Duduca Mămuca*:
35

« — Despre ce o să vorbiți în lecția de mâine, domnule profesor?

- « — Voi continua, domnule NN., dezvoltamentul nerecusabilei argumen-
« țuni contra pernicioasei doptrine a sofiștilor realiști de a înșina în literatură,
« primaminte natura ca principiu de fond și secundaminte spiritul ca principiu
40 « de formă ».

Deși în *Ateneul Român* an. I, nr. 1 (Iași 15 Septembrie 1860) p. 3 este remarcat, la « Curier literar », studiul lui Hasdeu *Perit-au Dacii?*, iar în nr. 3, tot la « Curier literar », se menționează revista lui Hasdeu, *Foița de istorie și literatură* (unde apărea « Perit-au Dacii? ») — și în ambele dăți, cu ironie — Hasdeu începe să colaboreze la *Ateneul Român* dela numărul 22 (din 24 Martie 1861) cu articolul său asupra lui Andreas Wolf. Numărul din Mai-Iunie 1861 își schimbă chiar formatul, și « redactor » ajunge singur V. Alessandrescu — dar Hasdeu nu-și încetează colaborarea, ci, dimpotrivă, și-o sporește. Conflictul propriu zis cu Ureche începe deci după « Adresa Comitetului », în care alături de T. L. Maiorescu, se găsea și semnătura lui V. Alessandrescu.

Deși, după cum arată cu prisosință textele adunate și publicate de d. Barbu Lăzăreanu, Hasdeu n'a avut nici o încredere în știința și « descoperirile » lui Ureche — totuși îl citează într'o ciudată notă din *Filozofia portretului lui Țepeș*: « D. V. Alessandrescu posedă o gravură a spaniolă din 1595, subsemnată « Un gentil-hombre de Valaquia »; nasul boierului e aci drept și seamănă foarte mult cu al lui Țepeș »...

Hasdeu, în *Mișcarea Literelor în Egi* (ediția noastră p. 91) urmărește pedepșirea lui Ureche. Și acest text este scris după « procesul de presă » de pe urma căruia își pierde el catedra dela Colegiul Național. « E curios a vedea cum bătuta din palme celebritate științifică a oratorilor noștri ex cathedra se'ntunecă și dispăre nițel-nițel, din dată ce le ¹⁾ vine în cap nenorocita, vreau să zic mântuitoarea idee de a pune mâna pe condeiu. Iată, bunăoară, d-l Alessandrescu, hotărîndu-se a da publicului un specime *tipărit* din cunoștințele sale literare, în loc de a se mărghini în sfera farselor ca « Balul mortului » sau ca *Bondarul* din « Zimbrul și Vulturul », traduce în versuri ceva din Juvenal în modul următor:

« Pururea tot asculta-voi? Să nu replic niciodată,
D'a lui Codru regușitul, Tezaida, asurzit?.. »

În volumul d-lui Barbu Lăzăreanu sunt multe documente încântătoare, privind relațiile dintre cei doi savanți și oameni politici. Adaog câteva fragmente dintr'o cronică, *Nihil sine Urechidă*, publicată în *Columna lui Traian* (an. II, nr. 39, 18 Octombrie 1874):

« Proverbiala patimă a scumpului nostru amic de a revendica paternitatea în toate, până și'n descoperirea Americii... »

« Dacă iubitul nostru amic este atât de ostil *prescurtărilor*, apoi de ce dară, pentru a fi consecinte, nu-și publică *pe larg* cursul său dela Facultatea de Litere, în loc de a anunța mereu în formă de deschiderea prăvăliei, cum că a vorbit de *silexuri* sau de *Tabula Peutingeriană*?

¹⁾ D. Barbu Lăzăreanu, care citează acest pasaj în *Umorul lui Hasdeu* (p. 29), transcrie greșit: « dindată ce-ți vine în cap... »

« Bune sunt sillexurile pentru cine le înțelege; bună este *Tabula Peutingeriană* pentru cine o pricepe; dar e nu mai puțin adevărat, că despre sillexuri ca și despre *Tabula Peutingeriană*, când cineva le cunoaște numai de vreo două-trei zile, se pot vorbi multe verzi și uscate! » Altădată (*Columna*, nr. 62, p. 252) citează la « Varietăți » un fragment din *Democrația* unde V. A. Ureche anunță descoperirea, la Dresda, a unui drapel românesc pe care scrie: « Vitejia direaptă să biruiască » — inscripție plină de cea mai democratică morală, comentează Ureche.

Ultimul cuvânt — și cel mai înțelegător — pe care Hasdeu l-a spus despre Ureche și activitatea sa prodigioasă, l-a rostit, imediat după moartea lui, la începutul conferinței *Papa dela Neva*. Cel mai înțelegător, pentru că « misiunea istorică » a lui Ureche n'a fost știința exactă — ci exaltarea romantică a românismului din toate provinciile. Ureche a fost un animator și a încercat, cu puținul lui talent, să creeze chiar « mituri » — urmând, în această privință, pe Bălcescu și Heliade Rădulescu, și fiind asemănător, ca structură spirituală, lui Hasdeu. Firește, lipsit de geniul lui Hasdeu, romantismul istoric al lui Ureche pare vulgar și superficial — întocmai ca și al lui Tocilescu, de altfel.

HASDEU ȘI DOMNITORUL CAROL

(p. 223, etc.)

Articolele lui Hasdeu din fruntea ziarului *Traian* i-au creat faima de « anti-dinastic »; într-o așa de mare măsură, încât Hasdeu se simte dator să se apere (*Traian*, I, nr. 70, 18 Octomvrie 1869; ediția noastră, p. 223 și urm.), amintind că în statutele ziarului se află, între altele, și următorul articol: « Vom susține regimul constituțional cu Dinastia actuală, urmărind sincera lui aplicare la noi, și vom combate din toate punctele orice tendințe spre guvernul personal ». Adevărul este că în articolele din *Traian*, și mai târziu în *Columna lui Traian* (anul I), Hasdeu scrie în termeni violenți împotriva « influenței nemțești » și a « politicei personale », pe care i se pare că o promovează Domnitorul.

Cu toate acestea, în cei dintâi ani ai activității sale politice și ziaristice, Hasdeu nu fusese atât de ostil Domnitorului Carol. Deși în nr. 4 din *Aghiuță* (p. 25) rezumă astfel scopul acestei reviste satirice: « În politică: susținerea Tronului național și combaterea elementelor contrare, fie ele ziaristice, cameraliste sau chiar ministeriale » — declarându-se pentru Vodă Cuza — în articolul *Patriotism și neîncredere* (*Românul*, 12 Septemvrie 1868; ediția noastră, p. 173), scrie: « astăzi Carol I este conștiința cea pură a națiunii române ». Hasdeu părăsise ideea « Tronului național » în urma turburărilor dela Iași, din Aprilie 1866. Scrisoarea pe care o publică în *Românul* (6 Aprilie 1866, p. 159) este edificatoare:

« Domnule Redactors,

« Am fost contra principiului Domnului străin de rasă *nelatină*. De aceea am subscris la plebiscit în registrul contra alegerii principelui Carol I. Astăzi însă, văzând tristele scene de reacțiune petrecute la Iași și prin cari se pune în pericol până și marea idee de Unire, ca unul ce am fost și voi fi întotdeauna pentru Unire, mă grăbesc a-mi retrage votul, declarând că, în *interesul salvării Unirii*, sunt pentru alegerea lui Carol I.

« Primiți, etc. ».

Despre « tristele scene de reacțiune » se dau amănunte în numărul din 11—12 Aprilie al *Românului*, publicându-se articolul « Ce s'a întâmplat în Iași? », după ziarul ieșan *Vocea Națională* (articol datat 4 Aprilie). S'au auzit strigăte de: « Revoluție! Vin Rușii! Jos Unirea, jos locotenența! ». Streini și evrei, cu bani rusești, ațâțau populația. Seara a fost atacată miliția. Doi soldați au fost împușcați. Atunci s'au tras salve de arme în aer, apoi în mulțime; au căzut vreo cinci « cetățeni ». În casele Roznovanu au fost arestați Nicolae Roznovanu, Ceaur Aslan și alții. Incidentele au costat destul de mult: 2 soldați uciși, 14 răniți; din mulțime 15 morți și nenumărați răniți. Pe Nicolae Roznovanu nu-l va uita Hasdeu. În *Perseverența* din 25 Mai 1867 (articolul *Unirea*; ediția noastră, p. 161 și urm.) îl persiflează cu mult venin. Nimic nu i se părea mai grav lui Hasdeu decât sguduirea sfinteii idei a Unirii. La Iași, se ferește în toate chipurile să nu pară « separatist ». La București, atacă întotdeauna cu asprime pe cei care pomenesec de « Moldoveni și Munteni ». Domnitorul Carol i se pare, așa dar, singura salvare a Unirii, singurul prin care boierii pot fi reduși în România « la rolul postum al vampirilor, ce-și caută câte-o victimă numai în obscuritatea nopții » (*Patriotism și nelcredere*, 1868; ediția noastră, p. 173; ideea revine și în *Odă la ciocoi*, scrisă câteva luni în urmă).

Traian apare totuși ca un organ al naționalismului integral, propunându-și să lupte contra « streinismelor » de tot felul și să apere « Constituția ». Discutând (în *Traian*, nr. 5, p. 17), primul număr al ziarului *Opiniunea Constituțională*, precizează punctul său de vedere personal:

« Constituțiunea și dinastia, două instituțiuni!

« Cum? O foaie, ce-și dă numele titular de *Constituțională*, să nu știe ea măcar atâta, că dinastia nu există la noi decât numai în virtutea Constituțiunii, ca o simplă parte dintr'o totalitate foarte complexă, ca un resort subordonat din mecanismul unei singure instituțiuni fundamentale?

« Desființați Constituțiunea și dinastia dispere dela sine, fiind la noi exclusiv constituțională, iar nu un ce stătător *da se*, cum zice italianul, în felul dinastiilor din Rusia, sau din Turcia, să ne ferească Dumnezeu! »

Nu « Domnul Strein » i se pare lui Hasdeu un pericol pentru țară, ci « influența nemțească ». În *Traian*, nr. 17 (p. 66) se feliicită de succesul ziarului; căci maiorul

Dabija este reintegrat, iar căprarul neamț dat afară. Incepe să se precizeze ținta atacurilor lui Hasdeu, germanizarea:

«...Imensul pericol de a germaniza o națiune, ale cărei simpatii, fie popor, fie oștire, n'au fost și nu vor fi niciodată pentru «cavalerii teutonici», inamici de moarte ai latinității, etc.»

In 30 Iulie 1869 (*Traian*, nr. 40, p. 157; nr. 41, p. 161, etc.), începe să-și încheie revista politică cu următoarele cuvinte, tipărite cu litere groase: «Să trăiască Domnul Român Carol I! Jos influența nemțească!». In deosebi îl turbură gesturile «anti-latine» ale Domnitorului. Cu prilejul călătoriei Domnitorului Carol în Crimeia, scrie (*Traian*, nr. 43, 5 August 1869, p. 169):

«In revista trecută noi am analizat deja nefericita idee a călătoriei la Crimeia, pe care ministerul actual crezuse de cuviință a o inspira Capului Statului.

«Am demonstrat că Constituțiunea Română refuză Principelui «puterea» de a lăsa țara după bunul plac al consilierilor Tronului și fără voia națiunii.

«Am arătat că acest drept e foarte mărginit chiar la vecinii noștri Serbi, deși pactul lor fundamental este cu mult mai monarhic decât al nostru.

«Am adus aminte că însuși Vodă-Cuza, până și sub regimele Statului, nu părăsea România fără o instalare prealabilă a unei regente; căci ministrii, fiind responsabili, nu pot înlocui nici într'un caz pe un principe neviolabil.

«Am dovedit, în fine, că ceea ce ne putem aștepta de acum înainte, este ca DD. Cogălniceanu și Dimitrie Ghica să mai insuflă Tronului de a se muta pentru totdeauna la Berlin, dirigându-ne apoi din palatul regelui Frideric-Wilhelm, supt frumosul cuvânt, că nici o lege nu-i oprește!

«Am mai lăsat însă în rezervă un punct foarte important, foarte caracteristic, foarte semnificativ.

«Măria Sa a plecat din București tocmai cu douăzeci și patru oare înainte de serbarea zilei onomastice a Impăratului Francezilor.

«Oare să fi fost atât de greu de a mai amâna cu vreo câteva minute?

«Majestatea Sa Impăratul dela Nord nu putea să aștepte o singură zi în favoarea Majestății Sale Impăratului din Occidente?

«Cabinetul fiind singur responsabil, Latinitatea insultată va avea tot dreptul să-i zică: ai cauzat plecarea Capului Statului Român la 2 August, într'adins pentru ca a doua zi să nu poată lua parte la o manifestare în onoarea lui Napoleon III!

«Să fi fost ziua regelui prusian sau poate chiar a d-lui Andrassy — n'o făcea! aceasta!»

Indată după această călătorie, atitudinea lui Hasdeu față de Domnitor devine mai ostilă. «M. S. Domnitorul s'a întors în București, nu se știe pentru cât timp», scrie în *Traian* din 14 August 1869 (nr. 46, p. 181). «M. S. Domnitorul a plecat la Furcenii, de unde peste opt zile se va întoarce în București, nu se știe pe cât timp» (*Traian*, 19 August, nr. 57, p. 185). «M. S. Domnitorul pleacă în străinătate,

nu se știe pe cât timp » (*Traian*, 26 August, nr. 50, p. 198). În revista politică din același număr, alt atac împotriva « influenței germane »:

« Așa să fie! strigăm și noi, urând tuturor fiilor Daciei a imita mărețul exemplu al fraților noștri de peste Carpați, care lucrează pentru România, gemând sub un Domn Neamț, pe când noi lucrăm pentru Nemți, deși Providența ni-a dat un Domn Român! »

Dar Hasdeu nu pierde niciun prilej de a-și dovedi « dinasticismul » său și a arăta că cea dintâiu datorie a unui om politic care crede în « principiul dinastic » este vigilența și critica aspră a guvernelor care compromit « sinceritatea și durata principiului dinastic în România ».

La 20 Septembrie scrie în revista politică (*Traian*, nr. 50, p. 229—230):

« Cu cât dorește cineva mai cu sinceritate consolidarea și durata principiului dinastic în România, cu atât mai mult se vede împins a stigmatiza, a biciui, a sfâșia asemeni apucături ale guvernului actual, menite a deschide într'un mod dureros, o dată pentru totdeauna, într'o clipă fără apel, ochii amețitei națiuni, arătându-i că dela 1866 și până astăzi numai Sasul este om în țara lui Traian! »

« Astfel, cu tot devotamentul nostru pentru « dinastia actuală » am fost cei dintâiu, din punctul de vedere al « regimului constituțional », de a muștra pe domnii miniștri pentru plecarea Domnitorului. . . »

« Totuși, semnalând faptul cu toată rigoarea unui perfect constituționalism, noi nu putem a nu protesta cu energie, pe de altă parte, în fața unor comentarii răuvoitoare și chiar necuvincioase, de care este plină de o bucată de timp ziaristica occidentală asupra modului primirii Domnului Românilor în diferitele capitale ale Europei. »

Căsătoria Domnitorului este privită de Hasdeu ca încă o dovadă de « germanizare »; el ar fi preferat o familie regală latină, prin care, înrundindu-se de aproape, Domnitorul să descopere destinele istorice ale României.

« Tot ce ne-a putut spune « Almanacul de Gotha », sacrificând acestei rubrici de abia o jumătate de pagină, este o « de aproape rudire » a principilor de Wied cu comiții de Solms-Laubach, mai toți membrii ambelor case fiind ofițeri, mai cu seamă locotenenți, în armata prusiană, precum a fost însuși Măria Sa Domnitorul înainte de a deveni « Alesul Românilor ». »

« Ne putem dară feri cu tot dreptul că legăturile noastre cu Prusia vor ajunge a fi și mai intime: bucurându-ne totdeodată, din punctul de vedere democratic, că Domnul Românilor, deși nu i-ar fi fost imposibil a se alia cu orișicare din dinastiile regale sau imperiale, mai ales în Franța sau în Italia, totuși a preferit o familie aproape de tot necunoscută în Europa » (*Traian*, nr. 66, p. 266).

Articolele politice ale lui Hasdeu, dovedind o tot mai accentuată atitudine « anti-germană » și fiind considerate chiar de către unii din membrii comitetului ziarului *Traian* ca antidinastice — Hasdeu își înaintează demisia, pe care o publică în numărul (69) din 14 Octombrie 1869:

« Onor. Comitet al ziarului *Traian*.

« *Domnilor!*

« Fiindcă unii din membrii comitetului cred că ultimele mele reviste ar fi contra art. 3 din Statute, care sună în următorul mod:

5 « Vom susține regimul constituțional cu *Dinastia actuală*, urmărind sincera lui aplicare la noi ».

« De aceea sunt silit a mă retrage dela direcțiunea politică a ziarului, pe care binevoirăți a mi-o încredința la fundarea acestui organ de publicitate.

10 « Rugându-vă dară a-mi primi demisiunea, mă grăbesc a adăoga totdeodată că țin prea mult la legăturile noastre de colegialitate pentru a nu înceta nici de acum înainte a da ziarului tot concursul posibil din parte-mi, atât ca unul din membrii comitetului, precum și pe tărâmul curat științific sau literar.

« Primiți, Domnilor mei și Colegi, încredințarea celei mai sincere considerațiuni ».

15 « Demisia » a fost mai mult cu numele, căci Hasdeu continuă să scrie articolele de fond ale ziarului și atitudinea sa « anti-dinastică » se accentuează. Când, în discursul Tronului din Noemvrie 1869, Domnitorul a spus, având pentru prima oară la dreapta Lui pe Doamna, « ca amândoi împreună să putem atinge scopul comun » — Hasdeu amintește (*Traian*, nr. 82, 18 Noemvrie) că, după Constituție, există un singur Cap al Statului și continuă cu o sumă de observații virulente.

20 În numărul următor al lui *Traian* (83), se începe publicarea foiletonului lui G. Missail: « Bătăia dela Marienburg, sau cum știau Românii să bată pe Nemți, la 1422 ». Într'un alt articol, semnat V. (*Traian*, nr. 88, p. 354; 4 Decemvrie 1869), Domnitorul este aspru atacat pentru atitudinea Sa antidemocratică, pentru « plebiscitul » probabil contra libertății presei, pentru nedreptățile din armată, înjosirea justiției și furturile din averea țării. În primul rând sunt vinovați sfetnicii Domnitorului, care îi ascund realitatea și îl depărtează de « popor ». Dar și Domnitorul trebuie să se hotărăască să-și cunoască țara, oamenii:

30 « E timpul să știe Suveranul nostru unde voiesc să-l ducă acei ce-l înconjoară; suntem datori a opri mâinile sacrilege ale nedemnilor săi miniștri cari tind să-l atragă pe cărările acelea în cari se înstrăinează Domnul de inima poporului... »

Anunțând, prin Decemvrie 1869, apariția ediției II din *Ion Vodă cel Cumplit*, Hasdeu nu uită să-i confere un caracter accentuat de actualitate. (De altfel, scrierea însăși abundă în reflecții orientate spre prezent).

35 « Această scriere probează mai cu seamă: *ceea ce poate în România un Domn cu o inimă adevărat românească, și abisul în care poate fi împinsă națiunea printr'un partid cosmopolit.* »

Domnitorul era atacat numai întru cât promova « cosmopolitismul », primejdie împotriva căreia Hasdeu a luptat necontenit în toată viața lui politică. Amestecul Domnitorului în treburile țării, simpatiile Sale pentru « streini », nelinișteau adânc inima de înfocat patriot a lui Hasdeu:

5 « Să nu ni să mai zică, că toți Românii formează un singur partid *dinastic*.
« Dinastia nu are niciun partid în țară, de vreme ce toate o susțin deopotrivă.
« Albi, roșii, verzi, toți sunt dinastici în aceeași măsură, fără însă a fi un singur partid » (*Traian*, anul II, nr. 4, 10 Ianuarie 1870).

10 « Ziarele guvernamentale strigă pe toate tonurile că a combate această hidoasă sistemă este a fi contra dinastiei.

« Dar interesele Tronului pot oare diferi vreodată de ale Națiunii?

« O țară există fără dinastie, pe când o dinastie nu există fără țară: supunerea dinastiei la țară este o consecință logică...

15 « ...Adus a domni peste un popor liber, Carol I nu-și va găsi amici în cireada slugăriei!

« Chemat de către Latinii dela Dunăre, românismul este singura forță a Măriei Sale... » (*Traian*, II, nr. 7, 20 Ianuarie 1870).

20 Când Domnitorul numise pe Ghica « Principe » și scrisese « baronului » Mihail Cogălniceanu și « comitelui » Basiliu Boierescu — Hasdeu vede în zare « restabilirea aristocrației feudale » și cere unirea « forțelor democratice » (*Traian*, II, nr. 12, 5 Februarie 1870):

« Astăzi, mai mult ca oricând, fiind amenințate chiar dela înălțimea Tronului prin restabilirea unei aristocrații feudale, opinca și bluza trebuie să se deștepte odată și să se grupeze cu tărie. »

25 « Și, pentru a-și dovedi încă odată sinceritatea cu care sprijină regimul, câteva zile în urmă scrie (*Traian*, II, nr. 14, 10 Februarie 1870):

« Sinceri în toate, suntem dinastici cu aceeași sinceritate.

30 « Nu credem nici în originea divină a Principilor, nici în vecinicia Coroanelor, nici în sublimitatea a tot ce se numește Majestate sau Alteță, adeseori numai prin antitesă...

« Ținem însă cu tărie la stabilitatea regimului actual.

« Țara e sătulă de sguduiri.

« Fiecare nouă sdruncinare ne-a împins îndărăt. »

35 Singura salvare este ca Domnitorul să fie și să vrea să fie român. Căci schimbarea regimului ar duce țara de răpă (*Traian*, II, nr. 15, 12 Februarie 1870). Când se bate moneda cea nouă, Hasdeu observă că nu s'a pus marca țării și s'a pus chipul Domnitorului. Dar Domnul nu e tot una cu Țara. « Moneda trebuie să fie a Națiunii, nu a Domnitorului »... Carol I e « Domn al Românilor, nu al României » (*Columna lui Traian*, I, nr. 1,).

40 « Dinastia își închipuește cu naivitate de a avea la discrețiunea-i mulți amici în țară.

« Dacă ar ști românește, i-ar fi lesne a se convinge, pentru onoarea națiunii române, că până și partizanii cei mai înflăcărați ai Tronului nu pot suferi pe Nemți ». (*Columna lui Traian*, I, nr. 6, 19 Martie 1870).

Deosebirea dintre politica « latină » și cea « germană » sunt cu abilitate puse în lumină de Hasdeu. Sunt împrejurări:

« ...care arată într'un mod palpabil cât de puțin se aseamănă crierii din Tui-lerii cu măduva din Reședința Princiară a României » (*Columna*, I, nr. 7, 23 Martie).

Hasdeu propune următoarea inscripției Ploeștilor (*Columna*, I, nr. 8, 26 Martie 1870):

Urbea Ploești

care a știut a fi

Română și Democrată

sub

Carol I

Hohenzollern-Sigmaringen.

Dar în același număr al *Columnei*, amintește:

« ...deși noi-unii, desgustați de consecințele sguuirilor trecute, susținem cu tărie dinastia actuală, cerându-i numai să meargă neștrămutat pe o cale românească ».

Câteva zile în urmă, amintirea lui Cuza-Vodă începe să se manifeste în articolele *Columnei*:

« România se întoarce cu încetul la aspectul său din 1865.

« Cine mai lipsește încă!

« Va reveni și acela!... » (30 Martie 1870).

În sfârșit, în numărul din 6 Aprilie 1870 (*Columna*, I, nr. 11), Hasdeu publică cel mai violent articol al său împotriva Domnitorului Carol:

« ...Dormitor.

« ...O ficțiune.

« El nu vede, nu aude, nu simte, nu înțelege nimic.

« Fără să aibă vreun răsunset în țară, somnul îi arată sub o aparență amicală o potaie de bufoni, gata a-l părăsi cei dintâi, din dată ce va trece timpul glumei!

« ...și leneșul nostru visează nemărginitul devotament al națiunii!

« Așa dară, mai repețim încă o dată, adevărul este că un *Dormitor* conduce astăzi, printre stânci și furtune, sdruncinata barcă a României ».

S'ar părea că după acest pamflet, Hasdeu începe să fie mai puțin aspru în critica sa, El continuă însă să atace neconținut pe cei care sfătuiesc rău Tronul:

« Tronul fiind pus sub egida constituțională a neviolabilității, aci iarăși noi ne grăbim a atribui răul nu Domnitorului, ci frizaților coconăși dela putere, deprinși a considera biata opincă din superbul punct de vedere al seniorilor feudali » (*Buletin interior, Columna*, 2 Noembrie 1870).

De fapt, ceea ce contribuia să întrețină ostilitatea sa împotriva Domnitorului, nu era numai « primejdia nemțească și ovreiască » și « cosmopolitismul » — ci și puțina cinste de care s'a bucurat Hasdeu, în cei dintâi ani de domnie ai lui Carol I, la Palat. În *Răzvan și Vidra*, răzbate chiar această suferință a sa — a « omului de valoare », « predestinat », menit să facă fapte mari și care e lăsat în întunec de către « țară », aducându-se la lumină numai mediocritățile și lepădăturile societății. Furia lui Hasdeu împotriva « boierilor » trebuia explicată și prin proasta lui situație socială și culturală între 1860—1870, el « genial » și « os de Domn ». Când Regele Carol I premiază *Istoria Critică*, Hasdeu părăsise de câțiva ani lupta politică, dedicându-se exclusiv științei. Așa dar nu ne poate surprinde felul în care *Columna lui Traian* (an. V, nr. 3, Martie 1874) anunță moartea micii Princesese Maria:

« aflăm cu cea mai vie durere nenorocirea ce vine a isbi Familia Domnitoare, și pe care o vor împărtași toți Români... »

« Depunem o lacrimă pe mormântul acestui inocinte și drăgălaș mugur, născut pe pământul României, etc... »

Cu cât trece timpul, cu atât Hasdeu înțelege că se temuse degeaba și că Regele Carol I, departe de a fi încurajat « nemțismul » și « cosmopolitismul », a devenit un foarte bun român. La 12/23 Iunie 1883, când vorbește la Iași la desvelirea monumentului lui Ștefan cel Mare, în prezența Regelui Carol I, afirmă că prin opera Regelui Carol I a început să se completeze opera marelui Ștefan. Grandioasa lucrare *Etymologicum Magnum* este închinată Regelui Carol I, și are drept motto un cuvânt de al Său. În articolul *Carlității* (*Apărarea Națională* 23 Martie 1902, ediția noastră, p. 300 și urm.) își explică singur greșala — și se mărturisește un infocat și sincer « Carlist ».

ANTISEMITISMUL LUI HASDEU

În numeroase reviste politice din *Traian* (d. p. 7 Mai 1869, 23 Mai, 13 Iulie, 30 Iulie, 4 Septembrie, 28 Octombrie, etc.), Hasdeu atacă problema evreiască. Dar antisemitismul său se manifestă încă dela primele scrieri. Chiar Hasdeu are grija să ne-o amintească. În articolul *O voce năbușită* din *Românul* (27 Ianuarie 1868, p. 82), scrie:

« Puțini Români, chiar din sânul fracțiunii libere și independente, pot preținde de a se fi luptat mai mult decât noi contra invasiunii fiilor lui Israil. Sunt deja cinci sau șase ani de când religiunea noastră politică este de a combate cu energie lășterea și fraudulența judaismului, lovindu-l prin ziare, prin broșure, prin lecture publice și prin petițiunea presintată la Constituantă de către comercianții bucareșteni, și al căreia autor ne mândrim de a fi noi ».

În scrisoarea către A. Papiu Ilarian (*Columna lui Traian*, II, nr. 14 (76), 5 Aprilie 1871) încearcă să-și facă singur « istoria antisemitismului său »:

« În 1880, cu mult înainte de *Buciumul* și de *Fracțiune*, eu atrăseși cel dintâi atențiunea Românilor asupra consecințelor economice ale invasiunii israelite, cerând energica stăvilire a răului (*Foița de istorie și literatură*, Iași 1860, p. 124—155).

« În 1862 am recomandat țării a aplica expeditiva teorie a lui Napoleon cel Mare în privința Evreilor din Alsația (*Lumina*, Iași 1860, t. I, p. 25—26).

« În 1865 ținui la București trei conferințe publice în Sala Ateneului contra leprei judaice.

« În 1866, autor al petițiunii Capitalei către Constituantă, am concurs mai mult ca oricine a scăpa națiunea de faimosul articol 6, prin care toată Evreimea devenea cu toptanul cetățeni Români ».

Cu doi ani înainte, în *Traian* din 16 Mai 1869 (an. I, nr. 11, p. 42), răspunzând lui Armand Levy, amintise de altfel aceiași « istorie »:

« D. Armand Levy ne numește « unul din semnătarii faimosului proiect ebreofag al celor 31 ».

« Acuzațiunea e justă, dar nu este completă.

« Tot noi am scris petițiunea, pe baza căreia Constituanta din 1866 a exclus pe Jidani din banchetul drepturilor politice în România.

« Ai fost dară prea generos, d-le Armand Levy, atribuindu-ne numai o singură crimă în loc de două.

« Nici aceasta nu este tot.

« În 1865 noi am ținut la București lungi conferințe publice despre pericolele judaismului pe malurile Dunării.

« În 1862 noi am publicat la Iași un document însoțit de întinse comentarii, asupra comerziului fraudulos al Jidanilor.

« Vor mai fi fost și altele, pe cari nu ni le mai aducem aminte ».

Hasdeu a acuzat întotdeauna pe Cogălniceanu de « filosemitism ». În articolul din *Traian*, nr. 16 (p. 62), constată « legătura intimă » a lui Cogălniceanu cu « foile israelite din București ».

Apoi urmează, atacând ziarul *Steaua Orientului*:

« *Steaua Orientului* », după ce se plânge că o comisiune parlamentară de anchetă ar înainta prea puțin cestiunea israelită, încheie apoi așa: « emanciparea țăranilor în România n'ar fi reușit pe atare cale ».

« Prin urmare, vagabonzii din Palestina trebuiesc emancipați la noi astăzi, din virgulă în virgulă, precum a fost emancipată ieri opinia română.

« În 1864 regimul personal s'a putut stabili, în favoarea legii rurale, prin însăși națiunea amăgită în buna-i credință; în 1869 el este pe drum de a se restaura, sub pretextul cestiunii israelite, prin consimțământul diplomatic din afară, cum-părat cu banii Jidanilor!

« Lovitura de Stat bate la ușă, și vechiul portar, deprins a sări când sună clopoțelul, așteaptă cu nerăbdare momentul de a deschide!!! » (Ultimul paragraf este tipărit cu litere groase).

5 În *Columna* din 31 Ianuarie 1871 (an. II, nr. 5) reproduce un fragment dintr'un articol din *Românul*, 26 Octombrie 1866, în legătură cu zădărnica coaliție a liberalilor « pe axa democratică și națională »:

« De ce oare, domnilor, toți liberalii fără deosebire să nu se unească, să nu facă o coalițiune contra boierismului, precum unii din ei făcuse, și au reușit, o coalițiune cu boierii lui Cuza? »

10 « Mărturisesc că până acum era o piedecă, o piedecă foarte serioasă, căci Roșii susțineau pe Evrei.

« Astăzi însă, ziarul *Românul* a dechiarat verde și lămurit că este contra Evreilor ».

15 Citând acest fragment în articolul său din *Columna*, Hasdeu amintește că s'a despărțit apoi de Roșii îndată ce aceștia s'au « reintors la *coconi* și la *giupâni* ».

Antisemitismul lui Hasdeu n'a fost niciodată mai violent ca « anti-boierismul » său. În desenele din *Aghiușă* și *Satyrul*, « opinca română » era întotdeauna obidită de « boieri » și de « jupâni ». Democratismul și naționalismul înflăcărat, antisemitismul feroce — au ființat dela început împreună, cu o egală vehemență, în concepția politică a lui Hasdeu. Cu atât mai aspru critică pe Roșii (*Columna*, II, nr. 2, 25 Ianuarie 1871: *A patra scrisoare deschisă către d-l Nicolae Ionescu*) când aceștia introduc « descentralizarea », prin care Evreii moldoveni vor coborî în Muntenia, « mai puțin bântuită de Sinagogă », și unde stăpânesc liberalii. « Va începe în urmă a se plânge Munteanul, precum se plâng astăzi Moldovenii, dar prea târziu! »

25 În broșurile sale antisemite, în *Istoria Toleranței*, în articolele politice — Hasdeu a atacat întotdeauna pe Evrei. Cu toate acestea, singurul său suplinitor la catedra dela București a fost Lazăr Șăineanu. Iar printre Evreii români și streini, Hasdeu avea destui prieteni. O spune chiar el în articolul: *Ce fel de antisemiți sunt Românii?*, articol apărut sub forma unei scrisori deschise către I. G. Bibicescu, în *Cronica* nr. 111, din 3 Noembrie 1902, apoi în *Apărarea Națională* nr. 106 din 10 Noembrie, și republicat în întregime în volumașul *O nevastă româncă*, p. 34—44. Pentru importanța amănuntelor autobiografice, și pentru că precizează limitele antisemitismului său — cităm un lung pasaj din acest articol (*O nevastă româncă*, p. 36—39):

35 « Se știe câte am făcut eu și chiar câte am suferit pentru D. Lazăr Șăineanu. O spune el însuși, măcar în parte, în broșura sa: *O carieră filologică*, București 1901, pag. 1, 4, 8, 12, 15, 16, 19, 26—27, 32, 46, 56. Ceea ce însă nu se știe de loc, sunt relațiunile mele cu D. Dr. M. Gaster, astăzi marele rabin la Londra și înviersunatul adversar al Românilor. Il cunoscui în 1879, când era încă tânăr, foarte
40 inteligent și laborios, plin de foc sacru pentru știință, înflăcărat pentru studiul filologiei române, și-i propusei atunci eu însumi de a stărui ca să capete imediat

naturalizarea. Conserv un teanc de scrisori dela D. Gaster, după cum conserv — sub titlu colectiv de « *Juvenes dum sumus* » — o arhivă epistolară dela tinerii mei amici sau elevi de altădată: Gr. Tocilescu, Bianu, Șăineanu, I. Bogdan, I. Bărbulescu, N. Iorga, etc. Dintre scrisorile D-lui Gaster voi utiliza aci două deo-
 5 camdată, ambele din Breslau, vestita pepinieră a rabinilor. La 10 Februarie 1880 D. Gaster îmi scrie: « In fine, mi s'a urît de a mai sta ca o amfibie: român și ne-
 « român totdeodată, și m'am adresat azi către d-nu Rosetti alăturând o cerere
 « către Cameră pentru indigenat. Totdeodată mă adresez către D-voastră făcând
 « acu întrebuițare de binevoitorul vostru serviciu, cu care ați promis a mă spi-
 10 « jini și a stărui pe la locurile competente ca să nu mi se facă obstacole neaștep-
 « tate. Ași vrea ca să fiu deja discutat și votat încă în cursul acestei sesiuni, de
 « aceea vă rog a exercita toată influența ce posedați ca treburile mele să meargă
 « cât se poate de grabă. Nu știu dacă n'ar fi oportun ca să mă adresez și către Dim.
 « Sturdza. Ce credeți D-voastră? Adcvărat să mărturisesc, nu m'ași bucura cu o
 15 « așa slabă majoritate cum a fost la alții. Cel puțin atât cred că am meritat dela
 « țara de care m'am ocupat cu atâta iubire și patriotism! ». . . In scrisoarea dela
 « 15 Martie același an, D. Gaster zice: « Vin acum din parte-mi a vă mai mulțumi
 « pentru stăruița cu care lucrați la naturalizarea mea. Sper dar că peste puțin
 « se va decide. . . ». Dacă ilustrul rabin n'a reușit, să ni-o lămurească însuși; de
 20 « sigur însă n'a fost vina mea, și nu a mea vină a fost expulzarea D-lui Gaster, care
 la 1880 se ocupase de România « cu atâta iubire și patriotism! ».

« Acelaș fel de anti-semit am fost eu totdeauna în privința Evreilor din afară. Pe străinii cei eminenți în genere, i-am admirat, fi admir și-i voi admira, regre-
 tând că nu sunt ai noștri. Cu răposatul profesor Benfey dela Göttingen, Evreu,
 25 eram în cele mai bune raporturi personale și epistolare. In Paris, eu și familia mea,
 eram foarte bine cu familia D-lui Michel Bréal, Evreu, care m'a și introdus în
 Societatea lingvistică de acolo. Sunt în relațiunile cele mai amicale cu ilustrul
 Ascoli dela Milan, una din gloriile Italiei. Un Ascoli, Evreu, îmi e tot așa de drag
 ca și amicul meu Angelo de Gubernatis, catolic. Tot așa fel de anti-semiți, întocmai
 30 ca mine, sunt toți Românii. Eu nu sunt mai bun, și nu vreau să fiu mai rău. Să
 mi se arate un singur Român care să cârtească contra D-lui David Emanuel, profesor
 la Universitatea din București și totuși Evreu nebotezat. Toți Românii îl iubesc și-l
 stimează. Eu unul, dacă ar fi să formez un cabinet, n'aș fi departe de a-i propune
 un portofoliu. Dar massa Evreilor, mulțimea cea îngrozitoare a habotnicilor, o!
 35 să mă ferească Dumnezeu Și cui oare să fie ei simpatici? Nici chiar D-lui Bernard
 Lazare, care făcuse mai deunăzi un marș triumfal printre hahamii dela Bahlui
 până la Dâmbovița, făcând acuma prin presa occidentală atâta tărăboi contra
 închipuitelor persecuțiuni ale elementului evreiesc în România. . . ».

Intr'adevăr, prietenia lui Hasdeu cu filologii europeni Evrei a fost strânsă.
 40 *Columna* din Ianuarie 1882, publică la « *Cronica* » (p. 64) următoarea informație:

« In ședința dela 4 Februarie stil nou, după propunerea d-lor Michel Bréal și Abel Bergaigne, *Societatea de Linguistică* din Paris a ales în unanimitate de membru pe d-l B. P. Hasdeu ».

De altfel, bunica sa Valeria, soția lui Tadeu Hasdeu, era evreică — și Hasdeu își arată marea dragoste pentru această « sfântă » într'un paragraf din *Sic Cogito* (ed. Biblioteca pentru toți, p. 352 și urm.). Afirmând, într'o scriere antisemită din tinerețe, că evreicile nu sunt primejdioase pentrucă « rămân femei » și « nu studiază Talmudul » — Hasdeu se gândea, fără îndoială la bunica sa Valeria. Într'o mapă cu manuscrise din Biblioteca Academiei Române, se găsesc texte din ședințele spiritiste ținute în Octomvrie—Noemvrie 1902, în care Hasdeu e sfătuit de Lilica să devină mai puțin violent în antisemitismul său, arătând cum e văzut evreul de « dincolo ». Amănunte asupra acestor ședințe se găsesc în broșura *O nevastă româncă*.

HASDEU — ȘI TITU MAIORESCU, IACOB NEGRUZZI, « CONVORBIRI LITERARE »

« Rămășagurile » lui Hasdeu împotriva *Convorbirilor Literare* sunt bine cunoscute. Gh. Panu în ale sale *Amintiri dela « Junimea »* (vol. I, p. 360—361, vol. II, p. 314—327), Iacob Negruzzi, în *Amintiri din « Junimea »* (p. 255—258), d. Barbu Lăzăreanu, în *Umorul lui Hasdeu* (p. 95—108) — au popularizat aceste două celebre « rămășaguri », asupra cărora nu mai revenim aici. Să amintim numai că aceste farse ale lui Hasdeu au provocat într'adevăr panică în redacția *Convorbirilor* (cf. Torouțiu și Cardaș, *Studii și documente literare*, vol. I, București 1931, p. 269—271, etc.).

Cu Titu Maiorescu, era fatal să nu se înțeleagă Hasdeu; nici prin temperament, nici prin cultură, nici — mai ales — prin capacitățile lor creatoare, ei nu puteau comunica. Dar în afară de această deosebire structurală, multe întâmplări au venit să accentueze depărtarea și neînțelegerea dintre acești doi oameni mari ai secolului XIX românesc. Succesul politic și cultural al lui Maiorescu rănea, fără îndoială, imensul orgoliu nefindestulat al lui Hasdeu. Chiar la sfârșitul *Mișcării literelor în Egipt*, Hasdeu ironizează pe Maiorescu; cel dintâiu răspuns la « petiția » semnată de Comitetul Școalelor. Venind la București și începând publicarea lui *Aghiuță*, Hasdeu nu-și uită norocosul adversar. În numărul 3, la rubrica « Toate vrutele », p. 23, vorbește despre Maiorescu și școlile primare. Altă glumă, în nr. 8, tot la rubrica « Toate vrutele » (p. 61—63). Când are coloanele lui *Traian* la dispoziție, Maiorescu este în repețite rânduri atacat, ironizat (cf. articolul reproduct în ediția noastră, p. 295 și urm.)

La Pesta, unde întâlnește pe Iosif Vulcan, care îi cere un articol pentru *Familia* — Hasdeu scrie *O conversare* (apărut în *Familia*, 1871, p. 356—357), și nu uită să lovească încă o dată în Maiorescu. Simeon Bărnuțiu se plânge față de doi români
 5 ajunsși în raiu, Badea Ion și Badea Crăciun, că n'a lăsat și el un fiu pe pământ, să-i ducă mai departe opera și numele, așa cum au lăsat I. Maiorescu și C. Ne-
 gruzzi. Atunci se aud glasurile acestor doi dispăruți, blestemându-și copiii că au trecut de partea streinilor și-și leapădă neamul. . .

Până la moarte, Hasdeu a crezut că Maiorescu a fost un « cosmopolit », un
 10 bărbat cu desăvârșire influențat de gândirea și « pesimismul » german (cf. articolul
Carliștii, ediția noastră, p. 300 și urm.). Când s'au organizat serbările dela Putna,
 Hasdeu scrie în *Columna lui Traian* (an. II, nr. 32, 30 August 1871) că această
 idee, lansată cu doi ani în urmă de *Junimea română*, a fost trădată prin intervenția
 ui Maiorescu.

« La 15 August nu a fost o sărbătoare națională în memoria lui Ștefan cel Mare,
 15 ci o crudă parodie, țesută și pusă în scenă de către școala cosmopolită din Iași
 sub perfida conducere a d-lui Maiorescu. »

Cu câteva numere mai înainte (*Columna*, II, nr. 26, 25 Iunie 1871) reprodușese
 sub titlul: *Poesia Maiorescu « Noaptea »* lui Eminescu, din *Convorbiri Literare*
 dela 15 Iunie. . .

Apariția *Istoriei Critice*, care a fost atât de atacată din lagărul *Convorbirilor*
 20 și, mai ales, atacată cu incompetență trufașă de către Gh. Panu — convinge totuși
 pe Maiorescu de serioasa valoare istorică a lui Hasdeu. Căci, la sfârșitul articolului
 său *Cum se scrie la noi istoria* (*Columna*, an. IV, nr. 13, Noemvrie 1873, p. 235),
 G. Tocilescu citează un fragment din scrisoarea pe care Maiorescu a adresat-o lui
 25 Hasdeu în 23 Mai 1872:

« Noi am început a ne ocupa cu toții la *Junimea* sub conducerea cărții d-tale
 de multele întrebări ce le deșteaptă și în parte le și rezolvă ».

Cât de mult stima Maiorescu erudiția și puterea de muncă a lui Hasdeu se
 30 vede din aproape toate scrierile sale critice unde îl menționează. Totuși, ca și cei-
 lalți membri ai *Junimei*, și Maiorescu pare a fi văzut în Hasdeu mai mult un cap
 enciclopedic și desordonat, un spirit viu dar instabil, mușcător și fantastic —
 decât un adevărat savant și un mare creator. Tot el, pe când era Ministru de In-
 strucțiune Publică, suspendă cursul lui Hasdeu — și următoarea notiță, publi-
 cată în *Columna lui Traian*, an. VII, Iunie 1876, p. 288, dovedește că Hasdeu
 35 n'a uitat această lovitură.

« Printr'o adresă către d. B. P. Hasdeu din 31 Mai 1876, actualul ministru
 al Instrucțiunii Publice, demnul reprezentant al Olteniei Georgiu Chițu, resta-
 bilește pe lângă Facultatea de Litere din București cursul de filologie compara-
 tivă, închis într'un moment de iritațiune de către ex-ministrul Maiorescu. . . ».

Și cu toate acestea, când, prin 1903, Hasdeu e rugat de Delavrancea să voteze pe Titu Maiorescu în locul de senator al Universității—Hasdeu o face (vezi scrisorile din 7 și 14 Ianuarie 1903, publicate în *Tribuna Basarabiei*, 27 Aprilie 1936).

6 Cât despre *Convorbiri Literare* și Iacob Negruzzi, nenumărate sunt înțepăturile și criticile lui Hasdeu. În *Columna* din 26 Octomvrie 1870 (nr. 53), la rubrica «Diverse» se publică o savuroasă cronică intitulată *Negruziade*:

«Avem dinaintea noastră *Convorbirile Literare* dela 1 Octombrie.

10 «Pe malul mării» al lui Iacob Negruzi merge înainte: litoralul marin nu se mai isprăvește.

De astădată, lăsând la o parte versurile cu al-de *fond misterios* și *lună tu*, — dumnealui vorbește numai în proză.

Bună-oară:

15 «Invențiunea fatală a tipografiei a adus o nenorocire omenirii. Odinioară, când ea nu era cunoscută, numai aceia scriau care aveau, etc.»

Cine este ea, care nu era cunoscută?

Invențiunea?

Tipografia?

Nenorocirea?

20 Omenirea?

O taină nestrămutată!

Un alt exemplu:

«Eu am destulă treabă de a căuta să cunosc o mică parte din comorile timpului antic și nu-mi rămâne vreme de a risca vremea cu cele moderne...».

25 «Nu-mi rămâne vreme de a risca vremea!!!

Ar trebui să-i rămână vreme de a risca vremea să învețe cel puțin limba română.

Mai eacă:

30 «Cu privirile, cu mii de nimicuri ne mărturiseam amorul până când veni momentul ca să ni-l spunem: la cea întâi simțire un moment mult mai puțin grav, decât mai târziu, căci atunci nu este legat de dânsul nicio consecvență hotărâtă, ci aceasta se impune cu vremea dela sine, pe când mai pe urmă dela acel moment mărturisitorul face să atârne efectele cele mai serioase...».

Un premiu pentru cine va înțelege această galimatief...».

35 Rival al d-lui Prodănescu în versuri, d. Iacob Negruzi n'are niciun rival în proză.

Ba da: este culegătorul d-sale dela tipografie.

40 Indentificându-se cu stilistica ziarului, sârmanul băiat a crezut de cuviință a concurge din parte-i la armonia întregului prin următoarea eroare de imprimerie:

« O lungă convorbire se încinse în care ea desveli atâta spirit și atâtea cunoștințe, încât creștea tot mai mult administrațiunea mea ».

« Tel maitre, tel valet ! ».

Indată ce i se pare că revista ieșană renunță la « noua direcție » cosmopolită și pesimistă — Hasdeu uită vechile certuri și întinde mâna de frăție.

În *Columna* din 17 Aprilie 1872 (an III, nr. 16, p. 127), la « Buletin », scrie:

« Articolul d-lui A. Xenopol despre ultima operă economică a d-lui Ion Ghica și mai ales un studiu al d-lui Alecsandri despre răposatul Costache Negruzzi, ambele publicate zilele trecute în *Convorbiri Literare*, ne fac a recunoaște cu fericire noul avânt francamente românesc al revistei trans-milcovene, și a-i întinde pe viitor o mână de frăție pe această fecundă cale ».

Intr'adevăr, începând cu nr. 17, se reproduce în *Columna* « Introducerea la Scrierile lui Costache Negruzzi » de V. Alecsandri.

Doi ani mai târziu însă, în Martie 1874 (an. V, nr. 3), publică un violent articol al lui Abraham Albuși împotriva *Convorbirilor*, intitulat *Noua Direcție*. Este atacat, mai cu seamă, Gh. Panu...

În același an, publicând *Originile păstoriei la Români. Elemente dacice* (*Columna*, V, nr. 5, 1874, p. 97), se războiește chiar în fruntea acestui studiu cu *Junimea* :

« O școală ultra-romanică, încuibată în institutul numit « Societatea Academică » și având de organ așa zisul *Dicționarul Glossariu*, ne face mai Latini decât Latinii; o altă școală, ultra-barbară, răsărită pe malurile Bahluului sub numele de « Societatea Junimea » și reprezentată prin *Convorbiri literare*, ne arată lumii mai barbari decât barbarii; și dacă vine cineva cu sânge rece a recunoaște în naționalitatea română elemente latine și elemente barbare totodată, *academicii* din București și *junii* din Iași se asvârlă asupra-și cu același avânt de învierșurare ».

« Când unii văd: $2 + 2 = 3$, și alții: $2 + 2 = 5$ e foarte criminal acela ce îndrăznește a le spune tuturor că: $2 + 2 = 4!$... ».

Ceea ce supăra mai ales pe Hasdeu la « junimiști » era « cosmopolitismul » lor. De aceea, el cel dintâiu, atrage atenția asupra influenței masonice exercitate în cultura și politica românească prin Societatea « Junimea ».

În *Columna* din 11 Iunie 1870 (I, nr. 26, p. 4), la rubrica « Diverse » publică următoarea notă:

« Francmasonii posedă două mari sucursale în România: una în București și cealaltă în Iași.

« Cea dintâiu se numește: « Clubul Tinerimea ».

« Cea a doua: « Societatea Junimea ».

« În cea dintâiu sunt doi membri Evrei.

« În a doua sunt doi membri Români.

« Misiunea celei dintâiu este de a vorbi nimicuri.

« Misiunea celei de a doua este de a scri minciuni.

« Acestea sunt puncturile de divergință între ambele.

« Trăsurile de asemănare, sunt mai puțin numeroase.

« Ele se reduc toate la unul singur.

« Nici « Tinerimea » din București, nici « Junimea » din Iași nu este românească.

« Onoare...

« Cui?

« Națiunii române! »

CU CE BANI A CĂLĂTORIT HASDEU IN 1871

« Scurta mea călătorie în străinătate, ca tot ce am avut fericirea sau nefericirea de a face vreodată, oferise unor limbi și unor foițe o nouă binevenită ocaziune de a mai asvârli în publicitate o groasă țesătură de calomnie.

Două bănueli au fost mai cu seamă ingenioase.

« Oare cu ce bani călătorește Hasdeu? — întreba clătănând din cap perfida maliție.

În adevăr, sărăcia nu mi-ar fi permis a întreprinde un singur pas afară din București, dar — aici este cheia enigmei — s'a găsit un amic, carele mi-a procurat bilete de vapor gratis pentru plecare și întoarcere, și s'au mai găsit iarăși amici în Pesta și'n Bielgrad, cărora le păruse bine de a-mi putea acorda cea mai cordială ospitalitate în tot cursul petrecerii mele pe acolo.

Iată în ce mod am fost pus în stare de a călători așa zicând cu punga goală.

A doua acuzațiune nu este mai puțin originală.

Hasdeu s'a dus la Viena pentru a întâlni pe Vodă-Cuza.

Nu știu dacă fostul Domnitor se va fi aflând în Capitala Austriei, dar ceea ce știu, este că eu unul n'am fost la Viena de astă dată.

Pesta și Bielgrad sunt unicele puncturi unde mă oprisem în intervalul modestei mele excursiuni, care se prelungise peste tot vreo șase săptămâni și a cărei exclusivă țintă au fost bibliotecile, muzeele și arhivele Serbiei și ale Ungariei *.

(*La Pesta și la Bielgrad*, « Columna lui Traian », an. II, nr. 31, 23 August 1871).

I. C. MASSIM DESPRE «ISTORIA CRITICĂ»

Dintre toate criticile și atacurile de care a avut parte Hasdeu îndată după publicarea *Istoriei Critice*, fără îndoială că cea mai ridiculă a fost broșura scrisă de I. C. Massim, și intitulată *Una mostra de istoria critica*. În articolul *Știința și d. I. C. Massim* (*Columna lui Traian*, an. V, nr. 4, p. 95—96), Hasdeu citează
5 fragmente din această înspăimântătoare mostră de limbă românească și răspunde acuzațiilor de nepatriotism care i se aduc. Reproducem și noi câteva fragmente, cu ortografia lui Massim:

«...A susține că Românii fuseseră păstori mai 'nainte de a deveni plugari, aceasta se chiamă pentru d. Massim că: «d. Hasdeu, de si se pretende Român, «ba inco scriptoriu allu istoriei Româniloru, de si rumuneratu de Români spre a «le scrie aceasta istoria, de si presiedente allu societatei Romanismu, deserta romanismulu și trece pre facia in castrele inimiciloru numelu român». (*Una mostra*, p. 4; *Columna*, p. 95).

La pag. 96, ultima coloană, Hasdeu reproduce autobiografia lui Massim:

«Mai antaniu scii si senguru forte bene, co sunt membru acellei societate, care, «dupo parerea D-talle, e unu comicu institutu, ero, dupo parerea si d'in grati'a «natiei române, e una seriosa institutione ce are serios'a sarcina de a apperâ «si resbună numele acestei natie de opprobile ce aru tentă se i adduca fii in- «grati ca D-ta...»

...«Déro ce se vede co nu scii, e co nu su Macedoromanu, cumu, — déro nu «me insella memori'a —, me faci D-ta prin un'a d'in minunile de cari esti capace, «— nu su Macedoromanu, ci curatu Dacoromanu, nascutu d'in parenti Daco- «romani în satulu Massiniei Moldovei, in judeciulu Covurluiu, pre rip'a dreapta «a Siretului, d'in familia, ai carei cei mai multi membri au fostu sacerdoti si agri- «cultori în acellu-asi tempu; tata meu, inco fiindu eu pruncu ce sugeamu la pep- «tulu mammei, fu ordinaru preutu la satulu Tempu, in judeciulu Brailiei, apoi «stramutatu in acea-asi calitate la satulu Gropeni din acelle-asi judeciu, unde «d'in cea mai fragida teneretia peno la adunce betranetie servi cu demnitate si «devotamentu altariului și aatrului in acellu-asi tempu: fia-i usiora terrin'a ter- «rinei fecundata cu sudorea cea mai pretiosa! De acea-a si eu insumi, peno la «etate de copillandru, am menatu boi romanesci, înjugati cu jugu romanescu la «aratru romanescu, cu stremurare romanesca; am seceratu cu secere romanesca «grane romanesci, semenate d'in sementia romanesca, crescute si copte in tér- «rina romanesca; am treieratu in aria romanesca cu cai romanesci, si am ventu- «ratu ordiu, grânu, secare si meliu romanescu cu venturatori romanesci, etc. ».

«Menându boi romanesci, înjugati cu jugu romanescu, la aratru romanescu, cu stremurare romanescu », d. Massim căpătase o antică educațiune patriarhală, ale cărei urme se mai recunosc până astăzi în modul d-sale de a face polemică ».

« PLAGIATUL » LUI HASDEU

În ziarul *Timpul* din 23 Decembrie (3 Ianuarie) 1893, an. XV, nr. 283 — se publică următoarea scrisoare a lui Hasdeu, sub titlul de *Purecii dela « Adevărul »*.

« D. P. B. Hasdeu, distinsul nostru academician, ne trimite următoarea spirituală scrisorică, pe care cu plăcere ne grăbim a o publica în coloanele *Timpului*:

Domnului director al ziarului *Timpul*

Domnule director,

« Ziarul — *Adevărul* — al căruia nume îmi aduce tot-d'a-una aninte proverbul latin: « in vino veritas », în numărul său de Luni anunța că « în numărul viitor », adică în acela de Marți, va publica « un plagiat de mare senzație, al cărui autor e d. B. P. Hasdeu ». În numărul de Marți neapărând nimic, mă cred dator a cere prin organul presei ca acel « plagiat de mare senzație » să se publice cât mai curând; și, drept îndemn, mă grăbesc a oferi descoperitorului plagiatelor mele o răsplată egală cu premiul pe care-l ceruse și nu l-a obținut d. Gherea dela Academia Română. Dacă plagiatele mele de ori-ce fel de « senzație » s'ar strânge toate la un loc și s'ar putea preface în carne, ele de sigur n'ar sătura un purece, iar prin urmare nici pe artiștii dela *Adevărul*, despre cari, — pureci și artiști — a se vedea în *Revista Nouă* din urmă articolul intitulat: « Zacherlina ».

« Primiți, d-le director, etc. ».

21 Dec. 1893.

B. P. HASDEU

IULIA, SOȚIA LUI HASDEU

În conferința ținută la Academie, despre *O nevastă româncă*, apărută și în volum (București, 1903) — Hasdeu vorbește cu multă sinceritate și cu o sobră admirație despre soția sa Iulia. Pentru un bărbat care s'a arătat întotdeauna sgârbit în mărturisiri autobiografice, conferința aceasta prezintă o excepțională importanță morală. Reproducem câteva fragmente, indicând numărul paginii respective din volumașul *O nevastă româncă*:

« Un aur ales dela Abrud a fost pentru mine nevasta mea, sufletul nevastei mele. Am cunoscut-o la 1863. Ne-am cununat în București la 10 Iunie 1865 în bisericuța lui Sf. Ilie din Gorgani... (p. 12).

« Primul an al căsătoriei noastre ne-a fost unul din anii cei mai sărăcăcioși ai vieții mele. Când ne-am dus la cununie, Iulia mea nu avea nimic, iar eu aveam în pungă doi poli din care am plătit și popei. Dar cât am fost de fericiți, cât de plini de credință în ajutorul de Sus! Atunci am publicat eu poezia: *La Iulia*... (La p. 13—15, se reproduce această poezie, care este, după cum se știe, dedicația la ed. III din *Răzvan și Vidra*).

« Până la căsătoria mea în 1865, eu am scris câteva articole de ziare, vro câteva broșure și o colecție de documente, iată tot.

« Eram o noapte despre zori de zi, nu încă dimineață; eram o mică parte din eu al meu, o parte obosită și desgustată. De atunci încoace, prin nevastă-mea, deodată eu m'am simțit întreg și luminos. Chiar în anul cununiei eu am publicat cele trei conferințe, cari făcuseră o mare impresiune: *Talmudul ca profesiunea de credință a poporului israelit*; apoi *Trei Ovrei: jupânul Shylok al lui Shakespeare, domnul Gobseck al lui Balzac, jupânul Moise al lui Alexandri*; în fine, *Industria națională, industria străină și industrie ovreească față cu principiul concurenței*. În același an a ieșit volumul meu: *Ion-Vodă cel Cumplit*. În același an iarăși, locuind într'o jumătate de căsuță din Popa-Rusu, am scris cele două piese teatrale: *Domnița Roxandra*, apărută în ziarul « Familia » din Pesta, reprodusă apoi în « Revista-Nouă » sub titlul *Femeea*, și poema dramatică: *Răzvan și Vidra*. Ambele piese reprezentau fiecare câte un deosebit mare caracter femeesc, și ambele au fost închinată nevestei mele... (p. 15).

« În adevăr, eu puteam lucra atunci, puteam căci Iulia mea nu numai mă mângâia la muncă, dar îmi făcea nesimțite nevoile: ea singură târguind în piață, ea singură fierbând bucate, ea singură croind și dregând rufe și hainele, ea singură potrivit să nu lipsească banul: ba încă, din acel ban ea izbutea să pună ceva la o parte, ca să ajute pe alți mai săraci, — ea o femeie evgelică, un chip de Marta, niciodată vanitate, nicăeri lux și petreceri!... (p. 18).

« De atunci încoace, în curs de optsprezece ani, nevasta mea, providența familiei, s'a făcut treptat doică, dădăcă, pedagogă, colegă de studiu, și'n fine « garde-malade » pururea neadormită, pururea admirabilă prin energie și abnegațiune. În curs de optsprezece ani, Lilica n'a făcut un pas fără mumă-sa: în țară și în străinătate, acasă și'n călătorie, la Sf. Sava în București și la Sorbona la Paris, pretutindeni, pretutindeni nedespărțite. Apoi dispărând Lilica, rămași noi fără dânsa pe pământ, amândoi mai trăiam numai unul pentru altul și unul prin altul, unul în altul iubind pe Lilica. În 1898, când ne-a cercetat la Câmpina vechiul meu amic Angelo de Gubernatis, în descrierea călătoriei sale el zice: « M-me Hasdeu est bien « abattue elle aussi; son regard cherche encore sa Julie; sa grande beauté a été « flétrie par une immense douleur; mais elle porte avec noblesse son lourd fardeau »¹⁾... (p. 19).

« Cât timp erau pe pământ amândouă: Iulia nevastă-mea și Iulia fiica noastră, eu serbam totdeauna pe ale mele 2 Iulie în ziua de 2 Iulie. La 19 Iunie 1902 — tocmai 2 Iulie stil nou — a răposat și a 2-a Iulie a mea. Ei bine, și de acuma înainte eu voi serba nestrămutat aceiași zi de 2 Iulie, o voi serba liniștit și mulțumit, căci pentru mine, da, pentru mine ele n'au murit... (p. 20).

¹⁾ La Roumanie et les Roumains, p. 100.

BIBLIOTECA LUI HASDEU

Hasdeu se gândise ca, după moartea sa, biblioteca împreună cu manuscrisele rare pe care le avea, să treacă în stăpânirea Academiei Române. Lucrurile nu s'au întâmplat, însă, astfel. Biblioteca a rămas în grija executorilor testamentari. Când germanii au intrat, în 1916, în Câmpina, o parte din bibliotecă a fost expedită — ni se spune, prin grija fiului lui Mite Kremnitz, care se afla în armata germană — la Arhivele Statului, unde se găsește și astăzi, necercetată. Sunt 16—17 lăzi mari, cu cărți, reviste și manuscrise de ale lui Hasdeu și ale Iuliei. Din câte am putut vedea noi, deschizând câteva lăzi, cărțile în adevăr rare, manuscrisele vechi și hârtiile prețioase, nu se găsesc în această parte a bibliotecii lui Hasdeu. Probabil numai d-l Iuliu Dragomirescu știe de urma acestora.

În lăzile dela Arhivele Statului am descoperit totuși câteva piese importante pentru luminarea activității lui Hasdeu.

Între altele, caietele de cursuri ale studenților, dela 1892—1900 (cf. *Curriculum Vitae*). Hasdeu își citea lecțiile, și citea atât de rar, atât de limpede, încât cursul putea fi notat întocmai și cu ușurință de către studenți. Ne-am putut convinge de aceasta comparând mai multe caiete ale unui aceluiaș curs, așa cum fusese redactat de mai mulți studenți. Textul este aproape întotdeauna identic. Pentru întregirea activității științifice a lui Hasdeu, aceste manuscrise sunt extrem de prețioase. Ele pot fi considerate ca o sinteză a rezultatelor la care se oprise Hasdeu în preajma retragerii sale definitive dela catedra de filologie comparată.

Al doilea grup important de piese documentare pe care le-am cercetat la Arhivele Statului, sunt « procesele-verbale » ale ședințelor spiritiste dela Câmpina. Este o întreagă arhivă spiritistă aici, compusă din mai multe mii de coli *in folio*, coli pe care mâna tremurândă a mediului nu așternea, e drept, decât câteva cuvinte. Scrisul e mare, neglijent, cu creionul; scrișul obișnuit al ședințelor spiritiste, unde comunicările se fac direct prin creionul mediului. Din comunicările pe care le-am putut cerceta, public câteva fragmente.

Ședința dela 8 Noembrie 1892:

« Cum vezi dragă Hașdeu aici cu toți nu-mi dau pace, ci lor le place mult cum eu mă supăr că nu-mi dau locul dintâiu cum mi s'ar conveni dacă și ei și eu am fi acolo și nu aici.

Vezi cum s'au schimbat drepturile pe care le câștigasem acolo și pe care le-am pierdut aici, deși aceasta nu mă supără întru nimic ci mă fac eu așa că sunt supărată pentru că eu îi înveslesc pe toți aici și fac haz de mine. Eu dragă Hașdeu am să-ți spun ceva, însă te rog să rămână aceasta între noi, și să nu se știe decât numai atunci când după tine vor veni alții să răscolească vrafurile de comunicări ce ai încă de primit. Cel mai de căpetenie dintre toate este că Speranția are de gând să scoată la iveală o mulțime de nerozii pentru a se ridica pe sine și a bârbi în contra credințelor ce le-a avut odinioară, deci tu dragă Hașdeu s'o știi mai dinainte și ca om cu judecată sănătoasă să le prețuiești astfel după însuși isvorirea lor.

Din parte-mi este o datorie a nu te lăsa în prada neliniștii ci să cauți a înlătura pe acel ce a căutat folosința.

Nu mai este omul care a fost și care mult a pierdut. El în încarnarea a doua a fost Efialtos acela care a dat foc templului din Milet și a dat foc pentru a rămâne nemuritor prin aceasta și acum va da foc conștiinței lui pentru a rămâne nemuritor negând adevărul și scoțând la vorbe fără minte.

Iată dragă Hașdeu ce aveam a-ți spune...

Ai vorba să-i spui la Vasile că încurând se va scăpa de vișica care va fi dată ca zestre unei fete iubită de noi toți...

— aici — va veni timpul când voi spune cine-i și unde este.

Știi pe d-l Alesandru are dorința a veni și el la o ședință; eu îi văd soția lui aici, o bună fată care s'a stins prea repede răpindu-i liniștea. El are să vie și tu poți să-i dai voie căci vine cu credință și seninătate de cuget, însă atunci va fi ca mediu numai Arbure. Nu se poate fratele să vadă pre frate, de voie, și el este cam slab de tnger. Eu te sărut... adică te întrebi cine-i? Nu mediul ci tu și tată socru cari te... și deaceia în casă este lumină, căci este cel mai luminos de aici și mâna lui este deasupra capului tău. Cum și cât este de frumos aici unde suntem! Iată dragă Hașdeu ce avem a-ți spune; și-aș scrie eu mult, însă trebuie să fiu fluidă cu d-l Alesandru care nu este prea voinic. Inșă are să se vindece atunci când va scăpa de grija și cum că va scăpa.

Deci termin și ca întotdeauna te sărută a ta

Iulia s.

Altă comunicare, dela 11 Iunie 1904, este plină de intreruperi. Sunt și câteva cuvinte ilizibile. Pe prima pagină, scris de mâna lui Hașdeu: Eu — Șerbulescu — Dragomirescu.

« Mon cher et très aimé frère, c'est par l'intermédiaire de moi que notre rêve admirable descend à présent mais c'est un peu difficile, car notre médium accumule trop de fluide; il se... desordonement ça...

L'Admirable se propose depuis longtemps faire cette série des communications.

à 11 heures pour te faire en...

mes compliments au paje d'un

(Intrebarea scrisă de mâna lui Hașdeu:)

Babușca mea sublimă,

Comunicațiunea de 'ntăiu n'o înțeleg: dela cine? și ce scrie?

Mon cher et très aimé papaliga c'est à moi de continuer la séance... et vous montrez la vérité et la juste appréhension des choses pour une autre séance car à présent je ne veux pas faire ce que je dois faire dans une série des correspondances

dont les chapitres toi tu les auras demain à 11 heures, car c'est alors qu'elles te seront indiquées.

Une petite récapitulation serait peut-être nécessaire. Notre cher incarné — à présent — non par son per-ésprit mais par la voix fluïdique a le don de pouvoir prêter à une petite distance de son fluïde pour servir dans un moment donné à ma réceptivité qui lui sera... dans l'avenir.

C'est donc pour moi de commencer la série sur les voies fluïdiques que je me propose à faire concernant l'éducation de notre cher Nicolas.

Demain à 11 heures toi tu auras une correspondance et alors aussi la manière comment je les ferai.

Je termine car c'est tout à fait difficile pour le médium de continuer. Je dois te dire que moi et nous tous — nous sommes très contents de toi.

Mes compliments au page de la Reine Elvire.

Tout à toi,

Lili.

În lăzile dela Arhivele Statului se găsec și o serie de caiete de cursuri ale Iuliei, unele chiar dela începutul studiilor sale, din copilărie. Hasdeu a păstrat absolut tot ce trecuse prin mâinile Iuliei. Un caiet vechi e acoperit cu declinări grecești, cu traduceri de propoziții foarte simple din românește în latinește. Sunt și câteva desene, unele din ele admirabile. Se remarcă motivul « regina și regele zmeilor », amândoi excesiv de obezi, goi. Către sfârșitul caietului, schiță aproape excelentă: un grup de femei. Iulia probabil că nu împlinise pe atunci opt ani...

Se găsec deasemenea caietele Iuliei din timpul studiilor sale la Paris. Unul, cu teme: « Devoir de Littérature », e însoțit de corecturile și remarcile profesorului. Într'alt carnet, socotelile de casă ale d-nei Hasdeu: cheltuielile zilnice la Paris sunt trecute până la centimă. Înțelegem ce viață modestă au dus cele două femei la Paris, și cu câtă dreptate cerea Iulia bani dela părintele său. « Ah! maintenant, la grosse affaire, l'argent! Je te vois levant les yeux au ciel et t'écriant, comme l'Harpagon de Molière: Que diable! toujours de l'argent! Ils n'ont que ce mot à la bouche: de l'argent!... Hélas! oui; ce maudit argent on ne peut rien sans lui. Eh bien, il nous en faut de l'argent, petit père; nous en avons un réel besoin. Songe donc, dans huit jours c'est Noël!! Le Noël français, bien entendu; car pour le notre, nous n'y pensons pas. Donc, à Noël, il faut des étrennes; il me faut une robe, je n'en ai pas; pour tout cela il faut de l'argent. J'en suis furieuse: mais il en faut. Que de il faut mon Dieu! que de il faut! Nous te supplions donc, en fin finale, de nous envoyer de l'argent au plus vite, et de nous écrire plus vite encore, si faire se peut. Au revoir. Pour le coup, en voilà assez. J'ai à travailler, à travailler; c'est inouï! ». (Fragment dintr'o scrisoare datată 18 Decembrie 1884, publicată în *Tribuna Basarabiei*, 30 Martie 1936).

Hasdeu a păstrat și cărțile Iuliei. Pe un exemplar al Iliadei (text grec, ed. Hachette, 1882), următoarea însemnare: « J'ai pour les livres grecs un merveilleux

respect. Et surtout pour celui qui m'enseigne à les comprendre. Oh! la belle chose que le grec! Heureux celui qui l'apprend! Mais trois fois heureux celui qui ne l'apprend pas!». Pe dosul copertii: « Monsieur, avec du grec on ne peut gâter rien ». Mai jos, câteva versuri:

- 5 « Junon aux yeux de taureau!
 « Ah! que c'est beau, que c'est beau!
 « Il m'adresse des paroles rapides...
 « On parle vite dans Homère ».

* * *

10 Este ciudat că Hasdeu citea încă revistele și jurnalele humoristice franțuzești, chiar după moartea Iuliei. Intr'o ladă dela Arhivele Statului am găsit următoarele reviste: *Polichinelle* (1901), *Le Rire* (1897), *Le Monde comique*, *La caricature* (1901), etc. Apoi, *Revue Bleue* (1898), *Le Petit Journal* (1902), etc. Foarte multe reviste spiritiste și ocultiste: *La Lumière* (1898—1901, etc.), *Revue des Études Psychiques* (1901, 1902, 1903, 1904), *Das Uebersimliche Welt* (1901), *L'Echo de l'au delà et d'ici bas* (1900), *La Revue Spirite* (1884, etc.; fără însemnări marginale. In *La Nouvelle Revue* (1891) studiul «Le Spiritisme» al lui I. E. Alaux e subliniat); *L'Initiation*, *Revue philosophique indépendante des Hautes Études* (1890), *Annali dello spiritismo* (1889), etc., *Bulletin de l'Institut Psychologique International* (An. I, 1901), *La Haute Science* (traducerea *Le Livre de Jamblique* e însemnată cu creionul; au rămas semne puse cu frânturi dintr'o scrisoare).

20 Hasdeu nu mai urmărea, dela o vreme, activitatea lingvistică și folkloristică din streinătate. Revista *La Tradition* (*Revue Internationale de Folklore*), pe anii 1888, 1893, 1900, etc., este în majoritate cu foile netăiate. Importantă revistă americană *Publications of the Modern Language Association of America*, pe anii 25 1899 și urmare, are aproape în întregime foile netăiate, deși cuprinde studii care ar fi pasionat pe Hasdeu din 1880—1888; bunăoară « Contribuțiile la istoria legendei Sfântului Gheorghe și transformarea sa în roman de aventuri », voluminosul și celebrul studiu al lui John E. Matzke (1901 și urm.), *Revue des Traditions Populaires* din anul 1888 — anul morții Iuliei — a rămas și ea cu foile netăiate. Cine 30 parcurge revistele de folklor și lingvistică din biblioteca lui Hasdeu, dinainte de 1888, și vede migala adnotărilor pe marginile studiilor și însemnările dese de creion, își dă seama de cataclismul toamnei 1888. O formidabilă activitate a încetat brusc. Nelimitata pasiune pentru folklor, lingvistică, etnografie și antropologie — a înghețat. Șantierul magnific al lui Hasdeu începe să se părăginească. Toate publicațiile sale științifice care mai urmează, sunt roadele târzii ale muncii înfierbântate dinainte de moartea Iuliei.

CONTRIBUȚII LA BIBLIOGRAFIA SCRIERILOR LUI HASDEU

În paginile care urmează publicăm o încercare de bibliografie rațională a scrierilor lui B. P. Hasdeu. Bibliografiile existente până în prezent sunt incomplete și superficiale, indicându-se numai volumele lui Hasdeu, publicațiile pe care le-a redactat și periodicele unde a colaborat. Chiar aceste indicații sunt uneori prea vagi — și nu odată am fost nevoiți să parcurgem mii de pagini din colecțiile ziarelor, fără să întâlnim niciun articol de al lui Hasdeu.

Nu ne facem iluzii asupra încercării bibliografice care urmează; ne dăm seama că ea nu este completă, și e încă departe de perfecțiunea pe care o visăm la începutul studiilor noastre asupra lui Hasdeu. Dar, așa cum este ea, o simplă contribuție la bibliografia scrierilor complete — scootim că poate aduce servicii cercetătorilor literari, economisindu-le timpul și scutindu-le o trudă inutilă; trudă pe care noi n'am putut-o economisi.

Simpla indicare a publicațiilor pe care le-a redactat Hasdeu, nu ne poate da o imagine precisă a vastității operei sale. De aceea am notat fiecare scriere în parte, adăugând numărul paginilor, data exactă și — acolo unde a fost nevoie — un mic rezumat. În deosebi activitatea gazetărească a lui Hasdeu avea nevoie de asemenea « rezumate » — căci majoritatea articolelor politice din *Traian* și *Columna lui Traian* (an. I, II), au apărut fără titlu, la rubrica generală *Politica* sau *Buletin Interior*. Pentru a orienta pe cetitor în această considerabilă literatură ziaristică și politică, am indicat de câte ori a fost nevoie « subiectul » articolului respectiv. Când un articol politic sau un studiu a fost, *imediat după apariția sa*, reproduc în altă gazetă — am notat numele, data și pagina acestei gazete în corpul aceleiași unități bibliografice. D. ex.: *Anglia în Ardeal* (*Românul*, 19 Septembrie 1868, p. 804, etc.; reproduc în *Sentinella Română*, V, nr. 157, 22 Septembrie 1868, etc.). Când, dimpotrivă, o poezie, un fragment de studiu sau un articol

este reproducus de o revistă *mult timp în urmă* (mai exact, este trimis de Hasdeu acelei reviste; d. p. *Familia, Amicul Copiilor*, etc.) — le-am notat într'o unitate bibliografică aparte, la rubrica anului când au fost reproduse.

Scrierile care se găesc publicate în ediția noastră — în text sau la *Ad-denda* — sunt notate cu semnul (*).

Articolele fără titlu sunt notate între paranteze []. Scrisorile trimise de Hasdeu redacțiilor ziarelor, sunt notate de obicei prin cuvintele inițiale: *Domnule redactor!*, *Frate și amice!* sau: *O scrisoare...*

N'am putut vedea, în colecțiile Academiei Române, cea dintâi revistă pe care a redactat-o Hasdeu, *Romania*; tipărită la Iași, în Noemvrie—Decemvrie 1858 (patru numere) și Ianuarie 1859 (patru numere). În bibliografia care urmează nu sunt, așa dar, notate contribuțiile lui Hasdeu la această revistă.

1859

1860

- Legislăciunea. Negoțul moldovan sub Alesandru Bunul (*Foaea de Storiă Română*, Iași, 1859, p. 3-9; 17-29; 33-39; 49-57).
- Diplomatica (*Foaea de Storiă Română*, p. 9-14. Cuprinde cinci documente, tipărite și comentate filologic, paleografic, istoric).
- Numismatica. Banul al lui Istrat Vodă Dabija (*Foaea*, p. 14-16; 31).
- Diplomatica (*Foaea*, p. 29-30. Un act al lui Sigismund, din 1597; text latin, traducere, comentariu).
- Poezia naciunară. Grecoai-cele, româncele și bulgăroai-cele (*Foaea*, p. 31-32).
- Literatura storiei. Iohann Schieltberger și călătoriile sale în Răsăritul (*Foaea*, p. 39-43; 57-61).
- Analistica. Pomelnicul Domnitorilor Moldovei de Mitropolitul Dosofei (*Foaea*, p. 43-48; 61-62).
- Istoria (*Foița de istorie și literatură*, nr. 1, Martie 1860, coloana 1-2).
- Cântece ostășești ale Moldovei (*Foița*, nr. 1, Martie 1860, coloana 3-4).
- Caracteristica bulgară a macedono-românilor (*Foița*, nr. 1, Martie 1860, coloana 4-5).
- Uric românesc din 1604 (*Foița*, nr. 1, Martie 1860, coloana 5-7).
- Câteva deduceri din glosariullatiniei mijlocie, de du Cange (*Foița*, nr. 1, Martie 1860, coloana 7-8).
- Ivonnia cel viteaz (Fragment din analele căzăcești a lui Leontin Bobolinski) (*Foița*, nr. 1, Martie 1860, coloana 8-16; nr. 2, Aprilie 1860, coloana 33-39).
- Literatura (despre Lelevel, etc.) (*Foița*, nr. 1, Martie 1860, coloana 16-18).

- Cronica (*Foița*, nr. 1, Martie 1860, coloana 27-32; nr. 2, Aprilie 1860, coloana 61-64; nr. 3, Mai 1860, coloana 92-96).
- Un report din suta a 17-cea (*Foița*, nr. 2, Aprilie 1860, coloana 39-40).
- Uric de la Iug. v. v., din 1374 (*Foița*, nr. 2, Aprilie 1860, coloana 41-42).
- Vlad Dracu v. v. (*Foița*, nr. 2, Aprilie 1860, coloana 42-45).
- Perit-au Dacii? (*Foița*, nr. 2, Aprilie 1860, coloana 46-52; nr. 3, Mai 1860, coloana 70-73; nr. 4, Iunie 1860, coloana 95-106 (numerotarea greșită: cu 2 col. mai puțin); nr. 5, Iulie 1860, coloana 137-152).
- Istoria. Un document din suta a 18-cea (*Foița*, nr. 3, Mai 1860, coloana 65).
- Bulgarismele limbei române (*Foița*, nr. 3, Mai 1860, coloana 66-67).
- Uric din 1134 (*Foița*, nr. 3, Mai 1860, coloana 67-68).
- O poruncă din 1658 (*Foița*, nr. 3, Mai 1860, coloana 68).
- Mosaice de la Zarmizegetuza (*Foița*, nr. 3, Mai 1860, coloana 74-76).
- Versurile Mitropolitului Dositeiu, către Ioachim, patriarcu de Moscva, din 1681. (*Foița*, nr. 3, Mai 1860, coloana 76-77).
- Sofismee economice, de Fredericu Bastrat (traducere cu o notiță introductivă) (*Foița*, nr. 3, Mai, 1860 coloana 87-92; nr. 4, Iunie, coloana 113-117; nr. 5, Iulie, coloana 156-159).
- (*) Muza (poezie) (*Foița*, nr. 4, Iunie, p. 117).
- Incunabulele Movileștilor (*Foița*, nr. 4, Iunie 1860, coloana 117-123).
- Bibliografia (*Foița*, nr. 4, Iunie 1860, coloana 124-126; nr. 1, Iulie 1860, coloana 160-166).
- Noaptea toată (poezie) (*Foița*, nr. 5, Iulie 1860, coloana 159-160).
- Cercări ortografice (*Foița*, nr. 5, Iulie 1860, coloana 133-137).
- Cătră... (poezie) (*Foița*, nr. 5, Iulie 1860, coloana 137).
- Diploma bărlădeană, text, traducere, comentariu (*Instrucțiunea publică*, revistă săptămânară din Moldova, număr unic, 1860; cf. *Limba slavică* cap. I, § «Traian», nr. 50, p. 199).

1861

- Andreas Wolf (*Ateneul Român*, vol. I, Iași, nr. 22, 24 Martie 1861, p. 190-191).
- «Correspondența noastră particulară» (*Tribuna Română*, nr. 117, 1 Iunie 1861; articol fără titlu, semnat B. P. Hasdeu, cu indicația: 26 Mai 1861. Despre votul universal).
- Articol fără titlu, despre Principele strein, «steagul taberii boierilor»; boierismul și fanariotismul. (*Dacia*, Iași, redactori G. Petrescu și V. Alecsandrescu, nr. 60-61, 14-15 Iunie 1861).
- Chronicon Putnense (*Ateneul Român*, Mai-Iunie 1861, p. 1-8).

- Spiridon Palanzov (*Ateneul Român*, Mai-Iunie 1861, p. 9-13).
 Un uric din 1623 August 11 (*Ibidem*, p. 13-14).
 Ștefan cel Mare și Hatmanul Arbure, versuri (*Ateneul Român*, Mai-Iunie 1861, p. 60).
 Un uric din 1593 (*Ibidem*, p. 154-155).
 Un uric din 28 Martie 1628 (*Ibidem*, p. 155).
 Un uric din 1466 (*Ibidem*, p. 155-156).
 Luca Stroici. Fragment din «Călătoriile în părțile Galiției» (*Ateneul Român*, Septembrie-Octombrie 1861, p. 157-178. Lung studiu, neterminat; deabia la p. 166 începe să spună cum a găsit pe Luca Stroici, în Sarnicki la Leopole. Până la această pagină discutase problema alfabetului latin. La p. 167 sq., despre lipsa memoriilor autobiografice în literatura română).
- Iveala și Visul, versuri (*Ateneul Român*, Septembrie-Octombrie 1861, p. 188-189).

1862

- La moartea caporalului Ciornei (*Bondarul*, Iași, 1862, p. 154).
 Diplomatiea. Un uric dela Vladislav, regele polono-ungar din 1444, în Urbea-Mare, hărăzând Ardeleanului Iancu Românul locul pustiu Ternowepole, în Galiția. I. Traducerea (p. 2-4), II. Comîntarul (p. 4-6) (*Din Moldova*, t. I, nr. 1, p. 2-6, Iași 1862).

Două documente de la regele anglu Enric VI, din 1427 și 1434, despre Radul, ban de Craiova, acordându-i o pensiu lunară de 40 marce de argint. I. Traducere (p. 7-8); II. Comîntarul, (p. 8-11) (*Din Moldova*, t. I, nr. 1, p. 7-11).

* Ionașcu-Vodă (Baladă 1574) (*Din Moldova*, t. I, nr. 1 p. 12).
 Destierarea lui Petru Vodă Rareșiu (*Din Moldova*, nr. 1, p. 13-16; nr. 2, p. 29-32; nr. 3, p. 46-48; nr. 4, p. 61-64; nr. 5, p. 79-80; nr. 10 (t. II), p. 63-66; nr. 11, p. 85-88).

Dreptul comercial. Circulara polonă a lui Petru vodă cel Schiop despre oarecari trebi neguțătorești, și despre izgonirea Jidovilor; din 1579. I, II, Trad. text, p. 17-19; III, Comîntar, p. 20-25, (*Din Moldova*, t. I, nr. 2, p. 17-26).

* Femeia înecată, versuri (*Din Moldova*, t. I, nr. 2, p. 27-28).
 Arheologiea. Conseptul studiilor arheologice, în legătură cu istoria universară și a Românilor. (*Din Moldova*, t. I, nr. 3, p. 33-40; t. II, nr. 9, p. 34-37; Cu indicația: Din cursul meu de Istorie la Colegiul Superior din Iași).

Apendice la articolul d-lui Papadopol Calimah despre rigatul Moldovei, t. I, p. 40-41 (*Din Moldova*, t. I, nr. 3, p. 42).
 Portretul, versuri (*Din Moldova*, t. I, nr. 3, p. 43).
 In Memoria Cl., versuri (*Din Moldova*, t. I, nr. 3, p. 43).
 Râvna, versuri (*Din Moldova*, t. I, nr. 4, p. 45).

- Glosologia.** Rugăciunea Domnului, scrisă românește cu litere latine în 1593 de către vel-logofătul moldovean Luca Stroici, annotată și publicată la 1594 în Cracovie de către Stanislav Sarnicki. I. Rugăciunea Domnului; II. Annotarea (textul-trad.); III. Comăntarul. (*Din Moldova*, t. I, nr. 4, p. 49-59).
- Isografica.** Facsimile lui Iacob Eraclide Despotă și marelui logofăt Luca Stroici. (*Din Moldova*, t. I, nr. 4, p. 59-60).
- Bibliologia.** Leginda sîntei Parasceve, patronei Eșiuului, de mitropolitul Dosoteiu. (Se tipărește, cu comentariu). (*Din Moldova*, t. I, nr. 5, p. 65-68).
- La deschiderea Reuniunii Romîne de Leptură de la Cernăuți, versuri** (*Din Moldova*, t. I, nr. 5, p. 74-76)
- Reposatul Postelnic, Tragedia istorică într'un apt** (*Din Moldova*, nr. 6, p. 81-96).
- [Discuție polemică despre «separatismul» numelui *Din Moldova*, între V. A. Ureche, C. A. Rosetti și Hasdeu, în *Românul* 1862, nr. 297. Cf. *Traian*, nr. 19 p. 74].
- 1863
- Bibliologia.** Leginda sîntei Parasceve, patronei Eșiuului, de mitropolitul Varlaam. (*Din Moldova*, II, Iași 1863, nr. 7, p. 1-7).
- Adevăratul poet** (*Din Moldova*, t. II, nr. 7, p. 9-10).
- Testamentul poetului** (*Din Moldova*, t. II, nr. 7, p. 10-11).
- Opreintâmpinare** (*Din Moldova*, t. II, nr. 8, p. 17-18). (Despre evoluția ortografiei, obligatorie la începutul oricărei literaturi scrise).
- Odoporică.** Mappa esplecătore scrierei lui Despota vodă despre resbelul franco-german de'ntre 1553-1555. (*Din Moldova*, t. II, nr. 8, p. 18-20).
- Isografica** Fac-simile mitropolitului Varlaam, (*Din Moldova*, t. II, nr. 9, p. 37-38; notă de câteva rînduri).
- Bibliologia.** Scurtă și adevărată povestire despre luarea Terovanei și a Hesdinului, despre lupta dela Renty, și despre toate cele cu schimbări de noroc petrecute între Imperiali și Franci până la acest an 1555; de marchezele Iacob Basilic, Despota Samosului. II. Comăntarul (textul latin și trad. de Râșcan, ap. în nr. precedent) (*Din Moldova*, t. II, nr. 9, p. 45-48; nr. 10, p. 73-76; nr. 15, p. 37-42).
- Duduea Marmuca.** Din memoriile unui studinte. (*Lumina*, t. II, nr. 9, p. 38-44; nr. 10, p. 49-55; nr. 11, p. 76-81; t. III, nr. 13-14, p. 28-32; nr. 15, p. 42-46; nr. 18, p. 85-95; nr. 19, p. 1-7).
- Polemica.** A propos de scrierea d-lui C. Negruzzi. (*Lumina*, t. II, nr. 10, p. 57-59).
- Idealul poetului, versuri** (*Din Moldova*, t. II, nr. 10, p. 61-63).
- La Lenora***, versuri** (*Din Moldova*, t. II, nr. 10, p. 63).

- Prelecțiuni filosofice populare, relative la familie și educațiune. [Notă simplă, scrisă cu humor, după ce publică anunțul lui Titu Maiorescu, cu acest titlu], (*Lumina*, nr. 10, p. 69-71).
- Bibliografia [Notă despre o broșură a lui Henri Mathieu; foarte sumară]. (*Lumina*, t. II, nr. 10, p. 71).
- * Ștefan Tomșa Vodă și vornicul Ion Moțoc, versuri, (*Din Moldova*, t. III, nr. 12, p. 84)
- * Literatura. Mișcarea literelor în Eși. (*Lumina*, II, nr. 12, p. 89-104; III, nr. 13-14, p. 1-16; nr. 16, p. 50-58; neterminat).
- Dragostea (La Clara W-berg), versuri, (*Lumina* t. III, nr. 13-14, p. 23-26).
- Ștefan cel Mare și hatmanul Arbure, versuri, (*Lumina*, t. III, nr. 13-14, p. 27).
- La Victoria, (*Lumina*, t. III, nr. 13-14, p. 27).
- Tutti Frutti. Scrisoarea comitetului de Inspecție și răspunsul lui Hasdeu, (*Lumina*, III, nr. 15, p. 46-48).
- Filologia. Rapsodii gramaticale (*Lumina*, t. III, nr. 15, p. 33-37).
- Bibliologia, Din Scrierile lui Amfilochie, episcopul Hotinului. I. Despre origina romană a palmei domnești din Moldova. (*Lumina*, t. III, nr. 16, p. 58-62).
- Iconica. Portretul lui Vlad Vodă Dracu, (*Lumina*, t. III, nr. 16, p. 62-64; nr. 17, p. 75-79; nr. 18, p. 95-96).
- * Apărarea redactorului, (*Lumina*, t. III, nr. 17, p. 65-74).
- * Bradul, versuri, (*Lumina*, t. III, nr. 17, p. 80).
- * Tablou flamand, (*Lumina*, t. III, nr. 17, p. 80).
- Descrierea Moldovei și a Munteniei în versuri polone; de Miron Costin; de premanuscriptul autograf din 1684; tradusă și comentată. (*Lumina*, t. III, nr. 18, p. 81-85; nr. 19, p. 7-11. Neterminat).
- Uricul cel de mult căutat dela Roman-Vodă, din 1392; testul, traducerea și comentarul. (*Lumina*, t. III, nr. 19, p. 11-16. Neterminat).
- Iancu și Ioniță sau demonstrarea sociale a formulei $+ - = 0$ (*Buciumul*, an. I, nr. 96, 4 Septembrie 1863, p. 383).
- Comentariul asupra titlului Domnilor români: Iw gospodaru și Voevodă (*Buciumul*, an. I, nr. 111, 24 Septembrie 1863, p. 441-442; nr. 119, 3 Octombrie p. 474-475).
- Votul universale (*Buciumul*, nr. 124, 9 Octombrie 1863, p. 493-494; nr. 127, 13 Octombrie p. 505-506. Articol scris contra lui Rosetti; neterminat).
- Sofismele «Românului» (*Buciumul*, an. I, nr. 132, 20 Octombrie 1863, p. 525-526. Acuzat de «caimatiști» că e rusolatură, vorbește despre el și părintele său, Alexandru. Apoi, discută dacă votul universal conduce la dictatură. Neterminat).

- Levassor și D. Rosetti (*Aghiușă*, nr. 1, 3 Noembrie 1863, p. 1-2. Compară cu travestițiile lui Levassor. Rosetti și Cogălniceanu. Mia de galbeni primită dela prințul Bibesco-Basaraba de Brancovanu ca să-și poată purta titlul. Articol plin de calambururi. Ca aproape toate articolele lui Hasdeu din *Aghiușă*, este semnat *n...o...ă*)
- D. Rosetti e temut și e iubit. (*Aghiușă*, nr. 1, p. 2. Rosetti publică scrisori anonime făcute de el ca să arate că este temut. Și publică scrisoarea secretarului său ca să arate cât e de iubit și respectat).
- Coalițiunea. Un Misteriu politic în câteva scene. (*Aghiușă*, nr. 1, p. 3-4).
- Ceva despre Vineri, (*Aghiușă*, nr. 1, p. 5-6. Despre patru ziare apărute în 1 Noembrie; în special, contra «Independenței» lui Pantazi Ghica).
- Toate vrutele (*Aghiușă*, nr. 1, p. 6-7. Multe contra lui Rosetti. Contra coalițiunii, a caimatiștilor, a ciocoilor. Un dialog scurt între Rosetti și moșu-său, grec care vorbește stricat românește).
- [Un răspuns fără titlu în fruntea nr. 2 *Aghiușă*: contra învinuirilor din «*Nichipercea*», care spunea că ia parte la beneficiile poliției: *Nichipercea*, din Noembrie 1863. Semnat B. P. Hăjdeu].
- Cronica adunării nelegiuitoare, (*Aghiușă*, nr. 2, 10 Noembrie 1863, p. 9-11. Un soi de «revistă politică», doar ceva mai acidă. Multe calambururi. Contra lui Rosetti și Cogălniceanu. Contra «coalițiunii»).
- Un grieriu din salonul consiliului superioare. Consiliul superior poreclit în glumă «de Instrucțiune publică». (*Aghiușă*, nr. 2, p. 11-12. Amuzant. Cum se lucra pe vremuri la reformele școlare. Este de H.?).
- Liniștește-te, Bunicule, (*Aghiușă*, nr. 2, p. 12-13. Răspunde *Nichipercei*. Nu rivalizează un june cu o scârbă bătrână, pe ducă).
- Crucea și icusarul; sau demonstrarea socială a neputinței de a se constata legea unui răposat. (*Aghiușă*, nr. 2, p. 13-14; nr. 4, 29-30 [în nr. acesta, mici referințe, ironice la V. Alexandrescu], nr. 6, p. 45-46; neterminat).
- Toate vrutele (*Aghiușă*, nr. 2, p. 14-15. Ca deobiceiul, poante și jocuri de cuvinte. În deosebi contra coaliției și Rosetti).
- O curiozitate botanică (*Aghiușă*, nr. 3, 17 Noembrie 1863, p. 17-19. Despre broșura lui Heliade: ...de *bei*? de *baron*? de *cneaz*? ba nu, ci simplu: Votul-răsvotul universal, prețul 60 parale. O critică, prin multe citate ridicole. Coaliționistă).
- Urmarea ne-legiuirilor Camerei (*Aghiușă*, nr. 3, p. 19-20).
- Un grier din Batiștea. Ceva despre ministerul de finanțe. (*Aghiușă*, nr. 3, p. 20-21. Se reproduce scrisoarea unui vameș către iubita sa din București, Tinca. Fără haz. Pare a fi o scrisoare autentică).

- Lupii, Oile, și Căinii, (*Aghiușă*, nr. 3, p. 21-23; despre coalițiune. Semnat Ghimpeșcu).
- Toate vrutele. (*Aghiușă*, nr. 3, p. 23. Despre T. Maiorescu și școalele primare).
- [Articol fără titlu, servind ca introducere la nr. 4 din *Aghiușă*, 24 Noembrie 1863, p. 25. Semnat B. P. Hâjdeu. Interesant].
- Votul Universal. O scenă oscenă. (*Aghiușă*, nr. 4, p. 26-27. Slab. Cum să fie boierii pentru votul universal și totuși, contra lui? Berlicoco îi scapă din încurcătură. Va cere votul universal numai pentru știutorii de carte).
- D. Panu la București. (*Aghiușă*, nr. 4, p. 28-29. Interesant ca pamflet politic, arătând ce va fi mai târziu Hașdeu la «Traian»).
- Ris-p' Unsul proiectat din partea Adunării legiuitorilor la Mesagiul Trofului. (*Aghiușă*, nr. 4, p. 30-31. Citează fragmente din răspuns și completează ironic; însă adevărat. Contra boierilor, a privilegiilor boierești, etc.).
- Bibliografia (*Aghiușă*, nr. 5 1 Decembrie 1863, p. 49. Reproduce fragmente din trei articole; Calendarul lui Nichipercea pe 1864; Amicul familiei; G. Sion. Numărul 5 din *Aghiușă* are paginația greșită. Noi notăm paginile cu această numerotație greșită).
- Camera și Gazeta de Transilvania (*Aghiușă*, nr. 5, p. 50-51. Neinteresant. Explică «Gazetei Transilvaniei» diversele neghiobii sau boierii ale Camerei).
- Răsboiul germano-danes (*Aghiușă*, nr. 5, p. 51-52. După «Punch»).
- Epistola amoroasă a unui sergent major, comunicată de D. V... son, «amic din Brăila» (*Aghiușă*, nr. 5, p. 52-53; interesant pentru motivele pre-caragialești).
- Bulletinul Amoriului, (*Aghiușă*, nr. 5, p. 53-54. Citează și comentează din «Gazeta Tribunalului», cazuri de amoruri tragice).
- Toate vrutele (*Aghiușă*, nr. 5, p. 54-55. Entre-fileuri cu snoave, svonuri, glume).
- Din Properțius. (*Aghiușă*, nr. 5, p. 56).
- Cum se fac descoperirile (*Aghiușă*, nr. 6, 8 Decembrie 1863, p. 41-43. Despre vânzarea lui Rosetti pe 1000 galbeni).
- Un Poet dela Ploești, (*Aghiușă*, nr. 6, p. 46-47. O poezie din «Reforma» d-lui Valinteanu dela Ploești: «O lacrimă pe mormântul poetului Andrei Mureșanu», de Zaharia Antineanu).
- Scumpilor lectorilor (*Aghiușă* nr. 7, 15 Decembrie 1863, p. 49). Laudă *Aghiușă* vorbind despre manierele în care se poate face humor. Cere plata abonamentelor).
- Constrângerea corporală. O istorie de tot nouă deși de mult cunoscută. (*Aghiușă*, nr. 7, p. 44-51. Boierul pierde banii, Cucoana cere giuvaeruri. Moise împrumută; la Cameră boierul respinge legea constrângerii corporale).
- Cercul d-lui D'a-vita către toți medicii din România.

1864

- (*Aghiuță*, nr. 7, p. 51-52. Medicii n'au voie să vâneze. Numai să omoare oamenii. Amuzant).
- Ceva despre ministeriul de războiu. (*Aghiuță*, nr. 7, p. 54. Sergentul-major din Brăila bate pe cel care i-a publicat scrisoarea către evreica arfonistă. Telegramă: Brăila în 23/12 Decemb. 1863, 5 ore după amiază. «Sergentul major Nicolae Panu și alți doi m'au bătut mortalmente astăzi în mijlocul pieței și în fața a sute de oameni, scoțând și sabiile. Protestați în numele legilor cui se cuvine. Vellisson»).
- O doleanță asupra sănătății d-lui Rosetti. (*Aghiuță*, nr. 7, p. 54-55. Despre un articol din «Românul», în care Rosetti se explica și scuza. Pamflet. Foarte tare).
- Neviolabilitatea domiciliului și asigurarea libertății personale (*Aghiuță*, nr. 8, 22 Decembrie 1863, p. 57-58. Scene sentimentale și pro-țărănești; antiboierie. Boierii violează domiciliile și bat sătenii. Apoi votează la Cameră contra legii. Interesant pentru istoria țărănismului).
- D. Aricescu-umorist! (*Aghiuță*, nr. 8, 22 Decembrie 1863, p. 61. Fără să vrea, într'un articol din «Buciumul», d. Aricescu e umorist).
- Toate vrutele (*Aghiuță*, nr. 8, p. 61-63. Încă o glumă împotriva lui T. L. Maiorescu).
- Zinca, poezie. (*Aghiuță*, nr. 8, p. 63).
- Modeluri de felicitări cu anul nou, (*Aghiuță*, nr. 9, 1 Ianuarie 1864, p. 65-66. În familie, în societate, etc.).
- Proiectul legii rurale la Chinesi (*Aghiuță*, nr. 9, p. 66-68. Despre Mencius, despre care spune că e un humorist. Citează texte și le comentează cu exemple din politica actuală. Traduce un lung citat, produs și în versiunea franceză a lui Pauthier, despre legile proprietății).
- Apocalipsul Caimatei, (*Aghiuță*, nr. 9, p. 68-70. Reproduce un articol al lui C. A. Rosetti din «Românul», care anunță, ca de obicei, iminenta prăbușire a României).
- Toate vrutele (*Aghiuță*, nr. 9, p. 70-71. Glume împotriva principelui Dimitrie Ghica, etc. Echoul și *Aghiuță*, despre Rosetti, etc.).
- Μπερλιχωχω* [articolul de fond cu singura precizare: București, Stilul cu două fețe]. (*Aghiuță*, nr. 10, 8 Ianuarie 1864, p. 73-74. Satiră împotriva vieții politice europene și române).
- Studii financiare, corespondențe, anunțuri. (*Aghiuță*, nr. 10, p. 75-76. Incep anunțuri satirice, unele foarte reușite).
- Ce iace-mi place, (*Aghiuță*, nr. 10, p. 76-77. Despre broșura «Femeia. Femeii» de Xanta).
- Satisfacțiuni (*Aghiuță*, nr. 10, p. 79. Artiștele dela Opera Română nu trebuie să se supeer,

- recunoscându-se în caricaturile lui « Aghiuză »).
- * Elogiul castrațiunii, poezie. (*Aghiuză*, nr. 10, p. 79).
- Un vis, (poezie satirică), (*Aghiuză* nr. 11, 16 Ianuarie 1864, p. 81-82. Incepând cu acest număr, până la nr. 15, niciun articol, etc. nu mai e semnat).
- Ceva despre ornice; D. Rosetti și Polonii; Epitaful d-lui Oteteleşeanu; Un agă tumbagiu; Cilibi-Moise; Mai iată unul!; Poezia ce face un napoleon!; Politică în versuri; Arcul lui Cupidone prefăcut în tunuri ghintuite. (*Aghiuză*, nr. 11, p. 82-86. Scurte ironii, citate, satire).
- Năpasta (*Aghiuză*, nr. 11, p. 86-87. O schiță).
- O revistă atât de interioară încât se atinge chiar de *intestine* (*Aghiuză*, nr. 12, 26 Ianuarie 1864, p. 89-90. Despre garda națională).
- Floricele culese din desbateră cestiunii Gardei Naționale în ședința dela 20 a Adunării ne-Generale, care totuși e și mai puțin speciale. (*Aghiuză*, nr. 12, p. 90-91).
- Ziaristica de peste Milcov (*Aghiuză*, nr. 12, p. 92-93. Reapare *Tribuna Română* a lui N. Ionescu).
- Scufiica de mărgăritar (*Aghiuză*, nr. 12, p. 93-94. Despre broșura lui P. Iacovenco asupra căilor ferate).
- Și adevărul își are antipozii (*Aghiuză*, nr. 12, p. 94-95. Un articol din *Cosmorama pittorico* asupra lui Vincenzo Sarti la București; ridicol de absurd).
- * Evlavia, versuri, (*Aghiuză*, nr. 13, 6 Februarie 1864, p. 97-98). Bacon și ministeriul; Un castel afurisit, [ironizează teatrul lui Millo și Opera]; (*Aghiuză*, nr. 13, p. 98-99).
- Studii indiane [din Cartea lui Manu] (*ibid.* p. 99-101).
- Lumea aristocratică, (*ibid.* p. 102-103).
- Studie critice asupra istoriei române. Luca Stroici, părintele filologiei latino-române (*Buciumul*, an. II, nr. 192, 11 Februarie 1864, p. 775-776; nr. 193, 13 Februarie, p. 780; nr. 196, 3 Martie, p. 791-792. Studiul se trage și în broșură aparte).
- Cățelul târcat, Roman în 2 tomuri (*Aghiuză*, nr. 14, 13 Februarie 1864, p. 105-107).
- Știri vesele și știri triste, (*Aghiuză*, nr. 14, p. 107-108).
- Berlicoconiada, sau analiza critică a frumusețelor logice ale ziarului comerciale *Românul*, espuse în ordinea cronologică, după stilul vechiu. (*Aghiuză*, p. 108-110).
- O profesoară de limba franceză; Amabilitatea superlativă; Cum am încăput eu în sistema solarie; Avantajul impolitico-economic al importațiunii. (*Aghiuză*, p. 110-111).
- * D. Cogălniceanu [versuri] (*Aghiuză*, nr. 14, 13 Februarie 1864, p. 111).
- * O doină postumă, versuri, (*Aghiuză*, nr. 15, 20 Februarie 1864, p. 113. Incepând cu acest

- număr, aproape toate bucățile sunt semnate Hăjdășu).
- Studii Engleze (*Aghiuță*, p. 114-115. Semnat).
- Versuri fără titlu, despre articolul lui Pano, din *Românul* dela 18 Februarie. «Dreptul Intrunirii». (*Aghiuță*, p. 115-116; semnat).
- * Micuța. Trei zile și trei nopți din viața unui student. (*Aghiuță*, nr. 15, p. 116-119; nr. 16, p. 124-127; nr. 17, p. 131-135; nr. 18, p. 139-143; nr. 19, p. 150-152; nr. 20, p. 157-160; nr. 21, p. 164-168).
- Dialogul *Minții* cu *Camera*, urmat de monologul *Minții* în capul d-lui Cogălniceanu; ambele stenografiate de Aghiuță. (*Aghiuță*, nr. 16, 27 Februarie 1864, p. 121-122, semnat).
- [Notițe fără titlu, anecdote, etc.] (*Aghiuță*, p. 122-123).
- Pentru biografia lui Berlicoco (*Aghiuță*, p. 123-124; semnat).
- Către o doamnă de 39 ani, versuri. (*Aghiuță*, p. 124, semnat).
- * Drumul de fier [versuri] *Aghiuță*, nr. 17, 5 Martie 1864, p. 129; semnat).
- Cine poate intra în garda națională? (*Aghiuță*, p. 129-130; semnat).
- * Oda la plecarea d-lui Bottez-Ionescu, supranumit «Tololoi» (*Aghiuță*, p. 131; semnat).
- Ceva pentru Iașeni (*Aghiuță*, p. 135-136; semnat).
- * Filosofia portretului lui Tepeș (*Buciumul*, nr. 198, 8 Martie 1864, p. 800; nr. 200, 12 Martie p. 807, nr. 201, 15 Martie, p. 811, se trage și în broșură aparte).
- Fragment din ședința nocturnă din 5 Martie [versuri] (*Aghiuță*, nr. 18, 12 Martie 1864, p. 137. Semnat Hajdeu).
- Apărarea națiunii ovreești descântată de avocatul său fără plată *Aghiuță* (Dedic d-lor Moise-Cilibi și Costafor) [versuri] (*Aghiuță*, nr. 18, p. 138. Semnat Hajdeu).
- Către T... (parodie după Alecsandri) (*Aghiuță*, nr. 18, p. 139-39; versuri, semnate Hajdeu).
- Extract din albumul unei cățelușe (Din: «Komisches Declamatorium»), versuri (*Aghiuță*, p. 139, semnat Hajdeu).
- * Trei sprezeci! O baladă în genul lui Schiller. (*Aghiuță*, p. 143-144; semnat Hajdeu).
- Gazeta Tribunalului (*Aghiuță*, p. 144; semnat Hajdeu).
- Studii critice asupra istoriei române. Câteva schițe bibliografice I. Ștefan Raicevich (*Buciumul*, nr. 203, 7/19 Martie 1864, p. 822-823).
- [Revista politică fără titlu, semnată Hajdeu] (*Aghiuță*, nr. 19, 19 Martie 1864, p. 145-148).
- * Conjurațiunea lui Fiasco. Epopee în 156 versuri (*Aghiuță*, nr. 19, p. 148-150; semnată Hajdeu).
- Studii critice... II. Spiridone Palanzov (*Buciumul*, nr. 204, 10/22 Martie 1864, p. 827-828 mici variante față de versiunea din *Ateneul Român* 1861).

- Studie critice... III. Andreea Wolf (*Buciumul*, nr. 205, 12/24 Martie, p. 830-831; versiune mai scurtă decât cea din *Ateneul Român*, Iași 1861, și mai corectă ca limbă).
- Studie critice... IV. Martin Crusius (*Buciumul*, nr. 206, 14/26 Martie, p. 831-835; nr. 207, 17/29 Martie, p. 840; nr. 209, 2 Aprilie, p. 847).
- Aritmetica și chimia parlamentare (*Aghiuță*, nr. 20, 26 Martie 1864, p. 153-154, semnat. Analiza celor 10 mari legi votate de Cameră, luarea averilor mănăstirești, etc. și din care nici una nu se poate aplica).
- Apelul lui Aghiuță în favoarea d-lui Ulisse de Marsillac (*Aghiuță*, p. 154-156; semnat Hajdeu).
- Iartă nouă greșelele noastre [versuri] (*Aghiuță*, p. 156, semnat Hajdeu).
- Primul Aprilie. Camera a împroprietărit pe țărani. Diagnostica și farmacopea parlamentară (*Aghiuță*, nr. 21, 2 Aprilie 1864, p. 161-163, semnat).
- Studie critice... V. Eutropius (*Buciumul*, nr. 210, 5 Aprilie 1864, p. 851).
- Studie critice VI... Petru Gorezyn (*Buciumul*, nr. 211, 9 Aprilie 1864, p. 855-856).
- Doina mea (*Aghiuță*, nr. 22, 9 Aprilie 1864, p. 169; semnat Hajdeu).
- Un articol grav despre lucruri frivoli (*Aghiuță*, nr. 22, p. 169-171; semnat.
- Chestiunea împroprietării țăranilor).
- Dragostea [versuri] (*Aghiuță*, p. 171-173; semnată. Este poezia La Clara W. din «Lumina».)
- Bavo Grecii! (*Aghiuță*, p. 173-174; semnat).
- Noutăți importante, etc. (*ibid.* p. 174-175).
- Ștefan Raicevich (*Ateneul Român*, nr. 24, 15 Aprilie 1864, p. 201-203).
- Studii critice asupra istoriei române. Doui secolii din viața ostășească a Moldovei (1450-1650). I. Nicolaie Bălcescu, II. Poesia ostășească a Moldovenilor (*Buciumul*, nr. 214, 4/16 Aprilie 1864, p. 855-856; neterminat).
- [Articol de fond, semnat Hajdeu] (*Aghiuță*, nr. 23, 28 Aprilie 1864, p. 176. După 6 luni de apariție, *Aghiuță* amintește că nu și-a schimbat fondul — democratic și național — ci numai forma; cu caricaturi, fără caricaturi, umor, satiră, etc.).
- Un tip bucureștean (*Aghiuță*, p. 176-178. Despre cuconul Matachi Țiganul).
- * Un tablou de familie [versuri] (*Aghiuță*, nr. 24, 3 Mai 1864, p. 101; versiune deosebită de cea din volum).
- * Bradul versuri (*Aghiuță*, p. 182; versiunea din *Lumina*).
- Ce vrea Caimata? (*Aghiuță*, nr. 24, 3 Mai 1864, p. 179-180; nr. 25, 7 Mai p. 183-186. nr. 26, 10 Mai, p. 187-188. Pamflet neterminat, semnat Hajdeu, scris împotriva lui Rosetti; despre

- succesul lui Rosetti față de Burtă-Verde).
- Revista interioară (*Aghiușă*, nr. 27, 17 Mai 1864 p. 191-194; nesemnăt).
- [Un articol fără titlu, în jurul unei «conspirații» a lui C. A. Rosetti (*Buciumul*, an. II, nr. 232, 19/31 Mai 1864)].
- Scrisoare prin care protestează contra sugrumării Presei (*Românul*, 6 Iunie 1864. Cu câteva zile mai înainte, *Aghiușă* fusese suprimat prin ordonanța ministerială a lui Cogălniceanu).
- Copilăriele lui Iancu Moțoc. Partea I din romanțul istoric *Vieța unui boieriu*. Epizodul I. URSITA (*Buciumul*, nr. 246, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 255, 256, 258, 260, 264, 266, 268, 271; Epizodul II, PROCOPSEALA, capul I: «In care se arată gravele preocupățiuni ale lui Bogdan Vodă», nr. 274, 25 August 1864, neterminat).
- Introducere [la «Arhiva istorică a României»] (*Buciumul*, an. II, nr. 265, 4/16 August 1864, p. 1057-1058).
- LUCA STROICI, PĂRINTELE FILOLOGIEI LATINO-ROMÂNE. (Studii critice asupra istoriei române, București, Impr. Cesar Bolliac, 1864, p. 54 in 16°).
- FILOSOFIA PORTRETULUI LUI TEPEȘ. *Schiță iconografică*. București, 1864, Imprimeria Cesar Bolliac, 45 p. in 16°.
- CÂTEVA ANALYSE LITERARE EXTERNE: Raicevich, Wolf, Palanzow, Crusius, Eutropius, Goczyn, București, 1864, Imprimeria Cesar Bolliac, VI t. 119 p. in 16°.
- MICUȚA. TREI ZILE ȘI TREI NOPTI DIN VIAȚA UNUI STUDENT. București, 1864, Tipografia Cesar Bolliac, 102 pag. in 16°.
- ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI tom I, partea I, pag. 184, in 4°, București, 1864.

1865

Ion Vodă cel Cumplit (*Familia*, 1865, p. 75, 86.)

Tractatul lui Neagoie Basaraba despre arta militară. (*Buletinul Instrucțiunii Publice*, Sept. 1865, p. 76-80. Extras din «Invățături»).

Domnului Redactor al «Sentinellei Române» (*Sentinella Română*, an. V, nr. 105, 1 Decembrie 1865, p. 418; răspunde acuzațiilor unui ziar: 1) colaborează la orice foaie care nu este în contradicție cu principiile democratice; 2) *Arhiva Istorică* apare și va continua să apară).

ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI, tom. I, partea II: București, 1865; 192 pag. in 4°; tom. II, București 1865; 65 pag. in 4°.

TREI OVREI: JUPÂNUL SHYLOK AL LUI SHAKESPEARE, DOMNUL GOBSEK AL LUI BALZAC ȘI JUPÂNUL MOISE A LUI ALECSANDRI, București, 1865, 50 pag. in 8°.

ION VODĂ CEL CUMPLIT: *aventurile, domnia, rebelele, moartea lui; rolul său în istoria universală și în viața poporului român*. Bu-

curești, Imprimeria Ministerului de Resbel, 1865, XXI+264 p. gr. in 8°.

1866

- A p p e n d i c e** [la Cronica lui San-Huang-Ki, despre *Iadeș*, comedie de Pantazi Ghica] (*Satyru*, nr. 1, 6 Februarie 1866, p. 2; semnat Puang-Hon-Ki).
- I n t r e b ă r i ș i r ă s p u n s u r i** (*Satyru*, nr. 2; semnat Puang-Hon-Ki).
- * **G a m e n u l d i n P a r i s**, comedie în 2 acte de d-nii Bayard și Vanderburch; tradusă din franțosece, (*Satyru*, nr. 2, 13 Februarie 1866, p. 1-2; semnat Puang-Hon-Ki).
- F a v o r i t a s a u o N o a p t e d e F e b r u a r i e**, descrisă de D. Bolintineanu (*Satyru*, 20 Februarie 1866 nr. 3, p. 2. E făcută din 15 strofe culese din poeziile lui Bolintineanu).
- O l a c r i m ă î n t r e r ă s u r i** (*Satyru*, nr. 4, p. 27 Februarie, 1866. Moartea lui Depărățianu, economistul Marțian și Filemon; semnat Puang-Hon-Ki).
- L i m b a R o m ă n ă** (*Satyru*, nr. 4, p. 2-3. Râde de Circa și Laurian, semnat Puang-Hon-Ki).
- C u g e t ă r i c h i n e s e** (*Satyru*, nr. 4, p. 3. Semnat Puang-Hon-Ki).
- M y t h o l o g i a**, (*Satyru*, nr. 5, 6 Martie, 1866, p. 2-3. Semnat Puang-Hon-Ki).
- * **A m i c u l u i m e u S a n - H u a n g - K i** (*Satyru*, nr. 5. Este poezia «Amicului meu N. Nicoleanu». Semnat Puang-Hon-Ki).
- P r o v e r b u r i l e r o m ă n e e s p l i c a t e** pentru înțelegerea chinezilor (*Satyru*, nr. 6, 12 Martie 1866. Semnat Puang-Hon-Ki).
- T e a t r u l**. Societatea Act rilor Români (*Satyru*, nr. 6. Semnat Puang-Hon-Ki. Despre «Misterele Pasagiului»).
- I a r ă ș i o v r e i** (*Satyru*, nr. 6; semnat Puang-Hon-Ki. Scurtă notă citând din ziarul «Desbaterile»).
- S o c i e t a t e a A c t o r i l o r R o m ă n i**. «Puritanii în Londra» dramă în 5 acte, tradusă din franțosece. (*Satyru*, nr. 7 20 Martie 1866. Semnat Puang-Hon-Ki).
- B i b l i o g r a f i a** (*Satyru*, nr. 7. Semnat Puang-Hon-Ki. Scurte însemnări, cu citate ridicole).
- U ă n o u a r e l i g i u n e** (*Satyru*, nr. 7. Semnat Puang-Hon-Ki. Despre «budgetarism»).
- A l e g ă t o r i i m u n i c i p a l i** (*Satyru*, nr. 7. Semnat Puang-Hon-Ki. Scurtă notă împotriva lui Blaramberg).
- C a r a c t e r u l p o p o r u l u i r o m ă n** din punct de vedere chinezesc (*Satyru*, nr. 8, 24 Martie 1866, p. 1-2. Semnat Puang-Hon-Ki).
- A r d e r e a Ș c o a l e i M i l i t a r e** (*Satyru*, nr. 8, semnat Puang-Hon-Ki. Din neglijența serviciilor, și a absurdității organizației pompierilor a ars școala militară).
- D u p l i c i t a t e a e c h o u l u i** (*Satyru*, nr. 8; semnat Puang-Hon-Ki. Scurtă notiță humoristică).

- Bibliografia (*Satyru*, nr. 8 semnat Puang-Hon-Ki. Două notițe humoristice).
- * Diarele în România (*Satyru*, nr. 9, 3 Aprilie 1866, p. 1-2. Semnat Wang-Pon-Ki. Reprodus în *Familia* 1871).
- * Amorul în cronicile Române (*Satyru*, nr. 9, 3 Aprilie 1866, p. 1-3, foileton. Semnat Wang-Pon-Ki. Reprodus în *Familia* 1869).
- Septemâna (*Satyru*, nr. 10, 10 Aprilie 1866. Semnat Wang-Pon-Ki. Despre plebiscit).
- * La Iulia (*Satyru*, nr. 10, p. 2-3; semnat Wang-Pon-Ki).
- Morile [notiță humoristică] (*Satyru*, nr. 10. Semnat Wang-Pon-Ki).
- Cele mai vechie poezie satirice în limba română (*Satyru*, nr. 10. Semnat Wang-Pon-Ki. Publică două poezii inedite de Miron Costin).
- Revista Politică (*Satyru*, nr. 11, 17 Aprilie 1866, p. 1-2; semnat Wang-Pon-Ki. Satiră; în așteptarea domnitorului Carol, oamenii politici se pregătesc de deputație).
- Nicolae Milescu-Spataru (*Satyru*, nr. 12, 23 Aprilie 1866, nr. 13, 1 Mai; nr. 14, 10 Mai 1866. Semnat Wang-Pon-Ki).
- Cronica (*Satyru*, nr. 12; semnat Wang-Pon-Ki. Mici informații politice și sociale).
- Correspondența particulară a Satyruului (*Satyru*, nr. 12, p. 3, semnat Wang-Pon-Ki).
- Revista Politică (*Satyru*, nr. 13, 1 Mai 1866. Semnat Wang-Pon-Ki).
- O meditație (*Satyru*, nr. 13, p. 3. Semnat Wang-Pon-Ki).
- * Teatrul Român (*Satyru*, nr. 14, 10 Mai, 1866. Semnat Wang-Pon-Ki).
- Camera și d. Cogălniceanu (*Satyru*, nr. 14, p. 2-3. Semnat Wang-Pon-Ki).
- Noul Cabinet (*Satyru*, nr. 15, 22 Mai 1866. Semnat Wang-Pon-Ki).
- Proverburile Române I. Fata Mamei (*Satyru*, nr. 15. Semnat Puang-Hon-Ki).
- Panorama impresiunilor (*Satyru*, nr. 15. Semnat Wang-Pon-Ki. Ce spun oamenii politici despre venirea Domnitorului).
- Quousque (*Satyru*, nr. 15. Semnat Puang-Hon-Ki).
- * Senatul (*Satyru*, nr. 15. Semnat Wang-Pon-Ki).
- Justificare (*Satyru*, nr. 16, 5 Iunie 1866. Semnat Wang-Puang Ki. De ce n'a apărut săptămâna trecută. Zvonul de o năvală a Turcilor, a mobilizat și redacția *Satyruului*).
- * Domnul Nae (*Satyru*, nr. 16. Semnat Wang-Pon-Ki).
- * Egoarhistul (*Satyru*, nr. 16. Semnat Wang-Pon-Ki).
- Revista Politică (*Satyru*, nr. 16. Semnat Wang-Pon-Ki. Guvernul e preocupat de Turci, poporul de Evrei. Primejdia evreiască).
- Materiale pentru istoria contimpuranilor. D. Nicu Mavrocordat (*Satyru*, nr. 16. Semnat Puang-Hon-Ki).

Răspuns la articolul d-lui Boleac (*Sentinella Română*, an. V., nr. 16, 30 Septembrie 1866, p. 63-64. Răspunde articolului lui Boliac din *Trompeta Carpaților*, 24 Septembrie 1866, unde fusese acuzat că a afirmat «slavismul Dacilor». Articol violent contra lui Boliac. La p. 64, coloana 2, puțină autobiografie, ca să-și dovedească «iubirea de patrie»).

Fraternitatea și Unirea. Fragment din cursul public al d-lui B. P. H. Despre Dreptul Constituțional al Românilor (*Buletinul Instrucțiunii Publice*, Octombrie 1866, p. 620-626).

Discursul d-lui Hajdeu, ținut în sala Slătineanu, Duminică 23 Octombrie. Cu o scrioare de introducere a lui Hasdeu (*Românul*, 26 Octombrie 1866, p. 770-771).

Portretul lui Ion-Vodă (*Ateneul Român*, an. I, nr. 6-7, Noembrie-Decembrie 1866, p. 203-204; despre portretul lui Ion Vodă cel cumplit, pe care Hasdeu «l-a descoperit și l-a cumpărat în 1862 drept 25 fiorini în Lemberg, la buchinstul Igel senior»; fragment din *Ion Vodă cel Cumplit*).

INDUSTRIA NAȚIONALĂ, INDUSTRIA STRĂINĂȘI INDUSTRIA OVREIASCĂ, FAȚĂ DE PRINCIPIUL CONCURENȚII [Studie asupra judaismului]. București, 1866, p. 34, în 8°, Tipografia Lucrătorilor Asociați, Pasagiul Român.

TALMUDUL, CA PROFESIUNEA DE CREDINȚĂ A POPORULUI

ISRAELIT. [Edițiunea particulară], București, 1866, p. 36, în 8°. [Tipografia Theodor Vaidescu].

1867

* Răsvan-Vodă (*Perseveranța* anul I, nr. 6, 23 Martie 1867; nr. 7, 27 Martie; nr. 8, 30 Martie; nr. 9, 3 Aprilie; nr. 10, 6 Aprilie; nr. 11, 10 Aprilie; nr. 12, 13 Aprilie; nr. 13, 19 Aprilie; nr. 14, 23 Aprilie; nr. 15, 27 Aprilie; nr. 16, 30 Aprilie; nr. 17, 4 Mai; nr. 18, 7 Mai; nr. 19, 11 Mai; nr. 20, 14 Mai; nr. 21, 18 Mai; nr. 22, 21 Mai; nr. 23, 25 Mai; nr. 24, 28 Mai; nr. 25, 1 Iunie; nr. 26, 4 Iunie; nr. 27, 8 Iunie; nr. 28, 11 Iunie; nr. 30, 18 Iunie; nr. 31, 22 Iunie; nr. 32, 25 Iunie; nr. 33, 29 Iunie).

Românii și serbii (*Perseveranța*, nr. 14, 23 Aprilie 1867, p. 2-3; nr. 15, 27 Aprilie, p. 2-3; nr. 16, 30 Aprilie, pag. 3-4; nr. 17, 4 Mai, p. 1-2).

* Unirea (*Perseveranța*, nr. 23, 25 Mai 1867, pag. 2-3; nr. 24, 28 Mai, pag. 1-2; nr. 26, 4 Iunie, pag. 1-2 și 3; nr. 27, 8 Iunie, pag. 2).

Domnule Redactor! (*Sentinella Română*, an. V, nr. 94, 29 Octombrie 1867, p. 374; Scrioare prin care Hasdeu mulțumește Redacției că reproduce studiul *Originea Juriului* din «Arhiva Istorică». Povestește greutățile apariției «Archivei»).

Originea Juriului (*Sentinella Română*, an. V, nr. 94, 29 Octombrie 1867, p. 375; nr. 95, 2 Noembrie 1867, p. 379-380;

- continuarea studiului reprodus din « Archiva Istorică »).
- [S crisoare a lui Hasdeu, prin care răspunde atacului din ziarul *Țeara*, nr. 7; *Românul*, 18 Noembrie 1867, p. 987].
- Boierii în fața tronului și Boierii în fața poporului. Un studiu politico-istoric (*Românul*, an. XI, 16 Noembrie 1867, p. 979-980; 19 Noembrie 1867, p. 991-992; 22-23 Noembrie, p. 100-1001).
- [S crisoare către Redacție, *Românul*, 20-21 Noembrie 1867, p. 995. Arată cine i-a făcut, cu un an înainte, propunerea de a fi directorul ziarului *Ordinea*, devenit anul acesta *Țeara*, unde Hasdeu este insultat].
- D uoi și Trei (*Românul*, 20-21 Noembrie 1867, p. 995-996. Răspunde lui Blaremburg și P. Carp. Foarte frumos răspunsul către Carp).
- O scrisoare (*Românul*, 22-23 Noembrie 1867, p. 1000).
- H ârtia Brătianu și hârtia Blaremburg (*Românul*, 1 Decembrie 1867).
- D omnului redactore al ziarului « Sentinella » (*Sentinella Română*, an. V, nr. 111, 18 Decembrie 1867; răspunde articolului generalului I. Ghica, din ziarul *Țeara*).
- C ătră alegătorii colegiului III dela Bolgrad (*Sentinella Română*, an. V, nr. 112, 20 Decembrie 1867; scrisoare de mulțumire pentru că a fost ales deputat).
- O călătorie prin Basarabia meridională (*Românul*, 22 Decembrie 1867).
- RĂSVAN-VODĂ. Dramă istorică în 5 acte, în versuri. Ed. II, Buc. Tip. Lucrătorilor Asociați, 1867, VI+152, p. gr. în 8°. [Apariția în volum a lui *Răzvan-Vodă* este anunțată în *Sentinella Română*, an. IV, nr. 70, 8 Iulie 1867].
- ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI t. III, București, 1867; 283+XLIV p. în 4°.

1868

Rechizitorul d-lui Pantazi Ghica (*Românul*, 5 Ianuarie 1868, p. 10; 6 Ianuarie 1868, p. 13-14).

*Caracterelenationalității române ca baza legislațiunii sale (*Românul*, 11 Ianuarie 1868, p. 25-26; 13 Ianuarie, p. 35; 14 Ianuarie, p. 39; 17 Ianuarie, p. 45-46; 20 Ianuarie, p. 57-58; 21 Ianuarie, p. 62; 25 Ianuarie, p. 73-74).

O voce năbușită (*Românul*, 27 Ianuarie 1868, p. 81-82. La Cameră, nu se ascultă cu simțire și atenție decât discuțiile contra Evreilor. Deși se mărturișește vechiu antisemit, Hasdeu protestează împotriva acestei atitudini negative).

Istoria toleranței religioase în România (*Românul*, 28 Ianuarie 1868, p. 86; 3-4 Februarie, p. 101-102; 6 Februarie, p. 104-105; 9 Februarie p. 117-118; 10 Februarie, p.

- 121-122; 13 Februarie, p. 130-131; 15 Februarie, p. 137-138; 17 Februarie, p. 145-146; 19 Februarie, p. 153-154; 23 Februarie, p. 165; 24 Februarie p. 170; 25 Februarie, p. 173-174; 28 Februarie, p. 181-182).
- Misticismul dreptei** (*Românul*, 1 Martie 1868, p. 191-192. Reacțiunea a fost atât de lovită încât a ajuns pradă misticismului. Blaremburg scrie despre discursuri pe care nu le-a ținut; P. Carp vorbește despre «bande armate care cutreeră țară»; iar Niculescu Cătă ține discursuri la Camera despre existența dracilor și coloarea pielei lui Adam!).
- Armarea generală** (*Românul*, 3 Martie 1868, p. 197; 6 Martie 1868, p. 207-208).
- Costachi Stamatî** (*Românul*, 13 Martie 1868, p. 228; 15 Martie p. 237; 16 Martie, p. 240. Studiu reproduș în *Sentinella Română*, an. V, nr. 134, 19 Martie 1868, p. 534-535; nr. 135, 23 Martie, 539-540; nr. 136, 28 Martie, p. 542-543).
- Fracțiunea independente** (*Românul*, 17 Martie 1868, p. 243).
- Politia rurală** (*Românul*, 21 Martie 1868, p. 256; 22 Martie p. 258; 24 Martie, p. 267).
- Bătrânul Baba - Novac** (*Românul*, 29 Martie 1868, p. 279; 31 Martie, p. 287-288; 4 Aprilie, p. 292-293; 7 Aprilie, p. 301; 10 Aprilie, p. 305; 19 Aprilie, p. 336-337. Reproduș în *Sentinella Română*, an. V, nr. 137, 30 Martie 1868, p. 547; nr. 138, 7 Aprilie, p. 551-552; nr. 139, 11 Aprilie, p. 554-555, nr. 140, 14 Aprilie, p. 559-560; nr. 141, 18 Aprilie, p. 564; nr. 142, 21 Aprilie, p. 568; nr. 143, 28 Aprilie, p. 571).
- Liberalismul dreptei** (*Românul*, 15 Aprilie 1868, p. 323-324; 17 Aprilie, p. 327-328. Polemică cu ziarul *Țeara*).
- Scrisoare către Redacția «Românul»** (*Românul*, 21 Aprilie 1868, p. 343. Reprodușă în *Sentinella Română*, 23 Aprilie, 1868).
- Probele ziarului Țeara** despre patriotismul boerilor (*Românul*, 23 Aprilie 1868, p. 363. Reprodușă în *Sentinella Română*, an. V, nr. 144, 2 Mai 1868, p. 575).
- A doua epistolă despre politica dela Bacău** (*Românul*, 28 Aprilie 1868, p. 363. Reprodușă în *Sentinella Română*, an. V, nr. 144, 2 Mai 1868, p. 575).
- A treia epistolă despre politica dela Bacău** (*Românul*, 1 Mai 1868, p. 371-372).
- Cugetări asupra ziarului Țeara** (*Românul*, 2 Mai 1868, p. 375-376; 4 Mai, p. 378-380. Reprodușă în *Sentinella Română*, an. V, nr. 145, 6 Mai 1868, p. 578-580. *Țeara* apără boierii împotriva Domnitorului. Hasdeu apără politica anti-boierească. Hasdeu pare a fi aici dinastic).
- Cine a făcut pe 1848?** (*Românul*, 5 Mai 1868, p. 383-384. Reproduș în *Sentinella Română*, an. V, nr. 146, 12 Mai 1868, p. 583-584).
- Domnița Rosand'a**, dramă în 5 acte (*Familia*, 1868, p. 267, 278, 290, 338, 350, 362, 420, 432).

- Originea ideilor juridice la Români. Un fragment (*Românul*, 9 Mai 1868, p. 396; 10 Mai, p. 400; 16 Mai, p. 412; 19 Mai, p. 424; 23 Mai p. 432).
- Discuțiunea generală a concesiunii drumului de fier (*Românul*, 24 Mai 1868, p. 435-436; 25 Mai, p. 439-440; 26 Mai, p. 443-444; 29 Mai p. 451; 1 Iunie, p. 463-464; 2 Iunie, p. 469).
- Votul Senatului și votul Camerei (*Românul*, 3 Iunie 1868, p. 471-472).
- Cine au fost Dacii? (*Familia*, 1868, nr. 41, p. 479, nr. 42, p. 491, nr. 43, p. 503, nr. 44, p. 515).
- * Patriotism și neîncredere (*Românul*, 1 Septembrie 1868, p. 737; 8 Septembrie, p. 771; 12 Septembrie, p. 783-784. Reprodus în *Sentinella Română*, an. V, nr. 152, 5 Septembrie 1868, p. 607-608; nr. 154, 12 Septembrie, p. 615-616; nr. 155, 15 Septembrie, p. 619-620).
- Din actele societății «Transilvania» pentru ajutorul studenților români din Transilvania și părțile ei (discurs) (*Transilvania*, Brașov, an. I, nr. 19, 15 Septembrie 1868, p. 449-454).
- Anglia în Ardeal (*Românul*, 19 Septembrie 1868, p. 804; 22 Septembrie, p. 815-816; 25 Septembrie, p. 822; 29 Septembrie p. 840. Reprodus în *Sentinella Română*, an. V, nr. 157, 22 Septembrie 1868, p. 627-628; nr. 158, 26 Septembrie, p. 631-632; nr. 160, 3 Octombrie, p. 639. Despre cartea lui Ch. Boner: *Transylvania*, London 1865. Refutează cartea, scrisă sub influența Ungurilor și Sașilor) Domnilor Deputați! (*Sentinella Română*, an. V, nr. 173, 23 Noembrie 1868).
- Prefața tomului III din «Arhiva istorică a României» (*Transilvania*, Brașov, an. I, nr. 24, 1 Decembrie 1868, p. 600).
- Frateși Amice! (*Sentinella Română*, an. V, nr. 180, 24 Decembrie 1868, p. 718-719. Epistolă către redacție, urmată, la p. 719, de discursul lui Hasdeu la Cameră, în chestie personală cu I. Ghica).
- ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI t. IV, București 1868(?); 120 p. în 4°.
- ISTORIA TOLERANȚEI RELIGIOASE ÎN ROMÂNIA, Ed. II. revăzută și adăugată (ed. I, în «Românul») 94 pag. în 8.

1869

- La Iulia (*Familia*, V, nr. I p. 3). Scrisoare contra lui Dimitrie Ghica (*Românul*, 16 Februarie 1869).
- Oda la Boiari (*Românul*, 19 Februarie 1869).
- Scrisoare în chestia destituirii din comitetul teatral (*Românul*, 28 Februarie 1869).
- Amorul în cronicile române (*Familia* 1869 [V], nr. 10, p. 109-110; nr. 11, p. 121-123; reprodus din *Satyrul*, nr. 9, 3 Aprilie 1866, semnat Wang-Ponki).
- Frăția. Fragment din cursul public: «Despre dreptul constituțional al românilor», ținut la

- Ateneul Român (*Familia*, 1869 [V], nr. 15, p. 169-171, nr. 16, p. 181-183).
- Odă la boiari, (*Familia* V nr. 9 p. 98-100).
- Politica (*Traian*, an. 1, nr. 1, p. 1; 16 Aprilie 1869. Cuvânt de deschidere, nesemnat).
- Documente inedite (*Traian*, I, nr. 1, p. 4. Impăcarea lui Constantin Vodă Șerban cu semenii în 1656).
- Bibliografia. Influența morale, comedia în versuri într'un act, de G. Sion (*Traian*, I, nr. 1, p. 4).
- Politica (*Traian*, I, nr. 2, p. 5, 18 Aprilie 1869; semnat Hasdeu. Comentariu despre alegerile recente, unde conservatorii, prin silnicie, luaseră aproape toate mandatele — în afară de Craiova, Pitești, Ploești. Optimist, căci după Cogălniceanu nu va mai fi dictatură. Coarda se va rupe).
- Bibliografia. Agricultură română din județul Mehedinți, de Ion Ionescu (*Traian*, I, nr. 2, p. 8).
- Politica (*Traian*, I, 3, p. 9, 25 Aprilie 1869; semnat. Despre casetă Domnitorului, furată în noaptea de 14 Aprilie la Iași, din chiar locuința Ministrului de Interne, Cogălniceanu. Jaful și dictatura lui Cogălniceanu).
- Bibliografia. Convorbiri Literare, 15 Aprilie 1869. (*Traian*, I, nr. 3, p. 12. Despre « Un episod din 1848 » de V. Alecsandri. Intrebă: este din gura poporului? Laudă pe Scheletti, dar critică pe Pogor).
- Documente inedite. Petițiunea Israelitilor către comitele Kiseleff (*Traian*, I, nr. 3, p. 14-15. Dela 1831; cere să li se îngăduie vechile drepturi — de a vinde țucă, măcelărie, etc. — și contra hahambașei din Moldova, care cere prea mari drepturi).
- Politica (*Traian*, I, nr. 4, p. 13; 27 Aprilie 1869. Românii din Abrud îl încurajează, ei îi cer un portret al lui Cogălniceanu. Compara cererea aceasta cu plângerea către Constituanta, 2 Mai 1866, lovitura de Stat).
- Bibliografia. Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea nume, de Melchisedec (*Traian*, I, nr. 4, p. 15-16; nr. 5, p. 20; nr. 7, p. 28; nr. 9, p. 36).
- Politica (*Traian*, I, nr. 5, p. 17-18; 30 Aprilie 1869. Comentează apariția noului ziar « Opiniunea constituțională ». Nu cumva trădează el o mișcare politică, schimbarea guvernului într'un guvern pur Cogălniceanu?).
- Politica (*Traian*, I, nr. 6, p. 21-22; 4 Mai 1869. Comentează adresa la mesaj recentă. Asemănare leită cu cea portugheză; pusă pe două coloane. Găsește vinovăția lui Cogălniceanu, etc. Interesant; discută abil articolele Constituției).
- Din călătoria mea prin Serbia, Ungaria, Austria, Boemia, Bavaria și Franța în Iunie-August 1868 (*Traian*, I, nr. 6, p. 24. *Pesta*. Douăzeci și trei de acte despre Aron-Vodă și doamna Anna, dintre 1550-1562).

- Politica (*Traian*, I, nr. 7, p. 25-26; 7 Mai 1869. Articol anti-semit, comentând scrisoarea lui Armand Levy adresată lui Ioan Brătianu, publicată în «Israelitul Român»).
- * Politica (*Traian*, I, nr. 8, p. 29; 9 Mai 1869. Comentează recențele alegeri, ieșite așa cum prevăzuse într'un număr trecut al lui *Traian*. Iarăși Cogălniceanu. Teama de cenzura presei. Admirabil pamflet).
- Politica (*Traian*, I, nr. 9, p. 33; 11 Mai 1869. Aniversarea Prințului Carol; comentarii pe o statistică a nașterilor și morților din București, unde se arată creșterea populației evreiești).
- Politica (*Traian*, I, nr. 10, p. 37; 14 Mai 1869. Articol asupra proiectului guvernului de organizare a bisericii, a cărui punere în desbatere a fost cerută de urgență de senatorul dela Iași, Nicolaie Ionescu. Proiectul este contra canoanelor; nu admite decât 2 Mitropoliți și 6 Episcopi în Sinod).
- Unde s'a tipărit Psaltirea lui Coressi? (*Traian*, I, nr. 10, p. 40, 14 Mai 1869. Contra lui Odobescu, care susținea Brașovul, H. afirmă că s'a tipărit în Țara Românească).
- Politica (*Traian*, I, nr. 11, p. 41; 16 Mai 1869. Despre «Adunarea Națională», foaie anonimă, care lasă să se înțeleagă că Constituția trebuie modificată. Și un răspuns lui Armand Levy).
- Bibliografia: «Convorbiri Literare», 1869, nr. 5 (*Traian*, I, nr. 11, p. 44, col. 3-4. Reproduce 2 pasteluri de V. Alex.: «Lunca Siretului» și «Lunca din Mircești». Se supără că în același număr se află și Bodnărescu. Comentează nuvela «Eroul fără voie» a lui I. Negruzzi. Introducere despre răul necesar că tinerii vin cu diplome din străinătate și iau repede posturi superioare în primire!).
- Politica (*Traian*, I, nr. 12, p. 45; 18 Mai 1869. Dim. Ghica vrea să adauge la stema României alături de Muntenia și Moldova — simbolul Craiovei și Bugeacului. Contra unității. Armele vechilor domni erau simple; Mircea, vulturul; Ștefan, zimbrul. Numai Despot Vodă avea stema complicată. Și totuși Ghica șterge soarele și luna din stemă. Sub un astfel de guvern se va face ratificarea granițelor cu Ungaria).
- Politica (*Traian*, I, nr. 13, p. 49, 21 Mai. Renunță la revista care era gata, ca să publice articolul «Încă un român jertfit pentru un prusian»).
- * Politica (*Traian*, I, nr. 14, p. 53, 23 Mai. Comentează răspunsul la mesaj, în care Cogălniceanu spune că în sfârșit, după trei ani, ieșim din utopie. Admirabil pamflet).
- Politica (*Traian*, I, nr. 15, p. 57, 25 Mai. Comentează chestia israelită. D. Cogălniceanu crede că sunt și evrei, născuți în România, care pot avea drepturi, etc.).
- Din călătoria mea, etc. 1868 (*Traian*, I, nr. 15, p. 56. Opovo. Documente dela mst. Opovo,

pomelnice în care sunt trecuți do-
mni români).

Politica (*Traian*, I, nr. 16, p. 61; 28 Mai 1869. Citează din «Românul» discursul lui N. Ionescu despre organizarea Bisericii, care susține ceea ce susținuse și Hasdeu în *Traian*. — Răspunde lui Armand Levy din «Israelitul Român»).

Bibliografia: Serviciul sanitar al comunei București de dr. I. Felix (*Traian*, I, nr. 16, p. 64, col. 3-4. «O carte excelentă din toate puncturile de vedere»).

Politica (*Traian*, I, nr. 17, p. 65-66, 1 Iunie 1869. Contra foii «Adunarea Națională», care e a lui Cogălniceanu, și e separatistă. «A. N.» publică statistica funcționarilor dela serviciile publice din București, arătând că din 557, 487 sunt munteni. Hasdeu cere să se caute procentul și celorlalți provinciali munteni la București, căci asta e cauza mulțimii bucu-reștenilor: provincialii nu vor să vină în Capităla).

Politica (*Traian*, I, nr. 18, p. 69-70, 4 Iunie 1869. Comentează contrazicerile dintre I. Brătianu și Ghika-Cogălniceanu — care totuși stau mereu laolaltă, de câte ori e vorba de «ceștiuni mari naționale»).

Un tesaur de typo-xilografia română de pe la 1550 (*Traian*, I, nr. 18, p. 72, nr. 20, p. 80; nr. 23, p. 92, nr. 27, p. 107).

Politica (*Traian*, I, nr. 19, p. 73; 8 Iunie 1869. Cogălniceanu

încearcă să facă curte Ardealului, pe care îl năpăstuiuse până atunci de teamă să nu se supere Ungaria).

* **Pentru «Adunarea Națională»** (*Traian*, I, nr. 19, p. 74-77. Chestiune personală cu ziarul «A. N.» în legătură cu separatismul lui Cogălniceanu).

Bibliografia: «Convorbiri Literare», nr. 6 și 7 (*Traian*, nr. 19, p. 76, col. 3-4. Despre dicționarul botanic al lui Costache Negruzzi autorul «Aprodului Purice». O mică înjurătură la «Istoriile civilizațiunii» ale lui Xenopol. «Ne-a fost peste puțință de a înțelege ceea ce vrea autorul»).

Politica (*Traian*, I, nr. 20, p. 77-78; 11 Iunie 1869. Astăzi e aniversarea revoluției din 1848 și a luptei lui Ioan Vodă în 1574, contra Turcilor. Compară starea de lucruri din țară, citând mult din presa guvernamentală).

Politica (*Traian*, I, nr. 21, p. 81; 13 Iunie 1869. Foarte scurtă. Simplă introduce la articolul lui G. Missail asupra «Disolvării Senatului»).

* **Politica** (*Traian*, I, nr. 22, p. 85; 15 Iunie 1869. Monitorul Oficial este republican, mazzinian. E încântat de succesele revoluțiilor, de năruirea regilor. H. citează și ironizează. Mâna lui Cogălniceanu).

Pentru «Adunarea Națională» (*Traian*, nr. 22, p. 87. A două replică. «A. N.» acuză pe Hasdeu cu în «Foița» din 1860 vorbe rău de Laurian. Da; dar la 24 de ani era violent, acum, după 9 ani, e placid; dar tot îi

- critică ideile istorice, căci elementul latin din Dacia a venit de pretutindeni, nu numai din Lațiu).
- Politica** (*Traian*, I, nr. 23, p. 89; 18 Iunie 1869. Ce este și ce se spune. Relativ la plecarea lui Cogălniceanu în străinătate. O corespondență dela Constantinopole, de unde se vede că acolo se știa cu o săptămână mai înainte de dizolvarea Senatului și complotul contra lui Cogălniceanu).
- Politica** (*Traian*, I, nr. 24, p. 93; 20 Iunie 1869. Se pregătește Unirea cu Ungaria, prin diktatură, prin împământarea Evreilor. Situația e gravă, e apăsătoare; dar de ce nu se spune nimic?!).
- Bibliografia**, (*Traian*, nr. 24, p. 96. Răureanu, Biblioteca de lectură pentru junimea de ambe sexe).
- Jidovii în Transilvania**, (*Traian*, I, nr. 24, p. 95. Notița lui Ch. Boner, care a călătorit în Ardeal prin 1865).
- Politica** (*Traian*, I, nr. 25, p. 97-98; 22 Iunie 1869. «Ad. Naț.» se apără spunând că este înjurată și de foile austriace. — Sărăcia din armată (tabăra dela Furceni) și ordinul de zi al Domnitorului — Cogălniceanu — ca ofițerii să aibă aceiași hrană ca și oastea).
- Politica** (*Traian*, I, nr. 26, p. 101-102; 27 Iunie 1869. Polemică cu «Pressa», în chestia abuzurilor dela Municipiu. P. Grădișteanu care dă afară pe dr. Keresteny, pentru că a fost dușman personal al lui I. Ghica, etc. — Umilirea armelor române pentru un incident consular la Galați).
- Bibliografia**: Albina Pindului, dela 1-15 Iunie. (*Traian*, I, nr. 26, p. 104. O laudă, comparând-o, superior, cu «Convorbiri»).
- Politica** (*Traian*, I, nr. 27, p. 105; 29 Iunie 1869. Revistă scurtă. Nu se ocupă de vizita lui Cogălniceanu la Berlin, de cererea Monitorului Oficial de a se pune în fruntea funcțiilor Statului streini, nici de cererea ridicării unui monument lui Gutenberg. Ci amintește că au trecut 80 de ani dela proclamația lui Lafayette).
- Politica** (*Traian*, I, nr. 28, p. 109-110; 2 Iulie 1869. Comentează o corespondență din B.-Pesta a ziarului «Le Siècle», în care se denunță relațiile ungaro-prusace, și intențiile lor în caz de războiu — așa cum scrisese și H. într'un articol. Unirea României cu Ungaria nu va putea fi făcută numai printr'o diktatură — ci prin germanizarea serviciilor publice. H. nu e împotriva streinilor, ci a germanilor).
- Politica** (*Traian*, nr. 29, p. 113-114; 4 Iulie 1869. Despre învățarea limbii grecești în clasele primare, așa cum propune P. Poenaru, și despre primejdia unui asemenea lucru).
- Bibliografia**: Carte de Gimnastică, de G. Moceanu (*Traian*, nr. 29, p. 116. Prima carte de gimnastică, în românește. Autorul, un ardelean).
- Politica** (*Traian*, I, nr. 30, p. 117; 6 Iulie 1869. In fața primejdiilor slave, germane, evrești

- un congres pan-latin la Paris ar fi un mijloc de apărare).
- Bibliografia:** Manual de agricultură pentru clasele primare de P. S. Aurelian (*Traian*, nr. 30, p. 119-120. E o carte proastă).
- * **Politica** (*Traian*, I, nr. 31, p. 121-122; 9 Iuliu 1869. Tot despre Congresul pan-latin. Originea austro-maghiară a Cabinetului).
- Politica** (*Traian*, I, nr. 32, p. 125-126; 11 Iulie 1869. Despre Constituția Sârbă și dinastia națională de acolo. Despre felul cum s'au organizat Sârbii, fără streini. — Reproduce un articol din «Le Siècle» despre România, intitulat «Ungaria». Anti-Carlist. — Iarăși un paragraf pan-latin).
- Varietăți** (*Traian*, I, nr. 32, p. 128. Despre expoziția de Opere artistice dela Muzeu, pe care Domnitorul a îmbogățit-o cu «tablouri române» din colecția sa. Injură).
- Politica** (*Traian*, I, nr. 33, p. 129-130; 13 Iulie 1869. Directorul Poștei, d. Cociu, socotește pe un transilvănean «strein». Cogălniceanu și chestia israelită).
- Politica** (*Traian*, I, nr. 34, p. 133-134 16 Iuliu 1869. Polemică cu «La Confédération Orientale», foaia unui grec dela Geneva, care propunea organizarea tuturor popoarelor Orientului într'un bloc, sub greci. Combate: limba și originea sunt mai importante decât ortodoxia. Citează dintr'un ziar din Torino despre federația popoarelor latine, propusă de *Traian*).
- Bibliografia:** «Convorbiri Literare» 8 și 9 (*Traian*, nr. 34, p. 136. Nu mai găsește nimic după plecarea lui Alexandri. Reproduce o recenzie a lui T. Maiorescu asupra prelucrării unui volum de geografie și istorie a Evului-Mediu, pentru gimnazii).
- * **Politica** (*Traian*, nr. 35, p. 137; 18 Iuliu 1869. Interesele României și politica proastă pe care o fac guvernânții. Despre latini).
- Politica** (*Traian*, I, nr. 36, p. 141; 20 Iuliu 1869. Slugărnicia guvernului față de străini. In curând, anexarea României la Ungaria.)
- Bibliografia:** Foaia societății pentru literatura și cultura română în Bucovina. nr. 1, 2, 3, 4, 5. (*Traian*, nr. 36, p. 144. Remarcă începutul poemei «Descălecarea lui Dragoș în Moldova» de Bum-bac, și o poezie de Petrino);
- Politica** (*Traian*, I, nr. 37, p. 145; 23 Iuliu 1869. Ungurii au călcat teritoriul și nu ne-au cerut scuze. Nemții ne insultă la noi în țară, și nu ne cer scuze, etc.).
- * **Politica** (*Traian*, nr. 38, p. 149; 25 Iuliu 1869. Pe aceeași chestie a insultelor aduse țării Românești).
- * **Politica** (*Traian*, nr. 39, p. 153; 27 Iuliu. Miniștrii s'au întors. Cogălniceanu a aranjat tratatul de extrădare cu Ungaria. — Se organizează congresul național slav).
- Politica** (*Traian*, nr. 40, p. 157; 30 Iuliu 1869. Năvala negustorilor evrei în Moldova. — Insulta consulului austriac din Giurgiu n'a fost bine spălată. — Societatea de tir românească).

- Bibliografia:** Principiul unității în istorie, Discurs de A. Vizanti (*Traian*, nr. 40, p. 160. Mare galimatias ca să spună că «faptele se repetă»).
- * **Politica** (*Traian*, I, nr. 41, p. 161, 1 August 1869. Plecarea Domnitorului în Crimeia?).
- Politica** (*Traian*, nr. 42, p. 164; 3 August 1869. Domnul a plecat în Crimeia. Neconstituțional; absenteismul Principelui e din cauza miniștrilor, cari îl sfătuiesc prost. — Popa Tache și abuzurile. — Un cofetar liberal e zvârlit în închisoare pentrucă a înjurat pe Conservatori).
- Limba slavică la Români până la anul 1400.** Fragmente din: Istoria culturii în Dacia (*Traian*, nr. 42, p. 168; nr. 43, p. 171; nr. 44, p. 175; nr. 45, p. 179-180; nr. 46, p. 183; nr. 47, p. 188; nr. 48, p. 191-192; nr. 49, p. 195; nr. 50, p. 199; nr. 51, p. 203-204; nr. 52, p. 207-208; nr. 53, p. 211; nr. 55, p. 219-220; nr. 56, p. 224; nr. 58, p. 232; nr. 59, p. 237; nr. 61, p. 247; nr. 62, p. 252; nr. 63, p. 255; nr. 64, p. 259-260; nr. 66, p. 268; nr. 69, p. 280; nr. 70, p. 284; nr. 71, p. 287-288; nr. 74, p. 300; nr. 75, p. 303; nr. 77, p. 312; nr. 78, p. 315-316; nr. 82, p. 321-322; nr. 86, p. 347-348; nr. 90, p. 363-364; an. II, nr. 2, p. 8).
- Politica** (*Traian*, nr. 43, p. 169, 5 August 1869. Puțin anti-carlist. Domnitorul plecase în Crimeia cu o zi înainte de onomastica lui Napoleon III. Ordin nemțesc. Din «Le Siècle» citează comentariul asupra politicii exterioare românești. Acuzația contra miniștrilor, Ghica și Cogălniceanu. — Discuțiile provocate de ideea Congresului pan-latin).
- * **Politica** (*Traian*, nr. 44, p. 172; 9 August 1869. Excelent articol-pamflet, relativ la o desmințire a «Monitorului Oficial» și la procesul de germanizare și desnaționalizare a numelor românești geografice).
- Ce este concurenția?** Românii-Străinii-Jidovii (*Traian*, nr. 44, p. 173-174; nr. 45, p. 177-178; nr. 47, p. 186-187; nr. 48, p. 190-191).
- Correspondența.** Un răspuns la Brașov și la Pesta. (*Traian*, nr. 44, p. 176. Despre nealegerea lui Hasdeu la Academie și demisia lui Alex. Hasdeu).
- Politica** (*Traian*, nr. 46, p. 181; 14 August 1869. Comentează o scrisoare a tinerilor români din Paris, publicată în numărul trecut în loc de revistă, prin care se cerea congresul pan-latin. Guvernul anunță că termenul de extrădare expiră în 1871).
- Politica** (*Traian*, nr. 47, p. 185; 19 August 1869. Guvernul e pe ducă, deoarece comunicatele «Monitorului Oficial», prin care se răspund la învinuiri, sunt foarte prompte. Ca justificările negustorilor aproape de faliment).
- * **Politica** (*Traian*, nr. 48, p. 189; 21 August 1869. Cogălniceanu plecat la Iași. Ghica, la București. Atunci cine încuviințează comisiile

- extraordinare la Serviciile Statului? Polemică cu «Opiniunea Constituțională»).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 49, p. 193; 23 August. Deși nu folosește argumente din presa străină, citează din «Le Monde» din 14 August despre vizita lui Cogălniceanu în Prusia. Franța e indignată de prusificarea României).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 50, p. 197-198; 26 August 1869. Nu s'a rezolvit problema comisarilor extralegali dela Finanțe. — Despre monumentul lui Ion Buteanu. — Despre ridicarea statuei lui Gutenberg. — Despre discursul Domnitorului Carol, prin care anunță că pleacă în Germania).
- B i b l i o g r a f i a**: Clopotul, poemă de Schiller, trad. Dr. Adolf Stern. (*Traian*, nr. 50, p. 200. Injură. Puțin antisemit.)
- * **P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 51, p. 201; 28 August 1869. Plecarea Domnitorului. Glume. Lipsa de entuziasm a poporului).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 52, p. 205; 2 Septembrie 1869. Prezintă două articole de fond: «Scrisori pariziene» și «Scrisori din Brăila» și articolul lui Missail, «Erori», etc. Foarte mică revistă).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 53, p. 209; 4 Septembrie 1869. Trei evenimente evreo-române; primul în legătură cu evreizarea Basarabiei. Rușii, de câte ori au fost stăpâni în Principate, încercau desnaționalizarea gurilor Dunării (în 1769-1774, 1787-1791). Dar Rușii au adus bulgari. A trebuit să vină
- Cogălniceanu ca să colonizeze prin Evrei. — Deputația israelită la Domnitor. În același număr, ordinul lui Cogălniceanu despre colonizare).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 54, p. 213-214; 6 Septembrie 1869. Despre «Militaerisch-geographische Darstellung Rumaeniens» de Enrik Filek von Wittinghausen. Acuză politica nemțească; prin ea a fost posibilă o asemenea carte. Dar dacă această carte arată drumurile de invazie nemțească în țară, ne arată și nouă drumurile spre Transilvania).
- P o l i t i c a** (*Traian*, I, nr. 55, p. 217; 11 Septembrie 1869. Compară starea din 1569, din Pravile și Letopiseți, cu cea de acum, și o găsește superioară. D. Alecu Balș cutreeră satele cu 20 de unguri, cerând norodului să se supuiе lui Marcus Bronstein. Apel la tinerime să salveze țara).
- * **P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 56, p. 221-222; 13 Septembrie 1869. Despre statutele lui *Traian*, pe care le publică și le discută. — Despre ordinul de zi al generalului Macedovski, tabăra din Furceni).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 57, p. 225; 16 Septembrie 1869. Contra lui Cogălniceanu, care a luat din banii Statului. — Ședința publică a Academiei, Papiu Ilarian vorbind despre Șincai).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 58, p. 229-230; 20 Septembrie 1869. Călătoria Domnitorului peste graniță a fost ironizată de foile românești transilvane și de cele franceze.

- Dar nu Carol e de vină, ci miniștrii. «Cochetăria șvăbească» a lui Cogălniceanu și Dem. Ghica. — Și Grecii s'au obrăznicit).
- Politica (*Traian*, nr. 59, p. 235; 23 Septembrie 1869. Mare fierbere. Se pregătește un nou «3 August» 1865?).
- Bibliografia: Elemente de Mineralogie, de Ștef. C. Michailescu (*Traian*, nr. 59, p. 239-240. Îl laudă. Autorul a studiat la București și e superior altora dela universitățile apusene. Citează pasaje clare).
- * Politică (*Traian*, nr. 60, p. 241-242; 25 Septembrie 1869. Admirabil pamflet contra lui Alex. Crețescu, ministrul Cultelor și al Instrucției Publice).
- Astăzi, versuri (*Traian*, nr. 60, p. 244).
- Politica (*Traian*, nr. 61, p. 245-246; 27 Septembrie 1869. Urmează filipică contra lui A. Crețescu. Educația femeiei e amenințată de iezuiți; ori, conștiința națională e bazată pe femeie. — Din nou Cogălniceanu).
- Politica (*Traian*, nr. 62, p. 249; 30 Septembrie 1869. In epocile de nedreptate înfloresc studiul Drep-tului, cum spune Montesquieu. Discută chestia Lahovary-Crețescu).
- * Politică (*Traian*, nr. 63, p. 253; 2 Octombrie 1869. Despre călătoria Domnitorului. Observații).
- Bibliografia: Panteonul Român de Iosif Vulcan (*Traian*, nr. 63, p. 255-256; nr. 65, p. 264; nr. 66, p. 268; nr. 67, p. 271-272. Lungi citate).
- Varietăți, Proverbe române (*Traian*, nr. 63, p. 256. O seamă de proverbe, pe care le însoțește cu preliminarii actuale).
- Politica (*Traian*, nr. 64, p. 257; 4 Octombrie 1869. Nu scrie decât câteva rânduri de introducere la articolul lui Maniu asupra atitudinii austro-ungare).
- * Politică (*Traian*, nr. 65, p. 261-262; 7 Octombrie 1869. Rușinea Domnitorului, de a cere voie de a bate monetă și de a face decorații, când în constituție este admis lucrul acesta, iar domnii români au avut întotdeauna moneda lor. — Câteva comentarii despre bătăușii lui Cogălniceanu. — Starea Românilor din Ardeal).
- Politica (*Traian*, nr. 66, p. 265-266; 9 Octombrie 1869. Despre un memoriu secret relativ la modificarea constituției, și cerând să vie Ungurii și Nemții să domnească. — Despre logodna Domnitorului. — Despre cei 300 de ardeleni lăsați pe drumuri în Transilvania).
- Politica (*Traian*, nr. 67, p. 269-270; 11 Octombrie 1869. Toată lumea s'a zăpăcit și feli-cită pe Domnitor pentru logodnă, iar «Monitorul Oficial» este plin cu felicitările acestea. Ironic. Citează două lungi pasaje din Simeon Bărnuțiu despre domnul neamț și domnul străin în genere).
- Politica (*Traian*, nr. 68, p. 273-274; 14 Octombrie 1869.

- Comentarii cu «Opinia Constituțională» despre existența unei crize ministeriale, etc. Contra lui Cogălniceanu: loteria pentru împrumutul german de 10 milioane. — Propune o «colosală Societate de încurajare a industriei româno-latine», ca să concureze pe evrei și nemți).
- Politica (*Traian*, nr. 69, p. 277-278; 16 Octombrie 1869. Despre rolul lui «șapte» în istoria română. Și păcatele miniștrilor. Despre loteria de 10.000.000 lei, neconstituțională, și rolul lui Cogălniceanu. — Despre cei cinci călugări dela Neamț, închiși la Iași, de Calinic Miculescu).
- * Politică (*Traian*, nr. 70, p. 281-282; 18 Octombrie. Nu Hasdeu e anti-dinastic, ci miniștrii. Exce-lent paragraf. — Scandalul din presa europeană despre 300 români din Ardeal. — Revoluția din Dalmația).
- Politica (*Traian*, nr. 71, p. 285-286; 21 Octombrie 1869. Domnitorul ar face bine să viziteze și Roma. Ar vedea ce au fost romanii. — Bătăile din satul Măcai, jud. Argeș, 27 Septembrie 1869, comparate cu o cronică franceză despre un Bourbon care luă cu asalt Roma (1527).
- Către d. I. Heliade Rădulescu (*Traian*, nr. 71, 21 Octombrie 1869, p. 286. Amintește de Garibaldi, care e pus în capul unui comitet pentru o statuie lui Savonarola. Și Hasdeu a fost cândva tânăr. Republică actul din 15 August 1848, când locotenența princiară subscria pentru o statuie lui Gh. Lazăr).
- Politica (*Traian*, nr. 72, p. 289-290; 23 Octombrie 1869. Amintește lui A. G. Golescu sechestrarea averilor mănăstirești în Bucovina. — Un comunicat din «Monitorul Oficial» asupra bătăilor din Argeș. Analiza lui Hasdeu. Contra lui Cogălniceanu. — Revoluția din Dalmația).
- Politica (*Traian*, nr. 73, p. 293-294; 25 Octomvrie. Mici fragmente contemporane, cu Golescu, Iepureanu, Basile Boerescu. Interesant).
- * Pentru D. Cogălniceanu (*Traian*, nr. 73, p. 294, 25 Octombrie 1869).
- Politica (*Traian*, nr. 74, p. 297-298; 28 Octombrie 1869. Din «Curierul de Iași» se află că anumiți boieri vor fi trimiși să felicite pe Domnitor cu prilejul nunții. De ce nu și burghezi? — Iarăși despre împământenirea Evreilor).
- Politica (*Traian*, nr. 75, p. 301; 30 Octombrie 1869. Scrie mici și insignifiante comentarii. În primul §, despre înjosirea guvernului nostru în fața străinătății. Când ne insultă, nu cerem socoteală).
- Femeile Române. Domnița Elena (*Traian*, nr. 75 [30 Octombrie 1869], p. 301-302; nr. 78, p. 313-314 [6 Noembrie]; nr. 79, p. 317-318 [8 Noembrie]; nr. 80, p. 321-322 [11 Noembrie]; nr. 81, p. 325-326 [15 Noembrie]).
- Politica (*Traian*, nr. 76, p. 305; 1 Noembrie 1869. Mici comentarii.

- Secularizarea averilor mănăstirești. — Răscoala din Dalmația și altele contra Austriei. — Situația în Transilvania).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 77, p. 309; 4 Noembrie 1869. Despre loterie. Injură pe Cogălniceanu pentru « explicațiile » aduse. — Comentarii: la câțiva evrei hoți din Moldova, Basarabia; la românii transilvani, etc.).
- * **P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 78, p. 312-313; 6 Noembrie 1869. Sinteză a tuturor rezultatelor nefaste ale guvernării Cogălniceanu-Ghica).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 79; 8 Noembrie 1869. Comentează juridic înființarea Casei de Economii și a Muntelui de pietate. El aprobă aceste instituții, dar nu în felul în care s'au făcut. Citează răspunsul Camerei de Comerț, negativ, dat înainte de guvernul Ghica).
- A g r i c u l t u r a** și **m a n u f a c t u r a** (*Traian*, nr. 79, p. 318-319 [8 Noembrie 1869]; nr. 80, p. 322-323 [11 Noembrie]; nr. 83, 335-336 [20 Noembrie]; nr. 85, p. 342-343 [27 Noembrie]; nr. 87, p. 351-352 [2 Decembrie]; nr. 92 p. 371-372 [13 Decembrie]; nr. 94 p. 379-380 [18 Decembrie]. An. II, nr. 3, p. 10-11 [10 Ianuarie 1870]; nr. 5 p. 18-19 [15 Ianuarie]).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 80, p. 321; 11 Noembrie 1869. Moartea lui Fălcoianu în pușcăriia dela Dobrovăț. — Se fac daruri mari cu prilejul nunții regale; satele sunt obligate să dea câte zece nauleoni. Zvonuri).
- B i b l i o g r a f i a**: Limba română și dialectele italiene. Schiță filologică de G. L. Frollo, 1869 (*Traian*, nr. 80, p. 324. Laudă. Extrase).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 81, p. 325; 16 Noembrie 1869. Despre moartea lui Fălcoianu, victima lui Cogălniceanu. Și alte câteva scurte comentarii politice. În același număr, p. 328, « Cestiunea Fălcoianu » de procurorul Bossie. Nr. 82, p. 330. « Ioan Fălcoianu », nr. 83, p. 334-335 de G. Missail).
- A m i c u l u i** **m e u** N. N. versuri, (*Familia*, V, nr. 29, p. 338-339).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 82, 18 Noembrie 1869, p. 329. Cestiunea Fălcoianu, moartea lui G. Asachi, Discursul la Mesagiu, etc.).
- D i s c u r s u l** **d**-**l u i** **B. P. H a s d e u**, primind președinția Societății « Românisml » în ședința din 15 Noembrie 1869 (*Traian*, nr. 82, p. 330, 18 Noembrie).
- * **P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 83, p. 333-334; 20 Noembrie 1869. Compară Mesagiul princiar cu cel al lui Cuza din 1864).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 84, p. 337; 25 Noembrie 1869. Despre presa guvernamentală, « Trompeta Carpaților » și « Adunarea Națională », cari susțin dictatura și cenzura).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 85, p. 341-342; 27 Noembrie 1869. Tot despre urmările călătoriei Domnitorului, și a căsătoriei cu Elisaveta).
- P o l i t i c a** (*Traian*, nr. 86, p. 345-346; 29 Noembrie 1869. Cestiunea israelită, relativ la memoriul lui Cogălniceanu cu același titlu

- publicat în l. franceză. — Ce se mai petrece la Cameră).
- * *Politica* (*Traian*, nr. 87, p. 349; 2 Decembrie 1869. Deosebirile dintre un regim constituțional și unul dictatorial. Cazul liniei ferate Iași-Prut).
- * *Politica* (*Traian*, nr. 88, p. 353-354; 1 Decembrie 1869. Cazul școlii de Medicină, care a fost transformată de Alex. Crețescu în Facultate. Măsură proastă, căci îndepărtează pe studenții balcanici. Rolul medicinei românești în orientul apropiat).
- Politica* (*Traian*, nr. 89, p. 356-357; 6 Decembrie. Răspunsul Domnitorului către Israeliți: că din ei se va forma clasa mijlocie românească. Răspunsul, publicat în «*Arhivele Israelite*», reprodus în «*Democrația*». — Chestiunea împrumutului și dobânzilor de 15⁰/₀).
- Politica* (*Traian*, nr. 90, p. 361; 9 Decembrie 1869 Chestiunea libertății presei. Ziarele guvernamentale încep să pregătească terenul).
- Cele mai vechie poezie satirice în limba română (*Familia*, 1869 [V], nr. 37, p. 439-441. După mss. lui Miron Costin; 2 poezii, «*Viața lumii*»; «*Stihuri împotriva zavistiei*»).
- Politica* (*Traian*, nr. 91, p. 365; 11 Decembrie 1869. Mici comentarii politice fără importanță).
- Politica* (*Traian*, nr. 92, p. 369-370; 13 Decembrie 1869. Constituirea unei Asociațiuni industriale și comerciale românești.
- Cum stăm cu economia? Citat din «*Monitorul Oficial*». Foarte important document economico-istoric).
- Politica* (*Traian*, nr. 93, p. 373-374; 16 Decembrie 1869. Despre «*împrumutul municipal*», de fapt numai o loterie. Comentarii: imoralitatea loteriei. — Raportul oficial asupra rebeliunii dela Cucu-Măcăi și adevărul asupra acesteia).
- Politica* (*Traian*, nr. 94, p. 377-378; 18 Decembrie 1869. Starea dezolantă a instrucției publice: 1 la 70 învață sau știu carte. — Deschiderea Universității a fost făcută în prezența Domnitorului, care a numit-o «*inaugurare*». Dar Universitatea exista și mai înainte, sub numele de Institutul Superior. — In regulamentul Arhivelor Statului se prevăd și «*documente care vor ieși afară din țară*»).
- * *Politica* (*Traian*, nr. 95, p. 381-382; 20 Decembrie 1869. Alt aspect ridicol al «*inaugurării*» Universității. — Revolta ploștenilor contra primejdiei străine).
- Politica* (*Traian*, nr. 96; 23 Decembrie 1869. Iașii au cerut Adu-nării Deputaților legarea căii ferate românești cu Basarabia, prin Sculeni. — Alte câteva comentarii).
- * *Politica* (*Traian*, nr. 97, p. 389; 31 Decembrie 1869. O scurtă privire asupra anului care trece, și care seamănă atât de mult cu alți ani proști din trecutul țărilor românești. Heliade Rădulescu a înjurat pe Șincai. — Congresul Liberilor cugetători, și darul pe care

- Traian* îl face cetitorilor publicând «Declarația de principie».
- Congiurațiunea leproșilor (*Traian*, 31 Decembrie, p. 391-392).
- ODA LA BOERI 1848-1869. Bucuresci, Tip. C. A. Rosetti, 1869, 14 p. in 16°.
- RĂSVAN ȘI VIDRA. Poemă dramatică în cinci cânturi. Edițiunea III, Revăzută, București 1869, Typogr. Lucrătorilor Asociați, VI, 186 pag. pet. 8°.
- 1870
- * *Politica* (*Traian*, II, nr. 1, p. 1-2; 3 Ianuarie 1870. Explică ce înseamnă dinastic și antidinastic. Foarte interesant. — Apoi chestiunea liniei ferate spre Rusia).
- Politica* (*Traian*, an. II, nr. 2, p. 5-6; 6 Ianuarie 1870. Situația lui Napoleon III se clarifică. Monarhii ar putea învăța ceva).
- Politica* (*Traian*, an. II, nr. 3, p. 9-10; 10 Ianuarie 1870. Un francez a fost ucis de vărul lui Napoleon III. Scandalul de presă de acolo. Ce se întâmplă la noi. — Mareșalul Curtții n'a invitat pe d. deputat Radu Michail la Bal, sub pretext că în timpul alegerilor a trimis o depeșă insultătoare pentru Domnitor. Servicii nemțești. Invitații au murit de sete, căci nu știau cum să ceară apă pe nemțește).
- Politica* (*Traian*, II, nr. 4, p. 13-14; 13 Ianuarie 1870. Despre pactul de alianță Ion Ghica-Nicolaș Ionescu).
- Politica* (*Traian*, II, nr. 5, p. 17; 15 Ianuarie 1870. Tot despre linia ferată dela Sculeni. Acum, punctul de vedere strategic. Posibilitate unei năvăliri ruso-austriace).
- Politica* (*Traian*, II, nr. 6, p. 21-22; 17 Ianuarie 1870. Pune la punct ziarul «Românul», reproducând rezumatul doctrinei ziarului «Traian». — Alte comentarii fără mare importanță).
- Politica* (*Traian*, II, nr. 7, p. 25; 20 Ianuarie 1870. Contra ideii de a se da o dotațiune anuală Doamnei. Proiectul lui Basiliu Boerescu. Dinastie și Națiune).
- Viația, Faptele și Ideile lui Nicolai Spataru din Milesci.* (*Traian*, II, nr. 7, p. 27-28; nr. 8, p. 31-32; nr. 9, p. 36; nr. 19, p. 43; nr. 12, 47-48; nr. 14, 55-56; nr. 16, p. 64).
- Politica* (*Traian*, II, nr. 8, p. 29; 22 Ianuarie 1870. De ce au demisionat atât de puțini cu prilejul demisiei lui Ion Brătianu, acuzat în Parlament că a furat banii publici? Indeamnă să-și dea demisia cât mai mulți deputați).
- Politica* (*Traian*, II, nr. 9, p. 33-34; 24 Ianuarie 1870. Despre faimosul autograf al lui Boerescu. Il reproduce. Polemizează cu «Adunarea Națională», care susține dreptul de a înzestra Doamna).
- * *Politica* (*Traian*, II, nr. 10, p. 37-38; 27 Ianuarie 1870. Căderea ministerului din cauză că Boerescu și Cogălniceanu ajunseră prea tari).

* *Politica* (*Traian*, II, nr. 11, 29 Ianuarie 1870. Scurt istoric al Ministeriului trecut. Iarăși chestia pensiei Doamnei. Cum ar trebui să se întărească dinastia.)

Politica (*Traian*, II, nr. 12, p. 45-46; 5 Februarie 1870. Comentarii în jurul miniștrilor noi numiți. Cantacuzino, la finanțe. Arată toate formațiile cari s'au încercat. — Scrisoarea Domnului către «Principele» Ghica).

Spăt arul Milescu. Despre folosința studiilor istorice. (*Traian*, II, 1870, p. 47-48. Din introducerea la *Chrysmologium*, traducere fragmentară de Hasdeu).

Politica (*Traian*, II, nr. 13, p. 49; 7 Februarie 1870. Zvon despre încetarea lui *Traian*. N'a apărut două zile din cauza sărbătorilor. — Chestiunea israelită din nou deschisă în urma scrisorii lui Crémieux, prin care se cere puterilor europene intervenția diplomatică în România, pentru acordarea drepturilor evreilor. Despre chestiunea bugetului. — Restul membrilor stângei, insultați de Petre Grădișteanu, demisionează — așa cum îi îndemnase Hasdeu în 22 Ianuarie).

Politica (*Traian*, II, nr. 14, p. 53; 10 Februarie 1870. Ce ar fi trebuit să facă Dinastia ca să nu dea naștere la zvonuri și ca să fie cu adevărat românească. — Terorismul maghiar).

Politica (*Traian*, II, nr. 15, p. 57; 11 Februarie 1870. Camera merge înainte cu votarea bugetelor în pripă. Bugetul armatei e lăsat

la urmă, ca să poată fi redus. — Comentează. 11 Februarie. «Românul» publică o corespondență din Severin; «Cuza». Apel către Domnitor să fie român.

Politica (*Traian*, II, nr. 16, p. 61; 14 Februarie 1870. Contra ministrului de Războiu, George Manu. Imbrăcarea armatei cu postav românesc este respinsă de Ministru).

Domnul C. Blaramberg, deputat (*Traian*, II, nr. 16, p. 62, 14 Februarie 1870. Blaramberg spusese în Cameră că «Arhiva Istorică» trebuie desființată pentru a nu se falsifica documentele prețioase. Hasdeu îl provoacă să precizeze unde și când a falsificat vreun document).

Revista politică (*Columna lui Traian*, an. I, nr. 1, p. 1-2; 1 Martie 1870. Continuă *Traian*. Moneta, chestia la ordinea zilei. Dar de ce atâta entuziasm? Și altădată domnii români aveau moneta proprie. — Tratat de extrădare cu Serbia. — Cuza).

* *Revista politică* (*Columna lui Traian*, I, nr. 2, p. 1-2; 5 Martie 1870. Despre Despot-Vodă. — Legea Bisericii Române supusă controlului Patriarhului de Constantinopole).

Bibliografia: La Transilvanie et son union forcée avec la Hongrie (*Columna lui Traian*, I, nr. 2, p. 3, 4, 5 Martie 1870. Articol de Periețeanu-Buzău din «Revue Contemporaine»).

Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 3, p. 1-2; 9

- Martie 1870. Iarăși «Domnul strein» care nu vrea să ajute românismul. Confecționarea timbrului postal a fost încredințată unui evreu. Proiect despre Banca Fonciară).
- Arhiva istorică. Deceniul 1570-1580. Fontâne inedite, rare, puțin cunoscute sau împrăștiate, culese traduse și adnotate de... (*Columna lui Traian*, I, nr. 1, p. 3-4; nr. 2, p. 3; nr. 3, p. 4).
- * Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 4, p. 1; 11 Martie 1870. Despre Gaspar Graziani, neamț, strein. Dar Carol e român. Atunci de ce nesocotește nevoile românilor? Deputăția în cap cu Costache Panaiotu la Palat. Domnul îi spune că nu e român. «Comercianții să nu se amestece în politică». Burghezia se simte insultată).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 5, p. 1; 15 Martie 1870. Banchetul dat beizadelei Ghica. Cel care a spus în Adunarea Parlamentului că românii sunt hoji iar prusienii modeluri de onestitate. Compară banchetul dela 1 Octomvrie 1789, Franța. Țara e pradă speculanților germani, Strussberg-Ambron, etc.).
- Bibliografia: S. L. Frollo, Vocabulario italiano-romanesco. (*Columna lui Traian*, nr. 5, p. 4).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 6, p. 1-2; 18 Martie 1870. Este exagerată campania de răsturnare dusă de presă. Trebuie lăsați să treacă 7 ani. Hasdeu speră că lucrurile se vor îndrepta).
- 11 Februarie (semnat «Un Român verde») (*Columna lui Traian*, I, nr. 6, 19 Martie 1870, p. 3. Comentează un articol al lui Ion Brătianu din «Românul». Anti-dinastic).
- * Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 7, p. 1; 22 Martie 1870. Un om de geniu nu poate fi tiran. Scrisoare lui Napoleon III către Emile Olivier, prin care îi propune reforme. Comparație între latin și german. Cel dintâiu știe să prevadă furtuna. Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 8, p. 1-2: 25 Martie 1870. Persecuția anti-carliștilor. Candiano-Popescu și Pandravu, directorii ziarului «Democrația», dați în judecată. — E posibilă schimbarea guvernului, cu o listă omogenă, gen Popa Tache?).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 9, p. 1; Demisia lui Zizin, Mârzescu, Cozadini. — Pretinsul războiului civil dela Ploești. — Nefasta operație a sfătuitorilor Tronului).
- Bibliografia: Elementul monarhic în cele 101 «Fabule» de d. G. Sion (*Columna lui Traian*, I, nr. 9, p. 4).
- * Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 10, p. 1; 1 Aprilie 1870: Demisia întregului Cabinet. Greu de știut cauzele, căci toate guvernele au căzut din 1866 prin voințe oculte, streine, exterioare).
- Archiv Filologic. Spice pentru limba română (*Columna lui Traian*, I, nr. 1,0 p. 4, Acatistul

- Moldovean al Mitropolitului Dositeiu; *id.*, nr. 11, p. 4, nr. 12, p. 4, *id.*; Cazania moldovenească a mitropolitului Varlam din 1643, nr. 15, p. 4; nr. 16, p. 4; nr. 17, p. 4; nr. 18, p. 4; nr. 19, p. 4; nr. 20, p. 4; nr. 21, p. 4; nr. 23, p. 4; nr. 24, p. 4; nr. 25, p. 4; nr. 27, p. 4; nr. 31, p. 4; nr. 32, p. 4; nr. 34, p. 4; nr. 36, p. 4; nr. 38, p. 4; nr. 39, p. 4; nr. 41, p. 4; nr. 43, p. 4; nr. 44, p. 4).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 11, p. 1; 5 Aprilie 1870. Domnitorul «nu vede, nu aude, nu simte, nu înțelege nimic», Dormitorul. «Leneșul nostru». Pamfletul cel mai sălbatec din toate publicate până acum).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 12, p. 1-2; 8 Aprilie 1870. De două săptămâni se presupun mereu listele noului guvern. Se crede, Ion Ghica. Un cosmopolit. Totuși, nu-l va combate orbește, căci nu este un om rău. Ii propune să înceapă guvernarea prin înoirea mareșalului Curții, care ar fi trebuit să cadă odată cu guvernul, ca în Anglia).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 13, p. 1-2; 15 Aprilie 1870. Comentează și rezumă «Domnul străin» al lui Simeon Bărnauț. Cum a fost făcut plebiscitul dela 1866?).
- Ocnele în România (*Columna lui Traian*, I, nr. 13, 15 Aprilie 1870, p. 2).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 14, p. 1; 19 Aprilie 1870. Mișcarea antisemită instigată și ciocnirea dela Tecuci. «Națiunea română cheamă pe dl Iepureanu și Carp la putere, tot ce poate fi mai evreu»).
- Studie asupra iudaismului, Evreul în Shakespeare (*Columna lui Traian*, I, nr. 14, p. 2-4; 29 Aprilie 1870. Citează două mari scene. Portretul pe care îl face Shakespeare corespunde Talmudului. Evreica nu-i coruptă prin studiul Talmudului. Este femeie ca toate femeile).
- * Sărăcia, versuri (*Columna lui Traian*, I, nr. 14, p. 4, 20 Aprilie 1870).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 15, p. 2; 23 Aprilie 1870. În pagina I se publică răspunsul studenților dela Paris către cei din Viena pentru un pelerinaj la mormântul lui Ștefan.—Lista guvernului; Iepureanu președenție și Interne. Contra ciocnilor care sunt «leneși, despoți și cosmopoliți»).
- Bibliografia. Societatea pentru învățătura poporului român. Foaie mensuală. An. I, nr. 5, 88 pagini (*Columna lui Traian*, I, nr. 15, p. 4).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 16, p. 1; 30 Aprilie 1870. Alegerile municipale. Blaramberg lângă C. A. Rosetti. Partidul liberal («Românul») plin de streini. Ce-a fost la Tecuci).
- * Vornicul Iancu Moțoc, versuri (*Columna lui Traian*, I, nr. 16, p. 2-3, 30 Aprilie 1870).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 17, p. 1; 3 Mai

1870. Dizolvarea Camerelor, fără nici un motiv. Incepe guvernarea Carp-Iepureanu).
- Studie asupra giudaismului. Evreul în Balzac (*Columna lui Traian*, I, nr. 17, p. 2-3, 4 Mai 1870).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 18, p. 1; 6 Mai 1870. Inexistența libertății sub cabinetul actual. — Blaramberg lângă C. A. Rosetti. « Ion Brătianu sosește iarăși târziu, ca și la 1866... »).
- Bibliografia. Foaiă Societății Românișmul, an. I, nr. I, Aprilie 1870 (*Columna lui Traian*, I, nr. 18, p. 3-4).
- * Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 19, p. 1; 10 Mai 1870. Boierii s'au băgat pretutindeni. Nu e contra Domnului, ci contra ciocoilor).
- Talמודul. Discurs ținut în sala Ateneului Român în 1865 (*Columna lui Traian*, I, nr. 19, 10 Mai 1870; nr. 20, 14 Mai; nr. 21, 18 Mai).
- * Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 20, p. 1-2; 13 Mai 1870. Analiza parlamentelor românești. Cum se anunță un program politic? Toți sunt obscuri și abstracți. Influența iudaică).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 21, p. 1; 17 Mai 1870. Guvernul actual tinde la împământenirea Israelitelor. Se fac discursuri și programe contra « strei nilor », dar nu se pomenește de Evrei).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 22, p. 1; 24 Mai 1870. Reproduce fragmente și comentează articolul din 23 Aprilie. Iepureanu izbutește).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 23, p. 1; 27 Mai 1870. Regimul bătei a scos numai boieri la Colegiul I.—Comentariul epistolei lui Ion Ghica către președintele comitetului coaliționist din Grădina-Retoride. « Ne dă pe mâna nemților, evreilor și unguirilor »).
- Psalmul 77 din Coressi (*Foaiă Societății Românișmul*, an. I, nr. 2, Mai 1870).
- * Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 24, p. 1; 3 Iunie 1870. Comentează formația guvernului. Influența bătăiașilor mai pipăibilă ca niciodată. Totuși, independenții au un număr impunent de locuri).
- Revista politică, (*Columna lui Traian*, I, nr. 25, p. 1; 7 Iunie 1870. Senatul e plin de nulități. În Cameră, opoziția independenților va încurca pe d-l Epureanu. — Evreii americani intervin pentru coreligionarii lor din România).
- Bibliografia. Tratat elementar de anatomie descriptivă, de G. Romniceanu, t. I, Osteologia, 121 p. (*Columna lui Traian*, I, nr. 25, p. 4).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 26, p. 1-2; 10 Iunie 1870. D-nii Carp și Manu oferă caracteristicile prin care pot fi definiți boierii juni. Carp dă 25.000 frs năpăstuiților din Fanar; dar în Ardeal nu dă nimic. Manu dă ordin către armată prin care

- mulțumește pentru « disciplina alegerilor »).
- * *Revista politică Columna lui Traian*, I, nr. 27, p. 1; 14 Iunie 1870. Guvernul zvonește: invasiune! nu-i timp de certuri intestine! — ca să poată dormi în liniște. Zgomotul acesta revine de 10 ani încoace, de câte ori se mișcă ceva în țară).
- Diverse (Columna lui Traian*, I, nr. 27, p. 4. Polemizează cu « Convorbiri Literare » în jurul poeziei « Bărăganul », comentată de Hasdeu. — Și o recenzie ironică a idilei lui Iacob Negruzi, « Miron și Florica »).
- Revista politică (Columna lui Traian*, I, nr. 28, p. 1; 18 Iunie 1870. Un apel din Pitești, despre schingiuirile pătimite. O poezie din Paris, pentru urna comemorativă a lui Ștefan cel Mare, la Putna, care nu s'a făcut).
- Revista politică (Columna lui Traian*, I, nr. 29, p. 1; 22 Iunie 1870. Comentează însemnătatea poemei « Memoriei lui Ștefan cel Mare » de Ciru Economu, pe care o publică în fruntea ziarului).
- Revista politică Columna lui Traian*, I, nr. 30, p. 1; 26 Iunie 1870. S'a răspândit zvonul că Leopold Hohenzollern s'ar fi ales rege în Spania. Nu e adevărat; căci latinii de acolo au învățat destul prin experiența noastră. Dar un alt Leopold, L. Buchner, a fost numit consul american în România. E un evreu).
- Armenii în România (Co-*
- lumna lui Traian*, I, nr. 30, p. 3; nr. 33, p. 3-4).
- Revista politică (Columna lui Traian*, I, nr. 31, p. 1-2; 30 Iunie 1870. Comentează posibilitățile lui Leopold Hohenzollern. Nu crede că Spania va ceda. « Plebiscitul ». — Antidinastic).
- Discursul lui Hasdeu*, primind președinția Societății « Românismul » (*Foaia Societății Românismul*, an. I, nr. 3, Iunie 1870).
- Revista politică (Columna lui Traian*, I, nr. 32, p. 1; 4 Iulie 1870. Leopold de Hohenzollern și-a retras candidatura; *Columna lui Traian* triumfă. Era de altfel sigură. Nic. Ionescu se lăfăiește cu ciocoi și evreii. Critică. Hasdeu anunțase de mult că va ataca pe oricine se depărtează de democrație și românism).
- D. N. Ionescu și d-l Iepureanu (Columna lui Traian*, I, nr. 32, p. 3. N. Ionescu trădător al « școalei neDEPENDINTE »).
- * *Revista politică (Columna lui Traian*, I, nr. 33, p. 1; 8 Iulie 1870. Războiul franco-german și neutralitatea noastră. Nu trebuie să facem o politică franceză — ci una românească. Dar să fim armați).
- Revista politică (Columna lui Traian*, I, nr. 34, p. 1-2; 12 Iulie 1870. « Școala autoritară » și « școala neDEPENDINTE » și ultimele evenimente parlamentare, Nic. Ionescu).
- Revista politică (Columna lui Traian*, I, nr. 35, p. 1; 16 Iulie 1870. Se comentează scri-

soarea lui Ghiculescu către Scafeș, dată de Radu Michai, și publicată în pag. I. Arată ce interesați erau unii «nedependinți». Este și Domnitorul implicat).

D-lui Simeon Michălescu (*Columna lui Traian*, I, nr. 35, 16 Iulie 1870, p. 3; Se publică scrisoarea lui Sim. Mih., mai sus, prin care arată că n'a votat concesiunea Strussberg; dar pe care a votat-o Hasdeu. Hasdeu explică; a votat-o crezând-o altfel decât era; a greșit, dar orice a făcut a fost fără niciun interes personal. Cf. Scrisoarea lui Mih. din nr. 36, p. 3-4).

Răspuns [nesemnat, dar personal, la a doua scrisoare a lui S. A. Michălescu, publicată în nr. 36, p. 3]. (*Columna lui Traian*, I, nr. 36, p. 3-4).

Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 36, p. 1; 18 Iulie 1870. «3 August bate la ușă și 11 Februarie nu e departe»; Ce fac politicienii români? Nu pot fără boieri, postulanți, ortodoxie, etc. — Ziarul «Țara» nu mai apare în românește. E de vină cosmopolitismul său).

Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 37, p. 1; 22 Iulie 1870. Spionajul prusian în Franța sub pașapoarte românești, semnate de d-l Strat. — Nota ziarului francez semi-oficial «Le Constitutionnel» în favoarea actualei stări de lucruri în România. — Bancruta frauduloasă a evreului Leiba Cahana).

Revista politică (*Columna lui*

Traian, I, nr. 38, p. 1; 29 Iulie 1870. Curajul foitei «Comuna» din Bacău. Antidynastic. Victoria prusiană este fatală pentru țară. Hasdeu, pentru întâia oară, pomeneste de războiul franco-german, și de victoria germană. Dar în 1866 nu știați că Prințul Carol e german? Sau atunci Hohenzollernii erau latini?).

* Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 39, p. 1; 29 Iulie 1870. Oricine ar ieși înfrânt din războiu iese cu glorie. Soluția ar fi împărțirea Austriei, lucru care ar împăca și Prusia, și Franța, Rusia, Italia și pe noi).

* Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 40, p. 1; 19 August 1870. Arestarea lui Hasdeu. Comentează sensul revoluției dela Ploești. Ridicul. Poți fi dinastic sau antidinastic, dar nu poți accepta revolta unui orașel).

* Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 40; 20 August 1870. Zvonul revoltei dela Ploești. Ce s'a întâmplat în Capitală).

Bibliografia. Tractat complet de Economie Politică sau simplă expunere a modului cum se formează, se distribuie și se consumă bogățiile, de Ioan Strat. (*Columna lui Traian*, I, nr. 40, p. 4; Critică. Este o compilație, traducere, fără nimic original și nimic aplicabil la țara noastră).

Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 40, nr. 41, nr. 42, nr. 43, etc. Primele patru mai simple. Dela nr. 43 ajung articole mari, cu mai multe subiecte).

- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 41, p. 1; 23 August 1870. Reproduce revista din 23 Aprilie 1870, «pentru a nu supăra pe d-nii judecători de instrucție». — «In acest moment sosește o telegramă: armata franceză capitulată și Napoleon prins. Ni cade condeiul din mână...»).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 41, p. 1; 23 August 1870. Succesele Prusienilor fac să sporească teroarea în România).
- * Ștefan și Radu, cântec bătrânesc (*Columna lui Traian*, I, nr. 41, p. 2-3).
- Bibliografia. Itinerariul funcționarilor administrativi, de Ioan M. Bujoreanu (*Columna lui Traian*, I, nr. 41, p. 4. Lucrare bună. Citează mult).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 42, p. 1; 26 August 1870. Care sunt cauzele succesului german? Nici instrucția publică, nici pușca cu ac—ci spiritul naționalist. Franța imperială era cosmopolită, în loc de a fi latină. Fi-va Franța Republicană altfel?).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 42; 27 August 1870. «Monitorul Oficial» desminte zvonul celor 50.000 turci chemați în țară. Desminte teroarea dela Ploiești. C. A. Rosetti fuge pe un vas austriac).
- Buletin interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 43; 1 Septembrie 1870. Afară de războiul franco-german, trei chestiuni importante: nașterea princiară, dispariția lui C. A. Rosetti și complotul dela Jilava).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 43, p. 1-2; 1 Septembrie 1870. O bucurie de Cassandră să vadă realizându-se profețiile făcute de el cu luni înainte. In politica externă, congresul panlatin — îndemnat din 8 Iulie 1869 — se realizează. Reproduce din revistele politice din Iulie 1869).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 44, p. 1-2; 6 Septembrie 1870. «Arborii dela Văcărești mi-au sgândărit memoria». Iși amintește arborii celebri, văzuți de cuceritorii și aventurierii lumii).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 44; 6 Septembrie 1870. Compară cele trei cabinete: Brătianu — influență morală —; Cogălniceanu — influență brutală — Iepureanu — influența gesuită. — Ploieștenii nu sunt încă liberi. Dece atâta lume închisă pentru nebunia lui Candiano?).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 45; 10 Septembrie 1870. Abonații cari nu-și plătesc abonamentele. — Gonirea colonelului Giuseppe Bidischini, cuscrul lui Garibaldi; întreabă guvernul câți evrei o izgonit?).
- Domnița Maria, o fiică necunoscută a lui Ștefan cel Mare. Analisă critică. (*Columna lui Traian*, I, nr. 45, 10 Septembrie 1870).

- Archiv filologic. Psaltirea versificată a metropolitului Dosi-teiu din 1673, (*Columna lui Traian*, I, nr. 45, 10 Septembrie 1870, p. 4; nr. 49, p. 4; nr. 50; nr. 54 [Sub rubrica: *Filologia*]; nr. 58; nr. 61).
- * Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 45, p. 1-2; 10 Septembrie 1870. Emigrarea nemților și propaganda germană prin cultură. Dar latinii nu se pot germaniza. Dimpotrivă, în contact cu o nație latină, se latinizează germanii; ex. Goții în Spania, Longobarzii în Italia, Francii în Galia).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 46, p. 1; 13 Septembrie 1870. Chestiunea Bidischini, pe care o discută presa, ponegrind pe colonel).
- Archiv Istoric (*Columna lui Traian*, I, nr. 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 60, 61, 62).
- Bibliografia. Abecedar ilustrat pentru copii începători, de I. V. Adrian (*Columna lui Traian*, nr. 46, 13 Septembrie 1870. E bun, pentrucă e «național»).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 47; 17 Septembrie 1870. «Armonia» între Justiție și Guvern. Magistrații sunt în slujba guvernanților. Concesiunea Strussberg îmbogățește pe expropriați; o prăjină de pământ din jud. Galați costă 170 galbeni).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 47; 17 Septembrie 1870. Franța e învinsă de Germania prin cosmopolitismul ei. La Tours, se află evreul Crémieux. Italia ar trebui să se pună în fruntea latinității).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 48; 22 Septembrie 1870. Circulul zvonul că Rușii vor să ia Basarabia de Sud. E numai un zvon — dar e primejdios să fie răspândit).
- Diverse (*Columna lui Traian*, I, nr. 48. Ultimul număr din «Convorbiri», dela 1 Septembrie 1870; își bate joc de versurile lui Bodnărescu și de proza lui C. Negruzzi).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 49; 26 Septembrie 1870. Au încetat zvonurile invaziei rusești dar se spune că România va fi anexată Ungariei; e absurd să se răspândească asemenea zvonuri. — Barbariile dela Ploești, citate după «Românul» din 24 Septembrie).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 49; 25 Septembrie 1870. Polemică între «Românul» și «Dreptatea» asupra chestiunii: Domnie sau Republică? — Hasdeu răspunde că nu trebuie să dorim decât ceea ce e curat românesc; domnie, deci).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 50; 30 Septembrie 1870. Brutalitatea cu care sunt redactate comunicatele guvernului: stil vulgar, trivial, polemică de mahala).
- * Cosmopolitism și Naționalism. Discursul președințial de redeschiderea ședințelor societății «Românismul», ținut în 26 Septembrie 1870. de d-l B. P.

- Hasdeu. (*Columna lui Traian*, I, nr. 50, 30 Septembrie 1870, p. 1-2. Comentează războiul franco-german).
- Diverse (*Columna lui Traian*, I, nr. 50. Probe de limbă ridiculă din «Trompeta Carpaților»; o revistă bulgară la București).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 51; 5 Octombrie 1870. Apare încă o foaie independentă a patra: «Sămănătorul» la Bârlad.—Hasdeu o salută; crezul, românismul și democrația.—Germanizarea țării prin teatru).
- Revista politică (*Columna lui Traian*, I, nr. 51; 4 Octombrie 1870. Crémieux anunță pe prefectii Franței că liberalii francezi se închină Sfintei Libertăți, așa cum francezii catolici se închină Sfintei Fecioare. De aceea a pierdut Franța războiul.—România, între Bismarck și Sinagogă, e primejduită).
- Diverse (*Columna lui Traian*, I, nr. 51. Citează din «Convorbiri»; Negruzzi și o poezie de Prodănescu. La o subscripție pentru biserița Azilul Elena-Doamna, din 8 subscriitori, 5 sunt evrei).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 52; 19 Octombrie 1870. «Puține noutăți în întru, fiind prea multe cele din afară»—Se dau prea mulți bani pentru repararea palatului, etc.).
- Suveniri de actualitate (*Columna lui Traian*, I, nr. 52, 19 Octombrie 1870. Comentează răceala dintre Rosetti și Brătianu. Și-aduce aminte ce solidari erau acești doi bărbați de Stat în 1868. Dar Rosetti e prins de cosmopolitism; Brătianu e încă naționalist. Articol interesant ca document).
- * Dorul, versuri (*Columna lui Traian*, I, nr. 52, 19 Octombrie 1870, p. 4).
- Buletin Interior (*Columna lui Traian*, nr. 53; 25 Octombrie 1870. Incepând cu acest Buletin, se introduc subtitlurile, —Ridiculul unei lovituri de Stat în România, unde guvernul poate face ce vrea fără să mai aibă nevoie de ea).
- * Luntrea, versuri (*Columna lui Traian*, I, nr. 53, p. 2, 25 Octombrie 1870).
- Bibliografia (*Columna lui Traian*, I, nr. 53, nr. 54. Isidor Vorobchievici. Manual de armonie muzicală, Cernăuți 1869; Colecțiune de cântece pentru școalele populare, etc. Cernăuți 1870; se reproduc enorme pasaje, o pagină jumătate din *Columna*).
- * Diverse. Negruzziade (*Columna lui Traian*, I, nr. 53 Admirabil pamflet. E atacat și T. Maiorescu).
- Cosmopolitism și Naționalism, discurs (*Foaia Societății Românismul*, an. I, nr. 7, Octombrie 1870, p. 303-305).
- Cetatea Neamțul (*Foaia Societății Românismul*, Octombrie 1870, nr. 7, p. 326-331).
- Buletin Interior, (*Columna lui Traian*, I, nr. 54; 2 Noembrie 1870. Discută în special trecerea Domnitorului pe la Tecuci, fără să vorbească cu țărani. Domnul e rău sfătuit).

- Buletin Interior** (*Columna lui Traian*, I, nr. 55; 9 Noembrie 1870. Comentează propunerea lui Vasile Boerescu de a refuza tributul Porții, insinuând ca cei 50.000 galbeni să treacă la Lista Civilă.—Afirmă că atât timp cât Rusia se împacă bine cu Prusia, nu ne putem teme de o invazie moscovită).
- * **Muntele și Valea**, versuri (*Columna lui Traian*, I, nr. 55, 9 Noembrie 1870).
- Bibliografia**. Dimitrie Frunzescu, Geografia fizică și politică a României. (*Columna lui Traian*, I, nr. 55).
- Buletin Interior** (*Columna lui Traian*, I, nr. 56; 16 Noembrie 1870. Fragmente: despre puțină importanță care se dă Ministerului Instrucției; despre d-l Esarcu cari a dat Teatrului pe Millo, spectacole de tavernă, etc.).
- Armata Națională** (*Columna lui Traian*, I, nr. 56, 16 Noembrie 1870. Comentează un articol entuziast din «Revista Militară», cu prilejul inspecției Domnitorului. Crede că lucrurile nu stau totuși strălucit. Citează un lung articol din «Revista Militară» din 1867, care era de altă părere. Amintește că în 1868, ca deputat, a votat împotriva legii. Propune instrucție pre-militară).
- Polemica**. «Impăratul Calafat» și «Trompeta Carpaților» (*Columna lui Traian*, I, nr. 56, 16 Noembrie 1870. Dovedește că numele «Calafat» e un sobriquet, însemnând «smolitor»).
- Varietăți**. Negruzziade. (*Columna lui Traian*, I, nr. 56).
- Buletin Interior** (*Columna lui Traian*, I, nr. 57; 23 Noembrie 1870. Comentează Mesajul Prințiar).
- San-Giorgio și Calafato** (*Columna lui Traian*, I, nr. 57, 26 Noembrie 1870. Giurgiu = San Giorgio? Calafat, cuvânt genovez, a smoli, e un oraș unde Genovezii își «calafatau» corăbiile).
- Polemica** (*Columna lui Traian*, I, nr. 57, 26 Noembrie 1870. D. Frunzescu publică o scrisoare, Hasdeu și răspunde).
- Critica**. Poezii români până la 1848. Costache Stamate (*Columna I*, nr. 57; I, nr. 60; I, nr. 61. Cu prilejul a trei volume de C. Stamate, publicate în 1843, 1866, 1868).
- Buletin Interior** (*Columna lui Traian*, I, nr. 58; 30 Noembrie 1870. Moneta României nu trebuie să aibă capul Domnitorului, ci Stema țării.—Primejdia evreilor, comentând un articol obraznic din «Lloydul de București»).
- Bibliografia**. D-șoara Constanța Dunca, Martira inimii. (*Columna lui Traian*, I, nr. 58; 30 Noembrie 1870, p. 3-4. Laudă).
- Buletin Interior** (*Columna lui Traian*, I, nr. 59; 7 Decembrie 1870. Presa nemțofilă laudă guvernul. În răspunsul la Mesaj, se spune «Trăiască România» după ce se spune «Trăiască Domnul, Doamna, principesa Maria». —Din nou d-l Esarcu).

Cetatea Neamului. (*Col. lui Traian*, I, nr. 59, 7 Decembrie 1870. Se reproduce din «Foaia Societății Românismul» Octombrie 1870, începutul studiului).

Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 60; 14 Decembrie 1870. Vernescu a atacat la Cameră prusofilia guvernamentală, și a avut succes.—Din nou Millo).

Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 61; 21 Decembrie 1870. Comentează noul Cabinet. Pamflet împotriva lui Ionescu, «Ieremia-Părcălabul», cum îl numise în *Columna* din 12 Iulie 1870).

Buletin Interior (*Columna lui Traian*, I, nr. 62, p. 2; 31 Decembrie 1870. Scurt și nesemnificativ).

Introducere despre literatura populară, la I. C. Fundescu: *Basmе, orații, păcălituri și ghicitori*, Ed. II, 1870.

1871

Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 1 (63); 7 Ianuarie 1871. [Noi vrem dela Vodă să fie român; nu voim republică].

Prima epistolă deschisă către d-l Nicolau Ionescu (*Columna*, II, nr. 1 (63); 7 Ianuarie 1871. [Îl acuză că a trădat cauza românismului, a «Școalei nedependinți», renunțând la chestiunea Israelită, pe care o pusesc în lumină câțiva ani mai înainte].

Archiv Istoric, (*Columna*, II, nr. 1 (63); II, nr. 2 (64); II nr. 3 (65); II, nr. 5 (67); II, nr. 6 (68); nr. 69; nr. 70; nr. 72; nr. 73; nr. 74; nr. 77; nr. 78; nr. 80; nr. 81; nr. 82; nr. 83; nr. 84; nr. 85; nr. 86; nr. 87; nr. 88; nr. 89; nr. 90; nr. 91; nr. 92; nr. 93; nr. 94; nr. 95; nr. 96; nr. 97.

Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 2 (64); 11 Ianuarie 1871. [Atrage atenția că noua jurisdicție consulară pe care o vor discuta Camerele — ne este defavorabilă. Intreabă pe Ion Ghica, de ce se acceptă atât de mulți greci în negoțul românesc].

A doua epistolă deschisă către d-l Nicolau Ionescu (*Columna*, II, nr. 2 (64); 11 Ianuarie 1871. [Compară părerile lui N. I. despre Ion Ghica, din 1868 și astăzi].

Bibliografia. Colonel Slăniceanu, Manualul Ostașului milițian (*Columna*, II, nr. 2 (64); 11 Ianuarie 1871. [Autorul verifică cele ce spunea Hasdeu în «Columna» despre noua organizare militară a României].

Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 3 (65); 20 Ianuarie 1871). [Anunță că în numărul viitor va publica acte despre neonestitatea «roșilor» de sub actuala domnie a lui I. Ghica].

A 3-a epistolă deschisă către d. Nicolau Ionescu (*Columna*, II, nr. 3 (65); 20 Ianuarie 1871). [Arată în ce constă constituționalismul lui I.

- Ghica: «mulți Evrei și puțină carte»].
- Colegiul III din București (în loc de Buletin Interior) (*Columna*, II, nr. 4 (66); 25 Ianuarie 1871). [Aduce probe de ce este neonest partidul lui I. Ghica, Rosetti, Carada, etc.].
- A 4-a Epistolă deschisă către d. Nicolau Ionescu (*Columna*, II, nr. 4 (66); 25 Ianuarie 1871). [Acuză pe Ghica că e filo-iudeu și neconstituțional. Vorbește despre descentralizare, idee la modă, care pe H. îl muncеște de 4 ani. Dă trei idei principale despre descentralizare. Actuala descentralizare va preface România în Palestina].
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 5 (67); 31 Ianuarie 1871). [Dosarul afacerii Strussberg-Ambros, e depus pe biroul Parlamentului. Scrisoarea Domnitorului din foile germane, prin care anunță că va abdica din cauza certurilor politice interne. Nu va abdica, scrie H., pentrucă o spune și o anunță].
- A 5-a epistolă deschisă către d. Nicolau Ionescu (*Columna*, II, nr. 5 (67); 31 Ianuarie 1871). [Face istoricul colaborării sale cu liberalii, de care s'a despărțit văzând că nu sunt anti-boieri și anti-evrei].
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 6 (68); 8 Februarie 1871). [Dosarul Strussberg încă nu e luat în discuție la Cameră. Sunt numiți trei Ghica în posturi. Senatul discută prostii].
- * A 6-a epistolă deschisă către d. Nicolau Ionescu (*Columna*, II, nr. 6 (68); 8 Februarie 1871). [Arată că politica «umanitaristă» a lui I. Ghica, astăzi când Franța e înfrântă, ne dă pe mâna Germanilor. România nu poate fi cucerită militarmente, ci industrial și diplomatic].
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 7 (69); 15 Februarie 1871). [Zvonurile care circulă, și eternul: o fi! Absurditatea proiectului pentru stingerea datoriei flotante].
- * Cauzele și Rezultatele Cosmopolitismului Discurs președential la inaugurarea anului III al Societății «Românismul» rostit în ședința publică din 24 Genariu 1871 (*Columna*, II, nr. 7 (69); 15 Februarie 1871).
- * Frunzele, versuri (*Columna lui Traian*, II, nr. 7 (69); 15 Februarie 1871).
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 8 (70); 22 Februarie 1871). [Raportul comisiei parlamentare despre dosarul Strussberg-Ambros a fost adus, însă nu se știe când va fi discutat. Oferă soluții pentru stingerea datoriei flotante. Teatru în franțuzește, ca și când n'am avea o limbă proprie!].
- * Cauzele și rezultatele cosmopolitismului (*Foaia Societății Românismul*, an. I, nr. 10-11; Ianuarie-Februarie 1871; p. 415-418).
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 9 (71); 1 Martie 1870). [Greșelile Ministrului de Finanțe,

- Rabinul Abraham-Baer Cohen vine din Palestina ca să adune fonduri, și e primit de Domnitor, deși colonelul Ursu, din Ardeal, n'a putut obține o audiență].
- Buletinul Interior** (*Columna*, II, nr. 10 (72); 8 Martie 1871. [Afacerea Strussberg n'a fost atât de rea pe cât de monstruoasă a fost aplicarea ei de toate ministerele. Proiectul pentru stingerea datoriilor flotante a fost retras; un succes al *Columnnei*. Din nou problema desființării armatei permanente].
- Moșiile Statului Român**. Emfiteosa. Sat-model. Asociațiunea agricolă. (*Columna*, II, nr. 10 (72) 8 Martie 1870; nr. 73, 15 Martie; nr. 74, 22 Martie; nr. 76, 5 Aprilie; nr. 78, 19 Aprilie).
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 11 (73); 15 Martie 1871). [Comentează rezultatele alegerilor comunale. S'au ales membri mai independenți și mai naționaliști. Cabinetul Ghica demisionează pentru că o petrecere germană dela Consulat a fost zădărnicită de popor].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 12 (74); 22 Martie 1871). [Actuala Cameră e tot atât de inutilă. Nu pune chestiunea israelită. Arată starea civilă a Botoșanilor, a Iașilor. Răfuială cu Ghica; de ce nu-și arată adevărata cauză a demisiei?].
- O lămurire** (*Columna*, II, nr. 74 (12). [Scrisoarea unui arendaș în legătură cu articolul despre Moșiile Statului].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 13 (75); 28 Martie 1871). [Se abține să discute Cabinetul actual].
- Severin, versuri** (*Columna lui Traian*, II, nr. 13 (75); 28 Martie 1871).
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 14 (76); 5 Aprilie 1871). [Comentează primirea evreului Benjamin Peixotto, consulul Americii la București, care urează României să nu facă distincție între rase și religii. Bolintineanu, în agonie; Biblioteca și mobilierul său s'au pus la loterie, cu 5 lei noui biletul].
- Ce este noul «Manifest-eunuc» al Coalițiunii?* (*Columna*, II, nr. 14, (77). Semnat: «Român-Verde»). [Arată cât de puțin organică este Coaliția. Se recunoaște stilul lui H.].
- Domnului Alexandru Papiu Ilarian** (*Columna*, II, nr. 14 (76); 5 Aprilie 1871). [A fost calomniat de el, când s'a spus că Hasdeu a fost vreodată în slujba Evreilor. Face un scurt istoric al atitudinii sale anti-semite, care se manifestă public din 1860].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 15 (77); 12 Aprilie 1871). [Dovedește că ministerul putea refuza *exequatura* lui B. Peixotto, evreu care reprezintă America. Comunicatul în privința afacerii Strussberg e foarte sever și românesc].
- Buletin Interior** *Columna*, II, nr. 16 (78); 19 Aprilie 1871). [Guvernul a făcut deocamdată nu-

- mai acte românești, și *Columna* nu are să-i reproșeze decât chestiunea d-lui Peixotto. Nu trebuie criticat Guvernul cu orice preț, chiar atunci când nu face nimic rău].
- Compendiu general de Statistică, de B. Alessandre, (*Columna*, II, 16 (78)). [Recenzia e de Hasdeu; se vede după siguranța cu care discută, în notă, problemele slave].
- O nouă dramă. « Monumentul dela Călugăreni », de V. Maniu (*Columna*, II, nr. 78). [Probabil, recenzează Hasdeu. Drama a fost publicată în *Columna*].
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 17 (79); 25 Aprilie 1871). [C. A. Rosetti anunță că pleacă în Sudul Franței. Hasdeu analizează viziunea politică a lui Rosetti, care era « Confederația Orientală ». Arată că Rosetti era un om politic și știa ce vrea. Din fericire, planul lui bizantin al Confederației, a fost demascat de H. prin *Traian*].
- Bibliografia. Dreptul Canonic al lui Mateiu Basarab. *Indreptarea Legii*, etc. (*Columna*, II, nr. 17 (79)). [Laudă. De altfel, reproduce din prefața editorului].
- * Zăarele în România (*Familia*, 25 Aprilie 1871, nr. 17, p. 200-201; reproduș din *Satyru*, nr. 9).
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 18 (80); 10 Mai 1871). [Nu comentează încă rezultatul alegerilor. Din nou C. A. Rosetti. Citează un articol al lui Dumitru Brătianu din 1865; foarte românesc. Dar liberalii nu au realizat acel program].
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 19 (81); 17 Mai 1871). [« Coalițiunea » n'a făcut nimic. Comentariul fabulei « Racul, Broasca și o știucă »].
- * Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 20 (82); 24 Mai 1871). [Asupritorii țărănimii — doi Ghici, doi Blarenbergi, doi Sturdza, etc. — sunt reprezentanții țărănimiei. Cel mai popular printre țărăniile din toată România e d. Titu Liviu Maiorescu].
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 21 (83); 31 Mai 1871). [Ironizează un articol al lui Basiliu Boerescu, din « Presa », în care se lauda primirea Domnitorului la deschiderea Camerelor].
- La România, versuri (*Columna* lui *Traian*, II, nr. 21, (83); 31 Mai 1871).
- Discursul de deschidere al d-lui B. P. Hasdeu, președintele Soc. « Românismul » la serbarea pe câmpia Cotroceni în memoria lui Tudor Vladimirescu, 6 Iunie 1871 (*Columna*, II, nr. 22 (84); 9 Iunie 1871).
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 22 (84); 9 Iunie 1871). [Ridiculul Camerei, în care un Varnalis cere excluderea a trei români (Cogălniceanu, Chițu și Stolojanu) și un bulgar ca Konakis-Vogorides e acceptat cu dispensă de vârstă].
- Varietăți (*Columna*, II, nr. 22 (84)). [« Convorbirile » se laudă prin

- Maiorescu, că au creat o «nouă direcție». Hasdeu publică poezia «Ași vrea» de Matilda Kugler, din *C. Lit.*, 15 Mai].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 23 (85); 16 Iunie 1871). [Compară greșelile lui Cuza — păcate de om — cu guvernanții de astăzi, străini și boieri. Imprumutul pentru stingerea datoriilor flotante este un pretext de a da pe mâinile evreilor moșiile Statului].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 24 (86); 21 Iunie 1871). [Noul proiect Strussberg e tot atât de dezastruos].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 25 (87); 25 Iunie 1871). [Comentarii în jurul noii concesiuni Strussberg].
- Pater Familias** (*Columna*, II, nr. 25 (87)). [Scurtă notă polemică, nesemnată, împotriva unui pamflet al d-rului Auerbach, publicat în «Pressa». D-rul se plângea că deși străin poate fi un bun român].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 26 (88); 5 Iulie 1871). [Propunerile «*Columnnei*» despre afacerea Strussberg au fost acceptată de «Românul» și au inspirat o moțiune a d-lui George Brătianu. Neghiobiile lui T. Maiorescu care atacă pe Bărnuz, dela tribuna Camerei].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 27 (89); 14 Iulie 1871). [Se acceptă o nouă formă a concesiunii Strussberg, susținută admirabil la Cameră de d. Vernescu.
- Noua teorie financiară a lui Basile Boerescu].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 27 (90); 21 Iulie 1871). [De o săptămână nu se sancționează noua lege în afacerea Strussberg. Măria Sa suferă de friguri. Criza ministerială].
- O conversare** (*Familia*, 1871, nr. 30; 25 Iulie — 6 August, p. 356-57).
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 29 (91); 29 Iulie 1871). [Domnitorul a sancționat legea votată de Cameră și Senat în chestiunea căilor ferate. Iarăși chestiunea evreiască: d. Beniamin Peixotto va încerca ca și Armand Levy acum 2 ani — să impună Guvernului «libertatea» evreilor].
- Un rămașag** (*Familia* 1871 [VII], nr. 31, p. 368; 1/13 August).
- Din Drum. Lângă Calafat** (*Columna*, II, nr. 29 (91)). [Se gândește la viitorul orașului, când o cale ferată îl va lega de Craiova].
- Buletin Interior** *Columna*, II, nr. 30 (92); 11 August 1871). [Hasdeu e plecat din țară. Totuși, ar putea fi de el articolul; în același număr se publică un articol scris în Pesta la 1 August. Chestiunea israelită. Germanismul. Se ventilează din nou ideea congresului pan-latin].
- Două descoperiri** (*Columna*, II, nr. 30 (92)). [Un mss. necunoscut: Dictionarium Valachico-Latinum. Pravila lui Matei Basarab. Articol datat: Pesta 1 August 1871].

- Un rămășag (*Columna*, II, nr. 30 (92); 11 August 1871. Farsa făcută «Convorbirilor»).
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 31 (93); 23 August 1871). [Cu acest număr se șterge numele lui H. *Columna* e condusă de un comitet. *Columna* n'a spus nimic despre serbările dela Putna, dela 15 August. Ștefan a fost sărbătorit de «Convorbiri», cu T. L. Maiorescu. S'a compromis o «nobilă concepțiune»].
- La Pesta și la Bielgrad (*Columna*, II, nr. 31 (93); [S'a întors din scurta călătorie. Dă seama de descoperirile făcute].
- La Craniul lui Mihai cel Viteaz, versuri (*Columna*, II, nr. 31 (93); 23 August 1871).
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 32 (94); 30 August 1871). [Iarăși Strussberg și Iepureanu. Cosmopolitismul școalei lui Maiorescu. Sacrilegiul serbării dela Putna].
- * Femeia cu cățelul (*Columna lui Traian*, II, nr. 32 (94); 30 August 1871).
- * Buletin Interior (*Columna* II, nr. 33 (95); 6 Septembrie 1871). [Comentarii în jurul congresului ziaristilor. Metoda nefastă a plebiscistelor. În Franța se pune problema evreiască; o chestiune politică, nu religioasă].
- Ceva în trecere despre colonizarea germană (*Columna*, II, nr. 33 (95); 6 Septembrie 1871). [Citează din List, Roscher, Carra, care prevedeau și doreau colonizarea germanică în Dacia, încă din 1778 (Carra) și 1840].
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 34 (96); 13 Septembrie 1871). [Chestiunea Strussberg în ultima sa fază; Statul Român a pus mâna pe administrația Căilor Ferate. Rachiurile românești sunt interzise în Turcia pentru că sunt otrăvite. Evreii fac rachiurile].
- Vladislav Basarab, Introducere. 1) Importanța lui Vladislav. Basarab 2) Analisa scriitorilor moderni. 3) Fontâne istorice. 4) Planul și Metodul]. (*Columna*, II, nr. 34 (96), 13 Septembrie 1871, p. 131-132; nr. 35 (97), 20 Septembrie, p. 136-137; nr. 36 (98), 27 Septembrie, p. 139-140; nr. 37 (99), 4 Octombrie, p. 144; nr. 38 (100), 11 Octombrie, p. 148-150; nr. 39 (101), 10 Octombrie, p. 151-152; nr. 40 (102), 25 Octombrie, p. 154-155; nr. 41 (103), 1 Noembrie, p. 159-161; nr. 42 (104), 8 Noembrie, p. 164-165; nr. 43 (105), 15 Noembrie, p. 169-170; [Incepe paragraful II, Nomenclatura], nr. 44 (106), 22 Noembrie, p. 171-175; nr. 107, 29 Noembrie, p. 176-177; nr. 108 8 Decembrie, p. 180-181; nr. 109, 15 Decembrie, p. 183-184; nr. 110, 22 Decembrie, p. 187-188).
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 35 (97); 20 Septembrie 1871). [Curentul naționalist se întărește. Școala autoritară e zăpăcită. Confuziile ziarului «Românul»].
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 36 (98); 27 Septembrie

- 1871). [Lipsa unui spirit constructiv în coalițiile politice românești. Impotriva cosmopolitismului].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 37 (99); 4 Octombrie 1871). [Se pare că noua sesiune extraordinară a Parlamentului e convocată numai pentru chestiunea Strussberg. Chestiunea israelită].
- Bibliografia.** Influența lumii asupra vieții, de Ștefan C. Michaelescu (*Columna*, II, nr. 37 (99)).
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 38 (100); 11 Octombrie 1871). [Congresul Presei Naționale. Aproape toate ziarele devin naționaliste].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 39 (101); 18 Octombrie 1871). [Parlamentul se deschide, și iarăși chestia Strussberg. La Congresul Presei, Hasdeu a propus formula lucrărilor: «Naționalitatea mai presus de libertate»].
- Varietăți.** Nihil sine Urechii (*Columna*, II, nr. 39 (101), 18 Octombrie 1871). [Ureche în toate. Dar de ce nu-și publică lecțiile dela Universitate, și se mulțumește să anunțe numai despre ce a vorbit?].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 41 (103); 1. Noembrie 1871). [Parlamentul ține ședințe secrete; probabil chestiunea Strussberg. S'a retras din comisia Congresului Presei, pentru că nu i s'a primit punctul fundamental: naționalitatea mai presus de toate. La Congres, Missail — fostul colaborator al lui Traian — a atacat pe Hasdeu cu violență].
- Congresul Presei Române** (*Columna*, II, nr. 42 (104), 8 Noembrie 1871). [Minoritatea, împreună cu Hasdeu, care proclamase un proiect naționalist, antisemit și anti-masonic, a fost exclusă din Congres. Holban, președintele, s'a consultat cu Ion Ghica. În articol, H. compară proiectul depus de minoritate, cu proiectul votat, care e cosmopolit].
- Bibliografia.** Ioan P. Bancov, Apa de dragoste, poesii (*Columna*, II, nr. 42 (104)).
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 43 (105); 15 Noembrie 1871). [Comentează pe scurt cosmopolitismul «majorității» din Congresul Presei Române].
- Orto-nerozia**, Comedie originală în trei acte (*Columna*, II, nr. 105, 15 Noembrie 1871; nr. 106, 107, 108, 109, 110).
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 44 (106); 22 Noembrie 1871). [Comentarii în jurul Congresului Presei].
- Buletin Interior** (*Columna*, II, nr. 45 (107); 29 Noembrie 1871). [Parlamentul se ocupă cu concesiunea Bleichröder, mai hidoasă ca Strussberg. Continuă comentariile la Congresul Presei. G. Missail este acum în tabăra adversă].
- Discursul de deschidere la serbarea pentru Tudor Vladimirescu** (*Foaia, Societății Românilor*, an. II, nr. 2-3; Octombrie-Noembrie 1871 p. 49-51).

- Disertațiunea comitelui Alessandro Stadnicki despre satele Române din Galiția, traducere din limba polonă (*Foaia*, II, nr. 2-3, p. 73-116).
- Domnița Elena (*Foaia*, II, nr. 2-3, p. 155-173).
- Legile și Statutele Românilor (1570-1630), din colecțiunea lui B. P. Hasdeu (*Foaia*, II, nr. 2-3, p. 131-147).
- La Cranul lui Mihai cel Viteaz. Astăzi. Frunzele. Femeia cu cățelul (*Foaia Societății Românismul*, an. II, nr. 2-3, p. 147-150).
- Ungro-Vlachia și D. Papiu (*Românul*, an. XV, 5 Decembrie 1871).
- Discursul lui B. P. Hasdeu, ținut la întrunirea publică din 5 Decembrie 1871, în casa d-lui Gr. Băleanu, asupra cestiunii Strussberg-Bleichröder (*Columna*, II, nr. 46 (108); 8 Decembrie 1871).
- Replica la răspunsul d-lui Papiu (*Românul*, anul XV; 11 Decembrie 1871).
- O scrisoare către redactorul ziarului «Românul» (pentru o greșală de tipar) (*Românul*, 12 Decembrie 1871).
- Buletin Interior (*Columna*, II, nr. 47 (109); 15 Decembrie 1871). [Iarăși concesiunea Strussberg II-Bleichröder. D. C. A. Rossetti a revenit din străinătate].
- Bibliografia. D. Frunzescu, Dicționar topografic și statistic al României. (*Columna*, II, nr. 48 (110); 22 Decembrie 1871. Laudă).
- Hasdeu publică o biografie a lui Stroe Buzescu în *Calendarul României*, 1871, p. 90-96, publicație pe care n'am putut-o vedea în colecțiile Academiei Române].

1872

- Istoria Critică a Românilor, capitolul I, Teritoriul. § 2 Nomenclatura (urmare) (*Columna lui Traian*, an. III, nr. 1, p. 1-3; nr. 2, p. 12-13; nr. 3, p. 17-18; nr. 4, p. 27-28; nr. 5, p. 33-36; nr. 6, p. 41-42; nr. 7, p. 50-52; nr. 8, p. 58-59; nr. 9, p. 65-67; nr. 10, p. 74-75; nr. 11, p. 82-83; nr. 12, p. 89-90; nr. 13, p. 99-100; nr. 14, p. 106-111; nr. 15, p. 114-116; nr. 16, p. 121-123; nr. 17, p. 130-132; nr. 18, p. 137-139; nr. 19, p. 142-143; nr. 20, p. 153-154; nr. 21, p. 161-162; nr. 22, p. 168-170; nr. 23, p. 177-178; nr. 24, p. 185-187; nr. 25, p. 193-195; nr. 26, p. 201-203; nr. 27, p. 209-211; nr. 28, p. 220-224; nr. 29, p. 236-240 [la p. 239, începe § 3: *Acțiunea Naturii*]; nr. 30, p. 249-253; nr. 31, p. 265-269; nr. 32, p. 286-291; nr. 33, p. 301-306; nr. 34, p. 316-320).
- La Iulia, versuri (*Columna lui Traian*, an. III, nr. 2 (112); 10 Ianuarie 1872, p. 9).
- Ortho-nerozia (urmare) (*Columna lui Traian*, III, nr. 2, p.

- 11-12; nr. 3, p. 23; nr. 6, 46; nr. 9, p. 70-71; nr. 12, p. 93-94).
- Polemica științifică cu D. A. Papiu (*Columna lui Traian*, III, nr. 3; 13 Ianuarie 1872, p. 21-23).
- Domnului Redactor al revistei «Transilvania». Rectificări rectificate (*Transilvania*, Brașov, an. V, nr. II; 15 Ianuarie 1872, p. 16).
- * Căinii și Lupii (*Columna*, III, nr. 4, 24 Ianuarie 1872).
- Documente. Un tratat inedit de alianță secretă între domnul Munteniei Gligoraș Ghica și G. Brâncoveanu (*Columna*, III, nr. 8, 21 Februarie 1872, p. 62-63).
- * Femeia înecată (*Columna*, III, nr. 11, 13 Martie 1872).
- Portretul, versuri (*Columna*, III, nr. 13, p. 97, 27 Martie 1872).
- * Viersul (*Columna*, III, nr. 15, 10 Aprilie 1872).
- * Bradul (*Columna*, III, nr. 17, p. 134, 24 Aprilie 1872).
- * Tablou flamand (*Columna*, III, nr. 18, p. 141, 1 Mai 1872).
- Cuvânt funebru, rostit în numele presei române, la înmormântarea lui I. Heliade Rădulescu (*Columna*, III, nr. 19, p. 145, 8 Mai 1872).
- Cuvânt la înmormântarea lui Heliade (*Familia*, 1872, VIII, nr. 20, 14/26 Mai, p. 226-227).
- După bătălie, versuri (*Columna*, III, nr. 20, 15 Mai 1872, p. 159).
- Lilica, versuri (*Columna*, III, nr. 28, p. 217, 1. August 1872).
- * Ovidiu la Gurile Dunării (*Columna*, III, nr. 29, p. 233, 15 August 1872. In *Istoria Critică*, ibid, III, nr. 34, 1 Decembrie 1872, p. 318-319).
- * Darul Dunării (*Columna*, III, nr. 30, p. 249 1 Septembrie 1872. In «Istoria Critică», *ibidem*, nr. 34, 1 Decembrie 1872, p. 319).
- Cronicele României de Cogălniceanu (*Columna*, III, nr. 31, 15 Septembrie 1872). [Discută *Prefața*, tipărită în același număr. Scrisă cu multă venerație și admirație].
- O cucoană democratică dela începutul Secolului XVII (*Columna*, III, nr. 32, 15 Octombrie 1872 [greșit se indică: 15 Septembrie], p. 281-282. Un act, scris în slavonește, publicat cu introducere, text, traducere).
- O notiță istorică-medicală (*Columna*, III, nr. 33, 1 Noembrie 1872, p. 297). [Asemănări dintre medicina latină din Pliniu și medicina populară română, așa cum o descrie dr. Vârnav, în *Physiographia Moldaviae*, Budae 1836].
- Magda lui Arbure (*Columna*, III, nr. 34, p. 313, 1 Decembrie 1872).

1873

Istoria Critică a Românilor (continuare) (*Columna*, IV, nr. 1, 1 Ianuarie 1873, p. 1-10; nr. 2, 16 Ianuarie p. 20-23; nr. 4, 15 Februarie, p. 56-60; nr. 5, 15 Martie, p. 80-86; nr. 6, 1 Aprilie,

- p. 98-103; [«Un adaus important», pentru p. 86, coloana 3; publicat p. 103]; nr. 7, 1 Mai, p. 108-119. [cu acest nr. începe partea III; Albanesii și Goșii. Teoria D-lui Roesller. Despre limba română; se încheie aici]; nr. 8, 1 Iunie, p. 144-149 [începe vol. II din *Istoria Critică: Materia, spiritul și divinitatea*, Positivism istoric].
- Câteva portrete din secolul XVII (*Columna lui Traian* IV, 1 Ianuarie 1873, p. 15). [Citează portrete din Mitropolitul Dositeiu].
- Muntenia sub Ptolemeu, din punctul de vedere al selecțiunii naturale (*Columna*, IV, nr. 4, p. 240-245).
- Materia, spiritul și divinitatea. Positivism istoric (*Columna*, IV, nr. 8, 1 Iunie 1873, p. 144-149. [Începe vol. II *Istoria Critică*].
- Originea civilizațiunii (*Columna*, IV, nr. 9, Iulie 1873, p. 168-172. [Continuă vol. II *Ist. Crit.*]).
- Poeziile d-rei M. D. Ghica (*Columna*, IV, nr. 10, August 1873, p. 185. [Câteva rânduri de introducere, la republicarea a trei poezii, scoase în limba franceză].
- Alfabetul dacic. Cum scriau Românii până la anul 1500? (*Columna* IV, nr. 10, August 1873 p. 186-194).
- Ovidiu la gurile Dunării (*Familia*, IX, 1873, nr. 32, 19/31 August, p. 369-370).
- Paleontologia vestmântului, armei și locuinței în România (*Columna*, IV, nr. 11, p. 217-223, Septembrie 1873).
- Sămceea, notiță filologică (*Columna* IV, nr. 12, p. 239-240).
- Ștefan cel Mare și Italia (*Columna*, IV, nr. 12, Octombrie 1873, p. 225-27. [Scurtă introducere la documentele descoperite de Esarcu la Veneția, pe care le publică p. 227 și urm.].
- Frunză verde, o pagină pentru istoria literaturii române (*Columna*. IV. nr. 13. Noembrie 1873, p. 240-243).
- Viața de codru în Dacia. Studiu filologic (*Columna*, IV, nr. 13, p. 244-246).
- POESIE, București, 1873, IV + 142 p. în 8° mic.
- ISTORIA CRITICĂ A ROMÂNILOR. Pământul țării românești. Volumul I: Intinderea teritorială. Nomenclatura. Acțiunea naturii. București, 1873 III + 339 pag. gr. în 8°.

1874

- Nouii cercetări documentale asupra ducatului de Amlaș și banatului de Severin (*Columna lui Traian*, V, nr. 1, Ianuarie 1874, p. 12-18).
- Originile agriculturii la Români (*Columna*, V, Nr. 3, 1874, p. 49-53).
- Originile viticulturii la Români (*Columna*, V, nr. 4, p. 89-95)

- Știința și d. I. C. Massim (*Columna*, V, nr. 4, p. 95-96).
- Magda lui Arbure, Baladă. (*Familia*, an. X, 30 Iunie 1874, nr. 26, p. 301).
- Originile păstoriei la Români. Elemente dacice (I. Cioban, Baci, Stână, Urdă, Brânză) (*Columna*, V, nr. 5, 1874, p. 97-107).
- Trei luni peste munți. Dare de seamă despre o excursiune științifică în Transilvania (*Columna*, V, nr. 6, 1874, p. 125-135). [Prima pagină introducere; apoi cronologie, indicații de izvoare mss. relative la istoria românilor].
- Studii gramaticale asupra limbii dacilor. Genitiv și dativ (*Columna*, V, nr. 6, p. 150-154). [Identitatea genitivului și dativului, după cum a observat și Miklosich, se datorește substratului dacic].
- Originile păstoriei la Români. Elemente dacice. Traista (*Columna*, V, nr. 6, p. 156).
- Correspondența inedită a Doamnei Elena a lui Matei Basarab cu Principele Transilvan Georgiu Rakotzi (*Columna*, V, nr. 7, p. 169-171. Două epistole, găsite în Biblioteca Batthyiană din Alba-Iulia).
- Originile Păstoriei la Români. Elemente dacice. Dulău și Mosoc. Turcă (și cioară, iele). (*Columna*, 5, nr. 7, p. 173-177).
- Sumarul cursului de filologie comparată, lecțiunea I-III (*Columna*, V, nr. 8, p. 205-207).
- Două documente inedite relative la istoria militară a Românilor (*Columna*, V, nr. 8, p. 215-216).
- Sumarul cursului de filologie comparată, lecția IV-X (*Columna*, V, nr. 9, p. 224-230).
- Originile Păstoriei la Români. Elemente latine (*Columna*, V, nr. 9, p. 234-235. Cuvintele: berbec, caș, chiag, staul, turmă, unt, zăr, păcurăriu, păstor, capră, mână, etc.).
- ISTORIA CRITICĂ A ROMÂNILOR
Volumul I. Edițiunea II, revăzută și foarte adausă. București, 1874, Typographia Thiel et Weiss, XII + 316, p. in 4°.

1875

- Câteva întrebări d-lui T. Maiorescu (*Columna lui Traian*, 1875, nr. 1, pp. 57-60; nr. 2, p. 65-72).
- Zâmbrul în Dacia (*Columna lui Traian*, 1875, nr. 2, p. 97-104. Discută *bonus* și *urus*, documentat și cu naturaliști, în deosebi Cuvier, etc.).
- Răspunsul meu avocatului d-lui T. Maiorescu (*Columna lui Traian*, 1875, nr. 3, p. 125-132).
- Castelul Törzburg în posesiunea Basarabilor, notă istorică (*Columna lui Traian*, 1875, nr. 3, p. 152-157. Este vorba de castelul Bran, în posesiu-

- nea lui Mircea, Mihail, cum dovedește o diplomă din 1419).
- Modul alegerii domnilor la Români (*Familia*, 1875 (XI), p. 573-576, 585-588).
- ISTORIA CRITICĂ A ROMÂNILOR. Volumul II, fascioara I: Reacțiunea omului contra naturii. Originile urbane. Sinteza. Bucuresci, 1875, Tipografia Ant. Mănescu, 76, p. in 4°.
- PRINCIPIE DE FILOLOGIE COMPARATIVĂ ario-europea, cuprinzând grupurile indo-persotracic, greco-italo-celtic și leto-slavo-germanic. Bucuresci, 1875, 4 fascicole apărute, 108 p., gr. in 8°; Tin. Thiel & Weiss.
- UN PRĂNZ IN LUMEA CÂINILOR. Prelucrate din englezește și franțuzește 1875. (Nu există la Academia Română).
- 1876
- Fragmente pentru istoria limbii române. Ghiuț (*Columna*, an. VII, Ianuarie 1876, nr. 1, p. 1-32. (Și tiraj aparte, împreună cu Răsp. către Chihac).
- Răspunsul meu d-lui Emile Picot (*Columna*, VII, Ianuarie 1876, nr. 1, p. 33-37).
- «Cucul și Turturica» la Români și la Persiani, Notiță de literatură comparativă (*Columna*, VII, 1876, p. 40-44. Reproduce o baladă a lui Alexandru și o traducere din Chodzko).
- Bibliografia. Dem. Al. Sturdza, Uebersicht der Muenzen u. Medaillen des Fuerstenthmes Roumanien; Pravila lui Vasile Lupu, ed. Gh. I. Sion; A Dozon, Chansons populaires bulgares (*Columna*, VII, p. 1376, p. 45-48).
- Legea de instrucțiune publică (*Românul*, an. XX, 23 Ianuarie 1876).
- Comunicațiuni lingvistice (*Columna*, VII, nr. 2, Februarie 1876, p. 93).
- Recensiuni. Cestiunea accadiană. (*Columna*, VII, 1876, p. 94-96. *Eb. Schrader*, Ist das Akkadische der Keilinschriften eine Sprache oder eine Schrift? 1875, *Fr. Lenormand*, La langue primitive de la Chaldée et les idiomes touraniens, 1875).
- Al doilea Rămășag, Dedicat d-lui V. Alexandri (*Românul*, an. XX, 5 Februarie 1876).
- În loc de prefață. Al doilea rămășag (*Revista Literară și Științifică*, nr. 1, 15 Februarie, 1876, p. 1-5).
- Doine orientale: Zestrea feței, Gelozia, Norii și floarea, Gurița și cerceii (*Revista Literară și Științifică*, nr. 1, 15 Februarie 1876, p. 46-47).
- Fragmente pentru istoria limbii române. Ghiob (*Columna*, VII, nr. 3, Martie 1876, p. 97-123. Apendice: Ghiuț și viț, p. 123-124).
- Poesia poporană italiană și «frunza-verde». Dr. H. Schuchardt, Ritornell und Terzine (Halle 1874) (*Columna*, VII, nr. 3, 1876, p. 139-143).
- Ursita: nuvelă istorică (*Revista Literară și Științifică*, nr. 2, 15

- Martie 1876, p. 83-121; nr. 3, p. 183-234; nr. 4, p. 279-292).
- Baba-Novac (*Columna*, VII, nr. 4, Aprilie 1876, p. 145-165).
- Iarăși d. Cihac! Câteva precepte pentru începători în lingvistică (*Columna*, VII, 1876, p. 179-186). [Comentează articolul lui C. din *Conv. Lit.*, Martie, 1876, arătând ce nu trebuie să facă un începător în lingvistică].
- Recensiuni. Dr. S. Obedenaru, *La Roumanie économique* (*Columna* VII, 1876, p. 187-190. Critică foarte aspră).
- O pagină din istoria tiparului la Români în secolul XVI (*Columna*, VII, Mai 1876, p. 193-213).
- Câteva acte române inedite din Biblioteca Batthianiană din Alba-Iulia 1631-1633 (*Columna*, VII, 1876, p. 230-234).
- Recensiuni. A. Cihac, Despre câteva cuvinte din Rabelais (*Conv. Lit.*, Aprilie 1876); A. Ludwig, Die Nachrichten des Rig und Atharvaveda über Geographie, Geschichte, Verfassung des alten Indien; Die philosophischen und religiösen Anschauungen des Veda; John Beams. A comparative grammar of the modern aryan languages of India (*Columna*, VII, 1876, p. 235-240).
- Scrisoare adresată redacției, prin care anunță retragerea dela Revista Literară (*Românul*, an. XX, 5 Mai 1876).
- Bradul și Vișoara. Baladă poporană albaneză (*Columna*, VII, Iunie 1876, p. 253-56. Text, traducere și o notă).
- Miloș-Vodă din 1574 (*Columna*, VII, 1876, p. 272-75).
- Lassen. Necrolog (*Columna*, VII, 1876, p. 287-88).
- Originile Craiovei, 1230-1400 (*Columna*, VII, 1876, p. 289-298; p. 337-347; p. 433-441; an. VIII, 1877, 1-11; 340-353; 661-670).
- Documente inedite... relative la istoria catolicismului în România (*Columna*, VII, 1876, p. 299-324).
- Recensiuni. Poesia poporană ruteană în legătură cu istoria română (*Columna*, VII, 1876, p. 325-335. Două volume de Vl. A. Dragomanov).
- Un descântec român și un descântec sanscrit din Veda, Notiță (*Columna*, 1876, p. 335-336. «Nu tragem deocamdată nicio concluziune, căci avem de gând mai întâiu de a mai pune față în față alte câteva descânțece sanskrite și române», p. 336).
- Botanica poporană română. Recensiune: Simeon Manguică. De însemnătatea Botaniceii Românești (*Familia*, Pesta, 1874, nr. 43-49). (*Columna*, VII, 1876, p. 355-361).
- O petițiune latină a călugărilor dela Cozia din 1723 (*Columna*, VII, 1876, p. 361-364).
- Palpitațiunile copilei. Notiță de literatură comparativă. (*Columna*, VII, 1876, p. 371-376).

- Compară « Sburătorul » lui Eliade, cu un cântec popular din Galiția).
 Notiță la relațiunea contemporană despre Ștefan cel Mare, descoperită de C. Esarcu (*Columna*, VII, 1876, p. 381-382).
 Raportul către Ministerul Cultelor cu ocazia unei excursiuni pentru cercetarea documentelor relative la istoria țării noastre care se află în arhivele din Galiția (*Românul*, 18 Septembrie 1876).
 D. Baudouin de Courtenay și dialectul slavoturanic din Italia (*Columna*, VII, Octombrie 1876, p. 448-463).
 Fărtat. Notiță lingvistică (*Columna*, VII, 1876, p. 466-468).
 Notă. La un document dela Vlad Țepeș, comunicat de C. Colibășianu, *Columna* VII, 1876, p. 470).
 Recensiune. I. G. Ascoli. La genesi dell'esponente greco raro. (*Columna*, VII 1876, p. 470-472)
 Escursiunea la Cracovia. Raport oficial făcut de d. Director General al Arhivelor Statului către d. Ministru al Instrucțiunii Publice (*Columna*, VII, 1876, p. 472-475).
 Cochi-Vechi, Notiță lingvistică (*Columna*, VII, 1876, p. 498-500).
 Notă. La un act juridic din 1436, comunicat de A. Xenopol (*Columna*, VII, 1876, p. 502-503).
 Resumatul cursurilor de la Facultatea de Litere Filologia comparativă, lecțiunea I și II, Octombrie-Noembrie 1876 (*Columna*, VII, 1876, p. 525-528).

FRAGMENTE PENTRU ISTORIA LIMBEI ROMÂNE. *Elemente dacice: I. Ghiuj*. Cu post-scriptum despre d. Cihac și apendice despre d. Emile Picot. București, 1876, in 8°, 40 pagini. [Extras din *Columna* lui Traian, p. 1-32].

FRAGMENTE PENTRU ISTORIA LIMBEI ROMÂNE. *Elemente dacice. II: Ghiob*. [Cu un apendice despre ghiuj și vîj]. București, N. Typ. lab. rom. 1876, in 8°, 75 p.
 BAUDOIN DE COURTENAY ȘI DIALECTUL SLAVO-TURANIC DIN ITALIA. (Cum s'au introdus slavismele în limba română?). București, Noua Typographie a Laboratorilor Români, 1876, 18 p. 8° mare. [Extract din *Columna* lui Traian 1876, nr. 10].

1877

- Recensiune. A. I. Odobescu. Curs de arheologie. Istoria Arheologiei (*Columna lui Traian*, VIII, 1877, p. 68-81).
 Alexandri-lingvist. Vergura (*Columna*, VIII, 1877, p. 83-91).
 Zina Filma, Goții și Gepizii în Dacia (*Columna*, VIII, Aprilie 1877, 153-182).
 Fundațiunea Diez (*Columna* VIII, 1877, p. 191-92).
 Dialectologie. Versul Crotroanței de Petru Furdul. Specimen de graiu român din Munții Abrudului în Transilvania (*Columna*, 1877, p. 184-186).
 Limba română vorbită între anii 1560-1600. Texturi inedite (*Columna* VIII, 1877, p.

- 193-234; 271-292; p. 309-340; p. 357-407; 456-484; p. 512-556; p. 559-605; p. 621-660).
- Poezia poporană sârbă și bulgară. Lupta între frații Dan și Mircea cel Mare (*Columna*, VIII, 1877, p. 249-260; 261-266).
- Balada poporană «Cucul și Turturica» în România, în Persia și în Franca. Notiță (*Columna*, VIII, 1877, p. 301-303).
- Programa pentru adunarea obiceiurilor juridice ale poporului român (*Columna*, VIII, 1878, p. 407-420; p. 427-447).
- DINA FILMA. Goții și Gepidii. (Studiu istorico-linguistic). Bucuresci, N. Typ. lab. Rom. 1877, în 8°, 32 pagini.
- CUVENTE DEN BĂTRĂNI. Tom. I. Limba română vorbită între 1550-1600. Studiu paleografico-linguistic. Bucuresci, 1878, 448 + [20] + CX p. gr. în 8°. Noua Tipografie Română.
- OBICEIURILE JURIDICE ALE POPORULUI ROMÂN. Bucuresci 1878. [Extras din *Columna*. Nu se află la Academia Română].
- ORIGINILE CRAIOVEI 1230-1400, Bucuresci, 1878, [Extras din *Columna*. Nu se află în Biblioteca Academiei Române].
- 1879
- Muma [Fragment dintr'o conferință] (*Amicul Familiei*, 1/13 August 1879, p. 1-2, vol. II, nr. 1). Să vorbim românește! versuri (*Amicul Familiei*, Gherla, 1879, vol. II, p. 94-95; 13/25 Noembrie 1879).
- TREI CRAI DELA RĂȘARIT, Bucuresci, 1879. IX + 59 [-62] p.
- CUVENTE DEN BĂTRĂNI Tom. II. Cărțile poporane ale Românilor în secolul XVI. Studiu de filologie comparativă. Bucuresci, 1879, XLVI + 768 p., gr. în 8°.
- 1880
- Răspuns la discursul de recepție al lui Ion Ghica la Academia Română (*Ana'ele Academiei Române*, Seria II, t. II, p. 59-62).
- Românul stă bine înfipt în ambele Dacii! (*Albumul Macedo-Român*, 1880, p. 51).
- CUVENTE DEN BĂTRĂNI. Supplement la tomul I. Controverse. Bucuresci, 1880... p. a-u + CX.
- 1881
- Dacia. Notiță critică [despre «Dacia înainte de Traian» a lui Cr. Tocilescu] (*Binele Public*, 16-17, 18, 19, 20, 23-24, 25, 30-31 Martie, 1, 9 Aprilie; neterminat).
- CUVENTE DEN BĂTRĂNI. Tom. III. Istoria limbii române. Fascioara I: Conspcctul științelor filologice. Linguistica în genere. Bucuresci, 1881, XVI + 160 p., gr. în 8°.
- PSALTIREA PUBLICATĂ ROMĂNEȘTE DE CORESI LA 1577. Reprodusă cu un studiu bibliografic și un glosar comparativ. Vol. I; Textul. IV + 444 + 66

pag. gr. in 8° Ediția Academiei Române, 1881.

1882

Studie de știința limbii. Un nou punct de vedere asupra ramificațiilor gramaticii comparative (*Columna lui Traian*, serie nouă, an. III, Ianuarie 1882, p. 19-31. Seria nouă a «*Columnei*» începe cu an. VII, 1876)

Manuscrisul românesc din 1574 aflător la London în British Museum. Descriere analitică (*Columna*, Ianuarie 1882, p. 48-60; 78-86; 171-177; 239-244; 358-367; 459-465; 624-629; 1883, p. 310-322).

Studie de știința limbii. Laletica sau fiziologia sonurilor. (*Columna*, N. S. III, nr. 2, Februarie 1882, p. 65-73; Martie, nr. 3, p. 129-135; 2-4-5, p. 193-210).

Portretul lui Ștefan cel Mare. Scrisoare către fiemea Julia B. P. Hasdeu (*Columna*, III, N. S., nr. 2, Februarie 1882, p. 115-123; nr. 3, 183-192).

De unde vine zglobiu? Notă etimologică (*Columna*, 1882 nr. 5, p. 245-249).

Ghioc (dioc) și sglăvoc (sglăvog). Un dublet greco-latin (*Columna*, 1882, nr. 6, p. 372-379).

Doina. Originea poeziei populare la români (*Columna*, 1882, nr. 7-9, p. 397-406).

Archivul din Genova. Documente relative la istoria ro-

mână (*Columna*, 1882, p. 477-479).

Voinicame și mișelame. Istoria unui sufix romanice dispărut din limba română (*Columna*, 1882, p. 480-486).

Încă «sglobiu» (*Columna*, 1882 fp. 487-490).

Supărările artistice ale lui Neagoie Basarab. O scrisoare inedită, scoasă din Arhivul Național Săsesc dela Sibiu (*Columna*, 1882, p. 525-527).

«Doină», răstoarnă pe Rösler (*Columna*, Octombrie-Decembrie, 1882, p. 529-536).

Carmen Sylva, poezie (*Familia*, 1882, p. 420: după *Românul*).

Crescet și urzica. Etimologia poporană din epoca formațiunii limbii române (*Columna*, Octombrie-Decembrie, 1882, p. 544-553).

Domname și Turcame. Suffixul romanice-ame la Macedo-Români (*Columna*, Octombrie-Decembrie 1882, p. 570-573).

Ghioagă. O pagină din istoria armaturei române (*Columna*, Octombrie-Decembrie 1882, p. 593-598).

Șugubăț și șugubină. Un rest din influența juridică a Slavilor asupra limbii române (*Columna*, Octombrie — Decembrie 1882, p. 612-619).

Nu e în toate zilele Pascale. Origina Creștinismului la Români (*Columna*, Octombrie-Decembrie 1882, p. 633-638).

Răspuns la discursul de recepție la Academia Ro-

mână al lui S. Marian
(*Analele Acad. Române*, S. II, t.
IV, p. 161-163).

1883

Cuvântul samă' este el
latin sau maghiar? Istoria
unui trunchiu crescud din trei
rădăcini (*Columna lui Traian*,
Serie Nouă, IV, Ianuarie—Februarie
1883, nr. 1-4, p. 22-30).

Scornesc și stărnesc. Un
specimen de necesitatea vechilor
texturi pentru orice cercetare
linguistică (*Columna*, IV, nr. 1-2,
p. 48-63).

Doina. Originea poeziei populare
la români (*Transilvania* Sibiu,
anul XIV, nr. 5-6, 1-15 Martie
1883, p. 45-48).

Bîea. Cum ziceau românii în-
ainte de a fi luat dela Slavi pe
dragă? (*Columna*, Martie—Iunie
1883, nr. 3-6, p. 97-104. Citit la
18 Martie 1883 în ședința Aca-
demiei Române. Rezumat în «*Ale-
gătorul*» din Craiova).

Posteritatea latinului
fa x în limba română. Un
quadruplet lingvistic (*Columna*,
IV, 1883, p. 112-121).

Bourel, melc și culbec.
Dacii și latinii într'o scoică (*Co-
lumna*, IV, 1883, p. 193-212).

La «Fântâna Blanduziei»
(*Familia*, Pesta, anul XIX, nr. 16,
17/29 Aprilie 1883, p. 182).

Din răvașele Banilor Cra-
iovei. Un act românesc dela
Marele Ban Giurgiu Rațu din 1
Februarie 1600 (*Columna*, IV, 1883
p. 235-239).

Fosta'i ce ai fost... Un
principiu estetic al sintaxei ro-
mâne în comparațiune cu latina
și limbile romanice (*Columna*, IV,
1883, p. 329-339, 369-384. [finea
va urma]).

Petru-Vodă Schiopul și
fiul său Ștefan-Vodă.
Un portret domnesc necunoscut
(*Columna*, IV, 1883, p. 364-365).

Zilot Românul. O privire
sintetică asupra ultimei cronice
române din epoca fanarioților (*Co-
lumna*, IV, 1883, p. 385-405. [Nu-
măr apărut în 1884]).

A n o n y m u s L u g o s h i e n s i s .
Cel mai vechi dicționar al limbii
române, după manuscriptul din
Biblioteca Universității din Pesta.
(*Columna*, IV, 1883, p. 406-429;
neterminat).

Programa pentru aduna-
rea datelor privitoare
la limba română (*Columna*, 1883
[tip. 1884], Noembrie—Decembrie,
p. 457-464, [neterminat]).

DIN ISTORIA LIMBEI ROMÂNE,
VIII+96 p. gr. 8°, 1883, Tip. Aca-
demiei Române (Laboratorii ro-
mâni) (Articole din *Columna*, 1882,
1883, reproduce fotoștatic).

1884

Raport despre culegerea
de poezii populare a lui
Dem. Teodorescu (*Analele
Academiei Române*, Seria II, t.
VII, 1884-188, p. 150; t. VIII,
p. 213-214).

INAINTE DE TUDOR VLADIMI-
RESCU, 1800-1821. Ultima cro-
nică română din epoca fanarioților.

București, 1884, XXV + 119 pag.
in 8°.

+ 1116 coloane + IV coloane,
in 4°.

PROGRAMA PENTRU ADUNAREA DATELOR PRIVITOARE LA LIMBA ROMÂNĂ. Ediția Academiei Române, București, 1884, 16 pag. in 8°.

OLTENEȘTELE, Craiova, Ed. Librăriei Samitca, 1884, 155 pag. in 8° pet. [Patru discursuri, 3-23; Originile Craiovei, 25-130; Hrist și Tudor Vladimirescu, 133-155].

1885

Trei crai dela răsărit (*Familia*, Pesta, anul XXI, nr. 20, 19/31 Mai 1885, p. 230-233; nr. 21, 26 Mai—7 Iunie 1885, p. 242-246; nr. 22, 2/14 Iunie 1885, p. 253-255; nr. 23, 9/21 Iunie 1885, p. 266-270).

Ariciul (*Familia*, Pesta, anul XXI, nr. 10, 10/22 Martie 1885, p. 109-111).

Arvinte din «Magnum etimologicum Romaniae» (*Revista Literară*, anul VI, nr. 13, 1885).

1886

SUR LES ÉLÉMENTS TURCS DANS LA LANGUE ROUMAINE Notice lue au VIIe Congrès des orientalistes à Vienne le 2 Octobre 1886, București, 1886, 21 pag. in 8°.

ETYMOLOGICUM MAGNUM ROMANIAE. Dicționarul limbii istorice și poporane a Românilor. Tom I (a-amurțesc), București, Editura Academiei Române, 1886, LIX pag.

1887

Un cuvânt înainte (*Revista Nouă*, an. I, 1888, nr. 1, 15 Decembrie 1887, p. 1-2).

ETYMOLOGICUM MAGNUM ROMANIAE. Tom. II (amuș-ân), București, Ed. Academiei Române, 1887. XVIII pag. + 1104 coloane [1117-2224] + XVI coloane.

1888

Bucea și căpățână (*Revista Nouă*, I, nr. 2; 15 Ianuarie 1888, p. 41-45).

* Mater Dolorosa (*Revista Nouă*, I [1888], p. 76).

Scrisoare către Gheorghe din Moldova (*Revista Nouă*, I [15 Februarie 1888], nr. 3, p. 81-82).

* Din iarnă (*Revista Nouă*, I [15 Februarie 1888], nr. 3, p. 103).

Râul Argeș, târgul Argeș, biserica Argeș (*Revista Nouă*, I, 4 [15 Martie 1888], p. 121-128).

* Multiplicamini (*Revista Nouă*, 2 I, nr. 4 [15 Martie 1888], p. 149).

* Ștefan și Radu (*Revista Nouă*, I, nr. 5, 15 Aprilie 1888, p. 169-171).

Notițe bibliografice (*Revista Nouă*, I, nr. 5 [15 Aprilie 1888] p. 199. Câteva rânduri despre vol. II al lui Miron Costin ed. V. A. Ureche).

- Costachi Stamati (*Revista Nouă*, I, nr. 6 [15 Mai 1888] p. 210-215).
- Gaspar Grațiani (1618-1621. (*Revista Nouă*, I, nr. 9 [15 August 1888] p. 321-322).
- Povestea Crinului (*Revista Nouă*, I, nr. 11 [15 Noemvrie 1888] p. 414-419).
- PSALTIREA PUBLICATĂ ROMÂNȘTE DE CORESI LA 1577, Vol. II. 32 pag. gr. in 8°, Ed. Academia Română.
- O introducere în Istoria Universală (*Revista Nouă*, II, nr. 10; 15 Octombrie 1889. Studiu scris și tipărit în 1874, Istoria Critică, t. II; la început și la sfârșit interpretări spiritiste).
- Notițe Bibliografice. [Despre culegerea de folclor, Știință și Literatură, Sofia 1889] (*Revista Nouă*, II, nr. 10, 15 Octombrie 1889, p. 389).
- Oamenii dracului (*Revista Nouă*, Decembrie 1889, p. 438-440).

1889

- * Așteptând (*Revista Nouă*, II, nr. 3, 15 Martie 1889).
- Nota despre Amărita Turturea [*Cuvente*, II, p. 728-30] la articolul lui Speranția despre Enăchiță Văcărescu (*Revista Nouă*, II, nr. 4, 15 Aprilie, p. 126-27).
- Notițe Bibliografice (Der Rhapsode der Dâmbovitza) (*Revista Nouă*, II, nr. 5 [15 Mai 89] p. 200).
- * Eminescu (*Revista Nouă*, II nr. 6 [15 Iunie 1889] p. 211-212).
- * La Casa de nebuni (*Revista Nouă*, II, nr. 8 [15 August 1889] p. 287-291).
- Notițe Bibliografice [Exposition Univ. Paris 1889; Notice sur la Roumanie; Țiganii în România, de Patkanow] (*Revista Nouă*, II, nr. 8, 15 August 1889, p. 320).
- Gaudeamus (*Revista Nouă*, II, nr. 9 [15 Septembrie 1889] p. 335-336).

1890

- Morfolesc (*Revista Nouă*, III, nr. 2, 15 Mai 1890, p. 47-51. Cetit la banchetul Societății «*Revista Nouă*», 29 Aprilie—1 Mai 1890).
- Fabulă (*Revista Nouă*, II, nr. 2, 15 Mai 1890, p. 62).
- Notițe Bibliografice [Louis Leger și Slavii] (*Revista Nouă*, III, nr. 3, 15 Iunie 1890, p. 119-120).
- Armenii în România [o spicuire] (*Revista Nouă*, III, nr. 4-5, Iulie—August 1890, p. 128-135. Răspunde lui Xenopol, Arhiva Soc. Lit. Iași, nr. 1.)
- Cei patru aș în limba română (*Revista Nouă*, III, nr. 9-10 Decembrie—Ianuarie 1891, p. 331-339).

1891

- Sturlubatec și zănatec (*Revista Nouă*, III nr. 9-10, Decembrie 1890—Ianuarie 1891, p. 389-390).

Știința Sufletului [Dumnezeu, Nemurirea, Destăinuirea] (*Revista Nouă*, III, nr. 11-12, Februarie—Martie 1891, p. 427-440. Cu mențiunea: 10 Martie 1891).

Somnul și Sufletul (*Revista Nouă*, IV, nr. 1, Aprilie 1891, p. 2-22. Datată: 8 Aprilie 1891).

Wickenhauser, [Notiță] (*Revista Nouă*, IV, nr. 2 Mai 1891, p. 42).

Telegrafia Iubirii (*Revista Nouă*, IV, nr. 2-3, Iunie—Iulie, p. 56-76. Datată: 15 Mai 1891).

Ipnotismul și spiritismul (*Revista Nouă*, IV, nr. 4-5, [August—Septembrie 1891], p. 125-152. Datată: 2 August 1891).

Materialismul în spiritism (*Revista Nouă*, IV, nr. 6-7 [Octombrie—Noembrie 1891], p. 254-271. Datată: 10 Octombrie 1891).

Din iarnă (*Amicul Copiilor*, an. I, Octombrie 1891, nr. 13 p. 306).

ANONYMUS LUGOSHIENSIS. Cel mai vechiu dicționar al limbii române, după manuscrisul din biblioteca Universității din Pesta, București, 1891. [Ediția separată din *Columna* 1882—1883, nu se găsește în Bibl. Acad. Române].

1892

Excelsior (*Revista Nouă*, IV, nr. 8-9, Decembrie 1891—Ianuarie 1892, p. 301-324).

* Noi în 1892 (*Revista Nouă*, IV, nr. 11-12, 1892, p. 438-444).

Strat și substrat (Genealogia popoarelor Balcanice) (*Revista Nouă*, V, nr. 1, 1892, p. 5-27).

Fakir și Fakin (*Revista Nouă*, V, 1892, nr. 3-4, p. 156-57).

* Mater Dolorosa (*Amicul Copiilor*, an. V, August 1892, nr. 5, p. 159).

Episcopul Melchisedec (*Revista Nouă*, an. V, 1892, nr. 5, p. 162-163).

O restaurațiune (*Revista Nouă*, V, 1892, nr. 6-7, p. 217-222).

Un element femeesc în limba română (*Revista Nouă*, V, 1892, nr. 8-9, p. 287-293).

STRAT ȘI SUBSTRAT. Genealogia popoarelor balcanice. București, 1892. XXXVII p. + V planșe.

Lazăr Șăineanu, G. I. Ionnescu-Gion și B. P. Hasdeu,

«EINE TRILOGIE». O istorie germană a literaturii române. Critică de... Buc. Socec, 1892, 71 p., în 16°. [Hasdeu, p. 50-71; în *Sarcasm*, 75-85 p.].

SIC COGITO. Ce e viața? Ce e moartea? Ce e omul? București, 1892. 1 + 153 pagini.

1893

Purecii dela «Adevărul» (*Timpul*, XV, nr. 283, 3 Ianuarie 1893).

* Noi și Voi (*Revista Nouă*, V, nr. 10, p. 371-78).

Academia Română [Etym. Magn. Rom. Tom. III, fasc. 1; darea de seamă cetită în ședința dela 19 Martie 1893] (*Revista Nouă*, V, nr. 11-12, p. 413-424).

«Etymologicum Magnum Romaniae» (*Familia*, Pesta an. XXIX, nr. 21, 23 Mai - 4 Iunie 1893, p. 241-244).

Viața la Macedo-Români
(*Revista Nouă*, VI, nr. 1, p. 13-15).

Basarabii [Cine? De unde?
De când?] (*Revista Nouă*, VI, nr.
3-4, p. 85-105).

Philippidiotisme (*Revista
Nouă*, VI, nr. 3-4, p. 160).

Zacherlina (*Revista Nouă*, VI,
nr. 6, Noembrie 1893, p. 239-240).

Zacherlina Nr. 2 (*Revista
Nouă*, VI, nr. 7, Decembrie 1893,
p. 277-80. Răspuns lui Vlahuță
din «Viața»).

* Noi și voi (conferință) (*Fa-
milia*, Pesta, an. XXIX, nr. 40,
3/15 Octomvrie 1893, p. 473-476).

SIC COGITO. Ed. II, București,
1893.

ETYMOLOGICUM MAGNUM RO-
MANIAE. Tom. III (b-bărbat).
București, 1893. XXXVII pag.
+ 1129 coloan: [2225-3254] +
XL col. in 4°.

1894

* Frunzele, poezie (*Familia*, Pe-
sta, an. XXX, nr. 1, 2/14 Ianua-
rie 1894, p. 2).

Statu-Palmă-Barbă-Cot (*Re-
vista Nouă*, VI, nr. 8 [1893-94]
p. 301-305).

Zacherlina Nr. 4 (*Revista
Nouă*, VI, p. 360).

Memento (*Tinerimea Română*,
an. IX, Mai 1894, nr. 1, p. 2).

Bradul (*Amicul Copiilor*, an.
IV, Mai 1894, nr. 2, p. 44).

* Basmul. Cetit dinaintea M.
S. Regelui în ședința Acad. la 9
Aprilie 1894 (*Revista Nouă*, VI,
nr. 10, p. 369-390).

* Basmul (*Familia*, Pesta, an.
XXX; nr. 22, 29 Mai-10 Iunie
1894, p. 253-255; nr. 23, 5/17 Iu-
nie 1894, p. 267-270; nr. 24,
12/24 Iunie, p. 279-280; nr. 25,
19 Iunie/1 Iulie, p. 289-292; nr.
26, 26 Iunie/8 Iulie, p. 304-306;

nr. 27, 3/15 Iulie, p. 318-319;
nr. 28, 10/22 Iulie, p. 330; nr. 29,
17/29 Iulie, p. 340-343).

* Bradul (*Familia*, Pesta, an.
XXX, nr. 3, 16/28 Iunie 1894,
p. 25).

Studie Fisice asupra Spi-
ritului (d. Fournier și foto-
grafia extra-retinală) (*Revista Nouă*
VI, nr. 11-12, p. 406-418).

Magda lui Arbore (*Amicul
Copiilor*, an. IV, nr. 7, Octombrie
1894, p. 200-201).

Studie fizice asupra spi-
ritului [Materia odică și ma-
teria nimbică] (*Revista Nouă*, VII,
nr. 2, Noembrie 1894, p. 47-58).

* Dumnezeu (*Revista Nouă*, VII,
nr. 3, Decembrie 1894, p. 83-89)
Cetit la Academie în ziua de 2
Decembrie, cf. *Anale*, S. II, t. 17,
p. 27).

DIN ETYMOLOGICUM MAGNUM
ROMANIAE. Bucăți alese și adap-
tate pentru clasele secundare su-
perioare. București, 1894, Editura
Librăriei E. Græve, 350 p. in 8°.
Ed. I-VI.

1895

Răspunsul meu la revi-
sta «Viața» (*Revista Nouă*,
VII, nr. 4, Ianuarie 1895, p. 164).
Cheile Băcului [O zidărie cel-
tică în România] (*Revista Nouă*,

VII, nr. 6, Martie 1895, p. 205-217).

Femeia (*Revista Nouă*, VIII, 10-11, Iulie - August 1895, p. 367-390)

Notiță despre boerii Bălăceni (*Revista Nouă*, VII, nr. 10-11, p. 415-419).

Sonata la Kreutzer (*Revista Nouă*, VII, nr. 12, Septembrie 1895, p. 453-461).

RĂZVAN ȘI VIDRA, Poemă dramatică în cinci cânturi. Edițiunea IV, București 1895, Editura Librăriei Socec, 203 p., în 16°.

SIC COGITO. Ed. III, 1895.

1896

Micuța (*Epoca Literară*, an. I, nr. 2, 3, 4; Aprilie-Mai 1896).

ROMÂNII BANĂȚENI DIN PUNCTUL DE VEDERE AL CONSERVATISMULUI DIALECTAL ȘI TERITORIAL. București, 1896, 69 pag. în 8°.

BASARABII Cine? de unde? de când? București, 1896.

1897

SARCASM ȘI IDEAL 1887-1896. Ultimii nouă ani de literatură. București, Editura Librăriei Socecu, 1897, VI+236 pag. petitiu 8°.

1898

ETYMOLOGICUM MAGNUM ROMANIAE, Tom. IV, Introducerea: Negru Vodă. Un secol și jumătate

din începuturile statului țării românești, 1230-1380. București, 1898. CCLXXXIII pag. în 4°.

1901

Prieteni cu voce sau fără voce, Conferința d-lui B. P. Hasdeu (*Apărarea Națională*, I, nr. 321, 10 Decembrie 1900, *Literatură și artă română*, an. V, p. 69. Despre amiciția româno-bulgară).
Cine sunt albanezii? Conferință ținută în ședința Academiei Române (*Literatură și Artă Română*, an. V, p. 655-661, 1900-1901).

* Papa dela Neva (*Apărarea Națională*, an. II, nr. 327, 18 Decembrie 1901; nr. 329, 20 Decembrie; nr. 330, 21 Decembrie 1901; reprodus: an. III, nr. 110, 8 Decembrie 1902; nr. 111, 15 Decembrie 1902; nr. 112, 22 Decembrie 1902; an. IV, nr. 1, 1 Ianuarie 1903).

PAPA DELA NEVA. Conferință ținută la Ateneul Român în ziua de 7 Decembrie 1901. Edit. Soc. «Tinerimea Română», 1901, 29 p. în 16°.

CINE SUNT ALBANEZII? 11 pag. [Extras din *Analele Acad. Române* Seria II, t. XXIII].

1902

Un cuvânt înainte (*Apărarea Națională*, an. III, nr. 1, 1 Ianuarie 1902; nr. 2, 3 Ianuarie 1902; nr. 3, 4 Ianuarie 1902).

Centenarul lui Heliade (cuvântare stenografiată) (*Apărarea Națională*, an. III, nr. 16, 20 Ianuarie 1902; *Analele Academiei Române*, S. II, T. 24 p. 82—88).

Mitropolitul Partenie și Basarabia (*Apărarea Națională*, an. III, nr. 37, 17 Februarie 1902)

* Carliștii (*Apărarea Națională*, 23 Martie 1902, an. III, nr. 66).

Pan-Latinismul în România, Oda româno-italiană « Severin » (*Apărarea Națională*, an. III, nr. 75, 4 Aprilie 1902).

Școala Carp.-Maiorescu Caragiale-Tocilescu-P. Misir. Vizită armenească (*Apărarea Națională*, an. III, nr. 88, 21 Aprilie 1902).

Ce fel de anti-semiți sunt Românii? (*Apărarea Națională*, an. III, nr. 106, 10 Noemvrie 1902).

Comemorarea lui Ureche. (*Analele Academiei Române* seria II, vol. 24 190—902, p. 62; *Familia*, XXXVIII 1902, p. 181).

1903

O NEVASTĂ ROMÂNCĂ ÎN TRIUL PĂMÂNTESC ȘI 'N VIEAȚA DUPĂ MOARTE. O conferință academică și mai multe ședințe extra-academice. București, Socec, 1903, p. 63, în 8°.

1904

Prefață-scrisoare la volumul lui N. I. Apostolăscu, *STUDII. Literatură estetică, filozofie*, București, XI + 38 pag.

1907

SIC COGITO București, ed. IV, 1907.

TABLA DE MATERII

ESSEU ȘI CULTURĂ

	Pag.
Filosofia portretului lui Țepeș	3
Dicționare și dicționare.	20
Fondul basmului	30

PAMFLETE ȘI CRONICI

Mișcarea literelor în Eși	45
Gamenul de Paris	92
Ziarele în România	97
Amorul în cronicile române	102
Teatrul român	109
Senatul	112
Domnul Nae	114
Egoarchistul	115
Eminescu	117

MORALĂ ȘI PROFETISM ROMÂNESC

Cauzele și rezultatele cosmopolitismului	121
Noi în 1892	125
Noi și voi	134
Papa dela Neva	146

ARTICOLE POLITICE

Unirea	161
Caracterul naționalității române ca baza legislațiunii sale	164
Patriotism și neîncredere	168

Parlamentul d-lui Cogălniceanu	173
Răspunsul la mesagiu	176
Pentru « Adunarea Națională »	180
Complotul contra d-lui Cogălniceanu?	182
Un congres Pan-Latin la Paris	185
Franța și România	189
Exemplul slavilor	193
Svon despre călătoria Domnitorului în Crimeia	195
Popa Tache... influența Teutonă	198
Numiri ilegale	202
Călătoria Domnitorului	206
Principiile ziarului « Traian »	208
Despotism și libertate	211
Un ministru al Instrucțiunii Publice	214
Călătoria Domnitorului	218
Dreptul de a bate monedă	221
« Traian » e dinastic	223
Pentru D. Cogălniceanu	225
Bilanțul guvernării d-lui Cogălniceanu	228
Cuza Vodă și Domnitorul Carol	233
Facultatea de medicină	237
Bilanțul unui an	240
Interesele României	244
Retragerea d-lui Cogălniceanu	247
Intre Tron și Națiune	25
Despot Vodă...	25
Franz Ioseph și Napoleon III	251
O demisie cu tâlc	261
10 Mai și adevărata revoluție	266
Parlamentul românesc	270
Un nou parlament	274
Svon de invazie...	277
Războiul franco-german și problema României	280
Războiul franco-german și o eventuală împărțire a Austriei	283
Arestarea lui Hasdeu	285
Influența germană și o lege istorică a desnaționalizării...	287
A 6-a epistolă deschisă către d-l Nicolae Ionescu	289
D-l Titus Livius Maiorescu...	295
Congresul ziariștilor	297
Carliștii	300

ADDEŢDA

	Pag.
Linia ferată Iaşi—Odeŝa	307
Revoluŝia dela Ploieŝti	311
Cum e judecată lupta politică a lui Hasdeu	312

NOTE

Hasdeu ŝi Cogălniceanu	317
Hasdeu ŝi V. A. Ureche	321
Hasdeu ŝi Domnitorul Carol	324
Antisemitismul lui Hasdeu	331
Hasdeu ŝi Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, « Convorbiri Literare »	335
Cu ce bani a călătorit Hasdeu în 1871	339
I. C. Massim despre « Istoria critică »	340
« Plagiatul » lui Hasdeu	341
Iulia, soŝia lui Hasdeu	341
Biblioteca lui Hasdeu	343

CONTRIBUŢII LA BIBLIOGRAFIA SCRIERILOR LUI HASDEU . . .	347
---	-----

PLANŞE

- Bogdan Petriceicu-Hasdeu (după moartea Iuliei).
 Elisabeta Hasdeu. Portret în ulei, colecŝia Arhivelor Statului.
 Iulia Hasdeu (1869—1887) (după portretul lui Diogène Maillart, colecŝia Academiei Române).
-

MONITORUL OFICIAL ȘI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI, 1937

